

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

**ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ & ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

**Η μετάβαση των Κυθήρων από τη Βενετική στη Γαλλική Δημοκρατία:
Θεσμικές-Διοικητικές και Πολιτικές Μεταβολές (1797-1798)**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Κωνσταντίνος Γρ. Τσάλτας

Αθήνα, 2020

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Αικατερίνη Αρώνη-Τσίχλη, Ομότιμη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπουσα)

Αναστασία Παπαδία-Λάλα, Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Μανώλης Δρακάκης, Επίκουρος Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή

Μαρία Ευθυμίου, Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Νικόλαος Καραπιδάκης, Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Μαρία Σπηλιωτοπούλου, Διευθύντρια Ερευνών Ακαδημίας Αθηνών

Διονύσιος Μοσχόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Copyright © Κωνσταντίνος Τσάλτας, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται στο συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

στη μνήμη του πατέρα μου Γρηγόρη Τσάλτα,

φοιτητής και αυτός του Παντείου σε αλλοτινές εποχές

Προλογικό σημείωμα

Η επαγγελματική και επιστημονική μου ενασχόληση με τον κόσμο των αρχείων και η γοητεία που άσκησε και συνεχίζει να ασκεί πάνω μου με οδήγησε στην εκπόνηση της παρούσας διδακτορικής διατριβής. Η περιήγησή μου στο αρχείο των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα των ετών 1797-1798 και η αίσθηση που μου άφησε ταυτίζεται με την εικόνα που αποδίδει η Arlette Farge:¹

*Υπάρχουν “ειρηνικά”, συνηθισμένα, έγγραφα που παραπλανούν και μας οδηγούν χωρίς να το καταλάβουμε κάπου που δεν είχαμε αποφασίσει να πάμε. Αυτό συμβαίνει όταν αφηνόμαστε να μας εμποτίσει το αρχείο, όταν παραμένουμε αρκετά διαθέσιμοι στις μορφές που περιέχει, έτσι ώστε να παρατηρήσουμε καλύτερα αυτό που a priori δεν είναι αξιοσημείωτο. Κάποιος θα αντέτεινε ότι το να εμποτιστούμε δεν συνιστά επιστημονική μέθοδο, ότι η ίδια η λέξη είναι ασαφής και απλοϊκή και ότι μέσα σε ένα τέτοιο σχεδόν παιδιάστικο παιχνίδι μπορούν άνετα να παρεισφρήσουν στη μελέτη ερμηνευτικά σφάλματα. Ασφαλώς. Γνωρίζοντας ότι επιβαρύνουμε τη θέση μας θα επιθυμούσαμε να απαντήσουμε μεταφορικά: **Το αρχείο μοιάζει με δάσος χωρίς ξέφωτα. Αν μείνουμε αρκετά μέσα σ’ αυτό, τα μάτια συνηθίζουν στη σκιά, διακρίνουν τις παρυφές.***

Η επιβλέπουσα ομότιμη καθηγήτρια της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας κυρία Αικατερίνη Αρώνη-Τσίχλη με καθοδήγησε επιστημονικά, υποδεικνύοντας δυνατότητες τις οποίες δεν είχα φανταστεί για τη σύνταξη μιας επιστημονικής εργασίας επιπέδου διδακτορικής διατριβής. Η καθηγήτρια της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού κυρία Αναστασία Παπαδιά-Λάλα μου υπέδειξε πώς έπρεπε να κινηθώ στο επιστημονικό πεδίο του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου, ενώ βιβλιογραφικά στηρίχτηκα σε μεγάλο βαθμό στο έργο που έχει δημοσιεύσει. Τέλος ο επίκουρος καθηγητής Αρχειονομίας κύριος Μανώλης Δρακάκης με βοήθησε ιδιαίτερα στην αρχειονομική προσέγγιση των πηγών και στην κατανόηση δύσκολων σημείων των εγγράφων.

Επίσης ο προϊστάμενος του Τμήματος Σύγχρονων Αρχείων της Κεντρικής Υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους κ. Συμεών Τσέμπογλου με βοήθησε στην αποκωδικοποίηση δύσκολων διοικητικών καταγραφών. Πρέπει ακόμη να

¹ Farge A., *Η γεύση του αρχείου*, Νεφέλη, Αθήνα 2004, σσ. 83-84.

ευχαριστήσω τους συναδέλφους μου στο Αρχείο Κυθήρων για τη βοήθεια που μου έδωσαν, την προϊσταμένη Ρενάτα Πανταζίδου, την Ελένη Μεγαλοκονόμου και την Μαριάνθη Καπετάνιου. Τέλος, μια ιδιαίτερη γνωριμία μου στα Κύθηρα είναι η *ψυχή* και ακούραστος αρωγός του Αρχείου Κυθήρων κυρία Ελένη Χάρου-Κορωναίου, την οποία ευχαριστώ εκ βάθους καρδίας για όσα απλόχερα μου έχει προσφέρει.

Στην όλη διαδικασία της έρευνας, προκειμένου να οδηγηθώ σε ένα ξέφωτο, πολύτιμος αρωγός και συμπαραστάτης ήταν η γυναίκα μου Δήμητρα Τάκη και ο γιός μου Γρηγόρης, οι οποίοι στερήθηκαν την παρουσία μου από την καθημερινότητά τους, αλλά έδειξαν αμέριστη υπομονή και κατανόηση για το έργο μου. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τη μητέρα μου Δροσούλα Τσάλτα-Πιστόλη, η οποία ως φιλόλογος συνέβαλε στην επιμέλεια του κειμένου και την αδελφή μου Αναστασία-Ζωή, η οποία, με τις γνώσεις δημιουργικής γραφής που έχει, προέβη σε εύστοχες παρατηρήσεις. Στον τομέα της δικαιοσύνης με βοήθησε ιδιαίτερα η Εισαγγελέας Εφετών κυρία Αικατερίνη Πιστόλη. Πολύτιμες συμβουλές μου προσέφερε ο Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Πρύτανης του Παντείου Πανεπιστημίου Γρηγόρης Τσάλτας, τον οποίο ευχαριστώ ιδιαίτερα.

Τέλος θα ήθελα να αναφερθώ στο νησί των Κυθήρων που για μένα σηματοδοτεί τον τόπο όπου είχα την πληρέστερη εργασιακή εμπειρία της ζωής μου υπηρετώντας στο Αρχείο, απέκτησα οικογένεια, γνώρισα υπέροχους ανθρώπους και σπουδαία μέρη με κύριο το Ιερό Προσκύνημα των Μυρτιδίων. Η εργασία μου αυτή αποτελεί ένα μικρό αντίδωρο για όσα αγαθά έχω λάβει από αυτό το νησί και τους ανθρώπους του.

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα	4
Πίνακες.....	9
Διαγράμματα	10
Εισαγωγή	11
Μέρος Πρώτο: Η πορεία των Κυθήρων από την αρχαιότητα έως την άφιξη των Δημοκρατικών Γάλλων	16
Κεφ. 1. Τα Κύθηρα από την αρχαιότητα μέχρι τις απαρχές της βενετικής κυριαρχίας (1204)	16
Κεφ. 2. Τα Κύθηρα ως φέουδο των Venier (1308-1363) και υπό τον άμεσο έλεγχο της βενετικής διοίκησης (1364-1797)	20
Κεφ. 3. Η λειτουργία της βενετικής διοίκησης στη Μητρόπολη.....	22
Κεφ. 4. Η βενετική διοίκηση στον ελληνικό χώρο	25
Κεφ. 5. Η λειτουργία της βενετικής διοίκησης στα Κύθηρα.....	29
Κεφ. 6. Σύνοψη της διοικητικής παρουσίας των Βενετών στα Κύθηρα	34
Μέρος Δεύτερο: Τα Ιόνια νησιά υπό τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων (1797-1799)	38
Κεφ. 1. Η κατάλυση της Βενετικής Πολιτείας από τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη στις 12 Μαΐου 1797	38
Κεφ. 2. Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά	42
Κεφ. 3. Ίδρυση του πρώτου Προσωρινού Δημαρχείου (Municipalità Provvisoria) στην Κέρκυρα	47
Κεφ. 4. Η μετάβαση από τον <i>cittadino</i> των Βενετών στον <i>citoyen</i> των Δημοκρατικών Γάλλων	51
Μέρος Τρίτο: Πρώτη περίοδος της διοικητικής παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (Ιούλιος 1797-Μάιος 1798).....	53
Κεφ. 1. Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (Ιούλιος 1797).....	53
Κεφ. 2. Ίδρυση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων (Ιούλιος 1797-Μάιος 1798)	56
Κεφ. 3. Το παράδειγμα της διοικητικής σχέσης της Χώρας Κυθήρων με το διοικητικό Διαμέρισμα/Ντιστρέττο των Καστρισιανικών.....	64
Κεφ. 4. Οι πρώτες διακριτές διαφορές μεταξύ γαλλικού και βενετικού συστήματος διοίκησης	67
Κεφ. 5. Οι στρατηγικές βλέψεις του Ναπολέοντα Βοναπάρτη	75

Κεφ. 6.1. Η θεσμική μετάβαση από το βενετικό νομικό σύστημα στο αντίστοιχο των γαλλικών δικαστηρίων (Κριτήρια του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων)	76
Κεφ. 6.2. Η λειτουργία της Δικαιοσύνης μέσα από την αντιδικία του Νικόλα Κυπριώτη και της Βασιλού Βλοΐσου	87
Κεφ. 7. Η βενετική υγειονομική πολιτική	90
Κεφ. 8. Το Κομιτάτο της Σανιτάς και της Εσωτερικής Οικονομίας.....	95
Κεφ. 9.1. Το Κομιτάτο της Σανιτάς (Υγειονομείο Κυθήρων).....	97
Κεφ. 9.2. Η λειτουργία του υγειονομικού παραρτήματος στον Αυλέμονα.....	102
Κεφ. 10. Το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας.....	104
Κεφ. 10.1. Ο ρόλος των δημόσιων εκτιμητών (στιμαδόρων).....	107
Κεφ. 10.2. Οι διαμαρτυρίες των Κυθηρίων για τη διαχείριση των κλήρων των Venier	108
Κεφ. 10.3. Οι διαμαρτυρίες των Κυθηρίων για τη φορολογία του καπνού	111
Κεφ. 10.4. Επιβολή ορίου τιμής πώλησης σε γεωργικά εργαλεία και τρόφιμα	115
Κεφ. 10.5. Το τοπικό μονοπώλιο φαρμάκων.....	119
Κεφ. 10.6. Η καθιέρωση της νομισματικής ισοτιμίας ανάμεσα σε βενετικά, ευρωπαϊκά και οθωμανικά νομίσματα	120
Κεφ. 10.7. Οι οδηγίες του Γενικού Ταμία του Στρατού της Ανατολής προς τον Θησαυροφύλακα των Κυθήρων Γεώργιο Παύλο Δαντώνη	122
Κεφ. 11. Αποτίμηση της πρώτης διοικητικής περιόδου των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (Ιούλιος 1797-Μάιος 1798)	127
Μέρος Τέταρτο: Η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά	137
Κεφ. 1. Η σύσταση των Γαλλικών Νομών της Ελλάδος (17.10.1797).....	137
Κεφ. 2. Η μεταστροφή της διοίκησης των Ιονίων νήσων από το δημοκρατικό μοντέλο των Προσωρινών Δημαρχείων στην απολυταρχική δομή του Γενικού Επιτρόπου...142	
Κεφ. 3.1. Η Δημιουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων.....	148
Κεφ. 3.2. Η αναφορά του Δημοτικού Αντιπροσώπου (Agente Municipale) του Λιβαδιού Παναγιώτη Τζάνε για τη συντήρηση των δρόμων	170
Κεφ. 3.3. Η αναφορά του βοηθού/αντικαταστάτη του Δημοτικού Αντιπροσώπου του Ποταμού Δημήτρη Μουλού, σχετικά με την έλευση οπλισμένων Μανιατών	171
Κεφ. 3.4. Αιτήσεις απαλλαγής των καθηκόντων τους από τους τοπικούς αξιωματούχους των χωριών-υπεύθυνους δημοτικών διαμερισμάτων	171
Κεφ. 4.1. Η νέα νομοθεσία με βάση την αρχή της διάκρισης των εξουσιών	173

Κεφ. 4.2. Η περίπτωση αρνησιδικίας που κατήγγειλε ο Φραγκίσκος Δουρέντες	177
Κεφ. 4.3. Η υπόθεση της λογοδοσίας της Φροσύνης Καλλιγέρου	179
Κεφ. 4.4. Η υπόθεση του Ειρηνοδικείου για τη φραγή δημόσιας βρύσης στα Λογοθετιάνικα.....	184
Κεφ. 5. Τα δικαστήρια και οι δικαστές των Κυθήρων στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου	185
Κεφ. 6.1. Η θεσμοθέτηση νέου οργανογράμματος του Υγειονομείου Κυθήρων.....	186
Κεφ. 6.2. Η λειτουργία του Λαζαρέτου.....	195
Κεφ. 6.3. Καταγραφή πλοίων και βαρκών που ελλιμενίζονταν στα Κύθηρα (1798).....	202
Κεφ. 6.4. Η λειτουργία των περιφερειακών παραρτημάτων του Υγειονομείου στον Αυλέμονα και στον Ποταμό	203
Κεφ. 7. Αρχαιοφυλακείο Κυθήρων	208
Κεφ. 8. Η Ορθόδοξη Εκκλησία στα Ιόνια νησιά 1204-1797	212
Κεφ. 8.1. Η εκκλησιαστική πολιτική των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά.....	220
Κεφ. 8.2. Η έκθεση των εκτιμητών για την οικονομική διαχείριση της αδελφότητας της ενορίας της Παναγίας της Κοντολετού	223
Κεφ. 8.3. Η προσφυγή του ιερέα Γεωργίου Αρώνη για την παραβίαση του <i>jus patronato</i> στον ενοριακό ναό του Σωτήρος Χριστού στα Αρωνιάδικα	225
Κεφ. 8.4. Τήρηση των ληξιαρχικών αρχείων από τους ενοριακούς ναούς	228
Κεφ. 8.5. Αποτίμηση της διοικητικής σχέσης των Δημοκρατικών Γάλλων με την Επισκοπή Κυθήρων.....	230
Κεφ. 9. Ο ρόλος και η δομή των ενόπλων δυνάμεων στα νησιά του Ιονίου επί βενετικής κυριαρχίας.....	231
Κεφ. 9.1. Η συγκρότηση νέων στρατιωτικών δυνάμεων και σωμάτων χωροφυλακής στα Ιόνια νησιά από τους Δημοκρατικούς Γάλλους	235
Κεφ. 9.2. Το περιστατικό έντασης ανάμεσα στη στρατιωτική δύναμη του Αυλέμονα και στους Κυθηρίους.....	243
Μέρος Πέμπτο: Αντικύθηρα	244
Κεφ. 1. Τα Αντικύθηρα από την προϊστορία έως τη βενετική κατοχή	244
Κεφ. 1.2. Η συγκρότηση της κοινότητας των Σφακιανών γύρω από την εκκλησία του Αγίου Μύρωνος	249
Κεφ. 2. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Αντικύθηρα.....	251
Κεφ. 2.1. Αποτίμηση της διοικητικής παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Αντικύθηρα	260

Κεφ. 3. Το τέλος της κυριαρχίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα και στα Αντικύθηρα στις 13 Οκτωβρίου 1798.....	261
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	265
Αποτίμηση της δεύτερης διοικητικής περιόδου των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα	265
Επίμετρο. Ο απόηχος της επιρροής που άσκησαν στα Κύθηρα οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, όπως φαίνεται μέσα από τα έγγραφα του αρχείου	273
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	282
Περίληψη	297
<i>Λέξεις-Κλειδιά.....</i>	<i>298</i>
Abstract.....	299
<i>Keywords.....</i>	<i>300</i>
Παραρτήματα	301
1. Περιγραφή του αρχείου των Δημοκρατικών Γάλλων, βάσει του Διεθνούς Προτύπου Αρχειακής Περιγραφής (Γενικό)-International Standard Archival Description (General).....	301
2. Μεταγραφές των Αρχειακών Πηγών	307
3. Φωτογραφίες Εγγράφων	428

Πίνακες

Πίνακας 1. Κατάλογος Τοπικών Αξιωματούχων των Διστρέτων του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων.....	63
Πίνακας 2. Κατάλογος των Μινίστρων των Κυθήρων.....	86
Πίνακας 3. Κατάλογος των στρατιωτών της Κεντρικής Υπηρεσίας (fanti di Sanità) του Υγειονομείου Κυθήρων.....	99
Πίνακας 4. Κατάλογος Περιφερειακών Επιτρόπων (Commissarii di Sanità) του Υγειονομείου Κυθήρων.....	100
Πίνακας 5. Συγκρότηση μικτών ιταλό-ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στα Κύθηρα.....	238

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Η διοικητική πυραμίδα της βενετικής εξουσίας στα Κύθηρα.....	36
Διάγραμμα 2. Η δομή της Κεντρικής Διοίκησης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων.....	57
Διάγραμμα 3. Η σχέση Κεντρικής Διοίκησης-Περιφερειακών Παραρτημάτων του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων.....	62
Διάγραμμα 4. Η δομή του Υγειονομείου Κυθήρων.....	98
Διάγραμμα 5. Η διοικητική εξάρτηση του Δημόσιου Ταμείου Κυθήρων.....	125
Διάγραμμα 6. Η δομή της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου)...	149
Διάγραμμα 7. Κεντρική Διοίκηση-Υφιστάμενες Υπηρεσίες του Υγειονομείου Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου).....	188
Διάγραμμα 8. Η δομή του Υγειονομείου Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου).....	189
Διάγραμμα 9. Κεντρική Διοίκηση-Περιφερειακά Παραρτήματα του Υγειονομείου Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου).....	192

Εισαγωγή

Το Ιστορικό Αρχείο Κυθήρων αποτελεί πολύτιμο αποθετήριο γνώσης για τη νεότερη ελληνική ιστορία (1562 έως σήμερα), με εμβέλειά που ξεπερνάει το γεωγραφικό πλαίσιο του νησιού που το φιλοξενεί και αφορά στο ευρύτερο τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου. Τα Κύθηρα αποτελούν ξεχωριστή γεωγραφικά περίπτωση καθώς είναι το μοναδικό ελληνικό νησί, το οποίο περιλαμβάνεται σε ένα νησιωτικό σύμπλεγμα (τα Επτάνησα) όχι λόγω γεωγραφικής εγγύτητας αλλά λόγω της ιστορίας και της διοίκησης. Τα Κύθηρα και τα γειτονικά Αντικύθηρα πόρρω απέχουν από τα υπόλοιπα έξι νησιά και μικρονήσια του Ιονίου καθώς γειτνιάζουν με τη Λακωνική Χερσόνησο και την Κρήτη. Η διοικητική τους εξάρτηση, ιστορικά, σχετίζεται με την Κέρκυρα (μετά το 1669 και την πτώση του βενετικού Χάνδακα στους Οθωμανούς) και πολλά στοιχεία επτανησιακού πολιτισμού και κουλτούρας έχουν ενσωματωθεί στην ταυτότητα του νησιού.

Η προσωπική μου ενασχόληση, ως αρχειονόμου, σχετίζεται κυρίως με το αρχείο της βρετανικής περιόδου (1809-1864), το οποίο έχρηζε και έτι χρήζει αρχειονομικής επεξεργασίας, σε αντίθεση με το αρχείο των Δημοκρατικών Γάλλων το οποίο είχε ταξινομηθεί από την κ. Μαρία-Δέσποινα Ζουμπούλη το 1990. Ωστόσο, στη διάρκεια των εργασιών μου στο αρχείο της Εκτελεστικής Αστυνομίας Κυθήρων (Polizia Esecutiva di Cerigo), συνάντησα τους όρους *τον καιρό της αναρχίας, τον καιρό των φραντζέζων, την ρεπούμπλικα της Φράντζας*. Οι όροι αυτοί αναφέρονταν στη βραχεία αλλά ταραχώδη περίοδο των ετών 1797-1798, που σηματοδοτήθηκε από τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων του τότε στρατηγού Ναπολέοντα Βοναπάρτη, στα Ιόνια νησιά² και κατέληξε στη δημιουργία της Επτανήσου Πολιτείας το 1800. Η περίοδος αυτή παραμένει σχετικά άγνωστη στη συλλογική μνήμη με μικρή παρουσία στην ελληνική ιστοριογραφία, ενώ αποτέλεσε μια μεγάλη τομή καθώς τα Ιόνια νησιά και δη τα απομακρυσμένα Κύθηρα βίωσαν κατ' αυτήν την

² Ο όρος *Ιόνια νησιά* για τη δεδομένη χρονική περίοδο είναι ορθότερος καθώς τυπικά ο όρος *Επτάνησα* εμφανίστηκε επίσημα με την ίδρυση της Επτανήσου Πολιτείας στις 21 Μαρτίου 1800 με το λεγόμενο *Βυζαντινό Σύνταγμα*. Οι Βενετοί αναφέρονταν κυρίως σε αυτά ως *νησιά του Λεβάντε* και αποτελούσαν ένα μόνο τμήμα του *Stato da Mar* το οποίο στην ακμή του εκτεινόταν σε ένα μεγάλο μέρος της Ανατολικής Μεσογείου. Ο Ναπολέων όταν προχώρησε στην ίδρυση των Γαλλικών Νομών της Ελλάδος έδωσε ονομασίες συμβολικού περιεχομένου, επίσημα όμως δεν καταγράφηκε ο όρος Επτάνησα την περίοδο των Δημοκρατικών Γάλλων.

πτώση της βενετικής εξουσίας (διάρκειας 500 και πλέον ετών) και την εγκαθίδρυση μιας άλλης, η οποία ήταν εξόχως ανατρεπτική εμφορούμενη από τα νάματα του Διαφωτισμού. Τα Ιόνια νησιά γνώρισαν τη θεσμική μετάβαση από την προνεωτερική Βενετία στη νεωτερική Πρώτη Γαλλική Δημοκρατία, αποτελώντας το πρώτο τμήμα της ελληνικής επικράτειας στο οποίο εφαρμόστηκε ο θεσμός του Συντάγματος και συγκεκριμένα του σημαντικού γαλλικού Συντάγματος του 1795, που καθιέρωσε το Διευθυντήριο.

Οι ιστορικοί του 19ου και των αρχών του 20ού αι., όπως ο Γεράσιμος Μαυρογιάννης (1823-1905), ο Εμμανουήλ Ροδοκανάκης (1859-1934), ο Παναγιώτης Χιώτης (1814-1896), ο Ανδρέας Ανδρεάδης (1876-1935) και ο Ερμάννος Λούντζης (1806-1868), με τα έργα τους προσέφεραν μια διεισδυτική, ουσιαστική και εμπειριστατωμένη ανάλυση για τα γεγονότα της εποχής αυτής με την οποία οι ίδιοι είχαν χρονική εγγύτητα. Αναφέρονταν στα πολιτικά γεγονότα και ιδίως στις θεσμικές αλλαγές που επήλθαν το 1797, συνέκριναν τις διαφορές του βενετικού και του γαλλικού καθεστώτος εστιάζοντας στη Βενετία ενώ, όπως ήταν αναμενόμενο, κυριαρχούσαν στα έργα τους τα μεγάλα νησιά, η Κέρκυρα (κυρίως), η Ζάκυνθος, η Κεφαλονιά, η Λευκάδα και πολύ λιγότερο τα Κύθηρα. Από το ήμισυ του 20ού αι. μέχρι σήμερα το θέμα των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά αφορούσε κυρίως εισηγήσεις σε επιστημονικά συνέδρια, επιμέρους θέματα ιστορικών και νομικών διδακτορικών διατριβών και σχεδόν καθόλου μονογραφίες. Η διατριβή αυτή καλείται να απαντήσει σε συγκεκριμένα ερωτήματα και να δια φωτίσει άγνωστες πτυχές της ιστορίας.

Η παρούσα έρευνα στο νησί των Κυθήρων και στα γειτονικά Αντικύθηρα εστιάζεται στο πεδίο της ιστορίας της διοίκησης και των θεσμών. Στο πρώτο στάδιο της διδακτορικής διατριβής παρουσιάζεται συνοπτικά η βενετική περίοδος διοίκησης των Κυθήρων (1204-1797). Η Βενετία ακολούθησε μια μεγάλη ιστορική διαδρομή από απομακρυσμένη κτήση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας σε μια μεγάλη ναυτική δύναμη, η οποία συντέλεσε στην κατάλυση του Βυζαντίου, δημιουργώντας μια νέα θαλασσοκρατορία στην Ανατολική Μεσόγειο. Προς κατανόηση του τρόπου με τον οποίο διοίκησε τα Ιόνια νησιά παρουσιάζεται συνοπτικά η βενετική ιστορία, το θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο που διαμόρφωσε η Βενετία στη Μητρόπολη και με βάση αυτό, το πρότυπο που εφήρμοσε στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο, ιδιαίτερα στα Κύθηρα. Το τμήμα αυτό της εργασίας βασίζεται αποκλειστικά σε βιβλιογραφικές πηγές.

Οι πρωτογενείς πηγές, που αποτελούν τη βάση της διδακτορικής διατριβής, είναι έγγραφα³ του αρχείου της Διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων των Γ.Α.Κ.-Γ.Α.Κ.⁴ Ο ερχομός των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά, μετά την κατάλυση της Βενετίας από την Ιταλική Στρατιά «Armée d'Italie» του Ναπολέοντα Βοναπάρτη στις 12 Μαΐου 1797, σήμανε το τέλος εποχής και την αρχή άλλης. Η περίοδος της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα, των ετών 1797-1798, μολονότι βραχεία, ήταν πυκνή από θεσμικές τομές και χωριζόταν σε δύο περιόδους:

1. Ίδρυση και λειτουργία του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, Ιούλιος 1797-Μάιος 1798.
2. Ίδρυση και λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων, στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου, Μάιος-Οκτώβριος 1798 (ο Νομός του Αιγαίου είχε ιδρυθεί με νομοθετικό διάταγμα του Ναπολέοντα στις 07.11.1797, αλλά έγινε πράξη στα Κύθηρα τον Μάιο του 1798).

Οι διοικητικοί φορείς που δημιουργήθηκαν στα Κύθηρα και στις δύο περιόδους αναλύονται βάσει των οργανογραμμάτων, ιδρυτικών διακηρύξεων, εγκυκλίων με οδηγίες προς τους υπαλλήλους τους και διαταγμάτων από τους ανώτατους Γάλλους αξιωματούχους. Παρουσιάζονται οι στρατηγικοί στόχοι και το όραμα της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων για το μέλλον, το *δέον γενέσθαι*, αλλά και οι εγερθείσες απαιτήσεις των Κυθηρίων από αυτούς. Τα εξεταζόμενα πεδία της διοίκησης είναι τα εξής:

1. *Κεντρική διοίκηση* (Χώρα Κυθήρων)-*Περιφερειακά παραρτήματα* (Ποταμός, Μυλοπόταμος, Αυλέμονας, Καστρισιάνικα, Λιβιάδι, Αρωνιάδικα κ.ά.): οι σχέσεις και οι αντιθέσεις εξουσίας όπως διαμορφώθηκαν ανάμεσα στο παραδοσιακό κέντρο των Κυθήρων, τη Χώρα και το επίνειό της, το Καψάλι, με τα υπόλοιπα μεγάλα περιφερειακά κέντρα των Κυθήρων.

³ Έγγραφο πράξη και έγγραφο νοείται η δήλωση της βούλησης κοινοτικού οργάνου ή ιδιώτη η οποία καταγράφεται μέσω των οικείων αρμόδιων φορέων κατά την προβλεπόμενη διαδικασία και τυπολογία. Το έγγραφο πρέπει να διαθέτει κύρος, δηλαδή υπογραφή και σφραγίδα, και να τηρούνται οι νόμιμες διατυπώσεις που ισχύουν κατά το χρόνο σύνταξης, σύμφωνα με το *tempus regit actum* και τον τόπο, *locus regit actum*. Δημόσιο έγγραφο νοείται όταν παράγεται από δημόσιες αρχές. Βλέπε Κολυβά Μ., *Εγχειρίδιο Αρχειονομίας. Θεωρητικές προσεγγίσεις. Οργάνωση και σκοποί. Σύγχρονες προκλήσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2011, σ. 47.

⁴ Η επίσημη ονομασία του αρχειακού φορέα, σύμφωνα με τον Ν.1946/1991, καθιερώνεται ως εξής: Γενικά Αρχεία του Κράτους-Τοπικό Αρχείο Κυθήρων.

2. *Δικαιοσύνη*: δημιουργία νέων δικαστηρίων με δικαστικούς λειτουργούς οι οποίοι δίκάζαν βασιζόμενοι στα γαλλικά κεκτημένα και δη στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών.
3. *Οικονομία*: δημιουργία νέων θεσμών αλλά και διατήρηση της παλαιάς βενετικής φορολογίας, στο πλαίσιο της συντήρησης της γαλλικής διοίκησης και ιδίως του γαλλικού στρατού, η οποία υπήρξε ενδεχομένως ο πλέον αντιφατικός τομέας της γαλλικής διοίκησης.
4. *Υγειονομείο*: σε πρώτη φάση διατήρηση του ιδιαίτερα σημαντικού αυτού φορέα που υπήρχε επί Βενετών για το εμπόριο, τη ναυτιλία, τη μεταφορά ειδήσεων και τη δημόσια υγεία και σε δεύτερη φάση επανίδρυσή του από τους Δημοκρατικούς Γάλλους.
5. *Στρατιωτικές και αστυνομικές δυνάμεις*: η παρουσία του Δημοκρατικού Γαλλικού στρατού και η διατήρηση μικτών ιταλό-ελληνικών σωμάτων, παράλληλα με την εκχώρηση της τοπικής αστυνόμευσης σε δημοτικούς υπαλλήλους.
6. *Ορθόδοξη Επισκοπή Κυθήρων*: η σχέση της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων, οι οποίοι κατηγορούνταν για αθεΐα, με την Επισκοπή Κυθήρων, από τις λίγες που δεν είχαν καταργηθεί επί Βενετών.
7. *Αρχειοφυλακείο*: διατήρηση και ενίσχυση ενός βασικού φορέα στήριξης του διοικητικού έργου.
8. *Αντικύθηρα*: διοικητική υπαγωγή του νησιού στην Κεντρική Διοίκηση Κυθήρων και ορισμός τοπικών αξιωματούχων και δικαστών. Σημειώνεται ότι η βενετική διοίκηση είχε αδιαφορήσει για την τύχη του νησιού αυτού.

Παράλληλα με την ανάλυση για τη λειτουργία των διοικητικών θεσμών, παρουσιάζονται οι επιλεγθέντες αξιωματούχοι και υπάλληλοι για τη στελέχυσή τους, με ανάλυση της κοινωνικής θέσης και της οικογενειακής τους ιστορίας και εν συνόλω μια χαρτογράφηση δομών, αξιωματούχων και υπαλλήλων των Κυθήρων και των Αντικυθήρων. Η έννοια της διοίκησης δεν περιοριζόταν μόνο στη θεσμική κατοχύρωση και στελέχυσή της. Ουσία της λειτουργίας της ήταν η αλληλεπίδραση με την κοινωνία, η αποδοχή ή απόρριψη που δέχτηκε, η διαχείριση των κρίσεων που αντιμετώπισε και κυρίως πόσο φάνηκε πιστή στις διακηρύξεις της ή περιέπεσε σε αντιφάσεις και ανακολουθίες. Η λογική της δομής των εγγράφων του αρχείου, όπως αναλύονται στη διδακτορική διατριβή, ακολουθεί την εξής σειρά: 1) έγγραφα ίδρυσης θεσμών, εγκύκλιοι, οδηγίες, επίσημες διακηρύξεις → 2) έγγραφα με αιτήματα

πολιτών και διαμαρτυρίες → 3) αναφορές αξιωματούχων και περιφερειακών υπαλλήλων → 4) αποφάσεις δικαστηρίων → 5) παραιτήσεις τοπικών αξιωματούχων και λαϊκές αντιδράσεις για την ασκούμενη γαλλική διοίκηση. Πρωτίστως καταδεικνύεται το θεσμικό πρόσωπο της διοίκησης, όπως νοείται στην επίσημη κρατική εκδοχή του και ακολούθως οι αντιδράσεις που προκάλεσε στο κοινωνικό σύνολο των Κυθήρων.

Σε αυτή τη διοικητική αλλαγή διαφαίνεται η εισαγωγή της νεωτερικότητας, η οποία ενίοτε υπονοείται εμμέσως από πράξεις της διοίκησης και τις διακηρύξεις των ανώτατων Γάλλων αξιωματούχων όπως με την ανάδυση της έννοιας του έθνους, της γλώσσας και της παιδείας. Άλλοτε η αλλαγή αυτή εμφανίζεται άμεσα με την εισαγωγή του γαλλικού ημερολογίου, το οποίο διαμόρφωσε μια εντελώς νέα αντίληψη του χρόνου και του χώρου. Τέλος παρουσιάζεται ο απόηχος της επιρροής των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα, αρκετό διάστημα μετά την εκδίωξή τους από τον ρώσο-οθωμανικό στόλο του ναυάρχου Ουζακώφ. Διαφαίνεται επίσης η επίδραση των νεωτερικών ιδεών στην πορεία των Κυθήρων προς την Ένωση με την Ελλάδα το 1864.

Μέρος Πρώτο: Η πορεία των Κυθήρων από την αρχαιότητα έως την άφιξη των Δημοκρατικών Γάλλων

Κεφ. 1. Τα Κύθηρα από την αρχαιότητα μέχρι τις απαρχές της βενετικής κυριαρχίας (1204)

Τα Κύθηρα στη μακρόχρονη ιστορική τους πορεία εμφανίζουν περιόδους ακμής αλλά και ερήμωσης. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν φέρει στο φως ευρήματα από την εποχή του Χαλκού (2500-1500 π.Χ), τη Μινωική περίοδο (3000-1200 π.Χ.) καθώς και τη Μυκηναϊκή (1400-1100 π.Χ), τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη ανεπτυγμένων οικισμών.⁵ Η ονομασία της νήσου και οι αποδιδόμενες ερμηνείες στοιχειοθετούν την ιστορική του διαδρομή. Σύμφωνα με μια εκδοχή το όνομα σχετίζεται με τη λατρεία της Αφροδίτης και ειδικότερα με το ρήμα *κεύθω* που σημαίνει *κρύβω στην κοιλιά* και μεταφορικά εννοεί ότι *κρύβω τον έρωτα*. Άλλη θεωρία ανέφερε ότι το όνομα προερχόταν από τη σημιτική λέξη *KOUTERA* (= περικεφαλαία), είτε από τον αρχαίο ήρωα και γιό του Φοίνικα, τον Κύθηρο (εκδοχή που δέχεται ο Ηρόδοτος και ο Στέφανος ο Βυζάντιος). Ο Ησίοδος αποκαλούσε τα Κύθηρα *ζάθεα*, δηλαδή θεωρούνταν ιερά ως τόπος γέννησης της θεάς Αφροδίτης,⁶ ενώ στα ομηρικά έπη αναφέρεται ο Κυθήριος Αμφιδάμας ο οποίος φιλοξένησε τον Αυτόλυκο στη Σκάνδεια και ο τελευταίος ως ανταπόδοση της φιλοξενίας τού χάρισε την περικεφαλαία του Αμύντορα.⁷

Το 546 π.Χ. τα Κύθηρα κατελήφθησαν από τους Σπαρτιάτες μετά τη νίκη τους επί των Αργείων στη μάχη της Θυρέας, οι Σπαρτιάτες αναγνωρίζοντας τη στρατηγική τους αξία εδραίωσαν την παρουσία τους στο νησί. Κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο κυριεύθηκαν από τους Αθηναίους, λόγω της σημαντικής γεωγραφικής τους θέσης και με τη λήξη του πολέμου και την οριστική ήττα της Αθήνας τα Κύθηρα παραδόθηκαν στη νικήτρια Σπάρτη. Πενιχρές είναι οι

⁵ Τσιτσιλίας Π. Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Α, Αθήνα 1993, σσ. 5-10, Καλλίγερος Ε. Π., *Συνοπτική Ιστορία των Κυθήρων*, Αθήνα 2008, σ. 13.

⁶ Αρώνη-Τσίχλη Κ., «Η φαντασιακή πρόσληψη των Κυθήρων στην ευρωπαϊκή συλλογική μνήμη», *Α Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2003, σσ. 35-53.

⁷ Όμηρος, *Ιλιάδα*, Κ267-268: «ἐξέλετ' Αυτόλυκος πυκινὸν δόμον ἀντιτορήσα / Σκάνδειαν δ' ἄρα δῶκε Κυθηρίῳ Ἀμφιδάμαντι».

πληροφορίες που αφορούν στην περίοδο μετάβασης της κυριαρχίας των Κυθήρων από τους Σπαρτιάτες στους Μακεδόνες κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο. Η εξάπλωση της *Pax Romana* και η εδραίωση της Ρώμης στη Μεσόγειο (Mare Nostrum), είχε ως αποτέλεσμα το νησί να χάσει τη στρατηγική του σημασία.

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία το 395 μ.Χ. ενσωμάτωσε στην επικράτεια της ένα νησί ακατοίκητο, ή τουλάχιστον αραιοκατοικημένο, τα Κύθηρα, που ήταν μια μικρή και απομονωμένη κτήση. Οι πληροφορίες για αυτή την περίοδο σπανίζουν και διασώζονται μόνο έμμεσες πηγές και παραδόσεις όπως οι Βίοι της Αγίας Ελέσσας (375 μ.Χ.) και του Οσίου Θεοδώρου (922 μ.Χ.), όπου παρέχονται σχετικές αναφορές. Και στις δύο περιπτώσεις οι αφηγήσεις δίνουν την εικόνα ενός εξαιρετικά αραιοκατοικημένου, στα όρια της ερήμωσης, νησιού.⁸ Παρατηρήθηκαν σποραδικές, αυξομειώσεις του πληθυσμού χωρίς μόνιμο χαρακτήρα που οφείλονταν κυρίως σε πρόσφυγες. Οι μετακινήσεις αυτές σχετίζονταν με τα γεγονότα της ευρύτερης περιοχής, όπως οι πόλεμοι Βυζαντινών και Σαρακηνών για την κατάκτηση της Κρήτης και πειρατικές επιδρομές.⁹ Ένδειξη για κατοίκηση των Κυθήρων δίνει η ύπαρξη ναών που χρονολογούνται από τον 7ο έως τον 11ο αιώνα. Θεωρείται ότι στο νησί υπήρχε μια κοινότητα που ήταν σε θέση να ανεγείρει ναούς και άρα να διαθέτει βασικές κοινωνικές δομές. Ενδεικτικό ως προς αυτό είναι η αναφορά που σώζεται σε μεταγενέστερο χρονικό του 16ου αι., σύμφωνα με την οποία οι Κυθήριοι επέλεξαν ως διοικητή ένα βυζαντινό αξιωματούχο προερχόμενο από τη Μονεμβασία.¹⁰ Η ιστορία

⁸ Η Αγία Ελέσσα σύμφωνα με την παράδοση, όπως αποτυπώνεται στην αγιογραφία της, γεννήθηκε στην Πελοπόννησο από αρχοντική οικογένεια και κατέφυγε στα Κύθηρα για να μονάσει μακριά από τον ειδωλολάτρη πατέρα της. Τα Κύθηρα επιλέχθηκαν ως απομονωμένο και ολιγάνθρωπο μέρος, κατάλληλο για ασκητική ζωή «τόπος ἔρημος καὶ ἀρμόδιος διὰ ἄσκησιν, διότι δέν εἶχεν ἄνθρώπους, ἀλλὰ θηρία καὶ ὄφεις μόνο». Η Αγία Ελέσσα σύμφωνα με την αγιογραφία της μαρτύρησε την 1η Αυγούστου 375. Μεταγενέστερη είναι η αγιογραφία του Οσίου Θεοδώρου από την Κορώνη, που μετέβη στα Κύθηρα το 921 για να ασκητέψει. Στο βίο του αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι η νήσος ήταν «ἔρημος καὶ ἀοίκητος» λόγω των επιδρομών των Σαρακηνών της Κρήτης. Ο Όσιος Θεόδωρος μόνασε στον παλαιό χριστιανικό Ναό των Αγίων Σεργίου και Βάκχου, όπου σύμφωνα με την αγιογραφία του κοιμήθηκε στις 12 Μαΐου του 922. Και στις δύο περιπτώσεις τα Κύθηρα επιλέχθηκαν από τους αγίους ως τόπος ἔρημος, απομακρυσμένος, και άρα ιδανικός για άσκηση και μοναχικό βίο. Βλέπε Μαλτέζου Χ. Α., «Λιθοβολισμός στα Κύθηρα», *Византийский временник*, 55, 1998, σσ. 86-92, Λεοντσίνη Μ., «Χρονικές και χωρικές ετερότητες στον Βίο του Οσίου Θεοδώρου Κυθήρων», *Νόστος*, 9, 2018, σσ. 195-217.

⁹ Καλλίγερος Ε. Π., *Συνοπτική Ιστορία των Κυθήρων*, ό.π., σσ. 25-29.

¹⁰ Τσιτσιλιάς Π.Κ., *Η Ιστορία των Κυθήρων*, ό.π., σ. 195.

αναφέρει ότι ο διοικητής αυτός εξελίχθηκε σε τύραννο, ενώ η συμπεριφορά του ανάγκασε τους Κυθηρίους να μεταβούν στη Μονεμβασία για να παραπονεθούν στον Δεσπότη της Σπάρτης, ο οποίος τους προέτρεψε να θανατώσουν τον διοικητή με λιθοβολισμό και θυλεύεται ότι αυτό έπραξαν.¹¹ Οι αφηγήσεις αυτές παρουσίαζαν ένα νησί σε περιθωριακή θέση στο γεωπολιτικό χάρτη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Σχετικά με τη διοικητική του οργάνωση συμπεραίνουμε ότι πιθανότατα υπήρχε μια μορφή τοπικής διοίκησης, με ένα εξέχον πρόσωπο του τόπου να ασκεί πρωτογενή δικαστικά και διοικητικά καθήκοντα.

Ο πρώτος Μονεμβασιώτης άρχοντας και διοικητής των Κυθήρων, το όνομα του οποίου σώζεται και για τον οποίο υπάρχουν πληρέστερες πληροφορίες, είναι ο Γεώργιος ο Παχύς.¹² Ο βυζαντινός αυτός αξιωματούχος διοίκησε τα Κύθηρα με έδρα και πρωτεύουσά του τα Μητάτα, πιθανώς στα τέλη του 12ου αι. και στη συνέχεια παρέδωσε την εξουσία του στη βυζαντινή αριστοκρατική οικογένεια των Ευδαιμονογιάννηδων.¹³ Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε σημαντική καμπή, καθώς έως τότε η διοικητική δομή των Κυθήρων ήταν υποτυπώδης, διακοπτόμενη και εξαρτώμενη από τη δημογραφική δυσπραγία του νησιού και την αδιαφορία της βυζαντινής διοίκησης να ασχοληθεί ουσιαστικά με το νησί. Η ειδοποιός διαφορά με τους

¹¹ Μαλτέζου Χ. Α., «Λιθοβολισμός στα Κύθηρα», ό.π., σ. 87. Σχετικά με το αναφερόμενο συμβάν η Χρύσα Μαλτέζου συσχετίζει τις περιπτώσεις της Αγίας Ελέσσας, του Οσίου Θεοδώρου και του τυραννικού διοικητή των Κυθήρων, θέτοντας τη συμβολική πράξη του λιθοβολισμού ως συνεκτικό στοιχείο. Στην πρώτη περίπτωση η Αγία Ελέσσα κυνηγήθηκε και πληγώθηκε από τον πατέρα της με λιθοβολισμό, στη δεύτερη το λείψανο του Οσίου Θεοδώρου βοηθούσε τους κατοίκους να απωθούν τους εχθρούς τους «λίθοις καὶ ξύλοις καταδραμόντες διώκουσι» και στην τρίτη η αντεκδίκηση των κατοίκων ενάντια στο δυνάστη πραγματοποιήθηκε δια του λιθοβολισμού. Όπως αναλύεται στην εργασία, οι πηγές που αναφέρουν τα περιστατικά αυτά δεν είναι μεν σύγχρονες τους αλλά μεταγενέστερες, ωστόσο πέραν του συμβολισμού, η ιστορική και η αρχαιολογική έρευνα στα Κύθηρα έχει αποδείξει ότι το περιγραφόμενο πλαίσιο του νησιού είναι αρκετά αξιόπιστο.

¹² Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Βενετία 2008, σσ. 15-16.

¹³ Όπως αναφέρει στο έργο του ο Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα, ιστορική, γεωγραφική και γλωσσική προσέγγιση*, Αθήνα 2006, σ. 231, «ένα από τα επώνυμα που διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην κυθηραϊκή ιστορία και το οποίο παύει να αναφέρεται στα Κύθηρα μετά το 17ο αι. Το επώνυμο εμφανίζεται με τις μορφές Ευδαιμονογιάννης, Δαιμονογιάννης και Μονογιάννης και η ετυμολογία του εξαρτάται από τη συγκεκριμένη μορφή. Η παλαιότερη πάντως μορφή του επωνύμου, όπως αναφέρεται στις πηγές, είναι Ευδαιμονογιάννης, που ήταν παλαιότατη οικογένεια της Μονεμβασίας, βυζαντινής καταγωγής».

Ευδαιμονογιάννηδες ήταν ότι τα Κύθηρα αποτελούσαν πλέον μέρος ενός βυζαντινού Οίκου και ως εκ τούτου είχαν εξασφαλισμένη τη διοικητική συνέχεια μέσω της διαδοχής από τα μέλη της οικογενείας. Για πρώτη φορά, μετά τους κλασικούς χρόνους όπου πρωτεύουσα του νησιού ήταν η Σκάνδεια στην Παλαιόπολη, δημιουργήθηκε ένα νέο οικονομικό, κοινωνικό και διοικητικό κέντρο του νησιού, ο Άγιος Δημήτριος στη σημερινή Παλαιοχώρα.¹⁴

Η πορεία των Κυθήρων σημαδεύτηκε το 1204 από την πτώση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, στο πλαίσιο της Τέταρτης, επονομαζόμενης και *Ληστρικής* Σταυροφορίας, στην οποία συνέβαλαν σε μέγιστο βαθμό οι βενετικές δυνάμεις και η ηγετική παρουσία του Δόγη Ερρίκου Δάνδολου. Από το 1204 και μετά η Βενετία μετατράπηκε από ισχυρή περιφερειακή δύναμη σε υπερπόντια θαλασσοκρατορία και κατέστη ο ουσιαστικός διάδοχος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ο πλούτος, τα ιερά λείψανα¹⁵ και τα έργα τέχνης του Βυζαντίου¹⁶ μεταφέρθηκαν και στόλισαν τη Μητρόπολη και μεγάλο μέρος της επικράτειάς του, κυρίως τα νησιώτικα και παραθαλάσσια εδάφη του, κυριεύθηκαν από Βενετούς. Καθώς δεν επαρκούσαν οι βενετικοί πόροι σε ανθρώπινο δυναμικό και οικονομικά μέσα για έλεγχο όλων αυτών των κτήσεων, τηρήθηκε ένα σύστημα *επικαρπίας*. Τα νησιά παραχωρούνταν σε όποιον, κατά προτίμηση Βενετό ή άλλο Δυτικό ευγενή,

¹⁴ Ως *Παλαιοχώρα* στην Ελλάδα, εΐθισται να ονομάζονται οι μνημειακές περιοχές και οικισμοί της βυζαντινής περιόδου, ενώ ως *Παλαιόπολη* ή *Παλιόπολη*, οι περιοχές και οικισμοί της αρχαίας ελληνικής ή ρωμαϊκής περιόδου. Ο δε οικισμός του Αγίου Δημητρίου συγκροτήθηκε περίπου στα μέσα του 13ου αι. από τους Ευδαιμονογιάννηδες, στο φαράγγι της Κακιάς Λαγκάδας, προστατευμένος από το θαλασσίνο μέτωπο, στο μέσο ενός λόφου, φυσικού οχυρού. Αποτελούνταν από 80 δίπατες οικίες και 21 εκκλησίες, σε ένα σύμπλεγμα στενών δρόμων. Τελικώς καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά, το 1537, από τον οθωμανό ναύαρχο Χαΐρεντίν Μπαρμπαρόσα. Βλέπε Κουκούλης Θ. Γ., «Η μεσαιωνική Παλιόχωρα, Λιτή μορφή αμυντικού οικισμού, γεμάτου αυτοσεβασμό και διδάγματα για τον σύγχρονο άνθρωπο», *Επτά Ημέρες Καθημερινή*, Ιούλιος 1998, σ. 13.

¹⁵ Ειδικά για την αρπαγή των ιερών λειψάνων η Βενετία έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού αποκόμιζε πολλαπλά κέρδη τόσο σε συμβολικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο, καθώς όλη η πόλη είχε μετατραπεί σε τόπο προσκυνήματος. Στο έργο του 16ου αι., *Venetia città nobilissima et singolare*, του Francesco Sansovino, ένα τρόπον τινά *τουριστικό εγχειρίδιο* της εποχής, περιλαμβάνονται αναφορές για τα ιερά λείψανα που βρίσκονταν στη Βενετία και κατά μεγάλο μέρος προέρχονταν από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Βλέπε Μαλέζου Χ. Α., «Βυζαντινό άρωμα στο έργο του Francesco Sansovino», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 26, 2005, σσ. 193-198.

¹⁶ Με πιο χαρακτηριστικά τα μπρούτζινα άλογα, έργα της κλασικής περιόδου, που κοσμούσαν τον Ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης και έκτοτε τοποθετήθηκαν στο ναό του Αγίου Μάρκου.

μπορούσε να τα κατακτήσει και να τα διατηρήσει στην κατοχή του, με μόνη υποχρέωση την αναγνώριση της *ψιλής κυριότητας* της Βενετίας στην κατακτηθείσα περιοχή.

Κεφ. 2. Τα Κύθηρα ως φέουδο των Venier (1308-1363) και υπό τον άμεσο έλεγχο της βενετικής διοίκησης (1364-1797)

Οι μαρτυρίες για την πρώτη περίοδο βενετικής κυριαρχίας δεν είναι σαφείς, καθώς, σύμφωνα με νεότερες έρευνες,¹⁷ πιθανώς το νησί των Κυθήρων δεν περιήλθε αμέσως στη βενετική κατοχή, αλλά παρέμεινε διοικούμενο από τους μονεμβασιώτες άρχοντες Ευδαιμονογιάννηδες, τουλάχιστον μέχρι το 1238 ή το 1250. Η διοίκηση των Κυθήρων υπό τους βενετούς Venier¹⁸ εδραιώθηκε στις αρχές του 14ου αι. και ήταν εξαιρετικά ανεπαρκής, καθώς οι ίδιοι κατοικούσαν μόνιμα στην Κρήτη και είχαν εκχωρήσει τη διαχείριση των κτημάτων τους σε κάποιο νεότερο μέλος της οικογένειας ή σε επιστάτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της υποτυπώδους αυτής

¹⁷ Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 17-19 · Κουμανούδη Μ., «Illi de Ca' Venier: οι πρώτοι Βενετοί κύριοι των Κυθήρων», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βενετία και Κύθηρα, Βενετία, 6-7 Δεκεμβρίου 2002, Νόστος*, 2, 2003, σσ. 119-153.

¹⁸ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 150-157. Το όνομα Venier ήταν ένα από τα παλαιότερα και σημαντικότερα ονόματα στην ιστορία της Βενετίας, με μεγάλη διάδοση στα Κύθηρα και στην Κρήτη. Πρόκειται για παλαιά βυζαντινή οικογένεια η οποία απαντάται στη Βενετία από τον 10ο αι. και από την οποία προήλθαν τρεις δόγηδες (Αντώνιος Α [1382-1400], Φραντζέσκος Β [1554-1556], Σεβαστιανός Γ [1577-1578]). Η προέλευση του ονόματός τους από τη θεά Αφροδίτη, *Venus*, χρησιμοποιήθηκε από τους Venier στα Κύθηρα ως απόδειξη της σχέσης τους με τη θεά και το νησί που γεννήθηκε, τα Κύθηρα. Η παρουσία της οικογένειας Venier στα Κύθηρα διαγράφηκε ως εξής:

1. Μάρκος Venier (1207), ο πρώτος Βενετός κυρίαρχος των Κυθήρων, αν και οι Ευδαιμονογιάννηδες συνέχισαν να διοικούν το νησί
2. Βαρθολομαίος, γιός του Μάρκου (1237), γαμπρός του Νικ. Ευδαιμονογιάννη ο οποίος του έδωσε ως προίκα τα Κύθηρα
3. Γαβριήλ, Βαρθολομαίος, Πέτρος και Νικόλαος, εγγονοί του Βαρθολομαίου (1309), μοιράστηκαν σε κλήρους το νησί
4. Τίτος και Θεοδωρέλος (1364), συγκυρίαρχοι των Κυθήρων, αν και διέμεναν μόνιμα στην Κρήτη. Η συμμετοχή τους στην επανάσταση εναντίον της Βενετίας κατέληξε στην εκτέλεσή τους
5. Μάρκος (1367), αδελφός των παραπάνω, πέθανε εξόριστος
6. Πέτρος, αδελφός ή εξάδελφος των παραπάνω και διοικητής των Κυθήρων (1364), παρέδωσε το νησί στο βενετικό στόλο

διακυβέρνησης που αποτύπωνε την αναιμική σχέση της βενετικής εξουσίας με τους κατοίκους ήταν το επεισόδιο εχθροπραξίας ανάμεσα σε Καταλανούς εμπόρους και Κυθηρίους στα μέσα του 14ου αι.¹⁹ Μέσα από αυτό προκύπτει το συμπέρασμα της εγκατάλειψης των κατοίκων του νησιού στην τύχη τους και της απουσίας της ηγεσίας τους. Η βασική μέριμνα της διοίκησης επικεντρωνόταν στη διατήρηση των στρατιωτικών και λιμενικών υποδομών και όχι στις καλές συνθήκες διαβίωσης της κοινότητας.

Η ουσιαστική διοικητική και θεσμική αλλαγή στα Κύθηρα προήλθε από την λεγόμενη *Αποστασία του Αγίου Τίτου*, που ξέσπασε στην Κρήτη το 1363 και αποτελούσε ένα εμφύλιο βενετικό κίνημα. Οι βενετοί φεουδάρχες, με επικεφαλής τους Marco Gradenigo και Titus Venier, συνασπίστηκαν με τους γηγενείς φεουδάρχες εναντίον της Βενετίας ανακηρύσσοντας την Κρήτη ανεξάρτητη δημοκρατία, υπό την αιγίδα του πολιούχου Αγίου Τίτου.²⁰ Οι λόγοι της αποστασίας οφείλονται κυρίως στην υψηλή φορολογία της Βενετίας, αλλά και στη διάσταση των Βενετών της Κρήτης με τη Μητρόπολη. Η επανάσταση κατεστάλη βιαίως, καθώς, μετά την αποστολή βενετικής ναυτικής μοίρας, οι πρωταγωνιστές της αποκεφαλίστηκαν, ενώ τα Κύθηρα πέρασαν υπό τον άμεσο έλεγχο της Βενετίας, μολονότι οι Venier διατήρησαν ορισμένους κλήρους γης.²¹

¹⁹ Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 9-14.

²⁰ Η αποστασία αυτή που οδήγησε στην ονομαζόμενη *Δημοκρατία του Αγίου Τίτου*, βασιζόταν στις διαφορές που είχαν δημιουργηθεί μεταξύ των ευγενών Βενετών της Κρήτης με αυτούς της Μητρόπολης και αφορούσαν στην ισοτιμία και στην αναγνώριση δικαιωμάτων των ευγενών καθώς και στην πρόσθετη φορολόγηση. Οι κύριες οικογένειες Βενετών που αποστάτησαν ήταν αυτές των Gradenigo και Venier, συνεπικουρούμενες από την κρητική αρχοντική οικογένεια των Καλλέργηδων. Βλέπε Παπαδιά-Λάλα Α., «Τα μετά το 1204. Ιστορικές πραγματικότητες και ιδεολογικές κατευθύνσεις στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13ος-18ος αιώνες)», Μοσχονάς Ν.Γ. (επιμ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία και ο Ελληνικός Κόσμος*, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2008, σ. 366.

²¹ Όπως αποδεικνύεται από νεότερες ιστορικές έρευνες οι Venier διατήρησαν τους 13 από τους 24 συνολικά κλήρους στους οποίους χωριζόταν το νησί και παρόλο που δεν απέκτησαν ξανά τις ευρείες φεουδαρχικές εξουσίες που απολάμβαναν στο παρελθόν, αναδείχτηκαν στις ισχυρότερες οικονομικά οικογένειες του νησιού και κατέλαβαν δημόσια αξιώματα. Βλέπε Κουμανούδη Μ., «Αγροτικά νοικοκυριά στα Κύθηρα του 15ου αιώνα: η συμβολή των οικονομικών καταστάσεων», Νικηφόρου Αλίκη (επιμ.), *Πρακτικά Θ Πανιονίου Συνεδρίου: Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010*, Εταιρεία Παξινών Μελετών, Τόμος Α, Παξοί 2014, σσ. 227-248.

Συνεπώς άλλαξε ριζικά η διοικητική παρουσία της Βενετίας στα Κύθηρα, επειδή αφενός οι Βενετοί, μετά τη δυσάρεστη εμπειρία της κρητικής στάσης, προτιμούσαν να τοποθετούν ως διοικητές αιρετά μέλη της αριστοκρατίας τους με ολιγόχρονη θητεία και αφετέρου αναβαθμίστηκε η γεωστρατηγική θέση των Κυθήρων στη θαλάσσια αυτοκρατορία τους.²² Η αλλαγή αυτή δεν αντιμετωπίστηκε αρνητικά από τους Κυθηρίους, καθώς αισθάνονταν ασφάλεια υπό την προστασία της Βενετικής Πολιτείας και η συνύπαρξη με τους Λατίνους κυριάρχους ήταν ευρέως αποδεκτή από τους κατοίκους του νησιού.²³

Κεφ. 3. Η λειτουργία της βενετικής διοίκησης στη Μητρόπολη

Για να γίνει κατανοητή η πολιτική φιλοσοφία της βενετικής διοίκησης πρέπει να αναφερθεί η πρωταρχική οργάνωση του συστήματος στη Μητρόπολη. Βασικός πυλώνας της ήταν το *Σώμα των Ευγενών*, που αποτελούσε τον αποκλειστικό αιμοδότη των ανώτερων αξιωμάτων και των συλλογικών οργάνων. Μέσα από αυτά τα όργανα εκλεγόταν ο ανώτατος βενετός αξιωματούχος, ο δόγης, υπεύθυνος για τη χάραξη της στρατηγικής, επ' ουδενί όμως δεν του παραχωρούνταν απόλυτη ή κληρονομική εξουσία. Το αξίωμα αυτό οριοθετεί την ιστορία της Βενετίας, καθώς η ιστορική έρευνα έχει καταλήξει στο 697 ως το πραγματικό έτος γεννήσεως της Βενετίας με την πρώιμη μορφή του δουκάτου και με πρώτο *δούκα* (dux) τον Paulicio Anafesto.²⁴ Οι Βενετοί δεν επιθυμούσαν την ισχυροποίηση του δόγη και, κατά τη

²² Η στρατηγική σημασία η οποία έγκειτο στην επόπτευση της ναυτιλιακής κίνησης στην Ανατολική Μεσόγειο, για την οποία διακρίνονταν ιδιαίτερα τα Κύθηρα, ήταν και ο βασικός λόγος που οι Βενετοί επιθυμούσαν διακαώς να έχουν το νησί υπό τον έλεγχό τους. Χαρακτηριστική είναι η έκθεση του Γενικού Προνοητή της Κρήτης Ιωάννη Μοτσενίγου στις 17 Απριλίου 1589 προς τον Δόγη όπου ανέφερε «εάν δι' άλλους λόγους η σπουδαιότητα των νήσων τούτων είναι μεγάλη [εννοεί και την Τήνο], τυγχάνει πολύ μεγαλύτερα λόγω αυτής ταύτης της θέσεως των, διότι είναι φρουροί και παρατηρητήρια του βασιλείου τούτου της Κρήτης [...] εάν επίσης θελήσει ο στόλος ούτος [εννοεί τον οθωμανικό] να διέλθω τα στενά των Κυθήρων, παρακάμπτων το ακρωτήριο του Μαλέα, όχι μόνον είναι δυνατόν να γίνει αντιληπτός εκ Κυθήρων, αλλά να μετρηθούν ακόμη και τα πλοία του ένα προς ένα υπό ακταιωρών της νήσου ταύτης», βλέπε Τσιτσιλία Π.Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Α, ό.π., σσ. 285-286.

²³ Μαλτέζου Χ. Α., «Το Χρονικό του Χειλά. Κοινωνικά και ιδεολογικά προβλήματα στα Κύθηρα τον 15ο αί.», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 8, 1989, σσ. 24-25.

²⁴ Norwich J. J., *Ιστορία της Βενετίας*, Φόρμιγξ, Αθήνα 1993, σσ. 32-33.

διαμόρφωση του πολιτεύματος τον 12ο και κυρίως τον 13ο και τον 14ο αι., θεσμοθέτησαν ικανούς περιορισμούς στην άσκηση της δογικής εξουσίας.²⁵

Οι ευγενείς (nobili) σε πρώτο βαθμό και οι αστοί (cittadini) σε δεύτερο αποτέλεσαν τον θεσμικό κορμό της Βενετίας και ήταν ανώτεροι από τον απλό λαό (populus). Το σχήμα της αριστοκρατικής διακυβέρνησης συναντάται και σε άλλες ιταλικές πόλεις-κράτη της εποχής, η μοναδικότητα όμως της Βενετίας ήταν ότι στην περίπτωση της διατηρήθηκε αναλλοίωτο χωρίς υποκατάσταση από κάποιον ηγεμόνα. Η βενετική πίστη στην έννοια της Κοινότητας παρέμεινε σταθερή και οι ευγενείς αξιωματούχοι με πρώτο τον δόγη όφειλαν υποταγή σε αυτή και όχι το αντίστροφο.²⁶ Τα βασικά χαρακτηριστικά του βενετικού συστήματος διοίκησης συνοψίζονταν στα εξής:

1. *Σταθερή προσκόλληση στις δομές και λειτουργίες του.* Με αφετηρία τον 13ο αι. δημιουργήθηκε ένας εκτεταμένος γραφειοκρατικός μηχανισμός με επάλληλα συλλογικά όργανα, ο οποίος διατηρήθηκε συμπαγής στον πυρήνα του έως το 1797.
2. *Οι δημόσιοι αξιωματούχοι είχαν αυστηρά ολιγόχρονη θητεία και ήταν πολυάριθμοι.* Το ολιγόχρονο της θητείας των δημόσιων υπαλλήλων και η συνεχής εναλλαγή τους στα διάφορα αξιώματα εμποδίζαν την απόκτηση γνώσης και την εξειδίκευση στο αντικείμενό τους.
3. *Ο Δόγης είχε πολύ περιορισμένες εξουσίες.* Παρόλο που ήταν η ανώτατη αρχή της Βενετικής Πολιτείας, δεν είχε καμία ουσιαστική εξουσία στο υπαλληλικό σώμα, δεν μπορούσε να διορίσει, ούτε να παύσει δημοσίους υπαλλήλους. Ο φόβος των Βενετών για τη συγκέντρωση υπερεξουσιών στο πρόσωπό του και τη μετατροπή του σε απόλυτο ηγεμόνα οδήγησε στον δραματικό περιορισμό των αρμοδιοτήτων του, μειώνοντας σημαντικά την δύναμη επιβολής του. Μετά τις ηγετικές φυσιογνωμίες του 11ου, 12ου και 13ου αι., ακολούθησε πλειοψηφικά μια σειρά αδύναμων, υπερήλικων και άβουλων δόγηδων, με

²⁵ Αυτό γίνεται ξεκάθαρο και στην εξαιρετικά πολύπλοκη διαδικασία εκλογής του, όπως καθιερώθηκε από τον 13ο αι., η οποία επιδίωκε την υποταγή του δόγη στο *καλό της Κοινότητας*, διατηρώντας ισχυρά τα στεγανά του συστήματος έναντι του αυταρχισμού και κυρίως τη δημιουργία κλίματος πολιτικής σταθερότητας. Βλέπε Mowbray M., Gollmann D., «Electing the Doge of Venice: analysis of a 13th Century protocol», *IEEE Computer Security Foundations Symposium*, 6-8 July 2007, Venice, όπου η διαδικασία αυτή αντιμετωπίζεται υπό το πρίσμα μιας πολύπλοκης μαθηματικής ανάλυσης.

²⁶ Lane F. C., *Βενετία η θαλασσοκράτειρα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2007, σσ. 143-144.

αδιάφορη ή και αρνητική παρουσία. Οι ελάχιστοι δυναμικοί και με ηγετική φυσιογνωμία δόγηδες δεν μπορούσαν να αλλάξουν την πορεία της Βενετίας περιορισμένοι δραστικά από το υφιστάμενο ασφυκτικό θεσμικό πλαίσιο.

4. *Η βενετική διοίκηση δεν διέθετε ενιαίο και αυτοτελή διοικητικό οργανισμό υπό τον άμεσο έλεγχό της.* Τα συλλογικά όργανα στερούνταν συνέχειας καθώς οι αξιωματούχοι εναλλάσσονταν σε αυτά και η φύση τους ήταν ρευστή, ευμετάβλητη, προσωποπαγής και σε καμία περίπτωση συμπαγής και εύρυθμη.
5. *Απουσίαζε ένα γραπτό Σύνταγμα.*²⁷ Η Βενετία ποτέ δεν κατέληξε στη δημιουργία ενός καταστατικού χάρτη, που θα ρύθμιζε τη λειτουργία του πολιτεύματός της με σαφήνεια, ευκρίνεια και θα οδηγούσε στη διάκριση των εξουσιών. Αντίθετα στην Ευρώπη και στην Αμερική η διαμόρφωση συνταγματικών κειμένων άρχισε ήδη από τον 17ο αι. και κορυφώθηκε τον 18ο αι., με την επίδραση του Διαφωτισμού. Στη Βενετία το 18ο αι., υπήρχε νομική ασάφεια, αλληλεπικαλυπτόμενη πολυνομία και συγχώνευση, η οποία επέφερε σύγχυση των αρμοδιοτήτων της εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας. Η ειδοποιός διαφορά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες του 18ου αι. και ιδίως τη Γαλλία και την Αγγλία, είναι ότι το πολιτικό της σύστημα αρνήθηκε να δεχθεί το νέο δημοκρατικό πνεύμα διακυβέρνησης.²⁸

Όπως αναφέρει ο Frederic Lane, οι Βενετοί του 18ου αι. θεωρούσαν τους εαυτούς τους παρηκμασμένους, επειδή δεν έκαναν αυτά που είχαν διαπράξει οι πρόγονοί τους. Όμως οι σημερινοί ιστορικοί τους κρίνουν παρηκμασμένους επειδή ασχολούνταν κυρίως με τα έργα των προγόνων τους και δεν διαμόρφωσαν νέους θεσμούς για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της εποχής τους.²⁹

²⁷ Ο.π., σσ. 148-149. Ο δογικός όρκος, η *Promissione*, διέθετε στοιχεία θεμελιώδους νόμου, ενώ εντοπίζονται συνταγματικά στοιχεία σε διάσπαρτα νομικά κείμενα και εθιμικά δίκαια, τα οποία έδιναν έμφαση στον καταμερισμό της εξουσίας εντός της διοικητικής πυραμίδας της Βενετίας. Ωστόσο οι Βενετοί δεν προχώρησαν σε καμία προσπάθεια διάκρισης των εξουσιών.

²⁸ Ο.π., σ. 597. Ο Lane γράφει χαρακτηριστικά «Οι μεταβολές στον δυτικό πολιτισμό στα τέλη του δεκάτου ογδόου αιώνα χαρακτηρίζονται κατά σύμβαση ως Βιομηχανική Επανάσταση και Δημοκρατικές Επαναστάσεις. Ενώ η οικονομία της Βενετικής Πολιτείας έδειχνε πολλά σημάδια προσαρμογής στους νέους ρυθμούς της οικονομικής ζωής, οι πολιτικοί της θεσμοί παρέμειναν απολύτως εχθρικοί προς το νέο δημοκρατικό πνεύμα».

²⁹ Ο.π., σ. 591.

Κεφ. 4. Η βενετική διοίκηση στον ελληνικό χώρο

Η διαμόρφωση των διοικητικών φορέων και θεσμικών δομών στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο ήταν αποτέλεσμα μακρόχρονης διαδικασίας, με πρότυπό της τη Μητρόπολη.³⁰ Ωστόσο η διαφοροποίηση ανάμεσα στο κέντρο και στην περιφέρεια βασιζόταν αφενός στις τοπικές ιδιαιτερότητες των επιμέρους κοινοτήτων και αφετέρου στη σχέση κυρίαρχου-κυριαρχούμενου μεταξύ Βενετών και Ελλήνων.³¹ Η διοίκηση όπως σχηματοποιήθηκε είχε προφανώς εμπνευστεί από το πρωτότυπο, αλλά η λογική της βασιζόταν σε διαφορετικά θεμέλια καθόσον εξυπηρετούσε πρωτίστως το βενετικό ωφελιμισμό.

Η βενετική διοίκηση χαρακτηριζόταν από πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων και απέφευγε την υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας σε ένα θεσμό και σε ένα πρόσωπο. Αντιστοίχως στα Ιόνια νησιά διαμορφώθηκε μια εκτεταμένη διοικητική πυραμίδα, η οποία διακλαδιζόταν σε πολυάριθμο σύστημα αξιωματούχων. Το σύστημα αυτό βασίστηκε στη θεμελιώδη για τους Βενετούς διοικητική αρχή της συλλογικής ευθύνης.³² Συγκεκριμένα οι διοικητικές αρχές διακρίνονταν στις εξής κατηγορίες:

1. Βενετικές αρχές (Regimen), με στελέχη βενετούς αξιωματούχους στην ανώτατη διοικητική βαθμίδα.

³⁰ Για τη διοίκηση της βενετοκρατούμενης Ελλάδας βλέπε Μοσχόπουλος Δ., «Επτανησιακή Διοίκηση (1386-1864), *Διοικητική Μεταρρύθμιση*, 1993, σσ. 52-60, Παπαδάκη Α., «Τοπικοί αξιωματούχοι και υπάλληλοι», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 83-104, Παπαδία-Λάλα Α., «Κοινωνική συγκρότηση στις πόλεις», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 89-111, Πανοπούλου Α., «Οι Βενετοί και η ελληνική πραγματικότητα. Διοικητική, Εκκλησιαστική, Οικονομική Οργάνωση», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου ελληνισμού*, Τόμος Α, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993, σσ. 281-286, Λούντζης Ε., *Περί της πολιτικής καταστάσεως της Επτανήσου επί Βενετών*, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως, Αθήνα 1856, σσ. 43-55.

³¹ Αυτή η σχέση κυρίαρχων και κυριαρχομένων Βενετών και Ελλήνων περιγράφεται διεξοδικά στο έργο του Karapidakis N., «Dominants et dominés dans le Levant vénitien: les zones d'ombres des identité», *Il Commonwealth veneziano tra 1204 e la fine della Repubblica: identità e peculiarità ; [convegno, Venezia, 6-9 marzo 2013]*, Ortalli Gherardo, Schmitt, Oliver Jens, Orlando, Ermanno [Publ.]-Venezia (2015), σσ. 273-303.

³² Παγκράτης Γ. Δ., «Η Βενετική Κυριαρχία στα Ιόνια Νησιά», Θεοδόσης Πυλαρινός (επιμ.), *Ιόνιοι Νήσοι. Ιστορία και Πολιτισμός*, Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Αθήνα 2007, σ. 79.

2. Εγχώριες αρχές (Comunità), με αστούς που αποτελούσαν τον κύριο άξονα άσκησης τοπικής εξουσίας.
3. Διοικητικά αξιώματα μεσαίας και κατώτερης βαθμίδος, επρόκειτο για θέσεις γραμματέων και παραχωρούνταν, κατόπιν εκλογής, από το Συμβούλιο αστών κάθε νησιού.³³

Όλες οι ανώτατες εγχώριες βενετικές δομές καθώς και οι αντίστοιχες διοικητικές θέσεις διορίζονταν από το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας. Αντίθετα τα κοινοτικά συμβούλια των αστών (όπως διαμορφώθηκαν μετά τον 15ο αι., σύμφωνα με το πρότυπο του *κλεισίματος* του Συμβουλίου ευγενών της Βενετίας), εξέλεγαν τις τοπικές αρχές και διόριζαν τους αξιωματούχους που τις στελέχωναν. Κοινός τόπος για όλα τα τοπικά διοικητικά συστήματα και αξιώματα ήταν η υπαγωγή και λογοδοσία τους σε εγχώρια συλλογικά όργανα, όπως συνέβαινε και στη Βενετία. Οι αστοί (*cittadini*) αποτέλεσαν τις προνομιακές κοινωνικές ομάδες, οι οποίες κυριάρχησαν στις τοπικές διοικήσεις των Ιονίων νήσων,³⁴ ως μια επέκταση της λειτουργίας της Μητρόπολης.³⁵

Ο θεσμός αυτός ήρθε ως απάντηση στο ζήτημα που ανέκυψε για τους Βενετούς στις νέες τους κτήσεις και ήταν η δημιουργία ενός πολιτικού και κοινοτικού οργάνου, το οποίο θα σεβόταν το προϋπάρχον βυζαντινό *status quo*, αλλά θα εξυπηρετούσε τα δικά τους συμφέροντα. Στην πρώιμη βενετοκρατία λόγω της πολιτικής σκοπιμότητας της εποχής και για να τηρηθούν οι τοπικές ισορροπίες, ενσωμάτωσαν την παλαιά βυζαντινή αριστοκρατία και τους άρχοντές της στη νέα άρχουσα τάξη μαζί με τις ισχυρές βενετικές οικογένειες που εγκαταστάθηκαν μετά το 1204. Αργότερα σε αυτήν προστέθηκαν και οι Λατίνοι επικυρίαρχοι (όπως οι Ανδηγαυοί στην Κέρκυρα). Στην περίπτωση της Κρήτης η κυρίαρχη τοπική τάξη

³³ Μοσχόπουλος Δ., «Επτανησιακή Διοίκηση (1386-1864)», ό.π., σσ. 56-57.

³⁴ Αναλυτικά για το θέμα βλέπε Παπαδία-Λάλα Α., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13ος-18ος αι.). Μια συνθετική προσέγγιση*, Βενετία 2008, σ. 41, Παπαδία-Λάλα Α., «Κοινοτικοί Θεσμοί, Συλλογικότητες και Ιδεολογικοί Προσανατολισμοί στον ελληνικό χώρο κατά την Περίοδο της Βενετοκρατίας», *Πολιτικοί Προσανατολισμοί του Νέου Ελληνισμού*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία, Αθήνα 2011, σσ. 16-32.

³⁵ Μοσχονάς Ν. Γ., «Τροπισμοί της κοινωνίας των νησιών του Ιονίου στη μεταβυζαντινή περίοδο», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 9B, 1994, σσ. 55-60.

εξελίχθηκε στους *nobili cretensi*,³⁶ μια κατηγορία η οποία ανήκε στις θεσμικές εξαιρέσεις, όπου η Βενετία αναγνώρισε *de jure* ευγενείς εκτός των γηγενών Βενετών.³⁷

Σε αντίθεση με την Κρήτη, στην πλειονότητα του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου τον κυρίαρχο ρόλο στις τοπικές κοινωνίες διαδραμάτισαν οι αστοί, οι οποίοι στο βενετικό *status quo* ήταν μια υποδεέστερη κατηγορία με σημαντικό μεν θεσμικό ρόλο και κατοχή δημοσίων αξιωμάτων, ευρισκόμενοι όμως σε θέση κατώτερη των ευγενών. Η απόδειξη της διαφορετικής αντιμετώπισης των αστών του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου έναντι αυτών της Μητρόπολης ήταν το γεγονός ότι σε ελάχιστους από αυτούς απεδόθη η βενετική υπηκοότητα.³⁸ Οι αστοί στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο συγκροτούσαν μια κλειστή άρχουσα τάξη, η οποία θεωρούσε τα προνόμιά της αναφαίρετα και δεν ήταν δεκτική στην εισαγωγή νέων μελών στους κύκλους της. Αντιδρούσε στις αλλαγές που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Μέσω του Συμβουλίου τους διοικούσαν σε ικανό βαθμό τα Ιόνια νησιά, ενώ οι Βενετοί διατηρούσαν στον έλεγχό τους το υψηλότερο επίπεδο διοίκησης. Η έννοια του αστού (*cittadino*) ενσωμάτωνε *de facto* την έννοια της αριστοκρατίας, όχι όμως και *de iure*, ωστόσο αποτέλεσαν την ανώτερη κοινωνική και οικονομική τάξη των Ιονίων νήσων, ανεξάρτητα από την τυπική κατάταξη και νομιμοποίηση που τους είχε προσδώσει η Βενετία. Εν κατακλείδι οι αστοί αποτελούσαν την κυρίαρχη κοινωνική τάξη, η οποία προήλθε από τη μήτρα της Βενετικής Πολιτείας με δικά της χαρακτηριστικά, υπηρετούσε τις δικές της αξίες και επωφελούνταν ποικιλοτρόπως από τα προνόμια που της παρείχε η παγιωμένη θέση της.

³⁶ Λαμπρινός Κ. Ε., «Η εξέλιξη της κρητικής ευγένειας στους πρώτους αιώνες της Βενετοκρατίας», *Θησαυρίσματα*, 26, 1996, σσ. 206-224, Λαμπρινός Κ. Ε., *Οι cittadini στη βενετική Κρήτη. Κοινωνικό-πολιτική και γραφειοκρατική εξέλιξη (15ος-17ος αι.)*, Ακαδημία Αθηνών-Κέντρον Ερεύνης Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 2015, σσ. 17-22.

³⁷ Αντίστοιχα στην ίδια θεσμική εξαίρεση εντάχθηκαν τον 16ο αι., οι ευγενείς της Κέρκυρας και της Ζακύνθου. Βλ. Παπαδία-Λάλα Α., «Τα μετά το 1204», ό.π., σ. 372.

³⁸ Μαλτέζου Χ. Α., «Παρατηρήσεις στον θεσμό της βενετικής υπηκοότητας. Προστατευόμενοι της Βενετίας στον λατινοκρατούμενο ελληνικό χώρο (13ος-15ος αι.)», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 4, 1981, σσ. 1-16. Η χορήγηση του δικαιώματος του βενετού πολίτη υπάκουε κυρίως σε πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, ενώ ως διαδικασία απονομής ήταν εξαιρετικά πολύπλοκη με πολλές παραμέτρους, που κατέληξε να παραχωρείται ως διάκριση σε σημαίνοντα και μόνο μέλη των κτήσεων της.

Τα συλλογικά όργανα του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου ομοιάζαν με τα αντίστοιχά τους στη Βενετία αποτελώντας κλειστά κοινωνικά σύνολα, τα οποία χαρακτηρίζονταν από τη μεγάλη αντίσταση των παλαιών μελών στην εισαγωγή νέου αίματος στις τάξεις τους.³⁹ Διακρίνονταν από ζηλότυπη περιφρούρηση των δικαιωμάτων τους στην άσκηση της τοπικής εξουσίας και στον έλεγχο των διοικητικών, οικονομικών, δικαστικών και κοινωνικών δομών του τόπου τους καθώς και στην εκπροσώπηση της κοινότητας στη βενετική αρχή. Η τάξη αυτή είχε το αποκλειστικό δικαίωμα κατοχής των ανώτερων δημοσίων αξιωμάτων, όπως όριζε και διαμόρφωνε η βενετική διοίκηση. Κατείχε τη μερίδα του λέοντος στα προερχόμενα έσοδα από τις δημόσιες θέσεις, το εμπόριο, τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την απονομή της δικαιοσύνης και εν τέλει από κάθε πτυχή της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας.

Η διοικητική οργάνωση στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο βασίστηκε στη λογική της *ψιλής κυριότητας*, όπου η *ιδιοκτησία της εξουσίας*, στην κορυφή της διοικητικής πυραμίδας, καλυπτόταν αποκλειστικά από βενετούς ευγενείς. Η τοπική διοίκηση είχε παραχωρηθεί σκοπίμως στους αστούς, ενώ τα κατώτερα αξιώματα στον λαό (*popolo*). Κατ' αυτόν τον τρόπο η βενετική διοίκηση εξοικονομούσε πόρους, καθώς δεν ήταν υποχρεωμένη να συντηρεί με δικά της έξοδα υπηρεσίες, αξιωματούχους και ανθρώπινο δυναμικό.⁴⁰ Επιπροσθέτως οι Βενετοί μετέθεταν την τριβή της καθημερινής διοίκησης και την αναπόφευκτη κοινωνική δυσaráσκεια στους αστούς, διατηρώντας τον ουσιαστικό έλεγχο. Η Βενετία εμφανιζόταν ως ο ανώτερος και σχετικά απρόσιτος, προστάτης και κριτής των αιτημάτων των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων και οι γηγενείς αξιωματούχοι ως διεφθαρμένοι και καταπιεστικοί. Είχε οικοδομηθεί ένα σύστημα διοίκησης και εξουσίας, το οποίο για τη Βενετία απέβαινε ιδιαίτερα επικερδές πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά αλλά

³⁹ Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση της πολυετούς προσπάθειας της κερκυραϊκής οικογένειας Πανδή να εισχωρήσει στο συμβούλιο των αστών. Μετά από πολλές δικαστικές προσπάθειες, που διήρκησαν 30 χρόνια και έφτασαν μέχρι τη Γερουσία της Βενετίας, αν και πρόσκαιρα δικαιώθηκαν, τελικά απορρίφθηκαν οριστικά το 1615. Η οικογένεια αυτή είχε διακριθεί στις πολεμικές επιχειρήσεις της Βενετίας όπου συμμετείχε με δικά της πλοία και είχε σημαντική περιουσία από τις ναυτιλιακές της δραστηριότητες. Βλέπε Παγκράτης Γ. Δ., «Επιχειρηματικότητα και Κοινωνικοπολιτική ισχύς στα Βενετοκρατούμενα Ιόνια Νησιά: Μια μελέτη περίπτωσης από την Κέρκυρα (1585-1615)», *Ιόνιος Λόγος*, Δ, 2013, σσ. 227-255.

⁴⁰ Αρχοντίδης Α., *Μεταξύ Βενετών και Τούρκων*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 15.

εξαιρετικά επιζήμιο για τους κατοίκους των Ιονίων νήσων, καθώς αναζωπύρωνε τις εσωτερικές έριδες που χώριζαν βαθύτατα την ανώτερη τάξη από τα κατώτερα λαϊκά στρώματα.

Παρόλα αυτά η πολιτική που εφήρμοσε η Βενετία στα Ιόνια νησιά σε στρατηγικό επίπεδο δεν ήταν άκαμπτη και δυσκίνητη, ανεξαρτήτως των όποιων κοινωνικών και ηθικών αποτελεσμάτων παρήγαγε. Βασικό της προσόν ήταν η προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε νήσου, η ευελιξία και η ικανότητα αφομοίωσης των παλαιότερων και βαθιά ριζωμένων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών τοπικών δομών. Οι διοικητικοί μηχανισμοί που δημιούργησε οδήγησαν στο σχηματισμό ενός σύνθετου και πολυμορφικού κανονιστικού πλαισίου βάσει του οποίου καθορίζονταν οι κοινωνικοί ρόλοι και διανέμονταν τα αξιώματα. Σε τελική ανάγνωση αυτός ο μηχανισμός είχε μια συνισταμένη, ένα σκοπό ύπαρξης και μια κατεύθυνση να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα και το ίδιο όφελος της Βενετικής Πολιτείας.⁴¹

Κεφ. 5. Η λειτουργία της βενετικής διοίκησης στα Κύθηρα

Η βενετική διοίκηση στα Κύθηρα είχε δύο πυλώνες: τον βενετό Προνοητή, ο οποίος ως εκπρόσωπος της Βενετίας ασκούσε καθήκοντα ανώτερου διοικητή και δικαστή και το αστικό κοινοτικό συμβούλιο,⁴² μέσω του οποίου οι αστοί ασκούσαν την τοπική διοίκηση και κατείχαν τα σημαντικά αξιώματα. Τέλος υπήρχε η υποκατηγορία της τοπικής διοίκησης, οι γέροντες, ως κορυφαίοι των χωριών, οι οποίοι είχαν εξουσία και έλεγχο στις γεωργικές κοινότητες. Η κεφαλή της διοικητικής πυραμίδας και κύριος εκπρόσωπος της βενετικής αρχής στα Κύθηρα ήταν ο Προνοητής, ο οποίος, ενώ αρχικά ήταν μόνο Καστελάνος (δηλαδή φρούραρχος) με περιορισμένες στρατιωτικές αρμοδιότητες, από το 1504 αναβαθμίστηκε σε Προνοητή και Φρούραρχο (Rovveditore e Castellano).⁴³ Η παραμονή στο αξίωμα αυτό

⁴¹ Λαμπρινός Κ. Ε., «Κοινωνική συγκρότηση στην ύπαιθρο», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα, προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Τόμος Α, Βενετία-Αθήνα 2010, σσ. 121-138.

⁴² Συνολικά για την αστική κοινότητα Κυθήρων βλέπε Παπαδιά-Λάλα Α., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων*, ό.π., σσ. 256-273.

⁴³ Συνολικά αναφέρεται ότι υπηρέτησαν 171 Προνοητές και Καστελάνοι των Κυθήρων, με πρώτο τον Μπάτζιο Σεμιτέκολο (1325-1327), ο οποίος είχε τον τίτλο μόνο του Καστελάνου. Ο πρώτος Βενετός

προέβλεπε διετή θητεία και ο Προνοητής οριζόταν από το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας με μηνιαίο μισθό 25 χρυσά δουκάτα, αλλά και με την απαγόρευση του δικαιώματος της εμπορίας. Η διοικητική αυτή θέση περιλάμβανε και δικαστικές αρμοδιότητες σε θέματα αστικού και ποινικού δικαίου, με τους κατοίκους να διατηρούν το δικαίωμα της έφεσης στα δικαστήρια της Κρήτης και μετά το 1669 σε αυτά της Κέρκυρας. Ωστόσο οι μακρινές αποστάσεις καθιστούσαν τα ταξίδια δύσκολα έως ακατόρθωτα, ως εκ τούτου η δικαστική εξουσία του Προνοητή καθίστατο τις περισσότερες φορές και τελεσίδικη.

Συνεπώς ο Προνοητής των Κυθήρων, ως ανώτατος βενετός αξιωματούχος, είχε πολιτικές, στρατιωτικές και δικαστικές αρμοδιότητες, ήταν ο αρχηγός των στρατιωτικών σωμάτων, ο ανώτατος δικαστής και ο προϊστάμενος της πολιτικής διοίκησης τόσο της βενετικής όσο και της εγχώριας. Οι εξουσίες του στην πράξη ήταν απεριόριστες και, παρά τις ειδικές οδηγίες από τη Μητρόπολη κατά την ανάληψη των καθηκόντων του προκειμένου να αποφεύγεται κατάχρηση της εξουσίας, στην ουσία δεν υπόκεινταν άμεσα σε καμία ανώτερη αρχή, απλώς είχε την υποχρέωση να λογοδοτήσει στο βενετικό Μεγάλο Συμβούλιο με το τέλος της θητείας του.⁴⁴

Η *πιστότατη κοινότητα των Κυθήρων* (fidelissima, spettabile università di Cerigo) εντασσόταν στην κατηγορία της μεταβατικής κοινότητας, από τις ανοικτές κοινότητες αστικού χαρακτήρα, στις κλειστές αστικές κοινότητες, όπως της Κέρκυρας, Ζακύνθου, Κεφαλονιάς, Παξών, Πάργας και Ιθάκης.⁴⁵ Βασικό προνόμιο αλλά και αρμοδιότητα της κοινότητας αυτής ήταν η δυνατότητα συγκρότησης

με τον τίτλο του Προνοητή ήταν ο Φραντσέσκο Γραδενίδο ποτέ Λιονέλλο (1504-1507). Βλέπε Τσιτσιλία Π.Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Α, ό.π., σσ. 271-275.

⁴⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της διοικητικής ασυδοσίας στην οποία μπορούσαν να περιέλθουν οι Προνοητές ήταν εκείνο του Vincenzo Pasqualigo ο οποίος με την πρόφαση πειρατικής δραστηριότητας είχε κατασχέσει τα εμπορεύματα του Δημητρίου Λάππα. Στις διαμαρτυρίες του εμπόρου προχώρησε σε μια δίκη παρωδία που τον καταδίκασε σε θάνατο με κρημισμό, από τον οποίο ο Λάππας επέζησε για να δολοφονηθεί τελικά με δηλητήριο. Αργότερα ο αδελφός του Κωνσταντίνος ερευνήσε την υπόθεση η οποία με τεκμηριωμένα στοιχεία κατέληξε στο Συμβούλιο των Δέκα στη Βενετία, το οποίο ζήτησε τη σύλληψη του Προνοητή. Βλέπε Κορρέ Κ. Β., «Ποινική δικαιοσύνη και μορφές παραβατικότητας στα Βενετοκρατούμενα Επτάνησα (16ος αιώνας)», *Πρακτικά I Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου (Κέρκυρα, 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014)*, Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, 2, 2016, σ. 152.

⁴⁵ Παπαδιά-Λάλα Α., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο*, ό.π., σ. 45, Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, Αφοι Τολίδη, Αθήνα 2005, σσ. 70-82.

σώματος, υπό τη μορφή πρεσβείας, μέσω του οποίου μπορούσε να απευθυνθεί στις βενετικές αρχές τόσο των Κυθήρων όσο και της Μητρόπολης. Από το ήμισυ του 16ου αι. οι πηγές σκιαγραφούσαν τη συγκρότηση ενός συλλογικού οργάνου με εκτεταμένες διοικητικές αρμοδιότητες σε ζωτικά θέματα τοπικής εμβέλειας όπως η εκτίμηση και η απόδοση φορολογικών εσόδων (προερχομένων κυρίως από γεωκτηνοτροφικές δραστηριότητες), η διατήρηση και λειτουργία σιταποθήκης, των υδάτινων αποθεμάτων, των αμυντικών έργων, η σίτιση των Ιταλών στρατιωτών, η επάνδρωση της τοπικής πολιτοφυλακής και οι αγγαρείες για την εκπλήρωση δημοσίων έργων. Επίσης η κοινότητα διόριζε αξιωματούχους σε τοπικά αξιώματα όπως αγορανόμους, καπετάνιους των φρουρίων, γραμματείς και εκτιμητές της δεκάτης.

Το συλλογικό αυτό όργανο αντανakλούσε την κοινωνική διαστρωμάτωση του νησιού, περιλαμβάνοντας τους κυρίαρχους αστούς (cittadini) και τους απλούς κατοίκους (abitanti). Οι cittadini ήταν η κυρίαρχη τάξη του νησιού με σημαντική κοινωνική και οικονομική ισχύ. Το πλαίσιο λειτουργίας της κοινότητας των Κυθήρων θεσμοθετήθηκε στο διάστημα 1560-1572 με την αίτηση Κυθηρίων αρχόντων, η οποία είχε συνταχθεί από τον Προνοητή Κυθήρων Sebastiano Malipiero προς τον Γενικό Προνοητή Κρήτης Daniel Dolfín, κατά την περιοδεία του στα Κύθηρα.⁴⁶ Η αίτηση, που περιείχε και σχέδιο καταστατικής λειτουργίας με 23 άρθρα του υπό διαμόρφωση συμβουλίου, έγινε τελικά δεκτή το 1573 με απόφαση του Προνοητή Κρήτης Luca Michiel. Έκτοτε το Συμβούλιο της Κοινότητας ήταν το σημαντικότερο συλλογικό όργανο άσκησης διοικητικών καθηκόντων, πάντα υπό την αιγίδα του ανώτατου τοπικού άρχοντα Προνοητή. Τα επίθετα των οικογενειών που έμελλε να ασκήσουν επί μακρόν την τοπική εξουσία στο κοινό των Κυθήρων ήταν τα εξής:

1. Λεβούνη (με έντεκα μέλη), Στάη (με έξι μέλη)
2. Βενιέρη, Δουκατάρη και Καλούτση (με δύο μέλη)
3. Μανούρη, Βασκινάρη, Δαρμάρου, Σαγουάνου, Κασσιμάτη, Λεοντσίνη, Μαμουνά (με ένα μέλος).

Επιπροσθέτως έγιναν δεκτοί στο Συμβούλιο οι: Ευστάθιος Στρογγυλός (αδελφός του Επισκόπου), Δημήτρης Μπελέσης, Ζώρξης Κασσιμάτης του ποτέ Νικόλα, Θωδωρής Κοντολέων, Μιχάλης Μαγλάς, Μανώλης Κασσιμάτης, Ζώρξης Κασσιμάτης του ποτέ Γιάννη και Σταμάτης Κόνομος, μαζί με τα παιδιά και τους

⁴⁶ Παπαδία-Λάλα Α., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο*, ό.π., σσ. 264-267.

μελλοντικούς απογόνους τους. Ο ορισμός και οι ιδιότητες των μελών και των κληρονόμων τους σε αυτό το Συμβούλιο ακολούθησαν την πεπατημένη των αντίστοιχων συλλογικών οργάνων. Τα νεοεισερχόμενα μέλη έπρεπε να ήταν άρρενες, τέκνα νόμιμων γάμων, τουλάχιστον 20 ετών, ενώ η άσκηση χειρωνακτικής εργασίας και γενικότερα η συμμετοχή σε πράξεις ανάρμοστες της κοινωνικής τους θέσης επέφεραν την αποβολή τους από το όργανο. Η κάθε ένταξη νέου μέλους απαιτούσε ειδική διαδικασία του οργάνου και ψήφισή του από τα 2/3 των μελών. Προβλεπόταν επίσης η κατ' εξαίρεση αποδοχή μελών πέραν των συγκεκριμένων οικογενειών, αλλά σε αυτή την περίπτωση απαιτούνταν η σχεδόν καθολική αναγνώριση από τα 4/5 των μελών του Συμβουλίου.⁴⁷

Σε κάθε περίπτωση όλες οι σημαντικές αποφάσεις, περιλαμβανομένης και της επιλογής νέων μελών, λαμβάνονταν από το ανώτατο όργανο του Συμβουλίου, τη Γενική Συνέλευση, η οποία για απλή απαρτία χρειαζόταν την παρουσία 20 μελών και αυξημένη παρουσία τουλάχιστον 40, ενώ η αδικαιολόγητη απουσία χρεωνόταν με πρόστιμο 25 υπερπύρων. Το Συμβούλιο συγκαλούνταν σε μηνιαία βάση, χωρίς να αποκλείονταν και συχνότερες συναντήσεις εάν οι περιστάσεις το επέβαλλαν. Είχε διττό ρόλο καθώς αποτελούσε το συνδετικό κρίκο της τοπικής κοινωνίας με τις βενετικές αρχές με πρωταρχική αρμοδιότητα την άσκηση της εγχώριας διοικητικής εξουσίας. Τον 18ο αι., σε έναν πληθυσμό που κυμαινόταν ανάμεσα στις 4.500 και τους 7.500 κατοίκους, το Συμβούλιο αριθμούσε 168 cittadini. Η κυθηραϊκή άρχουσα τάξη, λόγω και του σχετικά φτωχού σε πόρους νησιού στο οποίο ζούσε, μειονεκτούσε οικονομικά σε σύγκριση με τις άρχουσες τάξεις των μεγάλων Ιονίων νήσων.

Το Καταστατικό του 1573 αποτέλεσε στην ουσία ένα οργανόγραμμα της διοικητικής οργάνωσης των Κυθήρων. Το ηλικιακό πρόσημο για την απόκτηση αξιώματος από τα μέλη του Συμβουλίου ήταν το 25ο έτος και η εκλογή τους γινόταν ύστερα από ψηφοφορία εκλεκτορικών σωμάτων διορισμένων από το Συμβούλιο. Ο όρκος πίστης του κάθε νέου αξιωματούχου απευθυνόταν προς την ανώτατη αρχή, την Πολιτεία της Βενετίας και όπως ίσχυε στη Μητρόπολη τα αξιώματα υπόκεινταν σε συγκεκριμένη χρονικά θητεία. Με το πέρας αυτής απαγορευόταν οποιαδήποτε επανεκλογή τουλάχιστον ίση χρονικά με την περίοδο της προηγούμενης θητείας ή και για διπλάσιο χρονικό διάστημα, εάν επρόκειτο για το ίδιο αξίωμα.⁴⁸ Τέλος σε

⁴⁷ Ο.π., σ. 265.

⁴⁸ Τα αξιώματα που αποδίδονταν ήταν τα εξής:

διοικητικό επίπεδο τα Κύθηρα χωρίζονταν σε πέντε διαμερίσματα: 1) της Χώρας και του Βούργου, 2) του Λιβαδίου, 3) του Καστρίσσου, 4) του Ποταμού και 5) του Μυλοποτάμου.

Ως κυρίαρχο συλλογικό όργανο, το Συμβούλιο των αστών (*cittadini*), αποτελούσε την κορυφή της τοπικής διοικητικής πυραμίδας μετά τον Προνοητή ο οποίος είχε ρόλο υψηλής επίβλεψης. Το όργανο αυτό παρέμενε ερμητικά κλειστό σε νέα μέλη, χαρακτηριστικό γνώρισμα των περισσοτέρων κλειστών συστημάτων τοπικής εξουσίας που είχε εγκαθιδρύσει η Βενετία στα Ιόνια νησιά. Εξαίρεση αποτέλεσε η έλευση προσφύγων κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη του *Κρητικού Πολέμου* (1645-1669). Ανάμεσα στους πρόσφυγες ήταν και σημαίνοντα μέλη της κρητικής κοινωνίας, κρητικοί ευγενείς (*nobili cretesi*), αλλά και *cittadini*,⁴⁹ τους οποίους το τοπικό Συμβούλιο των Κυθήρων έκανε υποχρεωτικά δεκτούς με μόνο όρο την προσκόμιση αποδεικτικών ευγενείας.

Το Συμβούλιο των αστών, ως συλλογικό όργανο τοπικής διοίκησης, πλαισιωνόταν από τα εκτελεστικά του όργανα, δηλαδή τους αξιωματούχους που εξέλεγε και αποτελούσε τον βασικότερο πυλώνα τοπικής εξουσίας στα Κύθηρα, όχι όμως και το μοναδικό. Η διοικητική διαστρωμάτωση περιλάμβανε και ένα κατώτερο θεσμικό όργανο, τους *γέροντες*,⁵⁰ έναν θεσμό που αφορούσε κυρίως στους κατοίκους

-
1. Δύο σύμβουλοι (*consiglieri*), ως αιρετοί αξιωματούχοι της κοινότητας με ετήσια θητεία οι οποίοι συνδιαλέγονταν απευθείας με τον Προνοητή για θέματα της Κοινότητας
 2. Τρεις εγχώριοι δικαστές (*giudici*), με ετήσια θητεία
 3. Τρεις υγειονόμοι (*tre sopra la sanità*), με ετήσια θητεία
 4. Δύο αγορανόμοι (*guistizieri*), με εξαμηνιαία θητεία
 5. Δύο ταμίες (*cassieri*), με εξαμηνιαία θητεία, οι οποίοι λόγω της ιδιαίτερης φύσης της εργασίας τους, κατέθεταν χρηματική εγγύηση πριν αναλάβουν υπηρεσία
 6. Ένας Γραμματέας της Κοινότητας, ο οποίος κατέγραφε τα μέλη και κρατούσε τα πρακτικά των Συνελεύσεων, καθαρογράφοντας τις αποφάσεις και όλες τις σχετικές πράξεις.

Ό.π., σσ. 267-268. Για τα αξιώματα στη βενετοκρατούμενη Ελλάδα βλέπε Παπαδάκη Α., «Τοπικοί αξιωματούχοι και υπάλληλοι», ό.π., σσ. 83-97.

⁴⁹ Ό.π., σσ. 51-131.

⁵⁰ Ο Λαμπρινός Κ. Ε., «Κοινωνική συγκρότηση στην ύπαιθρο», ό.π., σσ. 121-138, αναφέρει χαρακτηριστικά «Κορυφαίοι των χωριών οι ομότεες-*omotì*-(*e*)*moti*, *giuraturadi*-τζουράδοι, προεστοί (*primati*), γέροντες (*vetrani/veterani, vecchi, vecchiardi*), πρωτόγεροι (*protogieri*). Ο θεσμός πρέπει να ενσωμάτωσε γνωρίσματα ανάλογων τοπικών μορφωμάτων της προβενετικής περιόδου. Η λειτουργία του θεσμού εκτείνεται σε όλο σχεδόν το χρονικό εύρος της βενετικής κυριαρχίας, γεγονός που πιστοποιεί την αναγκαιότητά του».

των χωριών και των γεωργικών κοινοτήτων της υπαίθρου.⁵¹ Σε κάθε διοικητικό διαμέρισμα του νησιού εκλεγόταν ένας γέροντας, ο οποίος θεωρούνταν άμισθος τοπικός αξιωματούχος ετήσιας θητείας. Η εκλογή τους λάμβανε χώρα κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή της Σαρακοστής στη μονή του αγίου Θεοδώρου από τη Γενική Συνέλευση των ενηλίκων ανδρών και αφορούσε στα τέσσερα διαμερίσματα του νησιού, ενώ για τη Χώρα η εκλογή πραγματοποιούνταν την ίδια ημέρα στην κεντρική εκκλησία του Κάστρου.⁵² Οι γέροντες είχαν ως αρμοδιότητα να ασκήσουν τα καθήκοντα της τήρησης της τάξης, της κατανομής των φόρων, της εκδίκασης διαφορών μικρού οικονομικού βάρους, της αναφοράς σοβαρών αδικημάτων προς τις Αρχές και της λειτουργίας της πολιτοφυλακής σε συνεργασία με τον κοντόσταυλο (contostabulo).

Οι γέροντες εισηγούνταν αιτήματα προς τις τοπικές Αρχές και σε σοβαρές περιπτώσεις συγκροτούσαν αυτόνομες πρεσβείες με δικούς τους αντιπροσώπους, τους κουμέσους (comesi).⁵³ Οι τελευταίοι αποτέλεσαν μια θεσμική φωνή των κατοίκων της υπαίθρου προς την κεντρική εξουσία και τα άτομα που επιλέγονταν για αυτή τη θέση απολάμβαναν της εμπιστοσύνης των κατοίκων. Το σώμα των γερόντων και των κουμέσων εξέφραζε μια δυναμική κοινωνικής συλλογικότητας και ένα διοικητικό μόρφωμα μέσω του οποίου τα ευρύτερα και φτωχότερα στρώματα της κυθηραϊκής κοινωνίας μπορούσαν να εκφέρουν το λόγο τους είτε για θέματα διοικητικής δυσπραγίας και καταπίεσης είτε για έκτακτα γεγονότα όπως λιμούς, λοιμούς και πειρατικές επιδρομές.

Κεφ. 6. Σύνοψη της διοικητικής παρουσίας των Βενετών στα Κύθηρα

Το διοικητικό σύστημα των Βενετών στα Ιόνια νησιά βασίστηκε στα πρότυπα του διοικητικού μοντέλου της Μητρόπολης, προσαρμοσμένο και εξειδικευμένο στις

⁵¹ Κολυβά Μ., *Αρχαιονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική Αναδρομή*, Πατάκης, Αθήνα 2009, σσ. 213-214.

⁵² Παπαδία-Λάλα Α., *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο*, ό.π., σ. 269.

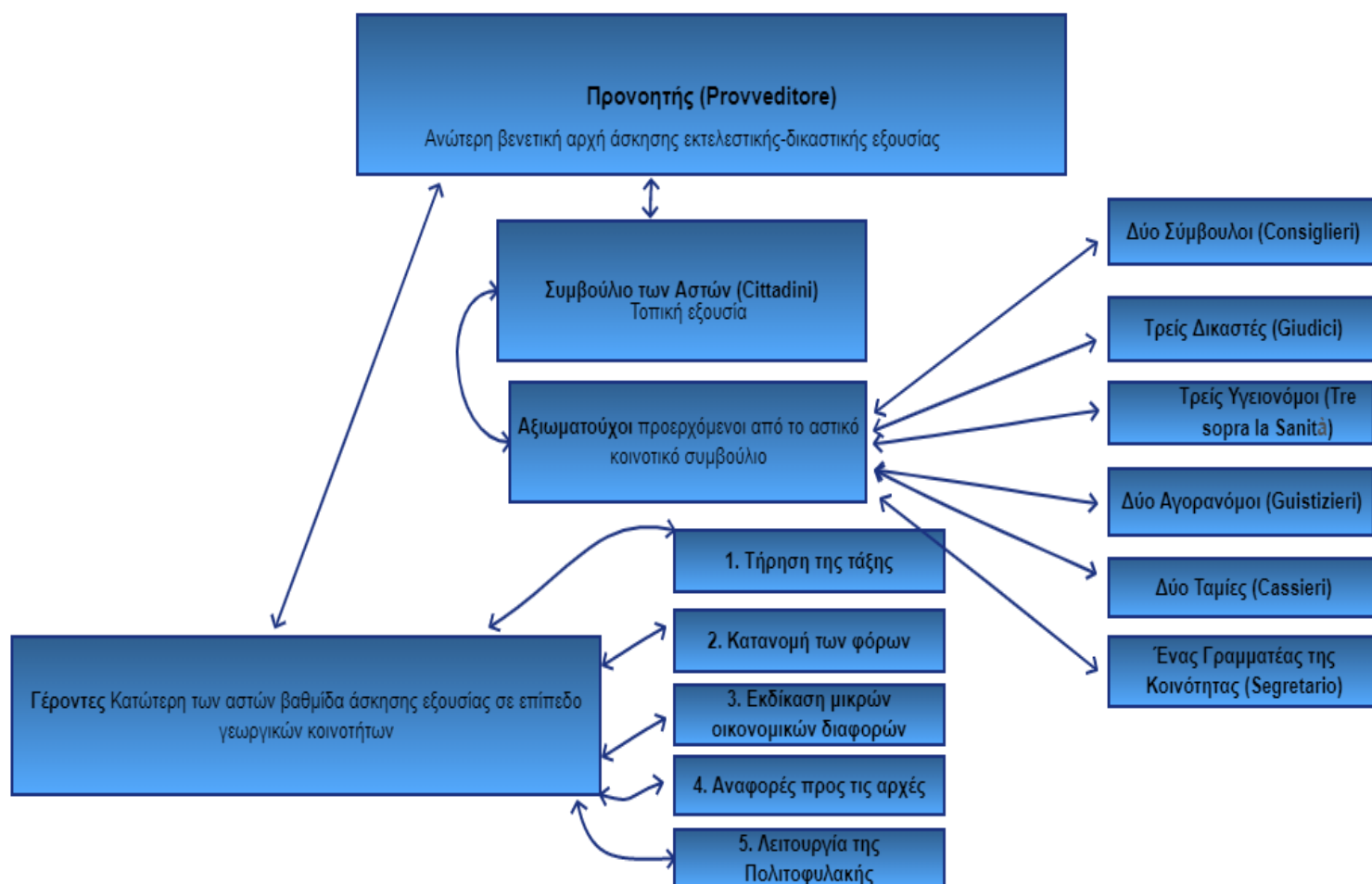
⁵³ Μαλτέζου Χ. Α., «Πρόσωπα και Πράγματα της Ιστορίας των Κυθήρων κατά τη Βενετοκρατία», *Πρακτικά I Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου (Κέρκυρα, 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014, Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών)*, στα *Κερκυραϊκά Χρονικά*, Περίοδος Β, 2015, σσ. 700-702, Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 73-76.

κατά τόπους συνθήκες.⁵⁴ Στην περίπτωση των Κυθήρων η απομακρυσμένη γεωγραφική τους θέση, το δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετώπιζαν και η έλλειψη πόρων δυσχέραινε σημαντικά τους εκεί βενετούς αξιωματούχους στην άσκηση αποτελεσματικής διοίκησης. Στην πράξη ο ανώτερος φορέας εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας, ο Προνοητής των Κυθήρων, ήταν ένας δημόσιος λειτουργός, ο οποίος κατά τη διάρκεια της διετούς θητείας του δρούσε σχεδόν ανεξέλεγκτα, με μόνη υποχρέωση τη σύνταξη έκθεσης πεπραγμένων με το πέρας της υπηρεσίας του προς το Μεγάλο Συμβούλιο. Θεωρητικά η βενετική διοικητική πρακτική, ορίζοντας ολιγόχρονη θητεία με εναλλαγή διαφορετικών προσώπων σε κάθε δημόσιο αξίωμα, αποσκοπούσε στην εξασφάλιση αμερόληπτης και γραφειοκρατικής διοίκησης και στην καταπολέμηση φαινομένων διαφθοράς και κατάχρησης εξουσίας, ο στόχος αυτός όμως για τα Κύθηρα ήταν ανέφικτος. Αντίθετα με ό,τι συνέβαινε στη Βενετία, όπου ο έλεγχος των δημόσιων λειτουργών ήταν πιο άμεσος λόγω εγγύτητας με σχετικά καλά αποτελέσματα, στα Ιόνια νησιά και ειδικά στα Κύθηρα η γεωγραφική απόσταση και η απουσία άμεσου ελέγχου οδήγησε σε μια ετεροβαρή διοικητική διαχείριση, όπου τα πάντα εξαρτώνταν από την προσωπικότητα και τις διαθέσεις του εκάστοτε Προνοητή.⁵⁵

⁵⁴ Βλέπε Μοσχόπουλος Δ., «Επτανησιακή Διοίκηση (1386-1864), ό.π., σσ. 52-61.

⁵⁵ Ό.π., σ. 59, ο Προνοητής και οι Σύμβουλοί του ελέγχονταν από έκτακτους απεσταλμένους με τον τίτλο των Δικαστών ή Εισαγγελέων (Avogatori), όπως επισημαίνεται όμως στην εργασία του κ. Μοσχόπουλου, οι επιθεωρητές συχνά ήταν χειρότεροι των επιθεωρούμενων σε θέματα διαφθοράς και κακοδιαχείρισης.

Διάγραμμα 1. Η διοικητική πυραμίδα της βενετικής εξουσίας στα Κύθηρα

Το δεύτερο τη τάξει, διοικητικά, Σώμα των αστών επηρέασε και διαμόρφωσε σε πολύ σημαντικό βαθμό την τοπική διοίκηση του νησιού. Στελέχωσε το διοικητικό και δικαστικό σώμα των Κυθήρων που απαρτιζόταν από τους πλέον εύπορους κατοίκους. Το γεγονός ότι βασιζόταν σε σύστημα κληρονομικής διαδοχής το καθιστούσε ιδιαίτερα κλειστό και απρόσιτο για την υπόλοιπη κυθηραϊκή κοινωνία. Αυτό υπήρξε κοινός τόπος σε όλα τα Ιόνια νησιά, καθώς οι Βενετοί παραχώρησαν ευχαρίστως όλους τους δευτερεύοντες τομείς της εγχώριας διοίκησης στους γηγενείς αστούς και στους κατώτερους τους γέροντες.

Τα θετικά στοιχεία της βενετικής διοίκησης στα Κύθηρα ήταν η απρόσωπη διοίκηση, μέσω της ολιγόχρονης θητείας και της συνεχούς εναλλαγής των αξιωματούχων και της εκλογής τους μέσω των τοπικών συμβουλίων. Με αυτόν τον τρόπο εκχωρούσαν μέρος της εσωτερικής διοίκησης στους αστούς και εξουσία και αρμοδιότητες με τη δημιουργία πλήθους δημοσίων αξιωμάτων. Στα αρνητικά στοιχεία περιλαμβανόταν η απουσία γραπτού συντάγματος, ως σημείου αναφοράς της

διοίκησης (από τα μέσα του 17ου και ιδίως όλου του 18ου αι., οπότε και νοούνται τα σύγχρονα συνταγματικά κείμενα), με συνέπεια ότι οι τρεις εξουσίες (νομοθετική, δικαστική, εκτελεστική) δεν είχαν διακριτούς ρόλους και αλληλεπικαλύπτονταν. Ο θεσμός του Προνοητή συγκέντρωνε υπέρμετρες διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες και υπήρχε απουσία ουσιαστικού ελέγχου σε αυτόν και στο σύνολο των βενετών αξιωματούχων κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Υπήρχαν ασαφείς αρμοδιότητες και επικαλύψεις σε όλα τα επίπεδα άσκησης διοικητικής εξουσίας και μοιραία δημιουργήθηκε ένα θεσμικό σύστημα ευάλωτο στη διαφθορά και στην κακοδιαχείριση.

Ο βασικός τομέας μέριμνας της Βενετίας για τον οποίο υπήρξε πρόβλεψη και συγκρότηση διοικητικού μηχανισμού στις κτήσεις της ήταν η υγειονομική οργάνωση, με έμφαση στα λιμάνια και βασικό σκοπό την αποτροπή εξάπλωσης μολυσματικών ασθενειών, την προστασία της δημόσιας υγείας και κυρίως τη διασφάλιση του εμπορίου. Φροντίδα επίσης υπήρχε για την επιβίωση των κατοίκων με την δημιουργία των Σιταποθηκών (*fontego*). Καμία πρόβλεψη δεν υπήρχε για ενιαίο σύστημα δημόσιας παιδείας και συγκρότησης ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ενώ το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων των Ιονίων νήσων, ιδίως του *rodo*, παρέμενε σε χαμηλό επίπεδο. Ο προσανατολισμός της βενετικής διοίκησης στα Κύθηρα, όπως άλλωστε συνολικά στα Ιόνια νησιά, διακρινόταν από έναν ωφελιμισμό που απέβαινε πολλές φορές εις βάρος των κατοίκων. Ο Ανδρέας Ανδρεάδης στην εργασία του για την οικονομία των Ιονίων νήσων θεωρούσε ότι η Βενετία προστάτεψε μεν τα νησιά από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά η πολιτική που ακολούθησε (στη λογική της *dominante*), είχε αρνητικές συνέπειες στην υλική και ηθική προαγωγή τους.⁵⁶

⁵⁶ Συγκεκριμένα ανέφερε «Ότι καίπερ τά εισπραττόμενα υπερέβαινον παρά τά φαινόμενα τά δαπανώμενα, τά δεύτερα διετίθεντο σχεδόν μέχρις όβολου υπέρ των Βενετών υπαλλήλων ή στρατιωτών. Ότι παρά τήν βαρείαν καί ἀπηρχαιωμένην φορολογίαν οὐδέν ἐγίνετο χάριν τῆς ὑλικῆς ἢ ἠθικῆς προαγωγῆς τῆς χώρας. Ότι τό κακόν ἐκορύφωθεν ἡ πλουτολογική ἐκμετάλλευσις τῆς χώρας, ἰδίᾳ δ' ἡ ἀρχή τῆς *dominante* [...] Συμπέρασμα: ὅτι ὑπῆρξεν ἐπίσης εὐτύχημα διά τήν Ἑπτανήσον ὅτι ἡ Βενετία κατέλαβε τάς νήσους καί ὅτι κατελύθη τῷ 1797 ἡ Βενετοκρατία» Ανδρεάδης Α. Μ., *Περί της οικονομικῆς διοικήσεως της Επτανήσου ἐπὶ Βενετοκρατίας*, Τόμος Β, Εστία, Αθήνα 1914, σσ. 417-418.

Μέρος Δεύτερο: Τα Ιόνια νησιά υπό τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων (1797-1799)

Κεφ. 1. Η κατάλυση της Βενετικής Πολιτείας από τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη στις 12 Μαΐου 1797

Η αρχή της παρακμής καθώς και η εδαφική συρρίκνωση της Βενετίας είχε ως αφετηρία την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 και ακολούθως στην εδραίωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Ανατολική Μεσόγειο και την Βαλκανική. Αυτό οφειλόταν στην οικονομική ζημιά που υπέστη η Βενετία, επειδή η Κωνσταντινούπολη ήταν ο τελικός προορισμός και βασικό εμπορικό κέντρο, ενώ ο υπόλοιπος βενετοκρατούμενος ελληνικός χώρος στο Ιόνιο και στο Αιγαίο χρησίμευε ως διαμετακομιστικός κόμβος. Η Βενετία κυριαρχούσε οικονομικά ακόμη και μετά το 1261, όταν επανήλθε η Κωνσταντινούπολη στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία μετά τη φραγκική κυριαρχία της περιόδου 1204-1261. Με τη χορήγηση διακρατικών δανείων επηρέαζε τους εκάστοτε βυζαντινούς αυτοκράτορες καθιστώντας τους οικονομικά υποτελείς και προκαλώντας μια μόνιμη αφαίμαξη στην αυτοκρατορία, η οποία συντέλεσε αποφασιστικά στην καταστροφή της.⁵⁷

Η επιρροή της Βενετίας στην Ανατολή περιορίστηκε με την άνοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία εξαρχής την αντιμετώπισε εχθρικά, αναγκάζοντάς την να εμπλακεί σε μια συνεχιζόμενη πολεμική σύρραξη από τον 15ο έως τον 18ο αι.⁵⁸ Οι βενετοτουρκικοί αυτοί πόλεμοι ζημίωσαν οικονομικά τη Βενετία και οδήγησαν στην παρακμή του *Stato da Mar*. Η Γαληνότατη Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου από θαλασσοκρατορία έφθινε σταδιακά σε μια πόλη-σύμβολο, με κύρος και πλούτο αλλά όχι ουσιαστική δύναμη. Παράλληλα η ανακάλυψη του Νέου Κόσμου, τον 15ο αι., έστρεψε τις οδούς του παγκόσμιου εμπορίου από την Ασία προς την αμερικανική ήπειρο, όπου η Βενετία δεν είχε καμία επιρροή. Η ίδια η βενετική ναυσιπλοΐα, ακολουθώντας την αδυναμία εκσυγχρονισμού της Πολιτείας, παρέμεινε προσκολλημένη στο παρελθόν, δεν ανανεώθηκε και κατέστη απαρχαιωμένη. Τέλος οι

⁵⁷ Για τις σχέσεις Βυζαντίου και Βενετίας βλέπε Nicol D. M., *Βυζάντιο και Βενετία. Μελέτη των διπλωματικών και πολιτιστικών σχέσεων*, Παπαδήμας, Αθήνα 2010.

⁵⁸ Συνολικά υπήρξαν επτά βενετοτουρκικοί πόλεμοι από το 1463 έως το 1718, στους έξι από τους οποίους η Οθωμανική Αυτοκρατορία απέσπασε εδάφη από τη Βενετία, στην οποία τελικά απέμειναν τα επτά νησιά του Ιονίου και λίγες ηπειρωτικές περιοχές.

μεγάλες πανδημίες, με κυριότερη της Μαύρης Πανώλης τον 14ο αι., την είχαν πλήξει δημογραφικά και είχαν αλλοιώσει την πληθυσμιακή της σύσταση.

Παρόλα αυτά, ο πλούτος τον οποίο συγκέντρωσε μετά το 1204, το εμπόριο που ανέπτυξε, το ναυπηγείο, το νομισματοκοπείο, τα θέατρα, τα έργα τέχνης, τα μέγαρα και τα μεγαλειώδη δημόσια κτήρια, οι ναοί με τα θρησκευτικά λείψανα και τέλος το καρναβάλι της συντηρούσαν μέχρι τέλους μια επίπλαστη εικόνα ισχύος και ευημερίας.⁵⁹ Η πρωταρχική κινητήρια δύναμή της, η θάλασσα και το εμπόριο, είχε καταπνιγεί μέσα σε μια αρτηριοσκληρωτική γραφειοκρατία αρνούμενη να αφουγκραστεί τις απαιτήσεις και τις αλλαγές της εποχής, υποσκάπτοντας έτσι τα θεμέλια της ύπαρξής της. Οι Βενετοί του 18ου αι. το γνώριζαν, αλλά αδυνατούσαν πλέον να αλλάξουν και να προσαρμοστούν στις εξελίξεις της εποχής.⁶⁰

Αντιθέτως ο Ναπολέων Βοναπάρτης είχε άριστη επίγνωση της κατάστασης της Βενετικής Πολιτείας. Επιδιώξή του ήταν η κατάκτηση του πλούτου, του ναυπηγείου, του στόλου, του νομισματοκοπείου της, ακόμη των περίφημων έργων τέχνης που διέθετε. Η Βενετία στα μάτια των Δημοκρατικών Γάλλων φάνταζε ως μια *μακιαβελική* πολιτεία, της οποίας οι εκπρόσωποι χαρακτηρίζονταν ως *οι Κινέζοι της Ευρώπης*, χαρακτηρισμός που ισοδυναμούσε με έναν στερεοτυπικό μοχθηρό και δεσποτικό χαρακτήρα.⁶¹ Σε συμβολικό επίπεδο η κατάκτηση της Βενετίας τερμάτιζε την ύπαρξη μιας χιλιόχρονης Πολιτείας, με τεράστιο κύρος, ειδικό βάρος και μια υπεραιωνόβια διοικητική μηχανή, η οποία αντιπροσώπευε τον αναχρονιστικό *Παλαιό Κόσμο* (Ancien Régime), τον οποίο ο Ναπολέων όφειλε να υποτάξει και να ενσωματώσει στη νέα πραγματικότητα της Δημοκρατικής Γαλλίας.

Η στρατηγική του Ναπολέοντα ευοδώθηκε στις 12 Μαΐου 1797, όταν, υπό την πίεση των γαλλικών στρατευμάτων *ante portas*, πραγματοποιήθηκε η τελευταία

⁵⁹ Ειδικά το φημισμένο *Grand Tour* του 17ου και 18ου αι. στη Βενετία, την είχε μετατρέψει σε ένα είδος θεματικού τόπου αναψυχής για τους ευρωπαίους αριστοκράτες και δη τους Βρετανούς, με επίκεντρο τα θέατρα, τις όπερες, τα καφενεία, τους οίκους ανοχής και κυρίως το καρναβάλι.

⁶⁰ Ο δόγης Paolo Renier αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του το 1779 είχε συνοψίσει εύστοχα την κατάσταση της Βενετίας «Αν κάποιο κράτος χρειάζεται ενότητα αυτό είναι το δικό μας. Δεν έχουμε χερσαίες ούτε θαλάσσιες δυνάμεις. Δεν έχουμε συμμάχους. Από τύχη ζούμε άνετα, βασιζόμενοι αποκλειστικά σ' εκείνη τη φήμη για σύνεση που ανέκαθεν απολάμβανε η κυβέρνηση της Βενετίας. Εδώ, και μόνο εδώ, βρίσκεται η δύναμή μας». Βλέπε Norwich J. J., *Βενετία η Παραδεισένια Πόλη*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 2005, σ. 29.

⁶¹ Lacour-Gayet, G., «Napoléon et l'empire de la mer: l'occupation des îles ioniennes», *Extrait de La Revue de la semaine*, no du 22 avril 1921, σ. 396.

συνεδρίαση του Μεγάλου Συμβουλίου, με μοναδικό θέμα την παράδοση της Βενετίας στους Δημοκρατικούς Γάλλους και την τυπική κατάλυση του πολιτεύματός της. Το τέλος της συνεδρίασης επισφράγισε ο τελευταίος δόγης Ludovico Giovanni Manin, ο οποίος λύνοντας το σκούφο του αξιώματός του, την *cuffietta*, είπε στον υπηρέτη του «Tolè, questa no la dorepo riù [= Πάρ' το, δε θα μου ξαναχρειαστεί]». Στη συνέχεια η Γαληνότατη Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου (Serenissima Repubblica di San Marco) μετατράπηκε στο Προσωρινό Δημαρχείο της Βενετίας (Municipalità Provvisoria di Venezia).⁶²

Η κατάληψη των Ιονίων νήσων προέκυπτε ως φυσικό επακόλουθο της κατάλυσης της Βενετικής Πολιτείας, ένας από τους αντικειμενικούς στόχους του Ναπολέοντα στη βόρειο Ιταλία. Η *Ιταλική Εκστρατεία* των ετών 1796-1797⁶³ αποτέλεσε την πρώτη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων με τον ίδιο ως αρχηγό στρατιάς και η επιτυχία της συνέβαλε αποφασιστικά στη μετέπειτα εξέλιξή του. Βρέθηκε επικεφαλής ενός μετρίως εξοπλισμένου γαλλικού στρατεύματος δύναμης 37.000 ανδρών, με περιορισμένους πόρους, χαμηλό ηθικό και χωρίς ιδιαίτερες ενισχύσεις. Επιβλήθηκε όμως ενός ανώτερου στρατού δύναμης 50.000 ανδρών και επικράτησε σε μεγάλο μέρος της Ιταλίας.

Η επακόλουθη κυριαρχία στην Ιταλία και η επικείμενη εισβολή στην Αίγυπτο ήταν επιτεύγματα που βασιζόνταν στη στρατηγική ευφυΐα και στο δυναμισμό του ανερχόμενου Ναπολέοντα Βοναπάρτη. Η επέκταση δεν απέβλεπε μόνο στην κατάκτηση εδαφών και κυρίευση πόλεων αλλά, ως εκπρόσωπος της Δημοκρατικής Γαλλίας, επιδίωκε πρωτίστως την ιδεολογική κυριαρχία των νεωτερικών ιδεών και τη συντριβή του παλαιού κόσμου. Η Βενετία και τα Ιόνια νησιά αποτελούσαν σημαντικό πεδίο συμβολικής ισχύος της νέας τάξης πραγμάτων, που τηρουμένων των αναλογιών

⁶² Μια άλλη σημειολογική αλλαγή ήταν ότι το έμβλημα της Βενετίας παρέμεινε το φτερωτό λιοντάρι του Αγίου Μάρκου, μόνο που αντί για τη γνωστή φράση πάνω στο Ευαγγέλιο «Pax tibi Marce Evangelista meus [= Ειρήνη προς σε Μάρκο Ευαγγελιστή ημών]», αναγραφόταν πια το «Diritti e doveri dell'uomo e del cittadino [= Δικαιώματα και υποχρεώσεις του ανθρώπου και του πολίτη]», που εξέφραζε τη νέα τάξη πραγμάτων. Αυτό σχολιάστηκε με πικρόχολη διάθεση από τους γονδολιέρηδες, ότι επιτέλους μετά από τόσους αιώνες το λιοντάρι είχε γυρίσει σελίδα. Norwich J. J., *Βενετία η Παραδεισένια Πόλη*, ό.π., σσ. 30-32.

⁶³ Η εκστρατεία αυτή του Ναπολέοντα ήταν μέρος από τις πολεμικές συρράξεις ανάμεσα στη Δημοκρατική Γαλλία και ένα συνασπισμό ιταλικών, αυστριακών, ρωσικών και σαρδηνιακών στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες έλαβαν χώρα κυρίως στα εδάφη της Βόρειας Ιταλίας, ανάμεσα στα έτη 1792-1802.

έμοιαζε πολύ με τις συνθήκες εδραίωσης της Γαλλικής Επανάστασης στη μοναρχική Γαλλία. Η Βενετία ήταν μια προνεωτερική, παραδοσιακή κοινωνία, ένα ιταλικό *Ancien Régime*, το οποίο βάσιζε την ύπαρξή του στη μακραίωνη παράδοση, στον ταξικό διαχωρισμό της κοινωνίας και στην εδραίωση ενός πολιτικού-κοινωνικού-οικονομικού-θεσμικού και πολιτισμικού συστήματος αξιών με σταθερό πυρήνα από τον 13ο αι.

Με την κατάκτηση της Βενετίας και των Ιονίων νήσων ο στρατηγός της Πρώτης Γαλλικής Δημοκρατίας Ναπολέων Βοναπάρτης προώθησε τη μετάβαση των περιοχών αυτών από τον παραδοσιακό κόσμο στην εποχή του Διαφωτισμού (*Siècle des lumières*). Τοποθέτησε τα θεμέλια της νεωτερικής περιόδου, που διερρήγγυε την άρρητη έως τότε σχέση κοινωνίας και παράδοσης.⁶⁴ Η εξάλειψη των παρελθοντικών καταλοίπων, όπως θεωρήθηκαν τα αγροτικά ήθη και έθιμα, η εκκλησία και η αριστοκρατία, ήταν ο δρόμος που οδηγούσε στην κοινωνική βελτίωση, ενώ η παράδοση κατηγορούνταν ότι διαιωνίζει προκαταλήψεις δεισιδαιμονίες και μετέφερε τα κακώς κείμενα από τη μια γενιά στην άλλη.⁶⁵ Η Δημοκρατική Γαλλία ήταν το πολιτικό τέκνο της Γαλλικής Επανάστασης του 1789, η οποία ανέτρεψε την ηγεμονική εξουσία, ανήγαγε τις κρατικές υποθέσεις σε λαϊκές και συνέτριψε τα προνόμια που χώριζαν το λαό από την κοινοτική του φύση. Το νέο αυτό πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και φιλοσοφικό σύστημα αξιών δεν είχε σκοπό να γυρίσει στο παλαιό ευρωπαϊκό εθιμικό δίκαιο που βασιζόταν στον φεουδαλισμό, αλλά να ιδρύσει μια κοινωνική και πολιτική τάξη ομοιόμορφη και βασισμένη στην αρχή της ισότητας των πολιτών.⁶⁶ Ο Ναπολέων δεν ήταν μόνο ένας νικηφόρος στρατηγός και η Δημοκρατική Γαλλία δεν ήταν απλά μια ηγεμονία, αλλά αντιπροσώπευαν ένα νέο κόσμο εξόχως ανατρεπτικό. Η Βενετία και τα Ιόνια νησιά αποτέλεσαν αντικείμενα εφαρμογής των ιδεών αυτών. Καταλύτης του προγενέστερου καθεστώτος υπήρξε η παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων.

⁶⁴ Σύμφωνα με τον Gross, ο όρος *παράδοση* αναφέρεται σ' ένα σύνολο πρακτικών, μια πλειάδα πίστσεων ή σε τρόπο σκέψης που υφίσταται στο παρόν αλλά κληρονομήθηκε από το παρελθόν. Βλέπε Gross D., *Τα Ερείπια του Παρελθόντος, Παράδοση και Κριτική της Νεωτερικότητας*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2003, σ. 22.

⁶⁵ Ο.π., σ. 68.

⁶⁶ Tocqueville de A., *Το Παλαιό Καθεστώς και η Επανάσταση*, Πόλις, Αθήνα 2007, σσ. 87-89.

Κεφ. 2. Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά

Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά δεν προέκυψε ως *κεραυνός εν αιθρία*, αλλά ήταν αποτέλεσμα της στρατιωτικής και διπλωματικής πορείας του Ναπολέοντα Βοναπάρτη, ο οποίος τα θεωρούσε στρατηγικό προγεφύρωμα. Ο ίδιος ανέφερε χαρακτηριστικά ότι η Κέρκυρα, η Ζάκυνθος και η Κεφαλονιά ήταν πολυτιμότερες κτήσεις για τα γαλλικά συμφέροντα από ολόκληρη την Ιταλία.⁶⁷ Η ενσωμάτωση των Ιονίων νήσων σχεδιάστηκε με τρόπο διπλωματικό, για να μην αντιδράσει άμεσα η Βενετία, η οποία στρατηγικά αφέθηκε να πιστεύει ότι τα νησιά θα παρέμεναν υπό τον έλεγχό της. Ο Ναπολέων έκρινε ότι σε αυτό το στάδιο απαιτούνταν μυστικότητα και επίδειξη επιφανειακής συναίνεσης. Η πολιτική του σκέψη αποτυπωνόταν στις οδηγίες που απηύθυνε στον στρατηγό Antoine Gentili στις 26 Μαΐου 1797, προτρέποντάς τον να καταπλεύσει στην Κέρκυρα και με μεγάλη μυστικότητα να καταλάβει τα Ιόνια νησιά, υποκρινόμενος τον σύμμαχο της Βενετίας.⁶⁸ Στο ίδιο πλαίσιο τον συμβούλευε να παρουσιάζεται φιλικός προς τους Έλληνες και να *θωπεύει* τη διάθεσή τους για ανεξαρτησία και ελευθερία, μνημονεύοντας στις προκηρύξεις του την αρχαία Ελλάδα.

Κύριος σκοπός της πολιτικής του Ναπολέοντα ήταν σε πρώτη φάση να καθησυχάσει τη Βενετία απαλύνοντας την ήττα της, συμπεριφερόμενος όπως προς συμμαχική δύναμη και όχι υποτελή, όπως πραγματικά ήταν. Επιθυμούσε τη θετική υποδοχή και αποδοχή των γαλλικών δυνάμεων από τους κατοίκους των Ιονίων νήσων και ως μέσο χρησιμοποίησε την εξύμνηση της αρχαίας Ελλάδας και του ιδανικού της δημοκρατίας.⁶⁹ Και τα τρία αυτά στοιχεία αποτυπώθηκαν στη διοικητική δομή που

⁶⁷ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων: αρχομένη τω 1797 και λήγουσα τω 1815 μετά προεισαγωγής εν ή εκτίθενται αι προηγούμεναι τύχαι αυτών*, Τόμος Πρώτος, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1984, σ. 64.

⁶⁸ Ο.π., σσ. 66-67.

⁶⁹ Για τη στρατηγική αυτή του Ναπολέοντα στα Ιόνια νησιά γράφει ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης ότι οι συμβολισμοί της ελευθερίας, της αναγέννησης της αρχαίας Ελλάδας και του πρώιμου εθνικού ιδεώδους, που χαρακτηρίζουν τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά ήταν εμπνεύσεως Ναπολέοντα για μια ομαλή μετάβαση εξουσίας «Τα κύρια χαρακτηριστικά της ιόνιας ταυτότητας, στον πυκνό χρόνο όλης αυτής της μεταβατικής περιόδου, είναι η έκφραση έντονων εθνοτικών στοιχείων με καταλύτη στο φανέρωμα τους τα συνθήματα της ελευθερίας, της ανεξαρτησίας και της αναγέννησης της αρχαίας δημοκρατικής κληρονομιάς, που έσπειραν ο προφορικός, ο γραπτός και ο τυπωμένος λόγος των γαλλικών προκηρύξεων και οι συμβολισμοί και οι

εγκαθίδρυσε στα Ιόνια νησιά εν ονόματι της Δημοκρατικής Γαλλίας. Στις 29 Ιουνίου 1797 ο Κορσικανός στρατηγός Antoine Gentili, επιβαίνοντας στο βενετικό πολεμικό σκάφος *Δόξα*, κατέπλευσε στο λιμάνι της Κέρκυρας και εγκαινίασε τη γαλλική κυριαρχία αποστέλλοντας την πρώτη επιστολή προς «τον πολίτην Ουίδμαν Γενικόν Προνοητήν των εν τη Ανατολή νήσων».⁷⁰ Το κείμενο ήταν γραμμένο σε ήπιο τόνο και αναφερόταν στην αλλαγή του πολιτεύματος και στις πρώτες διαδικαστικές ενέργειες που αφορούσαν την τακτοποίηση των καταλυμάτων των στρατιωτών. Ο τίτλος *πολίτης* μπροστά από το αξίωμα του Γενικού Προνοητή έδινε τον ουσιαστικό τόνο της θεσμικής αλλαγής. Ο Gentili ήταν συμπατριώτης του Ναπολέοντα με ιδιαίτερη συμμετοχή στις στρατιωτικές και πολιτικές εξελίξεις στην Κορσική και στάλθηκε στα Ιόνια νησιά ως άτομο απολύτου εμπιστοσύνης. Στην αποστολή του συνεπικουρείτο από τον θεατρικό συγγραφέα Antoine-Vincent Arnault, ο οποίος επίσης απολάμβανε της εμπιστοσύνης του Ναπολέοντα και είχε το καθήκον να γράφει τους λόγους του Gentili και να τον ενημερώνει με εκτενείς αναφορές.⁷¹ Ανώτατος Διοικητής (Gouverneur) στα γαλλοκρατούμενα Ιόνια νησιά της πρώτης περιόδου ορίστηκε ο Gentili και Γενικός Επίτροπος (Commissaire Général) ο Arnault.

Κατά την αποβίβαση του Gentili στην Κέρκυρα ο Μέγας Πρωτοπαπάς Χαλικιόπουλος Μάντζαρος του προσέφερε ένα αντίτυπο της *Οδύσσειας* λέγοντας «Γάλλοι, εν τη νήσω ταύτη ευρίσκετε λαόν αδαή των επιστημών και των τεχνών, δι' ών δοξάζονται τα έθνη. Μη περιφρονήσετε όμως αυτόν, αλλά διδάχθητε να τον εκτιμήσετε αναγινώσκοντες τούτο το βιβλίον». Ο συμβολισμός της σκηνής ήταν πολύ ισχυρός, καθώς ο επικεφαλής της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κέρκυρας και εκτελών χρέη επισκόπου, χωρίς όμως να διαθέτει το χρίσμα, απέρριπτε δημόσια τη βενετική κυριαρχία, η οποία είχε καταδικάσει τον ελληνικό πληθυσμό σε πνευματική

παραστάσεις στο δημόσιο χώρο. Όλα αυτά ήταν σύλληψη του Βοναπάρτη για την τόσο αριστοτεχνικά σχεδιασμένη απόβαση των Γάλλων στην Κέρκυρα, με τη σημαία του Αγίου Μάρκου, για μια μετάβαση ανεπαισθήτως από τη βενετική στη γαλλική κυριαρχία». Σκλαβενίτης Ε. Τ., «Η εθνική ιδεολογία και η επτανησιακή ελληνοφωνία», *Πρακτικά Θ Πανιονίου Συνεδρίου, Παζοί 26-30 Μαΐου 2010*, Εταιρεία Παξινών Μελετών, Αθήνα 2012, σ. 349.

⁷⁰ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σ. 75.

⁷¹ Ο Ναπολέων ανέφερε για τον Arnault «Ο διακεκριμένος φιλόλογος Αρνώλτ θέλει παρακολουθήσει τήν έκστρατείαν ἔχων βαθμόν καί μισθοδοσίαν ἀρχηγού μεραρχίας· οὗτος ἐντολήν ἔχει νά μελετήσῃ τά τῶν νήσων, καί θά τηρῇ μετ' ἐμοῦ συνεχῆ περί τῶν παρατηρήσεών του ἀλληλογραφίαν· θέλει δέ σᾶς βοηθεῖ εἰς τήν σύνταξιν τῶν προκηρύξεων, καί χρειᾶς τυχούσης, δύνασθε νά διορίσητε αὐτόν ἀρχηγόν τῆς τοῦ τόπου διοικήσεως». Ό.π., σ. 67.

ένδεια με την ελπίδα ότι η Δημοκρατική Γαλλία θα στήριζε την πνευματική αναγέννηση των Ελλήνων.

Η περιγραφή αυτή προξένησε ζωντανή εντύπωση στον λάτρη των συμβολισμών Ναπολέοντα, ο οποίος την παρουσίασε αυτολεξεί στο Διευθυντήριο.⁷² Η προσπάθεια των Δημοκρατικών Γάλλων να δώσουν νέο νόημα στους κατοίκους των Ιονίων νήσων ήταν συνεχής και διέτρεχε όλη την περίοδο της εκεί παρουσίας τους. Ο Arnault, στο πλαίσιο της σύνδεσης της Δημοκρατικής Γαλλίας με τα σύμβολα της αρχαίας Ελλάδας, ανέφερε ότι είχε σκοπό να τοποθετήσει την τρίχρωμη σημαία πάνω στα ερείπια του παλατιού του Οδυσσέα «Le citoyen Arnault, écrivait Bonaparte au Directoire, me mande qu'il va s'embarquer pour faire planter le drapeau tricolore sur les débris du palais d'Ulysse».⁷³ Με αυτό τον τρόπο οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ήθελαν να εμπεδώσουν στη συλλογική συνείδηση των κατοίκων των Ιονίων νήσων τη νέα τάξη πραγμάτων και παράλληλα να εξαλείψουν τα βενετικά σύμβολα εξουσίας αντικαθιστώντας τα από άλλα που παρέπεμπαν στην αρχαία Ελλάδα και στη Δημοκρατική Γαλλία. Χαρακτηριστική ως προς αυτό ήταν η αναφορά της 8ης Φεβρουαρίου 1798 του λοχαγού και υποδιοικητή Μηχανικού Morio προς τον τότε διοικητή στρατηγό Chabot. Βασικό θέμα ήταν η αλλαγή της ονομασίας των φρουριών και οικοδομημάτων της Κέρκυρας από τα παλαιά βενετικά ονόματα σε νέα τα οποία παρέπεμπαν σε ελληνική και γαλλική σημειολογία.⁷⁴ Όλα αυτά ήταν λογική συνέχεια της συμβολικής αποκαθήλωσης της βενετικής ισχύος που ο ίδιος ο Ναπολέων πραγματοποίησε στη Βενετία.⁷⁵

⁷² Ο.π., σ. 77.

⁷³ Gaffarel P., *La politique coloniale en France de 1789 à 1830*, Félix Alcan Éditeur, Paris 1908, σ.210

⁷⁴ Ανωγιάτης-Pelé Δ., *Έξι γαλλικά υπομνήματα για τα Επτάνησα και τον απέναντι ηπειρωτικό χώρο (1798-1809) / Six rapports français concernant les Iles Ioniennes et le continent voisin (1798-1809)*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 1993, σσ. 17-24.

⁷⁵ Όπως πολύ αναλυτικά και ενδεικτικά αναφέρεται στην εργασία των Διαλέτη Α., Πλακωτός Γ. & Πούπου Α., *Ιστορία της Βενετίας και της Βενετικής Αυτοκρατορίας, 11ος-18ος αι., Κοινωνία, Οικονομία, Πολιτισμός, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Αθήνα 2015, σ. 70 «Η ναπολεόντεια κατάκτηση της Βενετίας δεν περιορίστηκε μόνο στην εδαφική κατάληψη της πόλης και των κτήσεών της. Ο Ναπολέοντας προέβη άμεσα σε μια σειρά δημόσιων συμβολικών κινήσεων οι οποίες αποστερούσαν από τη βενετική ελίτ τα σύμβολα, τις ιεραρχίες και τις συνδηλώσεις τους που συγκροτούσαν την εικόνα της. Η Χρυσή Βίβλος των ευγενών, το έμβλημα του δόγη και η κρατική γαλέρα (Bucintoro) με την οποία ο δόγης πραγματοποιούσε την ετήσια τελετή του γάμου της Βενετίας με τη θάλασσα κήκαν δημόσια. Τα τέσσερα χάλκινα άλογα, λάφυρο από την κατάληψη της

Η γαλλική αποστολή φρόντισε εξ αρχής να ενισχύσει τις εντυπώσεις και να προκαλέσει την ευμενή διάθεση των κατοίκων με θεάματα, πανηγυρικά δρώμενα τονίζοντας εμφατικά την πολιτική και θεσμική αλλαγή. Οι ενέργειες αυτές στην Κέρκυρα διακρίνονταν από μια επιτήδευση θεατρικού τύπου η οποία λειτούργησε ως πρότυπο για τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά και περιλάμβανε:⁷⁶

1. Καταστροφή των εμβλημάτων της βενετικής εξουσίας, με σπουδαιότερη την καύση του βιβλίου με τους τίτλους ευγενείας, του περίφημου *Libro d'Oro*, την καύση των ενδυμασιών των βενετών αξιωματούχων και τέλος την κατακρήμνιση των γλυπτών με τον φτερωτό λέοντα της Βενετίας.
2. Φύτεμα των *Δέντρων της Ελευθερίας* σε κεντρικές πλατείες παρουσία λαού και της θρησκευτικής ηγεσίας.
3. Πανηγυρικούς λόγους από τους λογίους του νησιού, διανομή προκηρύξεων και εκφώνηση διαγγελμάτων.
4. Εκδηλώσεις πανηγύρεων και εορτών με επίκεντρο την εγκαθίδρυση της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Μεγάλο ρόλο είχαν τα μουσικά και θεατρικά δρώμενα, με τη *Μασσαλιώτιδα* να αποτελεί το κυρίαρχο άσμα.⁷⁷
5. Βιαιοπραγίες εναντίων των αριστοκρατών και των οικημάτων τους από χωρικούς που κατέληξαν σε ένοπλες συρράξεις.

Το κλίμα αυτό που επικρίθηκε αργότερα από τους ιστορικούς του 19ου αι., όπως ο Μαυρογιάννης, ως *βακχικό* και *έξαλλο*, εν μέρει δικαιολογούνταν λόγω της

Κωνσταντινούπολης το 1204, που κοσμούσαν την εκκλησία του Αγίου Μάρκου και το άγαλμα του φτερωτού λέοντα, σύμβολο του Αγίου Μάρκου, μεταφέρθηκαν στο Παρίσι (για να επιστραφούν το 1815 όταν η Βενετία είχε περάσει στην αυστριακή επικράτεια). Οι πύλες του εβραϊκού Γκέτο κατεδαφίστηκαν και κάηκαν ως μια πράξη που καθιστούσε τους εβραίους της πόλης ισότιμους, τουλάχιστον νομικά, σύμφωνα με τις επιταγές της Γαλλικής Επανάστασης, και μέρος της κοινωνίας στην οποία για αιώνες ζούσαν χωρίς τους χωροταξικούς περιορισμούς του παρελθόντος. Τέλος, με μια σειρά δημόσιων πράξεων ο Ναπολέοντας ξαναέγραφε την ιστορία της Βενετίας όχι ως πρότυπο αρμονίας και τελειότητας, κατά την αφήγηση της βενετικής ελίτ, αλλά ως ένα καθεστώς τυραννίας και ολιγαρχίας. Ανέσυρε τα γεγονότα του «κλεισίματος» του Μεγάλου Συμβουλίου (*serrata*) στα τέλη του 13ου αιώνα και τη λεγόμενη προδοσία του Baiamonte Tiepolo για την ανατροπή του δόγη Pietro Gradenigo αποκαθιστώντας στη δημόσια μνήμη τον Tiepolo, όχι ως προδότη αλλά ως σύμβολο της δημοκρατίας, και απαξιώνοντας τον Pietro Gradenigo με την απομάκρυνση των οστών του από την εκκλησία του San Cipriano».

⁷⁶ Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2004, σσ. 66-67.

⁷⁷ Καρδάμης Κ., «Μουσικοί Απόηχοι της Γαλλικής Επανάστασης στα Επτάνησα», *Ο Ερασιστής*, 26, 2007, σσ. 82-83.

βαρύτατης καταπίεσης των λαϊκών στρωμάτων από τους βενετούς αξιωματούχους και τους γηγενείς αστούς. Ιδιαίτερα σημαντική καινοτομία που εισήγαγαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ήταν η άμεση χρήση του ημερολογίου της Γαλλικής Επανάστασης και η ενσωμάτωσή του στα διοικητικά έγγραφα και στις προκηρύξεις με κυρίαρχη την επικεφαλίδα *Ελευθερία-Ισότητας* (Libertà-Eguaglianza). Το ημερολόγιο της Γαλλικής Επανάστασης βασιζόταν στο δεκαδικό σύστημα των θετικών και φυσικών επιστημών και οι δημιουργοί του συνειδητά ήθελαν να το αποκόψουν από τη θρησκεία αφαιρώντας κάθε σύνδεση με τον χριστιανισμό. Το έτος ήταν δωδεκάμηνο με τέσσερις τρίμηνες εποχές, οι μήνες των οποίων βασίζονταν σε μετεωρολογικά φαινόμενα και αγροτικές εργασίες.

Πίνακας Γαλλικού Επαναστατικού Ημερολογίου

Φθινόπωρο:

Χειμώνας:

Vendémiaire = Τρυγητής, (<από το λατιν. *Vindemia* = συγκομιδή σταφυλιών, τρύγος), αρχής γενομένης από τις 22, 23 ή 24 Σεπτεμβρίου
Nivôse = Χιονιστής, (<από το λατιν. *Nivosus* = χιονισμένος), αρχής γενομένης από τις 21, 22 ή 23 Δεκεμβρίου

Brumaire = Ομιχλώδης, (<από το γαλλ. *Brume* = ομίχλη), αρχής γενομένης από τις 22, 23 ή 24 Οκτωβρίου
Pluviôse = Υετώδης, (<από το λατιν. *Pluvius* = βροχερός), αρχής γενομένης από τις 20, 21 ή 22 Ιανουαρίου

Frimaire = Παχνώδης, (<από το γαλλ. *Frimas* = δροσοπάχνη), αρχής γενομένης από τις 21, 22, ή 23 Νοεμβρίου
Ventôse = Ανεμώδης, (<από το λατιν. *Ventosus* = ανεμικός), αρχής γενομένης από τις 19, 20 ή 21 Φεβρουαρίου

Άνοιξη:

Καλοκαίρι:

Germinal = Βλασταίος, (<από το λατιν. *Germen* = βλαστικός), αρχής γενομένης από τις 20 ή 21 Μαρτίου
Messidor = Θεριστής, (<από το λατιν. *Messis* = συγκομιδή), αρχής γενομένης από τις 19 ή 20 Ιουνίου

Floréal = Ανθεστηριώνας, (<από το **Thermidor** = Φλογιστής, (<από το λατιν. Flos = άνθος), αρχής γενομένης ελλην. Θερμός), αρχής γενομένης από τις 20 ή 21 Απριλίου τις 19 ή 20 Ιουλίου

Prairial = Λειμώνιος, (<από το γαλλ. **Fructidor** = Οπωρώδης, (<από το λατιν. Prairi = λιβάδι, λειμώνας), αρχής γενομένης από τις 20 ή 21 Μαΐου **Fructus** = φρούτα, οπώρες), αρχής γενομένης από τις 18 ή 19 Αυγούστου

Κάθε μήνας διαιρέθηκε σε τρεις δεκαήμερες εβδομάδες, οι ημέρες των οποίων ονομάστηκαν ως εξής:

- primidi (1η)
- duodi (2η)
- tridi (3η)
- quartidi (4η)
- quintidi (5η)
- sextidi (6η)
- septidi (7η)
- octidi (8η)
- nonidi (9η)
- décadi (10η)

Τέλος η αρίθμηση των ετών είχε ως αφετηρία το έτος 1792, τη χρονιά ανακήρυξης της Γαλλικής Δημοκρατίας, που παρουσιαζόταν με τη λατινική αρίθμηση I και ακολούθως: Έτος II (1793-1794), Έτος III (1794-1795), Έτος IV (1795-1796), Έτος V (1796-1797), Έτος VI (1797-1798), Έτος VII (1798-1799).

Κεφ. 3. Ίδρυση του πρώτου Προσωρινού Δημαρχείου (Municipalità Provvisoria) στην Κέρκυρα

Μετά τους εορτασμούς ακολούθησε η αποστολή ενόπλων σωμάτων και στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά και μέχρι τα μέσα Ιουλίου του 1797 είχε ολοκληρωθεί στρατιωτικά η κατοχή τους. Η κατάληψη της πολιτικής εξουσίας διήρκεσε περισσότερο χρόνο και απαίτησε ιδιαίτερους ελιγμούς. Απέναντι στον Gentili έστεκε ανήμπορος ο τελευταίος βενετός Γενικός Προνοητής Carlo Aurelio Widmann, ο οποίος θεωρούνταν άνθρωπος χρηστός, ευσεβής, ζηλωτής του βενετικού

πολιτεύματος, αλλά με αδύναμο χαρακτήρα.⁷⁸ Η Βενετία είχε εξαλειφθεί ως κυρίαρχη δύναμη, ενώ η Δημοκρατική Γαλλία προχωρούσε προσεκτικά στην εδραίωση της δικής της ισχύος, θέτοντας ένα μεταβατικό διάστημα ενσωμάτωσης των βενετικών δομών και αξιωματούχων για να μην υπάρξουν μεγάλες αντιδράσεις.

Ο Gentili προχώρησε άμεσα στη σύσταση προσωρινών διοικητικών δομών με τίτλο Προσωρινό Δημαρχείο (*Municipalità Provvisoria*). Η ονομασία του θεσμού είχε διττή έννοια καθώς η λέξη *Provvisoria* δήλωνε την προσωρινότητά του, θέτοντας σε αναμονή τις μελλοντικές πρωτοβουλίες των Δημοκρατικών Γάλλων. Ο όρος *Municipalità* προσέγγιζε την τοπική αυτοδιοίκηση, δηλαδή ήταν μια έννοια Δημοτικής Αρχής, η οποία απευθυνόταν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Η προεδρία του πρώτου Προσωρινού Δημαρχείου της Κέρκυρας προτάθηκε στον Widmann, ο οποίος αρνήθηκε να την αναλάβει και παρέμεινε ως απλό μέλος. Σε αντίθεση όμως με τον τελευταίο Προνοητή, πολλοί αξιωματούχοι της βενετικής διοίκησης δέχτηκαν με προθυμία τις θέσεις που τους προσέφεραν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι. Επιλέχθηκαν είκοσι τέσσερις από τους επιφανέστερους και πιο μορφωμένους κατοίκους του νησιού για την στελέχωση των επιτροπών του Προσωρινού Δημαρχείου. Η εκλογή αυτή αποτέλεσε διορισμό, ο οποίος κατηγορήθηκε ότι δεν ήταν δημοκρατικός αλλά ούτε και αντιπροσωπευτικός. Αρχικά δεν περιλαμβάνονταν καθόλου εκπρόσωποι του αγροτικού πληθυσμού, γι' αυτό ακολούθησε άμεσα η προσθήκη αγροτών στα μέλη της.⁷⁹ Μια κριτική για τη συγκρότηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κέρκυρας ήταν ότι η μη δημοκρατική επιλογή των μελών της αποτέλεσε την πρώτη θεσμική ανακολουθία των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά.

Στη διαδικασία επιλογής των μελών πρωτεύοντα ρόλο έπαιξε ο Arnault, ο οποίος προσπάθησε να συγκροτήσει μια ομάδα από όλες τις κοινωνικές τάξεις, με αναλογική κλίμακα βασισμένη στο θρήσκευμα. Στην περίπτωση της Κέρκυρας επιλέχθηκαν δεκαοχτώ Ορθόδοξοι, τέσσερις Καθολικοί και δύο Εβραίοι.⁸⁰ Πρόεδρος του Προσωρινού Δημαρχείου εκλέχτηκε κατά τη διάρκεια της πρώτης συνεδρίασης της 27ης Ιουνίου 1797 ο αριστοκράτης και λόγιος Σπυρίδων Γεώργιος Θεοτόκης, ο οποίος παρά την ανώτερη κοινωνική του τάξη έτρεφε ζωνρά αισθήματα για το Διαφωτισμό και τη δημοκρατία. Μέλη ήταν ο Μέγας Πρωτοπαπάς Χαλικιόπουλος

⁷⁸ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σ. 69.

⁷⁹ Ο.π., σ. 81.

⁸⁰ Ο.π., σσ. 80-81, Χιώτης Π., *Σειρά Ιστορικών Απομνημονευμάτων, Τόμος Τρίτος*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1979, σσ. 580-581.

Μάντζαρος, ο λατίνος αρχιεπίσκοπος κόμης Φραγκίσκος Φένζης, δύο ιερωμένοι (ένας ορθόδοξος και ένας καθολικός), έξι ευγενείς, δύο Εβραίοι και τα λοιπά μέλη που εκπροσωπούσαν τη μεσαία τάξη, τους τεχνίτες και τους αγρότες. Η Κέρκυρα ήταν το πρώτο και το σημαντικότερο νησί που απέκτησε Προσωρινό Δημαρχείο και αντίστοιχα είχε την πλέον διευρυμένη διοικητική δομή με τις εξής επιτροπές:⁸¹

1. Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας, ήταν η σημαντικότερη επιτροπή η οποία συγκέντρωνε την ευθύνη της εκτελεστικής εξουσίας με ιδιαίτερη μέριμνα για τη δημόσια ασφάλεια
2. Επιτροπή Υγείας
3. Επιτροπή Επιμελητείας
4. Επιτροπή Οικονομίας
5. Επιτροπή Εμπορίου και Τεχνών
6. Επιτροπή Αστυνομίας
7. Επιτροπή Δημοσίας Εκπαιδεύσεως
8. Επιτροπή Στρατιωτικών

Η δομή του Προσωρινού Δημαρχείου ήταν ιδιαίτερα σημαντική και προσέφερε καινοτόμα στοιχεία που επανακαθόρισαν την έννοια της δημόσιας διοίκησης που διαφοροποιούνταν από το βενετικό παρελθόν. Κάθε Επιτροπή είχε τη δυνατότητα να προτείνει νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες υποβάλλονταν προς ψήφιση στην ολομέλεια του Προσωρινού Δημαρχείου και διέθετε εσωτερικό κανονισμό για τη διεύθυνση των επιμέρους λειτουργικών ζητημάτων. Οι συνεδριάσεις της ήταν δημόσιες και απευθύνονταν σε όλο τον λαό, με την εξαίρεση της περίπτωσης όπου το ¼ των μελών για οποιοδήποτε λόγο επιθυμούσε να γίνει κεκλεισμένων των θυρών. Σημαντικό στοιχείο που την αναδείκνυε ως ένα ανοιχτό όργανο ήταν ότι κάθε πολίτης ή ομάδα πολιτών μπορούσε να υποβάλει αναφορά. Τέλος, ως δημόσιος υπάλληλος μπορούσε να διοριστεί κάθε πολίτης που διεκδικούσε μια θέση με αντίστοιχο αίτημα και επικυρωνόταν με πρόταση της αρμόδιας Επιτροπής και έγκριση του Προσωρινού Δημαρχείου.

⁸¹ Lunzi E., *Storia delle Isole Ionie, Sotto il Reggimento dei Republican Francesi*, Tipografia del Commercio, Venezia 1860, σσ. 44-47, Μοσχόπουλος Δ., «Επτανησιακή Διοίκηση (1386-1864), ό.π., σσ. 61-63, Μιχαλοπούλου Ζ., *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, Δ.Δ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Νομική Σχολή, Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 13-15, Rodocanachi E., *Bonaparte et les îles Ioniennes: un épisode des Conquêtes de la République et du Premier Empire (1797-1816)*, Félix Alcan éditeur, Paris 1899, σσ. 45-46.

Η ίδρυση του Προσωρινού Δημαρχείου συνοδεύτηκε από τη δημιουργία ενός νέου συστήματος απονομής δικαιοσύνης. Θεσμοθετήθηκαν Ειρηνοδικεία, Πρωτοδικεία και Εφετεία, με ανώτατο δικαστικό όργανο το Αναιρετικό Δικαστήριο, στα οποία τοποθετήθηκαν οι πρώτοι δικαστικοί λειτουργοί που είχαν εκλεγεί από το Προσωρινό Δημαρχείο.⁸² Η σχέση των δύο θεσμών διοίκησης και δικαιοσύνης παρέμενε στενή, καθώς ο διαχωρισμός των εξουσιών, παρότι επιθυμητός από τους Δημοκρατικούς Γάλλους, δεν ήταν ακόμη εφικτός. Το δικαίωμα απονομής χάριτος είχε παραχωρηθεί στα Προσωρινά Δημαρχεία, ενώ το νομικό υπόβαθρο παρέμεινε το προϋπάρχον βενετικό, στο βαθμό που δεν αντέβαινε στην αρχή της ισότητας και της αδελφότητας. Εδώ σημειώθηκε μια ακόμη ανακολουθία στο γαλλικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης, καθώς ιδρύθηκαν δικαστήρια καινοφανή, με εκλεγμένους δικαστές, ταγμένους στην Γαλλική Δημοκρατία, αλλά με νομοθεσία βενετική, τουλάχιστον για το πρώτο διάστημα της γαλλικής κυριαρχίας. Η νομική αυτή σολοικία δικαιολογούνταν κατά το πρώιμο στάδιο της γαλλικής κυριαρχίας λόγω της εκ των πραγμάτων αδυναμίας κωδικοποίησης της γαλλικής νομοθεσίας και ενσωμάτωσής της στα Ιόνια νησιά. Μια ακόμη σημαντική παράμετρος στα νέα δικαστήρια υπήρξε η απαγόρευση παρουσίας των δικηγόρων ενώπιων Ειρηνοδικείων και ποινικών Δικαστηρίων όταν αντιμετώπιζαν χαμηλής παραβατικότητας αδικήματα, καθώς θεωρήθηκαν ανασταλτικοί παράγοντες απονομής της δικαιοσύνης. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε σημαντική διαφοροποίηση από το βενετικό σύστημα δικαιοσύνης, στο οποίο οι δικηγόροι έπαιζαν σημαντικό ρόλο.⁸³

⁸² Τουρτόγλου Μ. Α., «Περί της εκλογής δικαστικών και διοικητικών αρχών εις την νήσον Κέρκυραν, Βενετοκρατία-Δημοκρατικοί Γάλλοι (1797-1799)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου*, 22, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1977, σσ. 4-5.

⁸³ Μιχαλοπούλου Ζ., *Ο Επανασιακός Συνταγματισμός στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, Δ.Δ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Νομική Σχολή, Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 8-9. Αναφέρεται ενδεικτικά ότι η απαγόρευση αυτή βασιζόταν στη λογική ότι η δικαιοσύνη δεν χρειάζεται κηδεμόνες, καθώς ο μοναδικός νόμος σε ένα ελεύθερο κράτος θα πρέπει να είναι η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, «la sola legge dovendo essere in un libero stato la tutrice dei diritti degli uomini». Η παρουσία των δικηγόρων επιτρεπόταν μόνο στις περιπτώσεις που ο Δικαστής δεν μπορούσε να διαμορφώσει πλήρη εικόνα από τις καταθέσεις των διαδίκων.

Κεφ. 4. Η μετάβαση από τον *cittadino* των Βενετών στον *citoyen* των Δημοκρατικών Γάλλων

Οι αλλαγές που επέφεραν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στο διοικητικό οικοδόμημα, στα δικαστήρια και κυρίως στη σχέση κράτους-πολίτη των κατοίκων των Ιονίων νήσων ήταν ριζικές και δομικές. Καθιέρωσαν νέο σύστημα αντίληψης της κοινωνικής ζωής, ανατρέποντας τη θεωρία της κυριαρχίας των Βενετών και των γηγενών αστών, ως μοναδικών φορέων άσκησης της εξουσίας, νομής του πλούτου, απονομής της δικαιοσύνης, κατοχής των δημόσιων θέσεων και κυρίως του προσδιορισμού της ιδιότητας του πολίτη. Το διοικητικό μοντέλο των Βενετών συγκέντρωνε στο πρόσωπο του Προνοητή την ανώτερη πολιτική, δικαστική και στρατιωτική αρχή παραχωρώντας πολιτικά δικαιώματα μόνο στους αστούς.

Εννοιολογικά και ετυμολογικά η μετάβαση αυτή συμπυκνώθηκε στην αντίθεση των όρων με τους οποίους απευθυνόταν η κάθε κυβέρνηση προς το λαό της. Ο όρος *cittadino* των Βενετών αφορούσε μόνο στους αστούς ως αποκλειστικούς φορείς πολιτικών δικαιωμάτων και ο υπόλοιπος λαός χαρακτηριζόταν ως *popolo/plebe*. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι από την άλλη, εμφορούνταν από το θεμελιώδες επίτευγμα της Γαλλικής Επανάστασης, τη *Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη* (*Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*) του 1789, στην οποία δεν προσδιοριζόταν ο λαός με τον όρο *citadin*, δηλαδή ως κάτοικος μια περιοχής, αλλά με τον όρο *citoyen*, που προσδιόριζε τον πολίτη.

Ο πολίτης μπορούσε να στελεχώσει τη δημόσια διοίκηση του τόπου του, ανεξαρτήτως θρησκευματος ή κοινωνικής τάξης, να νομοθετήσει και να έχει την ευθύνη λειτουργίας των φορέων εκτελεστικής εξουσίας. Ως μέλος του Προσωρινού Δημαρχείου, ήταν σε θέση να εκλέξει τους δικαστές όλων των δικαστηρίων, τα οποία αντιπροσώπευαν ένα σύστημα δικαιοσύνης, που για πρώτη φορά διαχωρίστηκε από την εκτελεστική εξουσία. Ο στρατός περιορίστηκε στα κατ' εξοχήν αμυντικά καθήκοντα και πόρρω απείχε από την πολιτική εξουσία. Η Επιτροπή Δημοσίας Εκπαιδέσεως προσέφερε στους πολίτες τη διοικητική δομή για ένα ενιαίο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, θεσμός που απουσίαζε ως συνεκτική πολιτική από τη

βενετική διοίκηση όπως απουσίαζε και ένα δημόσιο τυπογραφείο, ως εργαλείο της εκπαίδευσης, της δημόσιας πληροφόρησης και της διοίκησης.⁸⁴

Τα Προσωρινά Δημαρχεία παραχωρούσαν ένα σημαντικό μερίδιο εξουσίας στους πολίτες των Ιονίων νήσων, μέσω δημοκρατικών διαδικασιών, καθιστώντας τους υπεύθυνους για ένα μεγάλο τμήμα του πολιτικού συστήματος. Η νέα διοίκηση διεύρυνε κατ' αυτόν τον τρόπο το πεδίο των πολιτικών δικαιωμάτων, έδωσε έμφαση και θεσμικό πλαίσιο στην παιδεία και στις τέχνες και κυρίως δεν προέβαλε μονοσήμαντα την ισχύ της *dominante*. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, στο σύντομο διάστημα της παρουσίας τους προσπάθησαν να διορθώσουν προϋπάρχουσες διοικητικές, οικονομικές και κοινωνικές αδικίες, καθιέρωσαν την ανεξιθρησκία, κατήργησαν τον απεχθή φόρο επί των σιτηρών και τους δασμούς στο ελαιόλαδο και απαγόρευσαν την τοκογλυφία.⁸⁵ Στη σύσταση των Προσωρινών Δημαρχείων διακρινόταν μια πρώιμη μορφή δημιουργίας ενός κράτους δικαίου βασιζόμενο σε συνταγματικές αρχές λειτουργίας. Συνεπώς κατά το πρώτο στάδιο παρουσίας τους στα Ιόνια νησιά οι Δημοκρατικοί Γάλλοι τίμησαν, σε θεσμικό τουλάχιστον επίπεδο, τις δεσμεύσεις τους για εγκαθίδρυση δημοκρατικού πολιτεύματος.

⁸⁴ Μπόκος Γ. Δ., *Τα μονόφυλλα του κερκυραϊκού τυπογραφείου κατά τη διάρκεια της γαλλικής κυριαρχίας στα Επτάνησα (1797-1799, 1807-1814)/Les placards de l'imprimerie de Corfou pendant la periode de la domination francaise dans l'Heptanese*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 1998, σ. 23.

⁸⁵ Κοντομήχης Β. Γ., *Συνταγματικοί Θεσμοί και Διοικητική Οργάνωση στα Ιόνια Νησιά από την Βενετοκρατία έως και την Ένωση με την Ελλάδα*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Νομική Σχολή, Αθήνα 2018, σ. 91.

Μέρος Τρίτο: Πρώτη περίοδος της διοικητικής παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (Ιούλιος 1797-Μάιος 1798)

Κεφ. 1. Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (Ιούλιος 1797)

Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα με σκοπό την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1797, με επικεφαλής αξιωματούχο τον Vincenzo Reinaud.⁸⁶ Η ημερομηνία αυτή αποτελεί ορόσημο για το πλέον απομακρυσμένο και φτωχό νησί από τα Ιόνια, όμως το γεγονός αυτό δεν προέκυψε ξαφνικά, ούτε επήλθε ως *κεραυνός εν αιθρία*, καθώς είχε προηγηθεί έντονη ιδεολογική ζύμωση. Ο μηχανισμός της διάδοσης των νέων ιδεών είχε τεθεί σε λειτουργία μέσω των γαλλικών προξενικών αρχών και είχε επηρεάσει αρκετούς κατοίκους, με κυριότερους εκφραστές τους λογίους.⁸⁷

Είχαν διαδοθεί από καιρό στους Κυθηρίους τα κοινωνικά μηνύματα του Διαφωτισμού και τα επαναστατικά συνθήματα της Γαλλικής Επανάστασης.⁸⁸ Ο εμβληματικότερος Κυθήριος φιλογάλλος λόγιος ήταν ο Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος,⁸⁹ ο πανηγυρικός λόγος του οποίου προς τιμήν των Δημοκρατικών

⁸⁶ Χιώτης Π., *Σειρά Ιστορικών Απομνημονευμάτων*, ό.π., σ. 599.

⁸⁷ Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας*, ό.π. και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο «Επαναστατικά Κινήματα στα Ιόνια Νησιά (1780-1817)», σσ. 45-82.

⁸⁸ Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση του νησιού επί Βενετών και το μεγάλο έλλειμμα παιδείας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μόνο σε κύκλους μορφωμένων κατοίκων και στους μεγάλους οικισμούς των Κυθήρων ήταν εφικτό να μεταδοθούν με ευκρίνεια τα μηνύματα του Διαφωτισμού. Απόηχοι όμως των αλλαγών που συνέβαιναν στην Ευρώπη ήταν πολύ πιθανό να διαπέρασαν έστω και ως μακρινές φήμες ακόμη και τα πιο απομακρυσμένα χωριά του νησιού.

⁸⁹ Ο Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος (1747-1819) ήταν ένας από τους σημαντικότερους λογίους των Κυθήρων, η παρουσία του οποίου συνδέθηκε άρρηκτα με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων και τον περίφημο λόγο που εκφώνησε προς τιμήν τους. Καταγόταν από την οικογένεια Στάθης που εντοπιζόταν στο Κάτω Λιβάδι, με επίκεντρο τον οικισμό των Σταθιάνικων. Σύμφωνα με πληροφορίες του λογίου Νικολάου-Σοφοκλή Καλούτση, ο Θεόδωρος Στάθης πήγε στην Κωνσταντινούπολη και στο Βουκουρέστι όπου σπούδασε και επηρεάστηκε από τη σχολή του Θεόφιλου Κορυδαλλέα. Οικονομικά οι σπουδές του στηρίχτηκαν από τον εύπορο θείο του Κοσμά Στάθη, ο οποίος τον όρισε βασικό κληρονόμο του. Επιστρέφοντας στα Κύθηρα εγκαταστάθηκε στη Χώρα και παντρεύτηκε μια κόρη οικογενείας αστών, την Αικατερίνη Δαρμάρου, γεγονός ασυνήθιστο που βασιζόταν στη φήμη του ως λογίου και στον πλούτο του. Στα Κύθηρα δίδαξε αρχαία ελληνικά, λατινικά και μαθηματικά και διέθετε μια πλούσια βιβλιοθήκη, μέρος της οποίας έχει διασωθεί στα Γ.Α.Κ.-Τοπικό Αρχείο Κυθήρων,

Γάλλων την 15η Αυγούστου 1797 απεικόνισε ανάγλυφα το μωσαϊκό των ιδεών του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.⁹⁰ Οι άξονες στους οποίους αναφέρθηκε ήταν η ελευθερία, η παιδεία, η εθνική αναγέννηση και η κοινωνική δικαιοσύνη.⁹¹ Ο λόγος του ξεκίνησε με μια ωδή στην ελευθερία «ἔμφυτον καὶ γλυκύτατον πρᾶγμα εἶναι, ὃ πολίται, ἡ ἐλευθερία εἰς τὸν ἄνθρωπον» και την δικαιοσύνη «ἡ ἴδια [ενν. η ελευθερία] σέ ὑποχρεώνει μέ τούς νόμους της [...] νά μήν ἀδικῇς [...] ἡ ἐλευθερία λοιπόν στέκει εἰς τήν δικαιοσύνην». Συνέχισε με την αριστοτέλεια έννοια της αρετής, ως αρμόζουσας για τη διακυβέρνηση μιας πολιτείας «λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἡγοῦν διά νά κυβερνῆται καλά μία ἐλεύθερη πολιτεία, οἱ πολῖται ἐξανάγκης πρέπει νά εἶναι ἐνάρετοι». Κατέληξε στην αρχαία Ελλάδα και στη δόξα της ως φωτοδότριας για την αναγεννημένη Ελλάδα «θέλομεν ἰδῆ νά ἀναλάβῃ μέ τήν παροῦσάν μας εὐτυχισμένην κατάστασιν καί εἰς ἡμᾶς ἀκόμη ἡ παλαιά δόξα τῶν ἀρχαίων ἐκείνων περίφημων Ἑλλήνων». Τέλος ευχαρίστησε τον Θεό για την έλευση της ελευθερίας «ᾶς δοξολογήσωμεν ὅλοι τόν Θεόν, καί τήν ὑπέραγνον Θεοτόκον Μαρίαν ὅπου μᾶς ἡξίωσεν εἰς τήν πανήγυριν τῆς ἁγίας κοιμήσεώς Της νά ἀνυψώσωμεν τό δένδρο τῆς ἐλευθερίας μας, καί ὅλοι, ὅλοι ὁμοῦ μέ χαράν ἀλαλάξαντες ᾶς φωνάζωμεν νῖνα la libertà». Ο λόγος αυτός συγκέντρωνε τις αξίες του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, επιχειρώντας σύνδεση με την αρχαία Ελλάδα για τη δημιουργία μιας ελεύθερης πολιτείας και κράτους δικαίου.

Ένας ακόμη επιφανής Κυθήριος λόγιος της εποχής ήταν ο ιερέας Γρηγόριος Λογοθέτης,⁹² ο οποίος με το σημαντικό χρονικό του της ιστορίας των Κυθήρων

με την ένδειξη *ex libris Theodori Stathi Citherei*. Μετά την περίοδο των Δημοκρατικών Γάλλων και την εκδίωξή τους από τους ρωσο-οθωμανούς αλλά και την αναρχία που ακολούθησε, αποκαταστάθηκε επί Επτανήσου Πολιτείας ως Επισκοπικός Πρωτονοτάριος και Αρχιεπισκοπικός Καγκελάριος από τον Επίσκοπο Κυθήρων Άνθιμο Λεβούνη το 1803, αξίωμα στο οποίο παρέμεινε μέχρι το 1816 και το θάνατο του Επισκόπου. Βλέπε Χάρου-Κορωναίου Ελένη, «Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος. Ο κήρυκας του Διαφωτισμού στα Κύθηρα το 18ο αι.», *Κυθηραϊκά*, 241, Δεκέμβριος 2009, σσ. 11,13.

⁹⁰ Ανδριτσάκης-Φωτιάδης Δ. & Πετρόχειλος Μ.Κ., *Κυθηραϊκά Μελετήματα*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1982, σσ. 51-61.

⁹¹ Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας*, ό.π., σσ. 83-117.

⁹² Ο ιερομόναχος Γρηγόριος Λογοθέτης (1751-1831) ανήκε σε μια από τις παλαιότερες και πολυπληθέστερες οικογένειες των Κυθήρων, η οποία αν και δεν περιλαμβανόταν στον κύκλο των αστών ήταν σημαντική και είχε δικό της χωριό, τα Λογοθετιάνικα, κοντά στον Ποταμό. Η οικογένεια Λογοθέτη είχε συνδεθεί και με τον Μυλοπόταμο, στον οποίο τρεις ιερείς είχαν υπηρετήσει ως εφημέριοι τον 18ο και 19ο αι. Ο χρονικογράφος χειροτονήθηκε ιερέας το 1778 σε ηλικία 27 ετών από

κατέγραψε τις βασικές πτυχές του 18ου και 19ου αι. Σχετικά με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων ανέφερε ότι «Ἦλθεν ἕνας Κομμεσσάριος Φραντζέζος ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο, λεγόμενος Βιτζένζος Ῥενόν μέ ἐξουσία ἀπὸ τὸν Γενεράλε τῶν Κορφῶν Φραντζέζον, λεγόμενον Ἄγγελον Γεντίλη»⁹³ και ακολουθῶς περιέγραψε τα βίαια περιστατικά των πρώτων ημερῶν της νέας διοίκησης.⁹⁴ Στην γλαφυρή περιγραφή του επαναλαμβάνονταν σχεδόν ἀπαράλλακτα οἱ ἴδιες εἰκόνες εγκαθίδρυσης της γαλλικῆς δημοκρατίας ὅπως διαδραματίστηκαν και στα υπόλοιπα Ἰόνια νησιά, δηλαδή έντονο εορταστικό κλίμα, φύτεμα δέντρου ἐλευθερίας και ἐξύμνηση του συνθήματος *Ἐλευθερία-Ισότης*, ἀποκαθήλωση των συμβόλων της βενετικῆς ἐξουσίας με τον κρημνισμό των πέτρινων λεόντων, τὸ κάψιμο του *Libro d'oro* και ὅλων των συμβόλων ἐξουσίας των αστών. Η νέα τάξη πραγμάτων που εγκαθιδρύθηκε με τους Δημοκρατικούς Γάλλους εἰσήλθε στη ζωή των Κυθηρίων *πατώντας* στη σκόνη των ερειπίων που ἄφησε πίσω της η παλαιά.

τον Επίσκοπο Κυθήρων Νεόφυτο Καλούτση και υπηρέτησε ως εφημέριος του ἁγίου Σώζοντος Μυλοποτάμου και ἀρχιερατικός ἐπίτροπος της περιφέρειας αὐτῆς. Το χρονικό του καλύπτει την περίοδο 1780-1817 και ἀποτελεῖ σημαντική πηγή πρωτογενούς ἱστορίας των Κυθήρων. Βλέπε Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ἱερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», *Κυθηραϊκή Επιθεώρησις*, Ἔτος Α, Εστία, Αθήνα 1923, Χάρου-Κορωναίου Ελένη, «Ο χρονικογράφος Γρηγόριος ἱερομόναχος Λογοθέτης», *Κυθηραϊκά*, 280, Μάϊος 2013, σ. 8.

⁹³ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ἱερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ὁ.π., σσ. 343-344. Για την ἴδια περίοδο ο ἱστορικός Γεράσιμος Μαυρογιάννης ἀνέφερε συνοπτικά «εἰς δέ τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων ὁ ἀποσταλεὶς ἐκεῖ γάλλος Ῥενὼ ἐγκατέστησε δημοτικὴν κυβέρνησιν ἐκ πέντε μελῶν, ἔχουσιν πρόεδρον τὸν τέως Προνοητὴν». Βλέπε Μαυρογιάννης Γ., *Ἱστορία των Ἰονίων Νήσων*, ὁ.π., σ. 93.

⁹⁴ Ο.π. Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ἱερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», σσ. 343-344, ὅπου περιγράφει «Καὶ ἐρχόμενος ὁ Κομμεσσάριος εἰς τὰς 14 Αὐγούστου ἔκαμε προσταγὴν νὰ χαλαστῇ καὶ νὰ ἐξαλειφθῇ κάθε ἄρμα καὶ ρετράτο, ὅπου νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ Κάστρο καὶ εἰς τὰ σπίτια τῶν ἀρχόντων. Ὅμοίως ἔβαλε καὶ ἐκρέμασαν ἕνα σολντᾶδον μέ μίαν βαρέαν καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα καὶ ἐτζάκισε τὸν Ἅγιον Μάρκον, ὅπου ἦτον εἰς τὸ Καστρότοιχον τοῦ Βούργου, καὶ ὅπου ἄλλου ἦτον τέτοια ἄρμα διὰ νὰ μὴ φαίνεται. Καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν, 15 τοῦ ἰδίου μηνός, ἐσυνάχθη πλῆθος ἀνθρώπων μέ προσταγὴν τῆς νέας Γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔστησαν εἰς τὸν φόρον τοῦ Ἑσταυρωμένου τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἔβαλε καὶ τὴν Σημαίαν τὴν Φραντζέζικην, καίοντας εἰς τὴν φωτίαν τὴν ἰδίαν ὥραν τὰ πρεβελέκια χαρτιά των Ἀρχόντων, κηρύττοντας ὅτι τὸ χαρτόσημον τῆς Γαλλικ. Κυβερνήσεως γράφει ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος “Ἐλευθερία” καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο “Ἰσότης”».

Κεφ. 2. Ίδρυση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων (Ιούλιος 1797-Μάιος 1798)

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ίδρυσαν στα Κύθηρα, όπως και στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά, ένα Προσωρινό Δημαρχείο (*Municipalità Provvisoria*). Ο θεσμός αυτός συστήθηκε άμεσα και τα πρώτα έγγραφα που παρήγαγε χρονολογούνται από τον Ιούλιο του 1797.⁹⁵ Η επίσημη διακήρυξη της ιδρυτικής πράξης και του διορισμού των πρώτων αξιωματούχων έγινε στις 8 Αυγούστου του ιδίου έτους,⁹⁶ σύμφωνα και με τον χρονικογράφο των Κυθήρων ιερέα Γρηγόριο Λογοθέτη.⁹⁷ Διαφαίνονταν ήδη οι πρώτες εντάσεις και η διχόνοια που είχε δημιουργήσει η νέα κατάσταση, ιδίως στην αντιθετική χρήση των όρων *χωρικοί*≠*Άρχοντες* και στην επιλογή του ρήματος *έφθονησαν*.

Η εγκαθίδρυση των Προσωρινών Δημαρχείων ήταν μια θεσμική τομή που έφερε τους κατοίκους του νησιού σε επαφή με πρωτόγνωρες έννοιες. Η κατανόηση του θεσμού προκύπτει μέσα από τη μελέτη των εγγράφων πράξεων που παρήγαγε η διοίκηση που ιδρύθηκε στα Κύθηρα, των διοικητικών εγκυκλίων που εξέδωσε και την υπηρεσιακή αλληλογραφία που διεκίνησε. Η αποδεικτική αξία του διοικητικού αρχείου που δημιουργήθηκε χρησιμεύει στην αποκωδικοποίηση των αρχών, της λειτουργίας και της ποιότητας του έργου των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα. Η ανάλυση των αρχειακών πηγών καταδεικνύει τη λογική της ίδρυσης του θεσμού, τα πρώτα στελέχη που επιλέχθηκαν και τη διοικητική σχέση ανάμεσα στο κέντρο που είχε την έδρα του στη Χώρα και στην περιφέρεια, που ακολουθούσε τη γεωγραφική διαίρεση των παλαιών βενετικών διστρέτων.

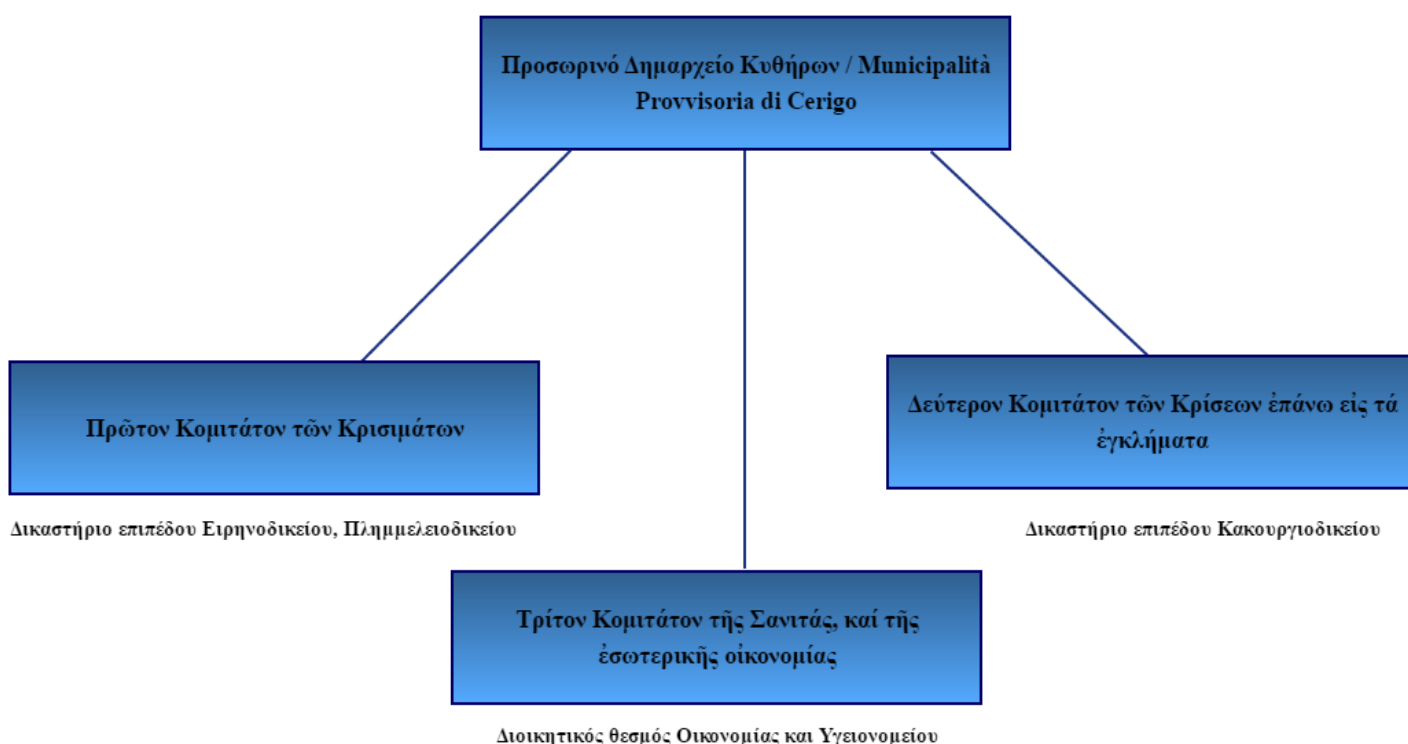
⁹⁵ 2. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 2β/Εγγραφο 1 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τη φορολογία του καπνού], 28.07.1797.

⁹⁶ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

⁹⁷ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σ. 344, επί τούτου ανέφερε ότι «1797, Ὀκτωβρίου 20. Ὁ Παππᾶ-Θεοδωρῆς Καρύδης καὶ ὁ Παππᾶ-Μανόλης Γλυτζός ἐπῆγαν διὰ τοὺς Κορφοὺς στελμένοι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τῆς νήσου διὰ ὑπόθεσες τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο ἐφθόνησαν οἱ Ἄρχοντες, ὅπου εἶχαν τὴν κρίσιν εἰς τὸ χέρι τους, διατὶ ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος ὅταν ἦλθε ἔβαλε καὶ ἐκατάστησε κριτάδες ὀνομάζοντάς τους Μονιντζιπάληδες προβιζόρια Κυθήρων, οἱ ὁποῖοι ἐξουσιάζουν καὶ ὀρίζουν τὸν τόπον μας».

Το έγγραφο της 8ης Αυγούστου 1797 αποτέλεσε την καταστατική πράξη ίδρυσης και στελέχωσης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων.⁹⁸ Περιλάμβανε πληροφορίες για τη δομή του και τους αξιωματούχους που το στελέχωσαν καθώς και σημαντικά στοιχεία που δείχνουν τη φιλοσοφία λειτουργίας του. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η πράξη επικύρωσε την τυπική ίδρυση του θεσμού, παρόλο που το Προσωρινό Δημαρχείο λειτουργούσε από την πρώτη στιγμή άφιξης των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα, όπως φαίνεται από το έγγραφο της 28ης Ιουλίου 1797, που ανέφερε στην εισαγωγή του «Cerigo li 28 Lunglio 1797 V.S. anno primo della Libertà Citterea Presentata in questa Municipalità Provvisoria».⁹⁹ Η αποτύπωση της δομής έδειχνε ότι στην κορυφή της διοίκησης προΐστατο το Προσωρινό Δημαρχείο, στο οποίο υπάγονταν τρία υφιστάμενα Κομιτάτα, τα δύο εκ των οποίων αφορούσαν στη δικαιοσύνη και το τρίτο στην τοπική οικονομία και στο υγειονομείο.

Διάγραμμα 2. Η δομή της Κεντρικής Διοίκησης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων

⁹⁸ 65.Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

⁹⁹ 2.Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 2β/Εγγραφο 1 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τη φορολογία του καπνού], 28.07.1797.

Σε αντίθεση με το Προσωρινό Δημαρχείο Κέρκυρας, στα Κύθηρα τα κοιμιτάτα της δικαιοσύνης υπάγονταν άμεσα στη διοίκηση και αποτελούσαν τους δύο από τους τρεις συνολικά πυλώνες της. Οι δομές της εσωτερικής οικονομίας και του υγειονομείου είχαν συγχωνευτεί σε ένα κοινό κοιμιτάτο. Αυτό εξηγείται λόγω του μικρού μεγέθους του νησιού και των εξωτερικών συνθηκών, οι οποίες απαιτούσαν μικρό και ευέλικτο σχήμα διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης.

Το έγγραφο της 8ης Αυγούστου 1797, πέραν της δομής που θεσμοθέτησε, περιλάμβανε συμβολικές αναφορές, καθόσον οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Κύθηρα ακολούθησαν τις εντολές του Ναπολέοντα για τη νοηματική σύνδεση του καθεστώτος με την αρχαία Ελλάδα. Ξεκινούσε με ύμνους προς την αρχαία Ελλάδα και τη Δημοκρατία, συσχετίζοντάς τη με τη σύγχρονη Δημοκρατική Γαλλία ως φορέα αυτής της κληρονομιάς «Ἦλθε πολίται ἡ εὐτυχισμένη στιγμή τῆς ἀναγεννήσεώς σας, και της πολιτίμου ἀποκτήσεως τῆς ἐλευθερίας · ἐνθυμηθῆτε οἱ προπάτορές σας ἐστάθησαν μέρος τῶν πλέον θαυμαστῶν δημοκρατιῶν τῶν Ἑλλήνων». Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι προσδιορίζονταν ως συνεχιστές της αρχαίας παράδοσης και συνάμα εγγυητές της δημοκρατίας στα Κύθηρα. Το μήνυμα που εξέπεμπαν ήταν απλό και σαφές. Η Δημοκρατική Γαλλία επανίδρυσε τη δημοκρατία στη χώρα όπου η ιδέα αυτή έλαβε σάρκα και οστά για πρώτη φορά στην ιστορία. Στο ίδιο μοτίβο θα κινηθούν επανειλημμένα τα στελέχη του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, σύμφωνα με το οποίο η γαλλική διοίκηση των Ιονίων νήσων ήταν η συνέχεια της αρχαίας ελληνικής δημοκρατίας.

Την ίδια ημέρα που ιδρύθηκε το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων ορίστηκε το προεδρείο και τα μέλη του.¹⁰⁰ Επιχειρήθηκε, όπως και στην Κέρκυρα, η στρατηγική της ομαλής μετάβασης από τη βενετική διοίκηση στο νέο καθεστώς μέσω της ενσωμάτωσης σε αυτό των παλαιών αξιωματούχων. Στο πλαίσιο αυτό προτάθηκε στον τελευταίο βενετό Προνοητή Κυθήρων Vincenzo Corner¹⁰¹ να παραμείνει ως

¹⁰⁰ 64. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 5 [Ορισμός Προεδρείου και μελών Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

¹⁰¹ Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί μια δυσαρμονία που υπάρχει με τη λίστα των Προνοητών που αναφέρει ο Τσιτσιλίας Π.Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σσ. 271-275, που βασίζεται στην μελέτη του Hopf Carl, *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*, Berlin 1873, σσ. 410-413. Με βάση αυτή ως τελευταίος Προνοητής αναφερόταν ο Jacopo Soranzo 1796-1797. Ωστόσο στα διοικητικά έγγραφα αναφερόταν ευκρινώς ως τελευταίος *ex Proveditore* ο Vincenzo Corner. Σε τούτο συνηγορεί και το ευρετήριο της Βενετικής Καγκελαρίας Κυθήρων, το οποίο ταξινομικά βασίζεται στη

απλός αξιωματούχος.¹⁰² Δεδομένου ότι δεν αναφέρεται το όνομα του Corner ως αξιωματούχου στα υπόλοιπα έγγραφα, υποθέτουμε ότι αρνήθηκε τη θέση, όπως άλλωστε είχε κάνει και ο Widmann. Σημειολογικά η αναφορά του ονόματος του Corner στο έγγραφο ήταν αποκομμένη από τους υπόλοιπους αξιωματούχους που αποτέλεσαν το διοικητικό κορμό του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων. Σε αυτούς αναφερόταν άλλωστε το έγγραφο και όριζε τον ηθικό κώδικα που έπρεπε να ακολουθούν, στον οποίο περιλαμβανόταν η εργασία για το κοινό συμφέρον, η άμεμπτη ηθική υπόσταση και η δεξιότητα. Τονιζόταν επίσης η προσωρινότητα του θεσμού, όπως άλλωστε υποδηλώνονταν και στον τίτλο του ως Προσωρινού «Provisorio». Η διοικητική αυτή δομή είχε μεταβατική φύση και αποτελούσε μια *γέφυρα*, η οποία θα κατέληγε σε πραγματική δημοκρατία, όπου ο λαός μέσα από συνελεύσεις, θα αποφάσιζε, θα διοικούσε και θα εξέλεγε αξιωματούχους και δικαστές στις δημοκρατικές αποφάσεις των οποίων θα συμμορφώνονταν όλοι. Απώτερος σκοπός της παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά, σύμφωνα με τη διακήρυξή τους, ήταν το κοινό καλό του λαού, ώστε να φτάσει στο σημείο να απολαμβάνει τα αγαθά της ελευθερίας.

Εγγυητής και επιτηρητής αυτής της μεταβατικής διαδικασίας ήταν ο στρατηγός Antoine Gentili, ως ο ανώτερος αξιωματούχος της γαλλικής διοίκησης στα Ιόνια νησιά. Είναι λογικό, σε περίοδο πολεμικών επιχειρήσεων, να ορίζεται ως επικεφαλής ένας στρατηγός, ο οποίος έχαιρε της απολύτου εμπιστοσύνης του Ναπολέοντα. Το έγγραφο αυτό στην επικεφαλίδα ανέφερε τον Giorgio Liunty (Γεώργιο Λεβούνη)¹⁰³ ως «Vice Console della Repubblica Francese», δηλαδή Υποπρόξενο της Γαλλίας στα Κύθηρα και ακολούθως κατέγραφε όλα τα μέλη του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων. Στην κατακλείδα ο Λεβούνης έφερε τον τίτλο του Προέδρου (Presidente), έτσι μέσω της θέσης αυτής ανταμείφθηκε ο διπλωματικός

θητεία του κάθε Προνοητή και ως τελευταίο με α.α. 77 αναφέρει τον Vincenzo Corner 1795-1797. Δεδομένων και κάποιων μικρών διαφορών στα χρόνια θητείας των Προνοητών, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η λίστα του 1873 έχει κάποια επιμέρους λάθη και αναμφισβήτητα ο τελευταίος Προνοητής Κυθήρων υπήρξε ο Vincenzo Corner.

¹⁰² Και όχι ως Πρόεδρος όπως είχε προταθεί στον Carlo Aurelio Widmann, τελευταίο βενετό Γενικό Προνοητή της Κέρκυρας (Provveditore Generale da Mar).

¹⁰³ Πρέπει να σημειωθεί ότι το επίθετο Λεβούνη στη λατινική γραφή αποδίδεται συνήθως ως Liunty και όχι ως Levuni, έτσι στα έγγραφα του αρχείου ο Γεώργιος Λεβούνης υπέγραφε ως Georgio Liunty, ενώ ο συγγενής του Nicolò ως Levuni.

εκπρόσωπος της Δημοκρατικής Γαλλίας στα Κύθηρα. Συνολικά οι επικεφαλής αξιωματούχοι που κλήθηκαν να στελεχώσουν το Προσωρινό Δημαρχείο αποτελούνταν από τους εξής:

1. Πρόεδρος ο Γεώργιος Λεβούνης, Υποπρόξενος Γαλλικής Δημοκρατίας (Georgio Liuvry Vice Console Pressidente). Ο Γεώργιος Λεβούνης εκλέχτηκε ως Πρόεδρος του Προσωρινού Δημαρχείου και με την εκλογή του αυτή αποτέλεσε τον πρώτο διοικητή των Κυθήρων που δεν ήταν βενετός αξιωματούχος. Είναι πιθανό ότι ταυτίζεται με τον νοτάριο Τζώρτζη Λεβούνη του ποτέ Αντωνίου (Levuni Zorzi quondam Antonio) ο οποίος άσκησε το επάγγελμα κατά τα έτη 1771-1822.¹⁰⁴ Δεν ξενίζει το γεγονός ότι ως επικεφαλής της δημοκρατικής διοίκησης είχε τεθεί το μέλος μίας των παλαιότερων και σημαντικότερων οικογενειών αστών στα Κύθηρα, που συμμετείχαν με έντεκα μέλη στο πρώτο συμβούλιο του 1573 και επίσης συγγενής του Επισκόπου Άνθιμου Λεβούνη.¹⁰⁵ Η οικογένεια Λεβούνη δέσποζε ως η πλέον σημαίνουσα της κυθηραϊκής αριστοκρατίας, δύο μέλη της υπήρξαν Επίσκοποι Κυθήρων, άλλοι νοτοόροι, δικηγόροι και κονσόλοι, δηλαδή υποπρόξενοι της Γαλλίας από τις αρχές του 18ου αι.¹⁰⁶ Ο Γεώργιος Λεβούνης προερχόταν από την τάξη των αστών, αλλά το γεγονός ότι είχε υπηρετήσει ως Υποπρόξενος της Γαλλίας επισκίαζε την αριστοκρατική του ιδιότητα και δεν αναφερόταν τυχαία σε πολλά έγγραφα ο τίτλος *Vice Console di Francia* πάνω από αυτόν του *Presidente*. Στην αλληλογραφία του με τον Υπουργό Εξωτερικών της Δημοκρατικής Γαλλίας Charles-François Delacroix, όπου, αφού πρώτα ανέφερε την ιστορία της οικογένειάς του στην υπηρεσία της Γαλλίας για έναν αιώνα, επισήμανε την αναγκαιότητα, όπως τόνιζε με τον όρο *nécessité*, να διατηρηθεί το Προξενείο της Γαλλίας στα Κύθηρα λόγω της

¹⁰⁴ Μαλτέζου Χ. Α., *Βενετική παρουσία στα Κύθηρα, Αρχειακές μαρτυρίες*, Αθήνα 1991, σσ. 53-54Γ.

¹⁰⁵ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 403-405.

¹⁰⁶ Συγκεκριμένα αναφέρεται ο Georges Liuvry, Consul à Cerigo, ο οποίος αντικατέστησε τον Δημήτριο. Βλέπε Henrat P., *Inventaire des archives de la Marine, sous-série B7 (pays étrangers, commerce, consulats) déposée aux Archives nationales*, Tome VI, Archives Nationales, Paris 1980, σ. 356, 472, *L'État de la France*, 5, Par la Compagnie des Libraires Associés, Paris 1727, σ. 89.

γεωπολιτικής «géopolitique» σημασίας του νησιού.¹⁰⁷ Ο Γεώργιος Λεβούνης είχε ανάλογη θέση στα Κύθηρα με τον Σπυρίδωνα Θεοτόκη στην Κέρκυρα, δηλαδή ήταν ένας πρώην αστός της βενετοκρατίας με προοδευτικό ιδεολογικό πρόσημο και διπλωματικός αξιωματούχος της Γαλλίας στα Κύθηρα, όπως και άλλα μέλη της οικογενείας του. Η παρουσία του είναι πολύ συχνή σε όλα τα έγγραφα του Προσωρινού Δημαρχείου αφού άσκησε τα καθήκοντά του σε κάθε διοικητικό επίπεδο.

Μέλη του Προσωρινού Δημαρχείου:

2. Vincenzo Corner Provveditore, ο τελευταίος βενετός Προνοητής Κυθήρων, ο οποίος, δεν πρέπει να αποδέχτηκε τη θέση που του προτάθηκε, καθώς το όνομα του απουσιάζει πλήρως από τα επόμενα διοικητικά έγγραφα του αρχείου που αφορούν σε αξιωματούχους.
3. Zorzi Galateo, πρόκειται για βενετό αξιωματούχο που παρέμεινε με το νέο καθεστώς και πιθανώς συγγενής με τον βενετό στρατιωτικό διοικητή Francesco Galateo.
4. Γραμματέας/Σεγρετάριος ορίστηκε ο Τζάν/Γεώργιος Παύλος Νταντόνης (Gio Paolo D'Antonj).¹⁰⁸ Ο Νταντόνης ή Δαντώνης υπήρξε ένας σημαντικότερος αξιωματούχος και βασικό στέλεχος της γαλλικής διοίκησης στα Κύθηρα, ο οποίος αναβαθμίστηκε και σε τοπικό θησαυροφύλακα. Η οικογένειά του προερχόταν από την Ιταλία, είχε ευγενική καταγωγή και το 1797 παντρεύτηκε την Άννα-Μαρία Ricardi, η οποία ήταν κληρονόμος μέρους της περιουσίας των Venier. Παρόλα τα στοιχεία που τον συνέδεαν με το βενετικό παρελθόν ορίστηκε κατά σειρά ως Γραμματέας του Προσωρινού Δημαρχείου, Τοπικός Θησαυροφύλακας, Εκτιμητής/Στιμαδόρος και Δικαστής. Δεδομένου ότι το διοικητικό ενδιαφέρον των Δημοκρατικών Γάλλων είχε στραφεί στην άντληση εσόδων από τους Κυθηρίους για τη συντήρηση του στρατού και της διοίκησης, προφανώς ο Παύλος Δαντώνης έχαιρε εκτιμήσεως και εμπιστοσύνης για να αναλάβει τα καθήκοντα του Τοπικού Θησαυροφύλακα. Η παρουσία του στα έγγραφα είναι συχνότατη και φαίνεται ότι άσκησε τα διοικητικά του καθήκοντα στο έπακρο. Όμως κανένα έγγραφο ή άλλη πηγή

¹⁰⁷ Anoyatis-Pelé D., *Inventaire de la Correspondance des Consuls Français à Zante (1670-1859), à Cerigo (1724-1775) et du vice-Consul à Céphalonie (1803-1806)*, Université Ionienne, Corfou 1997, σσ.126-127.

¹⁰⁸ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 205-207.

δεν απεκάλυψε αν είχε προοδευτικές ιδέες ούτε αν ήταν αρεστός στους Κυθηρίους. Υπήρξε όμως ένας από τους πρώην αστούς της βενετοκρατίας που φονεύθηκαν από τους χωρικούς στο Κάστρο της Χώρας Κυθήρων στις 22 Ιουλίου 1800.¹⁰⁹

Οι ανώτεροι αξιωματούχοι του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων προέρχονταν από πρώην αστούς της βενετοκρατίας, με Πρόεδρο τον Υποπρόξενο της Δημοκρατικής Γαλλίας Γεώργιο Λεβούνη (μια ιδιότητα που διατήρησε παράλληλα με τη θητεία του στην προεδρία), ο οποίος είχε υπάρξει ένθερμος φιλογάλλος. Ο Παύλος Δαντώνης είχε επίσης αριστοκρατικές καταβολές, ενώ ο Zorzi Gallateo ήταν βενετός αξιωματούχος που δέχτηκε να υπηρετήσει τη νέα γαλλική διοίκηση, κάτι που δεν υποστήριζε ο τελευταίος βενετός Προνοητής των Κυθήρων Vincenzo Corner.

Στο ιδρυτικό έγγραφο του Προσωρινού Δημαρχείου περιλαμβανόταν και η διάρθρωση των περιφερειακών παραρτημάτων του.¹¹⁰ Σύμφωνα με αυτή διατηρήθηκαν αυτούσια τα διοικητικά διαμερίσματα όπως ίσχυαν στη βενετοκρατία, με τη Χώρα ως το κέντρο διοίκησης και πρωτεύουσα.

Διάγραμμα 3. Η σχέση Κεντρικής Διοίκησης-Περιφερειακών Παραρτημάτων του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων

¹⁰⁹ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σσ. 352-353.

¹¹⁰ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

Ακολουθώς στο ίδιο έγγραφο διορίστηκαν οι τοπικοί αξιωματούχοι, οι οποίοι κλήθηκαν να υπηρετήσουν στα αναφερόμενα διστρέτα:

**Πίνακας 1. Κατάλογος Τοπικών Αξιωματούχων των Διστρέτων του Προσωρινού
Δημαρχείου Κυθήρων**

1. Ντιστρέτον του Ποταμού

1. Γεώργης Μουλός ποτέ Θοδωρή
2. Κωσταντής Κουκούλης
3. Αναγνώστης Παναγιώτης Φαρδούλης
4. Αναστάσης Βόβος
5. Γιάννης Μελιτάς ποτέ Γεώργη

2. Ντιστρέτον του Μυλοποτάμου

1. Γεώργης Καρίδης ποτέ Δημήτρη Γλέζου
2. Γιάννης Στρατηγός ποτέ παπά
3. Αθανάσης Κεντροτής ποτέ παπά
4. παπά Μανόλης Παυλάκης Γλιτζός
5. Κοσμάς Ραφθάκης ποτέ Γεώργη

3. Ντιστρέτον Καστρισιάνικων

1. Νικολός Αρόνης ποτέ Κωσταντή
2. παπά Δημήτρης Παναγιωτόπουλος
3. Κωσταντής Σάμιος Αλοΐζος
4. Βρετός Φριλίγγος του Αντώνη
5. Παναγιώτης Πρηνέας ποτέ παπά

4. Ντιστρέτον του Λιβαδίου

1. παπά Σταμάτης Σιμετέκολος
2. Νικολός Καλήγερος ποτέ παπά
3. Νικολός Καλοκερνός ποτέ Γεώργη
4. Παναγιώτης Τζάνες Βερτόνης
5. Φραγγιάς Κασιμάτης Σκαντάλης

Οι αξιωματούχοι των περιφερειακών παραρτημάτων του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων προέρχονταν από οικογένειες που παρεπιδημούσαν στα χωριά και επρόκειτο να υπηρετήσουν στον τόπο κατοικίας τους. Προφανώς η διοικητική λογική της επιλογής τους ήταν η ανάγκη να προβιβασθούν οι πρώην γέροντες σε

τοπικούς αξιωματούχους. Αυτό προκύπτει από τις αρμοδιότητες που τους προσέδιδε το διοριστήριο έγγραφο, βάσει του οποίου έπρεπε:

1. Να διατηρούν την ειρήνη στην κοινότητά τους και να επιλύουν τις μικροδιαφορές όπως αναγραφόταν χαρακτηριστικά «θέλουν ἦσθαι νά διαλύουν ταῖς μικραῖς διαφοραῖς».
2. Να αναφέρουν στην κεντρική διοίκηση κάθε κίνηση ενάντια στην έννομη τάξη, όπως τονιζόταν η λέξη «ἀταξίαν».
3. Να αντιμετωπίζουν την παρανομία με κάθε τρόπο.
4. Να φροντίζουν να μην αδικείται και να μην καταδυναστεύεται κανείς.
5. Να φανερώνουν και να αντιμετωπίζουν κάθε άδικη κατηγορία και συκοφαντία, με επιλογή της λέξης «κάθε ἀβράβιον».¹¹¹
6. Να φροντίζουν να εκπληρώνονται τα διατάγματα του Προσωρινού Δημαρχείου.
7. Να καταγγέλλουν όλους όσους δεν πειθαρχούν στις εντολές της διοίκησης και παραβαίνουν τους νόμους.

Οι πρώην γέροντες καλούνταν να αναλάβουν παραπλήσια καθήκοντα με αυτά που είχαν στο βενετικό καθεστώς. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ήθελαν να διατηρήσουν τις ισορροπίες στις τοπικές κοινωνίες και να μην προκαλέσουν αναταράξεις, γι' αυτό και τους τοποθέτησαν ως αξιωματούχους του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων.

Κεφ. 3. Το παράδειγμα της διοικητικής σχέσης της Χώρας Κυθήρων με το διοικητικό Διαμέρισμα/Ντιστρέττο των Καστρισιανικών

Τα παραπάνω έγγραφα αποτελούσαν καταστατικές πράξεις, διοριστήρια και εγκύκλιους διοικητικών αρμοδιοτήτων. Η κεντρική διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου στη Χώρα έσπευσε άμεσα να εξειδικεύσει τη σχέση της με τα παραρτήματα/διστρέτα. Την ίδια ημέρα, στις 8 Αυγούστου και στις 10 του ιδίου μήνα στάλθηκαν δύο έγγραφα με τις οδηγίες της κεντρικής διοίκησης της Χώρας, προς τους τοπικούς αξιωματούχους του διοικητικού διαμερίσματος των Καστρισιανικών. Είναι βέβαιο ότι ανάλογες οδηγίες και εγκύκλιοι έλαβαν και τα υπόλοιπα διοικητικά διαμερίσματα.

¹¹¹ Η λέξη αβράβιον είναι πιθανό να προέρχεται από την αβανία [= συκοφαντία, διαβολή] (από το <ιταλ. *avania*), ενδεχομένως όμως να πρόκειται και για λάθος και να εννοείται η λέξη αγράβιον [= ζημιά, βλάβη, αδικία], (από το <ιταλ. *aggravio*), η οποία αναφέρεται στο επόμενο έγγραφο.

Στο πρώτο έγγραφο,¹¹² που εκδόθηκε στις 8 Αυγούστου 1797, αναφέρονταν οι λόγοι επιλογής των αξιωματούχων των Καστρισιανικών, οι οποίοι είχαν εκλεγεί με βάση το ήθος, την φιλοπατρία και την αίσθηση δικαιοσύνης που διέθεταν. Η επιλογή πιθανώς έγινε από τα μέλη της κεντρικής διοίκησης, ωστόσο αυτή συμφωνούσε με τη διαταγή του ανώτατου διοικητή Antoine Gentili. Σκοπός της εκλογής των αξιωματούχων αποτελούσε η εύρυθμη λειτουργία της τοπικής διοίκησης των Καστρισιανικών, η επικοινωνία με την κεντρική διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων στη Χώρα και η αντιμετώπιση των ατοπημάτων ώστε «να έμποδιζή κάθε άτοπον».¹¹³ Ακολουθούσε επανάληψη των αρμοδιοτήτων των τοπικών αξιωματούχων, οι οποίοι με τη σειρά τους ήταν υποχρεωμένοι:

1. Να επιλύουν τις μικρές διαφορές και εντάσεις που εμφανίζονταν μεταξύ των κατοίκων.
2. Να προσβλέπουν στην τήρηση της δημόσιας τάξης, στο βαθμό που αυτή ανήκε στους γέροντες επί βενετοκρατίας.
3. Να ενημερώνουν τακτικά την κεντρική διοίκηση.
4. Να διαφυλάττουν το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

Ο βασικός λόγος ύπαρξης του Ντιστρέτου των Καστρισιανικών και των αξιωματούχων του συνοψιζόταν στην κατακλείδα του κειμένου όπου ιεραρχούνταν οι διοικητικές προτεραιότητες ως εξής: 1) πρωταρχική τους υποχρέωση αποτελούσε η εκπλήρωση των διαταγών του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, 2) η καταγγελία των παραβατών του νόμου και τέλος 3) η προάσπιση του κοινού καλού. Στην τελευταία πρόταση του εγγράφου κυριαρχούσε πατερναλιστικό ύφος, χαρακτηριστικό των σχετικών εγγράφων της εποχής, όπου οι ανώτεροι αξιωματούχοι απευθυνόμενοι σε υφισταμένους τους ή ευρύτερα στο λαό έδιναν παραινέσεις και συμβουλές με κοινό τόπο τη φιλοπατρία. Τέλος η κεντρική διοίκηση τόνιζε ότι ήταν άμεση διοικητική υποχρέωση των αξιωματούχων των Καστρισιανικών να κοινοποιήσουν αυτή τη διακήρυξη σε όλους τους κατοίκους της περιοχής τους.

¹¹² 67. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 3 [Οδηγίες προς τους τοπικούς αξιωματούχους των Καστρισιανικών], 08.08.1797.

¹¹³ Είναι ενδιαφέρουσα η επιλογή της λέξης *άτοπο*, η οποία εννοιολογικά ταυτίζεται με αυτό που είναι αντίθετο στη λογική, το παράλογο ή και αταίριαστο και όχι μια λέξη όπως π.χ. *κακόβουλο*, ή *κακόπιστο*. Πιθανότατα ήθελε να δηλώσει την αντιμετώπιση μη συμβατών συμπεριφορών και πράξεων των κατοίκων σε σχέση με τα νέα δεδομένα που ήθελε να επιβάλει η διοίκηση.

Δύο ημέρες αργότερα, στις 10 Αυγούστου 1797, ακολούθησε και δεύτερο έγγραφο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων προς τους ίδιους αξιωματούχους των Καστρισιανικών, σε παρόμοιο ύφος και στην ίδια λογική.¹¹⁴ Το έγγραφο αυτό αποτελούσε επί της ουσίας ένα διαβιβαστικό για τους πίνακες τιμών των βασικών ειδών διατροφής, όπως τους είχε ήδη ορίσει και κοστολογήσει η κεντρική διοίκηση στη συνεδρίαση του Προσωρινού Δημαρχείου στις 22 Thermidor-08/09.08.1797,¹¹⁵ η οποία ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «Ἀφ' οὗ ἐδιορίσαμεν τὰ πρέτζα¹¹⁶ εἰς τὰ πλέον ἀναγκαῖα εἶδη φαγουλάρικων τήν ταρίφαν». Ο καθορισμός των τιμών των τροφίμων προέκυψε ως ανάγκη της κεντρικής διοίκησης να ρυθμίσει την αγορά για να αντιμετωπίσει την αισχροκέρδεια και τη μαύρη αγορά, η οποία έπληττε κυρίως τα ασθενέστερα οικονομικά στρώματα. Το έγγραφο αυτό στάλθηκε από την κεντρική διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων και όχι από το θεσμικά αρμόδιο όργανο, το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας. Πιθανώς σε αυτό το πρώιμο στάδιο της νέας διοικητικής συγκρότησης κρίθηκε αναγκαίο ένα μείζον οικονομικό ζήτημα να καλυφθεί υπό την αιγίδα της ανώτερης διοικητικής αρχής.

Η υφιστάμενη ρύθμιση του Προσωρινού Δημαρχείου δεν κάλυπτε όλα τα διαθέσιμα αγαθά, γι' αυτό η κεντρική διοίκηση μεταβίβασε στο Ντιστρέτο των Καστρισιανικών την οικονομική αρμοδιότητα ορισμού των τιμών των υπολοίπων βρώσιμων (και ενδεχομένως δευτερευόντων) αγαθών. Η αρμοδιότητα αυτή επεκτάθηκε και στον ποιοτικό έλεγχο των τροφίμων, δηλαδή η τοπική διοίκηση απέκτησε τις βασικές δικαιοδοσίες της αγορανομίας όπως οριζόταν σαφώς «να κάμνετε τήν ἐγνώρισιν εἰς ταῖς κουαλιταῖς¹¹⁷ τῶν διορισμένων καί νά κοιτάζετε νά ἐκπληρώνονται». Η εξουσία αυτή που είχε παραχωρηθεί στους αξιωματούχους των Καστρισιανικών δεν ήταν ανεξέλεγκτη, καθώς η κεντρική διοίκηση τους είχε τοποθετήσει υπό τον έλεγχο του αρμόδιου Κομιτάτου του Υγειονομείου και της Εσωτερικής Οικονομίας αναφέροντας «μέ χρέος νά ντιπεντέρετε¹¹⁸ ἐπάνω εἰς αὐτήν τήν ὑπόθεσιν ἀπό ἐτοῦτο τό κομιτάτον τῆς Σανιτάς, καί ἐσωτερικῆς οἰκονομίας». Το

¹¹⁴ 66. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 2 [Οδηγίες προς τους τοπικούς αξιωματούχους των Καστρισιανικών], 10.08.1797.

¹¹⁵ 58. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Εγγραφο 2 [Τιμολόγηση βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης], 08/09.08.1797.

¹¹⁶ πρέντζα = αξίες, τιμές, (<βενετ. prezzo).

¹¹⁷ κουαλιταῖς = ποιότητα, (<ιταλ. qualità).

¹¹⁸ ντιπεντέρετε = εξαρτάστε, (<βενετ. dipender).

ρήμα που επιλέχθηκε, *ντιπεντέρετε*, έδειχνε αυτή ακριβώς την διοικητική σχέση εξάρτησης ανάμεσα στην ανώτερη και υφιστάμενη αρχή. Στο ίδιο διαβιβαστικό η κεντρική διοίκηση επισύναπτε οδηγίες σχετικές με καταγγελίες, εκτιμήσεις και δικαστικά θέματα, οι οποίες όμως δεν βρέθηκαν στις αρχειακές πηγές. Όλα αυτά τα θέματα, τα οποία αποτελούσαν ρυθμίσεις της κεντρικής διοίκησης, υποχρεούνταν οι τοπικοί αξιωματούχοι των Καστρισιανικών να τα κοινοποιήσουν στους κατοίκους της περιοχής, αλλά πρωτίστως να τα εφαρμόσουν και να τα τηρήσουν οι ίδιοι.

Σε αυτό το διοικητικό έγγραφο του 1797 υπήρχαν οι διαχρονικές αρχές της δημόσιας διοίκησης σχετικά με τις εφαρμοστικές εγκυκλίους.¹¹⁹ Οι διαταγές αυτές, καταδεικνύουν τη σχέση εξάρτησης ανάμεσα στην κεντρική διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων και των περιφερειακών διοικητικών διαμερισμάτων/ντιστρέτων της. Στους βασικούς τομείς της διοίκησης και της οικονομίας η εξουσία και ο έλεγχος παρέμενε στην κεντρική διοίκηση. Στους τομείς τοπικού βεληνεκούς, οι αρμοδιότητες που αφορούσαν στην τήρηση της τάξης, αντιμετώπιση μικροδιαφορών, τιμολόγηση δευτερευόντων προϊόντων και κοινοποίηση των αποφάσεων της κεντρικής διοίκησης, είχαν παραχωρηθεί στους κατά τόπους αξιωματούχους. Είχαν μεταφερθεί σε αυτούς οι αρμοδιότητες των γερόντων της βενετοκρατίας, αλλά το πλαίσιο λειτουργίας ήταν πλέον διαφορετικό καθώς εκπροσωπούσαν μια δημοκρατική δομή με ευρεία λαϊκή συμμετοχή.

Κεφ. 4. Οι πρώτες διακριτές διαφορές μεταξύ γαλλικού και βενετικού συστήματος διοίκησης

Η κύρια διαφορά του γαλλικού συστήματος διοίκησης από το βενετικό εντοπιζόταν στην ανώτερη θεσμικά αρχή, η οποία δεν συγκέντρωνε τις εξουσίες στο πρόσωπο του Προνοητή ούτε στο Συμβούλιο των αστών. Αντίθετα αφορούσε έναν κεντρικό διοικητικό θεσμό, το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων, ο οποίος επιμεριζόταν στους τομείς διοίκησης και δικαιοσύνης που λειτουργούσαν υπό την αιγίδα του. Οι τοπικές εξουσίες είχαν διαμοιραστεί από τους Δημοκρατικούς Γάλλους σε ένα ευρύτερο φάσμα ανθρώπων και διοικητικών δομών σε σχέση με αυτό των Βενετών. Πέραν όμως της διοικητικής πρακτικής και της επιλογής των

¹¹⁹ Μια εγκύκλιος, ακόμη και σήμερα, πρέπει να κοινοποιείται ευρύτερα, να γνωστοποιείται στους αρμόδιους δημόσιους λειτουργούς και να εφαρμόζεται από όλους τους εμπλεκόμενους.

αξιωματούχων, σε θεωρητικό επίπεδο διαμορφώθηκε ένα εντελώς διαφορετικό συμβολικό αφήγημα. Σκοπός του καθεστώτος των Δημοκρατικών Γάλλων δεν ήταν η εδραίωση μιας επικυρίαρχης δύναμης και δεν απευθυνόταν σε υπηκόους, αλλά αντίθετα σε πολίτες μιας Δημοκρατίας, στους οποίους επιθυμούσε να προσφέρει τη λαϊκή κυριαρχία μέσα από την κοινωνικά δίκαιη κατανομή της εξουσίας. Η σχέση κυρίαρχου και κυριαρχουμένου ανετράπη πλήρως και η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα είχε ως στόχο την ευημερία των πολιτών και τη δυνατότητα συμμετοχής τους στα κοινά. Αναφορικά με τα ανώτερα αξιώματα του νέου καθεστώτος ήταν φανερό από τις αρχειακές πηγές ότι είχαν παραχωρηθεί σε τρεις κατηγορίες ατόμων:

1. Στους πρώην αστούς της βενετοκρατίας, με την επισήμανση ότι προτιμήθηκαν άτομα με φιλογαλλικές προθέσεις και προοδευτικές αντιλήψεις, με εξέχουσες μορφές τον Γεώργιο Λεβούνη και τον Εμμανουήλ Καλούτση.
2. Σε πρώην βενετούς αξιωματούχους, στους οποίους στο πλαίσιο της ομαλής ενσωμάτωσης των βενετικών δομών και αξιωματούχων οι Δημοκρατικοί Γάλλοι παραχώρησαν αξιώματα. Στα Κύθηρα ο τέως Προνοητής υπήρξε τυπικό μόνο μέλος του Προσωρινού Δημαρχείου και ενδεχομένως αποχώρησε σύντομα, αντίθετα ο βενετός στρατιωτικός διοικητής Francesco Galateo παρέμεινε διατηρώντας τη θέση του, μαζί με τον διοικητικό αξιωματούχο Zorzi Galateo.
3. Σε εύπορα και σημαίνοντα μέλη της κυθηραϊκής κοινωνίας, που δεν ανήκαν στην τάξη των αστών της βενετοκρατίας, αλλά είτε είχαν σημαντικό πλούτο, όπως η οικογένεια Τζάννε, είτε ήταν επιφανείς λόγιοι όπως ο Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλός. Σε αυτούς η γαλλική διοίκηση έδωσε ευκαιρία ανέλιξης σε δημόσιες θέσεις ισχύος, οι οποίες μέχρι πρότινος ήταν αποκλειστικό προνόμιο των παλαιών αστών.

Η Δημοκρατική Γαλλία ακολούθησε ως διοικητική πρακτική την ήπια μετάβαση από τη βενετική εξουσία, ενσωματώνοντας δομές και αξιωματούχους στο δικό της σύστημα, φροντίζοντας να έχει την ευρύτερη δυνατή λαϊκή αποδοχή. Οι πρώην αστοί της βενετοκρατίας, ως οι πλέον μορφωμένοι και οικονομικά ισχυροί, παρέμειναν στην κεφαλή της τοπικής διοίκησης, με προεξάρχοντες τους φιλογάλλους. Μια πρώτη κριτική προσέγγιση απέδειξε ότι στην αρχική φάση ίδρυσης και λειτουργίας του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, το νέο διοικητικό πλαίσιο στηρίχθηκε στους πυλώνες του παλαιού, αλλά με μια διαφορετική τελεολογία και

σχέση με την κοινωνία. Αυτή η οπτική της γαλλικής διοίκησης διατυπώθηκε στα έγγραφα του διοικητή Antoine Gentili.

Η μεγάλη θεσμική αλλαγή που επέφεραν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Κύθηρα έπρεπε να τονιστεί δεόντως από την ανώτατη γαλλική ηγεσία και να επισημανθούν στους Κυθηρίους τα αγαθά του νέου καθεστώτος. Στις 11 Σεπτεμβρίου 1797, από την Κέρκυρα, ο Antoine Gentili απέστειλε διακήρυξη, μέσω της οποίας ήθελε να τονίσει τα οφέλη της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων, σε αντίθεση με τα δεινά που είχε επιφέρει η μακραιώνη βενετική διακυβέρνηση.¹²⁰ Το ύφος του ήταν ανάλογο για την περίπτωση αυτή, γεμάτο με πομπώδεις λεκτικούς σχεδιασμούς, υπενθυμίζοντας ότι η Βενετία δεν υφίστατο πλέον ως ανεξάρτητη οντότητα αλλά ως μια δημοκρατική περιφέρεια της Γαλλίας.

Ο Gentili καυτηρίασε τις κακές συνθήκες που βίωναν στο παρελθόν τα Ιόνια νησιά, τη *σιωπή* «*silenzio*» που επικρατούσε λόγω του φόβου έναντι στη βενετική ισχύ, αλλά και την επιθυμία των κατοίκων για την αδελφότητα που σύμφωνα με αυτόν υπέβασκε ως αίτημα. Προχωρώντας στο ίδιο πλαίσιο παρουσίασε την έλευση του Βοναπάρτη και τη δημιουργία των Προσωρινών Δημαρχείων ως την απάντηση στην έκκληση των ίδιων των Βενετών για δημοκρατική αλλαγή. Ως συνέπεια όλων αυτών τα Ιόνια νησιά κλήθηκαν να αποστείλουν αντιπροσώπους (ντεπουτάτους) τους στη Βενετία για να επιβεβαιώσουν την ένωσή τους με το νέο καθεστώς. Σε αυτή την πρώιμη φάση διοικητικής αλλαγής για πολιτικούς λόγους η Βενετία και όχι η Κέρκυρα προβλήθηκε ως η ανώτερη Δημοτική Αρχή αναφοράς των αρχών των Ιονίων νήσων που συγκροτούσαν το πάλαι ποτέ *Stato da Mar*. Η επιλογή της Βενετίας έγινε για να δοθεί από τη Δημοκρατική Γαλλία μια παραπλανητική αίσθηση ομαλής μετάβασης από το βενετικό παρελθόν στο γαλλικό παρόν. Άλλωστε η Βενετία παρέμενε μια οικεία αιωνόβια δύναμη με μεγάλη συμβολική επιρροή στους κατοίκους των Ιονίων νήσων. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι τη διατήρησαν *τύποις* ως κεντρικό σημείο αναφοράς, αλλά σε κάθε περίπτωση τόνιζαν ότι πλέον βρισκόταν υπό γαλλική κατοχή.

Ο Gentili παρουσίασε το όραμα της Δημοκρατικής Γαλλίας για το μέλλον των τέως βενετικών νησιών του Λεβάντε, όπου οι Προσωρινές Διοικήσεις αποτελούσαν βάση και ελπίδα για το μέλλον. Η προοπτική και το όραμα της Δημοκρατικής

¹²⁰ 51. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 5 [Εγγραφο της κεντρικής διοίκησης προς το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων], 11.09.1797.

Γαλλίας ήταν η μεγάλη ένωση των αναγεννημένων ιταλικών πόλεων-κρατών, με όλους τους λαούς ελεύθερους στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής πολιτείας, ενιαίας και αδιαίρετης κατά το γαλλικό πρότυπο, όπως συνόψισε στην εξής φράση «una più grande unione con tutti i Popoli liberi, e rigenerati d'Italia in una sola Reppublica Democratica, una, ed indivisibile». Σε αυτή την ένωση είχαν θέση και οι κάτοικοι των Κυθήρων, όπως ανέφερε, με γνώμονα τη δικαιοσύνη, την αδελφότητα και το κοινό συμφέρον. Η προκήρυξη αποτέλεσε κάλυψη για τις πραγματικές προθέσεις του Ναπολέοντα αναφορικά με το μέλλον της Βενετίας και των Ιόνιων νήσων, ενόψει της Συμφωνίας του Campo Formio με την οποία θα την κατέλυε οριστικά και αμετάκλητα (17.10.1797).

Στις 19 Οκτωβρίου 1797, παρελήφθη από το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων μια ακόμη προκήρυξη του Gentili, η οποία νοηματικά συμπλήρωνε την προηγούμενη και επεκτεινόταν στο συμβολικό πεδίο της αρχαίας Ελλάδας.¹²¹ Ο Gentili αναφέρθηκε στις ευχαριστήριες επιστολές που είχε λάβει για την αναγέννηση των ιερών και φυσικών δικαιωμάτων του ανθρώπου, η οποία επήλθε στα Ιόνια νησιά με τη συμβολή των Δημοκρατικών Γάλλων και των ιδρυθέντων Προσωρινών Δημαρχείων, προσθέτοντας «la Municipalità prima rigeneratrice in quest'Epoca dara'l'esempio di giustizia incorrotta, di moderazione». Προσέθεσε επίσης ότι η έννοια της ελευθερίας, η άνθηση των επιστημών και των τεχνών θα κυριαρχούσαν ξανά στη χώρα όπου γεννήθηκαν και εξύμνησε το αρχαίο ελληνικό κλέος, αποφεύγοντας, σκοπίμως αυτή τη φορά να αναφερθεί στο πρότυπο της Βενετίας. Στο έγγραφο αυτό ο Gentili απευθυνόταν κυρίως στο συναίσθημα των Κυθηρίων και την επιθυμία τους για ελευθερία, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Ναπολέοντα. Προέτρεψε τους Κυθηρίους να ανοίξουν το δρόμο που θα δόξαζε το όνομα των Ελλήνων, υπενθυμίζοντας παράλληλα τους σπουδαίους άνδρες και την ανάπτυξη των επιστημών που γνώρισε η αρχαία Ελλάδα. Ο Gentili επικεντρώθηκε στην αρχαία Ελλάδα και απέφυγε να μνημονεύσει τη Βενετία, προδικάζοντας την επερχόμενη κατάλυσή της και την προσάρτηση των Ιονίων νήσων στη Δημοκρατική Γαλλία.

Συνεχίζοντας έκανε μια γέφυρα από το ένδοξο παρελθόν στην παρούσα κατάσταση προδικάζοντας τη δυσκολία των αμάθων στην δημοκρατία Κυθηρίων

¹²¹ 50. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 4 [Διακήρυξη του στρατηγού Antoine Gentili], 19.10.1797.

να βιώσουν πλήρως τη νέα κατάσταση της δημοκρατίας «Sono persuaso che incontrerete delle difficoltà nel primo maneggio degl'altari Pubblici». Τόνισε την εμπιστοσύνη του στο κράτος δικαίου που δημιουργήθηκε «ma con il fine retto, colla bilancia della Giustizia distributiva, e colla fermezzá tutto superarete». Ο Gentili προχώρησε σε μια έμμεση αλλά σαφή κατηγορία προς το βενετικό καθεστώς, χωρίς να το κατονομάζει ευθέως, λέγοντας ότι στο παρελθόν δεν επιθυμούσε (η Βενετία) να είναι διακριτή στο λαό η *αλήθεια* από το *ψεύδος* «Molte volle il Popolo non conosce e non distingue il vero dal falso». Με το αντιθετικό ζεύγος *αλήθεια*≠*ψεύδος* καλούσε το λαό να διαχωρίσει το παρελθόν από το παρόν και τους Βενετούς από τους Δημοκρατικούς Γάλλους. Το επόμενο μέρος της προκήρυξης αφορούσε σε φορολογικά και τελωνειακά θέματα, περνώντας σχετικά απότομα από το γενικό στο ειδικό. Η δεύτερη αυτή προκήρυξη εννοιολογικά ήταν συνέχεια της πρώτης, αλλά έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη δόξα της αρχαίας Ελλάδας, ασκώντας κριτική έστω και υποδόρια στη βενετική διοίκηση.

Ήδη από τις 5 Οκτωβρίου 1797 ο Gentili είχε αποστείλει από την Ζάκυνθο μια εγκύκλιο (*circolare*),¹²² η οποία επίσης παρελήφθη στα Κύθηρα την 19η Οκτωβρίου, απευθυνόμενος προς όλους τους κατοίκους της πρώην βενετικής επικράτειας. Το έγγραφο αυτό ήταν εξίσου *φορτωμένο* με εγκωμιαστικές αναφορές για τη Δημοκρατία και την *Αυγή της Ελευθερίας*, όπως έγραφε χαρακτηριστικά «L'aurore della Libertà» και επαινούσε το αρχαίο ελληνικό πνεύμα. Ο Gentili προσέδωσε το συμβολισμό της κοινής νοηματοδότησης των δημοκρατικών λαών και παρουσίασε το όραμα της γαλλικής διακυβέρνησης για μια πρώιμη συλλογική εθνική συνείδηση ή αλλιώς μια *οικογένεια των εθνών* αναφέροντας «una sola famiglia». Στη συνέχεια προχώρησε περαιτέρω αναφέροντας κατά σειρά, ως σημεία επαφής και ομοιογένειας της συλλογικής συνείδησης των λαών (προσδίδοντας πάλι μια πρωτόλεια εθνική διάσταση) τους εξής παράγοντες: 1) τους προγόνους-πατέρες, 2) τη γλώσσα, 3) τη θρησκεία, 4) τα ονόματα και 5) τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, συμπυκνωμένα στη φράση «I nostri Padri, i Linguaggi, i nomi, la Religione, i costumi», που προσεγγίζει το ομότροπον, ομόγλωσσον και ομόθρησκον του Ηροδότου. Σε αυτό το σημείο του εγγράφου εισήχθη η νεωτερική έννοια του έθνους και των στοιχείων που τη συνέθεταν και ακολούθως η εγκαθίδρυση του κράτους

¹²² 9. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 3 [Εγκύκλιος στρατηγού Antoine Gentili], 19.10.1797.

δικαίου. Ο Gentili έδωσε έμφαση στην έννοια της *βασιλείας του νόμου*, καθιστώντας τη βασικό χαρακτηριστικό στη νεωτερική δημοκρατία, αναφέροντας «Il regno giustissimo della Legge». Ο βασιλιάς είχε κατακρημνιστεί και στη θέση του ηγεμόνευε το δίκαιο του λαού. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι είχαν έρθει για να αγκαλιάσουν αδελφικά τους κατοίκους των Ιονίων νήσων «Noi vi abbracciamo, come fratelli» μέσα σε έναν ισότιμο πολιτικό προσεταιρισμό «vi invitiamo ad una eguale espansione». Όλοι οι πολίτες, σύμφωνα με τον Gentili, με επανάληψη και emphatic υπογράμμιση της λέξης «tutti», ήταν πια ίσοι, ανεξάρτητοι, ελεύθεροι και φίλοι, όπως ανέφερε σε μια επίσης περιεκτική φράση «Eguali tutti, tutti indipendenti, Liberi tutti, e tutti Amici». Μέσα σε όλες αυτές τις συνταρακτικές αλλαγές δέσποζε η παρουσία του Ναπολέοντα, χωρίς να κατανομαστεί ευθέως, αλλά υπενοείτο εμμέσως πλήν σαφώς με το χαρακτηρισμό του ήρωα «Eroe» και του προστάτη «ci protegge».

Βάσει αυτών των εγγράφων, η διοικητική παρουσία και επικοινωνία του ανώτατου διοικητή στρατηγού Antoine Gentili στην πρώτη περίοδο κυριαρχίας της Δημοκρατικής Γαλλίας στα Ιόνια νησιά περιλάμβανε το εξής τρίπτυχο:

1. Σύνδεση των κατοίκων των Ιονίων νήσων με την αρχαία Ελλάδα ως κληρονόμων και συνεχιστών της.
2. Προβολή των αξιών της δημοκρατίας, της ελευθερίας, της ισότητας, της αδελφότητας και της δικαιοσύνης.
3. Ανάδειξη των πρώιμων χαρακτηριστικών του νεωτερικού ελληνικού έθνους με αναφορά στη γλώσσα, στα έθιμα και στη θρησκεία.

Παρατηρούμε στα έγγραφα ότι, παραπλανητικά και για λόγους τακτικής εξαπάτησης των Βενετών, διατηρήθηκε το φάσμα της απελθούσης Βενετικής Πολιτείας ως Κεντρικό Προσωρινό Δημαρχείο, χωρίς καμία ουσιαστική ισχύ στον πρώην βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο. Αυτό το ψευδεπίγραφο σχήμα έμελλε και τυπικά να λήξει με τη δημιουργία των Γαλλικών Νομών της Ελλάδος. Ο Gentili κεφαλαιοποίησε άριστα την αρχική ευφορία των κατοίκων για την παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων και εγκαθίδρυσε άμεσα ένα αποτελεσματικό διοικητικό σύστημα. Χρησιμοποίησε τη δύναμη του συμβολισμού, τόνισε τις αξίες και τα ιδανικά της δημοκρατίας και της ελευθερίας, εκθείασε την αρχαία Ελλάδα και καλλιέργησε ένα υφέρπον εθνικό συναίσθημα επαναλαμβάνοντας την λέξη *Greco*. Ο ίδιος έχαιρε εκτίμησης και σεβασμού ως ένας έμπιστος στρατηγός του Ναπολέοντα Βοναπάρτη και αποδείχτηκε αρκετά δραστήριος τόσο στα πρακτικά ζητήματα που

απαιτούσαν οι νέες διοικητικές αρχές, όσο και στο επίπεδο αποδοχής της γαλλικής αρχής από τους κατοίκους.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο Antoine Gentili ήταν στρατιωτικός και επομένως σε περίοδο πολέμου η πρώτη του ευθύνη ήταν η διαχείριση των στρατευμάτων. Η Δημοκρατική Γαλλία είχε επικρατήσει σε χερσαίο έδαφος του αντιγαλλικού συνασπισμού, που περιλάμβανε σχεδόν όλες τις μεγάλες χώρες της Ευρώπης. Παρέμενε όμως σε ανοιχτή σύγκρουση στη θάλασσα με τη Βρετανική Αυτοκρατορία και προετοιμαζόταν για τη στρατιωτική επιχείρηση που έμεινε γνωστή ως η *Γαλλική Εκστρατεία στην Αίγυπτο και τη Συρία (1798-1801)*.

Μέσα σε αυτό το γεωπολιτικό αναβρασμό, η κατοχή των Ιονίων νήσων καθίστατο ιδιαίτερα σημαντική για την εκπλήρωση των σχεδίων του Ναπολέοντα Βοναπάρτη στην Ανατολή. Γι' αυτό είχε σταλεί ένας από τους πλέον έμπιστους και πιστούς αξιωματούχους του, ο συμπατριώτης του Κορσικανός Antoine Gentili, ο οποίος ανέλαβε το καθήκον για την ομαλή μετάβαση της διοίκησης από τη βενετική στη γαλλική κυριαρχία. Μετά την αποβίβασή του στην Κέρκυρα στις 29 Ιουνίου 1797 και την ενθουσιώδη υποδοχή που δέχτηκε, ο Gentili επιδόθηκε στη συγκρότηση και στο μετασχηματισμό των Ιονίων νήσων από μια βενετική κτήση σε ένα περιφερειακό τμήμα της Δημοκρατικής Γαλλίας. Η επιτυχία του σχεδιασμού και της διοικητικής του επάρκειας δυνητικά θα εξασφάλιζε ένα ισχυρό ναυτικό προγεφύρωμα για τις γαλλικές δυνάμεις ανάμεσα στην Ιταλία και στα λιμάνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ιδίως της Αιγύπτου.

Η ενεργητικότητα που επέδειξε ο Gentili κατά τη διάρκεια της θητείας του, η επιρροή που άσκησε και η δημοτικότητα που απολάμβανε ήταν φανερή σε πολλά έγγραφα του αρχείου της περιόδου αυτής. Πέραν των κειμένων που συνέταξε και υπέγραψε ο ίδιος, η αναφορά του ονόματος και του βαθμού του (Γενεράλε Γεντιλῆ διβιζιονάριος τοῦ Λεβάντε) ήταν κοινός τόπος σε όλες τις διοικητικές πράξεις, εγκυκλίους, αιτήσεις και αναφορές της εποχής. Ο στρατηγός Antoine Gentili είχε γίνει γνωστός και αποδεκτός γι' αυτό που πράγματι υπήρξε, δηλαδή η προσωποποιημένη μορφή της εξουσίας του Ναπολέοντα Βοναπάρτη στα Ιόνια νησιά. Η ευρεία όμως αυτή αποδοχή δεν συνεχίστηκε με το διάδοχό του στρατηγό Louis François Jean Chabot. Τα έγγραφα του Gentili που βρέθηκαν στα Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. υποδιαιρούνται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) στα υπηρεσιακά έγγραφα, που αφορούσαν εσωτερικά θέματα διοίκησης και απευθύνονταν σε αξιωματούχους και β) στις δημόσιες προκηρύξεις που απευθύνονταν στον λαό.

Το πρώτο ημερολογιακό έγγραφο που εντοπίστηκε και το οποίο είχε αποστείλει στα Κύθηρα ο Gentili ανήκε στην πρώτη προπαρασκευαστική περίοδο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, στις 22 Messidor-11/12 Ιουλίου 1797 και απευθυνόταν στον τελευταίο Προνοητή των Κυθήρων Vincenzo Corner.¹²³ Το μήνυμα ήταν κοφτό, σύντομο και περιεκτικό καθώς ανήγγειλε στο βενετό Προνοητή την αλλαγή των πολιτικών συνθηκών στην Βενετία «In conseguenza del cambiamento operato della volontà del Popolo nella forma del Governo della Repubblica di Venezia». Η παλαιά διοίκηση έπαυε άμεσα να υφίσταται, όπως τόνισε με την φράση «le vostre funzioni cessano da questo momento». Αυτό το έγγραφο ήταν η αφετηρία της διοικητικής μετάβασης των Κυθήρων από το βενετικό *Ancien Régime* στη νέα τάξη πραγμάτων. Ο τέως πια Προνοητής Corner ενημερώθηκε επίσης ότι το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα των Κυθήρων θα διατηρούσε ως επικεφαλής αξιωματικό τον αντισυνταγματάρχη Francesco Galateo. Επιπροσθέτως ο τελευταίος ορίστηκε ως εντολοδόχος αξιωματικός του Gentili, ενώ ο Vincenzo Corner εντελλόταν να παρουσιαστεί στην Κέρκυρα.

Ο Gentili ακολούθησε στα Κύθηρα την ίδια τακτική όπως στην Κέρκυρα και στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά. Πρώτη του ενέργεια ήταν η διάλυση των καθαυτό βενετικών στρατιωτικών μονάδων που είχαν επιδείξει δυσφορία στην αλλαγή του καθεστώτος, αλλά διατήρησε τα μικτά ιταλο-ελληνικά σώματα πολιτοφυλακής.¹²⁴ Ο βενετός αξιωματικός Francesco Galateo παρέμεινε στο βαθμό του και μάλιστα αναβαθμίστηκε ως στρατιωτικός εκπρόσωπος στα Κύθηρα, μέχρι την άφιξη του γαλλικού στρατού. Δεν προξενεί έκπληξη το γεγονός καθώς πολλοί βενετοί αξιωματούχοι, διαβλέποντας την κατάρρευση της Βενετίας, είχαν ήδη προσχωρήσει στο γαλλικό στρατόπεδο. Με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων ανταμείφθηκαν με ανάλογα αξιώματα, όπως στην περίπτωση του Francesco Galateo. Αξιοσημείωτη ήταν η χρήση της γλώσσας και του ύφους του εγγράφου αυτού, το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αμιγώς *υπηρεσιακό*. Η λεκτική αντίθεση των εγγράφων αυτών με τις προκηρύξεις του Gentili, οι οποίες απευθύνονταν στο λαό, ήταν εμφανής καθώς οι τελευταίες έβριθαν πληθωρισμών, φιλολογικών και ιστορικών αναφορών στην αρχαία Ελλάδα.

¹²³ 61. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 2 [Απαλλαγή των καθηκόντων του πρώην Προνοητή Κυθήρων Vincenzo Corner από τον στρατηγό Antoine Gentili], 11/12.07.1797.

¹²⁴ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 77-78.

Κεφ. 5. Οι στρατηγικές βλέψεις του Ναπολέοντα Βοναπάρτη

Η παρουσία του Ναπολέοντα Βοναπάρτη ήταν διάχυτη στις προκηρύξεις και διατάγματα της ανώτατης γαλλικής διοίκησης, ο οποίος άλλοτε κατονομαζόταν ευθέως και άλλοτε εμμέσως ως ήρωας, προστάτης και νικητής στρατηγός. Σπάνια, και μόνο για υψηλού διοικητικού επιπέδου έγγραφα υπό τη μορφή διαταγμάτων και προκηρύξεων, απευθυνόταν ο ίδιος ο Ναπολέων απευθείας στο λαό των Ιονίων νήσων. Το διάταγμα (Ordine), που απηύθυνε την 12η Fructidor-30/31.08.1797,¹²⁵ από το Treviso της Ιταλίας προς όλους τους πρώην υπηκόους της Βενετίας αφορούσε στη στρατηγική προσέγγισή του με τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων.¹²⁶

Ο Βοναπάρτης ενόψει της εκστρατείας στην Αίγυπτο είχε έρθει σε συνεννόηση με τον ισχυρό πασά, διαβλέποντας ότι σε προοπτική ρήξης του τελευταίου με την Οθωμανική Αυτοκρατορία θα μπορούσε να επωφεληθεί από τη συμμαχία αυτή. Τελικά η ιστορική κατάληξη αυτής της διπλωματικής σύμπλευσης των Δημοκρατικών Γάλλων με τον Αλή Πασά υπήρξε καταστροφική καθώς κατέληξε στη *Μάχη της Νικόπολης* την 12η Οκτωβρίου 1798 και στον επακόλουθο *Χαλασμό της Πρέβεζας*. Είχε προηγηθεί η καταστροφή του γαλλικού στόλου στη *Ναυμαχία του Νείλου* ή του *Αμπουκίρ* στις 1 έως 3 Αυγούστου 1798, από τον βρετανό ναύαρχο Horatio Nelson και ο εγκλωβισμός του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο. Όμως τον Αύγουστο του 1797 οι σχέσεις Δημοκρατικών Γάλλων και Αλβανών ήταν ακόμη πολύ θερμές, με τον Αλή Πασά να φέρει τα χρώματα της γαλλικής επανάστασης και να χορηγεί με ευνοϊκή πίστωση τρόφιμα στον γαλλικό στόλο.¹²⁷ Ο Ναπολέων με το διάταγμα του ανταπέδωσε εμπράκτως αυτή τη συμμαχία, ως ένδειξη της εκτίμησης και φιλίας του.

Το πρώτο άρθρο του διατάγματος του Αυγούστου του 1797 όριζε ότι όλοι οι Ιταλοί υπεύθυνοι των εμπορικών αγορών έπρεπε να παρέχουν προστασία «protezione» στους Οθωμανούς υπηκόους και δη στους Έλληνες, αλλά πάνω από όλα στους Αλβανούς, «ai sudditi Ottomani, Greci, e sopra tutto agl' Albanesi». Το δεύτερο άρθρο προσέφερε στους Οθωμανούς ελευθερία κινήσεων και τέλος το τρίτο άρθρο έθετε όλα τα πλοία που έπλεαν στην Αδριατική με τη σημαία των Οθωμανών,

¹²⁵ 49. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 3 [Διάταγμα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 30/31.08.1797.

¹²⁶ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 154-165.

¹²⁷ Ό.π., σ. 157.

ιδιαίτερα όμως των Ελλήνων και των Αλβανών, υπό την προστασία του γαλλικού πολεμικού στόλου. Η λεκτική εξειδίκευση των Οθωμανών στους Έλληνες και τους Αλβανούς ήταν χαρακτηριστική, «Bandiera Ottomana è specialmente, alli Greci, ed Albanesi». Η αναφορά στους Αλβανούς δεν άφηνε καμία αμφιβολία για το ποίους ευνοούσαν πρωτίστως τα άρθρα του διατάγματος, το οποίο ως διοικητικό έγγραφο ήταν γενικόλογο και τύποις αφορούσε εμπορικά προνόμια. Όμως η ουσία και ο σκοπός έκδοσής του υπήρξε η υπογράμμιση της εκκολαπτόμενης συμμαχίας των Δημοκρατικών Γάλλων με τους Οθωμανούς Αλβανούς.

Για τους Κυθηρίους, που δεν γειτνιάζαν με την Ήπειρο, οι αναφορές για τους Αλβανούς ήταν μάλλον αδιάφορες, ενώ τα σημεία που πιθανότατα τους ενδιέφεραν περιορίζονταν στην εμπορική προστασία των πλοίων τους στις αγορές της Ιταλίας, παρόλο που δεν αποσαφηνιζόταν σε τι ακριβώς συνίστατο η προστασία αυτή. Σημαντικότερη όλων θεωρούνταν η ναυτική προστασία από το γαλλικό στόλο στην Αδριατική εν μέσω πολεμικών ναυτικών επιχειρήσεων.

Κεφ. 6.1. Η θεσμική μετάβαση από το βενετικό νομικό σύστημα στο αντίστοιχο των γαλλικών δικαστηρίων (Κριτήρια του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων)

Η απονομή δικαιοσύνης στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο σχημάτιζε ένα ιδιόμορφο σύστημα δικαίου, το οποίο είχε δημιουργηθεί στη βάση του συγκερασμού της βενετικής νόρμας με το προϋπάρχον βυζαντινό δίκαιο και τα τοπικά έθιμα. Το βυζαντινό δίκαιο παρέμενε ζωντανό για τους Βενετούς, «*usus grecorum, consuetudo tempore grecorum, consuetudo terre*», που το ταυτοποιούσαν ως εθνικό δίκαιο.¹²⁸ Αυτό συνέφερε τη Βενετία η οποία εμφανιζόταν ως συνεχιστής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και ενσωμάτωνε πολιτισμικά και δικαιικά χαρακτηριστικά της, εγκαινιάζοντας μια τακτική δούνη και λαβείν ανάμεσα στους κατακτητές και τους κατακτημένους.¹²⁹ Η ισχύς των νόμων που τηρούσαν τα βενετικά δικαστήρια είχαν την ακόλουθη ιεραρχική βαθμίδα:

¹²⁸ Χατζάκης Ι., *Περίγραμμα Ιστορίας του Μεταβυζαντινού Δικαίου του Λατινοκρατούμενου Ελληνισμού. Τα Λατινικά, Ιταλικά και Γαλλικά Κείμενα*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2012, σσ. 89-90.

¹²⁹ Κορρέ Κ. Β., «Ποινική δικαιοσύνη και μορφές παραβατικότητας », ό.π., σσ. 144-156. Όπως αναφέρει σχετικά «Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ζώνη των Ιονίων νήσων παρουσίαζε δικαιοδοτική ενότητα με δικό της *stato giurisdizionale*. Το ίδιο σκεπτικό διατυπώθηκε και στην *bolla d'oro*: οι ημεδαποί θα διατηρούσαν *bonas eorum consuetudines, ac si de novo concederentur*».

1. Ανώτεροι ήταν οι νόμοι της Βενετικής Πολιτείας, που διαμόρφωναν το βασικό θετό δίκαιο και εκπορεύονταν από την νομοθεσία της Μητρόπολης.
2. Συμπληρωματική και σχεδόν εφάμιλλη νομική ισχύ είχαν τα διατάγματα των τοπικών κυβερνήσεων και ανώτατων αξιωματούχων όπως ο Γενικός Προνοητής της Θάλασσας, οι Σύνδικοι Εξεταστές της Ανατολής και οι Αρχιστράτηγοι ή Αρχιναύαρχοι.
3. Ακολουθούσε το τοπικό *εθιμικό δίκαιο* που βασιζόταν στην προγενέστερη βυζαντινή περίοδο (για την Κέρκυρα επιπροσθέτως υπήρχε και η *ανδηγαυική* περίοδος διακυβέρνησης)¹³⁰ διαμορφώνοντας το κοινό περί δικαίου αίσθημα.¹³¹ Στην περίπτωση αυτή βασική προϋπόθεση της κατοχύρωσης της *τοπικής νομοθεσίας* ήταν η επικύρωση από τη Βενετία. Μολονότι ανώτερη νομοθεσία ήταν η επιβληθείσα βενετική, στην πράξη το άγραφο και τοπικό δίκαιο μπορούσε να υπερκεράσει το βενετικό, πάντα σύμφωνα με την κρίση του δικαστή.¹³²

Η ανωτέρω δομή και λειτουργία ουδόλως κατοχύρωνε τη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος του βενετοκρατούμενου ελληνικού χώρου. Αντιθέτως παρουσίαζε έντονη δυσλειτουργία και αναποτελεσματικότητα καθόσον τα καθήκοντα των δικαστών ασκούσαν διοικητικοί αξιωματούχοι, οι οποίοι συγκροτούσαν πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δικαστήρια ελλείψει διορισμένων τακτικών δικαστών και απέδιδαν δικαιοσύνη κατά το δοκούν και με μεγάλη μεροληψία. Στη σύνθεση των δικαστηρίων ήταν ως επί το πλείστον αστοί, γεγονός που υποβάθμιζε την ακεραιότητά τους, υπονόμεινε την απόδοση δικαιοσύνης και

¹³⁰ Πρόκειται για την περίοδο 1267-1386 όταν η Κέρκυρα βρισκόταν υπό την κατοχή του γαλλικού οίκου των Capetian με πρώτο επικεφαλής τον Charles I Anjou.

¹³¹ Ό.π., σσ. 144-156, «Ο Jacopo Bertaldo, Βενετός δικαστής του 14ου αιώνα, αναγνώρισε πίσω από τη «συνήθεια» που εξυμνείται στο βενετικό δίκαιο, το «ελληνικό έθιμο». Επρόκειτο για το ιουστινιάνειο δίκαιο. Δεν απέχει, λοιπόν, από την ιστορική πραγματικότητα η απόφαση ότι το Ποινικό Δίκαιο «έδενε» την Βενετία με το βυζαντινό παρελθόν της».

¹³² Ό.π., σσ. 144-156, «Κρίσιμη ήταν η διακριτική ευχέρεια που επιφύλασσόταν στον εκάστοτε δικαστή-εφαρμοστή του δικαίου, η περίφημη *cognitio extra ordinem* ή *arbitrium*, η οποία καθιστούσε ανεξέλεγκτο το δικαιοδοτικό όργανο και, ουσιαστικά, το ταύτιζε με τον νομοθέτη. Πίσω από το *arbitrium* βρισκόταν και πάλι η *consuetudine* των Βενετών, σύμφωνα με την οποία το Ποινικό Δίκαιο ως σύνολο κανόνων συμπεριφοράς αποτελούσε στην πραγματικότητα έναν κώδικα ηθικής».

έπληττε το κοινό περί δικαίου αίσθημα.¹³³ Η εφαρμογή των δικαστικών αποφάσεων ήταν αμφίβολη, καθώς το υπαλληλικό και εκτελεστικό σώμα αποτελούνταν από αξιωματούχους, οι οποίοι μπορούσαν να παραποιήσουν αποφάσεις και να δράσουν ενάντια στις δικαστικές αποφάσεις, συμβάλλοντας επιπλέον στην εικόνα μιας διάτρητης και άδικης δικαστικής εξουσίας.¹³⁴ Η Βενετία ήταν περήφανη για το σύστημα απονομής δικαιοσύνης που είχε θεσμοθετήσει στη Μητρόπολη και στις κτήσεις της. Ωστόσο η διαφθορά, η θεσμική καχεξία και η σύγχυση αρμοδιοτήτων αποτέλεσαν μια από τις βασικές αιτίες παρακμής της ίδιας και των κτήσεών της. Η άρχουσα τάξη των αστών, καταχρηστικά, είχε αναγάγει την υπεροχή της διοίκησης και της απονομής δικαιοσύνης στο ηθικό πλεονέκτημα που πήγαζε από την *a priori* ανωτερότητά της και την τήρηση του Ευαγγελίου. Στην ουσία όμως η εφαρμογή των ηθικών κανόνων ήταν συνυφασμένη με τη νομιμότητα, τη διάκριση και την υπεροχή της αριστοκρατικής εξουσίας ως θεμέλιου λίθου της κοινωνίας. Η οιαδήποτε διασάλευση της απειλούσε το όλο οικοδόμημα και έπρεπε να παταχθεί άμεσα και

¹³³ Αυτό φαίνεται και στη μελέτη της Παπαδία-Λάλα Α., «Γυναίκα και αγροτικός κόσμος στη βενετοκρατούμενη Κρήτη. Αποφάσεις του Συνδίκου, Ανακριτή Ανατολής Ottaviano Bon (1613)», Κώστας Ε. Λαμπρινός (επιμ.), *Κοινωνίες της υπαίθρου στην ελληνοβενετική Ανατολή (13ος-18ος αι.)*, *Ακαδημία Αθηνών*, Κέντρον Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 2018, σσ. 197-224. Στις εξεταζόμενες περιπτώσεις των γυναικών (ως επί το πλείστον φτωχών και αγροτισσών) που στράφηκαν στη βενετική δικαιοσύνη για οικονομικές υποθέσεις ακόμη και εναντίον μεγαλογαιοκτημόνων και ευγενών, τελικά δικαιώθηκαν όχι από τα τακτικά τοπικά δικαστήρια (τα οποία επηρεάζονταν από τους ντόπιους ευγενείς) αλλά από τους έκτακτους απεσταλμένους βενετούς Συνδίκους.

¹³⁴ Κορρέ Κ. Β., «Ποινική δικαιοσύνη και μορφές παραβατικότητας», ό.π., σ. 153 «Η εφαρμογή των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων δεν ήταν διόλου αυτονόητη. Οι προνοητές διαμαρτύρονταν συχνά ότι γίνονταν παραποιήσεις των αποφάσεων από τους υπαλλήλους της γραμματείας των δικαστηρίων και παραβιάσεις των δικαστικών αποφάσεων, γεγονός που καθιστούσε ασύδοτους τους δράστες. Η έξαρση της εγκληματικότητας στην ύπαιθρο της Κέρκυρας το 1555 ήταν τέτοια, ώστε η τοπική κυβέρνηση να κάνει λόγο για *marea crescente della criminalità*», Τσακίρη Ν. Ρ., *Ποινές και Κοινωνία στη Βενετοκρατούμενη Κρήτη (16ος αι.)*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 2008, σσ. 77-91. Η Τσακίρη αναφέρει ότι η δυσλειτουργία του μηχανισμού απονομής δικαιοσύνης σε όλη την Κρήτη (κέντρο και περιφέρεια) καθ' όλη τη διάρκεια του 16ου αι. ήταν πολύ έντονη και προκαλούσε τη διαμαρτυρία των κατοίκων, αλλά παρ' όλες τις διοικητικές προσπάθειες να διορθωθεί αυτή η κατάσταση, τούτο δεν κατέστη δυνατό.

παραδειγματικά. Έτσι η δικαιοσύνη, οι δικαστικοί λειτουργοί και το νομικό σύστημα λειτουργούσαν ως υπερασπιστές των συμφερόντων της άρχουσας τάξης.¹³⁵

Με βάση αυτό το μακράιωνα παρελθόν απονομής δικαιοσύνης και λειτουργίας των δικαστηρίων, η συγκρότηση της δικαιοσύνης σε διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο από το βενετικό αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες καινοτομίες των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά και δη στα Κύθηρα. Δημιουργήθηκαν δύο Επιτροπές (Κομιτάτα), που υπάγονταν στο Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων, σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με το Προσωρινό Δημαρχείο Κέρκυρας, στο οποίο τα Κομιτάτα σχετίζονταν με διοικητικές δομές, ενώ τα δικαστήρια θεωρητικά ήταν μεν αυτόνομα αλλά στην πράξη βρίσκονταν σε στενή σχέση εξάρτησης με τη διοίκηση. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως είχε να κάνει με το μικρό μέγεθος του νησιού και την ανάγκη της διοίκησης να δημιουργήσει ένα λιτό και λειτουργικό σχήμα.

Το πρώτο δικαστήριο που συγκροτήθηκε (Κομιτάτον τῶν Κρισιμάτων)¹³⁶ συγκέντρωνε τις αρμοδιότητες του Πρωτοδικείου και του Ειρηνοδικείου και εκδίκασε υποθέσεις αστικού δικαίου μέχρι του ύψους των 50 γροσίων, όπως οριζόταν κατηγορηματικά, «θέλει καταγίνεται εἰς τό νά κρίνει ἐξοφλητικῶς ταῖς διαφοραῖς ὅλαις ἕως τήν σούμαν πενήντα γροσίων». Σε αυτό δικάζονταν επιπλέον οι κατηγορίες που αφορούσαν σε ζημιές «περιπλέον ταῖς ἀκούζαις διά ταῖς ζημίαις». Οι αρχειακές πηγές δίνουν μια πληθώρα διοικητικής ορολογίας όπως το *Κομιτάτο εἰς το Τζιβίλε*,¹³⁷ το *Κομιτάτον Προβλεπτικός εἰς τάς Πολιτικάς Κρίσεις Κυθήρων*¹³⁸ και το *Comitato di Giudiciario Civile della Municipalità Provvisoria di Cerigo*.¹³⁹ Η έννοια του Κομιτάτου στα Κύθηρα ήταν ταυτόσημη με αυτή του δικαστηρίου και από εκεί

¹³⁵ Βλέπε Tsakiri R.N., «Deviance and Morals: a study of sixteenth-century Crete under Venetian rule: A first approach», *Crimes and Misdemeanors* 1/2 (2007), σσ. 154-174.

¹³⁶ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

¹³⁷ 19. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 6 [Δικαστική υπόθεση του Φραγκίσκου Δουρέντε εναντίον του αδερφού του Γεωργίου], 08.04.1798.

¹³⁸ 20. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 7 [Δικαστική υπόθεση της Φροσύνης Καλλιγέρου εναντίον του Γεωργίου Καρδιακού], 10.04.1798.

¹³⁹ 5. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 4/Εγγραφο 1 [Κατάστιχο Πολιτικού Δικαστηρίου Κυθήρων], 17.08.1797.

προερχόταν το Ειρηνοδικείο (Κριτήριο της Ειρήνης).¹⁴⁰ Τα μέλη που διορίστηκαν ως δικαστές στο Κομιτάτο των Κρισιμάτων ήταν τα εξής:

1. Εμμανουήλ Καλούτσης του Γεωργίου (Emmanuel Caluci di Zorzi). Ο Καλούτσης ήταν γόνος μιας από τις παλαιότερες οικογένειες αστών της βενετοκρατίας, που ήταν μέλη στο συμβούλιο Κυθήρων από το 1573. Ο Εμμανουήλ ήταν νομομαθής και παρότι αριστοκράτης υπήρξε κοινωνός προοδευτικών αρχών και έχαιρε μεγάλης εκτιμήσεως από τους χωρικούς του νησιού για τη στήριξη που τους παρείχε κατά τη διάρκεια της αγροτικής εξέγερσης στα Κύθηρα το 1780.¹⁴¹ Κατείχε το διπλωματικό αξίωμα του Υποπρόξενου της Μεγάλης Βρετανίας,¹⁴² γεγονός όμως που δεν απέτρεψε τους Δημοκρατικούς Γάλλους να του προσφέρουν θέση δικαστή και να συμπεριληφθεί στους νέους ενοικιαστές των εισοδημάτων από τους κλήρους των Venier. Η φιλολαϊκή στάση του συνεχίστηκε και μετά την αποχώρηση των Δημοκρατικών Γάλλων, στην εξέγερση των χωρικών το 1800, όπου συνέταξε τον καταστατικό χάρτη για τη λειτουργία των λαϊκών δικαστηρίων.¹⁴³ Μάλιστα θεωρήθηκε από τη χήρα του δολοφονηθέντος Εμμανουήλ Στάη, Αυρήλια, ως ηθικός αυτουργός και συνεργός των εξεγερθέντων χωρικών στο συμβάν της δολοφονίας των αριστοκρατών στο Κάστρο της Χώρας Κυθήρων στις 22 Ιουλίου 1800.¹⁴⁴ Παρέμεινε προοδευτικός παράγοντας στην κοινωνία των Κυθήρων και αγωνίστηκε για την κατάργηση της αγγαρείας την περίοδο της βρετανικής διοίκησης. Ο Καλούτσης μαζί με τον Λεβούνη ανήκαν στη μικρή ομάδα των Κυθηρίων αστών της βενετοκρατίας που είχαν επηρεαστεί ειλικρινώς από τα νάματα του Διαφωτισμού, διέθεταν μόρφωση, γνώση και τρόπον τινά υποχρέωσαν τους

¹⁴⁰ 21. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 11/Εγγραφο 1 [Δικαστική υπόθεση του Θεοδώρου Σοφίου εναντίον του Θεοδώρου Μουλού], 12/13.08.1798.

¹⁴¹ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σσ. 338-339.

¹⁴² Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, ό.π., σσ. 377-378.

¹⁴³ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 270-276, Καλλίγερος Ε. Π., *Συμπληρωματικά στοιχεία στα Κυθηραϊκά Επώνυμα*, Αθήνα 2016, σσ. 36-37.

¹⁴⁴ Καλλίγερος Ε. Π., «Κατηγορούμενοι για φόνους κατά την επανάσταση των χωρικών το 1800», *Κυθηραϊκά*, 325, Ιούνιος 2017, σ.8, Καλλίγερος Ε. Π., «Κατάλογος με τους πρωταίτιους της εξέγερσης των χωρικών το 1800», *Κυθηραϊκά*, 335, Μάιος 2018, σ. 11.

Δημοκρατικούς Γάλλους να τους εντάξουν στο δυναμικό της διοίκησης και δικαιοσύνης.

2. Θεόδωρος Στάης ποτέ Ιωάννου (Teodoro Stai quondam Zuane). Η οικογένεια Στάη ανήκε και αυτή στο συμβούλιο των αστών του 1573 και ενδεχομένως ήταν η πλουσιότερη στο νησί.¹⁴⁵ Ο συγγενής του Θεόδωρου, Εμμανουήλ Στάης, ήταν ένας από τους πρώην αστούς της βενετοκρατίας που φονεύθηκαν το 1800 για λόγους αντεκδίκησης από τους χωρικούς.¹⁴⁶
3. Τζώρτζης Μεγαλοκονόμος Μεταξάς ποτέ Κοσμά (Zorzi Megaloconomo quondam Cosmà Metaxà). Οι Μεγαλοκονόμοι ανήκαν στην προγενέστερη βυζαντινή αριστοκρατία διασκορπισμένοι στο νησί, αλλά με επίκεντρο το Λιβάδι. Πολλά μέλη της οικογένειας αυτής κατείχαν σημαντικές θέσεις και ήταν αρκετά εύποροι.¹⁴⁷
4. Γιάννης Κυριάκης ποτέ Μανόλη (Janni Chiriachi quondam Manoli). Η οικογένεια Κυριάκη ήταν παλαιά βυζαντινή οικογένεια στρατιωτικών αξιωματούχων. Στα Κύθηρα εντοπίζονταν ήδη από τον 14ο αι., απέκτησαν μεγάλη κτηματική περιουσία κυρίως στο Λιβάδι και μέλη της οικογένειας αναφέρονταν ως *στιμαδόροι* και *νοτάριοι*.¹⁴⁸
5. Αντώνιος Τζάνες ποτέ Εμμανουήλ (Antonio Zanne quondam Emmanuel). Η οικογένεια Τζάννε ανήκε στις πλούσιες οικογένειες του νησιού, χωρίς να έχει ενταχθεί επίσημα στην τάξη των αστών με κέντρο το Λιβάδι και τον Άγιο Ηλία.¹⁴⁹

Στό δικαστικό σώμα επικράτησε η ίδια λογική διορισμού μελών, όπως και στο Προσωρινό Δημαρχείο. Προτιμήθηκαν οι πρώην αστοί της βενετοκρατίας με προοδευτικές ιδέες, οι φιλικοί στα γαλλικά ιδεώδη και εύποροι κτηματίες και έμποροι, οι οποίοι ήταν αποκλεισμένοι από τα δημόσια αξιώματα στο προγενέστερο βενετικό σύστημα διοίκησης.

¹⁴⁵ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 632-637.

¹⁴⁶ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σσ. 353-354.

¹⁴⁷ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 476-481, Καλλίγερος Εμμανουήλ Π., *Συμπληρωματικά στοιχεία στα Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 52-53.

¹⁴⁸ Ό.π., σσ. 389-391, ό.π., σσ. 43-44.

¹⁴⁹ Ό.π., σσ. 661-665, ό.π., σσ. 73-74.

Το δεύτερο δικαστήριο, το *Κομιτάτον τῶν Κρίσεων ἐπάνω εἰς τὰ ἐγκλήματα*, λειτουργούσε ως Ποινικό Δικαστήριο-Κακουργιοδικεῖο.¹⁵⁰ Βασικό αντικείμενό του ήταν τα εγκλήματα που επέσυραν έως ένα μήνα φυλάκισης, όπως ανέφερε, «νά παιδεύη ἐκεῖνα τὰ σφάλματα ὅλα, ὅποῦ εἶναι ἄξια παιδείας ἕως ενός μηνός φυλακῆν», ενώ οι αρμοδιότητές του περιλάμβαναν την τήρηση της δημόσιας τάξης και την εσωτερική ασφάλεια, όπως οριζόταν «νά γρηγοροῦν ἐπάνω εἰς ὅ,τι ἀποβλέπει τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν». Σε αυτό το Κομιτάτο πρόβαλλε εντονότερα η εμπλοκή δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας. Τα μέλη που διορίστηκαν ως δικαστές ήταν τα εξής:

1. Γεώργιος Λαζαρέτος ποτέ Ιωάννου (*Zorzi Lazzaretto quondam Zuanne*). Η οικογένεια Λαζαρέτου ανήκε στους *nobili cretensi*, οι οποίοι έφθασαν στα Κύθηρα μετά το 1669 και την πτώση του Χάνδακα στους Οθωμανούς.¹⁵¹
2. Δράκος Μορίζος ποτέ Μηχελή (*Draco Moriso quondam Michiel*). Ο Δράκος Μορίζος ήταν νοτάριος της Χώρας, από τους πλέον μακροβιότερους στο επάγγελμα (1766-1810).¹⁵² Το επίθετό του ενδεχομένως είναι παρωνύμιο από την οικογένεια Κασιμάτη, αν και οι πληροφορίες γι' αυτό είναι ελλιπείς.
3. Λινάρδος Κασιμάτης ποτέ Μανέα (*Linardo Cassimati quondam Manea*). Η οικογένεια Κασιμάτη ήταν η πλέον παλαιά και πολυάριθμη στα Κύθηρα και ανήκε στα μέλη του πρώτου συμβουλίου των αστών το 1573.¹⁵³
4. Εμμανουήλ Μόρμορης ποτέ Γεωργίου (*Emmanuel Mormori quondam Georgio*). Ο Εμμανουήλ Μόρμορης ήταν γιός του ιατροφιλόσοφου και θεατρικού συγγραφέα Γεωργίου Μόρμορη. Η οικογένεια ανήκε στους *nobili cretensi* και εντοπίστηκε στα Κύθηρα τον 16ο αι.¹⁵⁴
5. Ζαχαρίας Μαυρομμάτης ποτέ Ηλία (*Zaccaria Mavromati quondam Elia*). Η οικογένεια του Ζαχαρία Μαυρομμάτη εντοπιζόταν στη Χώρα Κυθήρων και προερχόταν από την Κρήτη χωρίς να έχει σχέση με την παλαιότερη οικογένεια Μαυρομμάτη που διαβιούσε από τον 17ο αι. στο χωριό

¹⁵⁰ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

¹⁵¹ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 396-401.

¹⁵² Μαλτέζου Χ. Α., *Βενετική παρουσία στα Κύθηρα*, ό.π., σσ. Γ52-Γ53.

¹⁵³ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 291-297.

¹⁵⁴ Ό.π., σσ. 502-509.

Πιτσινάδες. Πιθανώς η οικογένεια αυτή που διαβιούσε στη Χώρα ήταν εύπορη.¹⁵⁵

Συνεπώς για τα μέλη του Ποινικού Δικαστηρίου ίσχυε ό,τι και για τα μέλη του Πρωτοδικείου, δηλαδή αποτελούνταν από πρώην αστούς της βενετοκρατίας, κατά προτίμηση φιλογάλλους και εύπορους Κυθηρίους που δεν κατείχαν μέχρι τότε κάποιο δημόσιο αξίωμα. Η βασική διαπίστωση σχετικά με τη δομή της δικαιοσύνης, που εγκατέστησαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Κύθηρα ήταν ότι ο σχεδιασμός της διέπετο από τη γενική αρχή της *προσωρινότητας* «*provisoria*» της διοίκησης και παρουσίαζε αρκετά κενά και ασάφειες. Καταρχήν δεν είχε εισαχθεί πλήρως η *αρχή της διάκρισης των εξουσιών*, καθώς επί παραδείγματι το Κομιτάτο των Κρίσεων στα Εγκλήματα διέθετε παράλληλα με τις δικαστικές και εκτελεστικές αρμοδιότητες τήρησης της δημόσιας τάξης. Τα ίδια τα δικαστήρια ήταν οργανικά τμήματα του Προσωρινού Δημαρχείου και εξαρτώντο άμεσα από αυτό. Το γεγονός αυτό εξηγείται από την προοπτική της επικείμενης θεσμικής αναβάθμισης στο πληρέστερο διοικητικά και δικαστικά σύστημα των Γαλλικών Νομών.

Εκτός από τους δικαστές, τα δικαστήρια στελεχώνονταν από διοικητικό και εκτελεστικό προσωπικό, τους Μινίστρους (*Ministri*),¹⁵⁶ στη θέση του δικαστικού γραμματέα και κλητήρα. Ο θεσμός υπήρχε στη βενετική διοίκηση και διατηρήθηκε από τους Δημοκρατικούς Γάλλους ως απαραίτητος για τη διεκπεραίωση των δικαστικών υποθέσεων. Οι μινίστροι θεωρούνταν πρωτίστως δικαστικοί γραμματείς, στους οποίους ανέτρεχαν οι Κυθηριοί για οποιοδήποτε δικαστικό αίτημα ή υπόθεση τους απασχολούσε. Βρίσκονταν σε όλο το νησί με πεδία ευθύνης τους τα χωριά, στα οποία επιτελούσαν τα καθήκοντά τους. Η ανάλυση των εγγράφων καταδεικνύει το φάσμα των αρμοδιοτήτων τους και παράλληλα παρουσιάζει ένα πίνακα με όλους τους μινίστρους και τη γεωγραφική περιοχή για την οποία ήταν υπεύθυνοι.

¹⁵⁵ Ο.π., σσ. 469-471.

¹⁵⁶ Σύμφωνα με το λεξικό του Boerio G., *Dizionario del dialetto veneziano, coi tipi di Andrea Santini e Figlio*, Venezia 1829, στο λήμμα *Ministro* αναφέρει ότι «*Basso Ministro, Ministrello, Ministro Inferiore, in Terra dell'ex Governo Veneto, s'intendeva Birro [= Χαμηλόβαθμος αξιωματούχος στην βενετική διοίκηση, ταυτίζεται με τον Birro]*». Ακολούθως για τη λέξη *Birro* στο λεξικό του Βλαντή Σ., *Νέον λεξικόν ιταλικο-γραικικόν, συλλεχθέν εκ του μεγάλου λεξικού των Ακαδημαϊκών της καλουμένης Κρούσκας, και πλουτισθέν διαφόροις ιστορिकाίς, και μυθολογικαίς ειδήσεσι, παρά Νικολάω Γλυκεί τω εξ Ιωαννίνων, Βενετία 1792*, αναφέρει στο αντίστοιχο λήμμα ότι σημαίνει τον *υπηρέτη της δικαιοσύνης*.

Οι μινίστροι αναφέρονταν ως αξιωματούχοι σε πολλά λυτά δικαστικά έγγραφα, αλλά το πλέον συγκεντρωτικό ήταν το δικαστικό κατάστιχο με τις κλητεύσεις των μαρτύρων για τις υποθέσεις του Πολιτικού Δικαστηρίου του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων με τίτλο «Libro citazioni Maneggio del Comitato di Giudiciario Civile della Municipalità Provvisoria di Cerigo».¹⁵⁷ Στο συγκεκριμένο βιβλίο καταγραφόταν η παρουσία ή απουσία των κληθέντων από το Δικαστήριο. Οι καταθέσεις (citazioni) αποτελούσαν μέρος του φακέλου (processo verbale), δηλαδή της ανάκρισης και της δικογραφίας που σχηματιζόταν συνολικά για κάθε δικαστική υπόθεση. Ο μινίστρος κατέγραφε πρώτα από όλα εάν ο κληθείς ανταποκρίθηκε στη δικαστική κλήση, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις καταγράφονταν απουσίες όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση, «Per il Ministro di Livadi Manoli Triarchi Il Cittadino Panagioti Zanne quondam Giorgi Dazeri non comparso». Επίσης μια καταγραφή στο βιβλίο των μινίστρων, η οποία επαναλαμβανόταν τυποποιημένα, αφορούσε στις αιτήσεις πολιτών για δικαστικά θέματα, όπως στην περίπτωση του Εμμανουήλ Μόρμορη «Al Cittadino Emmanuel Mormori quondam Georgio, che implora il laudo nella propria Scrittura di domanda in seri in Confronto suo prodotta in tutto e per tutto».

Σε κάθε συναφή περίπτωση η καταγραφή έκλεινε με την αναφορά στο λατινικό νομικό όρο *Salvis iuribus*. Ο όρος αυτός υπογράμμιζε την πρόθεση του υποκειμένου συντάκτη να κάνει χρήση όλων των μέσων που είχε στη διάθεσή του για να προστατεύσει τα δικαιώματά του «come in essa salvis, e nelle spese». Η τυπολογία της βενετικής δικαιοσύνης ήταν εμφανής στα δικαστικά έγγραφα του Προσωρινού Δημαρχείου, κάτι αναμενόμενο λόγω της μακραίωνης παρουσίας της στα Ιόνια νησιά.

Οι μινίστροι δεν περιορίζονταν μόνο στο ρόλο του δικαστικού γραμματέα, αλλά διέθεταν και άλλες αρμοδιότητες που προσιδίαζαν στο δικαστικό κλητήρα ή επιμελητή, ακόμη στον ανακριτικό υπάλληλο και τέλος στο χωροφύλακα ή αγροφύλακα. Το έγγραφο της 22ης Αυγούστου 1797 που συνετάχθη από το Πολιτικό Δικαστήριο ήταν πολύ χαρακτηριστικό,¹⁵⁸ καθώς μετά από αίτηση του ιερέα Γιάννη Στρατηγού ο Γεώργιος Λεβούνης έδωσε εντολή στους μινίστρους να βρουν ένα

¹⁵⁷ 5. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 4/Εγγραφο 1 [Κατάστιχο Πολιτικού Δικαστηρίου Κυθήρων], 17.08.1797.

¹⁵⁸ 15. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 2 [Εντολή του Γεώργιου Λεβούνη προς τους μινίστρους], 22.08.1797.

κρίαρι που είχε χαθεί, «προστάζεται κάθε μινίστρος, όπου να κάμη άκριβή εξέτασιν διά νά πασχίση νά εϋρη ένα κρίον πέντε χρονών άσπρον καί μέ τό κουδοϋνι».

Οι μινίστροι λειτουργούσαν στο επίπεδο της τοπικής κοινωνίας και του χωριού ως εκπρόσωποι της δικαστικής εξουσίας, διέθεταν αρμοδιότητες εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων και πράξεων και παράλληλα ενεργούσαν ως αστυνομικό προσωπικό στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας, σε μια πρόδρομη μορφή δικαστικής αστυνομίας. Αυτό φαίνεται στις αρμοδιότητες του ανακριτικού υπαλλήλου που διέθεταν, όπως δείχνει η δικαστική υπόθεση του Πρωτοδικείου, στις 10 Απριλίου 1798.¹⁵⁹ Σε αυτή την περίπτωση αναφερόταν η διερεύνηση της υπόθεσης μέσα από την κλήση και εξέταση, *εν είδει* ανακρίσεως, των μαρτύρων από τον μινίστρο Γιώργη Τζάννε, «Turno estesi mandati di citazione per li soggetti Testimonj, e rilasciati al ministro Civile Giorgi Zanne per la personal intimazione».

Ο προσδιορισμός *Civile* έχει να κάνει με το Πολιτικό Δικαστήριο (Il comitato di Giudiciazio Civile), το οποίο δίκασε την υπόθεση, ενώ στο τέλος της δικογραφίας, αμέσως μετά τον Πρόεδρο Λεβούνη (Liuvry Pressidente), υπέγραψε ο μινίστρος Τζάννες (Τζανε Κομητατο Τσηβιλε). Αυτή η ακολουθία στις επικυρωτικές υπογραφές φανερώνει ότι ο μινίστρος αποτελούσε το δεύτερο σημαντικό μέλος του δικαστηρίου, μετά τον Πρόεδρο. Με αυτά τα δεδομένα προκύπτει η εύλογη υπόθεση ότι όλοι οι μινίστροι γνώριζαν, στοιχειωδώς έστω, γραφή και ανάγνωση για να ασκούν τα καθήκοντά τους. Όμως ο μεγάλος αναλφαβητισμός των κατοίκων των βενετικών Ιόνιων νήσων,¹⁶⁰ που άγγιζε ακόμα και λειτουργήματα που η μόρφωση ήταν εκ των

¹⁵⁹ 20. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 7 [Δικαστική υπόθεση της Φροσύνης Καλλιγέρου εναντίον του Γεωργίου Καρδιακού], 10.04.1798.

¹⁶⁰ Η Παπαδάκη Ε., «Παιδεία», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 637-649, αναφέρει ότι «η καθημερινή ζωή της ευρείας βάσης του πληθυσμού στις βενετοκρατούμενες ελληνικές περιοχές χαρακτηριζόταν από μια κυρίαρχη προφορικότητα. Η πολιτισμική επικοινωνία στηριζόταν πολύ περισσότερο στη διαμεσολάβηση ορισμένων συμβολικών παραστάσεων (εικονογραφικοί κύκλοι των εκκλησιών, τελετουργικό των δημόσιων εορτών κ.ά.) και του προφορικού λόγου (το εκκλησιαστικό κήρυγμα για παράδειγμα). Μικρότερο ρόλο είχε η ανάγνωση κι ακόμα πιο περιορισμένο η γραφή, που αποτελούσε κατεξοχήν προνόμιο ορισμένων κοινωνικών ομάδων, όπως οι εκκλησιαστικοί και οι κρατικοί αξιωματούχοι, οι νοτάριοι και οι έμποροι». Είναι αξιοσημείωτο ότι στα κείμενα των περιηγητών του 18ου και 19ου αι., υπήρχε έντονη κριτική για το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων των Ιονίων νήσων και οι ευθύνες καταλογιζόνταν στη βενετική διοίκηση. Βλέπε Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ε., «Η παρουσία της Βενετίας στον Ιόνιο χώρο τον 18ο και 19ο αιώνα και η αποτίμησή της στα περιηγητικά κείμενα»,

ων ουκ άνευ, όπως οι νοτάριοι και οι ιερείς,¹⁶¹ συμπεριλάμβανε τελικά και τους μινίστρος. Ο ιερομόναχος Σκλάβος υπέγραψε εν ονόματι του μινίστρου των Μητάτων Αντώνη Κλάρου, ο οποίος ήταν αγράμματος,¹⁶² «Έν Χριστῷ Ἱερομόναχος Σκλάβος, παρακαλεμένως άπο τον άνοθε μνηστω να ύπογραψω δια όνωμα του μην ύξεύροντας ό αύτός να γράφι».

Το κατάστιχο των δικαστικών κλητεύσεων¹⁶³ αποτελεί την κυριότερη πηγή βάσει της οποίας αποδελτιώθηκαν τα ονόματα των μινίστρων, μαζί με τις περιοχές ευθύνης τους ως εξής:

Πίνακας 2. Κατάλογος των Μινίστρων των Κυθήρων

1. Ministro di Carbonades Giacomo Massello
2. Ministro di V.G./Potamò Giorgi Zoixò
3. Ministro di V.G./Potamò Panno Leussiti
4. Ministro di Livadi Manoli Triarchi
5. Ministro di Livadi Dimitri Lurando
6. Ministro di Livadi Antonio Caligero
7. Ministro di Livadi Manoli Ordiche
8. Ministro di Livadi Giorgi Samio
9. Ministro di Mitata Antonio Sclavo
10. Ministro di Picinades Janni Mavromati
11. Ministro di Pizzinades Gianni Vloiso
12. Ministro di Picinades Demetrio Lurandi
13. Ministro del Borgo Giorgi Zane
14. Ministro del Borgo Antonio Facea

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η Αδριατική: Συγκλίσεις και αποκλίσεις (18ος-19ος αι.)», Κέρκυρα 29-30 Απριλίου 2010, Ιόνιο Πανεπιστήμιο-Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Βενετία-Αθήνα 2011, σσ. 18-21.

¹⁶¹ Συναντάμε στα Κύθηρα πολλές αντίστοιχες περιπτώσεις όπου νοτάριος ή ιερέας, είχε στοιχειώδη έως και ανεπαρκή γνώση γραφής και ανάγνωσης.

¹⁶² 23. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 11/Εγγραφο 3 [Βεβαίωση μινίστρου], Χ.Χ.

¹⁶³ 5. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 4/Εγγραφο 1 [Κατάστιχο Πολιτικού Δικαστηρίου Κυθήρων], 17.08.1797.

15. Ministro del Borgo Todorin Roditi
16. Ministro di Milopotamo Giorgi Stati
17. Ministro di Milopotamo Teodoro Chiedrotin
18. Ministro di Aloisianica Xeno Samio
19. Ministro di Cozifianica Giorgi Samio
20. Ministro di Frazza Nicola Petrochilo
21. Ministro di Frazza Todorin Chiendrotin
22. Ministro di Frazza Todorin Scremidi
23. Ministro di Castrissianica Dimitri Chiendrotin
24. Ministro di Castrissianica Xeno Samio
25. Ministro di Piciniadica Dimitri Lurando
26. Ministro di Alessandrades Cristodulo Sclavo
27. Ministro di Alessandrades Cristodulo Sclufa
28. Ministro di Lurandianica Dimitri Lurando

Συνολικά καταγράφονται είκοσι οχτώ μινίστροι, εκ των οποίων πέντε εντοπίζονταν στο Λιβάδι, τρεις στις Πιτισνάδες, τρεις στο Βούργο, τρεις στα Φράτσια, δύο στον Ποταμό, δύο στο Μυλοπόταμο, δύο στα Καστρισιάνικα, δύο στους Αλεξανδράδες και ένας στις Καρβουνάδες, στα Μητάτα, στα Αλοϊζιάνικα, στα Κοτσιφιάνικα, στα Πιτινιάνικα και στα Λουραντιάνικα. Η γεωγραφική κατανομή έδειξε μια μεγάλη συγκέντρωση στο νότιο τμήμα των Κυθήρων, περίξ της Χώρας και σαφώς μικρότερη εκπροσώπηση στο βόρειο τμήμα, όπου το μεγάλο χωριό του Ποταμού κατέγραφε μόνο δύο μινίστρους. Η περιοχή ευθύνης του κάθε μινίστρου, πέρα από τα χωριά αναφοράς, πιθανότατα περιλάμβανε και τους μικρότερους οικισμούς που βρίσκονταν πλησίον. Δεν υπάρχουν γνωστές πηγές οι οποίες δείχνουν πού κατανέμονταν γεωγραφικά οι μινίστροι των Κυθήρων επί βενετοκρατίας, ενδεχομένως όμως τηρήθηκε η ίδια κατανομή και τα ίδια περίπου πρόσωπα, όπως συνέβη και με τους γέροντες.

Κεφ. 6.2. Η λειτουργία της Δικαιοσύνης μέσα από την αντιδικία του Νικόλα Κυπριώτη και της Βασιλού Βλοΐσου

Οι δικαστικοί λειτουργοί έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στα Κύθηρα των Δημοκρατικών Γάλλων καθώς πλαισίωσαν ένα νέο δικαστικό οικοδόμημα. Τα προβλήματα όμως που παρατηρούνταν στην απονομή της δικαιοσύνης από την εποχή

των Βενετών παρέμεναν. Η μεταχιμακή λειτουργία της δικαιοσύνης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων ανάμεσα στο νέο σύστημα αξιών, που δεν είχε προλάβει να επικρατήσει, και στο παλαιό, που παρέμενε ζωντανό, ήταν έκδηλη στη δικαστική υπόθεση της 20ής Αυγούστου 1797¹⁶⁴ στην οποία ενδεικτικά αναφερόμαστε. Αντίδικοι καταγράφονταν ο Νικόλας Κυπριώτης και η Βασιλού Βλοΐσου και το Κομιτάτο που είχε αναλάβει την υπόθεση ήταν το Κακουργιοδικείο, καθώς αφορούσε ένα χρέος ύψους 138,5 γροσίων.

Οφειλέτης αναφερόταν η Βλοΐσου, η οποία επειδή δεν ήταν σε θέση να εξυπηρετήσει το αναφερόμενο χρέος στον Κυπριώτη της είχε επιβληθεί ποινή κράτησης οκτώ ημερών στη φυλακή που βρισκόταν στο κάστρο της Χώρας Κυθήρων. Σύμφωνα με τον Κυπριώτη, όμως λόγω του φύλου της απολάμβανε μια σχετική ελευθερία κινήσεων η οποία υπήρξε η αφετηρία των κακών που βίωσε ο ίδιος, όπως κατέθεσε «αρεστάροντας τήν αὐτή Βασιλοῦ ἡμέρας ὀκτῶ προφασίζοντας πῶς εἶναι γήναϊκα τῆς ἄφισε να γυρήζι το κάστρω». Ο Κυπριώτης ισχυριζόταν ότι αυτή ακριβώς η ελευθερία της έδωσε τη δυνατότητα να συναναστραφεί με τον γέροντα του χωριού Δημήτρη Κεντρωτή¹⁶⁵ (πρέπει να σημειωθεί ότι ο Δημήτρης Κεντρωτής ήταν το ίδιο πρόσωπο που αναφερόταν ως εκτιμητής του χρέους της Βλοΐσου προς τον Κυπριώτη και ήταν αυτός στον οποίο είχε κατατεθεί η γραπτή διαμαρτυρία του Κυπριώτη, «Appare delazione del Primato di Castrissianica Dimitri Chiendrotin»). Σε αυτή την υπόθεση το Κακουργιοδικείο Κυθήρων βρέθηκε αντιμέτωπο με μια υπόθεση τοπικής διαπλοκής και μεροληψίας.

Ο Κυπριώτης κατήγγειλε ότι υπήρξε θύμα συνωμοσίας της Βλοΐσου και του Κεντρωτή, η οποία απέβλεπε στο να πληγεί η υπόληψη και η περιουσία του, όπως ανέφερε χαρακτηριστικά, «πιγενάμενοι εἰς του αὐτοῦ σιῶρ Δημητράκη το σποῖτη και αὐτός ἐργαζόμενος τήν ἄνομία ἐβουλεύσαντω κατε μοῦ πονειρά δια νά μου φάγη το ἐδηκῶ μου». Ο Κυπριώτης συνέχισε ισχυριζόμενος ότι οι δύο τους κατέφυγαν στη ψευδομαρτυρία και τον κατηγορήσαν ότι είχε συνάψει σχέσεις με την Βλοΐσου, με την οποία είχε αποκτήσει και ένα εξώγαμο παιδί, όπως δηκτικά υπερθεμάτισε,

¹⁶⁴ 14. Γ.Α.Κ.-Γ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 1 [Δικαστική υπόθεση Νικόλα Κυπριώτη εναντίον Βασιλού Βλοΐσου], 20.08.1797.

¹⁶⁵ Η οικογένεια Κεντρωτή εντοπιζόταν ως επί το πλείστον στα Φράτσια στην περιοχή των Κεντρωτιανικών. Ήταν πολυάριθμη και μέλη της υπήρξαν ιερείς και τουλάχιστον ένας νοτάριος, ο παπά Μιχάλης Κεντρωτής (1731-1773), οπότε ήταν λογικό ότι οι γέροντες των χωριών της περιοχής προέρχονταν από αυτούς. Βλέπε Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 315-317.

«Ευρίσκοντας δὶω ψευδομάρτυρας ὅτι πῶς ἔκαμα με αὐτὴ πεδὴ». Οἱ δικαστές αποφάσισαν νὰ φυλακιστεῖ ὁ Κυπριώτης γιὰ εἴκοσι ἑξὶ ἡμέρες καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἡ κατάθεσή του ἀπέκτησε ἓνα πυκνὸ ὕφος γιὰ τὰ δεινὰ ποὺ υπέστη, «το ἄδηκο αὐτῷ ὅπου ἐπάσχιζαν νὰ κατάσκεβάσουν [...] ἡ ζωὴ μου ἤγγισε εἰς θανάτω [...] ἔστηλε εἰς τὸ σποίτη μου τροῖς σολτάδους καὶ μου ἐρίμαξαν τὸ τιποταῖς μου». Καυτηρίασε τὸ χαμηλὸ ἥθος τῆς Βλοῖσου καὶ προέβη σὲ βαρεῖς καὶ ανοίκειους χαρακτηρισμοὺς ζητώντας ἀπονομὴ δικαιοσύνης, «αὐτὴ εἶνε μὴ φανερὴ πουτάνα ὅπου σὸτῶ τοῦ Μαρτζέλου τὴν εἶχαν ρέστῳ ὅτι ἔσκοτωνε τὰ πεδία καὶ ἐπλέρωσε ντζερέμε».¹⁶⁶ Μάρτυς υπερασπίσεως τοῦ Κυπριώτη ἦταν ἓνας ἱερέας, ὁ παπὰ Ἀνδρέας Στάης, γεγονὸς ποὺ ἐνίσχυε τὴ στήριξη τῶν λεγομένων τοῦ καθὼς ὁ ἱερέας υπέγραψε σχετικὰ «παπα Ἀνδρέας Στάης μάρτυς παρὼν εἰσταμεν νὰ τοῦ βγάλει τὰ ἄσπρα τοῦ καὶ αὐτὸς τὸν ἀδίκησεν καὶ τοῦ καιθήρισε καὶ τοῦ ἔφαγεν τὰ ἄσπρα τοῦ».

Τὸ ἐνδιαφέρον σὲ αὐτὴ τὴ δικαστικὴ υπόθεση ἐστιάζεται στὴ χρονικὴ περίοδο ποὺ διαδραματίστηκε, στὶς 20 Αὐγούστου τοῦ 1797, δηλαδὴ δώδεκα μέρες μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Προσωρινοῦ Δημαρχεῖο Κυθήρων. Μὲ δεδομένο τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Δημοκρατικοὶ Γάλλοι εἶχαν ἀποβίβαστεῖ στὰ Κύθηρα ἀπὸ τὰ μέσα Ιουλίου, αὐτὴ ἡ δικαστικὴ υπόθεση ξεκίνησε νὰ ἐκδικάζεται ὡς μὴ ἀστικὴ διαφορὰ ἐπὶ βενετικῆς διοίκησης καὶ κατέληξε ὡς μὴ κακουργηματικὴ υπόθεση ἐπὶ γαλλικῆς. Οἱ κατηγορίες ἦταν βαρύντατες καὶ περιλάμβαναν ἐξώγαμη τεκνοποίηση, ἐκτρωση καὶ συνωμοσία τῆς κατηγορουμένης με τὸν γέροντα τοῦ χωριοῦ εἰς βάρος τοῦ ἀντίδικου. Ὁ ρόλος τοῦ Κεντρωτῆ, ὁ ὁποῖος σημειωτέον δὲν ἐπιλέχθηκε ἀπὸ τοὺς Δημοκρατικοὺς Γάλλους ὡς υπεύθυνος τοῦ Προσωρινοῦ Δημαρχεῖο στο Ντιστρέτο τοῦ, σκιαγραφήθηκε με ἰδιαίτερα μελανά χρώματα. Ὁ Κυπριώτης κατηγόρησε καὶ τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία γιὰ κατάχρηση, καθὼς οἱ στρατιῶτες ποὺ ἀσκούσαν καθήκοντα ἀστυνομικῶν βιαιοπράγησαν ἐναντίον τοῦ.

Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος υπῆρξε τὸ κομβικὸ γεγονὸς ποὺ ἐνδεχομένως ἐνεθάρρυνε τὸν κατηγορούμενο νὰ στραφεῖ ἐνάντια σὲ ἓναν πρῶτον τοπικὸ ἀξιωματοῦχο καὶ σὲ αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ἤλπιζε στὴν κατανόηση τῆς νέας γαλλικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία εἶχε καταργήσει ὅλα τὰ προνόμια τῆς βενετοκρατίας. Ἡ υπόθεση αὐτὴ καταδείκνυε ὅλα τὰ βασικὰ ἀτοπήματα γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε κατηγορηθεῖ ἡ βενετικὴ διοίκηση καὶ δικαιοσύνη, δηλαδὴ τὴ διαφθορὰ τῶν ἀξιωματῶν, τὸ συγκερασμὸ δικαστικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐν τέλει τὴν κακοδικία. Ἡ ἐκκλήση τοῦ

¹⁶⁶ ντζερεμές = προστιμο, ἄδικα καταβαλλόμενη πληρωμὴ (<τουρκ. cereme).

κατηγορουμένου βασίστηκε στο δίκαιο και στη στήριξη του αδυνάτου την οποία είχαν έρθει για να επιβάλλουν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι.

Κεφ. 7. Η βενετική υγειονομική πολιτική

Τα Κύθηρα, όπως και τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά επί βενετοκρατίας, διέθεταν Υγειονομείο και Λοιμοκαθακτήριο.¹⁶⁷ Το Υγειονομείο (Sanità) ως διοικητικός μηχανισμός ήταν το μέτρο αντιμετώπισης εκ μέρους των ευρωπαϊκών κρατών και ιδίως της Βενετικής Πολιτείας έναντι της πανδημίας της *Μαύρης Πανώλης* ή *Μαύρου Θανάτου* από την οποία είχαν πληγεί βάνουσα. Η ασθένεια αυτή εξαπλώθηκε στην Ευρώπη τα έτη 1348-1353, με παροδικές εξάρσεις μέχρι και τον 18ο αι. Σε μετρήσιμα μεγέθη χάθηκε το 1/3 του συνολικού ευρωπαϊκού πληθυσμού (εκτιμώμενες απώλειες 20-25.000.000 σε σύνολο 75-80.000.000). Στη Βενετία ο απολογισμός αναλογικά υπήρξε βαρύτερος, καθώς απώλεσε περισσότερο από το 1/2 του πληθυσμού της, δηλαδή περίπου 50.000 σε σύνολο 100.000 και πλέον κατοίκων, σε διάστημα δεκαοχτώ μηνών των ετών 1348-49.¹⁶⁸

Η δημιουργία του Υγειονομείου ήταν ο βασικότερος θεσμικός πυλώνας ελέγχου των θαλασσιών μεταφορών, της κίνησης στα λιμάνια και εν γένει της ναυτιλίας. Πέραν από την εμπειρία της πανώλης είχε διατηρηθεί η ιστορική μνήμη των πανδημιών, όπως ενδεικτικά αναφέρεται ο λοιμός που έπληξε την κλασική Αθήνα για τον οποίο επίσης κύρια αιτία μετάδοσης υπήρξε η ναυτιλιακή δραστηριότητα. Η Βενετία, κατεξοχήν ναυτική δύναμη, ήταν η πρώτη ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη που από τις αρχές του 15ου αιώνα δημιούργησε τα Υγειονομεία και

¹⁶⁷ Για την περίπτωση των Κυθήρων πρέπει να σημειωθεί ότι η Κατερίνα Κωνσταντινίδου που μελέτησε ενδελεχώς στα αρχεία της Βενετίας την ιστορία των υγειονομικών μονάδων στα Ιόνια νησιά, για τα Κύθηρα δεν εντόπισε σχετικό υλικό αναφέροντας χαρακτηριστικά «αντίθετα, ως προς τα Κύθηρα το συγκεκριμένου τύπου υλικό *σιωπά*». Βλέπε Κωνσταντινίδου Κ., *Το κακό οδεύει έρποντας Οι λοιμοί της πανώλης στα Ιόνια Νησιά (17ος-18ος αι.)*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Βενετία 2007, σ. 22. Τα μοναδικά στοιχεία που αφορούν στο βενετικό Υγειονομείο Κυθήρων εντοπίστηκαν στο Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. από τη Μαρία Πατραμάνη στο «Λιμοί και λοιμοί στα Κύθηρα. Η στάση των βενετικών Αρχών και του πληθυσμού (16ος-18ος αι.)», *Άνθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 569-619.

¹⁶⁸ Lane F.C., *Βενετία η θαλασσοκράτειρα*, ό.π., σσ. 45-48.

καθιέρωσε ένα νομικό και διοικητικό πλέγμα μέτρων, περιορισμών, ελέγχων και απαγορεύσεων στις θαλάσσιες μεταφορές.

Στη Βενετία προϋπήρχε η τεχνογνωσία αντιμετώπισης μεταδοτικών ασθενειών καθώς ήδη από το 1182 είχαν ιδρυθεί τα πρώτα λεπροκομεία, όταν η νόσος αυτή μάστιζε την Ευρώπη. Το 1423 και μετά από την εκδήλωση ενός ακόμη κύματος πανώλης αποφασίστηκε η ίδρυση παρόμοιας δομής και για τους πανωλόβλητους. Συστάθηκε το πρώτο βενετικό λοιμοκαθακτήριο στο νησί όπου βρισκόταν το μοναστήρι των Αυγουστίνων μοναχών αφιερωμένο στη Santa Maria di Nazaret,¹⁶⁹ ενώ το 1468 πιλοτικό μοντέλο καραντίνας εφαρμόστηκε στο νησί Vigna Murata γνωστό ως *lazzaretto nuovo*.¹⁷⁰ Η ονομαζόμενη μέχρι και σήμερα καραντίνα (*quarantena*)¹⁷¹ περιλάμβανε τη διαδικασία απομόνωσης των ταξιδιωτών και των

¹⁶⁹ Πολλοί ιστορικοί πιστεύουν ότι κατά παραφθορά της λέξεως *Ναζαρέτ* πήραν τα λοιμοκαθακτήρια το όνομα *Lazzareti*. Η άποψη αυτή δεν φαίνεται να ευσταθεί, γιατί είναι γνωστό ότι απομονωτήρια είχαν ιδρυθεί στην Ευρώπη ήδη από τον 13ο αιώνα και σε αντιδιαστολή με τα λοιπά νοσοκομεία, που ονομάζονταν *Hospitali*, αυτά ονομάζονταν *Λαζαρέτα* από τον φτωχό *Λάζαρο* της Ευαγγελικής Παραβολής όπως αναγράφεται στο γνωστό χωρίο του Ευαγγελιστή Λουκά (κεφ. ιστ', 20-21) «Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ». Βλέπε Πανδῆ-Αγαθοκλή Β., «Καραντίνες και λοιμοκαθακτήρια στα Ιόνια νησιά», *Ιατρικά Χρονικά Βορειοδυτικής Ελλάδος*, 8, 2012, σ. 16.

¹⁷⁰ Πλέσσα Μ., «Θεσμοί Υγειονομικής Επιτήρησης στα νησιά του Ιονίου, την περίοδο των Ευρωπαϊκών Κυριαρχιών: Η περίπτωση των Λοιμοκαθακτηρίων», *Ιστορίας Μέρμνα, Τιμητικός Τόμος στον καθηγητή Γεώργιο Ν. Λεοντσίνη*, Α2, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2011, σ. 1087, όπου αναφέρεται η συγκρότηση του συστήματος των λοιμοκαθακτηρίων «Τα μέτρα αυτά ουσιαστικά αποτελέσαν πιλοτικό σχέδιο για τη διεθνή υγειονομική πολιτική και κατέληξαν στη θεσμοθέτηση του δικτύου των λοιμοκαθακτηρίων. Στα εν λόγω κτήρια τα πλοία και οι επιβαίνοντες έπρεπε να μείνουν σε αυστηρό περιορισμό (καραντίνα) με σκοπό τη μη μετάδοση της ασθένειας. Έως τα τέλη του 19ου αι. η διάρκεια της καραντίνας παρουσίαζε διακυμάνσεις και καθοριζόταν από το κατά τόπους υγειονομείο. Αφού οι επιβαίνοντες υποβάλλονταν στη διαδικασία της υγειονομικής κάθαρσης μπορούσαν να μεταβούν στην πόλη σε καθεστώς «ελευθεροκοινωνίας» (πράτιγο)».

¹⁷¹ Πανδῆ-Αγαθοκλή Β., «Καραντίνες και λοιμοκαθακτήρια στα Ιόνια νησιά», ό.π., σ. 17. Στα λοιμοκαθακτήρια αυτά περιορίζονταν οι προερχόμενοι από ύποπτα μέρη για περίπου σαράντα ημέρες, η δε περίοδος της απομόνωσης ονομαζόταν καραντίνα (από το ιταλικό *quaranta* που σημαίνει σαράντα). Παράλληλα τα εμπορεύματα και τα κινητά μέρη του πλοίου υποβάλλονταν σε αερισμό, έκθεση στον ήλιο και απολύμανση. Ο προσδιορισμός των 40 ημερών είχε θρησκευτική βάση και ορίστηκε, απ' ό, τι φαίνεται, από τους καθολικούς επισκόπους συμβολίζοντας τις ημέρες που είχε απομονωθεί για προσευχή ο Χριστός στην έρημο και ο Μωυσής στο Όρος των Ελαιών.

πληρωμάτων σε ειδικές εγκαταστάσεις, για ένα ικανό διάστημα. Εάν είχαν μολυνθεί από κάποια ασθένεια έπρεπε να απολυμανθούν όπως όριζε η επιστήμη της εποχής. Τα λοιμοκαθατήρια και η διαδικασία της καραντίνας αποτέλεσαν τον εκτελεστικό φορέα της υγειονομικής πολιτικής της Βενετίας σε όλη την θαλάσσια αυτοκρατορία της.

Η βενετική διοίκηση διαμόρφωσε δύο πυλώνες άσκησης υγειονομικής πολιτικής, τα Υγειονομεία (Sanità) και τα Λοιμοκαθατήρια (Lazaretta), τα οποία υπάγονταν στα πρώτα.¹⁷² Στα πρώτα απομονώνονταν τα ύποπτα πλοία και τα πληρώματα για υγειονομικές εξετάσεις και απολύμανση. Τα Υγειονομεία, που ήλεγχαν τα Λαζαρέτα, αποτελούσαν την εποπτική αρχή ελέγχου της ναυτιλιακής κίνησης, εξέδιδαν τα πιστοποιητικά ελευθεροκοινωνίας των πλοίων (στα οποία καταγραφόταν το υγειονομικό τους ιστορικό) και αναλόγως ενέκριναν ή απέρριπταν τη συνέχιση της πορείας του πλοίου.¹⁷³ Τα νεοσύστατα Υγειονομεία έπρεπε να στελεχωθούν με το κατάλληλο προσωπικό και έτσι το 1486 συγκροτήθηκε από τη Βενετική Σύγκλητο το *Maggistrato alla Sanità*, με τρεις Προνοητές Υγείας

¹⁷² Πλέσσα Μ., «Θεσμοί Υγειονομικής Επιτήρησης στα νησιά του Ιονίου», ό.π., σ. 1088. Πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρχε μια εννοιολογική σύγχυση του όρου *Λοιμοκαθατήριο* με το *Υγειονομείο*, καθώς όλα τα υγειονομικά τμήματα ταυτίζονταν με τα *Λαζαρέτα*, ενώ μια ακόμα ονομασία του λοιμοκαθατηρίου τα *Σπόρκα*, είχε κι αυτή ιταλική προέλευση καθώς προέρχεται από το ιταλικό *sporco* που σημαίνει βρώμικος, μιανός. Με τα χρόνια η λέξη Λαζαρέτο έφτασε να χρησιμοποιείται τόσο για το καθαυτό νοσοκομείο όσο και για το χρονικό διάστημα της καραντίνας.

¹⁷³ Ό.π., σσ. 18-19. Η περιγραφή του Γάλλου προξένου Grasset Saint Sauveur από τη Κέρκυρα το 1781, σχετικά με την περίπτωση ενός πλοίου που είχε προσβληθεί από πανώλη και προερχόταν από την Αλεξάνδρεια, είναι πολύ γλαφυρή και αποδίδει πιστά τη λειτουργία των υγειονομικών θεσμών και το φόβο απέναντι στην ύπαρξη μολυσματικής ασθένειας «Μια γαλιότα σταμάτησε το καράβι στ' ανοιχτά κι' εμπόδισε κάθε επικοινωνία. Ύστερα από λίγες μέρες βγήκε το πλήρωμα στο νησάκι, που λειτουργούσε το λαζαρέτο, μαζί με όλο το φορτίο του караβιού. Οι ναύτες έβγαλαν τα ρούχα τους και φόρεσαν ένα πουκάμισο από χοντρό ύφασμα ποτισμένο. Δύο φορές την ημέρα έκαναν λουτρό μπροστά στους υγειονομικούς επιθεωρητές και τον αρχίατρο. Τέσσερις πέθαναν. Έκαψαν οι σύντροφοί τους όλα τα υπάρχοντά τους, κι' αφού έριξαν τα πτώματα σε βαθύ λάκκο τον σκέπασαν με ασβέστη. Έπειτα ξαρμάτωσαν το καράβι και το βούλιαξαν για απολύμανση. Σε είκοσι μέρες το ανέλκυσαν. Αλλά σε κανένα δεν επέτρεψαν να πλησιάσει επί οκτώ ημέρες. Επειδή το πλήρωμα είχε αποδεκατιστεί από την πανώλη, ελευθέρωσαν μερικούς καταδίκους από τις γαλέρες και τους ανέβασαν στο καράβι για να συμπληρώσουν τα κενά. Κι' έτσι σαλπάρισε το πλεούμενο για τη Βενετία. Το συνόδευσε μια φρεγάτα κι' ο καπετάνιος της δεν το άφησε από τα μάτια του, ώσπου ν' αράξει μπροστά στο βενετικό λαζαρέτο, όπου άρχισε νέα καραντίνα».

(Proveditori alla Sanità), μέλη του Μεγάλου Συμβουλίου, δείγμα της σημασίας που απέδιδε η Βενετία στους υγειονόμους. Αργότερα ο θεσμός αυτός ενισχύθηκε από τους Πρόσθετους Προνοητές Υγείας (Sopraproveditori alla Sanità), για να αντιμετωπιστεί ο μεγάλος φόρτος εργασίας.¹⁷⁴ Οι Προνοητές αυτοί ήταν επιφορτισμένοι με τον έλεγχο και τη λειτουργία του υγειονομικού μηχανισμού της βενετικής επικράτειας τόσο στη Μητρόπολη όσο και στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο και επικουρούνταν από μεσαίο και κατώτερο προσωπικό.¹⁷⁵

Στα Ιόνια νησιά, υπήρχε τοπικό Maggistrato alla Sanità, με προϊστάμενο τον υγειονόμο (priore), αξιωματούχο διορισμένο απευθείας από το Υγειονομείο της Βενετίας. Το τοπικό Υγειονομείο διόριζε τους proveditori alla sanità, με ετήσια θητεία, το γραμματέα και το βοηθό του.¹⁷⁶ Σε περίπτωση εκδήλωσης επιδημίας εκλέγονταν και έκτακτοι υγειονόμοι για την πληρέστερη αντιμετώπιση της κρίσης και συγκροτούσαν το Collegieto Sanitario για την λήψη των αναγκαίων μέτρων.¹⁷⁷ Πρέπει να σημειωθεί ότι τα Υγειονομεία των Ιονίων νήσων διακρίνονταν από μια τάση αυτονόμησης των γηγενών αστών από τους κανονισμούς της Μητρόπολης και

¹⁷⁴ Πανδή-Αγαθοκλή Β., «Καραντίνες και λοιμοκαθατήρια στα Ιόνια νησιά», ό.π., σ. 16, όπου αναλυτικά αναφέρει για τα καθήκοντα των υγειονόμων «Οι Proveditori και οι Sopraproveditori έπρεπε να είναι ευγενείς και όφειλαν να επιτηρούν την πορεία των επιδημικών και ενδημικών ασθενειών ανθρώπων και ζώων, το έργο των ιατρών, τη λειτουργία των νοσοκομείων, τη διακίνηση των εδωδίων. Ανάμεσα στα άλλα τους καθήκοντα είχαν και την ευθύνη της λειτουργίας του λαζαρέτου, εξέταζαν τα πιστοποιητικά υγείας των πλοίων, επέβαλαν καραντίνα, αν το έκριναν σκόπιμο, την καταστροφή του φορτίου και της αλληλογραφίας. Αλληλογραφούσαν επίσης με τους διπλωματικούς αντιπροσώπους και απεσταλμένους της Βενετίας στο εξωτερικό και με ξένα υγειονομικά Ιδρύματα. Έτσι γνώριζαν αν ένα καράβι ερχόταν από ύποπτη για ασθένεια χώρα και λάβαιναν τα μέτρα τους για να προλάβουν τυχόν επέκταση της επιδημίας».

¹⁷⁵ Παπαδάκη Α., «Τοπικοί αξιωματούχοι και υπάλληλοι», ό.π., σσ. 93-94. Κατώτερα αξιώματα που επικουρούσαν το έργο των υγειονόμων ήταν ο προϊστάμενος του λοιμοκαθατηρίου, οι προϊστάμενοι των νοσοκομειακών ξενώνων και ιδρυμάτων, οι δημόσιοι γιατροί, οι προϊστάμενοι μονών και οι επιστάτες των δημόσιων δρόμων (deputati sopra le pubbliche strade), όπως ονομάζονταν στην Πελοπόννησο οι υπεύθυνοι για την αποκομιδή των απορριμμάτων. Για συνολική προσέγγιση της υγειονομικής πολιτικής στη βενετοκρατούμενη Κρήτη βλέπε Παπαδία-Λάλα Α., *Ευαγή και νοσοκομειακά ιδρύματα στη Βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών και Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Βενετία 1996

¹⁷⁶ Πλέσσα Μ., «Θεσμοί Υγειονομικής Επιτήρησης στα νησιά του Ιονίου », ό.π., σ. 1089.

¹⁷⁷ Λασκαράτος Ι. Γ., *Πρόληψη της αρρώστιας και κοινωνική προστασία στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Ιατρική Σχολή, Αθήνα 1984, σσ. 16-17.

έβριθαν από συμβάντα οικονομικών καταχρήσεων και εν γένει από την εκμετάλλευση μιας σημαντικής θέσης εξουσίας (του τοπικού υγειονόμου) για προσωπικό όφελος.¹⁷⁸

Οι αρμοδιότητες των Υγειονομείων των Ιονίων νήσων, που αποτελούσαν μια βασική δομή για τη Βενετία, ήταν παρόμοιες με αυτές της Μητρόπολης και λογοδοτούσαν απευθείας στον τοπικό Προνοητή. Το Λοιμοκαθακτήριο (Lazaretto), αναλάμβανε τη διαδικασία της καραντίνας που διαρκούσε σαράντα ημέρες ή όσο έκρινε απαραίτητο η κατά τόπους υπηρεσία. Μετά την παρέλευσή της ακολουθούσε η έκδοση της ελευθεροκοινωνίας (*pratica*), το βασικό πιστοποιητικό των πλοίων, το οποίο έπρεπε να επικυρώνεται σε κάθε λιμάνι για να εξασφαλίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης πλεύσης. Σε επίπεδο τυπολογίας τα έγγραφα που εξέδιδε το βενετικό Υγειονομείο ήταν τα εξής:¹⁷⁹

1. *Costituto di nave*, έγγραφο ταυτοποίησης πλοίου
2. *Patente* ή *Revisa di nave*, έγγραφο παροχής άδειας άσκησης δραστηριότητας¹⁸⁰
3. *Atto della pieggiaria*, έγγραφο εγγύησης
4. *Fede di sanità e patenta*, έγγραφο υγειονομικού ελέγχου

Η Βενετία έδινε ιδιαίτερη σημασία στην εύρυθμη λειτουργία των Υγειονομείων του ελληνικού χώρου λόγω της γειτνίασης με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.¹⁸¹ Ήταν αναγκαία για τα βενετικά λιμάνια που εμπορεύονταν με την οθωμανική Ανατολή η διατήρηση υψηλού βαθμού υγειονομικής ετοιμότητας. Εν κατακλείδι η διαμόρφωση των βενετικών υγειονομικών υπηρεσιών αναδεικνύει την προσπάθεια αντιμετώπισης των επιδημιών ως μέριμνα της κρατικής μηχανής, η οποία

¹⁷⁸ Βλέπε χαρακτηριστικά το κεφάλαιο «1.δ.1. Οι τάσεις αυτονομίας των υγειονομείων κατά τον 17ο αιώνα: η περίπτωση της Ζακύνθου», στο Κωνσταντινίδου Κ., *Το κακό οδεύει έρποντας*, ό.π., σσ. 109-115.

¹⁷⁹ Κολυβά Μ., *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική Αναδρομή*, ό.π., σ. 217.

¹⁸⁰ Ειδικά για τις πατέντες στα Ιόνια νησιά βλέπε το κεφάλαιο «"Πατέντα", ταξιδιωτικοί περιορισμοί» στο Βλασσόπουλος Γ. Στ., *Ανεμοκάραβα, Καράβια, Εμπόριο, Μεταφορές, Αηστείες, Πειρατείες, Πανώλη στο Ιόνιο και στα Ακαρνικά παράλια τον 18ο αιώνα*, Φήμιος/Fimios, Ιθάκη 2006, σσ. 65-71.

¹⁸¹ Πανδής-Αγαθοκλή Β., «Καραντίνες και λοιμοκαθακτήρια στα Ιόνια νησιά», ό.π., σ. 17. Ο Γάλλος περιηγητής G.A. Olivier ανέφερε σχετικά «Πιστεύοντας οι Μουσουλμάνοι ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να μεταβάλει τη βουλή του Θεού, θεωρούν έγκλημα κάθε προφύλαξη εναντίον της φριχτής αρρώστιας. Έτσι σ' ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία η επικοινωνία ήταν ελεύθερη και δε λειτουργούσαν στα λιμάνια λαζαρέτα».

όφειλε να προστατεύσει τους πολίτες της. Η κοινωνία, η πολιτική και η οικονομία έπρεπε να προσαρμοστούν στο συνεχή κίνδυνο εκδήλωσης των επιδημιών και να υιοθετήσουν καινοφανή μοντέλα συμπεριφοράς. Η επίδραση των μολυσματικών επιδημιών άφησε το αποτύπωμά της στο θρησκευτικό συναίσθημα, στην επιστημονική εξέλιξη και στα πολιτιστικά πρότυπα, ενώ υπήρξε καθοριστική για την πορεία της Ευρώπης από τον Ύστερο Μεσαίωνα προς την Αναγέννηση.

Σε αυτό το πλαίσιο η Βενετία έδρασε κατά το δοκούν και επιστράτευσε τους διοικητικούς της μηχανισμούς, τη γραφειοκρατία και τις θεσμικές αρχές που διέθετε για να διαχειριστεί ένα υπαρξιακό ζήτημα που έθιγε καίρια την ίδια την υπόστασή της, τη ναυτιλία. Η ιστορική πορεία έδειξε ότι, παρ' όλες τις δυσλειτουργίες και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν τα Υγειονομεία, εν τέλει ανταποκρίθηκαν στις προκλήσεις και δημιούργησαν ένα πρωτοποριακό μοντέλο το οποίο ακολούθησαν τα υπόλοιπα κράτη.

Κεφ. 8. Το Κομιτάτο της Σανιτάς και της Εσωτερικής Οικονομίας

Στην πρώτη περίοδο της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων, η ανάγκη για άμεση παραγωγή διοικητικού έργου από το Υγειονομείο και την Εσωτερική Οικονομία οδήγησε στη δημιουργία ενός λιτού και ενιαίου συγκεντρωτικού σχήματος. Έτσι το τρίτο Κομιτάτο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων ιδρύθηκε με την ίδια πράξη με την οποία ιδρύθηκε το Προσωρινό Δημαρχείο¹⁸² με αρμοδιότητες στους τομείς της δημόσιας υγείας και της εσωτερικής οικονομίας, *Τρίτον Κομιτάτον συνθεμένον από τούς κάτωθεν καί όπου θέλει ονοματίζεται τῆς Σανιτάς, καί τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας*. Το Κομιτάτο της Σανιτάς και της Εσωτερικής Οικονομίας ενσωμάτωνε δύο βασικούς διοικητικούς κλάδους, το Υγειονομείο και την Οικονομία. Οι τομείς αυτοί δεν ήταν ασύνδετοι μεταξύ τους, όπως φαινομενικά εμφανίζονταν. Το Υγειονομείο ως φορέας βρισκόταν σε άμεση σχέση με τη ναυτιλία και το εμπόριο και απεκόμιζε έσοδα για το δημόσιο ταμείο από τα τελωνειακά τέλη και τα πρόστιμα. Η υπαγωγή του στον ίδιο διοικητικό φορέα με την Εσωτερική Οικονομία υποβίβαζε την αυτονομία του, κάτι το οποίο διαφοροποιήθηκε αργότερα με την υπαγωγή του στο Νομό του Αιγαίου. Στην ίδια

¹⁸² 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

πράξη ιδρύσεως του Τρίτου Κομιτάτου αναφέρονταν συνολικά οι αξιωματούχοι του Κομιτάτου, χωρίς διάκριση του επιμερισμού τους σε Υγειονομείο ή Εσωτερική Οικονομία:

1. Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος ποτέ Γεωργίου (Teodoro Stati quondam Giorgio). Πρόκειται για το φιλογάλλο λόγιο Θεόδωρο Στάθη, που εκφώνησε τον περίφημο πανηγυρικό λόγο και ανταμείφθηκε με το διορισμό του σε ένα υψηλό και σημαντικό διοικητικό αξίωμα.¹⁸³ Ο λόγος που εκφώνησε για την άφιξη των Δημοκρατικών Γάλλων έχει χαρακτηριστεί ως η πιο συμβολική στιγμή της γαλλοκρατίας στα Κύθηρα. Ο ίδιος δεν ήταν αστός της βενετοκρατίας, αλλά ένας ιδιαίτερα μορφωμένος λόγιος. Ήταν σύζυγος της Αικατερίνης Δαρμάρου, η οποία ανήκε σε μια από τις παλαιότερες αριστοκρατικές οικογένειες των Κυθήρων.
2. Αναγνώστης Αναστάσιος Μπενάρδος ποτέ Πέτρου (Anastasi Anagnosti Bernardo quondam Pietro). Η οικογένεια Βενάρδου, ένας κλάδος της πολυπληθέστερης οικογένειας Κορωναίου, εντοπιζόταν στο βόρειο τμήμα του νησιού, στον Ποταμό, και από τα τέλη του 18ου αι. στον Καραβά. Η οικογένεια δεν ανήκε στους αστούς της βενετοκρατίας, πιθανώς όμως διέθετε εμπορικές επιχειρήσεις και ήταν εύπορη.¹⁸⁴
3. Τζουάνες Κασιμάτης ποτέ Ιουλίου (Zuane Cassimati quondam Giulio quondam Demetrio),¹⁸⁵ μέλος της αναφερόμενης οικογένειας Κασιμάτη, ανήκε στα εύπορα μέλη της.
4. Τζουάνες Δαρμάρος ποτέ Νικολάου (Zuane Darmaro quondam Nicolò). Πρόκειται για μια από τις παλαιότερες οικογένειες αστών της βενετοκρατίας, η οποία μετείχε στο πρώτο συμβούλιο του 1573. Μέλη της υπήρξαν ανώτεροι αξιωματούχοι και ιερείς, με κορυφαίο τον Επίσκοπο Κυθήρων Φιλόθεο Δαρμάρο, 17ος αι.¹⁸⁶ Ο Τζουάνες Δαρμάρος πιθανότατα ανήκε στα μέλη των αριστοκρατών με προοδευτικές ιδέες.
5. Δημήτριος Αλβανάκης ποτέ Σαράντου (Demetrio Albanachi quondam Sarando). Η οικογένεια Αλβανάκη προερχόταν από πελοποννήσιους

¹⁸³ Χάρου-Κορωναίου Ε., «Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος», ό.π., σσ. 11,13.

¹⁸⁴ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 157-161, Καλλίγερος Ε. Π., *Συμπληρωματικά στοιχεία στα Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 24-25.

¹⁸⁵ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 291-297.

¹⁸⁶ Ό.π., σσ. 210-213.

πρόσφυγες που ήρθαν στα Κύθηρα στα μέσα του 18ου αι. και κατοίκησαν στη Χώρα Κυθήρων. Ο αναφερόμενος Δημήτριος υπήρξε γενάρχης του κλάδου αυτού, ήταν εγγεγραμμένος στην ενορία του Εσταυρωμένου και ο γιός του Σαράντος αναφέρεται ως κουμπάρος στην ενορία του Παντοκράτορα στο Κάστρο,¹⁸⁷ γεγονότα που μαρτυρούν ότι ανήκαν στην κυθηραϊκή ελίτ.

Και σε αυτή την περίπτωση παρατηρήθηκε το ίδιο μοτίβο όπως και στα άλλα Κομιτάτα του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων όπου τα επιλεγέντα μέλη ήταν φιλογάλλοι πρώην αστοί της βενετοκρατίας, εύποροι έμποροι, κτηματίες και λόγιοι που αναμείχθηκαν για πρώτη φορά στην άσκηση δημοσίων λειτουργημάτων, αποκλειόμενοι έως τότε από το σύστημα των Βενετών. Ανάμεσα σε αυτούς δεν υπήρχε κανένας βενετός αξιωματούχος.

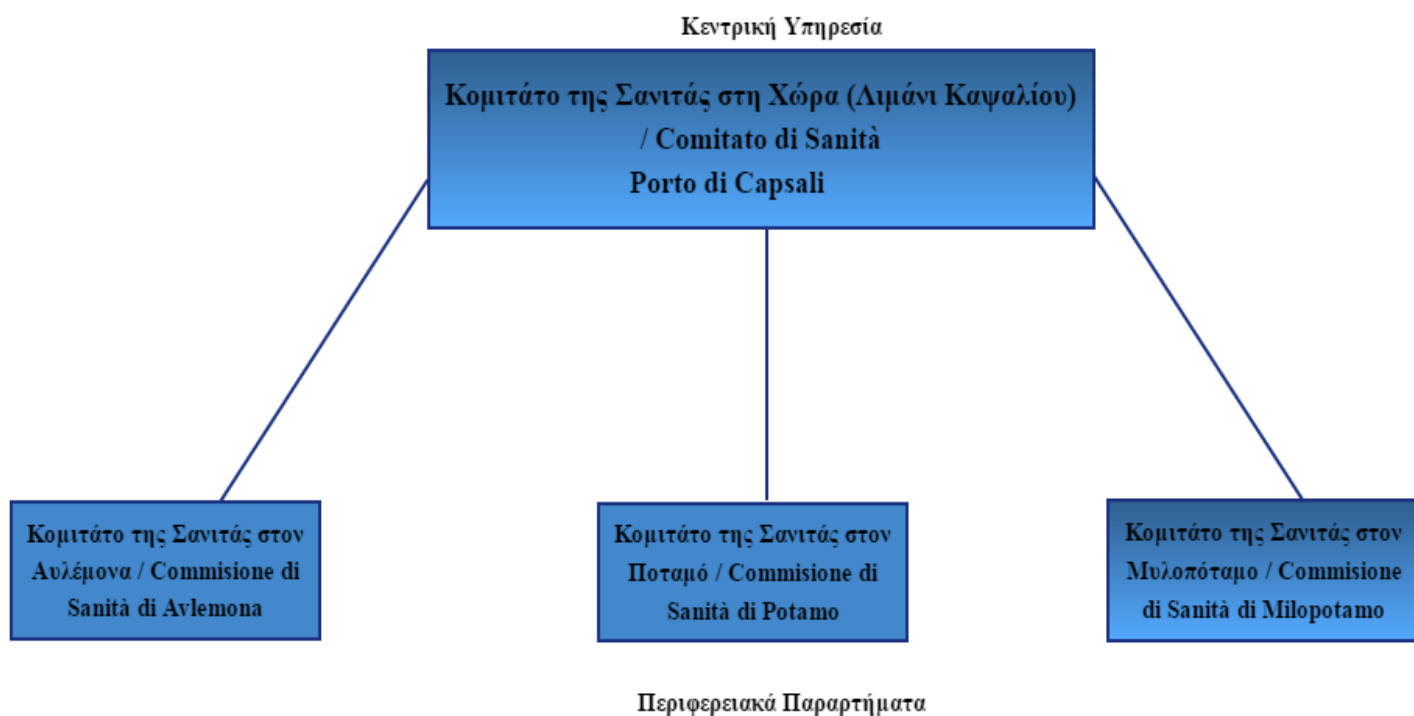
Κεφ. 9.1. Το Κομιτάτο της Σανιτάς (Υγειονομείο Κυθήρων)

Η έννοια της κρατικής διοίκησης εμπεριέχει τη *συνέχεια* καθώς, σε περίπτωση αλλαγής καθεστώτων, για να λειτουργήσει χρειάζεται δομές και αξιωματούχους. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι παρότι ήλθαν ως ριζοσπαστική δύναμη αλλαγής αναγκάστηκαν να διατηρήσουν τους απαραίτητους θεσμούς με βασικότερο εξ αυτών το Κομιτάτο της Σανιτάς (Sanità) των Κυθήρων. Την επομένη της επίσημης ίδρυσης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, στις 9 Αυγούστου 1797, ένα από τα θέματα της συνεδρίασης του Προεδρείου του ήταν ο καθορισμός αρμοδιοτήτων και ο διορισμός αξιωματούχων στα παραρτήματα του Υγειονομείου.¹⁸⁸ Η δομή του Υγειονομείου διαρθρωνόταν ως εξής:

¹⁸⁷ Χάρου-Κορωναίου Ε., *Ληξιαρχικό Αρχείο Ενοριών, Ενορία Παντοκράτορος στο Κάστρο (1687-1850)*, Κύθηρα 2006, σσ. 191-192, 226.

¹⁸⁸ 57. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Εγγραφο 1 [Εγγραφο για την οργάνωση και επάνδρωση των υπηρεσιών του Υγειονομείου Κυθήρων], 09.08.1797.

Διάγραμμα 4. Η δομή του Υγειονομείου Κυθήρων

Η φράση του εγγράφου «geloso argomento della commun salute», δείχνει πόσο μεγάλη βαρύτητα είχε το θέμα αυτό για τη διοίκηση. Επικεφαλής του Υγειονομείου διορίστηκε ο Κυθήριος πρώην αστός της βενετοκρατίας Zuanne Darmaro, ο οποίος κατείχε το αξίωμα αυτό και επί Βενετών. Η λειτουργική δομή του Υγειονομείου είχε ως εξής: 1) έδρα του ήταν το λιμάνι της Χώρας, το Καψάλι και 2) βασική του αρμοδιότητα ήταν η τήρηση των υγειονομικών κανόνων, η είσπραξη των απαιτούμενων τελών και η εφαρμογή των διαταγμάτων. Ακολούθως ορίστηκαν οι έξι στρατιώτες (fanti) για τη φρουρά στο λιμάνι του Καψαλίου με εβδομαδιαία και εναλλασσόμενη βάρδια. Διορίστηκαν επίσης οι περιφερειακοί επίτροποι-υγειονόμοι, πρώτα στον Αυλέμονα που διέθετε λιμάνι και παρακείμενο φρούριο και ακολούθως στον Ποταμό και στον Μυλοπόταμο, στα μεγάλα εμπορικά κέντρα των Κυθήρων, παρότι δεν βρίσκονταν πλησίον της θάλασσας. Οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των αξιωματούχων του Υγειονομείου, στο ίδιο έγγραφο, συμπυκνώνονταν σε μια παράγραφο, σύμφωνα με την οποία έπρεπε να:

1. Επιβλέπουν την κοινή υγεία.
2. Τηρούν τις υγειονομικές διατάξεις και να φροντίζουν για την είσπραξη των τελών.

3. Υποβάλλουν τις δαπάνες τους στην Επιτροπή του Υγειονομείου.
4. Αντιμετωπίζουν τις έκτακτες καταστάσεις που ενδέχεται να παρουσιαστούν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους .

Στο ίδιο έγγραφο της 9ης Αυγούστου 1797 οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ανέφεραν τον κίνδυνο της πειρατείας «dell'incursioni Piratiche», επιδιώκοντας να τον αντιμετωπίσουν με τη συγκρότηση ενός ευρύτερου στρατιωτικού σχηματισμού, ο οποίος θα προφύλασσε την ακτογραμμή των Κυθήρων «un'armo litorale dell'isola». Στην προσπάθεια αυτή κλήθηκε να συνδράμει και η Επισκοπή Κυθήρων, καθώς τον μέσω των ληξιαρχικών καταστίχων των ενοριών της μπορούσε να προχωρήσει σε απογραφή των αρρένων κατοίκων από δέκα έξι έως πενήντα πέντε ετών, ικανών να φέρουν όπλα, «Vescovo Levunj il dover far eseguire col mezzo de' rispettivi Parochi un'anagrafi generale degl'abitanti tutti dall'età d'anni sedeci compiti a quella di cinquantacinque». Η πειρατεία στα τέλη του 18ου αι. ήταν φλέγον ζήτημα για τα νησιά και τις παραθαλάσσιες περιοχές των ελληνικών θαλασσών, με έντονες μνήμες από τις επιδρομές του παρελθόντος. Η αναφορά από τους Δημοκρατικούς Γάλλους για την οργάνωση της στρατιωτικής φρουράς του Υγειονομείου κρίνεται εν πρώτοις απολύτως δικαιολογημένη. Δεν αναφέρθηκε όμως το αμεσότερο πρόβλημα του ναυτικού των Ιονίων νήσων, που ήταν η εμπόλεμη κατάσταση με τη Βρετανία, χώρα με τον ισχυρότερο στόλο της εποχής. Με δικαιολογία την υγειονομική επιφυλακή και την προστασία από την πειρατεία κατεβλήθη προσπάθεια στρατιωτικής ενίσχυσης των ακτογραμμών του νησιού, η οποία αφορούσε κυρίως την πολεμική σύρραξη Δημοκρατικής Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας και όχι τόσο την πειρατεία. Η κατάσταση των διορισθέντων στρατιωτών και περιφερειακών αξιωματούχων του Υγειονομείου περιλαμβάνονταν στο ίδιο έγγραφο και επιμεριζόταν ως εξής:

Πίνακας 3. Κατάλογος των στρατιωτών της Κεντρικής Υπηρεσίας (fanti di Sanità)
του Υγειονομείου Κυθήρων

1. Spiro Amarando quondam Pietro
2. Pietro Facea quondam Boliò
3. Zuanne Jacannachi
4. Jianni Bareseri naturale
5. Giorgi Petrochilo di Paulo Giovanco

Πίνακας 4. Κατάλογος Περιφερειακών Επιτρόπων (Commissarii di Sanità) του
Υγειονομείου Κυθήρων

1. Κομιτάτο της Σανιτάς στον Αυλέμονα (Commisione di Sanità di Avlemona)	1. Manoli Zanne Clironomo 2. Janno Veve 3. Statti Jannacachi
2. Κομιτάτο της Σανιτάς στον Ποταμό (Commisione di Sanità di Potamò)	1. Vassili Bavea 2. Zorzi Meletio 3. Janni Coroneo Ghegheri
3. Κομιτάτο της Σανιτάς στο Μυλοπόταμο (Commisione di Sanità di Milopotamo)	1. Panagioti Caridi Gleso 2. Marco Megaloconomo 3. Manoli Potini Spagnolo

Ο Ζουάνε Δαρμάρος διατήρησε το αξίωμα του διοικητή του Υγειονομείου, το οποίο κατείχε και στο βενετικό καθεστώς πλαισιωμένος από έξι στρατιώτες, οι οποίοι αποτελούσαν τη φρουρά στη Χώρα. Διορίστηκαν εννέα υφιστάμενοί του υγειονόμοι, τρεις για κάθε μια υγειονομική υπηρεσία στον Αυλέμονα, Ποταμό και Μυλοπόταμο. Η δομή αυτή του Υγειονομείου ήταν προσωρινή για να τεθεί άμεσα σε λειτουργία μια κομβική υπηρεσία για τα Κύθηρα. Η πληθώρα των εγγράφων και του αρχείου που παρήγε ως υπηρεσία και η αναβάθμισή του Υγειονομείου στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου ήταν απόδειξη της σημαντικής του θέσης στο διοικητικό μηχανισμό των Δημοκρατικών Γάλλων.

Στο πρώτο στάδιο των Προσωρινών Δημαρχείων, η Δημοκρατική Γαλλία για λόγους διπλωματικού κατευνασμού επέτρεπε στη Βενετία να πιστεύει ότι θα παρέμενε διοικητικό κέντρο των πρώην κτήσεών της. Στην πράξη όλες οι αρμοδιότητες μεταφέρθηκαν στη γαλλοκρατούμενη Κέρκυρα. Τα Υγειονομεία ήταν σημαντικά για την εξουσία των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά, καθώς μέσω αυτών ελέγχονταν τα λιμάνια, η ναυτιλία, διασφαλιζόταν η αποτροπή των επιδημικών ασθενειών και εισπράττονταν τελωνειακοί δασμοί. Προτού ακόμη συνταχθεί η επίσημη προκήρυξη σύστασης του Υγειονομείου Κυθήρων υπό την αιγίδα των

Δημοκρατικών Γάλλων, είχε προηγηθεί μέσω εγγράφου¹⁸⁹ η αποστολή υγειονομικών οδηγιών και κανόνων από το Υγειονομείο της Βενετίας (Il Comitato alla Sanità alla Municipalità Provisoria di Venezia). Η κεντρική αυτή υγειονομική υπηρεσία, η οποία έφερε ακόμη τον αναγνωρίσιμο τίτλο *Sanità di Venezia*, δεν λειτουργούσε πλέον στο θεσμικό πλαίσιο της τέως Γαληνοτάτης Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου, παρέμενε όμως σεβαστή. Η Βενετία και οι θεσμοί της για αιώνες καθόριζαν τη ζωή, την οικονομία και την υγειονομική πολιτική των Ιονίων νήσων. Στον πρώτο μήνα της έλευσης των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά, οι κάτοικοί τους είχαν ακόμη έντονο το βίωμα της βενετικής κυριαρχίας. Αντίθετα η νέα τους θέση στη Δημοκρατική Γαλλία ήταν ασαφής και χωρίς ιστορικό προηγούμενο.

Αυτό ακριβώς το κενό εξουσίας, όπως προήλθε από την καταρρέουσα ισχύ των βενετικών θεσμών, κλήθηκε να καλύψει, ανεπιτυχώς, το έγγραφο του Υγειονομείου της Βενετίας της 18ης Thermidor-06.08.1797. Η αφορμή ήταν η αντίθεση των Υγειονομείων των Ιονίων νήσων στη μέχρι πρότινος καθιερωμένη χρονική διάρκεια της κοντουμάτσιας.¹⁹⁰ Η προηγούμενη βενετική υγειονομική νομοθεσία όριζε μια σταθερή κοντουμάτσια 28 ημερών για όλα τα πλοία που προέρχονταν από την Ανατολή. Η διάταξη θεωρήθηκε ιδιαίτερα αρνητική για το ιονικό εμπόριο και οι κάτοικοι των Ιονίων νήσων θέλησαν να καταργηθεί από τους Δημοκρατικούς Γάλλους. Αντ' αυτού το Υγειονομείο της Βενετίας πρότεινε μια άλλη ρύθμιση, μέσω των νέων διοικητικών δομών της γαλλικής διοίκησης, των Προσωρινών Δημαρχείων. Οι επικεφαλής του Υγειονομείου της Βενετίας αρχικά υπενθύμισαν την ιστορική του αξία, διαισθανόμενοι προφανώς την έλλειψη σεβασμού στις αποφάσεις του, την αδυναμία επιβολής και κυρίως τη μειονεκτική θέση στην οποία βρίσκονταν υπό γαλλική κατοχή. Ανέπτυξαν σε μια emphatic αναφορά τη σπουδαιότητα της υπηρεσίας, η οποία προκαλούσε τον θαυμασμό των ξένων και της ηπειρωτικής Ιταλίας. Η γραφή ήταν χαρακτηριστική, «con piena fiducia alla ferma condotta della Sanità di Venezia, che attraendosi l'amirazione degli

¹⁸⁹ 52. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 6 [Εγγραφο του Υγειονομείου του Προσωρινού Δημαρχείου της Βενετίας], 06.08.1797.

¹⁹⁰ Προέρχεται από την ιταλική λέξη *contumàcia*, που είναι ταυτόσημη της *καραντίνας/quarantena* και δηλώνει τον υποχρεωτικό περιορισμό ανθρώπων και εμπορευμάτων, που προέρχονταν από ύποπτες για μολυσματικές ασθένειες περιοχές, στις εγκαταστάσεις του Υγειονομείου προκειμένου να ελεγχθούν και εφόσον κριθεί απαραίτητο να απολυμανθούν ή και ακόμη να τους απαγορευτεί η συνέχιση του ταξιδιού τους.

Esteri, fù sempre considerata, come l'antemorale del Continente l'Italia». Στο έγγραφο φαίνεται η ηγετική συμπεριφορά μιας προϊσταμένης αρχής που είχε συνηθίσει να απευθύνεται προς υφιστάμενες οντότητες, η οποία δεν είχε προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση. Το Υγειονομείο της Βενετίας αντέδρασε στην κατάργηση της αιωνόβιας υγειονομικής νομοθεσίας σαν να εκπροσωπούσε ακόμη μια κυρίαρχη θαλασσοκρατορία. Ωστόσο το Υγειονομείο της Βενετίας δεν ήταν πια σε θέση να επιβάλει τις αποφάσεις του οπότε πρότεινε, με την ενδεικτική λέξη «*nī proporre*» και δεν διέταξε, «*comandi*», όπως παλαιότερα, τον περιορισμό της κοντουμάτιας σε 14 ημέρες, εφόσον βέβαια καλύπτονταν οι ισχύουσες δικλείδες ασφαλείας σχετικά με τον τόπο προέλευσης των πλοίων.

Ήταν λογικό οι δομές και οι πρακτικές που επέβαλε επί σειρά αιώνων η Βενετία να παραμένουν βαθιά ριζωμένες στη συλλογική συνείδηση των πρώην υπηκόων της. Ωστόσο παρατηρούμε ότι ακόμη και οι παλαιοί θεσμοί, όπως το Υγειονομείο της Βενετίας, άρχισαν να διαφοροποιούνται αισθητά σε σχέση με το παρελθόν, μολονότι δεν μπορούσαν εύκολα να απεκδυθούν το μανδύα του κυρίαρχου που απευθυνόταν σε υπηκόους και συμπεριφέρονταν σύμφωνα με το *status quo ante* της πρότερης κυριαρχίας τους. Ταυτόχρονα οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, στη μεταβατική περίοδο διακυβέρνησής τους, θέλησαν να εκμεταλλευτούν τις προϋπάρχουσες βενετικές δομές για να εδραιώσουν την εξουσία τους επιτρέποντας την αποστολή βενετικών διοικητικών εγγράφων και εγκυκλίων προς τα Ιόνια νησιά. Η ειδοποιός διαφορά με το παρελθόν ήταν ότι επρόκειτο πλέον για παραινήσεις εκ μέρους του Υγειονομείου της Βενετίας και όχι για αυστηρές οδηγίες, ενώ η δυνατότητα επιβολής των αποφάσεων ανήκε πια στη Δημοκρατική Γαλλία.

Κεφ. 9.2. Η λειτουργία του υγειονομικού παραρτήματος στον Αυλέμονα

Η λειτουργία του υγειονομικού παραρτήματος στον Αυλέμονα παρουσιάζεται σε δυο έγγραφα που αφορούσαν την υπηρεσία. Το έγγραφο της 1ης Αυγούστου 1797¹⁹¹ δείχνει ότι το Προσωρινό Δημαρχείο είχε συσταθεί άμεσα με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων από τα μέσα Ιουλίου. Τον Αύγουστο επικυρώθηκαν τυπικά οι πρώτες διοικητικές πράξεις ιδρύσεως δομών και διορισμών αξιωματούχων. Το

¹⁹¹ 47. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 1 [Εγγραφο των υγειονόμων του Αυλέμονα], 01.08.1797.

περιεχόμενο αφορούσε στους αξιωματούχους του υγειονομείου του Αυλέμονα και ήταν μια απαντητική έκθεση προς το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων, όπως συνοπτικά υπέγραφαν στο τέλος «Εκιν οι οπου σινθετουν τιν σινοδιαν τις Σανιτας εις Αβλεμονα προς τους πολιτας οπου σιθετουν τι Μουνιτζιπαλιτα Προβιζορια Κιθιρων». Οι τοπικοί υγειονόμοι στον Αυλέμονα αναφέρθηκαν στο πλαίσιο λειτουργίας και συγκεκριμένα στις αρμοδιότητες που τους αφορούσαν σχετικά με:

1. Τη διαχείριση των αφίξεων και αναχωρήσεων όλων των πλεούμενων ανεξαρτήτως μεγέθους, που ονομάζονταν περιφραστικά ως *ξύλα*.
2. Την αντιμετώπιση των παραβάσεων και την είσπραξη των τελών σύμφωνα με την ανώτερη διαταγή, που προερχόταν από τον Gentili με τη σύνηθη φράση «κατα τιν προσταγιν του πολιτι Αντονιου Γεντιλι γενεραλε διβιζιοναριου του Λεβαντε».
3. Τέλος έκαναν μνεία στην ανάγκη επικοινωνίας ανάμεσα στο παράρτημα του Αυλέμονα με την Κεντρική Διοίκηση της Χώρας, κάτι που αποτέλεσε κοινό τόπο σε πλείστα παρεμφερή διοικητικά έγγραφα που ενημέρωναν για ότι συνέβαινε στην περιοχή ευθύνης τους.

Σε έγγραφο της 20ής Σεπτεμβρίου 1797,¹⁹² ο πολίτης Εμμανουήλ Γαβαθάς, κατόπιν σχετικής διακήρυξης-πρόσκλησης από το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων, κατέθεσε στο Υγειονομείο του Αυλέμονα ένα οικονομικό ποσό για την απόκτηση εμπορικών δικαιωμάτων, όπως ανέφερε «κονκορερη¹⁹³ δια γραματηκος απανω ής την ηγηα ηστο πορτο του Αβλεμονα Αγίου Νικολαου να ημπορι να παρισιαζεται με την οφερτα του ης τήν Κάσα της αυτης Μουνιτζιπαλιτᾶς και αυτω το Κάρηκο¹⁹⁴ να ημπορή ναν το γοδερη¹⁹⁵ δια χρονον έναν». Από αυτή την αίτηση γινόταν γνωστό ότι στις 13 Σεπτεμβρίου το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων είχε προχωρήσει σε δημόσια προσφορά δικαιώματος εμπορίας φορτίων διαφόρων εμπορευμάτων, το οποίο ο ενδιαφερόμενος θα μπορούσε να αποκτήσει εφόσον κατέβαλλε το οριζόμενο αντίτιμο. Οι εμπλεκόμενοι διοικητικοί φορείς ήταν το Δημόσιο Ταμείο, στο οποίο θα κατατίθεντο τα χρήματα των προσφορών, και το Υγειονομείο του Αυλέμονα, που ήλεγχε τη ναυτιλιακή και εμπορική κίνηση του λιμανιού.

¹⁹² 55. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 18/Έγγραφο 2 [Οικονομική προσφορά του Εμμανουήλ Γαβαθά], 20.09.1797.

¹⁹³ κονκορέρη = συνεισφέρει, (<ιταλ. *concorre*).

¹⁹⁴ κάρικο = φορτίο πλοίου (<ιταλ. *carico*).

¹⁹⁵ γοδέρη = απολαμβάνει, καρπούται, (<ιταλ. *godere*).

Κεφ. 10. Το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας

Όπως αναφέρθηκε, το Τρίτο Κομιτάτο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων ιδρύθηκε με το έγγραφο της 8ης Αυγούστου 1797¹⁹⁶ και στο δεύτερο σκέλος του έφερε τον τίτλο Εσωτερικής Οικονομίας. Ο τίτλος αυτός προσέδιδε βάρος στον τοπικό χαρακτήρα του οικονομικού μηχανισμού, ο οποίος είχε ως αποστολή, σύμφωνα με το έγγραφο, «να γρηγορή ἔπάνω εἰς ὅ,τι ἀπαρθενεύει τὴν οἰκονομίαν τοῦ νησιού, καὶ τὸ ἄρμα τῶν πόστων», δηλαδή ευθύνη του ήταν η διαχείριση των οικονομικών πόρων του νησιού. Ο τομέας της οικονομίας ήταν μείζονος σημασίας για τους Δημοκρατικούς Γάλλους, καθώς η στρατιωτική και διοικητική κυριαρχία στα Ιόνια νησιά βασιζόταν για τη συντήρησή τους στις τοπικές κοινωνίες. Τα Κύθηρα δεν αποτέλεσαν εξαίρεση και οι διοικητικοί μηχανισμοί και οι αξιωματούχοι του αρμόδιου Κομιτάτου επιφορτίστηκαν με την άμεση είσπραξη φόρων. Τα Ιόνια νησιά όφειλαν να συντηρήσουν με δικούς τους πόρους το γαλλικό στρατό κατοχής και με ὅ,τι απέμενε θα χρηματοδοτούσαν τα Προσωρινά Δημαρχεία, τα λειτουργικά τους έξοδα και τους μισθούς των αξιωματούχων. Η οικονομική εξίσωση αυτή ήταν μοιραίο να αποτύχει και να προκαλέσει την αντίδραση των κατοίκων των Ιονίων νήσων. Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί να γίνει κατανοητή η λογική με την οποία συγκρότησαν το θεσμό αυτό, βάσει του οποίου άσκησαν την οικονομική πολιτική τους. Το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας στο στερέωμα του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων διακρίθηκε από μεγάλη παραγωγή διοικητικών εγγράφων.

Η μελέτη των οικονομικών υπηρεσιών προϋποθέτει την ανάλυση των εγγράφων λειτουργίας τους και την παρουσίαση της όλης δομής και των αξιωματούχων τους. Με βάση τα έγγραφα που ανιχνεύτηκαν, το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας εξ αρχής βρέθηκε αντιμέτωπο με φλέγοντα οικονομικά και φορολογικά ζητήματα που ταλάνιζαν τους Κυθηρίους. Στα Κύθηρα το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας ήρθε αντιμέτωπο εξ αρχής με τα προβλήματα που είχε δημιουργήσει η υψηλή φορολογία της βενετικής διοίκησης. Οι κάτοικοι διαμαρτυρήθηκαν για τη φορολογία του καπνού τόσο έντονα που απειλήθηκε γενική στάση, όπως και για τις υψηλές τιμές των γεωργικών εργαλείων. Επιθυμούσαν επίσης

¹⁹⁶ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

διακαώς να τερματιστεί η φεουδαρχικού τύπου διατήρηση των κλήρων των Venier¹⁹⁷ και να ισχύσει μια δίκαιη φορολογική πολιτική. Σε όλες αυτές τις διαμαρτυρίες το Κομιτάτο απαντούσε με διαφορετικό τρόπο. Όπου ήταν εφικτό προσπάθησε να εξομαλύνει την κατάσταση με μέτρα όπως η θέσπιση αυστηρής τιμολόγησης στην τιμή των γεωργικών εργαλείων, η καθιέρωση της νομισματικής ισοτιμίας ανάμεσα σε βενετικά, ευρωπαϊκά και οθωμανικά νομίσματα και η καταπολέμηση του μονοπωλίου της αγοράς φαρμάκων. Διατήρησε όμως τους κλήρους των Venier και δεν εξομάλυνε την υψηλή φορολογία στον καπνό. Σε συμβολικό επίπεδο παραβίασε το κοινωνικό συμβόλαιο που είχε συνάψει με τους Κυθηρίους, το οποίο προέτασσε τη δημοκρατία, την κοινωνική δικαιοσύνη και τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Η ένταση που προκάλεσε η ασκούμενη οικονομική και φορολογική πολιτική των Δημοκρατικών Γάλλων ήταν πολύ μεγάλη και οι Κυθηριοί έφτασαν σε σημείο εξέγερσης, όπως αναφέρεται παρακάτω, δίνοντας μια πρόγευση για τη δυσaráσκειά τους απέναντι στην ασκούμενη οικονομική πολιτική που θα κορυφωνόταν με τη δημιουργία του Νομού του Αιγαίου.

Το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας ήταν ο τρίτος και μοναδικός διοικητικός φορέας του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, καθώς οι υπόλοιποι δύο αφορούσαν δικαστικές δομές. Η οικονομική διαχείριση αποτέλεσε προτεραιότητα στο σχεδιασμό των Δημοκρατικών Γάλλων, που επιδίωκαν να εισπράττουν το μέγιστο δυνατό από τη φορολόγηση των Κυθηρίων για να συντηρούν το στρατό και τις δημόσιες υπηρεσίες. Το Κομιτάτο αντιμετώπισε εν τη γενέσει του μείζονα ζητήματα που ταλάνισαν τα Κύθηρα και αφορούσαν τη φορολογία, τον έλεγχο των τιμών και τη λειτουργία της αγοράς. Ωστόσο σε περιπτώσεις όπως η ισοτιμία των νομισμάτων και το μονοπώλιο των φαρμάκων η απόφαση, καίτοι οικονομικής φύσεως, δεν ελήφθη από το Κομιτάτο αλλά από την Προεδρία του Προσωρινού Δημαρχείου. Οι αξιωματούχοι του Κομιτάτου Σανιτάς και Εσωτερικής Οικονομίας,

¹⁹⁷ Για αυτούς τους κλήρους, οι οποίοι διατηρήθηκαν και μετά το 1363 οπότε το νησί βρέθηκε υπό την άμεση βενετική εξουσία, ο Ανδρέας Ανδρεάδης υπογράμμισε ότι η Βενετία δεν παρέλαβε μόνο τον έλεγχο του νησιού αλλά τρόπον τινά συνέχισε την ίδια φεουδαρχική λογική διακυβέρνησης των Κυθήρων. Ενδεικτικά ανέφερε ότι «τούς Κυθηρίους καί τήν Κυβέρνησιν συνέδεε φορολογική σχέσις οὐχί δημοσίου ἀλλ' ἰδιωτικού δικαίου [...] οἱ Κυθηριοὶ ἀνεφαίνεντο οὐχί ὡς φορολογούμενοι ἀλλ' ὡς ἐπίμορτοι καλλιεργηταί». Ανδρεάδης Α. Μ., *Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί Βενετοκρατίας*, ό.π., σσ. 249-259.

σύμφωνα με το ιδρυτικό έγγραφο του Προσωρινού Δημαρχείου,¹⁹⁸ ήταν συνολικά πέντε. Από αυτούς γνωρίζουμε ότι ο Τζουάνες Δαρμάρος ποτέ Νικολάου ορίστηκε επικεφαλής της Σανιτάς,¹⁹⁹ οπότε οι υπόλοιποι τέσσερις ασχολήθηκαν με την Οικονομία. Οι αξιωματούχοι αυτοί ήταν ο Θεόδωρος Στάθης ποτέ Γεωργίου, ο Αναγνώστης Αναστάσιος Μπενάρδος, ο Δημήτριος Αλβανάκης ποτέ Σαράντου και ο Τζουάνες Κασσιμάτης ποτέ Ιουλίου.

Εκτός από την Κεντρική Επιτροπή, το Κομιτάτο υποδιαιρούνταν σε υπό-επιτροπές με επιμέρους αρμοδιότητες οικονομικού ελέγχου όπως η υπο-Επιτροπή αγορανομικού ελέγχου και καθορισμού τιμών Χώρας Κυθήρων. Υπεύθυνοι σε αυτήν ήταν: ο Zorzi Cassimati quondam Manea, ο Todorin Sotirco quondam Giorgi Lazzo, και ο Andrea Cassimati di Antonio. Την αρμοδιότητα του αγορανομικού ελέγχου για τα υπόλοιπα περιφερειακά ντιστρέτα την είχαν οι αξιωματούχοι τους. Αντίστοιχα ο Marin Macri αναφερόταν ως agente dell'appalto di Tabacco, δηλαδή αντιπρόσωπος της διοίκησης με αρμοδιότητα τη διαχείριση του εμπορίου του καπνού. Η ειδικότητα αυτή του προσέδιδε την ιδιότητα του ειδικού αξιωματούχου του Προσωρινού Δημαρχείου σε θέματα καπνού.

Υφιστάμενη δομή του Κομιτάτου της Εσωτερικής Οικονομίας υπήρξε το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων. Ο φορέας αυτός στην πράξη θεωρούνταν ο πλέον σημαντικός για τους Δημοκρατικούς Γάλλους και είχε τεθεί υπό τον έλεγχο του Ταμείου της Στρατιάς του Λεβάντε και όχι του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων. Επικεφαλής αξιωματούχος του είχε οριστεί ο Παύλος Δαντώνης (Giorgio Paolo d'Antony Tesorier a Cerigo), οποίος αρχικά είχε τοποθετηθεί ως γραμματέας του Προσωρινού Δημαρχείου, όμως μετέπειτα διορίστηκε στη σημαντικότερη θέση του τοπικού θησαυροφύλακα. Επιμέρους οικονομικές αρμοδιότητες είχαν παραχωρηθεί σε ανθρώπους οι οποίοι δεν ήταν αξιωματούχοι με τη στενή έννοια του όρου, αλλά η θέση που τους είχε δοθεί ενείχε στοιχεία δημοσίου λειτουργού. Η ιδιότητα του υπενουκιστή των κλήρων των Venier (Subaffittuali delle Rendite della familia compartecipe Venier) δεν σήμαινε ότι οι αναφερόμενοι θεωρούνταν υπάλληλοι του Κομιτάτου της Εσωτερικής Οικονομίας, καθώς επί παραδείγματι ο Εμμανουήλ Καλούτσης, ένας εξ αυτών, είχε ήδη οριστεί δικαστής, όμως οι κλήροι αυτοί

¹⁹⁸ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

¹⁹⁹ 57. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Εγγραφο 1 [Εγγραφο για την οργάνωση και επάνδρωση των υπηρεσιών του Υγειονομείου Κυθήρων], 09.08.1797.

αποτελούσαν δημόσια περιουσία και αφορούσαν όλα τα Κύθηρα «sopra l'isola di Cerigo». Η διαχείρισή τους αφορούσε δημόσια έσοδα και για το λόγο αυτό αναφέρονταν ως υποκείμενοι διαχειριστές κεφαλαίων στο Κομιτάτο: ο Emannuel Cassimati, ο Emmanuel Stai, ο Giorgio Macherioti και ο Emmanuel Caluci.

Τέλος οι δημόσιοι εκτιμητές/στιμαδόροι ήταν πραγματογνώμονες, διορισμένοι από την πολιτεία, οι εκτιμήσεις των οποίων ζητούνταν από τα δικαστήρια, τις οικονομικές υπηρεσίες αλλά και από ιδιώτες. Ο θεσμός διατηρήθηκε ως είχε από το βενετικό καθεστώς, σε μεγάλο βαθμό αυτούσιος ως προς τις αρμοδιότητές του, οι εκτιμητές που εντοπίστηκαν στα έγγραφα ήταν οι Nicolò Vlandi και Janni Privelegiato.

Κεφ. 10.1. Ο ρόλος των δημόσιων εκτιμητών (στιμαδόρων)

Οι δημόσιοι εκτιμητές (στιμαδόροι) στη βενετική διοίκηση είχαν το ρόλο του διορισμένου από την πολιτεία πραγματογνώμονα με την αρμοδιότητα να προβαίνουν σε εκτιμήσεις κινητής και ακίνητης περιουσίας. Ο ρόλος τους ήταν ιδιαίτερα σημαντικός για την οικονομική ζωή καθώς σε περίπτωση δικαστικής διένεξης, η εκτίμησή τους είχε βαρύνουσα σημασία.²⁰⁰ Ο θεσμός εξακολούθησε να υφίσταται και με τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων, η οποία διόρισε αντίστοιχα τους δικούς της εκτιμητές. Το έγγραφο της 13ης Δεκεμβρίου 1797 είναι ενδεικτικό, καθώς αποτέλεσε αποτύπωμα της εργασίας τους,²⁰¹ όπως ανέφεραν και οι ίδιοι «διά νά πάμεν νά στιμάρωμεν τούς κόπους όποϋ ἔχει καμωμένους ὁ ποτέ Χατζί Νικόλας Ποτήρης εἰς το νερόμυλον κείμενος εἰς τοῦ Κοντοῦ τό λαγκάδι».²⁰² Οι δημόσιοι εκτιμητές Νικόλαος Βλαντής και Ιωάννης Κασιμάτης Πρεβελεγιάδος κλήθηκαν να πραγματοποιήσουν μια εκτίμηση. Ο Βλαντής είχε κληθεί από τον ιδιώτη Ιωάννη Δαρμάρο και ο Κασιμάτης από το Πολιτικό Δικαστήριο. Η δικαιοδοσία τους

²⁰⁰ Λαμπρινός Κ., «Από την πόλη στην ύπαιθρο: Οι δημόσιοι εκτιμητές στην κρητική ενδοχώρα κατά την ύστερη βενετική περίοδο», *Ι Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο, Χανιά 1 έως 8 Οκτωβρίου 2006*, Τόμος Β1, Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Περίοδος, Χανιά 2010, σσ. 237-251.

²⁰¹ 17. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 4 [Εκτίμηση/στίμα από τους Νικολό Βλαντή και Ιωάννη Κασιμάτη], 13.12.1797.

²⁰² Η οικογένεια Ποτήρη απαντάτο αποκλειστικά στο Μυλοπόταμο, ο οποίος λόγω των νερών του είχε αρκετούς νερόμυλους και η τοποθεσία του *Κοντού το Λαγκάδι* φημιζόταν για την πληθώρα νερόμυλων που διέθετε.

παρέμενε σε μια ενδιάμεση ζώνη δημοσίας αρχής και ιδιωτικού συμφέροντος. Το αντικείμενο της εκτίμησής τους ήταν ο νερόμυλος του ποτέ Νικόλα Ποτήρη και οι εργασίες που είχαν πραγματοποιηθεί σε αυτόν, καθώς ανέκυψε ζήτημα κληρονομιάς. Η εκτίμηση στην οποία προέβησαν χαρακτηρίζεται πολύ αναλυτική και διεξοδική καθώς αναφερόταν σε κάθε πτυχή της ιδιοκτησίας του νερόμυλου όπως περιέγραψαν στην αυτοψία τους «ὅθεν πηγενάμενοι σωματικῶς ἐθεωρήσαμεν καταλεπτῶς τούς αὐτούς κόπους καί ἤψαμεν ἐν πρώτοις τοίχους ἀσβεκτόκτιστους τοῦ ἀνωγίου». Η εκτίμηση παραδόθηκε στο αρμόδιο Πολιτικό Δικαστήριο που την είχε παραγγείλει στις 12 Δεκεμβρίου και χρησιμοποιήθηκε ως τεκμήριο για την εκδίκαση της υπόθεσης.

Οι δημόσιοι εκτιμητές διέθεταν μια σύνθετη θεσμική αρμοδιότητα η οποία κινούνταν ανάμεσα στους τομείς της οικονομίας και της δικαιοσύνης. Οι δυο τομείς εφάπτονταν, καθώς οι οικονομικές διαφορές κατέληγαν στα δικαστήρια και εκεί η εκτίμησή τους ήταν αποφασιστική. Δεν χαρακτηρίζονται ως δημόσιοι λειτουργοί με τη στενή έννοια του όρου, αλλά το κράτος τους είχε εκχωρήσει μια αρμοδιότητα δημοσίου δικαίου. Ο ρόλος τους για την κοινωνική ειρήνη, την απονομή δικαιοσύνης και τη δημόσια οικονομία κρίθηκε πολύ σημαντικός και απαραίτητος για τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα όπως ήταν και επί Βενετών.

Κεφ. 10.2. Οι διαμαρτυρίες των Κυθηρίων για τη διαχείριση των κλήρων των Venier

Από τα πρώτα έγγραφα του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, το οποίο προηγήθηκε της επίσημης ιδρύσεώς του στις 8 Αυγούστου, ήταν αυτό της 28ης Ιουλίου 1797.²⁰³ Μέσω αυτού οι Κυθηριοί έθεσαν επιτακτικά στους Δημοκρατικούς Γάλλους τα μεγάλα οικονομικά ζητήματα που τους απασχολούσαν. Ζητούσαν διευθέτηση της κατανομής των οικονομικών πόρων του νησιού και ιδίως του ποσοστού που αποδιδόταν στους Venier όπως έγραφαν «διά τά αυθεντικά εισοδήματα ὥσπερ καί τοῦ ἐξ νόμπιλε Βενέρη». Το βασικό αίτημά τους ήταν να καταργηθεί το βενετικό σύστημα της οικονομικής εκμετάλλευσης δημοσίων προσόδων και να υπάρξει μετάβαση σε μια φιλολαϊκή βάση.

²⁰³ 2. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 2β/Εγγραφο 1 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τη φορολογία του καπνού], 28.07.1797.

Οι Βενετοί είχαν χωρίσει το νησί σε 24 φορολογικούς κλήρους, από τους οποίους ανέμεναν έσοδα. Η παραγωγή αφορούσε τα αγροτικά προϊόντα, τα οποία διαχωρίζονταν σε όσα προορίζονταν για τη διατροφή των κατοίκων και σε όσα κατέληγαν στο εμπόριο επ' ωφελεία των Venier. Όλα αυτά ομού με την επιπρόσθετη φορολογία των αγροτών και τα κέρδη από δικαιώματα βοσκής αποτελούσαν τα βασικά οικονομικά έσοδα του νησιού. Λαμβάνοντας υπόψη το σχετικά άγονο έδαφος των Κυθήρων είναι βέβαιο ότι αυτά τα έσοδα δε θα ήταν πολύ μεγάλα. Το σύνολο των κατοίκων βρισκόταν σε οικονομική εξάρτηση από τους Venier²⁰⁴ και ως προς τη φορολογική τους υπόσταση υποδιαιρούνταν σε παροίκους του Δημοσίου «parici publici» και παροίκους των Venier «parici Venier».²⁰⁵ Αυτό αποτελεί σημείο κλειδί για την κατανόηση της οικονομικής πολιτικής των Βενετών στα Κύθηρα, καθώς δείχνει ότι αντιμετώπιζαν τους Κυθηριούς ως δουλοπάροικους. Η φορολογία που είχε επιβληθεί θεωρούνταν δυσβάσταχτη και περιλάμβανε τη δεκάτη «decatia», που αφορούσε τους κτηνοτρόφους, οι οποίοι έπρεπε να αποδώσουν σε είδος ή χρήματα μέρος της περιουσίας τους, και την ονομαζόμενη εντριτία «terzaria», ισοδύναμη με την απόδοση του ενός τρίτου της αγροτικής παραγωγής του γεωργού προς το φεουδάρχη. Η οικονομική πολιτική και το διοικητικό μοντέλο της Βενετίας στα Κύθηρα επέτεινε την οικονομική δυσπραγία ενός νησιού αραιοκατοικημένου με πολλές ακαλλιέργητες και ανεκμετάλλευτες εκτάσεις.

Στις 8 Αυγούστου 1797, με την επίσημη ίδρυση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, εκδόθηκε έγγραφο για τη ρύθμιση των οικονομικών μεριδίων που έως τότε νέμονταν οι Venier.²⁰⁶ Από το ήμισυ του 14ου αι., η οικογένεια των βενετών ευγενών κατείχε υπό τον έλεγχό της 13 από τους 24 οικονομικούς κλήρους του νησιού,²⁰⁷ δηλαδή σχεδόν τα $\frac{3}{4}$ της οικονομικής διαχείρισης των Κυθήρων ανήκαν στους φεουδάρχες τους. Οι Venier συχνά απουσίαζαν από το νησί και συνήθιζαν να

²⁰⁴ Koumanoudi M., «Fragments of an Island Economy: The Venier Kytheran Estate Records (c. 15th)», Μαλτέζου Χρύσα, Αγγελική Τζαβάρα, Δέσποινα Βλάσση (επιμ.), *Βενετοκρατούμενος Ελληνισμός: Άνθρωποι, χώρος, ιδέες (13ος-18ος αι.)*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου, Βενετία 3-7 Δεκεμβρίου 2007, Βενετία 2009, σσ. 497-514.

²⁰⁵ Μαρμαρέλη Α., «Η ταξινόμηση και η καταλογογράφηση των φορολογικών καταστίχων της Βενετοκρατίας του Ιστορικού Αρχείου Κυθήρων», *Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1993-1996*, Αθήνα 1997, σσ. 15-16.

²⁰⁶ 3. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 2β/Εγγραφο 2 [Ανακατανομή των εισοδημάτων των Venier σε νέους δικαιούχους], 08.08.1797.

²⁰⁷ Κουμανούδη Μ., «Αγροτικά νοικοκυριά στα Κύθηρα του 15ου αιώνα», ό.π., σσ. 227-248.

υπενοικιάζουν τα εισοδήματά τους σε άλλους ιδιώτες, τους *potenti*. Η ενοικίαση κρατικών υπηρεσιών και αξιωμάτων ήταν μια διαδεδομένη πρακτική της Βενετίας με σκοπό να αυξηθούν τα δημόσια έσοδα. Στην περίπτωση όμως των Κυθήρων αυτή η πρακτική έλαβε χώρα σε μεγάλη κλίμακα και συμπίεσε πολύ την οικονομική δραστηριότητα του νησιού, καθώς ο ιδιώτης υπενοικιαστής επιδίωκε το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος αδιαφορώντας για τις ευρύτερες κοινωνικές συνέπειες. Η φορολογία, για να αυξηθούν τα λιγοστά έσοδα του νησιού, πέραν της τρίτης και της δεκάτης, επεκτάθηκε σε αγαθά όπως το αλάτι, το μέλι, τα ζώα, το κρασί, τον καπνό και ακόμη σε έσοδα που σχετίζονταν αποκλειστικά με τη δημόσια διοίκηση όπως τα τελωνειακά τέλη εισαγωγών και εξαγωγών και τα δικαστικά έσοδα. Η άμεση είσπραξη των φόρων από τη βενετική δημόσια διοίκηση, κατά την κυριαρχία της στο νησί, παραχωρούνταν στους ιδιώτες. Το 1788 τα έσοδα των Κυθήρων υπενοικιάστηκαν για μια δεκαετία στον Σπυρίδωνα Σαλαμών με μια σύμβαση η οποία έμελλε να είναι και η τελευταία.²⁰⁸

Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων έσπευσε να αλλάξει τους δικαιούχους είσπραξης των εσόδων των κλήρων αυτών ορίζοντας τους Εμμανουήλ Στάη, Εμμανουήλ Κασσιμάτη, Γεώργιο Μαχαιριώτη και Εμμανουήλ Καλούτση ως νόμιμους διαχειριστές-ενοικιαστές των προσόδων των Venier (Li Cittadini Emannuel Cassimati, Emmanuel Stai, Giorgio Macherioti ed Emmanuel Caluci subaffittuali delle Rendite della familia compartecipe Venier sopra l'isola di Cerigo Alla Municipalità Provvisoria dell'isola stessa). Οι νέοι διαχειριστές-ενοικιαστές πήραν τη θέση των Venier και για δεκαπέντε χρόνια σε ετήσια βάση θα απέδιδαν 1.510 βενετικά τάλιρα στο Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων. Έτσι η οικονομική διαχείριση του κλήρου των Venier διατηρήθηκε στην ίδια λογική όπως ίσχυε επί βενετοκρατίας. Τα οικονομικά δικαιώματα, φεουδαρχικού τύπου, των Venier μεταβιβάστηκαν σε τέσσερις πλούσιους Κυθηρίους πρώην αστούς της βενετοκρατίας, εκ των οποίων ο Εμμανουήλ Καλούτσης ορίστηκε την ίδια ημέρα και δικαστής. Σε αυτή την περίπτωση άλλαξαν τα πρόσωπα και όχι το καθεστώς. Για να δικαιολογηθεί για αυτή την ανακολουθία, το Προσωρινό Δημαρχείο τόνισε ότι οι ενοικιαστές δεν θα ενεργούσαν για το δικό τους όφελος αλλά για το κοινό καλό της πατρίδας, χωρίς βέβαια να εξηγεί πώς ακριβώς θα συνέβαινε αυτό. Οι φράσεις που επιλέχθηκαν, «piuttosto che a conto loro», «Patria

²⁰⁸ Ανδρεάδης Α. Μ., *Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί Βενετοκρατίας*, ό.π., σσ. 253-254.

commune» και «il bene universal», ήταν ενδεικτικές της προσπάθειας καθησυχασμού των Κυθηρίων προκειμένου να πεισθούν ότι ο τρόπος φορολόγησης έγινε για το καλό τους. Στο ίδιο έγγραφο σε σημείωση της 10ης Αυγούστου, ο Antoine Gentili τόνιζε ότι με αυτόν τον τρόπο θα ικανοποιούνταν η λαϊκή επιθυμία για κοινωνική δικαιοσύνη καθώς τα έσοδα από την ενοικίαση των κλήρων θα εκταμιεύονταν για το κοινό συμφέρον, «le Rendite tu di quest'isola correr debbano per conto Pubblico».

Η ανακολουθία ανάμεσα στο λόγο και στην πράξη των Δημοκρατικών Γάλλων ήταν κάτι παραπάνω από έκδηλη στο θέμα των κλήρων των Venier. Η οικογένεια αυτή κατείχε ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας και φορολογίας των Κυθήρων για σχεδόν τέσσερις αιώνες. Δεν υπήρχε μεγαλύτερο σύμβολο του βενετικού παρελθόντος από αυτούς τους κλήρους, οι οποίοι ήταν επαχθείς για τους Κυθηρίους. Η κατάργησή τους ήταν αυτονόητη για μια διοίκηση που εμφορούνταν από την ιδέα της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της εξάλειψης των ανισοτήτων. Επομένως η διατήρηση αυτού του καθεστώτος είχε διπλή σημασία καθώς διατηρήθηκε μια υψηλή φορολογία ενός φεουδαρχικού συστήματος εξουσίας που απεδείκνυε στην πράξη ότι οι θεωρητικές αξίες περί δημοκρατίας και κοινωνικής δικαιοσύνης των Δημοκρατικών Γάλλων ήταν υποταγμένες στη λογική άντλησης οικονομικών πόρων προς ίδιον όφελος. Εν τέλει ήταν αμφίβολο αν η στήριξη της πολιτικής αυτής στη βάση του κοινού συμφέροντος, βρήκε ευήκοα ώτα στους Κυθηρίους.

Κεφ. 10.3. Οι διαμαρτυρίες των Κυθηρίων για τη φορολογία του καπνού

Η σκιά του βενετικού παρελθόντος επηρέασε τη φορολογία του καπνού επί Δημοκρατικών Γάλλων, το λεγόμενο «*απάλτο*²⁰⁹ τοῦ ταπάκου», που απασχόλησε ιδιαίτερα το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων. Οι Κυθήριοι κατήγγειλαν τη βαριά φορολογία στην οποία είχαν υποβληθεί από τη Βενετία και τους είχε καταστήσει επίμορτους καλλιεργητές και φορολογούμενους. Σύμφωνα με αυτό το σύστημα δεν υπάγονταν σε φορολογικό καθεστώς δημοσίου δικαίου, αλλά ήταν υπόχρεοι σε ιδιώτες κεφαλαιούχους, σε καθεστώς ιδιωτικής οικονομίας²¹⁰ όπου ουσιαστικά

²⁰⁹ *απάλτο* = οικονομική σύμβαση (<ιταλ. *appalto*).

²¹⁰ Ανδρεάδης Α. Μ., *Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί Βενετοκρατίας*, ό.π., σσ. 249-259.

επιβίωνε ένα φεουδαρχικού τύπου μοντέλο δουλοπαροικίας. Στο έγγραφο της 28ης Ιουλίου 1797 οι Κυθήριοι σκιαγράφησαν με μελανά χρώματα την κατάσταση την οποία βίωναν λόγω της βαριάς φορολογίας έχοντας αγανακτήσει καθώς η διαφαινόμενη νέα κατάσταση προβλεπόταν εξίσου δυσμενής και έγραφαν «θέλομεν ἀκούει καί ὑποφέρει καί εἰς τό ἐρχόμενον βάρητά, ὅπου δέν ἡμποροῦμεν νά βαστάζωμεν». Ήταν αξιοσημείωτη η σύγκριση ανάμεσα στο βενετικό καθεστώς στο οποίο ανήκαν στο παρελθόν και στο δημοκρατικό καθεστώς που ήθελαν να υπαχθούν. Το δίπολο ανάμεσα στους ιδιώτες κεφαλαιούχους και τη δημοκρατία καθίσταται εμφανές στην επιλογή των λέξεων που σχηματίζουν σχήμα αντίθεσης *μερικί πριβάτοι ≠ λογαριασμόν τίς ἀφεντίας*.²¹¹ Προσέθεσαν στην περιγραφή τους τα δεινά που είχε προξενήσει η βαριά φορολογία και η αναλγησία των ιδιωτών κεφαλαιούχων, προεξοφλούσαν όμως και τη βεβαιότητα για την ικανοποίηση των αιτημάτων τους από τους Δημοκρατικούς Γάλλους, καθώς ήλπιζαν ότι θα τους προστάτευαν και θα θέραπευαν την κοινωνική αδικία που υφίσταντο. Σε αυτό το σημείο είναι φανερή η αντίφαση ανάμεσα στο λόγο των Δημοκρατικών Γάλλων για κοινωνική δικαιοσύνη και στις πράξεις τους που διατηρούσαν ένα άδικο οικονομικό σύστημα, κάτι που δεν μπορούσε να μείνει απαρατήρητο από τους Κυθηρίους. Το αίτημα αυτό δεν άφηνε καμία παρερμηνεία για ημίμετρα. Οι Κυθήριοι επιθυμούσαν την ολοκληρωτική κατάργηση αυτής της φορολογίας, όπως έγραψαν με κατηγορηματικό τρόπο «τελείως να χαλασθῇ». Το έγγραφο απευθυνόταν στο νεοσύστατο Προσωρινό Δημαρχείο, αλλά ουσιαστικά ήταν διαβιβαστικό, με τελικό αποδέκτη τον στρατηγό Antoine Gentili, όπως φαίνεται από το έγγραφο «Τοῦτα τα ζητήματα παραστένομεν ἐνόπιον του πολίτου Βίτζε Κονσόλου Γεοργίου Λεβοῦνη Πρεσιτέντε καί ἐνόπιον τῆς αὐτῆς Μουνιτζίπαλητάς παρακαλοῦντες τους να τά συνοδεύσουν θερμῶς εἰς τόν πολίτην Α. Γεντηλῇ γενεράλε ντιβιζιονάριο καί ἐξουσιαστήν του Λεβάντε».

Με αυτό τον τρόπο έθεσαν *τρόπον τινά* τους Δημοκρατικούς Γάλλους ἐνώπιον των ευθυνών που είχαν οι ίδιοι αναλάβει απέναντι στους κατοίκους των Ιονίων νήσων σε θέματα ελευθερίας, δημοκρατίας και δημόσιου συμφέροντος. Οι Κυθήριοι απαιτούσαν τις υποσχεθείσες ελευθερίες και έγραψαν με επιτακτικότητα «ζητοῦμεν εἰς ἐξαλάφροσιν ἡμῶν τόν δυστυχησμένων ὅπου τώρα γνωρίσαμεν πῶς ἐξαναγενιθήκαμεν με τίν ἐλευθερίαν, ὅπου μάς ἐχάρισεν η κρατεοτάτη καί

²¹¹ *Αφεντία* νοείται η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων.

μεγαλωτάτη ρεπούπληκα τῆς Φραντζας». Το έγγραφο υπέγραψαν εξήντα τέσσερα άτομα, στα οποία περιλαμβάνονταν οι επιφανέστεροι Κυθήριοι πολίτες και ιερείς ενώ υπέγραψε μεταξύ άλλων ο Υποπρόξενος της Γαλλίας και πρώτος Πρόεδρος του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων Γεώργιος Λεβούνης. Το γεγονός αυτό καταδείκνυε ότι το αίτημα για χαμηλότερη φορολογία, ήταν φλέγον ζήτημα που ενδιέφερε όλη την κυθηραϊκή κοινωνία.

Η φορολογία του καπνού εξελίχθηκε σε μείζον ζήτημα οικονομικής διαχείρισης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων συνεχίζοντας να προξενεί έντονες αντιδράσεις. Σε σχετικό έγγραφο, όπου δεν αναγραφόταν η ημερομηνία αλλά από τα συμφραζόμενα είναι βέβαιο ότι ανήκε στην πρώτη περίοδο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, παρουσιαζόταν μια ακόμη έκκληση των κατοίκων για χαμηλότερη φορολόγηση.²¹² Επαναλαμβανόταν το μοτίβο της προγενέστερης αρνητικής διακυβέρνησης από τους Βενετούς, με τους Κυθηρίους να αναφέρουν σχετικά «έβρυσκόμαστε ἔως τόρα καταβεβλημένη ἀπό τήν ἀπερασμένην τηρανηκὴν ἐξουσίαν» και εξέφραζαν την επιθυμία τους να ζήσουν ελεύθεροι «θαρεμένη πρὸς τό παρόν εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν ἐλευθερίαν ὅπου ἡ κρατεοτάτη ρεπούπληκα τῆς Φραντζας μάς ἐχάρησε». Το έγγραφο εστάλη και πάλι στο Προσωρινό Δημαρχείο, εν είδει διαβιβαστικού, με τελικό αποδέκτη τον Gentili. Ο σκοπός του αιτήματος παρέμεινε ο ίδιος, μείωση της φορολογίας του καπνού, αλλαγή της σχετικής οικονομικής σύμβασης και επιπρόσθετα κατήγγειλαν αισχροκέρδεια «δυνά τό ἀδηάκρυτον κέρδος ὅπου ὁ αὐτός ἀπαλταδόρος κάμνη εἰς τὴν πούλησιν». Αναφέρθηκε επίσης το θέμα της κακής ποιότητας του διατιθέμενου καπνού «δυνά τὴν κακὴν πηρότητα τοῦ ταπάκου ὅπου ἡμπορή νά εἶναι βλαβερός εἰς τὴν ἡγίαν τόν ἀνθρώπον». Το έγγραφο υπέγραψαν εκατόν εβδομήντα επτά άνθρωποι, μεταξύ των οποίων οι σημαντικότεροι Κυθήριοι πολίτες και ιερείς με προεξέρχοντα για ακόμη μια φορά τον Υποπρόξeno της Γαλλίας και πρώτο Πρόεδρο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων Γεώργιο Λεβούνη.

Εν συνεχεία, στις 16 Αυγούστου 1797 και εν μέσω των πανηγυρικών εκδηλώσεων για την παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα, το θέμα της φορολογίας του καπνού έφερε το νεοσύστατο Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας αντιμέτωπο με μια κρίσιμη κατάσταση. Το έγγραφο αυτής της υπόθεσης συντάχθηκε από τον Μαρίνο Μακρή, αντιπρόσωπο του Κομιτάτου για την οικονομική διαχείριση

²¹² 8. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Έγγραφο 2 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τη φορολογία του καπνού], χ.χ.

του καπνού (cittadino Marin Macri agente dell'appalto di Tabacco).²¹³ Ο Μακρής περιέγραψε αναλυτικά την κλιμάκωση της έντασης και της διαμαρτυρίας των Κυθηρίων, «ο κοσμος ακουσε τιν ελευτερηα κε ασηκοθε μερος από το ποπολο κε ετρεξαν στην Μονητζηπαλητα λεγοντας οτη απαλτο δεν θελουνε παρα θελουνε να ηνε ελευτερη». Το ζήτημα αυτό συνδέθηκε από τους κατοίκους με την υπόσχεση της ελευθερίας που συνόδευε τον ερχομό των Δημοκρατικών Γάλλων. Ο Γεώργιος Λεβούνης, αν και είδε την ένταση του κινήματος, «ο σηορ Κονσολος ηδε την μεγαλη ορμη τον ανθρωπον», διέταξε να συνεχιστεί μέσω του Γιαννάκη Πιεράκη και του Μαρίνου Μακρή η διαχείριση των φορτίων καπνού. Ο Μακρής θορυβήθηκε από την αντίδραση του κόσμου και ζήτησε έγγραφη στήριξη από το Προσωρινό Δημαρχείο, την οποία όμως δεν έλαβε ποτέ, «εγο εγηρεψα παντα μηα φερμα από την Μονητζηπαλητα ομος δεν την ελαβα». Περιέγραψε τον φόβο που ένιωσε, «εφοβιθηκα δηα να μη μου γενη καμηα επανασταση» και εν συνεχεία ο ίδιος έριξε το βάρος της ευθύνης στο λαό «πορολο» που δεν ακολούθησε πιστά τους νόμους και τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων. Η λέξη *πόπολο* ήταν προδήλως περιφρονητική και υπονοούσε σαφώς ότι οι Κυθήριοι είχαν παραμείνει προσκολλημένοι στο βενετικό παρελθόν και δεν ήταν σε θέση να ενσωματώσουν τις αξίες της Δημοκρατικής Γαλλίας. Ακολούθως ο Μακρής κοινοποίησε την απόφαση για τη φορολογία του καπνού που έλαβε από τον Gentili. Σύμφωνα με αυτή παρέμεναν σε ισχύ όλα τα βενετικά συμβόλαια σχετικά με τον καπνό, «ελαβα κε γραφη από τον τζιταδηνο γκενεραλ Γκιντηλη οπου λαουδιαρη»²¹⁴ όλα τα παλαια κοντρατα του παλεου γουβερνου». Η κατάσταση όμως χειροτέρεψε, καθώς οι Κυθήριοι στα πρόθυρα εξέγερσης διακινούσαν στα καφενεία έγγραφες προκηρύξεις, «ηρθανε ημπουπλικο κε γηρεψανε κε καμανε μια σολεβατζιαν».²¹⁵ Ο Μακρής καταλήγοντας ζήτησε τη βοήθεια του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων επισημαίνοντας ότι ήταν ξένος και δεν είχε φίλους ή συγγενείς να του παρασταθούν και ότι τα δικαιώματά του στο εμπόριο του καπνού τα είχε αποκτήσει με σημαντικό κόστος.

Η επίσημη αντίδραση τόσο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων όσο και του στρατηγού Gentili ήταν η έμπρακτη στήριξη του Μακρή και των σχετικών αποφάσεων της διοίκησης. Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων τόνισε ότι εφάρμοσε

²¹³ 56. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 18/Εγγραφο 3 [Αναφορά του Μαρίνου Μακρή για την αντίδραση των Κυθηρίων στη φορολογία του καπνού], 16.08.1797.

²¹⁴ λαουδιάρη = επαινεί, (<λατιν. laudare).

²¹⁵ σολεβατζιαν = εξέγερση, (<ιταλ. sollevazione).

τις εντολές (ordini) του Gentili που καλούσαν τη διατήρηση του παλαιού φορολογικού καθεστώτος. Ομόφωνα (unanime) κατέληξε στη στήριξη του Μακρή και στη διατήρηση του καθεστώτος του απάλτου (οικονομική σύμβαση) της εμπορίας του καπνού. Η ανακοίνωση δεν περιορίστηκε μόνο στη ρύθμιση της διαφοράς αυτής αλλά επέσυρε απειλή της δικαστικής δίωξης μέσω του Κακουργιοδικείου σε όσους εναντιώνονταν. Η προειδοποίηση αυτή τονίστηκε λεκτικά με τη ρητή απαγόρευση (vietato) να παρεμποδιστεί ή να παραβιαστεί το απάλτο του καπνού. Στο κλείσιμο του εγγράφου υπήρξε μια νότα απάλυνσης της έντασης καθώς ο Gentili ανέφερε ότι η απόφασή του για τη φορολογία του καπνού στόχευε στην ελάφρυνση της οικονομικής επιβάρυνσης των Κυθηρίων. Δεν εντοπίστηκαν στα Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. άλλα έγγραφα γι' αυτό το θέμα, οι συγκεκριμένες πηγές όμως δίνουν σημαντικά στοιχεία για τη διαβίωση των κατοίκων στα Κύθηρα και τις δυσχέρειες που αντιμετώπιζαν. Η πρόωπη αυτή αντίδραση των Κυθηρίων σχετικά με τα υψηλά φορολογικά βάρη και κυρίως για τη διατήρηση βενετικών συμβάσεων, που δεν εξαλείφθηκαν από τους Δημοκρατικούς Γάλλους, ήταν το προελεύδιο της γενικευμένης απογοήτευσης λόγω της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής.

Κεφ. 10.4. Επιβολή ορίου τιμής πώλησης σε γεωργικά εργαλεία και τρόφιμα

Η υψηλή φορολογία δεν αφορούσε μόνο το εμπόριο καπνού αλλά και μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων και αγαθών ζωτικών για την τοπική οικονομία, όπως τα γεωργικά εργαλεία. Το θέμα παρουσίαζε μεγάλη σημασία για μια κοινωνία που βάσιζε την επιβίωσή της στη γεωργία. Το έγγραφο της 15ης Οκτωβρίου του 1797 αποτέλεσε αίτημα των τοπικών αξιωματούχων των τεσσάρων ντιστρέτων του Προσωρινού Δημαρχείου προς την Κεντρική Διοίκηση της Χώρας όπως περιέγραφε η προμετωπίδα του, «Οί πολίται όποϋ σινθέτουν ταῖς σινοδίαις τῶν τεσσάρων ντιστρέτων Ποταμοῦ, Καστρισιάνικα, Μηλοπόταμο, καί Ληβάδι πρός την Μουνιτζηπαλιτά Προβιζόρια Τζηρίγου».²¹⁶ Ήταν αξιοσημείωτη η απουσία των αξιωματούχων της Κεντρικής Διοίκησης, αντίθετα με την υπόθεση της φορολογίας του καπνού όπου υπέγραψε και ο Πρόεδρος Γεώργιος Λεβούνης. Το γεγονός αυτό υποδήλωνε τη διαχρονική αντίθεση συμφερόντων ανάμεσα στην αστική Χώρα και

²¹⁶ 7. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 1 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τις τιμές των γεωργικών εργαλείων], 15.10.1797.

στην αγροτική περιφέρεια των Κυθήρων. Η βαρύτητα του αιτήματος αυτού ήταν συνεπώς μικρότερη, καθώς δεν εξέφραζε μια ομόφωνη απαίτηση όλων των διστρέτων του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων και δεν στάλθηκε στον ανώτατο διοικητή Gentili, αλλά υποβιβάστηκε διοικητικά σε μια εσωτερική υπόθεση των Κυθήρων.

Στο έγγραφο τονίστηκε από τους αξιωματούχους η σπουδαιότητα των γεωργικών εργαλείων για τη διαβίωση των καλλιεργητών όπως περιέγραψαν, «τόσον ἀναγκαία διά τήν γεωργικὴν τά εἶδι τοῦ σιδίρου, ἀτζάλε, ἢ ἄγναφου πετζήο ὅπου ὅλοι οἱ γεωργοὶ μεταχηρίζονται δηὰ εἰσοδήματα, ὅσον εἶναι ἐκὺνα τῆς πρώτης χριᾶς διὰ τὴν ζοὴν τὸν ἄνθρωπον». Το ζήτημα της τιμής των γεωργικών εργαλείων ήταν *ζωῆς και θανάτου* για τους γεωργούς, οι οποίοι κατήγγειλαν ότι είχαν πέσει θύματα εκμετάλλευσης από τους κατασκευαστές. Η απληστία των τελευταίων όπως έγραψαν δηκτικά, «ἡ ἄχορταγιά τῶν ἀργαστηριαρέων» είχε ανεβάσει το κόστος των εργαλείων απαράδεκτα υψηλά. Το κρίσιμο θεσμικά σημείο ήταν η αναφορά στην «ἀδιόριστον ἐλευθερίαν να δύνουν τὴν τιμὴν εἰς τὰ αὐτὰ ἤδη», η οποία κατέδειξε διοικητικό έλλειμμα και ανυπαρξία αγορανομικής πολιτικής στον έλεγχο των τιμών των εργαλείων και στον περιορισμό της αισχροκέρδειας. Προφανώς η απόφαση της 8ης Αυγούστου του 1797,²¹⁷ η οποία όριζε τις τιμές των βρώσιμων αγαθών (αναφέρεται ακολούθως), δεν είχε επεκταθεί στις τιμές των γεωργικών εργαλείων. Οι συνέπειες αυτής της οικονομικής ασυδοσίας των κατασκευαστών εργαλείων είχαν οδηγήσει τους καλλιεργητές των Κυθήρων στην απόφαση να εγκαταλείψουν το νησί για να επιβιώσουν, όπως ανέφεραν, «ἡπρέπι νὰ ἀφίσουν ἀδούλευτον τὴν γῆν, καὶ ἡστεριμένοι τῆς ζωοτροφίας ὅπου αὐτὴ πλουσιοπαρόχος διήδη, νὰ ἀπεθάνουν, ἢ διὰ νὰ ἀποφίγουν τὸν θάνατον νὰ ἀπαρτίσουν τὴν πατρίδα τους». Από το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων ζήτησαν να εισακουστεί το αίτημά τους, να επιβληθεί η δικαιοσύνη για το κοινό καλό των αδυνάτων, όπως έγραψαν, «να γένι δια τα αὐτὰ ἤδη μία δικέα κατάστασιν ὅπου ἔκουδίτη του πραγματος τοῦ ἑνα μέτριον κέρδος, καὶ τοῦ λαοῦ μίαν πρεπουμένιν ἀλάφροσιν».

Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων απάντησε άμεσα σε αυτό το αίτημα, καθώς επρόκειτο για μομφή εναντίον του, προερχόμενη από τους περιφερειακούς αξιωματούχους του και από την πλειοψηφία των Κυθηρίων. Θιγόταν η έλλειψη διοικητικής μέριμνάς του για τον καθορισμό των τιμών των γεωργικών εργαλείων

²¹⁷ 58. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Έγγραφο 2 [Τιμολόγηση βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης], 08/09.08.1797.

καθώς και η αδυναμία υπεράσπισης των συμφερόντων των φτωχών γεωργών των Κυθήρων. Γι' αυτό το Προσωρινό Δημαρχείο προέβη σε καθορισμό των τιμών των γεωργικών εργαλείων και των υλικών κατασκευής τους ως εξής. Τα υλικά για τα οποία επιβλήθηκε όριο στην τιμή ήταν: α) το ακατέργαστο σίδερο «Ferro grezzo», β) η ακατέργαστη πλατίνα «platina», γ) το ατσάλι «acciajo» και δ) το ανεπεξέργαστο δέρμα «curame crudo». Προφανώς τα υλικά αυτά θεωρούνταν τα βασικότερα για την κατασκευή γεωργικών εργαλείων. Η πράξη αυτή δεν περιορίστηκε μόνο στον καθορισμό τιμής, αλλά επέσυρε και χρηματική ποινή σε περίπτωση παράβασης στο ύψος των δέκα πιάστρων. Συνολικά η απάντηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων στο αίτημα των περιφερειακών αξιωματούχων και των γεωργών που αυτοί εκπροσωπούσαν ήταν άμεση και θετική. Με δεδομένη τη σημασία της γεωργίας για τη ζωή των Κυθηρίων καταβλήθηκε μια σημαντική προσπάθεια από τη διοίκηση προκειμένου να αντιμετωπιστεί η υψηλή τιμή των γεωργικών εργαλείων και να ικανοποιηθεί το λαϊκό αίσθημα.

Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων, από τις πρώτες συνεδριάσεις του κλήθηκε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της έλλειψης τροφίμων και συνεπακόλουθα την ανάπτυξη της μαύρης αγοράς και της αισχροκέρδειας, από την οποία μεγάλο τμήμα του πληθυσμού υπέφερε. Στη συνεδρίαση της 8ης Αυγούστου 1797 έλαβε μέτρα ανακούφισης «solieno» του πληθυσμού που ανήκε στα πλέον αδύναμα στρώματα «maggior parti indigente»²¹⁸ με την έκδοση διατάγματος καθορισμού των τιμών των βρώσιμων αγαθών πρώτης ανάγκης ως εξής:

1. Ψωμί από κοινό σιτάρι, «Pane di frumento commune»
2. Ψωμί λευκό από σιτάρι, «Pane di frumento bianco»
3. Λάδι, «l'Oglio»
4. Τυρί ανώτερης ποιότητας, «formaglio di perfetta qualità»
5. Τυρί κατώτερης ποιότητας, «formaglio l'inferior qualità»
6. Βόειο κρέας ανώτερης ποιότητας, «Carne di Mazo di perfetta qualità»
7. Βόειο κρέας μεσαίας ποιότητας, «Carne di Mazo di mediocre qualità»
8. Βόειο κρέας κατώτερης ποιότητας, «Carne di Mazo l'inferior qualità»
9. Καπόνι (ευνουχισμένος κόκκορας) άριστης ποιότητας, «Carne di Castrato di perfetta qualità»

²¹⁸ 58. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Εγγραφο 2 [Τιμολόγηση βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης], 08/09.08.1797.

10. Τραγίσιο κρέας άριστης ποιότητας, «Carne di Caprone di perfetta qualità»

11. Κρέας προβάτου και κατσικιού, «Carne di Pecora, e Capra»

Η ιεράρχηση στη λίστα αυτή δείχνει ότι στην κορυφή των αναγκών ήταν το ψωμί και το λάδι και ακολουθούσε το τυρί και το κρέας, τα οποία και τιμολογούνταν με βάση τα ποιοτικά τους κριτήρια. Η ρύθμιση αυτή αντιμετώπισε το μείζον ζήτημα της τιμολόγησης των βρώσιμων ειδών πρώτης ανάγκης, αλλά δεν ήταν επαρκής. Υπήρχε ανάγκη για πρόβλεψη στις τιμές των υπολοίπων αγαθών, για τον έλεγχο της ποιότητάς τους και τη γενική εποπτεία της τήρησης των κανόνων στην αγορά. Η διοίκηση προχώρησε στη σύσταση Επιτροπής με σχετικά καθήκοντα για τη διοικητική περιφέρεια της Χώρας και του Κάστρου Κυθήρων. Αποτελούνταν από τρία μέλη που υπέγραψαν στο τέλος του εγγράφου. Τα μέλη αυτά θα εναλλάσσονταν στην προεδρία της Επιτροπής κάθε μήνα, για να μοιράζονται οι ευθύνες σε αυτό το *αξιέπαινο* και *ζηλευτό* αξίωμα, όπως με αυτές τις φράσεις τονιζόταν η σπουδαιότητα όσων υπηρετούσαν εκεί για χάρη της πατρίδας και αναφέρονταν οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν. Για τα υπόλοιπα τέσσερα ντιστρέτα της διοικητικής περιφέρειας των Κυθήρων οι κατά τόπους αξιωματούχοι τους θα ασκούσαν επιπροσθέτως τα αναφερόμενα καθήκοντα της αγορανομίας. Η ανώτερη διοικητική αρχή στην οποία υπάγονταν όλοι ήταν το Κομιτάτο της Σανιτάς και της Εσωτερικής Οικονομίας, θεωρούμενο ως το μόνο αρμόδιο όργανο για τον έλεγχο λειτουργίας της αγοράς, τις τιμολογήσεις των αγαθών και τους ελέγχους ποιότητας.

Ανάλογη προσπάθεια ελέγχου των τιμών της αγοράς θα επαναληφθεί μετά από τρία χρόνια, στις 19.01.1800, στο μεταβατικό διάστημα από το προσωρινό καθεστώς διοίκησης του ρωσο-οθωμανικού στόλου προς την ίδρυση της Επτανήσου Πολιτείας.²¹⁹ Ενδεχομένως διατηρήθηκε η διοικητική πρακτική της προσπάθειας του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων για να αντιμετωπιστεί η κρίση στην αγορά τροφίμων, εν μέσω πολέμου και οικονομικής καχεξίας, που ανασύρθηκε πολύ σύντομα όταν επικράτησαν παρόμοιες συνθήκες.

²¹⁹ Τσάλτας Κ., «Εδόθει εις τάς 19 Ιαννουαρίου 1800 Ε.Π. Τζερύγω. Η ρύθμιση της αγοράς και η καταπολέμηση της αισχροκέρδειας εν καιρώ κρίσης, ένα μάθημα από το παρελθόν των Κυθήρων», *Κυθηραϊκά*, 287, Ιανουάριος 2014, σ. 8.

Κεφ. 10.5. Το τοπικό μονοπώλιο φαρμάκων

Στις 27 Αυγούστου του 1797 το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων αντιμετώπισε μια υπόθεση τιμολόγησης φαρμακευτικών ειδών με την αίτηση του Αθανασίου Πρωτοψάλτη.²²⁰ Ο Πρωτοψάλτης ήταν ένας εύπορος Κυθήριος που αναφέρθηκε αλλού ως ιδιοκτήτης καφενείου,²²¹ ήταν επίσης έμπορος φαρμάκων και ιατρικών ειδών από την εποχή της βενετοκρατίας. Οι Βενετοί είχαν συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο για τη λειτουργία και τον έλεγχο των φαρμακείων, στο οποίο κύρια θέση κατείχαν οι γιατροί. Το επάγγελμα του γιατρού ασκούνταν από σπουδασμένους σε ιταλικά κυρίως πανεπιστήμια (υπήρχαν και εμπειρικοί γιατροί), οι οποίοι έφεραν τον τίτλο του ιατροφιλοσόφου και αναφέρονταν ως *εκλαμπρότατοι κύριοι δοκτοροί*.²²² Το 1565 διάταγμα της βενετικής διοίκησης απαγόρευε το άνοιγμα φαρμακείου χωρίς κρατική άδεια και το 1790 με νόμο του Προνοητή της Κέρκυρας οριζόταν η επιθεώρηση σε ετήσια βάση των φαρμακείων από τους αρχιάτρους. Το τοπικό συμβούλιο των αστών εξέλεγε τον αστίατρο, ο οποίος είχε και καθήκοντα ελέγχου των φαρμακείων για την ποιότητα των φαρμάκων και την ορθή συνεργασία των φαρμακοποιών με τους γιατρούς.

Στην προκειμένη περίπτωση ο Πρωτοψάλτης με την αίτησή του προς το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων αρχικά αναφέρθηκε στο ιστορικό άσκησης του επαγγέλματός του και στον προκάτοχό του Δημήτριο Στάη, ο οποίος είχε οριστεί το 1793 από τον Προνοητή και όχι από τους αστούς, «ἐκλέχθη, ὁ ἔξ δόμιμος Διμήτριος Στάης ἀπὸ τον ἔξ νόμπιλε Σιλβεστρο Ταντολο προβλεπτοῦ Κυθήρων εἰς τὰ 1793: 23 Μαρτίου». Ο Πρωτοψάλτης εκφράστηκε επικριτικά για τους εμπόρους φαρμάκων της βενετικής περιόδου. Υποστήριξε ότι ο Στάης υπέβαλε την παραίτησή του στον Προνοητή, ὄντας πλούσιος και κρίνοντας ότι το εμπόριο των φαρμάκων στα Κύθηρα απέφερε περιορισμένα κέρδη. Επί τούτου ανέφερε χαρακτηριστικά, «μὰ ἐπειδὴ καὶ νὰ εἶχε ἓνα ἄρκετό καβιδάλε ἀποφασισμένο, καὶ ὀλίγην πούλησιν, καὶ ἐξετίας λίγο κέρδος ὃχι ἄρκετό διὰ τὰ ἐξοδά του». Ακολούθως ο Πρωτοψάλτης περιέγραψε τη δική του είσοδο στο εμπόριο φαρμάκων στις 15 Δεκεμβρίου 1796 και το αντικείμενό

²²⁰ 68. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 4 [Εγγραφο για το εμπόριο φαρμάκων], 27.08.1797.

²²¹ 56. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 18/Εγγραφο 3 [Αναφορά του Μαρίνου Μακρή για την αντίδραση των Κυθηρίων στη φορολογία του καπνού], 16.08.1797.

²²² Λασκαράτος Ι. Γ., *Πρόληψη της αρρώστιας*, ό.π., σσ. 18-19.

εργασίας του ως εξής, «ήγουν τό να πουλό μοναχός χαρτῆ, και χαρτία κάθε λογῆς, τρογαρίας, γόμαις». Επιπρόσθετα επισήμανε ότι στο νέο καθεστώς των Δημοκρατικών Γάλλων το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων δεν είχε εκδώσει ακόμη ρύθμιση κοστολόγησης και διανομής των φαρμάκων, ως όφειλε. Συνεπώς ζητούσε είτε να συνεχίσει να εμπορεύεται βασιζόμενος στην προηγούμενη βενετική τιμολόγηση, είτε να πουλάει στη βάση μιας νέας ρύθμισης, η οποία όμως να του αφήνει ένα λογικό κέρδος.

Η απάντηση του Προσωρινού Δημαρχείου στις 27 Αυγούστου 1797 δείχνει ότι παράλληλα με την αίτηση του Πρωτοψάλτη κατατέθηκε και αίτηση άλλων εμπόρων, οι οποίοι στρέφονταν κατά των μονοπωλιακών πρακτικών του. Η λύση που επιλέχθηκε ήταν συμβιβαστική, καθώς εν μέρει αποζημιώθηκε ο Πρωτοψάλτης για μια μεγάλη ποσότητα φαρμάκων, αλλά έγιναν ρυθμίσεις με τις οποίες καταβλήθηκε προσπάθεια να εξαλειφθεί το μονοπώλιο. Η επανάληψη της λέξης *monopolio* δείχνει τη βαρύτητα που είχε για τους Δημοκρατικούς Γάλλους, οι οποίοι ήθελαν να το καταπολεμήσουν. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς πόσα καταστήματα, που πουλούσαν φάρμακα και ιατρικά είδη υπήρχαν στα Κύθηρα το 1797, σίγουρα όμως δεν ήταν πολλά, όπως άλλωστε δεν υπήρχαν και πολλοί γιατροί. Η κρισιμότητα του φαρμάκου ως αγαθού εξανάγκασε τη διοίκηση να μεριμνήσει για τον εφοδιασμό της αγοράς, χωρίς όμως να δυσαρεστήσει και τον Αθανάσιο Πρωτοψάλτη. Η υπόθεση αυτή δεν περιήλθε στην ευθύνη του αρμόδιου Κομιτάτου της Εσωτερικής Οικονομίας, αλλά στην Κεντρική Διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων. Πρώτος το υπέγραψε ο Γάλλος Επίτροπος Vincenzo Reinaud και ακολούθως ο Γεώργιος Λεβούνης ως Πρόεδρος του Προσωρινού Δημαρχείου.

Κεφ. 10.6. Η καθιέρωση της νομισματικής ισοτιμίας ανάμεσα σε βενετικά, ευρωπαϊκά και οθωμανικά νομίσματα

Το επόμενο ζήτημα οικονομικής πολιτικής που αντιμετώπισε το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων ήταν η νομισματική ισοτιμία. Πρέπει να σημειωθεί ότι αναφορικά με τη χρήση νομισμάτων στα Κύθηρα και σε όλο το βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο τον 18ο αι. επικρατούσε μια *νομισματική Βαβέλ*. Ήταν σε χρήση μια πανσπερμία νομισμάτων που περιλάμβανε παλαιά βυζαντινά και κάθε λογής ευρωπαϊκά νομίσματα από όλα τα βασίλεια της Ευρώπης και φυσικά ολόκληρη τη γκάμα της βενετικής νομισματικής παραγωγής με πλέον διαδεδομένο το χρυσό

φλουρί ή τσεκίνι. Δίπλα σε αυτά προστέθηκαν σε μεγάλη χρήση και τα οθωμανικά νομίσματα, με επικρατέστερα τα ασημένια άσπρα, τους ασημένιους παράδες και τα γρόσια ή πιάστρα ή ρεάλια.²²³ Παρότι τυπικά το νόμισμα των Κυθήρων ήταν το επίσημο γαλλικό, η αγορά λειτουργούσε με όλα τα αναφερόμενα νομίσματα και έπρεπε να υπάρξει μια επίσημη ρύθμιση ισοτιμίας. Το σχετικό έγγραφο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, που εκδόθηκε την 11η Οκτωβρίου 1797, ήταν το πρώτο έγγραφο γνωστό των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά που ασχολήθηκε με την ισοτιμία των νομισμάτων.²²⁴ Οι σχετικές κινήσεις που έχουν ανιχνευτεί στην ιστορική έρευνα αφορούν τη μεταγενέστερη Κεντρική Επιτροπή του Διαμερίσματος της Ιθάκης που προέβη σε παρόμοια κίνηση στις 17 Fructidor-3 Σεπτεμβρίου 1798 στην Κεφαλονιά.²²⁵ Στο έγγραφο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων αναφερόταν η ανάγκη για ασφάλεια των συναλλαγών και τη διευκόλυνση του εμπορίου σχετικά με τη χρήση και την ισοτιμία των *ευγενών* βενετικών νομισμάτων που χρησιμοποιούνταν ευρέως. Από τη φράση, «*datarsi alle regole prese dall'altre isole*» προέκυψε η πληροφορία ότι την ίδια εποχή σε αντίστοιχες ενέργειες είχαν προβεί και τα Προσωρινά Δημαρχεία των υπόλοιπων Ιονίων νήσων.

Το έγγραφο της 11ης Οκτωβρίου 1797 έχει τη μορφή πίνακα με τρεις στήλες, η πρώτη με τα γαλλικά, βενετικά και λοιπά ευρωπαϊκά νομίσματα και οι υπόλοιπες δύο με την ισοτιμία με τα οθωμανικά νομίσματα τους παράδες και τα πιάστρα. Αυτό έδειχνε την ευρεία χρήση των οθωμανικών νομισμάτων στα Κύθηρα, καθώς η αντιστοίχιση της ισοτιμίας γινόταν με αυτά ως βάση αναφοράς. Αξίζει να σημειωθεί ότι προσπάθεια για κοπή νομίσματος των Ιονίων νήσων κατά τη διάρκεια του καθεστώτος των Δημοκρατικών Γάλλων δεν πραγματοποιήθηκε. Η πρώτη σχετική κίνηση έμελλε να περιμένει την Επτάνησο Πολιτεία το 1801.²²⁶

Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων στην προκειμένη περίπτωση της νομισματικής ισοτιμίας αντιμετώπισε ένα ζήτημα που ταλάνιζε την οικονομία του

²²³ Λιάτα Ε. Δ., «Τα νομίσματα του βενετοκρατούμενου και τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου (15ος-18ος αι.)», *Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2002, σσ. 85-96.

²²⁴ 59. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Εγγραφο 3 [Καθορισμός ισοτιμίας νομισμάτων], 11.10.1797.

²²⁵ Μοσχονάς Ν. Γ., «Νομίσματα Επτανήσου Πολιτείας και Ιονίου Κράτους», *Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2002, σσ. 97-100.

²²⁶ Ό.π., σ. 100.

νησιού και σε συγχρονισμό με τις ρυθμίσεις των υπόλοιπων Προσωρινών Δημαρχείων προέβη σε σχετική διακήρυξη. Το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας δεν αναφερόταν ως εκδότης του εγγράφου, αν και αποτελούσε το αρμόδιο θεσμικό όργανο, συνεπώς η απόφαση αυτή δεν αντιμετωπίστηκε σαν ζήτημα εσωτερικής οικονομίας. Κρίθηκε ότι λόγω της βαρύτητας που είχε, έπρεπε να εκδοθεί από τον ανώτερο διοικητικό φορέα, το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων.

Κεφ. 10.7. Οι οδηγίες του Γενικού Ταμιά του Στρατού της Ανατολής προς τον Θησαυροφύλακα των Κυθήρων Γεώργιο Παύλο Δαντώνη

Υφιστάμενη δομή του Κομιτάτου Εσωτερικής Οικονομίας αποτέλεσε, όπως προαναφέρθηκε, το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων (Pubblica Cassa, Tesoreria di Cerigo). Ο θεσμός αυτός είχε αρκετές ιδιαιτερότητες καθώς, όπως προκύπτει από τη μελέτη των εξεταζομένων πηγών, δεν υπαγόταν στον Πρόεδρο του Προσωρινού Δημαρχείου αλλά στο Γενικό Ταμιά της Στρατιάς του Λεβάντε (Pagator Generale dell'Armata del Levante). Το γεγονός αυτό καταδείκνυε την ενσωμάτωση της τοπικής οικονομίας των Κυθήρων στο στρατιωτικό μηχανισμό των Δημοκρατικών Γάλλων. Κορωνίδα όλων των θεσμών της οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε στα Κύθηρα ήταν το Δημόσιο Ταμείο.

Με έγγραφο της 10ης Frimaire-01/02/03.12.1797, στάλθηκαν από την Κέρκυρα οι οδηγίες του Γενικού Ταμιά του Στρατού της Ανατολής (Il Pagator Generale dell'Armata del Levante) Dubonchè, προς το Θησαυροφύλακα των Κυθήρων Γεώργιο Παύλο Δαντώνη (Giorgio Paolo D'Antony Tesorier a Cerigo).²²⁷ Το γεγονός ότι ο επικεφαλής ταμίας ανήκε στη γαλλική Στρατιά του Λεβάντε, προσδιόριζε σαφώς τον προσανατολισμό της οικονομίας σε πολεμική. Από τις εντολές που στάλθηκαν στον Δαντώνη φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο ίδιος αποτέλεσε την ουσιαστική προϊσταμένη αρχή του Δημόσιου Ταμείου των Κυθήρων.²²⁸ Οι εντολές βασίζονταν σε διατάγματα του Gentili, αρμόδιου και της οικονομικής διακυβέρνησης των Ιονίων νήσων, όπως φαίνεται στον τίτλο του Διοικητή των Οικονομικών Υπηρεσιών (Generale Gentilli

²²⁷ 69.Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 5 [Οδηγίες από το Γενικό Ταμιά της Στρατιάς της Ανατολής], 01/02/03.12.1797.

²²⁸ Προτιμάται ο όρος *Δημόσιο* (Pubblica), από τον όρο *Εθνικό* (Nazionale) ή *Τοπικό* (Locale), που απαντάται εξίσου στα έγγραφα, γιατί είναι πιο αντιπροσωπευτικός, καθώς υποδηλώνει περισσότερο το δημόσιο χαρακτήρα που ήθελαν να προσδώσουν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στο φορέα αυτό.

Comandate le finanze dell isole del Levante). Τα Ιόνια νησιά, παρότι διοικητικά τελούσαν υπό το καθεστώς της προσωρινότητας, είχαν αποκοπεί από τη Βενετία, η οποία είχε εξαλειφθεί ως κυρίαρχος με τη Συνθήκη του Campo Formio, και ανήκαν πλέον στη Δημοκρατική Γαλλία.

Ο ταμίας της Στρατιάς του Λεβάντε εξαρχής δήλωνε ότι ακολουθούσε τις διαταγές του Gentili για την οικονομική διαχείριση, αντίγραφο των οποίων είχε ήδη στείλει στον Δαντώνη. Ενημέρωνε ότι εφόσον τα Ιόνια νησιά ήταν κτήση της Δημοκρατικής Γαλλίας, είχε αναλάβει ο ίδιος, προσωρινά, την απόδοση όλων των εσόδων των Ταμείων των νησιών και τον έλεγχο της λειτουργίας τους. Σε αυτό το σημείο είναι φανερό για ακόμη μια φορά η διαφορά της γλώσσας των διοικητικών εγγράφων ανάμεσα σε όσα απευθύνονταν σε αξιωματούχους και ήταν *υπηρεσιακά* και σε όσα απευθύνονταν στο λαό και ήταν *δημόσια*. Η χρήση της λέξης *proprietà* (=ιδιοκτησία) έδειχνε την πραγματική διάσταση της κατοχής των Ιονίων νήσων από τους Δημοκρατικούς Γάλλους, η οποία ερχόταν σε αντιδιαστολή με τις φιλελεύθερες προκηρύξεις τους. Η επανάληψη του ρήματος *devono* (=πρέπει να κάνουν), δεν άφηνε καμμία αμφιβολία για το ύφος του εγγράφου αυτού, που ουσιαστικά ήταν ένα διάταγμα. Τέλος η φράση, «esercitare le loro antiche funzioni = να εξασκούν τις αρχαίες πρακτικές τους», συνέδεε τη λειτουργία της οικονομικής υπηρεσίας με το βενετικό παρελθόν αποδεικνύοντας ότι τα Δημόσια Ταμεία των Δημοκρατικών Γάλλων βασίστηκαν στις προϋπάρχουσες βενετικές δομές. Το έγγραφο επιμερίζεται σε έντεκα άρθρα τα οποία όριζαν τα εξής:

1. Το έγγραφο είχε νομική ισχύ και καθόριζε τη διαχείριση των κεφαλαίων του Δημόσιου Ταμείου των Κυθήρων.
2. Επισυνάπτονταν ως υποδείγματα δύο φόρμες οικονομικών εγγράφων, μια για τον ταμία και μια για το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων.
3. Δημιουργήθηκε ένας κοινός λογαριασμός χρέωσης και πίστωσης, ανάμεσα στο Ταμείο της Στρατιάς του Λεβάντε και στο Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων.
4. Το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων ήταν υπεύθυνο για την τήρηση των καθορισμένων συνθηκών λειτουργίας και θα παραλάμβανε τις απαιτούμενες αποδείξεις από τους ενοικιαστές των δημοσίων εσόδων, όπως συνέβαινε και στο παρελθόν.
5. Θα συνεχιζόταν η πληρωμή των ιταλο-ελληνικών στρατιωτικών σωμάτων από το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων, αλλά καμία επιπλέον δαπάνη δεν θα

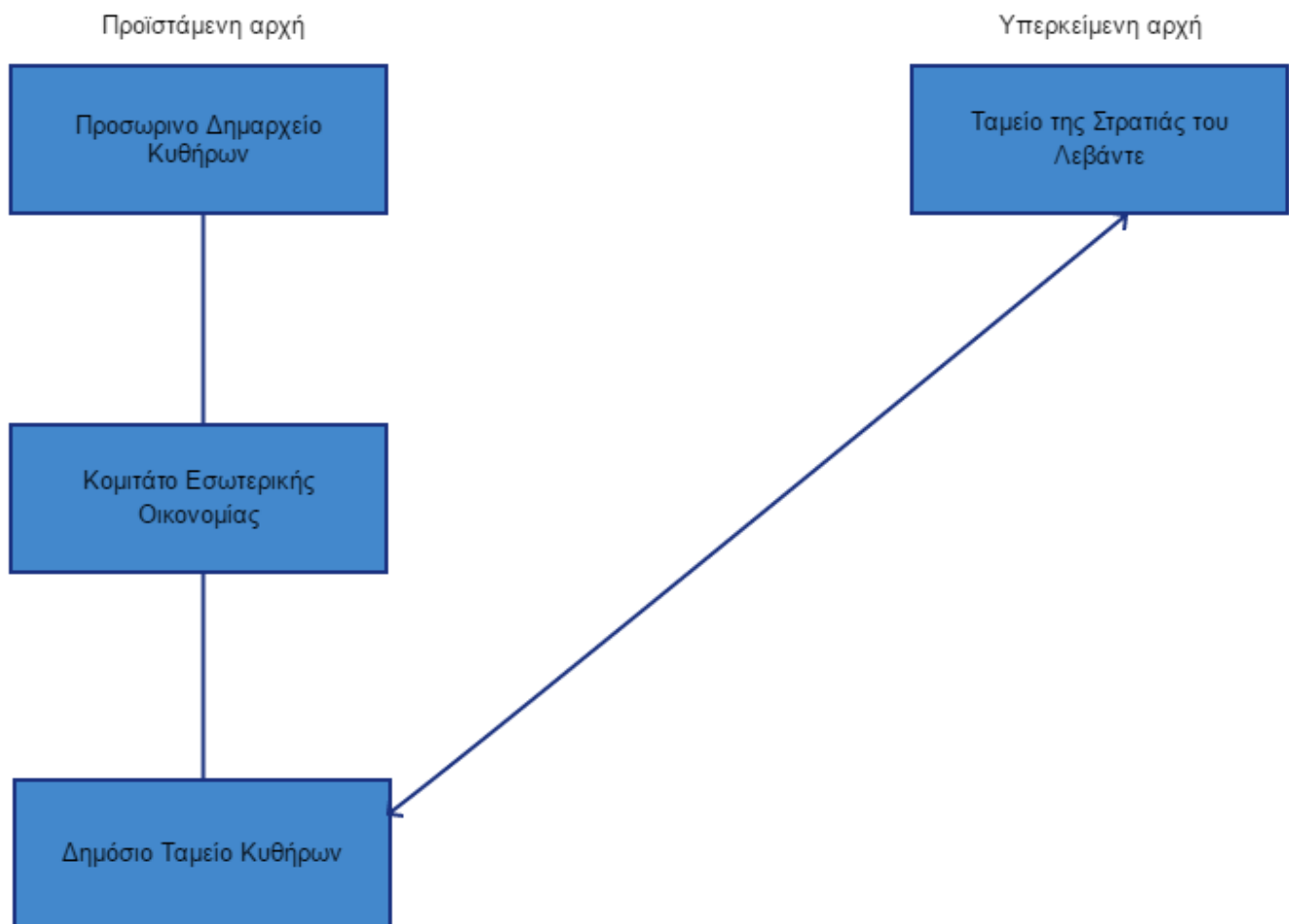
γινόταν δεκτή χωρίς την έγκριση του ταμιά του Στρατού του Λεβάντε. Η έκφραση «senza essere autoritato da mè» υπενθύμιζε την άμεση διοικητική εξάρτηση από τον ταμιά.

6. Τονίστηκε ότι δεν θα γινόταν καμμία πληρωμή σε Γάλλους, χωρίς την έγκριση και την εξουσιοδότηση του ταμιά του Στρατού του Λεβάντε. Η λέξη *autoritato* επαναλαμβανόταν για να δηλώσει αυτή τη σχέση εξάρτησης.
7. Κάθε δέκα ημέρες (το διάστημα της εβδομάδας σύμφωνα με το γαλλικό επαναστατικό ημερολόγιο) το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων ήταν υποχρεωμένο να αποστέλλει αποδείξεις πληρωμής στον ταμιά του Στρατού του Λεβάντε.
8. Το Δημόσιο ταμείο Κυθήρων δεν είχε την αρμοδιότητα αυτοβούλως να διαθέσει μέρος των συγκεντρωθέντων εσόδων, παρά μόνο για όσα είχε δώσει άδεια ο Gentili.
9. Τα λειτουργικά και λοιπά έξοδα του Δημοσίου Ταμείου Κυθήρων θα πληρώνονταν από τον ταμιά του Στρατού του Λεβάντε.
10. Οι διοικητικές καταγραφές του Δημοσίου Ταμείου Κυθήρων θα έπρεπε να ακολουθούν το ημερολόγιο της Δημοκρατικής Γαλλίας, αρχής γενομένης από τον τρέχοντα Frimaire.
11. Το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων δεν έπρεπε να απευθύνεται για τα διοικητικά του θέματα στον ταμιά του Στρατού του Λεβάντε, αλλά μόνο για τα οικονομικά.

Ο ταμίας του Στρατού του Λεβάντε κατέληγε με μια διάθεση συγκατάβασης, τονίζοντας το ζήλο που έπρεπε να επιδείξει το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων για την εκτέλεση των εντολών του (*lo riposo nel zelo, e nell ordine, che voi vorrete pore nella vostra Scrittura*) και ανέφερε ότι οι αξιωματούχοι των Κυθήρων θα μπορούσαν να βασίζονται σε αυτόν για επιπρόσθετες οδηγίες. Με αυτό το έγγραφο αποσαφηνιζόταν η διοικητική σχέση ανάμεσα στο Ταμείο της Στρατιάς του Λεβάντε και στο Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων. Συγκεκριμένα το δεύτερο ήταν πλήρως εξαρτώμενο από το πρώτο και υπόλογο αναφορικά με τη διαχείριση των χρηματικών ποσών που διέθετε, ενώ δεν επιτρεπόταν να δαπανήσει τίποτα χωρίς την άδεια του ταμιά της Στρατιάς του Λεβάντε. Ο έλεγχος στις οικονομικές συναλλαγές του Δημοσίου Ταμείου Κυθήρων ήταν απόλυτος καθώς έπρεπε να αποστέλλει αποδείξεις για κάθε δαπάνη και έσοδο ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ενώ και τα τρέχοντα λειτουργικά του έξοδα πρώτα θα

εγκρίνονταν. Συνεπώς η διοικητική δομή που δημιουργήθηκε είχε δύο σκέλη, από τη μια μεριά το Δημόσιο Ταμείο που εξαρτάτο θεσμικά από το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας, ενώ είχε *τύποις* προϊστάμενη αρχή τον Πρόεδρο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, *εν τοις πράγμασι* ήταν υπόλογο απέναντι στην υπερκείμενη αρχή του, το Ταμείο της Στρατιάς του Λεβάντε.

Διάγραμμα 5. Η διοικητική εξάρτηση του Δημοσίου Ταμείου Κυθήρων

Η τυπική διοικητική φόρμα, όπως δημιουργήθηκε για την καταχώριση των οικονομικών συναλλαγών του Δημοσίου Ταμείου Κυθήρων, με τίτλο «Formula del Registro Giornale», έδειχνε τη διοικητική σχέση των δύο φορέων.²²⁹ Στο περιεχόμενο του καταστίχου στην στήλη «Detaglio del Registro» καταγράφονταν

²²⁹ 35. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 14γ/Εγγραφο 1 [Οικονομική κατάσταση του Δημοσίου Ταμείου Κυθήρων], 13/14.10.1797.

δύο εισπράξεις, (Ricevimenti), και μια απόδοση εσόδων, (Spese), με βενετικό νόμισμα αναφοράς (Moneta di Venezia):

1. Στις 20 Vendémiaire-13/14.10.1797, ο Δαντώνης έδωσε τον λογαριασμό των αποδείξεων του κεφαλαίου που έχει εισπράξει, «Tutta riceputa della Summa di £ ... ascendente della mia rimanenza in Cassa nel tempo di ... dico», με το σύνολο να είναι 20.000 βενετικά νομίσματα. Ανέφερε επίσης ότι για το ποσό αυτό έστειλε απόδειξη στον Ταμία της Στρατιάς του Λεβάντε, «Della qual somma ho spedito riceputa al Pagatore Generale».
2. Στις 4 Frimaire 24/25.26.11.1797 απέστειλε στον πολίτη Dubonchè, Ταμία της Στρατιάς του Λεβάντε, το άθροισμα των εσόδων, το οποίο ανερχόταν στα 10.000 βενετικά νομίσματα, που συνέλεξε την τρίτη εβδομάδα, *δεκάτη*, του μήνα Brumaire (22.10-20.11.1797). Και γι' αυτό το ποσό ανέφερε ότι διέθετε απόδειξη «Della qual summa egli è fornito di ricevuta».
3. Τέλος ο Δαντώνης ανέφερε ότι όλες οι αποδείξεις εισπραχτής εσόδων, σύμφωνα με την καταμέτρηση του Ταμία της Στρατιάς του Λεβάντε, ανέρχονταν στις 32.000, για τις οποίες επίσης υπέγραψε απόδειξη «Della qual summa l ho fornito di riceputa».

Συνολικά, την αναφερόμενη περίοδο το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων είχε έσοδα 52.000 βενετικά νομίσματα με άμεση απόδοση στο Ταμείο της Στρατιάς του Λεβάντε 10.000. Ο Dubonchè, ως Ταμίας (Pagatore Generale), αναφερόταν σε κάθε εγγραφή οικονομικού εσόδου-εξόδου, στον οποίο ο Θησαυροφύλακας Κυθήρων Δαντώνης ήταν υπόλογος και γι' αυτό απέστελλε αντίγραφο κάθε εγκεκριμένης συναλλαγής του. Το Δημόσιο Ταμείο Κυθήρων συνιστούσε ένα φορέα χωρίς καμμία αυτοτέλεια στο οικονομικό του έργο και στην ουσία ήταν παράρτημα του Ταμείου της Στρατιάς του Λεβάντε. Το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας, στο οποίο υπαγόταν είχε μόνο την ευθύνη της εσωτερικής λειτουργίας του. Η διοικητική αποστολή του Δημόσιου Ταμείου Κυθήρων ήταν επικεντρωμένη στη συλλογή των φόρων και στην αποστολή τους στο Ταμείο της Στρατιάς του Λεβάντε.

Συνεπώς το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας χρειαζόταν την ύπαρξη ενός Δημόσιου Ταμείου. Ο φορέας αυτός δημιουργήθηκε άμεσα, ως συνέχεια του βενετικού Τοπικού Ταμείου, με κύρια αποστολή τη συγκέντρωση των δημοσίων εσόδων και την απόδοσή τους στο Ταμείο της Στρατιάς του Λεβάντε. Ιδιαίτερα κατατοπιστικό ήταν το έγγραφο της 28ης Σεπτεμβρίου 1797, το οποίο συντάχθηκε

στην Κέρκυρα σχετικά με τις πληρωμές των δαπανών του στρατεύματος που βρισκόταν στα Κύθηρα, πληρωτέες από την 1η Νοεμβρίου του ιδίου έτους.²³⁰

Το Δημόσιο Ταμείο των Κυθήρων εξαρτιόταν άμεσα από την Κεντρική Διοίκηση της Κέρκυρας, ίσως περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο διοικητικό θεσμό, καθώς οι Δημοκρατικοί Γάλλοι επιθυμούσαν να έχουν τον κύριο λόγο στη διαχείριση των οικονομικών πόρων του νησιού. Οι αποφάσεις για τις δαπάνες σχετικά με το στράτευμα λαμβάνονταν στο υψηλότερο θεσμικά επίπεδο στην Κεντρική Διοίκηση της Κέρκυρας με τελικό υπογράφοντα τον Antoine Gentili. Το έγγραφο της 28ης Σεπτεμβρίου 1797 είναι ιδιαίτερα κατατοπιστικό για την οικονομική πολιτική των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα, καθώς αφορούσε στις πληρωμές των στρατιωτικών, αξιωματικών και οπλιτών και στην αγορά λαδιού για τη σίτισή τους. Η σημαντική πληροφορία είναι ότι στην κορυφή των πληρωμών των αξιωματούχων βρισκόταν ο Διοικητής του Στρατού (Governator dell'armi) και ο Θησαυροφύλακας (Commissario Tesorier), οι οποίοι αμείβονταν με 12 βενετικά τάλιρα. Το γεγονός αυτό αποδείκνυε την σημασία των αξιωμάτων αυτών για τη γαλλική διοίκηση, που τοποθετούσε στην κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας τον αρχηγό του στρατού και τον επικεφαλής του δημόσιου ταμείου. Το συνολικό κόστος ήταν πενήντα έξι βενετικά τάλιρα, πέντε λίρες και έντεκα σόλδια, ποσό ιδιαίτερα υψηλό για την οικονομία των Κυθήρων την εποχή εκείνη, που επιβάρυνε αποκλειστικά το Δημόσιο Ταμείο.

Κεφ. 11. Αποτίμηση της πρώτης διοικητικής περιόδου των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (Ιούλιος 1797-Μάιος 1798)

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι έφτασαν ως ελευθερωτές στα Κύθηρα έχοντας προετοιμάσει το ιδεολογικό υπόβαθρο αποδοχής τους από τον λαό (popolo), από τον οποίον και έτυχαν θετικής υποδοχής, καθώς ήλπιζε βάσιμα ότι θα αποκτούσε πολιτική υπόσταση και δικαιώματα, από τα οποία τον είχε αποκλείσει η απερχόμενη βενετική ηγεσία. Θετικά προσέβλεπε σε αυτούς και η ανερχόμενη οικονομική τάξη των εμπόρων και των βιοτεχνών, η οποία επίσης ήταν αποκλεισμένη από τα δημόσια αξιώματα. Τέλος υπέρ των Δημοκρατικών Γάλλων είχε συνταχθεί και ένα μέρος των

²³⁰ 63. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 4 [Πληρωμή αξιωματούχων Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 28.09.1797.

πρώην αστών της βενετοκρατίας, τα προοδευτικά μέλη των οποίων είχαν ενστερνιστεί τις ιδέες του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης και επιθυμούσαν να είναι μέτοχοι στη νέα τάξη πραγμάτων.

Ο αρχικός ενθουσιασμός από τις επαναστατικές πανηγύρεις και τις διακηρύξεις περί ελευθερίας στη συνέχεια κατέληξε σε έναν εύλογο προβληματισμό κυρίως από τη μεριά των πρώην αστών της βενετοκρατίας για το τι *μέλλει γενέσθαι* με τα προνόμια τους που κατείχαν για αιώνες. Η ανησυχία αυτή εντάθηκε όταν κατακρημνίστηκαν και παραδόθηκαν στην πυρά τα σύμβολα της βενετικής εξουσίας, τα οποία νομιμοποιούσαν την κοινωνική δύναμη που κατείχαν στο παλαιό σύστημα αξιών. Η μαζική συμμετοχή σε αυτές τις εξελίξεις προσέδιδε ένα ύφος παλλαϊκής κινητοποίησης. Η πολιτική των Δημοκρατικών Γάλλων προσπάθησε να φέρει σε εξισορρόπηση τις αντίρροπες κοινωνικές δυνάμεις των Κυθήρων, δημιουργώντας ένα δημοκρατικό μόρφωμα που έδινε πολιτικά δικαιώματα στο λαό, στο οποίο όμως κατέληξαν να ηγούνται οι πρώην αστοί της βενετοκρατίας μαζί με εύπορους και οικονομικά ισχυρούς.

Το διοικητικό σύστημα του Προσωρινού Δημαρχείου βασιζόταν στο ιδεολογικό πλαίσιο από το οποίο εμφορούνταν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, δηλαδή το Διαφωτισμό. Συνάμα αποτέλεσε την απάντηση στις ιδιαιτερότητες των Κυθήρων, που απέρρεαν ιδίως από τον μικρό πληθυσμό και την απομακρυσμένη γεωγραφική τους θέση, εξού και η θέσπιση τριών Κομιτάτων σε αντίθεση με τα οκτώ της Κέρκυρας. Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων προσπάθησε να απαντήσει στα προβλήματα που του έθεσε η κυθηραϊκή κοινωνία. Η διοίκηση, ως όραμα, επιθυμούσε να μεταλαμπαδεύσει τα δημοκρατικά της ιδανικά και να λειτουργήσει ως νοητή γέφυρα με τις αξίες της αρχαίας Ελλάδας. Ο στρατηγός Antoine Gentili ακολούθησε πλήρως τις διαταγές του Ναπολέοντα και έδωσε έμφαση στη συμβολική σύνδεση της αρχαίας Ελλάδας με τη δημοκρατική διοίκηση που πλέον απολάμβαναν τα Ιόνια νησιά. Το πρότυπο αυτό εφαρμόστηκε και στα Κύθηρα με τη διοίκηση, τους αξιωματούχους και τους απλούς πολίτες να επαναλαμβάνουν στα έγγραφα το μοτίβο της δημοκρατίας, της ισότητας και της κληρονομίας των αρχαίων Ελλήνων.

Σε δεύτερη ανάγνωση, πέραν του ιδεατού στον τρόπο διαχείρισης των προβλημάτων των Κυθήρων, εκκρεμούσε η αδήριτη ανάγκη της διοίκησης να ανταποκριθεί στις πολεμικές προκλήσεις που αντιμετώπιζε. Μοιραία προέκυψε αναντιστοιχία ανάμεσα στο δημόσιο λόγο και στην πραγματική κατάσταση που υφίστατο το νησί. Η οικονομική και φορολογική πολιτική που εφαρμόστηκε και οι

θεσμοί που ιδρύθηκαν ήταν, θεωρητικά, αφιερωμένοι στο κοινό συμφέρον, όμως στην πράξη εξυπηρετούσαν τη συντήρηση των γαλλικών στρατευμάτων. Επομένως η ολοκλήρωση του Προσωρινού Δημαρχείου σε μια πλήρη λαϊκή δημοκρατία έπρεπε να περιμένει την ειρήνη. Προς το παρόν οι πρώην αστοί της βενετοκρατίας είχαν το προβάδισμα στην κατάληψη δημόσιων θέσεων, όχι μόνο γιατί ήταν μορφωμένοι αλλά γιατί ήταν εύποροι και μπορούσαν οικονομικά να στηρίξουν το Δημόσιο Ταμείο.

Η δημιουργία του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, ως μιας διοικητικής δομής και πρακτικής αποτέλεσε προσπάθεια εξισορρόπησης των νέων επαναστατικών δυνάμεων που η ίδια η Δημοκρατική Γαλλία έφερε στο προσκήνιο. Υπήρξε μια κατά βάση δημοκρατική οργάνωση, με τη δυναμική συμμετοχή των Κυθηρίων στους θεσμούς εξουσίας και δικαιοσύνης. Πρωτόγνωρες έννοιες έγιναν πραγματικότητα, όπως της δημόσιας συμμετοχής στα κοινά. Θεωρητικά οι Κυθηριοί που ήταν συνεπείς στις οικονομικές τους υποχρεώσεις μπορούσαν να αποκτήσουν δημόσια αξιώματα, να παρακολουθήσουν τις συνεδριάσεις του Δημαρχείου και να αιτούνται ή να ενίστανται για θέματα που τους αφορούσαν. Η δικαιοσύνη ήταν διακριτή από την εκτελεστική εξουσία, με μόνιμους δικαστές, οι οποίοι αποτελούσαν ένα συμπαγές νομικό όργανο και όχι μια προσωποποιημένη εξουσία. Η δημόσια διοίκηση αντιμετώπιζε πλέον τους Κυθηρίους ως πολίτες και όχι ως υπηκόους.

Επομένως η γαλλική διοίκηση αναίρεσε την παλαιά τάξη πραγμάτων, δημιουργώντας μια νέα, αλλά στο λαϊκό πληθυσμό απέμεινε η αίσθηση της ισότητας και αδελφότητας, η οποία όμως δεν εξαργυρώθηκε αντιστοίχως με κατάληψη δημοσίων αξιωμάτων. Παρόλα αυτά, οι διάλογοι της σχέσης δημόσιας διοίκησης με τους πολίτες διαπλατύνθηκαν και εισήχθη ένα καινοφανές στοιχείο, η ευρεία δυνατότητα συμμετοχής στα κοινά. Ωστόσο ενώ η μετατροπή αυτή αφορούσε όλους τους Κυθηρίους, η κατοχή υψηλών δημοσίων αξιωμάτων λειτούργησε προς όφελος κυρίως των παλαιών αστών της βενετοκρατίας και των ευπόρων κατοίκων του νησιού. Ο προοδευτικός Γεώργιος Λεβούνης, γόνος μιας από τις παλαιότερες αριστοκρατικές οικογένειες των Κυθήρων, επιβραβεύτηκε για τη φιλογαλλική στάση που επέδειξε ως Υποπρόξενος της Γαλλίας και ορίστηκε πρώτος Πρόεδρος του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων. Τοποθετήθηκαν ως δικαστές ή διοικητικοί αξιωματούχοι μέλη οικογενειών πρώην αστών της βενετοκρατίας, όπως του Σταη, του Δαρμάρου, του Κασσιμάτη και του Μόρμορη. Εύπορες και πολυπληθείς οικογένειες, όπως του Τζάννε και του Βερνάρδου, βρήκαν θέση στη νέα κατάσταση, ξεπερνώντας το φράγμα του κλειστού *Libro d'oro* της βενετικής περιόδου.

Φιλογάλλοι όπως ο λόγιος Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος και ο πρώην αστός της βενετοκρατίας Γεώργιος Λαζαρέτος επιβραβεύτηκαν για τη στήριξή τους στο γαλλικό καθεστώς με αξιώματα στα Κομιτάτα. Τέλος βενετοί αξιωματούχοι, όπως ο στρατιωτικός διοικητής Francesco Galateo και ο γραμματέας Zorzi Galateo, ενσωματώθηκαν πλήρως στη γαλλική διοίκηση με τις δομές τις οποίες αντιπροσώπευαν.

Στο επίπεδο διοίκησης στους αγροτικούς οικισμούς, η κατάσταση παρέμεινε εν πολλοίς αναλλοίωτη. Οι γέροντες των χωριών ορίστηκαν επικεφαλής των περιφερειακών παραρτημάτων/ντιστρέτων του νησιού, με την ίδια γεωγραφική κατανομή που ίσχυε επί βενετοκρατίας. Διατήρησαν τις ίδιες αρμοδιότητες τήρησης της τάξης, ελέγχου των τιμών και επίλυσης μικροδιαφορών, τις οποίες είχαν και στο παρελθόν, αλλά λειτουργούσαν υπό διαφορετικό διοικητικό καθεστώς. Δεν απευθύνονταν πλέον σε ένα στατικό συμβούλιο αστών, ούτε στην προσωποπαγή εξουσία ενός Προνοητή, ο οποίος συγκέντρωνε την ανώτερη εξουσία μιας δυσδιάκριτης βενετικής πολιτειακής αρχής. Αντίθετα οι περιφερειακοί αξιωματούχοι αναφέρονταν σε ένα νέο σύστημα περιφερειακής διοίκησης, πίσω από το οποίο υπήρχε η Δημοκρατική Γαλλία.

Προβλήματα προέκυψαν λόγω θεσμικής προσωρινότητας, οικονομικής δυσπραγίας και διαφθοράς. Η προσωρινότητα των Δημαρχείων, ως διοικητική έννοια, αναπαρήγαγε ένα πρόβλημα που χαρακτήριζε τη βενετική περίοδο, δηλαδή την απουσία γραπτού συντάγματος. Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων είχε συγκεκριμένες δομές, που αντιμετώπιζαν τους βασικούς άξονες της δημόσιας διοίκησης, αλλά μοιραία υπήρχαν κενά και ελλείψεις που δεν ήταν δυνατό να συμπληρωθούν εύκολα καθώς δεν στηρίζονταν σε ένα καταστατικό χάρτη διοικητικής συμπεριφοράς.

Η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε στόχευε στη συγκέντρωση πόρων για τις στρατιωτικές δυνάμεις αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τα γαλλικά συνθήματα για δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη. Η απουσία συνταγματικής κάλυψης επέτρεψε στους Δημοκρατικούς Γάλλους, απροκάλυπτα, να προχωρήσουν σε μια χρησιμοθηρική διαχείριση των οικονομικών φορέων και της φορολογίας. Σε αυτό το σημείο η σύγκριση με το βενετικό παρελθόν είναι χρήσιμη καθώς επί αιώνες η βενετική διοίκηση στα Κύθηρα αντιμετώπιζε ένα σημαντικό δημοσιονομικό έλλειμμα. Αποτελεί εύλογο ερώτημα το γεγονός ότι ενώ η Βενετία έκρινε το νησί σημαντικό με στρατηγική αξία, δεν βελτίωσε την οικονομική του δραστηριότητα

προκειμένου να αποδίδει και να συντηρεί τους αξιωματούχους και τα έργα υποδομής. Αντίθετα, σε όλη τη διάρκεια της βενετικής περιόδου, τα Κύθηρα παρέμειναν ένα φτωχό νησί με χαμηλή γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή, το οποίο αντιμετώπιζε κατά καιρούς το φάσμα του λιμού και της σιτοδείας, απέχοντας πάρα πολύ από το να προσφέρει παραγωγικό πλεόνασμα και κέρδος. Σε συνδυασμό με το οξύ δημογραφικό πρόβλημα και την ανάγκη κατασκευής και συντήρησης οχυρωματικών έργων και ναυτιλιακών εγκαταστάσεων του νησιού, τα Κύθηρα από οικονομικής άποψης αποτελούσαν πηγή συνεχούς ελλείμματος για τους Βενετούς, οι οποίοι καλούνταν επανειλημμένα να δαπανούν σε αυτό σημαντικά ποσά.²³¹ Η διαφορά των Βενετών με τους Δημοκρατικούς Γάλλους ήταν ότι οι τελευταίοι δεν διέθεταν χρήματα να δαπανήσουν, γι' αυτό και η παρουσία και η συντήρηση του στρατού βασιζόταν στα έσοδα από τους Κυθηρίους. Όμως αντίθετα από τους Βενετούς είχαν υποσχεθεί στους κατοίκους την έλευση της δημοκρατίας, της ελευθερίας και της ισότητας, γεγονός που είχε δημιουργήσει ένα οξύμωρο σχήμα το οποίο ήταν φυσικά αδύνατον να λειτουργήσει.

Οι Κυθηριοί προσδοκούσαν από το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων μια χαμηλότερη φορολόγηση και εξάλειψη του καθεστώτος που ίσχυε με τους κλήρους των Venier. Τελικά η διοίκηση προχώρησε στην εκ νέου παραχώρηση των φεουδαρχικών δικαιωμάτων σε πρώην αστούς της βενετοκρατίας και νυν αξιωματούχους. Επίσης σχετικά με τη φορολόγηση και το εμπόριο των προϊόντων καπνού διατηρήθηκαν τα παλαιά συμβόλαια, παρόλο το βάρος της λαϊκής κατακραυγής, που έφτασε στα όρια ανοικτής στάσης. Η δικαστική υπόθεση του Νικολάου Κυπριώτη έδειξε ότι η μακραίωνη διαφθορά και διαπλοκή του βενετικού καθεστώτος δεν ήταν δυνατόν να εξαλειφτεί, καθώς οι περισσότεροι πρώην αστοί της βενετοκρατίας συμμετείχαν στους νέους θεσμούς. Οι θέσεις της γαλλικής διοίκησης σε αυτό το στάδιο έδειξαν ότι όντως υπήρχε ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, αρκεί να μην απειλούνταν η είσπραξη των φόρων. Ο στρατός και η συντήρησή του από τους πόρους των Κυθηρίων ήταν αδιαπραγμάτευτη πολιτική. Οι κάτοικοι έπρεπε να υπακούουν αναντίρρηση σε όλες τις οικονομικές νόρμες και τα φορολογικά βάρη, ειδάλλως θα υφίσταντο δικαστικές διώξεις.

²³¹ Γάσπαρης Χ., «Τα Κύθηρα στη διάρκεια της Βενετικής κυριαρχίας: Οικονομικά προβλήματα ενός νησιού στρατηγικής σημασίας», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βενετία και Κύθηρα, Βενετία, 6-7 Δεκεμβρίου 2002, Νόστος, 2, 2003*, σσ. 155-171.

Σε άλλους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των Κυθήρων, η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων υπήρξε σαφώς πιο θετική. Ενδιαφέρθηκαν για τον καθορισμό τιμών σε βρώσιμα αγαθά πρώτης ανάγκης και στα γεωργικά εργαλεία, για τη στήριξη των αδυνάτων στρωμάτων και την καταπολέμηση της αισχροκέρδειας και της μαύρης αγοράς. Στήριξαν και ενίσχυσαν τη λειτουργία του Υγειονομείου για τη διαφύλαξη της δημόσιας υγείας, αλλά και την είσπραξη των επιβαλλόμενων τελών και προστίμων. Η διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων λειτουργούσε σε μια χώρα σε εμπόλεμη κατάσταση όπως αυτή εκδηλωνόταν στο πιο απομακρυσμένο και φτωχό νησί του Ιονίου. Δεν αποδέχτηκε να κάνει υποχωρήσεις σε θέματα φορολογίας και στήριξης του στρατού, αλλά όπου έκρινε ότι δεν παρεμποδιζόταν η είσπραξη εσόδων προχωρούσε, όπως αναφέρθηκε, σε υποστηρικτικές για τα λαϊκά στρώματα κινήσεις. Σε κάθε της σχεδόν έγγραφο εξέφραζε το όραμα της δημοκρατίας και όταν αυτό αναιρούνταν από τις πρακτικές της υπήρχε έτοιμη η δικαιολογία ότι το έκανε για το γενικό καλό. Το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων ήθελε να τηρήσει το όραμα του εκδημοκρατισμού, αρκεί να μην επηρέαζε την ενίσχυση του γαλλικού στρατού με πόρους των Κυθηρίων.

Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα και η δημιουργία του Προσωρινού Δημαρχείου ήταν το θεσμικό κατώφλι μέσα από το οποίο εισήλθε στη ζωή των Κυθηρίων η νεωτερικότητα. Η αλλαγή αυτή βασιζόταν σε τρεις δομικές αλλαγές: 1) στην αλλαγή της έννοιας του χρόνου και στην αποϊεροποίηση από το χριστιανικό γίνεσθαι, 2) στην ανάδυση μια πρώιμης εθνικής ταυτότητας, η οποία επεχείρησε να ενώσει τους Κυθηρίους με το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και 3) στην καλλιέργεια της εθνικής γλώσσας.

Η εισαγωγή στα Κύθηρα από τους Δημοκρατικούς Γάλλους του νέου επαναστατικού ημερολογίου (*calendrier révolutionnaire français*), δημιούργησε μια εντελώς διαφορετική αντίληψη του χρόνου. Σε αυτό το σημείο διαφαίνεται η νεωτερικότητα,²³² με τη ριζική αλλαγή στην έννοια του χρόνου. Σύμφωνα με τον Anthony Giddens στις πρόνεωτικές κοινωνίες, όπως τα βενετικά Κύθηρα, ο χρόνος ήταν άρρηκτα συνδεδεμένος με τον τόπο, αντίθετα με τη νεωτερικότητα που

²³² Η έννοια της νεωτερικότητας/modernité, προέρχεται κυρίως από την επιστήμη της κοινωνιολογίας και αναφέρεται στη διάλυση των παραδοσιακών κοινωνιών και στην αντ' αυτού ανάδυση των βιομηχανικών κοινωνιών. Βλέπε Offenstadt N. (επιμ.), *Οι λέξεις του ιστορικού. Έννοιες-Κλειδιά στη μελέτη της Ιστορίας*, Κέδρος, Αθήνα 2007, σσ. 134-135.

τοποθέτησε μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσά τους.²³³ Οι μήνες του έτους, σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο, παρέμειναν δώδεκα και τρεις για κάθε εποχή, αλλά ονομάστηκαν βάσει των καιρικών φαινομένων και των αγροτικών εργασιών και διαφοροποιήθηκαν από τη χριστιανική αντίληψη του χρόνου. Κάτι που γίνεται πιο σαφές με τις ημέρες της εβδομάδος, οι οποίες αυξήθηκαν σε δέκα με την Κυριακή, την *ημέρα του Κυρίου*, να απουσιάζει επιδεικτικά. Στα έγγραφα του αρχείου των Κυθήρων, όπως και στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά, αναφερόταν η νέα ημερομηνία μαζί την παλαιά, προκειμένου να γίνεται κατανοητή. Η αναφορά της παλαιού τύπου ημερομηνίας συνοδευόταν συνήθως με την επεξήγηση *γραικώ έθει* ή *Veneto Stile*.²³⁴ Εάν ήταν εισερχόμενο έγγραφο έφερε ένδειξη, *anno 6to della Repubblica Francese una, ed indivisibile*, ενώ εαν είχε παραχθεί από φορέα των Κυθήρων, *πρώτον έτος της Κυθηραίων ελευθερίας*. Η διαφορά αυτή για τους Κυθηριούς ήταν πολύ μεγάλη και είχε σημεία απόκλισης αλλά και σύγκλισης με το βενετικό παρελθόν. Οι βενετοκρατούμενες περιοχές της Ελλάδος, παρά τη ναυτιλιακή και εμπορική δραστηριότητα της κυρίαρχης Βενετίας, διατηρούσαν αγροτικό χαρακτήρα, με την έννοια του χρόνου να είναι συνυφασμένη με τις αγροτικές εργασίες, κάτι το οποίο συνεχίστηκε με το γαλλικό επαναστατικό ημερολόγιο.²³⁵ Η αποδόμηση του χρόνου αφορούσε αποκλειστικά τη θρησκευτική συνείδηση εντασσόμενη στην προσπάθεια *αποχριστιανισμού* της Δημοκρατικής Γαλλίας και του νεωτερικού προτάγματος για επιστημονική νοηματοδότηση του κόσμου. Ο παλαιός και νέος χρόνος²³⁶ ήταν μια ιδεολογική διαμάχη της Γαλλικής Επανάστασης με τα σύμβολα και τις έννοιες του *Ancien Régime*.

²³³ Giddens A., *Οι Συνέπειες της Νεωτερικότητας*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001, σσ. 33-37.

²³⁴ Το βενετικό έτος σύμφωνα με το έθιμο, *more Veneto*, ξεκινούσε από την 1η Μαρτίου.

²³⁵ Παπαδία-Λάλα Α., «Σε αναζήτηση του “χρόνου”: Μέθοδοι και όργανα χρονομετρίας στις βενετοκρατούμενες ελληνικές περιοχές», *Τεχνογνωσία στη Λατινοκρατούμενη Ελλάδα, Ημερίδα Αθήνα 8 Φεβρουαρίου 1997*, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 2000, σσ. 73.

²³⁶ Λεοντσίνης Γ. Ν., «Ιόνια νησιά στη στροφή του 18ου προς τον 19ο αιώνα: από το “σκότος της δουλείας και της αμάθειας” στο “έαρ της ελευθερίας” και στο “φως του κόσμου”», *Πρακτικά Συμποσίου, Ελληνικότητα και ετερότητα: Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις και “εθνικός χαρακτήρας” στον 19ο αιώνα, Αθήνα 14-17 Μαΐου 2015*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών-Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Τόμος Β, Αθήνα 2016, σ. 247.

Η ορμή της επαναστατικής γαλλικής πολιτικής στα Ιόνια νησιά προκάλεσε ρήξεις στις παραδοσιακές αντιλήψεις συλλογικού αυτοπροσδιορισμού.²³⁷ Οι έννοιες της ελευθερίας και ισότητας ήταν τμήματα της έννοιας του έθνους και της λαϊκής κυριαρχίας στην Πρώτη Γαλλική Δημοκρατία.²³⁸ Ο Hobsbawm συνέδεσε αυτές τις έννοιες με τον εθνικισμό αναφέροντας ότι «Η Γαλλία έδωσε το λεξιλόγιο και τα βασικά θέματα της φιλελεύθερης και ριζοσπαστικής-δημοκρατικής πολιτικής στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου. Η Γαλλία έδωσε το πρώτο σημαντικό παράδειγμα, την έννοια και το λεξιλόγιο του εθνικισμού».²³⁹ Ήταν εύλογο ότι η γαλλική παρουσία στο Ιόνιο και στις Ιλλυρικές Επαρχίες αναπτέρωσε τις ελπίδες των υπόδουλων λαών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και για πρώτη φορά μετά από πολλούς αιώνες προσέφερε από περιεχόμενο στα συλλογικά οράματα για το πολιτικό τους μέλλον.²⁴⁰ Αυτές τις ελπίδες εξέφρασε ο Κοραΐς στην αφιέρωση της έκδοσης του Θεοφράστου (1799) στους κατοίκους των Ιονίων νήσων. Ο Ρήγας Φεραίος είχε επηρεαστεί βαθύτατα από τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και επιδίωκε τη διάδοσή τους στην Ελλάδα και στην ευρύτερη Βαλκανική Χερσόνησο.²⁴¹ Προσπαθούσε να έρθει σε επαφή με τον Βοναπάρτη μέχρι τη σύλληψή του στην Τεργέστη στις 19 Δεκεμβρίου 1797. Συνεπώς η μετάβαση από το βενετικό παρελθόν στις απαρχές της νεωτερικότητας των Δημοκρατικών Γάλλων δημιούργησε συνθήκες διαμόρφωσης

²³⁷ Ο Benedict Anderson, σύγχρονος στοχαστής στο φαινόμενο του εθνικισμού αναφέρει ότι «ο δέκατος όγδοος αιώνας σηματοδοτεί όχι μόνο την αυγή της εποχής του εθνικισμού αλλά και τη δύση των θρησκευτικών τρόπων σκέψης. Ο αιώνας του Διαφωτισμού, της ορθολογιστικής εκκοσμίκευσης, έφερε μαζί του το δικό του σκοτάδι [...] εάν είναι γενικά παραδεκτό ότι τα εθνικά κράτη αποτελούν φαινόμενο «νέο» και «ιστορικό», τα έθνη στα οποία τα εθνικά κράτη δίνουν πολιτική υπόσταση ξεπροβάλλουν από ένα πανάρχαιο παρελθόν και ακόμη πιο σημαντικό, κινούνται προς ένα απεριόριστο μέλλον». Βλέπε Anderson B., *Φαντασιακές Κοινότητες, Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1997, σ. 33.

²³⁸ Καρβούνης Α., *Εισαγωγή στην Οργάνωση και Λειτουργία του Κράτους*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2004, σ. 334.

²³⁹ Hobsbawm E., *Η Εποχή των Επανάστασεων 1789-1848*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2005, σσ. 83-84.

²⁴⁰ Κιτρομηλίδης Π., *Η γαλλική επανάσταση και η νοτιοανατολική Ευρώπη*, Διάττων, Αθήνα 1990, σ. 31.

²⁴¹ Κατσαρδής-Hering O., «Ελληνικά διαβήματα στον Βοναπάρτη. Η περίπτωση του Γεωργίου Παλατίνου», *Ο Ερασιστής*, 14, 1977, σσ. 39-40.

νέων εθνοτοπικών κοινοτήτων.²⁴² Η έννοια του έθνους στο βενετικό κόσμο ήταν χαλαρή με μικρή βαρύτητα αν και όχι ανύπαρκτη, όπου μεγαλύτερη σημασία είχαν τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.²⁴³ Οι Βενετοί προέβαλαν στεροτυπικές εικόνες εθνοτικού περιεχομένου για τους Έλληνες με πολύ διαφορετική υπόσταση και οντότητα από αυτή που προσέδωσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι.²⁴⁴

Στα έγγραφα του Αρχείου Κυθήρων η προσπάθεια για εθνική συνειδητοποίηση των Κυθηρίων φαίνεται στις διακηρύξεις του Gentili προς τους Κυθηρίους. Η έννοια του έθνους συνδεόταν με την αρχαία Ελλάδα με έναν τρόπο λυρικό, «dell spola l'antica citara tanto famosa negl'annali della vostra Nazione». Στο ίδιο ύφος και με την ίδια νοηματική σύνδεση ο Gentili τόνιζε ότι το όνομα του Έλληνα θα αποκτούσε ξανά το αρχικό του μεγαλείο, «Il nome Greco dissepolto dal suo originale splendore cessò di giacere sicuro». Η παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων σύμφωνα με τον Gentili επανασυνέδεσε τον Έλληνα Κυθήριο με το ένδοξο παρελθόν του και την εθνική του υπόσταση.

Παράλληλα οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Ιόνια νησιά προώθησαν την ελληνική *μητρική* γλώσσα, κάτι που αποτέλεσε ουσιαστικά ένα νέο νοηματικό κόσμο για τις συνήθειες των βενετοκρατουμένων Ιονίων νήσων. Επί βενετικής κυριαρχίας η άρχουσα τάξη σπούδαζε σε ιταλικά πανεπιστήμια, μιλούσε και έγραφε στην ιταλική γλώσσα και ακόμη είχε επιβάλει το βενετικό γλωσσικό και κοινωνικό πρότυπο ως το κυρίαρχο.²⁴⁵ Αυτό είχε δημιουργήσει ένα γλωσσικό χάσμα ανάμεσα στους αστούς της βενετοκρατίας και στο *popolo*, όπως πολύ χαρακτηριστικά κατέγραψε ο περιηγητής

²⁴² Λεοντσίνης Γ. Ν., «Ελληνική ταυτότητα-“ιονική” και “επτανησιακή” ταυτότητα», *Δ' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών, Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα), Γρανάδα, 9-12 Σεπτεμβρίου 2010*, Τόμος Ε, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα 2011, σ. 802.

²⁴³ Κουτμάνης Σ., *Έλληνες στη Βενετία (1620-1710). Κοινωνικό φύλο-οικονομία-νοοτροπίες*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 2013, σ. 359.

²⁴⁴ Ο.π., σ. 374, Όπως αναφέρει στη διατριβή του ο Σωτήρης Κουτμάνης για τον Έλληνα στην Βενετία «είναι ίσως καλύτερα αντί για εθνοτική ταυτότητα να κάνουμε λόγο για διαδικασίες εθνοτικής ταυτοποίησης, όσον αφορά τον 17ο αιώνα».

²⁴⁵ Αρβανιτάκης Δ., «Το Μέλλον του Παρελθόντος. Η Ιστορική Μνήμη του Ιονίου μετά το 1797», *Πρακτικά ΙΘ Συμποσίου, Πολιτισμικές Εκφράσεις της Επτανησιακής Ταυτότητας 17ος-20ος αιώνας, Αφιέρωμα στα 150 χρόνια από την Ένωση, 1864-2014, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Λευκάδα, 8-9 Αυγούστου 2014*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2015, σσ. 88-89.

Pero Tafur ήδη από τις αρχές του 15ου αιώνα (1437-1438) στην Κρήτη όπου «η γλώσσα είναι ελληνική και η κυβέρνηση από τη Βενετία».²⁴⁶ Η γραφειοκρατία χρησιμοποιούσε ως επί το πλείστον μεσαιωνικά λατινικά και τη βενετική διάλεκτο με μόνη εξαίρεση τα συμβολαιογραφικά έγγραφα, στα οποία κυριάρχησε η ελληνική με τους ιδιοματισμούς και τα δάνεια από την ιταλική.

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι με την ανάδειξη της ελληνικής γλώσσας ενίσχυσαν την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων. Η Ελένη Κούκκου επισήμανε ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας αναγνώρισε την συνεισφορά των Δημοκρατικών Γάλλων στην εκπαίδευση των Επτανήσιων και την καλλιέργεια της εθνικής γλώσσας, αν και δεν έτρεφε ιδιαίτερη συμπάθεια για τον Ναπολέοντα.²⁴⁷ Ο Gentili στη διακήρυξη προς τους Κυθηρίους συγκέντρωσε όλα τα στοιχεία του νεωτερικού κόσμου, τα οποία ενωμένα συγκροτούσαν ένα αρραγές μέτωπο εννοιών: οικογένεια-έθνος-πατρίδα. Η γλώσσα ήταν ένα από αυτά τα στοιχεία και αναφερόταν δεύτερη μετά τους πατέρες-προγόνους.

²⁴⁶ Γάσπαρης Χ., «Η γλώσσα της βενετικής γραφειοκρατίας. Η αντιπαράθεση λατινικής και ελληνικής γλώσσας στη μεσαιωνική Κρήτη (13ος-15ος αι.)», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 9, 1994, σσ. 142-145.

²⁴⁷ Κούκκου Ε., *Ιστορία των Επτανήσων. Από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία. Πρώτες Διπλωματικές ενέργειες του Ιωάννου Καποδίστρια*, Παπαδήμα, Αθήνα 2001, σσ. 50-51.

Μέρος Τέταρτο: Η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά

Κεφ. 1. Η σύσταση των Γαλλικών Νομών της Ελλάδος (17.10.1797)

Η *Συνθήκη του Campo Formio*²⁴⁸ στις 17.10.1797 υπήρξε το αποτέλεσμα διπλωματικών ζυμώσεων οι οποίες σφράγισαν σε διεθνές πολιτικό επίπεδο την επιτυχημένη στρατιωτική εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Ιταλία και την ήττα της Βενετίας. Είχε προηγηθεί η *Ανακωχή του Λεόμπεν*, στις 18 Απριλίου 1797, μεταξύ Δημοκρατικής Γαλλίας και Αυστρίας. Ο διπλωματικός διακανονισμός περιλάμβανε και την τύχη της Βενετίας και των υπερπόντιων κτήσεών της. Οι δύο κυρίαρχες χώρες ήθελαν να αποκτήσουν ό,τι θεωρούσαν επικερδέστερο για τα συμφέροντά τους, η μεν Αυστρία ενδιαφέρθηκε κυρίως για τη Βόρεια Ιταλία, η δε Γαλλία για τα νησιά του Ιονίου.

Η Βενετία ήταν *de facto* μια κατακτημένη πόλη και με τη συνθήκη αυτή τερμάτισε και *de jure* την πορεία της ως ανεξάρτητης πολιτείας, καθώς περιήλθε στην κατοχή της Αυστρίας, ενώ τα νησιά του Ιονίου περιήλθαν στη Δημοκρατική Γαλλία. Η Συνθήκη αυτή παρουσιάστηκε από τον Ναπολέοντα ως η μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Δημοκρατικής Γαλλίας μέχρι τότε. Ο ίδιος ισχυρίστηκε στο Διευθυντήριο ότι απέκτησε το καλύτερο μερίδιο από τις βενετικές κτήσεις.²⁴⁹

Στη Βενετία η είδηση των εξελίξεων αυτών προκάλεσε θρήνο και διαμαρτυρίες, ανίσχυρες όμως απέναντι στη γαλλική στρατιωτική υπεροχή. Στα Ιόνια νησιά αντίθετα τα νέα έγιναν δεκτά με ενθουσιασμό και αδημονία για την ενσωμάτωσή τους στη γαλλική επικράτεια και τη θεσμική μετάβαση από το καθεστώς της *προσωρινότητας* σε μια μόνιμη και σταθερή διοίκηση. Το Προσωρινό Δημαρχείο της Ζακύνθου απέστειλε γραπτό αίτημα να περιέλθει στην επικράτεια της Δημοκρατικής Γαλλίας, ενώ η Κεφαλονιά έστειλε αντιπροσώπους στον Ναπολέοντα για να πληροφορηθούν αυτοπροσώπως τα σχέδιά του για τα νησιά.²⁵⁰ Οι εκκλήσεις και των δύο θα ικανοποιούνταν σύντομα, καθώς η μεγαλύτερη θεσμική αλλαγή της

²⁴⁸ Πρόκειται για ένα μικρό ιταλικό χωριό στη βορειοδυτική πλευρά της χώρας, το οποίο βρισκόταν ανάμεσα στους δύο στρατούς και χρησίμευε ως ουδέτερος χώρος, στον οποίο συνήφθη η ομώνυμη συνθήκη που τερμάτισε την γαλλική εκστρατεία στην Ιταλία και καθόρισε την τύχη της Βενετίας.

²⁴⁹ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 108-109.

²⁵⁰ Ό.π., σσ. 111-112.

Συνθήκης του Campo Formio ήταν η ίδρυση των τριών Γαλλικών Νομών της Ελλάδος που αφορούσαν στα Ιόνια νησιά και στις ηπειρωτικές κτήσεις της πρώην Βενετικής Δημοκρατίας.

Η επίσημη ενσωμάτωση των πρώην βενετοκρατούμενων Ιονίων νήσων, μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Campo Formio, πραγματοποιήθηκε την 7η Νοεμβρίου 1797, με μορφή διατάγματος από το Γενικό Στρατηγείο του Ναπολέοντα στο Μιλάνο. Σε 14 άρθρα καθορίστηκε η νέα θεσμική υπόσταση των τριών Γαλλικών Νομών της Ελλάδος και ο συνταγματικός οργανισμός τους. Συγκεκριμένα ιδρύθηκαν οι εξής Νομοί:²⁵¹

1. Ο Νομός της Κέρκυρας (Département de Corcyre), με πρωτεύουσα την Κέρκυρα, που περιλάμβανε τα νησιά Κέρκυρα, Παξούς, Αντίπαξους και τις ηπειρωτικές κτήσεις της Βενετίας του Βουθρωτού και της Πάργας.
2. Ο Νομός της Ιθάκης (Département de Ithaque), με πρωτεύουσα το Αργοστόλι, που περιλάμβανε τα νησιά Ιθάκη, Κεφαλονιά, Λευκάδα και τις ηπειρωτικές κτήσεις της Βενετίας της Πρέβεζας και Βόνιτσας.
3. Ο Νομός του Αιγαίου Πελάγους (Département de Mer-Égée), με πρωτεύουσα τη Ζάκυνθο, που περιλάμβανε τα νησιά Ζάκυνθο, Στροφάδες, Κύθηρα και Αντικύθηρα.

Η ονομασία των δύο τελευταίων νομών χρησιμοποίησε το συμβολισμό ως μέσο επίτευξης πολιτικών στόχων. Ο νομός της Ιθάκης, αν και είχε ως πρωτεύουσα το Αργοστόλι της Κεφαλονιάς και όχι την ομώνυμη μικρή νήσο, ονομάστηκε έτσι χάριν του ομηρικού βασιλείου του Οδυσσέα και της φήμης της οποίας απολάμβανε. Ο Ναπολέων ήθελε να τονίσει στους Γάλλους ότι το φημισμένο από την αρχαιότητα νησί ήταν πλέον μέρος της γαλλικής επικράτειας. Η Δημοκρατική Γαλλία, την εποχή του Διευθυντηρίου, είχε επηρεαστεί από τον *Νεοκλασικισμό*, ένα κίνημα φιλοσοφικό, καλλιτεχνικό και αρχιτεκτονικό που εμπνεόταν από την αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη. Ο χαρακτηριστικότερος ζωγράφος της Γαλλικής Επανάστασης και εκπρόσωπος του κινήματος αυτού ήταν ο Jacques-Louis David, και η γαλλική κοινωνία εκείνη την εποχή ακολουθούσε αυτήν την μόδα στην ένδυση και στα

²⁵¹ Lunzi E., *Storia delle Isole Ionie*, ό.π., σσ. 83-84, Rodocanachi E., *Bonaparte et les îles Ioniennes: un épisode des Conquêtes de la République et du Premier Empire (1797-1816)*, Félix Alcan éditeur, Paris 1899, σσ. 63-64.

κοσμήματα.²⁵² Ο συνειρμός της κατάκτησης εμβληματικών ελληνικών τόπων, γνωστών από την αρχαιότητα, και η πρόσδεσή τους στο άρμα της Δημοκρατικής Γαλλίας ήταν πολύ ισχυρός και ο Ναπολέων τον εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο.

Στην περίπτωση του νομού του Αιγαίου και όχι του Ιονίου, όπως είναι γεωγραφικά ορθό, η ονοματοδοσία αυτή είχε να κάνει με πολιτική επιδίωξη και όχι με άγνοια γεωγραφίας. Το Ιόνιο είχε κατακτηθεί από τη Δημοκρατική Γαλλία και μαζί με την Αδριατική αποτελούσε ένα είδος *γαλλικής λίμνης*. Αντίθετα το Αιγαίο, απρόσιτο για τους Γάλλους, αποτελούσε στρατηγικό στόχο για τον Ναπολέοντα μαζί με την κατάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο όρος *Αιγαίο* συμβόλιζε τη γαλλική επεκτατική διάθεση προς την Ανατολή.²⁵³

Τα Ιόνια νησιά με την ανακήρυξή τους ως γαλλικών νομών, αυτοδίκαια και αυτόχρημα, υπήχθησαν στο γαλλικό σύνταγμα του 1795, το οποίο είχε εισαγάγει τον θεσμό του Διευθυντηρίου στη Δημοκρατική Γαλλία. Το σύνταγμα αυτό είχε περιορίσει μέρος των κοινωνικών δικαιωμάτων όπως είχαν κατοχυρωθεί με την Γαλλική Επανάσταση του 1789, και εξέφραζε την ανερχόμενη αστική τάξη της Γαλλίας.²⁵⁴ Σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης είχε προχωρήσει σε μια μεγάλη αποκέντρωση καθώς είχε διευρύνει τους Νομούς και είχε καταργήσει τις περιφέρειες. Το Διευθυντήριο καθίστατο ο βασικός κυβερνητικός φορέας εξουσίας που ήλεγχε ασφυκτικά τους θεσμούς της Δημοκρατικής Γαλλίας. Στην οργάνωση και στη διοίκηση των δημοτικών οργανισμών, αναφερόταν ο 7ος Τίτλος (Titre VII, Corps administratifs et municipaux) του Συντάγματος του 1795 στα άρθρα 174-201.²⁵⁵

²⁵² Pappas S. G., «La France et la Grèce à l'époque du Directoire», *Conférence faite à Athènes le 2/15 Avril 1907*, Editions du Monde Hellénique, Athènes 1907, σσ. 9-14.

²⁵³ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 119.

²⁵⁴ Markov W., Soboul A., *1789 Η μεγάλη επανάσταση των Γάλλων*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1990 σσ. 346-347.

²⁵⁵ Σημαντικά άρθρα που εφαρμόστηκαν στα Ιόνια νησιά ήταν τα εξής:

1. Article 174. Il y a dans chaque Άρθρο 174. Σε κάθε διοικητικό διαμέρισμα département une administration centrale, υπάρχει κεντρική διοίκηση, και σε κάθε καντόνι et dans chaque canton une administration τουλάχιστον μια δημοτική διοίκηση. municipale au moins.
2. Article 177. Chaque administration de Άρθρο 177. Κάθε υπηρεσία του διοικητικού département est composée de cinq διαμερίσματος αποτελείται από πέντε μέλη, με membres; elle est renouvelée par ανανέωση κάθε πέμπτο έτος. cinquième tous les ans.

Το διάταγμα της 7ης Νοεμβρίου 1797 του Ναπολέοντα δεν αποτέλεσε πιστή αντιγραφή του γαλλικού Συντάγματος, ωστόσο σε βασικά μέρη το ακολουθούσε ως πρότυπο. Μετά την έκδοση και εφαρμογή του οι Γάλλοι αξιωματούχοι προσπάθησαν να το προσαρμόσουν όσο πιο πιστά γινόταν στη διοικητική πραγματικότητα των Ιονίων νήσων. Τα άρθρα που περιέγραφαν τις διοικητικές δομές αποτελούσαν τους θεσμικούς πυλώνες που έθετε το Σύνταγμα του 1795 και οι νεοϊδρυθέντες Νομοί της Ελλάδος έπρεπε να ακολουθήσουν τη φιλοσοφία του. Επιμέρους τροποποιήσεις ήταν αναγκαίες επειδή αντιμετώπιζαν τοπικές ιδιομορφίες που δεν υπήρχαν στους

-
3. Article 178. Toute commune dont la population s'élève depuis cinq mille habitants jusqu'à cent mille, a pour elle seule une administration municipale.	Άρθρο 178. Κάθε κοινότητα με πληθυσμό από πέντε χιλιάδες έως εκατό χιλιάδες, έχει μόνο μία δημοτική διοίκηση.
4. Article 179. Il y a dans chaque commune, dont la population est inférieure à cinq mille habitants, un agent municipal et un adjoint.	Άρθρο 179. Σε κάθε κοινότητα, ο πληθυσμός της οποίας είναι μικρότερος από πέντε χιλιάδες κατοίκους, υπάρχει δημοτικός εκπρόσωπος και ένας αναπληρωτής/βοηθός.
5. Article 180. La réunion des agents municipaux de chaque commune forme la municipalité de canton.	Άρθρο 180. Η συνένωση των δημοτικών υπαλλήλων κάθε κοινότητας αποτελεί τον καντονικό δήμο.
6. Article 181. Il y a de plus un président de l'administration municipale, choisi dans tout le canton.	Άρθρο 181. Υπάρχει επίσης ένας πρόεδρος της δημοτικής διοίκησης, που έχει επιλεγεί για όλο το καντόνι.
7. Article 189. Les administrations départementales et municipales ne peuvent modifier les actes du Corps législatif, ni ceux du Directoire exécutif, ni en suspendre l'exécution. Elles ne peuvent s'immiscer dans les objets dépendant de l'ordre judiciaire.	Άρθρο 189. Οι νομαρχιακές και δημοτικές αρχές των διοικητικών διαμερισμάτων δεν μπορούν να τροποποιούν τις πράξεις του Νομοθετικού Σώματος ούτε αυτές του Εκτελεστικού Διευθυντηρίου, ούτε να αναστέλλουν την εκτέλεσή τους. Δεν μπορούν να παρεμβαίνουν σε θέματα που εξαρτώνται από τη δικαστική τάξη.
8. Article 191. Le Directoire exécutif nomme, auprès de chaque administration départementale et municipale, un commissaire qu'il révoque lorsqu'il le juge convenable. Ce commissaire surveille et requiert l'exécution des lois.	Άρθρο 191. Το Εκτελεστικό Διευθυντήριο διορίζει σε κάθε διοικητική υπηρεσία της νομαρχιακής και της δημοτικής διοίκησης έναν Επίτροπο τον οποίο ανακαλεί όταν το κρίνει σκόπιμο. Αυτός ο Επίτροπος επιβλέπει και απαιτεί την εκτέλεση των νόμων.

υπόλοιπους γαλλικούς Νομούς. Τα διοικητικά χαρακτηριστικά των γαλλικών νομών της Ελλάδος ήταν τα εξής:²⁵⁶

1. Κάθε νομός ήταν αυτοτελής και υποδιαιρούνταν σε διοικητικά διαμερίσματα (cantons), ενώ δικαιούτο να εκπροσωπηθεί στη Γαλλική Βουλή από έναν εκπρόσωπο.
2. Κάθε Δήμος διοικούνταν από μια Κεντρική Διοίκηση που αποτελούσε Δημαρχιακή Επιτροπή και η οποία επιμεριζόταν σε δημοτικά διαμερίσματα.
3. Σε κάθε νομό έδρευε μία Κεντρική Διοίκηση η οποία είχε τους εξής διοικητικούς κλάδους και υπηρεσίες: Εμπόριο, Αστυνομία, Αθλητισμό, Δημόσια Θεάματα, Εθνοφυλακή, Ύδρευση, Δημόσια Κτήρια, Στρατώνες, Ανεφοδιασμό, Υγεία και Φυλακές, Σχολεία και Θρησκευόμενα.
4. Κάθε νομός διοικούνταν από μια πενταμελή Νομαρχιακή Επιτροπή, αποτελούμενη από τους:
 - i. Γενικό Επίτροπο, διορισμένο από τη γαλλική διοίκηση.
 - ii. Γενικό Γραμματέα, εκλεγμένο από τον τοπικό πληθυσμό.
 - iii. Τρεις πολιτικούς υπαλλήλους, διορισμένους από τη γαλλική διοίκηση.
5. Και οι τρεις αυτοί Νομοί τελούσαν υπό την αιγίδα της Γενικής Επιτροπής, τα μέλη της οποίας διορίζονταν από το Εκτελεστικό Διευθυντήριο της Γαλλίας.
6. Η Γενική Επιτροπή επόπτευε τη διοίκηση και εξέδιδε διατάγματα, νόμους, ρυθμιστικές διατάξεις μαζί με τις Νομαρχιακές και Δημοτικές Επιτροπές. Επικεφαλής της ήταν ο Γενικός Επίτροπος, με τη στήριξη δύο Διπλωματικών Γραμματέων.
7. Στον Γενικό Επίτροπο είχε περιέλθει η αρμοδιότητα διορισμού των υπαλλήλων της διοίκησης και των δικαστικών λειτουργών, κάτι που μέχρι πρότινος ανήκε στα Προσωρινά Δημαρχεία. Αυτό ήταν και το κυριότερο σημείο διοικητικής καμπής που έδειξε ότι με το νέο καθεστώς οι δημοκρατικές ελευθερίες υποκαθίσταντο από απολυταρχικές δομές υπό την εξουσία των Δημοκρατικών Γάλλων.

²⁵⁶ Μοσχόπουλος Δ., «Επτανησιακή Διοίκηση (1386-1864), ό.π., σσ. 61-62, Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 117-119, Χιώτης Π., *Σειρά Ιστορικών Απομνημονευμάτων*, ό.π., σσ. 634-635.

8. Καθήκοντα Επιτρόπου Εκτελεστικής Εξουσίας θα ασκούσε κατ' αρχήν ο Gentili, μέχρι την έλευση του διορισμένου Γενικού Επιτρόπου από το Διευθυντήριο.
9. Ισχυροποιούνταν τα ιδρυθέντα δικαστήρια από τον καιρό των Προσωρινών Δημαρχείων σε επίπεδο Ειρηνοδικείων, Πρωτοβάθμιων Δικαστηρίων και Εφετείου και οργανώθηκε η ποινική δικαιοσύνη με τη σύσταση ποινικών δικαστηρίων (Πρωτοδικείο και Εφετείο). Καταργήθηκαν τα ανώτατα Ανααιρετικά Δικαστήρια και η αρμοδιότητα τους περιήλθε στο Ανααιρετικό Δικαστήριο της Δημοκρατικής Γαλλίας. Σε αυτό το σημείο έγινε μεγάλη προσπάθεια ευθυγράμμισης του δικαστικού συστήματος των γαλλικών Νομών της Ελλάδος με το Σύνταγμα του 1795.²⁵⁷

Ήταν χαρακτηριστική η ασάφεια των επιμέρους άρθρων του διατάγματος, ιδίως όσων αφορούσαν στην περιγραφή διοικητικών δομών και αρμοδιοτήτων. Σε αυτή την περίπτωση η ερμηνεία δινόταν κατά το δοκούν από τη γαλλική αρχή ανάλογα με ό,τι έκρινε συμφέρον.²⁵⁸ Οι Νομοί αυτοί διοικητικά υπάγονταν στη Δημοκρατική Γαλλία, αλλά με αισθητές διαφοροποιήσεις, καθώς το διάταγμα του Ναπολέοντα λάμβανε υπόψη τις τρέχουσες εξελίξεις και άφηνε χώρο για περαιτέρω προσαρμογές. Η αφομοίωση της θεσμικής εξέλιξης που βίωσαν τα Ιόνια νησιά προϋπέθετε και έναν ικανό χρόνο προσαρμογής, ο οποίος τελικά δεν τους δόθηκε ποτέ.

Κεφ. 2. Η μεταστροφή της διοίκησης των Ιονίων νήσων από το δημοκρατικό μοντέλο των Προσωρινών Δημαρχείων στην απολυταρχική δομή του Γενικού Επιτρόπου

Με βάση τη νέα διοίκηση των γαλλικών νομών της Ελλάδος, η ανώτατη εκτελεστική και νομοθετική εξουσία απομακρύνθηκε από τις τοπικές αρχές των πρώην Προσωρινών Δημαρχείων και περιήλθε στην εξουσία του Γενικού Επιτρόπου. Οι δημοκρατικές εξουσίες περιορίστηκαν και στη θέση τους παρουσιάστηκε ένας απολυταρχικός συγκεντρωτισμός της ανώτατης γαλλικής διοίκησης. Η Δημοκρατική Γαλλία και ιδίως ο Ναπολέων, μετά τη Συνθήκη του Campo Formio και τη σχεδόν

²⁵⁷ Μιχαλοπούλου Ζωή, *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός*, ό.π., σσ. 19-29.

²⁵⁸ Ό.π., σ. 24.

πεντάμηνη κατοχή των Ιονίων νήσων, δεν χρειαζόταν πλέον να προσποριέται τον σύμμαχο της Βενετίας. Η συνεχιζόμενη εμπόλεμη κατάσταση με τη Μεγάλη Βρετανία και οι προετοιμασίες για τη γαλλική εκστρατεία στην Αίγυπτο απαιτούσαν να καταστούν τα Ιόνια νησιά σταθερή βάση για το γαλλικό στόλο και επομένως ήταν αναγκαία μια κεντρική διοίκηση υπό τον άμεσο γαλλικό έλεγχο. Η ανώτατη διοίκηση μεταβιβάστηκε στους Γάλλους Επιτρόπους, ωστόσο διατηρήθηκε η κατανομή αξιωμάτων μεσαίας και χαμηλής βαθμίδας στα λαϊκά στρώματα των κατοίκων των Ιονίων νήσων. Παρέμειναν και εξελίχθηκαν δομές πρόνοιας και κοινής ωφελείας, οι οποίες ήταν άγνωστες για τη βενετική διοίκηση, όπως η εκπαίδευση, ο αθλητισμός και τα δημόσια θεάματα. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1795, θεσμοθετήθηκε η διάκριση των εξουσιών και ο επακόλουθος διαχωρισμός της δικαιοσύνης από τη διοίκηση, παράλληλα με την οριοθέτηση των στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων στα καθήκοντα άμυνας και δημόσιας τάξης.

Οι συνέπειες της δημιουργίας των τριών γαλλικών Νομών της Ελλάδος βασίζονταν σε δύο επίπεδα. Στο μεν πρώτο διαφαινόταν η αφαίρεση των δημοκρατικών εξουσιών από τα Προσωρινά Δημαρχεία με τη συγκέντρωση της εξουσίας στο Γενικό Επίτροπο. Στο δε δεύτερο προέκυψε η δημιουργία ενός συγχρόνου θεσμού τοπικής διοίκησης που άγγιζε πολλά θέματα δημοσίων αγαθών και έδινε, έστω και σε χαμηλότερη βαθμίδα, στους πολίτες τη δυνατότητα συμμετοχής στα δημόσια αξιώματα και κατ' επέκταση στα κοινά.

Οι νέες δομές για την εφαρμογή τους απαιτούσαν περισσότερους αξιωματούχους. Έως τότε το βάρος για τη συγκρότηση των Προσωρινών Δημαρχείων, με τη στρατιωτική οργάνωση, τις διπλωματικές σχέσεις με τον Αλή Πασά και την αφομοίωση της βενετικής διοίκησης είχε αναλάβει ο στρατηγός Antoine Gentili, συνεπικουρούμενος από το Γενικό Επίτροπο Antoine-Vincent Arnault. Η δραστηριότητα αυτή είχε καταπονήσει τον Gentili και, σε συνδυασμό με προβλήματα υγείας και τη μεγάλη του ηλικία για την εποχή (ήταν 55 ετών), ζήτησε από τον Ναπολέοντα να απαλλαγεί των καθηκόντων του. Αντικαταστάθηκε προσωρινά από το στρατηγό Joseph-Claude-Louis Colaud de La Salcette και κατόπιν στις 22 Δεκεμβρίου 1797 οριστικά από το στρατηγό Louis François Jean Chabot. Ο Γενικός Επίτροπος (Commissaire Général) Arnault αντικαταστάθηκε από τον Pierre-Jacques Bonhomme de Comeyras (Μάιος-Σεπτέμβριος 1798) και σε λίγους μήνες αργότερα από τον François Louis Esprit Dubois (Σεπτέμβριος 1798-3 Μαρτίου 1799). Στους τρεις Νομούς στάλθηκαν και υπηρέτησαν οι εξής Επίτροποι:

1. Στο Νομό της Κέρκυρας, ορίστηκε ο Louis Chicoilet de Corbigny (1797-Μάιος 1798), ο οποίος αντικαταστάθηκε από τον Jean Briche (Μάιος 1798-3 Μαρτίου 1799).
2. Στο Νομό της Ιθάκης, ορίστηκε ο Pierre-Pomponne-Amédée Pocholle.
3. Στο Νομό της Ζακύνθου, ορίστηκε ο Chriseuil Omer François de Rulhière.

Στους Νομούς η ανώτερη διοίκηση επιμερίστηκε σε πέντε γάλλους αξιωματούχους από δύο που ήταν προηγουμένως, οι οποίοι υπάγονταν στους Επιτρόπους, μέσα σε ένα πλαίσιο ιδιαίτερα συγκεντρωτικό σε σχέση με το καθεστώς των Προσωρινών Δημαρχείων. Όπως αναφέρθηκε, αντικαταστάτης του Antoine Gentili ήταν ο Louis François Jean Chabot, επίσης έμπιστος στρατηγός του Ναπολέοντα.²⁵⁹ Η διαφορά με τον Gentili ήταν ότι δεν ασκούσε διοίκηση σε ένα καθεστώς θεσμικής προσωρινότητας. Ήταν ο στρατιωτικός διοικητής τριών γαλλικών Νομών, οι οποίοι διέπονταν από το Σύνταγμα του 1795, είχαν ένα Γενικό Επίτροπο και τρεις Επιτρόπους Νομών, επιφορτισμένους με τα εσωτερικά ζητήματα οργάνωσης. Η διοικητική του παρουσία ήταν πιο περιορισμένη από αυτή του Gentili. Στο αρχείο της γαλλικής διοίκησης των Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., βρέθηκε μόνο μια προκήρυξη υπογεγραμμένη από τον ίδιο.

Αυτό δεν σημαίνει ότι ο Chabot δεν αναμείχθηκε στη διοίκηση των Ιονίων νήσων, αντίθετα κατηγορήθηκε από τα μέλη της Κεντρικής Διοίκησης της Κέρκυρας για υπέρβαση των καθηκόντων του και ότι επενέβαινε στις υποθέσεις της πολιτικής αρχής με σκοπό να δημιουργήσει πολιτικό κόμμα.²⁶⁰ Ο Chabot, θιγόμενος από τις κατηγορίες αυτές, παρουσιάστηκε σε Συνεδρίαση της Διοίκησης στην Κέρκυρα και απολογήθηκε λέγοντας ότι συκοφαντείται, διαβάλλεται και ότι διαστρέφονται τα λόγια του. Παραδέχθηκε ότι η μόνη ανάμειξή του στην πολιτική κατάσταση αφορούσε στην επέμβαση της Υψηλής Αστυνομίας, η οποία ανήκε στη δική του αρμοδιότητα και ήταν σχετική με θέματα παραβίασης της νομιμότητας. Αποκήρυξε κάθε είδηση σχετική με την ίδρυση κόμματος από τον ίδιο και ανέφερε δηκτικά ότι, αντικαθιστώντας τον στρατηγό Gentili, ανέλαβε τα ίδια καθήκοντα και την εξουσία του προκατόχου του για την οργάνωση του κράτους. Τέλος υπερθεμάτισε λέγοντας

²⁵⁹ Ο στρατηγός Joseph-Claude-Louis Colaud de La Salcette ήταν προσωρινός αντικαταστάτης του Gentili και υπηρέτησε για σύντομο χρονικό διάστημα.

²⁶⁰ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σ. 141.

ότι η Κεντρική Διοίκηση δεν μπορούσε να προχωρήσει σε καμία απόφαση ή διοικητική πράξη χωρίς την έγκρισή του.

Το περιστατικό αποδείκνυε δύο πράγματα σχετικά με την επίδραση των θεσμικών μεταβολών που επέφεραν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Ιόνια νησιά. Πρώτον ότι η περίοδος των Προσωρινών Δημαρχείων είχε περάσει στους κατοίκους την έννοια της διάκρισης των εξουσιών. Επί βενετοκρατίας θα ήταν αδιανόητο οι Κερκυραίοι να εγκαλέσουν έναν Γενικό Προνοητή που εκτελούσε τη θητεία του για θεσμική υπέρβαση εξουσίας, κάτι που δε δίστασαν να κάνουν απέναντι σε έναν Γάλλο στρατηγό. Το δεύτερο κατέδειξε την ιδιαιτερότητα των γαλλικών Νομών της Ελλάδος σε σχέση με αυτούς της Γαλλίας, καθώς βρίσκονταν σε μια παραμεθόριο νησιωτική περιοχή, σε άμεση απειλή από εχθρικές ναυτικές δυνάμεις και δεν αποτελούνταν από γαλλικό πληθυσμό. Ήταν λογικό και επόμενο ο στρατιωτικός διοικητής να έχει υπερεξουσίες, καθώς η γαλλική συνταγματική τάξη πρέσβευε ένα δημοκρατικό σύστημα το οποίο για τα Ιόνια νησιά τη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν αδύνατον να τηρηθεί.

Ο Chabot ασχολήθηκε με τη διοίκηση των Ιονίων νήσων σε υψηλότερο επίπεδο, αφήνοντας περιθώρια εσωτερικής διοίκησης στο Γενικό Επίτροπο και στους Επιτρόπους των Νομών. Έκανε χρήση της Υψηλής Αστυνομίας, εγκαινιάζοντας μια πρακτική επέμβασης των ανωτάτων διοικητών σε θέματα εσωτερικής διοίκησης, η οποία θα διατηρηθεί και επί Βρετανικής Αρμοστείας. Κύριο βάρος ήταν η διαχείριση των γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων, για τις οποίες γνώριζε πολύ καλά την αδύναμη θέση τους, σε ένα νησιωτικό σύμπλεγμα όπως ήταν τα Ιόνια νησιά και ασχολήθηκε κυρίως με την οχυρωμένη Κέρκυρα. Επέδειξε μεγάλο ζήλο στη διπλωματική προσέγγιση με τον Αλή Πασά, υπακούοντας στις σχετικές εντολές του Ναπολέοντος με τον οποίο αντάλλαξε αρκετές επιστολές με ενδιαμέσο σύνδεσμο τον υποστράτηγο Roze.²⁶¹

Στην προκήρυξη της 19ης Messidor-07/08.08.1798, ο Chabot υπέγραψε με διττή ιδιότητα, ως στρατηγός και ανώτατος διοικητής των Ιονίων νήσων (Il Generale di Divisione Comandante delle Isole del Levante).²⁶² Η προκήρυξη ήταν γραμμένη

²⁶¹ Παππάς Σ., «Η Γαλλία και η Ρούμελη, από του 1797 μέχρι του 1799, κατά τα έγγραφα του στρατηγού Chabot, Διοικητού των Ιονίων Νήσων», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, Αθήνα 1901, σσ. 292-303.

²⁶² Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 4 [Προκήρυξη στρατηγού Chabot], 07/08.08.1798.

στην ιταλική και στη γαλλική, χωρίς ελληνική μετάφραση, σε αντίθεση με ανάλογες προκηρύξεις του Ναπολέοντα. Η ενίσχυση των στρατιωτικών δυνάμεων ήταν προσωπικό αίτημα του *αθάνατου στρατηγού* «immortal Generale», Βοναπάρτη, στον οποίο όλοι όφειλαν να υπακούουν για το κοινό καλό. Η προκήρυξη αυτή αναδείκνυε ότι το 1798 οι σχέσεις των Δημοκρατικών Γάλλων με τους κατοίκους των Ιονίων νήσων ήταν ιδιαίτερα κακές. Σε αυτό συνέβαλε η οικονομική επιβάρυνση των κατοίκων που δυσανασχετούσαν για τη συντήρηση του γαλλικού στρατού, η οποία σε συνάρτηση με τις αυθαιρεσίες, την κατάχρηση εξουσίας των Γάλλων στρατιωτικών και τις συνέπειες από τον εντεινόμενο ναυτικό πόλεμο με τη Μεγάλη Βρετανία είχαν δημιουργήσει μια ασφυκτική κατάσταση. Ο στρατηγός Chabot επιδίωκε μέσω της προκήρυξης αυτής να τονώσει το κοινό αίσθημα υπέρ της Γαλλίας προβάλλοντας την εικόνα του νικηφόρου στρατηγού Βοναπάρτη. Παράλληλα ήθελε να υπενθυμίσει ότι η συντήρηση του στρατού από τους κατοίκους ήταν πρωταρχικής σημασίας και προτεραιότητα της γαλλικής διοίκησης, στην οποία έπρεπε να υπακούσουν όλοι, ιδίως οι έμποροι τροφίμων.

Ο Ναπολέων επικοινωνούσε με τους κατοίκους των Ιονίων νήσων μέσω προκηρύξεων όταν επρόκειτο για ζητήματα που έκρινε πολύ σημαντικά ώστε να υπογράφονται από τον ίδιο. Στην προκειμένη περίπτωση επρόκειτο για δύο διατάγματα τα οποία εκδόθηκαν με διαφορά μιας ημέρας, την 25η Prairial-13/14.06.1798 και 26η Prairial-15/16.06.1798, ήταν τρίγλωσσα (ελληνικά, ιταλικά, γαλλικά) και υπογράφονταν από τον ίδιο (Μποναπάρτες, Μέλος της του Γένους Συστηματικής Συνάξεως, Αρχιστράτηγος). Απευθύνονταν στους πολίτες του Νομού του Αιγαίου μέσω του πολιτικού τους εκπροσώπου «Πρός τόν Έπιτροπεύοντα της Διοικήσεως εις τό του Αιγαίου Πελάγους Πολιτομερίδιον». Ιδιαίτερη σημειολογία είχε ο αναφερόμενος με έμφαση τόπος έκδοσης των διαταγμάτων αυτών, ο οποίος δήλωνε από μόνος του την πρόσφατη στρατιωτική του επιτυχία, «Από τό Γενικόν Κουαρτιέρ της Μελίτης», καθώς στις 11 Ιουνίου 1798 είχε καταλάβει τη Μάλτα.

Στο ένα διάταγμα, όπως ήταν αναμενόμενο, ανακοίνωσε με θριαμβευτικό τόνο τη γαλλική νίκη, «Σοῦ φανερώνω, ὦ Πολίτα, ὅτι ἡ τῆς Πολιτοκρατίας Σημαῖα ἀεροκινεῖται εἰς ὅλα Τά Τείχη τῆς Μάλτας».²⁶³ Προέτρεψε τους κατοίκους να γνωστοποιήσουν το γεγονός όχι μόνο στην περιφέρειά τους, αλλά και στην

²⁶³ Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 6 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 15/16.06.1798.

Πελοπόννησο και σε όποιο άλλο μέρος της Ελλάδος μπορούσαν, «Μὴν ἀμελήσεις παρομοίως κάθε τρόπον νά δώσης περί τούτου εἶδησιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου καί τῶν ἄλλων πόλεων». Ο Ναπολέων επιθυμούσε τη γρήγορη και ευρεία διάδοση της νίκης για λόγους γοήτρου, αλλά και για εμψύχωση και τόνωση του ηθικού της φιλογαλλικής παράταξης στα Ιόνια νησιά και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Το άλλο διάταγμα ήταν συνέχεια και εξειδίκευση του πρώτου, καθώς ασχολούνταν και με θέματα διοικητικής φύσεως των Ιονίων νήσων²⁶⁴ και χωριζόταν σε έξι επιμέρους άρθρα:

1. Το 1ο και το 2ο, αφορούσαν εκκλησιαστικά θέματα, στα οποία ο Ναπολέων ενίσχυε την Ορθόδοξη Εκκλησία, διαχωρίζοντας τους λατρευτικούς χώρους των Ορθοδόξων από αυτούς των Καθολικών.
2. Στο 3ο, παρείχε προστασία στους Εβραίους και στις Συναγωγές τους.
3. Στο 4ο, ευχαριστούσε τους Έλληνες κατοίκους της Μάλτας, για τη φιλογαλλική στάση τους κατά τη διάρκεια της πολιορκίας.
4. Στο 5ο, προειδοποιούσε όλους τους Έλληνες των γαλλοκρατούμενων περιοχών ότι, σε περίπτωση συγχρωτισμού με τους Ρώσους, υπόκεινταν στην ποινή του θανάτου.
5. Στο 6ο, προειδοποιούσε ότι οποιοδήποτε ελληνικό πλοίο ταξίδευε με ρωσική σημαία, σε περίπτωση σύλληψής του από γαλλικό πλοίο, θα βυθιζόταν.

Η νίκη του Ναπολέοντα στη Μάλτα εορτάστηκε δεόντως σε όλα τα Ιόνια νησιά με πανηγυρισμούς, δημόσιους χορούς, φωταψίες, ομιλίες, θεατρικά δρώμενα και δοξολογίες.²⁶⁵ Κεντρικό πρόσωπο ήταν ο τροπαιοφόρος στρατηγός, οι νίκες του οποίου ξεπερνούσαν τη χώρα του. Ο Βοναπάρτης ήδη από το 1798 είχε αρχίσει να αναδύεται ως η ισχυρότερη φυσιογνωμία της Δημοκρατικής Γαλλίας, της οποίας τυπικά ήταν μόνο αρχιστράτηγος, και αυτό ήταν πολύ εμφανές από την διάθεση των κατοίκων των Ιονίων νήσων, οι οποίοι τον αντιμετώπιζαν ως τον κορυφαίο Γάλλο ηγέτη.

²⁶⁴ Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 5 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 13/14.06.1798.

²⁶⁵ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 138-140.

Κεφ. 3.1. Η Δημιουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων

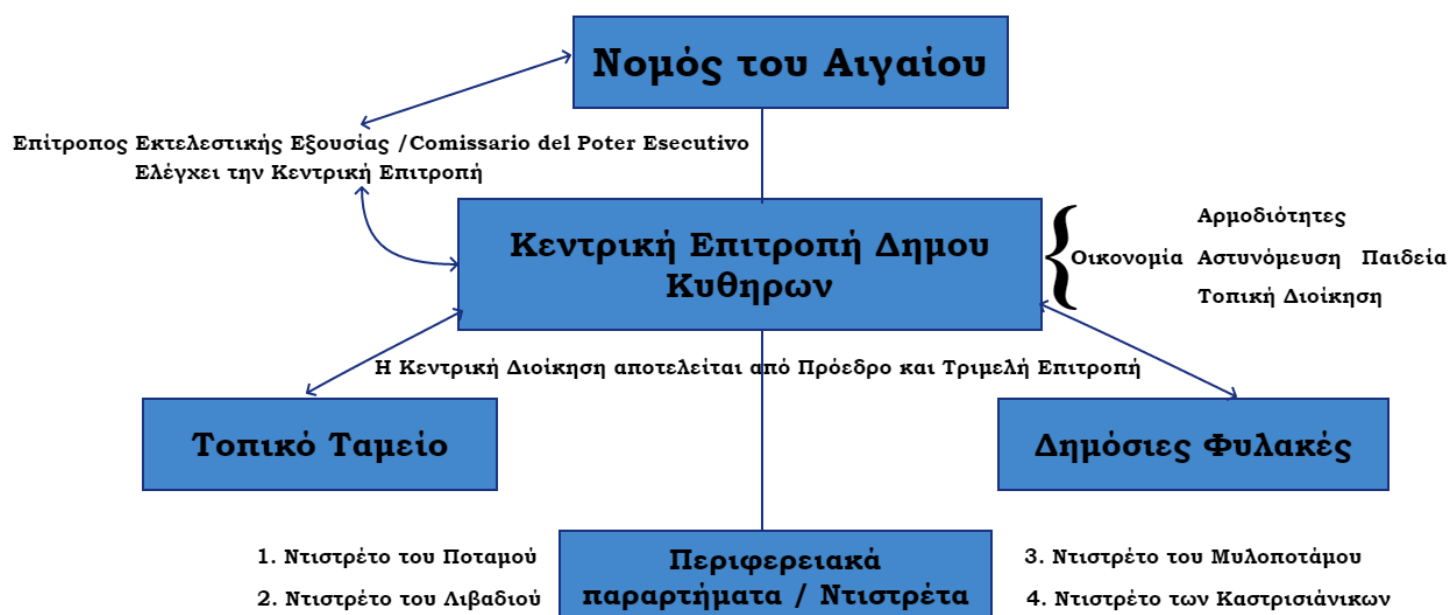
Στο πλαίσιο δημιουργίας του Νομού του Αιγαίου δημιουργήθηκε η Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων (Commissione Centrale di Cerigo), η οποία αντικατέστησε τη διοίκηση του Προσωρινού Δημαρχείου. Η τυπική ημερομηνία ίδρυσής της ήταν η 7η Νοεμβρίου 1797, στην πράξη όμως η λειτουργία του θεσμού αυτού στα Κύθηρα εγκαينιάστηκε τον Μάιο του 1798. Η αλλαγή που συντελέστηκε με τη δημιουργία των γαλλικών Νομών ήταν πολύ σημαντική και επηρέασε τη διοίκηση των Κυθήρων. Ο Επίτροπος του Νομού του Αιγαίου, Chriseuil Omer Francois de Rulhière, απήλυθε κατά καιρούς διοικητικές οδηγίες και εγκυκλίους στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων. Την αναδιοργάνωση της νέας διοίκησης είχε αναλάβει ως εκπρόσωπός του ο Ζακυνθινός Κλάδης, ο οποίος διεκπεραίωσε έναν ρόλο παρόμοιο με αυτόν του Vincenzo Reinaud στο Προσωρινό Δημαρχείο.

Η εξέταση της οργάνωσης και της λειτουργίας αυτού του θεσμού έγινε μέσα από τα έγγραφα των Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., σχετικά με τη σύστασή του, τις εγκύκλιες διαταγές και τους νεοδιορισθέντες αξιωματούχους. Παρουσιάζεται το οργανόγραμμα με τις ρυθμίσεις για τη λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων και οι διοικητικές οδηγίες για τους δημοτικούς αντιπροσώπους και τους βοηθούς/αντικαταστάτες τους. Σχετικά με τη λειτουργία του θεσμού αναλύθηκαν οι αποφάσεις των πρακτικών των συνεδριάσεων του σώματος και οι αναφορές περιφερειακών δημοτικών αντιπροσώπων προς την Κεντρική Επιτροπή. Σκοπός είναι να δοθεί η εικόνα οργάνωσης και λειτουργίας του διοικητικού φορέα, όπως έγινε με τον προκάτοχό του, το Προσωρινό Δημαρχείο.

Η Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων διαδέχτηκε το Προσωρινό Δημαρχείο και λειτουργούσε στο πλαίσιο του γαλλικού Συντάγματος του 1795, που προέβλεπε για κάθε καντόνι τη δημιουργία δημοτικής διοίκησης (administration municipale). Σε αντίθεση με το Προσωρινό Δημαρχείο που διέθετε μια σχετική αυτονομία καθώς αναφερόταν στον στρατηγό Gentili, η Κεντρική Επιτροπή υπαγόταν στη νομαρχιακή διοίκηση της περιφέρειας, στο Νομό του Αιγαίου. Το σχήμα με τα τρία Κομιτάτα δεν υφίστατο πλέον, καθώς ίσχυε η διάκριση των εξουσιών και η προσπάθεια να διαχωριστεί η εκτελεστική από την δικαστική εξουσία. Το Κομιτάτο της Σανιτάς και της Εσωτερικής Οικονομίας διασπάστηκε και διαχωρίστηκε ο τομέας του Υγειονομείου από την Εσωτερική Οικονομία.

Ο απεσταλμένος από τον Rulhière υπεύθυνος για την οργάνωση της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων Κλάδης μερίμνησε για τη σύνταξη δύο διοικητικών εγκυκλίων σχετικών με τη λειτουργία και τις αρμοδιότητές της. Σημαντική καινοτομία σε σχέση με το Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων ήταν η διάκριση των εξουσιών, η μέριμνα για δημόσια παιδεία, η διδασκαλία της *εθνικής γλώσσας* και, αναφορικά με τους αξιωματούχους, η απόκτηση μιας δομημένης υπαλληλικής κουλτούρας σε ένα φορέα που δεν ήταν πια προσωρινός, αλλά έφερε τα τυπικά χαρακτηριστικά ενός δήμου της Δημοκρατικής Γαλλίας, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1795.

Διάγραμμα 6. Η δομή της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου)

Σε επίπεδο ηγεσίας η μεγάλη αλλαγή ήταν η ανάθεση της Προεδρίας της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων από τον Γεώργιο Λεβούνη στον Θεόδωρο Στάθη-Μπιρμπιλίό.²⁶⁶ Δεν βρέθηκε στα έγγραφα του αρχείου σχετική πληροφορία για την αλλαγή αυτή, ο Στάθης όμως αναβαθμίστηκε, ενώ ο Λεβούνης υποβαθμίστηκε και η αλλαγή ηγεσίας επηρέασε τη φυσιογνωμία της δημοτικής διοίκησης των Κυθήρων

²⁶⁶ Η υπογραφή στο έγγραφο 62. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 3 [Πρακτικά της δεύτερης συνεδρίασης της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], 20/21.05.1798, στο Πρακτικό της Συνεδρίασης της Κεντρικής Επιτροπής φέρει την ένδειξη *Stati Presidente*, με τον Γεώργιο Λεβούνη ως απλό μέλος.

καθώς ο Πρόεδρος έπαιζε μεγάλο ρόλο. Σε επίπεδο τοπικών αξιωματούχων στο έγγραφο της 10ης Ιουνίου 1798²⁶⁷ υπέγραψαν ως *αγγέντε* του Ποταμού ο Γεώργιος Μουλός και ο Αναστάσιος Βόβος, οι οποίοι διατήρησαν το αξίωμα που είχαν στο ντιστρέτο την περίοδο του Προσωρινού Δημαρχείου σύμφωνα με την ιδρυτική πράξη.²⁶⁸ Απουσίαζαν όμως ο Κωνσταντής Κουκούλης και ο Γιάννης Μελιτάς, ενώ ως *αγιούτος* υπέγραψε ο Τζόρτζης Μελέτης. Ο Λογοθέτης ανέφερε ότι είχε μειωθεί ο αριθμός των τοπικών αξιωματούχων,²⁶⁹ γεγονός που ενδεχομένως σχετιζόταν με τις αλλαγές που έφερε η εφαρμογή του Συντάγματος του 1795. Στον Ποταμό παρέμειναν οι δύο βασικότεροι τοπικοί αξιωματούχοι με νέα προσθήκη και πιθανώς το ίδιο συνέβη αντίστοιχα και στα υπόλοιπα ντιστρέτα για τα οποία δεν βρέθηκαν πληροφορίες.

Ο Επίτροπος του Νομού του Αιγαίου Chriseuil Omer François de Rulhière ήταν ο πρώτος χρονικά αξιωματούχος που επιλέχθηκε από τον Ναπολέοντα για έναν από τους τρεις γαλλικούς Νομούς της Ελλάδος.²⁷⁰ Ο ίδιος δεν ήταν στρατιωτικός αλλά προερχόταν από οικογένεια λογίων, καθώς ήταν ανιψιός του ιστορικού, ποιητή, διπλωμάτη και μέλους της Γαλλικής Ακαδημίας Claude Carloman de Rulhière. Εγκαταστάθηκε στη Ζάκυνθο και ασχολήθηκε ως επί το πλείστον με το μεγάλο και πλούσιο αυτό νησί και λιγότερο με τα φτωχά Κύθηρα και Αντικύθηρα, αν και αναγνώριζε τη στρατηγική τους θέση. Η οπτική του Rulhière για τα Κύθηρα φαίνεται στο πόνημα που συνέγραψε για την εμπειρία του από τη διοίκηση των νησιών αυτών.²⁷¹ Η περιγραφή του εστίαζε σε δύο σημεία, στην ένδεια των πόρων τους και στο σημαντικό γεωγραφικά σημείο στο οποίο βρίσκονταν. Σε αυτό το έργο συμπυκνώνεται η θεώρηση της γαλλικής διοίκησης για τα Κύθηρα, η οποία τα αντιμετώπιζε ως φτωχό νησί σε πόρους, αλλά ευρισκόμενο σε πολύ στρατηγικό σημείο και ως εκ τούτου πολύτιμο ως κτήση.

²⁶⁷ 39. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Έγγραφο 7 [Διαμαρτυρία των διοικητικών αξιωματούχων του Ποταμού για υγειονομικές διατάξεις], 10.06.1798.

²⁶⁸ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Έγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

²⁶⁹ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σ. 345.

²⁷⁰ Μαυρογιάννης Γ., Ιστορία των Ιονίων Νήσων, ό.π., σ. 119.

²⁷¹ Rulhière, C. O. F. de, *Essai sur les isles de Zante, de Cerigo, de Cérigotto et des Strophades, composant le département de la Mer-Egée*, Dessenne (Paris) 1800-1801, σσ. 1-59.

Ανέφερε ότι ουσιαστικά τα Κύθηρα ήταν ένας άγονος βράχος, ο οποίος παρήγε λίγο σιτάρι, λάδι και κρασί που οριακά επαρκούσαν για τη συντήρηση των κατοίκων του.²⁷² Σημείωνε δε την έλλειψη εμπορίου και κοστολογούσε την αξία της γεωργικής παραγωγής των Κυθήρων μόλις στα 20.000 φράγκα. Η απομακρυσμένη θέση των Κυθήρων, σύμφωνα με τον Rulhière, είχε οδηγήσει σε μια συλλογική συμπεριφορά απομόνωσης των κατοίκων, η οποία τους διεχώριζε πολιτισμικά σε σχέση με τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά. Αποτυπώνεται δηλαδή μέσα από την καταγραφή του Rulhière η ύπαρξη μιας κοινωνίας που βρισκόταν σε ένδεια και λόγω της γεωγραφικής απόστασης διακρινόταν από μια εσωστρέφεια. Επισήμανε όμως τη σημαντική γεωγραφική θέση τους, την οποία είχε αναγνωρίσει και η Βενετία. Κατέληξε ότι τα Κύθηρα δεν διέθεταν καμία οικονομική δραστηριότητα άξια λόγου, με χαρακτηριστική επανάληψη του *ni*, αλλά η γεωγραφική τους θέση τα καθιστούσε πολύ σημαντικά για τη ναυτιλία, «Celle de Cérigo, dont la position est plus avantageuse, mais qui n'a ni productions, ni industrie, ni commerce, ne sera probablement jamais qu'une relâche forcée pour les navigateurs».

Η διοικητική παρουσία του Rulhière στα Κύθηρα ήταν περιορισμένη σε σχέση με τον Gentili, καθώς ένα μεγάλο μέρος της μέριμνας για την αναδιοργάνωσή τους ανέλαβε ο εκπρόσωπός του Ζακυνθινός αξιωματούχος Κλάδης. Ο ίδιος ως Επίτροπος του Νομού με την ανάληψη των καθηκόντων του εξέδωσε δύο διοικητικά διατάγματα προς τους Κυθηρίους, γραμμένα στη γαλλική και όχι στην ιταλική γλώσσα. Το πρώτο έγγραφο συντάχθηκε στις 11 Ventôse-01/02/03.1798 και αποτέλεσε την πρώτη επίσημη ενημέρωση των Κυθηρίων για τις αλλαγές τις οποίες είχε επιφέρει ο νέος διοικητικός οργανισμός των Νομών.²⁷³ Στην εισαγωγή του ο Rulhière αναφέρθηκε στον Βοναπάρτη, στη γαλλική κυριαρχία στα Ιόνια νησιά και στη δημιουργία των τριών Νομών, οι οποίοι υπάγονταν στο γαλλικό δίκαιο, και παρουσίασε τη νέα διοικητική δομή βάσει της οποίας τα Κύθηρα ήταν μέρος του Νομού του Αιγαίου με πρωτεύουσα τη Ζάκυνθο. Έως αυτό το σημείο περιέγραψε ως όφειλε τη διοικητική αλλαγή στους Κυθηρίους, στη συνέχεια παρουσίασε τη δική του προσωπική άποψη και εμπειρία, κάτι όχι σύνηθες σε διατάγματα διοικητών.

²⁷² Ο.π., σ. 55-58.

²⁷³ 10. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 4 [Διακήρυξη του Rulhière], 01/02/03.1798.

Η εγκατάσταση του Rulhière προ δύο μηνών στην πρωτεύουσα του Νομού Ζάκυνθο και οι εργασίες τις οποίες έχει αναλάβει δεν του είχαν επιτρέψει να επισκεφτεί τα Κύθηρα, για την πατρική φροντίδα της κυβέρνησής του. Διαβεβαίωνε όμως τους Κυθηρίους ότι είχαν γίνει Γάλλοι πολίτες ενωμένοι με το μεγάλο αυτό έθνος. Συνεχίζοντας στο πατερναλιστικό ύφος ανέφερε ότι θα θεωρούσε τον εαυτό του ευτυχή εάν μπορούσε να καθησυχάσει και να ενθαρρύνει τους καλούς πολίτες και να αποτρέψει τους κακούς, καθώς η περίοδος της διαταραχής έχει περάσει. Ο Rulhière έφτασε σε μια υπεραπλούστευση του σχήματος καλού-κακού τονίζοντας κατ' επανάληψη στους Κυθηρίους ότι πλέον ήταν σε τάξη (ordre) και όχι αταξία (désordre). Διεινέονταν ότι η Δημοκρατία θεωρούσε γνήσια τέκνα της όσους εργάζονταν για την κοινή ευτυχία.

Στο κύριο μέρος του εγγράφου ο Rulhière νουθετούσε, παρότρυνε και διαβεβαίωνε τους Κυθηρίους ότι ως Γάλλοι πολίτες απολάμβαναν ένα καθεστώς τάξης και ασφάλειας. Η εικόνα αυτή πόρρω απείχε από την πραγματικότητα που βίωναν τα Κύθηρα με την επιβληθείσα οικονομική ανέχεια από την υποχρεωτική συντήρηση του γαλλικού στρατού και το ναυτικό πόλεμο της Δημοκρατικής Γαλλίας με τη Μεγάλη Βρετανία. Ολοκληρώνοντας επιβεβαίωνε εμμέσως πλην σαφώς την οικονομική αφαίμαξη για χάρη του στρατού με ένα οξύμωρο σχήμα βάσει του οποίου ισχυριζόταν ότι η συντήρησή του δεν ήταν ευθύνη των πολιτών αλλά του Δημοσίου Ταμείου, το οποίο όμως παρέλειψε να αναφέρει ότι τροφοδοτούσαν με τους φόρους τους οι Κυθηριοί. Η τελευταία υπόμνησή του μαρτυρούσε ότι στα Κύθηρα είχε διαρραγεί, όπως τόνισε με το ρήμα «rompu», η αρμονική σχέση-κατανόηση (bonne intelligence), ανάμεσα στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία (entre l'autorité civile et militaire), για την οποία είχε γίνει δέκτης παραπόνων μέσω επιστολών. Ο Rulhière δεσμεύτηκε ότι, ανεξάρτητα από την έλευση του στα Κύθηρα, θα προχωρούσε σε νομική ρύθμιση για το πλαίσιο και τα όρια λειτουργίας των στρατιωτικών και πολιτικών αρχών, ώστε να επανέλθει η ηρεμία (la tranquillité) στο νησί. Ο Επίτροπος παρουσιαζόταν ως θεσμικός εγγυητής της καλής διοίκησης, αναγνώριζε το γεγονός ότι υπήρχε αναβρασμός από τις αυθαιρεσίες των στρατιωτικών δυνάμεων και δυσφορία από τη βαριά φορολογία, αλλά διαβεβαίωνε ότι όλα τα προβλήματα θα αντιμετωπίζονταν με θετικό τρόπο για τους Κυθηρίους.

Το δεύτερο έγγραφο συνετάχθη στις 19 Floréal-08/09.05.1798,²⁷⁴ ο Rulhière ανέφερε ότι προχωρούσε στην οργάνωση των Κυθήρων σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1795, όπως είχε υποσχεθεί στο παρελθόν. Συνέδεσε την αναφορά του με την άφιξη στην Κέρκυρα από το Παρίσι του νέου Γενικού Επιτρόπου (Commissaire Général), Comeyras, αντικαταστάτη του Arnault. Ο Comeyras ήταν διορισμένος από το Διευθυντήριο ως υπεύθυνος για την οργάνωση σε κεντρικό επίπεδο των γαλλικών Νομών της Ελλάδος σε θέματα διοίκησης, δικαιοσύνης, πολιτικής και εμπορίου. Γι' αυτό το λόγο ο Rulhière δηλώνει ότι, με μεγάλη του λύπη (beaucoup de regret), δεν ήταν σε θέση να επισκεφτεί τα Κύθηρα, όπως επιθυμούσε, γιατί έπρεπε να μεταβεί στην Κέρκυρα για να συναντήσει τον Comeyras. Επανέλαβε ότι ο Επίτροπος αυτός είχε διοριστεί απευθείας από το Διευθυντήριο των Παρισίων για να οργανώσει τους γαλλικούς Νομούς της Ελλάδος και συνοδευόταν από Γάλλους στρατιώτες. Η κίνηση αυτή του Επιτρόπου, κατά τον Rulhière, επιβεβαίωνε και τυπικά ότι οι Κυθηριοί ήταν αμετάκλητα Γάλλοι πολίτες. Η επανάληψη του προσδιορισμού των Κυθηρίων ως Γάλλων πολιτών ενδεχομένως έγινε για να τονώσει το ηθικό τους. Επίσης ο Rulhière έδειχνε μια συνεχιζόμενη απολογητική διάθεση προς τους Κυθηρίους και υπογράμμιζε την ανάγκη να μεταβεί στην Κέρκυρα για να συναντήσει το νέο Γενικό Επίτροπο. Ενδεχομένως η επίσκεψή του στα Κύθηρα είχε προαναγγελθεί και αναμενόταν από τους κατοίκους προκειμένου να ηρεμήσει τα πνεύματα στο νησί. Προκύπτει λοιπόν ότι η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα οξυμένη ανάμεσα στους Κυθηρίους και τους Γάλλους στρατιωτικούς, όπως άλλωστε φαίνεται από το έγγραφο της 11ης Ventôse.

Ο Rulhière ανέφερε επίσης ότι ο Comeyras περίμενε να λάβει από τον ίδιο ως Επίτροπο του Νομού του Αιγαίου μια κατάσταση με στοιχεία για τα Κύθηρα, συγκεκριμένα ζητούσε τα εξής:

1. Κατάσταση εσόδων και εξόδων και τα μέτρα για την καλή διαχείρισή τους, με έμφαση στη μείωση των δαπανών
2. Κατάσταση των δημόσιων ακινήτων, με εκτίμηση της αξίας τους και της κατάστασης στην οποία βρίσκονταν και αν αξιοποιούνταν
3. Αναλυτική περιγραφή της εμπορικής δραστηριότητας και των διακινούμενων προϊόντων

²⁷⁴ 13. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 7 [Διακήρυξη του Rulhière], 08/09.05.1798.

4. Απογραφή του πληθυσμού των Κυθήρων

5. Κατάλογο με όλους τους διοικητικούς αξιωματούχους και τους δικαστές

Η καταγραφή των στοιχείων αυτών είχε άμεσο και κατεπείγοντα χαρακτήρα και επιπλέον η διαταγή πραγματοποιήσής της προερχόταν από τον ανώτατο διοικητικό αξιωματούχο, τον Γενικό Επίτροπο Comeyras. Ακομη επανήλθε στο θέμα των δυσχερειών που είχε επιφέρει η παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων στα Κύθηρα και ανέφερε ότι διαβίβασε τις πληροφορίες που διέθετε στον στρατηγό Salcette, ο οποίος ήταν καθ' ύλην αρμόδιος για το θέμα αυτό. Ο Rulhière και στα δύο έγγραφα έδινε την εικόνα ενός Επιτρόπου που ενδιαφερόταν να αντιμετωπίσει τα προβλήματα των Κυθηρίων, στην πράξη όμως δεν παρέκκλινε από τη γαλλική πολιτική που αντιμετώπιζε τη διοίκηση των Ιονίων νήσων ως υποστηρικτικό μέρος του γαλλικού στρατού. Οι δημόσιες υπηρεσίες, οι αξιωματούχοι και τα έσοδα των Κυθηρίων ήταν αποκλειστικά προορισμένα για τη στήριξη των πολεμικών επιχειρήσεων της Δημοκρατικής Γαλλίας. Ανεξαρτήτως της ρητορικής του Επιτρόπου η πραγματικότητα αυτή είχε καθορίσει τη σχέση κράτους-πολιτών και, παρόλη τη συνταγματική *γαλλοποίηση* των Κυθήρων, η αποξένωση είχε επανέλθει αναβιώνοντας το παλαιό βενετικό σχήμα εξουσίας, κυρίαρχου ξένου και υποτελούς Κυθηρίου.

Η αλλαγή που συντελέστηκε με τη δημιουργία των γαλλικών Νομών της Ελλάδος χρειάστηκε χρόνο για να εμπεδωθεί σε όλα τα Ιόνια νησιά και πολύ περισσότερο για να αφομοιωθεί από τη διοίκηση. Στα Κύθηρα, η θεσμική αυτή αλλαγή, σύμφωνα με τον χρονικογράφο ιερέα Γρηγόριο Λογοθέτη, έλαβε χώρα στις 30 Απριλίου 1798.²⁷⁵ Το χρονικό αυτό είναι πολύ διαφωτιστικό για τον τρόπο με τον οποίο έγινε αντιληπτή η διοικητική αλλαγή στα Κύθηρα. Η ημερομηνία ήταν ενδεικτική για το πόσο καθυστερημένα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια θεσμική

²⁷⁵ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σ. 345, όπου έγραψε πολύ γλαφυρά «1798, Απριλίου 30 [...] Την ιδίαν ημέραν ἔφθασε εἰς τό Καψάλι μία Φρεγάδα Φραντζέζικη φέρνοντας 60 Σολντάδους διά φύλαξιν τοῦ Τόπου, ὁμοίως καί ἓνα Ζακυνθινιόν ὀνόματι Κλάδη, Κομμεσσάριον, ἔχοντας ἐξουσίαν νά βάλῃ τόν τόπον εἰς τάξιν καί νά διορθώσῃ καί τά Κριτήρια, τά ὅποια ἐμετάθεσεν εἰς ἄλλην τάξιν καί ἀντί νά τά ὀνομάζῃ ὡς πρότερον “μουνιτζιπαλιτά προβιζόρια” τά ὠνόμασε “τζεντράλε” καί ὀλιγόστευσε καί τούς προεστούς τῶν χωρίων κάνοντας μόνον τεσσάρους, διατί πρῶτον εἶχαν εἴκοσι, καί τά ἐπίλοιπα Κριτήρια ἔμειναν εἰς τό χέρι τῶν Ἀρχόντων. Ἀγκαλά καί ἡ Φραντζέζικη Δημοκρατία δέν θέλει νά ὀνομάζῃ μέ τελειότητα κανέναν “ἄρχοντα” ἀπό τούς πρῶην εὐγενεῖς, ἀλλά “αδελφούς” οὔτε νά ὀνομάζῃ κανέναν “ἐκλαμπρότατον” καθῶς πρότερον».

αλλαγή αυτού του μεγέθους, με χρονική αφετηρία το διάταγμα του Ναπολέοντα στο Μιλάνο στις 7 Νοεμβρίου 1797. Δεν έφτασε τόσο καθυστερημένα στα Κύθηρα η επίσημη αλληλογραφία για τους γαλλικούς Νομούς, ούτε τα διατάγματα, τα οργανογράμματα και οι οδηγίες που αφορούσαν τους νέους θεσμούς απείχαν τόσο πολύ χρονικά μεταξύ τους. Όμως τότε κατέφτασε στα Κύθηρα για να οργανώσει την Κεντρική Επιτροπή των Κυθήρων ο απεσταλμένος από την κεντρική διοίκηση του Νομού του Αιγαίου, Ζακυνθινός Κλάδης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποστροφή του Λογοθέτη όταν αναφερόμενος στη μετονομασία των θεσμών δηκτικά έγραψε ότι η *μουνιτζιπαλιτά προβιζόρια* μετονομάστηκε *τζεντράλε*. Ο χρονικογράφος υποβάθμισε συνειδητά το βάθος της διοικητικής αλλαγής ως θέμα ονομασίας και όχι ουσίας και ανέφερε απλά ότι μειώθηκε ο αριθμός των γερόντων. Τα Κριτήρια/Δικαστήρια παρέμειναν στα χέρια των πρώην αστών της βενετοκρατίας και η μεταρρύθμιση που επήλθε αφορούσε στους τύπους και στην απαγόρευση να μην προσφωνούνται ως *άρχοντες* ή *εκλαμπρότατοι* αλλά *αδελφοί*. Το χρονικό παρουσιάζει μεν μια μεμονωμένη άποψη, η οποία όμως ήταν ενδεικτική της αντιμετώπισης της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων από τους Κυθηρίους. Ο Λογοθέτης στην προκειμένη περίπτωση εξέφρασε μια συγκεκριμένη αρνητική κριτική για την εμμονή των Δημοκρατικών Γάλλων στο *φαίνεσθαι*, δηλαδή στην έμφαση στις προσφωνήσεις αλλά όχι στην ουσία, με τους πρώην αστούς της βενετοκρατίας και νυν *αδελφούς* να κατέχουν τα περισσότερα δημόσια αξιώματα.

Εντύπωση προκαλεί επίσης ότι δεν αναφέρθηκε στο γεγονός ότι τα Κύθηρα ήταν πλέον γαλλικό έδαφος και οι Κυθηριοί Γάλλοι πολίτες, όπως επαναλάβανε εμφατικά ο Rulhière. Ο Λογοθέτης, όπως οι Κυθηριοί στην πλειονότητά τους, μετά τον πρώτο ενθουσιασμό για την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων έδειχναν δυσφορία για τη γαλλική διοίκηση. Και εδώ εντοπίζεται η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην ίδρυση της Κεντρικής Διοίκησης των Κυθήρων του Νομού του Αιγαίου με αυτή του Προσωρινού Δημαρχείου, όταν το φρενήρη ενθουσιασμό και την ενθουσιώδη υπόδοχή του πρώτου θεσμού, διαδέχτηκε η απογοήτευση και η ψυχρότητα.

Το έγγραφο με τίτλο «Istruzioni per la Commissione Centrale» αποτελούσε το κύριο οργανόγραμμα και διοικητικό οδηγό για τη λειτουργία της Κεντρικής

Επιτροπής Κυθήρων.²⁷⁶ Αποτελούνταν από 18 συνολικά άρθρα, δεν έχει ημερομηνία, αλλά αφορούσε αποκλειστικά στην οργάνωση της Κεντρικής Επιτροπής. Στα άρθρα 1 έως 4 ορίστηκε η βασική δομή και τα χαρακτηριστικά των μελών της Επιτροπής. Επικεφαλής ήταν η υπηρεσία της Κεντρικής Επιτροπής, η οποία υποδιαιρούνταν σε επιμέρους δημοτικά γραφεία, τα οποία ήταν μέρος του Νομοθετικού Σώματος (άρθρ.1). Η Κεντρική Επιτροπή συγκροτούνταν από τρία μέλη διορισμένα από τη διοίκηση του Νομού του Αιγαίου με επικύρωση της εκτελεστικής αρχής (άρθρ.2). Απαγορευόταν στα μέλη αυτά και στα στενά συγγενικά τους πρόσωπα να κατέχουν ταυτόχρονα αξιώματα στην ίδια υπηρεσία με χρονικό περιορισμό δύο ετών στην άσκηση των καθηκόντων τους (άρθρ.3). Σε περίπτωση θανάτου ή παραιτήσεως κάποιου αξιωματούχου, μπορούσε να γίνει αντικατάσταση από τα υπόλοιπα μέλη (άρθρ.4).

Στα άρθρα 7 και 8 παρουσιάστηκαν οι ελεγκτικοί μηχανισμοί στους οποίους υπόκεινταν η Κεντρική Επιτροπή, με επικεφαλής έναν Εκτελεστικό Επίτροπο (un Commissario del Poter Esecutivo) ο οποίος είχε δυνατότητα άμεσης παρέμβασης στις συνεδριάσεις της (άρθρ.7). Όλες οι πράξεις της Κεντρικής Επιτροπής υπόκεινταν στον έλεγχο της διοίκησης του Νομού, η οποία ήταν η επιβλέπουσα αρχή (άρθρ.8). Η λειτουργία του δημόσιου αρχείου Κυθήρων συνεχίστηκε ως αποθετήριο των πράξεων της διοίκησης, «le Pubblica Carte», όπως ίσχυε στη βενετική περίοδο (άρθρ.13).

Το άρθρο 5 αποτελούσε μια ειδική κατηγορία, καθώς έδωσε το κύριο στίγμα της νέας διοίκησης που ήταν η *διάκριση των εξουσιών* και ο πλήρης διαχωρισμός της εκτελεστικής από τη δικαστική εξουσία. Όριζε απερίφραστα ότι η Κεντρική Επιτροπή δεν είχε καμία αρμοδιότητα ανάμειξης στη δικαιοσύνη, «La Commissione Centrale non potrà mescolare negl'oggetti dipendenti dall'ordine Giudiziario».

Στη δημόσια οικονομία αναφέρονταν τα άρθρα 6,10,11,12,15. Η Κεντρική Επιτροπή ήταν υπεύθυνη για την είσπραξη και διαχείριση των δημοσίων εσόδων των Κυθήρων (άρθρ.6) και τη λήψη μέτρων για τα έσοδα από τα βρώσιμα αγαθά, με το σκεπτικό ότι μέρος τους έπρεπε να αποδίδεται στις στρατιωτικές δυνάμεις του νησιού (άρθρ.10). Το Δημόσιο Ταμείο ήταν ο φορέας στον οποίο εκταμιεύονταν τα έσοδα από το Υγειονομείο και το Δήμο (άρθρ.11). Υπεύθυνη για την καλή λειτουργία του Δημόσιου Ταμείου και τη διαχείριση των δημοσίων αγαθών ήταν η Κεντρική

²⁷⁶ 46. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 14 [Οργανόγραμμα της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

Επιτροπή με συμμετοχή και της Δικαιοσύνης (άρθρ.12). Κάθε τρία χρόνια η Κεντρική Επιτροπή, ως υφιστάμενη υπηρεσία, παρέδιδε στην προϊσταμένη αρχή της, τη διοίκηση του Νομού, μια αναλυτική κατάσταση εσόδων και εξόδων (άρθρ.15).

Τα άρθρα 14,16,17 αναφέρονταν στην υποχρέωση της Κεντρικής Επιτροπής να μεριμνά για την τήρηση της τάξης και της κοινής ειρήνης, καθώς είχε τον κύριο ρόλο για τη δημόσια ασφάλεια, επικουρούμενη στο έργο αυτό από τον Στρατιωτικό Διοικητή (Comandante Militare) (άρθρ.14). Η Κεντρική Επιτροπή είχε την επίβλεψη των κρατουμένων, σύμφωνα με όσα όριζε το Σύνταγμα και οι νόμοι, «che'esige la costituzione, e le leggi» (άρθρ.16). Στο ίδιο πλαίσιο η Κεντρική Επιτροπή όφειλε, πέραν των ορίων που είχε ο Προσωρινός Δήμος, να εκτελεί τις οδηγίες των Επιτρόπων σχετικά με τη σύλληψη των παραβατών και την παραπομπή τους ενώπιον της δικαιοσύνης (άρθρ.17). Το 9ο άρθρο αφορούσε στη δημόσια υγεία, χωρίς όμως να εξειδικεύει, καθώς υπεύθυνη διοικητική δομή ήταν το Υγειονομείο.

Τέλος το 18ο άρθρο αφορούσε στην παιδεία και στην εξουσιοδότηση που είχε η Κεντρική Επιτροπή για την ίδρυση σχολείου στο οποίο τα παιδιά θα διδάσκονταν γραφή και ανάγνωση στην εθνική τους γλώσσα, την ελληνική, και αριθμητική. Σκοπός του σχολείου ήταν να καλλιεργηθεί ο πατριωτισμός (η έννοια αυτή συμπληρώνει την εθνική γλώσσα) ανάμεσα στους νέους, για όσους προέρχονταν από φτωχές οικογένειες υπήρχε κρατική μέριμνα για πληρωμή των διδάκτρων, «La Commissione Centrale è autorizzata d'instituire una Scuola, ove li Ragazzi possino apprendere alunno a leggere, e scrivere nella lingua Nazionale, e le prime regole di aritmetica conforme le regole delle costituzione, e su' di ciò ne dimostrerà il suo zelo, e patriotismo per li Giovani specialmente, che i suoi Genitori si attrovano destituti de' mezzi per il pagamento de' Maestri». Αυτή ήταν μια πολύ σημαντική καινοτομία, η οποία πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερος σε σχέση με την κατάσταση της παιδείας στα Κύθηρα και στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά επί βενετοκρατίας. Η κυρίαρχη αντίληψη των παλαιότερων ιστορικών όπως ο Λούνζης, η οποία μεταφέρεται και σε σύγχρονες εργασίες, είναι ότι για τους Βενετούς ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα δημιουργούσε ένα μορφωμένο κοινωνικό σύνολο ήταν δυνητικά επικίνδυνο για το ταξικό σύστημα που είχαν εγκαθιδρύσει.²⁷⁷ Νεώτερες εργασίες δείχνουν ότι στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο υπήρχε μια σύνθετη και ευρύτερη εκπαιδευτική δραστηριότητα, η οποία ενισχύθηκε σημαντικά μετά το 1453 και τη διάχυση των

²⁷⁷ Κοντομίχης Β. Γ., *Συνταγματικοί Θεσμοί και Διοικητική Οργάνωση στα Ιόνια Νησιά*, ό.π., σ. 82.

βυζαντινών λογίων, μέσω της οποίας μεταλαμπαδεύτηκε το πνεύμα του Βυζαντίου στην Ευρώπη.²⁷⁸ Όμως οι Βενετοί δεν κατέληξαν σε κάποιο ενιαίο εκπαιδευτικό σύστημα, δεν παρατηρήθηκε συνέχεια στην εκπαιδευτική δραστηριότητα, η μάθηση της ελληνικής γλώσσας ήταν εξαιρετικά περιορισμένη και οι φορείς ανώτατης εκπαίδευσης βρίσκονταν μόνο στην Ιταλία. Στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο υπήρχαν κυρίως ιδιωτικές σχολές με υψηλά δίδακτρα, περιορισμένα δημόσια σχολεία, επίσης δίδασκαν ιδιωτικοί δάσκαλοι με συμβάσεις μαθητείας, ενώ η Εκκλησία ήταν βασικός φορέας εκπαίδευσης. Ο Μέγας Πρωτοπαπάς Χαλκιόπουλος Μάντζαρος δεν υπερέβαλε καθόλου στην υποδοχή του Gentili στην Κέρκυρα όταν του προσέφερε ένα αντίτυπο της *Οδύσσειας* και του είπε «Γάλλοι, εν τη νήσω ταύτη ευρίσκετε λαόν αδαή των επιστημών και των τεχνών».

Σε αυτό το σημείο στα Κύθηρα υπήρξε εναρμόνιση με τις εκπαιδευτικές αρχές της Γαλλικής Επανάστασης, η οποία θεσμοθέτησε τη συστηματική δημόσια εκπαίδευση, διαχωρίζοντάς την από την αποκλειστικότητα της Εκκλησίας.²⁷⁹ Άλλωστε για όλους τους νέους των Ιονίων νήσων υπήρχε πρόβλεψη στο 11ο άρθρο του Διατάγματος της 7ης Νοεμβρίου 1797 του Ναπολέοντα, το οποίο προέβλεπε την απονομή τριάντα υποτροφιών σε γαλλικές σχολές για όσα φτωχά παιδιά είχαν την έφεση να μορφωθούν.²⁸⁰ Δεν βρέθηκαν στοιχεία για τη λειτουργία σχολείου που ίδρυσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Κύθηρα, ωστόσο η μέριμνα για την παιδεία που επέδειξαν όλα τα επόμενα καθεστώτα (Επτάνησος Πολιτεία, Αυτοκρατορικοί Γάλλοι, Βρετανική Αρμοστεία), δείχνει ότι η προσπάθεια που εγκαινιάστηκε το 1798 ήταν η απαρχή της συστηματικής δημόσιας εκπαίδευσης στο νησί.²⁸¹

Το καταστατικό αυτό έγγραφο για τη λειτουργία, τη μεθοδολογία και τους σκοπούς της Κεντρικής Επιτροπής του Δήμου Κυθήρων υπέγραψε ο Κλάδης ως μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Νομού του Αιγαίου. Σε αυτά τα άρθρα αποτυπωνόταν η δομή, ο σκοπός και η φιλοσοφία της Κεντρικής Διοίκησης Κυθήρων. Η διάκριση των εξουσιών και η καθιέρωση της δημόσιας παιδείας ανήκουν

²⁷⁸ Παπαδάκη Ε., «Παιδεία», ό.π., σσ. 637-645, Παπαδιά-Λάλα Α., «Τα μετά το 1204», ό.π., σσ. 375-376.

²⁷⁹ Lefebvre G., *Η Γαλλική Επανάσταση*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2003, σ. 645.

²⁸⁰ Κοντομίχης Β. Γ., *Συνταγματικοί Θεσμοί και Διοικητική Οργάνωση στα Ιόνια Νησιά*, ό.π., σ. 97.

²⁸¹ Τσιτσιλίας Π. Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σσ. 209-210, Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης*, ό.π., σσ. 79-82, Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, ό.π., σσ. 326-329.

στις σημαντικότερες καινοτομίες που εισήχθησαν. Η διοίκηση είναι φανερό ότι εξαρτιόταν ασφυκτικά από τον Επίτροπο του Νομού του Αιγαίου και είχε απολέσει τη διοικητική ευλυγισία και τη δημοκρατική βάση που απολάμβανε στο πλαίσιο του Προσωρινού Δημαρχείου.

Το έγγραφο με τίτλο «Istruzioni per l'Agente Municipale, o suo Aggiunto», αποτελεί την εξειδίκευση του προηγούμενου και προσδιόριζε τις αρμοδιότητες των δημοτικών αντιπροσώπων και των βοηθών/αντικαταστατών τους.²⁸² Αποτελούνταν από δώδεκα άρθρα, δεν έφερε ημερομηνία, αλλά αφορούσε την Κεντρική Επιτροπή και υπογράφηκε και αυτό από τον Κλάδη.

Σε κάθε κοινότητα με πληθυσμό λιγότερο των 5.000 κατοίκων ορίστηκε ένας δημοτικός αντιπρόσωπος και ένας βοηθός/αντικαταστάτης του (άρθρ.1). Η συγκέντρωση όλων των δημοτικών αντιπροσώπων των κοινοτήτων συγκροτούσε το δημοτικό καντόνι (άρθρ.2). Οι διοικητικές πράξεις των δημοτικών φορέων καταγράφονταν σε κατάστιχα-ευρετήρια και ήταν προσιτά σε όλους τους αξιωματούχους που ασκούσαν διαχειριστικό έλεγχο (άρθρ.3). Κάθε δημοτικός αντιπρόσωπος και ο βοηθός/αντικαταστάτης του μπορούσε να ανοίγει και να διαβάζει τη δημόσια αλληλογραφία της Κεντρικής Επιτροπής, εφόσον απουσίαζε ο Πρόεδρος (άρθρ.4). Οποιαδήποτε οικονομική επιβάρυνση στην κοινότητα του δημοτικού αντιπροσώπου έπρεπε να έχει την έγκριση της Κεντρικής Επιτροπής ειδάλλως θα απορριπτόταν (άρθρ.5). Το 6ο άρθρο συνόψιζε όλες τις αρμοδιότητες του δημοτικού αντιπροσώπου:

1. Ευταξία, αστυνομία, ενίσχυση του κοινού συμφέροντος της κοινότητας, «All'Agente Municipale spettarà il buoni ordine, e la Police della sua comune, e tutto ciò è di comun vantaggio»
2. Ενίσχυση της βιοτεχνίας-βιομηχανίας
3. Συντήρηση και καλλωπισμός των δρόμων, «la beltà delle strade»
4. Ενίσχυση της οικονομίας
5. Ενίσχυση της γεωργίας
6. Μέριμνα για το κοινό καλό

Το 7ο άρθρο επιμεριζόταν σε δύο μέρη, στο πρώτο ανέφερε την υποχρέωση του δημοτικού αντιπροσώπου να ενημερώνει για όλες τις πράξεις του την Κεντρική

²⁸² 45. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 13 [Εγκύκλιος με οδηγίες για τους διοικητικούς υπαλλήλους της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

Επιτροπή. Στο δεύτερο δινόταν η δυνατότητα έγκρισης ή απόρριψης πράξεων και αιτήσεων πολιτών, ανάλογα με τη νομιμότητά τους. Στο 10ο άρθρο δίνονταν οδηγίες για την τήρηση της δημόσιας τάξης. Ο δημοτικός αντιπρόσωπος με τη συνδρομή αστυνομικών δυνάμεων μπορούσε να συλλάβει τους εγκληματίες και να φροντίσει για την τήρηση των νόμων. Για τις οικονομικές ρυθμίσεις, ο δημοτικός αντιπρόσωπος ήταν υπεύθυνος για ανάρτηση σε κοινή θέα, των καταστάσεων με τις τιμές των προϊόντων, γραμμένες στην ελληνική γλώσσα (άρθρ.11). Η ορθή αναγραφή και η τήρηση των δημόσιων τιμολογήσεων αποτελούσε βασική ευθύνη του δημοτικού αντιπροσώπου, η δε παράβασή τους διώκετο ποινικά και τα επιβληθέντα χρηματικά πρόστιμα καταβάλλονταν στο Δημόσιο Ταμείο (άρθρ.12).

Η Κεντρική Επιτροπή μπορούσε να επιβάλει πειθαρχικά μέτρα εναντίον του δημοτικού αντιπροσώπου που υπέπιπτε σε παραπτώματα και η εκτέλεσή τους ήταν δυνατό να εγκριθεί ή να απορριφθεί από την Κεντρική Επιτροπή του Νομού (άρθρ.8). Σε περίπτωση αδυναμίας εκτέλεσης των καθηκόντων του δημοτικού αντιπροσώπου λόγω ασθενείας ή άλλης περιπτώσεως, αντικαθίστατο από τον βοηθό/αντικαταστάτη του (άρθρ.9).

Το καταστατικό αυτό έγγραφο περιλάμβανε ένα ξεκάθαρο περίγραμμα αρμοδιοτήτων των δημοτικών αντιπροσώπων και των βοηθών/αντικαταστατών τους. Ο ρόλος τους στη λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής ήταν κομβικός, αφού αποτελούσαν τους βασικούς αξιωματούχους της. Διέθεταν ελεγκτικά, αστυνομικά και αγορανομικά καθήκοντα, ήταν υπεύθυνοι για την καλή κατάσταση των δρόμων και την στήριξη της γεωργίας, της βιομηχανίας και της αγοράς.

Τα έγγραφα που μελετήθηκαν στο αρχείο των Δημοκρατικών Γάλλων δείχνουν τη λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων. Από αυτές τις αρχειακές πηγές διαγράφεται η πορεία της, οι αποφάσεις που έλαβε, η επικοινωνία με τα παραρτήματά της και η αλληλεπίδρασή της με τους Κυθηρίους. Η δεύτερη Συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων «Sessione 2nda della Commissione Centrale» έλαβε χώρα στις 1 Prairial-20/21.05.1798. Το πρακτικό ξεκινούσε με την ανάγνωση μιας παλαιότερης επιστολής της 15/16ης Μαΐου από τον Προσωρινό Δήμο Κυθήρων προς τον Κλάδη.²⁸³ Συνεπώς η ημερομηνία έναρξης της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων ήταν η περίοδος ανάμεσα στην 15η έως 20η Μαΐου, καθώς

²⁸³ 62. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 3 [Πρακτικά της δεύτερης συνεδρίασης της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], 20/21.05.1798.

μέχρι τότε λειτουργούσε ο *τύποις* κατηργημένος από την 7η Νοεμβρίου 1797 θεσμός του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων.

Σε αυτή τη διαδικασία διοικητικής μετάβασης ο ρόλος του Κλάδη ήταν καίριος και ο τίτλος με τον οποίο υπέγραφε περιέγραφε την αποστολή του ως μέλους της Κεντρικής Διοίκησης του Νομού του Αιγαίου (Cittadino Cladi membro dell'amministrazione Centrale del dipartimento del Mar Egeo). Σκοπός του ήταν να οργανώσει διοικητικά τα Κύθηρα σύμφωνα με τα νέα θεσμικά δεδομένα (destinato per organizzatore di quest'isola), εκπροσωπώντας τον Επίτροπο του Νομού (dal cittadino Rulhier Commissario del direttorio esecutivo appresso detta amministrazione).

Το αντικείμενο της συνεδρίασης της 1ης Prairial-20/21.05.1798 αφορούσε την οικονομία και ιδιαίτερα την εκκρεμή είσπραξη των φόρων του έτους 1797, που είχε υπολογιστεί στο ποσό της τάξεως των 7.272 σολδίων. Η ανάγκη της γαλλικής διοίκησης για πόρους για τη συντήρηση των στρατευμάτων της φαινόταν ιδιαίτερος έντονη την άνοιξη του 1798, καθώς ταλανιζόταν από μεγάλη έλλειψη κεφαλαίων και ανάγκη ρευστότητας. Το Δημόσιο Ταμείο έπρεπε να κάνει ό,τι καλύτερο, ιδίως στον τομέα της είσπραξης των φόρων. Η συνεδρίαση κατέληξε στην απόφαση να πληρωθούν τα στρατιωτικά σώματα από τα δημόσια έσοδα και το πλεόνασμα που υπήρχε. Ο τοπικός θησαυροφύλακας διατάχθηκε να αποδώσει όλα τα χρήματα που διαθέτετε για τις ανάγκες του στρατεύματος. Το έγγραφο καταδεικνύει με ευκρίνεια την οικονομική κατάσταση που επικρατούσε στα Κύθηρα αλλά και στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά το 1798, τα οποία απομυζούνταν από πόρους και κεφάλαια για την ενίσχυση του γαλλικού στρατού. Από διοικητικής πλευράς κατέστη σαφές ότι πρωταρχική μέριμνα της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων ήταν η αποκλειστική συγκέντρωση εσόδων, μέσω της φορολογίας σε έργα που ουδόλως είχαν να κάνουν με την κοινή ωφέλεια.

Σημαντικό στοιχείο που προέκυψε από τις υπογραφές στο τέλος του εγγράφου ήταν ότι ως Πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων υπέγραψε ο Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος (Stati Presidente), τα τρία μέλη Γεώργιος Λεβούνης (Liunry), Δαντώνης (D'Antoni),²⁸⁴ Νικόλαος Λεβούνης (Levuni) και ως γραμματέας ο Κασσιμάτης (Cassimati Segretario). Συνεπώς η μετάβαση από το Προσωρινό

²⁸⁴ Προφανώς πρόκειται για τον θησαυροφύλακα Ιωάννη-Παύλο και όχι για τον αξιωματικό του στρατού Giuseppe.

Δημαρχείο στην Κεντρική Επιτροπή είχε ως συνέπεια και την αλλαγή στην ηγεσία της Κεντρικής Διοίκησης. Ο Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν λόγιος, αλλά δεν ανήκε στην αστική τάξη της βενετοκρατίας η οποία όριζε τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους της τοπικής διοίκησης. Αυτό άλλαξε με τον ερχομό των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα, οι οποίοι άμεσα τον τοποθέτησαν αξιωματούχο στο Κομιτάτο της Σανιτάς και της Εσωτερικής Οικονομίας, ενώ παράλληλα ανέλαβε και δικαστικά καθήκοντα. Με τη δημιουργία της Κεντρικής Επιτροπής ο Στάθης αναβαθμίστηκε σε Πρόεδρο αντικαθιστώντας τον Γεώργιο Λεβούνη. Δεν αποσαφηνίζεται από τα έγγραφα του αρχείου εάν αυτό οφειλόταν σε δυσaráεσκεια για τον Λεβούνη, σε εκτίμηση για τον Στάθη ή σε κάποιο άλλο λόγο, το γεγονός ήταν ότι επελέγη ως ο δεύτερος τοπικός διοικητής των Κυθήρων επί Δημοκρατικών Γάλλων.

Η Κεντρική Επιτροπή ενσωμάτωσε το Κομιτάτο της Εσωτερικής Οικονομίας, δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι η διαχείριση των οικονομικών πόρων των Κυθήρων αποτελούσε πρωταρχικό μέλημα της δημοτικής διοίκησης. Η οικονομία των Κυθήρων παρέμεινε υποταγμένη πρωτίστως στο σκοπό της συντήρησης του γαλλικού στρατού και δευτερευόντως των νέων διοικητικών θεσμών. Η αλλαγή από Προσωρινό Δημαρχείο σε Κεντρική Διοίκηση του γαλλικού Νομού του Αιγαίου δεν άλλαξε τα πράγματα ως προς αυτό. Η ανάγκη του γαλλικού στρατού για πόρους το 1798 ήταν ακόμα μεγαλύτερη από το 1797, καθώς η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο κλιμακώθηκε με την κατάληψη της Μάλτας στις 11 Ιουνίου 1798. Πολεμικό θέατρο των ναυτικών επιχειρήσεων ήταν η Ανατολική Μεσόγειος, με τα λιμάνια και τις πόλεις της να αποτελούν στρατηγικά σημεία.

Σε αυτό το γεωπολιτικό πλαίσιο, τα Ιόνια νησιά ήταν πολύτιμες βάσεις ανεφοδιασμού, ελλιμενισμού και υποστήριξης για το γαλλικό στρατό και στόλο. Η κατοχή και οχύρωσή τους έπρεπε να εδραιωθεί και να ενισχυθεί. Οι πόροι προς αυτό το σκοπό, κατά το μεγαλύτερο δυνατό μέρος, έπρεπε να προέλθουν από τους κατοίκους τους. Η θεσμική συγκρότηση στο πλαίσιο των γαλλικών Νομών δεν επέτρεπε την παρέκκλιση από αυτή την αποστολή και το μείζον θέμα της διοίκησης ήταν η ενίσχυση του γαλλικού στρατού. Η οικονομική πολιτική όπως εφαρμόστηκε από την Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων εξυπηρετούσε αυτή ακριβώς την σκοπιμότητα.

Σε αντίθεση με το Προσωρινό Δημαρχείο και το Κομιτάτο Εσωτερικής Οικονομίας, η Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων δεν διέθετε ξεχωριστή διοικητική δομή για την οικονομία, με εξαίρεση την αυτόνομη οντότητα του Δημόσιου Ταμείου, το

οποίο παρέμεινε ως είχε. Με βάση τη μελέτη των εγγράφων παρατηρήθηκαν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους αξιωματούχους που ασχολήθηκαν με την οικονομική διαχείριση και στους δύο φορείς. Αυτό είναι προφανές στο έγγραφο²⁸⁵ που αφορούσε στα έσοδα-έξοδα του Προσωρινού Δημαρχείου, όπου αναφερόταν ο φοροσυλλέκτης (Riscuotitore) Τζώρτζης Στάης, ενώ τα εντάλματα πληρωμών γίνονταν στο όνομα του Γεώργιου Λεβούνη με το διακριτό τίτλο του Υποπρόξενου της Γαλλίας (Vice Console di Francia) και όχι του Προέδρου (Presidente), που ήταν και το διοικητικό ορθό.²⁸⁶ Επίσης οικονομικά εντάλματα επικύρωνε και ο ανώτατος διοικητής των Ιονίων νήσων κατά τη διάρκεια των Προσωρινών Δημαρχείων, ο Antoine Gentili.

Η ίδια διοικητική ιεραρχία στην οικονομική διαχείριση συνεχίστηκε από την Κεντρική Επιτροπή, όπως καταγράφηκε σε έγγραφο της 21ης Fructidor-07/08.09.1798,²⁸⁷ αποδεικτικό απόδοσης χρημάτων. Εκεί υπέγραψε ο νέος Πρόεδρος Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος και ο Τοπικός Θησαυροφύλακας Παύλος Δαντώνης καθώς και οι δύο βοηθοί Γραμματείς. Άρα και στις δύο περιπτώσεις η επικύρωση οικονομικών συναλλαγών των διοικητικών φορέων στα Κύθηρα απαιτούσαν πρώτα την υπογραφή του τοπικού διοικητή, δηλαδή του Προέδρου τόσο του Προσωρινού Δημαρχείου όσο και της Κεντρικής Επιτροπής, και ακολούθως των υπολοίπων.

Εμφανής όμως ήταν και η παρουσία της ανώτερης διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων, όπου στο Προσωρινό Δημαρχείο ήταν ο Gentili και στη συνέχεια στον Νομό του Αιγαίου ο Rulhière με αντιπρόσωπό του τον Κλάδη.²⁸⁸ Δεδομένης της βαρύτητας που είχαν προσδώσει οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στην οικονομική διαχείριση των πόρων των Κυθήρων, η εμπλοκή σε αυτή τη διαδικασία όλων των ανώτερων αξιωματούχων και η τήρηση σχολαστικότητας για την πληρωμή και είσπραξη ήταν λογικό επακόλουθο.

²⁸⁵ 6. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 5/Εγγραφο 1 [Κατάσταση δημοσίων εσόδων-εξόδων], 15/16.05.1798.

²⁸⁶ Ενδεχομένως η χρήση του αξιώματος αυτού έχει να κάνει με το μεγαλύτερο κύρος που το συνόδευε.

²⁸⁷ 4. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 3/Εγγραφο 1 [Αποδείξεις του Δημόσιου Ταμείου Κυθήρων], 07/08.09.1798.

²⁸⁸ Ο Κλάδης ανέφερε πάντα τον τίτλο του ως αξιωματούχου που είχε αρμοδιότητα να οργανώσει τα Κύθηρα στο πλαίσιο της Κεντρικής Επιτροπής, διορισμένος από τον Γάλλο Επίτροπο «destinato per Organizzatore di quest'isola dal cittadino Rulhier».

Το έγγραφο που απέστειλε ο Κλάδης στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων στις 6 Praireal-26/27.05.1798 αφορούσε στην οικονομική ενίσχυση των γαλλικών στρατευμάτων.²⁸⁹ Πρότεινε να συγκεντρωθούν οι εισφορές από τους οφειλέτες-φορολογούμενους για την οικονομική ενίσχυση της στρατιωτικής φρουράς. Αναφέρθηκε σε διάταγμα του Επιτρόπου του Νομού Rulhière²⁹⁰ και επανέφερε την αναγκαιότητα για την είσπραξη του βενετικού φόρου της *εντριτίας* «terzarìa». Σημειώνεται ότι το οικονομικό έτος που αφορούσε η φορολογία αυτή ήταν το 1796. Από ότι φαίνεται, μέρος αυτής ήδη είχε εισπραχθεί ή απαιτηθεί, γεγονός που είχε προκαλέσει έντονη δυσαρέσκεια στους Κυθηρίους. Ο φόρος αυτός αφορούσε την προηγούμενη βενετική διοίκηση, την οποία υποτίθεται ότι είχε ανατρέψει η Δημοκρατική Γαλλία, για να εφαρμόσει ένα νέο και δικαιότερο διοικητικό σύστημα. Παρότι το έγγραφο δεν ανέφερε περισσότερες πληροφορίες, φαίνεται ότι ο Κλάδης έψαχνε τη χρυσή τομή ανάμεσα στην είσπραξη των εσόδων της *εντριτίας*, χωρίς να προκαλέσει αρνητικά τους Κυθηρίους. Η επιλογή των φράσεων είναι ενδεικτική καθώς ανέφερε ότι ο συμβιβασμός (*conciliato*) ήταν αναγκαίος για την είσπραξη δημοσίων εσόδων (*alle Pubbliche Rendite*), με τρόπο ώστε να μην ενοχληθεί ο λαός (*il modo da non scontentare ne'il popolo*). Η κατάργηση της φορολογίας αυτής ήταν θεσμικά αυτονόητο ότι θα συνέβαινε με το νέο καθεστώς. Στην πράξη όμως η οικονομική ανάγκη των Δημοκρατικών Γάλλων υπερέβη την πολιτική ιδεολογία και αναζητούσαν τρόπους είσπραξης δημοσίων εσόδων ανεξαρτήτως της ανακολουθίας που προέκυπτε. Ο Κλάδης ζήτησε επίσης απογραφή, με ακριβή αριθμό των αιγοπροβάτων και των κυψελών των Κυθήρων, πληροφορία που εντασσόταν στην ανάγκη της διοίκησης του Νομού του Αιγαίου για μια όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα της κινητής και ακίνητης περιουσίας των Κυθηρίων.²⁹¹

Ο ίδιος καλούσε τους Κυθηρίους να συνεισφέρουν με ζήλο και πατριωτισμό στη συντήρηση των στρατιωτικών μονάδων και να θεωρούν εαυτούς γνήσιους

²⁸⁹ 43. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 11 [Εγγραφο του Κλάδη προς την Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων], 26/27.05.1798.

²⁹⁰ Ενδεχομένως πρόκειται για την εγκύκλιο της 11ης Ventôse-01/02/03.1798, που ανέφερε ότι η επιβάρυνση για τη συντήρηση των στρατιωτικών σωμάτων θα γινόταν μέσω του Δημόσιου Ταμείου. Βλέπε 10. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 4 [Διακήρυξη του Rulhière], 01/02/03.1798.

²⁹¹ Προκύπτει από την εγκύκλιο της 19ης Floréal-08/09.05.1798. Βλέπε 13. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 7 [Διακήρυξη του Rulhière], 08/09.05.1798.

δημοκράτες. Έκλεισε το έγγραφο λέγοντας ότι είχε πειστεί για τις αγαθές προθέσεις τους και ότι ήταν δίπλα τους για να τους στηρίξει. Η έκδηλη ανάγκη τόνωσης του ηθικού δείχνει πόσο πεσμένο ήταν το δημόσιο αίσθημα στα Κύθηρα την άνοιξη του 1798, κάτι που το γνώριζε η γαλλική διοίκηση αλλά δεν μπορούσε να το αποτρέψει, καθώς οι οικονομικές ανάγκες του πολέμου επέβαλαν τη βαριά φορολογία .

Το έγγραφο της 25ης Floreal-15/16 Μαΐου 1798 αποτελούσε μια αναλυτική κατάσταση των δημοσίων εσόδων και εξόδων των Κυθήρων.²⁹² Πρόκειται για ένα έγγραφο μεγάλου μεγέθους, με δύο στήλες στις οποίες καταγράφονταν το *δούναι και λαβείν* της οικονομικής διοίκησης των Κυθήρων. Από αυτές τις εγγραφές φαίνονταν οι πηγές εσόδων, τα ποσά, οι πληρωμές και οι προτεραιότητες που είχαν θέσει οι Δημοκρατικοί Γάλλοι για το έτος 1797. Ο τίτλος του εγγράφου ήταν περιγραφικός του περιεχομένου, «Stato delle Pubbliche Rendite Terzarie di frumenti di comun, comunanze, e Bombacere, affitti di vigne, alberi, Livelli, ed altro dell'anno 1797 riscuose dal cittadino Zorzi Stai Riscuotitore destinato dal cittadino Vice Console di Francia Liuvry». Οι αξιωματούχοι που αναφέρονταν ήταν ο Φοροσυλλέκτης Τζώρτζης Στάης (Riscuotitore Zorzi Stai) και ο Υποπρόξενος της Γαλλίας και Πρόεδρος του Προσωρινού Δημαρχείου Γεώργιος Λεβούνης (Vice Console di Francia Liuvry).²⁹³ Τα έσοδα αφορούσαν στις εξής πηγές:

1. Έσοδα από τη φορολογία της *εντριτίας* (Per la Rendita delle Terzarie). Πρόκειται για το βενετικό φόρο που αφορούσε στο ένα τρίτο της αγροτικής παραγωγής στα δημητριακά και το βαμβάκι. Ο φόρος αυτός θεωρούνταν δυσβάσταχτος από τους Κυθηρίους και εν πρώτοις προξενεί έκκληξη η διατήρησή του από τους Δημοκρατικούς Γάλλους. Ωστόσο η ανάγκη για έσοδα έστρεψε τη διοίκηση σε μια θεσμική *σολοικία*, καθώς διατήρησε ένα φεουδαρχικού τύπου φόρο σε καθεστώς που θεωρητικά θα έπρεπε να εμπνέεται από τις αρχές του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης.
2. Έσοδα από την ενοικίαση αμπελώνων και οπωροφόρων δέντρων (Per quella degli affitti di vigne, alberi, Livelli, ed altro).
3. Πρόστιμα για τη μη καταβολή τελών από την πώληση σιταριού.
4. Πρόστιμα για τη μη καταβολή τελών από ενοικιάσεις.

²⁹² 6. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 5/Εγγραφο 1 [Κατάσταση δημοσίων εσόδων-εξόδων], 15/16.05.1798.

²⁹³ Η περίοδος αυτή ήταν στη μετάβαση από το Προσωρινό Δημαρχείο στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων.

Η αναφερόμενη χρηματική μονάδα ήταν βενετική (*moneta veneta*) και το σύνολο των εσόδων αυτών ανερχόταν στα 19442.5. Η πρώτη αναφερόμενη πηγή εσόδων προέρχεται από φορολογία, η δεύτερη από ενοικίαση δημόσιας γης με αμπέλια και οπωροφόρα δέντρα, ενώ η τρίτη και η τέταρτη από οικονομικά πρόστιμα. Οι πόροι του νησιού στη συγκεκριμένη κατάσταση παρουσιάζονταν πολύ περιορισμένοι. Ακολουθούσε η καταγραφή της ισόποσης, ύψους 19442.5 βενετικών μονάδων ως πληρωμή των δαπανών,²⁹⁴ με υπογράφοντα τον Γεώργιο Λεβούνη, «giusto ordine di questo Vice Console di Francia Liuvry», ενώ σε τρεις περιπτώσεις η εντολή πληρωμής προερχόταν από τον Antoine Gentili. Αναλυτικά οι εγγραφές παρουσιάζονταν ως εξής:

1. 2 Brumaire-24/25/26 Οκτωβρίου 1797,²⁹⁵ πληρωμή του Γιάννη Αγριμάνη για ανεφοδιασμό με βρώσιμα αγαθά του γαλλικού μπρικιού *Mondoni*.²⁹⁶
2. 2 Brumaire-24/25/26 Οκτωβρίου 1797, πληρωμή του Γραμματέα του Προσωρινού Δημαρχείου.
3. 18 Brumaire-9/10/11 Νοεμβρίου 1797, δαπάνες που αφορούσαν στη δημόσια αποθήκη σιτηρών (*dal pubblico fontico*).
4. 12 Nivoso-3/4/5 Ιανουαρίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο,²⁹⁷ (*per contate nella cassa di questa Tesoreria Nazionale*). Η σχετική εντολή προερχόταν από τον Antoine Gentili και είχε ως αποδέκτη τον Γεώργιο Λεβούνη.

²⁹⁴ Το ρήμα *contate* σημαίνει καταμέτρηση, στην προκειμένη περίπτωση τα χρήματα που καταμετρώνται αφορούν μισθούς και λειτουργικά έξοδα, επομένως η στήλη αυτή καταγράφει έξοδα.

²⁹⁵ Στις δαπάνες αναγραφόταν και η ημερομηνία.

²⁹⁶ Πρόκειται για ένα από τα έντεκα γαλλικά πολεμικά πλοία τα οποία μαζί με τέσσερα βενετικά συγκροτούσαν τη ναυτική μοίρα που ναυλοχούσε στα Ιόνια νησιά. Βλέπε Rodocanachi E., *Bonaparte et les îles Ioniennes*, ό.π., σ. 35. Το πλοίο αυτό ήταν από τα πλέον δραστήρια και είχε αναφερθεί ότι οι αξιωματικοί του είχαν πρωτοστατήσει στην εγκαθίδρυση των Δημοκρατικών Γάλλων στη Ζάκυνθο στις 23 Ιουλίου 1797, εν μέσω εορτασμών. Βλέπε Θεοτόκης Σ., «Δημοκρατούμενοι Γάλλοι, 1797-1799», *Αναμνηστικόν τεύχος της Πανιονίου αναδρομικής εκθέσεως*, Αδελφ. Γ. Ασπιώτη, Κέρκυρα 1914, σ. 152. Τέλος το ίδιο πλοίο αναφέρεται ότι αιχμαλωτίστηκε από τους Άγγλους στις 14 Μαΐου 1798. Βλέπε Debritt, J., *A Collection of State Papers Relative to the War Against France Now Carrying on by Great Britain and the Several Other European Powers*, 8, London 1800, σσ. 147-148.

²⁹⁷ Για την περίπτωση του Δημοσίου Ταμείου η καταμέτρηση ενδεχομένως δεν σχετιζόταν άμεσα με δαπάνες και λειτουργικά έξοδα του ίδιου του Ταμείου, αλλά με έσοδα τα οποία θα δίδονταν αργότερα, ούτως ή άλλως, για πληρωμή δαπανών.

5. 18 Nivoso-9/10/11 Ιανουαρίου 1798, πληρωμή στον Συνταγματάρχη Γ. Δαντώνη. Η σχετική εντολή προερχόταν από τον Antoine Gentili.
6. 4 Pionoso-24/25/26 Ιανουαρίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν τον Ιανουάριο, (frumento corrisposte a questa veneta truppa per supplemento del loro spesato per tutto il mese di Gennaro).
7. 11 Pionoso-3/4/5 Φεβρουαρίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
8. 13 Pionoso-5/6/7 Φεβρουαρίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν οκτώ ημέρες.
9. 20 Pionoso-14/15/16 Φεβρουαρίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
10. 20 Pionoso-14/15/16 Φεβρουαρίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
11. 1 Ventoso-20/21/22 Φεβρουαρίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
12. 1 Ventoso-20/21/22 Φεβρουαρίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
13. 10 Ventoso-2/3/4 Μαρτίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν το Δημόσιο Ταμείο.
14. 11 Ventoso-3/4/5 Μαρτίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
15. 15 Ventoso-7/8/9 Μαρτίου 1798, πληρωμή του Γιάννη Πρινέα για ανεφοδιασμό με βρώσιμα αγαθά της γαλλικής φρεγάτας *Brana*. Η σχετική εντολή προερχόταν από τον Antoine Gentili και είχε ως αποδέκτη τον Γεώργιο Λεβούνη .
16. 21 Ventoso-13/14/15 Μαρτίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
17. 21 Ventoso-13/14/15 Μαρτίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
18. 30 Ventoso-22/23/24 Μαρτίου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
19. 1 Germinal-20/21 Μαρτίου 1798, δαπάνες σιταριού για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.

20. 11 Germinal-31 Μαρτίου/1 Απριλίου 1798, δαπάνες για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
21. 21 Germinal-11/12 Απριλίου 1798, δαπάνες για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
22. 1 Floreal-20/21 Απριλίου 1798, δαπάνες για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
23. 10 Floreal-30 Απριλίου/1 Μαΐου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
24. 10 Floreal-30 Απριλίου/1 Μαΐου 1798, πληρωμές για τις υπηρεσίες δημοσίων λειτουργών, του Δημήτριου Στάη Δημόσιου Εκτιμητή, Αντωνίου Παυλίνη γραφέα και Ιουλίου Κασιμάτη του δημοσίου υπαλλήλου που τηρούσε οικονομικά κατάστιχα.²⁹⁸
25. 11 Floreal-1/2 Μαΐου 1798, δαπάνες για το ιταλό-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.
26. 15 Floreal-5/6 Μαΐου 1798, πληρωμή για την υπηρεσία του Τζώρτζη Στάη, δημόσιου συλλέκτη φόρων.
27. 15 Floreal-5/6 Μαΐου 1798, χρηματικά ποσά που αφορούσαν στο Δημόσιο Ταμείο.
28. 21 Floreal-11/12 Μαΐου 1798, δαπάνες για το ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα που αφορούσαν δέκα ημέρες.

Συνολικά καταγράφονται 28 εγγραφές που αφορούσαν πληρωμές, δαπάνες και χρηματικά ποσά του Δημόσιου Ταμείου, συγκεκριμένα:

1. Δύο εγγραφές αφορούσαν δαπάνες για τον ανεφοδιασμό γαλλικών πλοίων με τρόφιμα από Κυθηρίους.
2. Τέσσερις εγγραφές αφορούσαν αμοιβές αξιωματούχων.
3. Μία εγγραφή αφορούσε σε έργα για τη δημόσια αποθήκη σιτηρών.
4. Εννέα εγγραφές αφορούσαν το Δημόσιο Ταμείο.
5. Δώδεκα εγγραφές αφορούσαν δαπάνες για το ιταλό-ελληνικό στρατιωτικό σώμα, όπως εφοδιασμό με σιτηρά και λοιπά έξοδα.

Το γεγονός ότι οι περισσότερες εγγραφές ήταν στρατιωτικές δαπάνες, επιβεβαιώνει την οικονομική κατεύθυνση της διοίκησης στα Κύθηρα. Σε αυτή την

²⁹⁸ Στη βενετική διοίκηση το *libro scontro* ήταν οικονομικό κατάστιχο που περιείχε οικονομικά στοιχεία εμπορών και η τήρησή του ανατίθετο σε δημόσιο υπάλληλο.

κατάσταση αποτυπωνόταν μια δυσαναλογία ανάμεσα στις μόλις τέσσερις πηγές εσόδων και στις πέντε κατηγορίες δαπανών, οι οποίες επιμερίζονταν σε εικοσιοκτώ οικονομικές εγγραφές. Το χρηματικό ποσό ύψους 19442.5, υπολογιζόμενο σε βενετικό νόμισμα, κατεγράφη ως *δούναι και λαβείν*, δηλαδή εισπράχθηκε από φόρους και διετέθη για πληρωμές της διοίκησης. Η μικτή νομισματική χρήση στις οικονομικές συναλλαγές της καθημερινής ζωής αλλά και της διοίκησης ήταν εμφανής στη συγκεκριμένη οικονομική κατάσταση, καθώς σε πολλές εγγραφές αναφέρονταν αρχικά τα ποσά σε πιάστρα, κατόπιν σε παράδες για να καταλήξουν στη βενετική νομισματική μονάδα, όπως στο παράδειγμα «Per piastre No 67: parà 32 [...] moneta veneta duecentoquaranta otto: 12-----248.12». Σε αυτή την περίπτωση η αρχειακή πηγή αποτυπώνει μια χρηματική συναλλαγή των Κυθήρων επί Δημοκρατικών Γάλλων.

Αντίστοιχα το έγγραφο της 21ης Fructidor-07/08 Σεπτεμβρίου 1798 ήταν ένα αποδεικτικό απόδοσης χρημάτων από το Δημόσιο Ταμείο προς την Κεντρική Επιτροπή.²⁹⁹ Τα υπογεγραμμένα μέλη επιβεβαίωναν (*Confessiamo*) ότι έλαβαν συγκεκριμένα χρηματικά ποσά. Την ίδια μέρα κατεγράφησαν οι εξής τρεις αποδείξεις οι οποίες αφορούσαν τους μήνες Praerial (20/21.05-18.06) και Messidor (19/20.06-18.07):

1. Στην πρώτη απόδειξη υπέγραψαν ο Πρόεδρος Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος (Teodoro Stati), ο αξιωματούχος Νικόλαος Λεβούνης (Nicolò Levuni) και ο Τοπικός Θησαυροφύλακας Παύλος Δαντώνης (Gio Paulo D'Antonj).
2. Στην δεύτερη απόδειξη υπέγραψε ο βοηθός Γραμματέα Ιωάννης Κασσιμάτης (Giovanni Cassimati).
3. Στην τρίτη απόδειξη υπέγραψε ο βοηθός Γραμματέα Νικόλαος Λεβούνης (Nicolò Levunj), ο οποίος είχε υπογράψει και την πρώτη απόδειξη χωρίς όμως να αναγράφεται η ιδιότητά του.

Το έγγραφο αυτό δείχνει τη διοικητική επικοινωνία ανάμεσα στην Κεντρική Επιτροπή και στο Δημόσιο Ταμείο για θέματα οικονομικής διαχείρισης. Η απόδειξη για την απόδοση κάθε χρηματικού ποσού τηρούνταν σχολαστικά και επικυρωνόταν από τον Πρόεδρο της Επιτροπής, τον Τοπικό Θησαυροφύλακα και τους βοηθούς Γραμματείς. Ακολούθως αναφέρονται έγγραφα από το αρχείο των Δημοκρατικών

²⁹⁹ 4. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 3/Εγγραφο 1 [Αποδείξεις του Δημόσιου Ταμείου Κυθήρων], 07/08.09.1798

Γάλλων που εμφανίζουν τη λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων και των παραρτημάτων της.

Κεφ. 3.2. Η αναφορά του Δημοτικού Αντιπροσώπου (Agente Municipale) του Λιβαδιού Παναγιώτη Τζάνε για τη συντήρηση των δρόμων

Η λειτουργία του θεσμού των δημοτικών αντιπροσώπων αποτέλεσε διοικητική συνέχεια των υπευθύνων των τεσσάρων διοικητικών διαμερισμάτων/ντιστρέτων του Προσωρινού Δημαρχείου. Σύμφωνα με τον χρονικογράφο Λογοθέτη, με τη δημιουργία της Κεντρικής Επιτροπής, ο αριθμός των αντιπροσώπων μειώθηκε σε έναν ανά διαμέρισμα, δηλαδή συνολικά μόνο τέσσερις για όλο το νησί. Η αναφορά της 15ης Μαΐου 1798, την οποία υπέγραψε ο δημοτικός αντιπρόσωπος του Λιβαδιού Τζάνες,³⁰⁰ αφορούσε στην αρμοδιότητα που είχε για τη συντήρηση των δρόμων της περιοχής ευθύνης του.³⁰¹ Όπως έγραψε, «Θέλοντάς ὁ ἀγγέντες μουνητζηπάλες τοῦ διστρέτου τοῦ Λιβαδίου νά προβλέψη ἀνάμεσα εἰς τήν ἄλλην καλήν κυβέρνησιν ὅποῦ ἐδιορίζη νά κάμη ἤς τήν περιοχίν του, καί στήν διόρθωσιν καί πάστρευμα τόν δρόμον, πρᾶγμα ἀναγγέον καί χρήσιμον ἤς κάθε πολήτιν». Σε αυτό το έργο ήταν αναγκαία η επιστράτευση των πολιτών, οι οποίοι εν είδει δημόσιας αγγαρείας έπρεπε να καθαρίζουν τον δρόμο από πέτρες και να συντηρούν το τμήμα που τους αναλογούσε. Το έγγραφο αυτό δείχνει την πρακτική της τοπικής διοίκησης αναφορικά με τα δημόσια έργα και την επίδραση που είχε στους Κυθηρίους.

Προφανώς η τακτική αυτή ήταν ιδιαίτερα αντιδημοφιλής ανάμεσα στους κατοίκους και ο Τζάνες ζήτησε τη συνδρομή της Κεντρικής Διοίκησης προκειμένου να εκδοθεί ένα διάταγμα που θα υποχρέωνε τους κατοίκους να συνεισφέρουν στη συντήρηση των δρόμων, με προβλεπόμενη ποινή σε περίπτωση ανυπακοής. Η Κεντρική Επιτροπή απάντησε θετικά, όπως ήταν αναμενόμενο, δέχθηκε τις αιτιάσεις του και όρισε χρηματικό πρόστιμο ύψους ενός γροσίου προς το Δημόσιο Ταμείο για τους παραβάτες. Ο Τζάνες και ο βοηθός/αντικαταστάτης του ανέλαβαν την πλήρη

³⁰⁰ Πρόκειται για τον Παναγιώτη Τζάνε Βερτόνη, σύμφωνα με το έγγραφο ίδρυσης του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων. Βλέπε: 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Έγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

³⁰¹ 44. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Έγγραφο 12 [Έγγραφο του αξιωματούχου του Λιβαδιού Τζάνε για την συντήρηση των δρόμων μέσω αγγαρείας], 15.05.1798.

ευθύνη τιμωρίας των παραβατών. Η αγγαρεία με τη μορφή της συντήρησης των δρόμων επανήλθε και επιβάρυνε τους κατοίκους όπως ακριβώς συνέβαινε και επί Βενετών.³⁰² Τα δημόσια έργα αποτέλεσαν ένα ακόμη σημείο τριβής ανάμεσα στους Δημοκρατικούς Γάλλους και τους Κυθηρίους.

Κεφ. 3.3. Η αναφορά του βοηθού/αντικαταστάτη του Δημοτικού Αντιπροσώπου του Ποταμού Δημήτρη Μουλού, σχετικά με την έλευση οπλισμένων Μανιατών

Το έγγραφο αυτό ήταν μια αναφορά που ενημέρωνε για την επικίνδυνη προσέλευση στον Ποταμό μιας ομάδας 30 οπλισμένων Μανιατών.³⁰³ Το έγγραφο δεν έφερε ημερομηνία, αλλά υπογραφόταν από τον Δημοτικό Αντιπρόσωπο (aggiunto) του Ποταμού Δημήτρη Μουλό και ανήκε στην περίοδο της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων. Απευθυνόταν στον Ειρηνοδίκη του Ποταμού, με τρόπο που έδειχνε ότι ο τελευταίος, παράλληλα με τα δικαστικά του καθήκοντα, ασκούσε και διοικητική εξουσία, παρά τη διάκριση των εξουσιών που θεωρητικά ίσχυε. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Μουλού, οι Μανιάτες ανέμεναν την έλευση μιας οθωμανικής φρεγάτας, για λόγους που δεν διευκρινίζονταν. Επίσης ο ίδιος ανέφερε ότι είχε παραλάβει επίσημη αλληλογραφία την οποία δεν είχε ανοίξει, προφανώς γιατί δεν είχε την αρμοδιότητα, και ανέμενε απάντηση και οδηγίες για τον χειρισμό των θεμάτων αυτών.

Κεφ. 3.4. Αιτήσεις απαλλαγής των καθηκόντων τους από τους γέροντες των χωριών-υπεύθυνους δημοτικών διαμερισμάτων

Οι γέροντες των χωριών της βενετικής περιόδου τοποθετήθηκαν ως αξιωματούχοι και υπεύθυνοι των διοικητικών διαμερισμάτων/ντιστρέτων του Προσωρινού Δημαρχείου και αργότερα ως δημοτικοί αντιπρόσωποι της Κεντρικής Διοίκησης. Τα αξιώματα αυτά θεωρήθηκαν τιμητικά και τα αποδέχθηκαν με ευχαρίστηση προσδοκώντας ότι μέσω αυτών θα συνέχιζαν να διαθέτουν κύρος και εξουσία. Όμως οι οικονομικές δυσχέρειες που επέφερε στα Ιόνια νησιά και στα

³⁰² Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης*, ό.π., σσ. 212-219.

³⁰³ 27. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 2 [Αναφορά για την άφιξη ομάδας ένοπλων Μανιατών στον Ποταμό], χ.χ.

Κύθηρα η πολιτική της γαλλικής διοίκησης, η έλλειψη πόρων και η κοινωνική δυσарέσκεια πιθανότατα οδήγησαν πολλούς τοπικούς αξιωματούχους στην απόφαση να παραιτηθούν του αξιώματός τους. Οι λόγοι τους οποίους επικαλούνταν αφορούσαν ζητήματα υγείας και ηλικίας, καθώς εύλογα δεν μπορούσαν να καταφερθούν εναντίον των Δημοκρατικών Γάλλων. Τα τρία έγγραφα παραίτησης που βρέθηκαν αφορούσαν στους εξής:

1. Ο *Γεώργης Μουλός ποτέ Θεόδωρη* από το Ντιστρέτο του Ποταμού ανέφερε ότι βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση υγείας, δεν μπορούσε να εξασκήσει το αξίωμα που του δόθηκε και συνεπώς επιθυμούσε να απαλλαγεί των καθηκόντων του.³⁰⁴ Η γραφή του ήταν ενδεικτική «εβρησκητε σφοδρα αστεινισμενος και κατακτηος ης στη κληνη δια ταυτος δεν ηνε ης κατασταση να δουλεβη το ηπηκοο του Ποταμου ος προεστος». Στην περίπτωση αυτή την αλήθεια των γραφομένων επιβεβαίωσε ο ιερέας Μηνάς Δραπάνης, εφημέριος του ιερού ναού του αγίου Μηνά στα Λογοθετιάνικα.
2. Ο *Νικολός Αρόνης ποτέ Κωσταντή* από το Ντιστρέτο των Καστρισιανικών ανέφερε ότι υπέφερε από άσχημη υγεία, βρισκόταν σε προχωρημένη ηλικία και επίσης επιθυμούσε να απαλλαγεί των καθηκόντων του.³⁰⁵ Η αίτηση αυτή εξετάστηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1798 και έγινε δεκτή από το Προσωρινό Δημαρχείο, το οποίο όρισε ως αντικαταστάτη τον Ανδρέα Μαυρομάτη του ποτέ Μπενίτο.
3. Ο *Κοσμάς Ραφθάκης Βιάρος του ποτέ Γεώργη* από το Ντιστρέτο του Μυλοποτάμου, στο ίδιο μοτίβο, ανέφερε την άσχημη υγεία και την προχωρημένη ηλικία του για να απαλλαγεί των καθηκόντων του.³⁰⁶ Η αίτησή του εξετάστηκε επίσης στις 2 Φεβρουαρίου από το Προσωρινό Δημαρχείο πιθανώς μαζί με την αίτηση του Νικολού Αρόνη, για την οποία όμως δεν έχουμε την απόφαση της διοίκησης. Ο ιερέας Ιωάννης Βιάρος, εφημέριος του

³⁰⁴ 29. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 4 [Βεβαίωση αδυναμίας άσκησης καθηκόντων λόγω ασθενείας του τοπικού αξιωματούχου του χωριού των Λογοθετιανικών], Χ.Χ.

³⁰⁵ 53. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 7 [Αίτηση απαλλαγής καθηκόντων του Νικολάου Αρόνη], 02.02.1798.

³⁰⁶ 54. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 18/Εγγραφο 1 [Πιστοποίηση για την αδυναμία εκτέλεσης καθηκόντων του τοπικού αξιωματούχου του χωριού Κοσμά Ραυτάκη], 02.02.1798.

ιερού ναού της Παναγίας των Βιαράδικων, επιβεβαίωσε την αλήθεια των γραφομένων.

Οι αιτήσεις αυτές αποκάλυπταν την δύσκολη κατάσταση των Κύθηρα το 1798. Η γαλλική διοίκηση είχε περιέλθει σε τέλμα, γι' αυτό και οι νεοδιορισθέντες τοπικοί αξιωματούχοι επιθυμούσαν να απαλλαγούν ζητώντας να παραιτηθούν από τα καθήκοντά τους. Σε αυτό το σημείο η σύγκριση με την απελθούσα βενετική διοίκηση αποβαίνει εις βάρος των Δημοκρατικών Γάλλων. Τα τοπικά αξιώματα, που επί Βενετών ήταν περιζήτητα και προσοδοφόρα για τους κατόχους τους, πλέον είχαν μετατραπεί σε ασύμφορα και ανεπιθύμητα.

Κεφ. 4.1. Η νέα νομοθεσία με βάση την αρχή της διάκρισης των εξουσιών

Η κατάργηση της τάξης των αστών της βενετοκρατίας και των προνομίων τους από τους Δημοκρατικούς Γάλλους σήμαινε ότι καθήκοντα δικαστή μπορούσαν να αναλάβουν και άλλοι που ανήκαν σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Η διαφορά έγκειτο στο γεγονός ότι ο δικαστής στο δικαστήριο της Δημοκρατικής Γαλλίας ακολουθούσε διαφορετικό σύστημα απόδοσης δικαιοσύνης από το αντίστοιχο της Βενετίας. Αυτό ήταν πρόδηλο στο θεσμό των Ειρηνοδικείων που εγκαθίδρυσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι με αρμοδιότητες την επίλυση των διαφορών των κατοίκων. Ο βενετικός θεσμός που αντικαταστάθηκε και οι δικαστικοί/αξιωματούχοι που καλούνταν *Signori della Pace*, ένας όρος ορθότερα αποδιδόμενος ως *Ειρηνάρχες* και όχι *Ειρηνοδίκες*, ήταν εκλεγμένοι αστοί από τα Τοπικά Συμβούλια με μοναδικό έργο την επίλυση των μικροδιαφορών της κοινωνικής τάξης τους.³⁰⁷ Η βενετική δικαιοσύνη ασκούσαν από λίγους και κατά περιπτώσεις απευθυνόταν μόνο σε λίγους. Ανώτερος δικαστής στα Κύθηρα ήταν ο Προνοητής, ο οποίος δίκασε σε πρώτο βαθμό, οι αποφάσεις εφεσιβάλλοντο στον Γενικό Προνοητή της Κέρκυρας και σε πολύ σοβαρές περιπτώσεις στα δικαστήρια της Βενετίας. Η έφεση ήταν δαπανηρή και πολύχρονη διαδικασία, στην οποία μόνο εύποροι Κυθήριοι κατέφευγαν και με αμφίβολα αποτελέσματα.

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι με την έλευσή τους άλλαξαν συθέμελα το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, τους δικαστικούς λειτουργούς και τη φιλοσοφία απόδοσης δικαίου, με το διαχωρισμό της δικαστικής από τη νομοθετική και εκτελεστική

³⁰⁷ Κοντομίχης Β. Γ., *Συνταγματικοί Θεσμοί και Διοικητική Οργάνωση στα Ιόνια Νησιά*, ό.π., σσ. 88-89.

εξουσία. Η δικαιοσύνη παρεχόταν σε όλους δωρεάν. Τα δικαστήρια που ιδρύθηκαν στα Κύθηρα ήταν βαθμίδας Ειρηνοδικείου, Πολιτικού Δικαστηρίου/Πρωτοδικείου και Κακουργιοδικείου. Η λειτουργία τους και το πλαίσιο απονομής δικαιοσύνης από τους δικαστές καθορίζονταν από τις ρυθμίσεις του γαλλικού Συντάγματος του 1795. Η νομοθεσία σε πρώτο στάδιο παρέπεμπε στη βενετική, αλλά ήδη από το 1798 έγινε προσπάθεια *γαλλοποίησης* της δικαιοσύνης, (*Francisation juridique*).³⁰⁸ Σύμφωνα με αυτήν οι δικαστές ορίζονταν από όλες τις κοινωνικές τάξεις για να προεδρεύσουν σε δικαστήρια στα οποία η πρόσβαση ήταν δωρεάν. Η απονομή της δικαιοσύνης έπαινε να αποτελεί προνόμιο των ισχυρών. Ο Κυθήριος αγρότης, κτηνοτρόφος και πένης δεν υπολειπόταν ενώπιον του δικαστή από έναν εύπορο και έπρεπε να τύχει περαιτέρω φροντίδας για να αποδοθεί ακριβοδίκαια δικαιοσύνη. Όταν ο Επίτροπος Rulhière ανέφερε ότι ο Νόμος ήταν η μόνη δύναμη (*Le legge sola è il potere*), διευκρίνιζε ότι αναφερόταν στα δικαιώματα του αδυνάτου. Ο θεσμός της δικαιοσύνης ενδεχομένως αποτέλεσε τη μεγαλύτερη καινοτομία των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα. Θεσμικά κατοχυρώθηκε στο 5ο άρθρο του καταστατικού εγγράφου λειτουργίας της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων,³⁰⁹ όπου επί λέξει οριζόταν ότι η Κεντρική Επιτροπή δεν θα αναμιγνύετο στη δικαιοσύνη (*La Commissione Centrale non potrà mescolare negl'oggetti dipendenti dall'ordine Giudiziario*). Η πρόταση αυτή αποτέλεσε έναν περιφραστικό αλλά ουσιαστικό ορισμό της αρχής της διάκρισης των εξουσιών.

Η ίδρυση των δικαστηρίων από τους Δημοκρατικούς Γάλλους ως συμπαγών δικαιοσύνης θεσμών και όχι ως προσωποπαγών δομών και συλλογικών οργάνων δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας ήταν μια από τις βασικότερες προτεραιότητες που εισήχθησαν στα Ιόνια νησιά με τη δημιουργία των γαλλικών Νομών της Ελλάδος. Η διοίκηση και τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας δεν εμπλέκονταν πλέον στην άσκηση της δικαστικής. Τα δικαστήρια επανδρώθηκαν από δικαστές στη λογική του λειτουργού. Η δε απονομή της δικαιοσύνης καθίστατο ελεύθερη και δωρεάν για όλους και τα δικαστήρια λειτουργούσαν σύμφωνα με το γαλλικό Σύνταγμα του 1795, όπως αναφέρεται στο 8ο κεφάλαιο (*TITRE VIII/Pouvoir judiciaire*).³¹⁰

³⁰⁸ Solimano S., «Bonaparte et les îles Ioniennes. Francisation juridique en difficulté. Notes pour un approfondissement», *Forum historiae iuris*, March 2011, σσ. 29-31.

³⁰⁹ 46. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 14 [Οργανόγραμμα της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

³¹⁰ Συγκεκριμένα στα εξής άρθρα:

Τέλος μια ακόμη σημαντική πρωτότυπη εφαρμογή στη δικαιοσύνη, σύμφωνα με τα άρθρα 237-239, ήταν η εισαγωγή για πρώτη φορά του θεσμού των ενόρκων, ο οποίος είχε βρετανική προέλευση.³¹¹ Στα Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. βρέθηκε μια εγκύκλιος του Rulhière για την οργάνωση των δικαστηρίων της Ζακύνθου, που κοινοποιήθηκε και στα Κύθηρα και περιλάμβανε τη διοικητική λογική λειτουργίας των δικαστηρίων στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου. Με βάση αυτό το έγγραφο αλλά και τα υπόλοιπα που βρέθηκαν σχηματοποιήθηκε η δομή των δικαστηρίων και παρουσιάζονται αναλυτικά οι δικαστικοί λειτουργοί.

Στις 17 Pluviôse-05/06/07.02.1798 ο Επίτροπος του Νομού του Αιγαίου Rulhière απέστειλε μια εγκύκλιο στους πολίτες της Ζακύνθου η οποία αφορούσε στην οργάνωση της διοίκησης του Δήμου της Ζακύνθου και των δικαστηρίων, όπως ανέφερε ο τίτλος «Per la installazione dell'amministrazione municipale della comunnali Zante e da tribunale».³¹² Η ημερομηνία του εγγράφου έδειχνε ότι η μετάβαση από το Προσωρινό Δημαρχείο στον Νομό του Αιγαίου στη Ζάκυνθο ξεκίνησε από τις αρχές του 1798 και μετά από τρεις μήνες εφαρμόστηκε στα Κύθηρα. Η εγκύκλιος ήταν πρότυπο οδηγιών για να εισαγάγει τους πολίτες στη *φιλοσοφία του δικαίου*, όπως επιδίωκε να εφαρμόσει η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων.

Απευθυνόμενος στους πολίτες της Ζακύνθου ο Rulhière ακολούθησε την πεπατημένη των πομπωδών εκφράσεων αναφέροντας ότι η Ζάκυνθος επρόκειτο να βιώσει μια αξιομνημόνευτη εποχή με τους καινοφανείς δημοκρατικούς θεσμούς. Η

-
1. Article 202. Les fonctions judiciaires ne peuvent être exercées, ni par le Corps législatif, ni par le Pouvoir exécutif.	Άρθρο 202. Οι δικαστικές λειτουργίες δεν μπορούν να ασκούνται ούτε από το Νομοθετικό σώμα ούτε από την εκτελεστική Εξουσία.
2. Article 203. Les juges ne peuvent s'immiscer dans l'exercice du Pouvoir législatif, ni faire aucun règlement. Ils ne peuvent arrêter ou suspendre l'exécution d'aucune loi, ni citer devant eux les administrateurs pour raison de leurs fonctions.	Άρθρο 203. Οι δικαστές δεν μπορούν να παρεμβαίνουν στην άσκηση της νομοθετικής Εξουσίας ούτε να θεσπίζουν κανονισμούς. Δεν μπορούν να σταματήσουν ή να αναστείλουν την εκτέλεση οποιουδήποτε νόμου, ή να καλέσουν ενώπιόν τους, τους διοικητικούς διευθυντές με αιτία το λειτουργικό τους έργο.
3. Article 205. La justice est rendue gratuitement.	Άρθρο 205. Η δικαιοσύνη παρέχεται δωρεάν.

³¹¹ Μιχαλοπούλου Ζ., *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, ό.π., σσ. 19-21.

³¹² 11. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 5 [Διακήρυξη του Rulhière], 05/06/07.02.1798.

Πολιτική Διοίκηση και τα Δικαστήρια λειτουργούσαν πλέον στο πλαίσιο του γαλλικού Συντάγματος με την αντίστοιχη νομοθεσία. Ο Rulhière για να τονίσει την διαφορά των δικαστών και των δικαστηρίων των γαλλικών Νομών από εκείνα της Βενετίας δήλωσε ότι ο δικαστής δεν ήταν πλέον *ασύδοτος* και *αυτεξούσιος*, αλλά υπάκουε *αλυσσοδεμένος* «*incatenato*», σε ένα πλέγμα νομοθεσίας και κανόνων. Η κυβέρνηση δεν ήταν διεφθαρμένη και ανίκανη αλλά φρόντιζε για την πρόληψη του εγκλήματος. Ο ρόλος των Ειρηνοδικείων ήταν η συμφιλίωση των αντιθέσεων με πατερναλιστικό τρόπο (*esempire paterna*). Η χρηστή εφαρμογή του νόμου θα οδηγούσε στην εξάλειψη της διχόνοιας και της εκδικητικότητας.

Ο Rulhière επισήμανε την προστασία του αδύναμου από τον νόμο, καθώς σε περίπτωση αδικίας ο αδικημένος μπορούσε να καταφύγει στην προστατευτική του σκιά. Σε αυτό το σημείο έγινε μνεία στην παρουσία του νικηφόρου γαλλικού στρατού, που ανέτρεψε τους θρόνους των βασιλιάδων, (*i Troni Dei Rè*), ως θεμέλιου λίθου για τη Δημοκρατική Γαλλία. Η εμβόλιμη αυτή παρατήρηση δεν ήταν άσχετη με τη λειτουργία της δικαιοσύνης καθώς μόνο μέσα από τις νίκες του γαλλικού δημοκρατικού στρατού στα πεδία των μαχών μπορούσε να επιβληθεί ο νόμος, η ελευθερία και ο σεβασμός στην ιδιοκτησία των πολιτών.

Ο Rulhière απευθύνθηκε προσωπικά στους δικαστές λέγοντάς τους ότι οι αποφάσεις τους έπρεπε να διακρίνονται από τη δικαιοσύνη, την αφοσίωση στο καθήκον, την αμεροληψία και την αγάπη. Η χρηστή συμπεριφορά την οποία όφειλαν να επιδεικνύουν αποτελούσε παράδειγμα για τους πολίτες, ο ρόλος που καλούνταν να διαδραματίσουν ήταν ιδιαίτερα σημαντικός για την κοινωνία και, όπως ανέφερε εμφατικά, ένας ανεκτίμητος θησαυρός για τη δημόσια εκτίμηση και την εθνική αναγνώριση.

Το έγγραφο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την κατανόηση της *φιλοσοφίας της διοίκησης* και του *αισθήματος δικαίου* που ήθελε να εγκαθιδρύσει η Δημοκρατική Γαλλία. Ο Rulhière περιέγραψε με αδρές γραμμές ένα περίγραμμα θεσμικής συμπεριφοράς βάσει του οποίου έπρεπε να λειτουργήσουν τα δικαστήρια και να συμπεριφέρονται ανάλογα οι δικαστικοί λειτουργοί. Συνοπτικά τα χαρακτηριστικά που ήθελε να αποδώσει στο δικαστικό σύστημα ήταν τα εξής:

1. Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.
2. Ένταξη του δικαστή σε πλέγμα συνταγματικών κανόνων και νομοθεσίας, για την καταπολέμηση της αυθαιρεσίας και την παραγωγή του καλύτερου δυνατού νομικού αποτελέσματος.

3. Κοινωνική ειρήνη και αποφυγή των αντεκδικήσεων μέσω του ρόλου του Ειρηνοδικείου.
4. Προστασία του αδύναμου από την επιβουλή του ισχυρού και κάλυψή του από τον νόμο.
5. Ο νόμος αποτελούσε την πραγματική κοινωνική δύναμη.
6. Η ισχύς του γαλλικού στρατού ήταν εγγύηση για τη δημοκρατία και την ευνομία.
7. Οι δικαστές έπρεπε να καθοδηγούνται από πνεύμα δικαιοσύνης και σεβασμού προς τον άνθρωπο.
8. Η καλή συμπεριφορά των δικαστών αποτελούσε πρότυπο προς μίμηση για την υπόλοιπη κοινωνία και προσέδιδε κύρος στον θεσμό της δικαιοσύνης.

Το έγγραφο αυτό κοινοποιήθηκε στα Κύθηρα προφανώς ως διοικητικός οδηγός για το Δήμο και κυρίως για τα δικαστήρια και τους δικαστές των Κυθήρων. Παρουσίαζε τη βαρύτητα που απέδιδαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στην οργάνωση της δικαιοσύνης βασισμένοι στο Σύνταγμα του 1795 και στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών.

Τα δικαστήρια, οι δικαστικοί λειτουργοί και η λογική απονομή της δικαιοσύνης στην οποία προέβησαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ήταν πολύ σημαντική και είχε αντίκτυπο στην κυθηραϊκή κοινωνία. Οι δικαστικές υποθέσεις που βρέθηκαν, μελετήθηκαν και παρουσιάζονται στη συνέχεια είναι ενδεικτικές ως προς τον τρόπο λειτουργίας των δικαστηρίων στα Κύθηρα, τη φιλοσοφία δικαίου που τα χαρακτήριζε και τα περιστατικά με τα οποία καταγίνονταν.

Κεφ. 4.2. Η περίπτωση αρνησιδικίας που κατήγγειλε ο Φραγκίσκος Δουρέντες

Στις 8 Απριλίου 1798 το Πολιτικό Δικαστήριο των Κυθήρων έλαβε την αναφορά του Φραγκίσκου Δουρέντε σχετικά με την αρνησιδικία δύο δικαστών να αποφανθούν για την υπόθεσή του.³¹³ Ο Δουρέντες ανήκε σε μια από τις πλουσιότερες οικογένειες των αστών στα Κύθηρα, προερχόμενη από την Κρήτη.³¹⁴ Η υπόθεση αφορούσε σε ενδοοικογενειακή διαφορά του ιδίου με τον αδελφό του Γεώργιο,

³¹³ 19. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 6 [Δικαστική υπόθεση του Φραγκίσκου Δουρέντε εναντίον του αδερφού του Γεωργίου], 08.04.1798.

³¹⁴ Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 227-230.

πιθανώς κληρονομική και σίγουρα οικονομικής φύσεως, όπως ανέφερε «ή υπόθεσις ὁποῦ ἀναμεταξύ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Φραγκισκοῦ Δουρέντε και ἀδελφοῦ μου Γεοργίου».

Ο ἀδελφός του Φραγκίσκου Δουρέντε Γεώργιος ἢ Τζώρτζης ἀνήκε στους πρώην αστούς της βενετοκρατίας, που προφανώς δεν εἶχαν ἀποδεχθεῖ ευμενώς τη γαλλική διοίκηση, και στη συνέχεια ἦταν ἓνας ἀπὸ τους ἀντιπροσώπους των Κυθηρίων πρὸς τους ἐπικεφαλῆς ναυάρχους του ρωσο-οθωμανικοῦ στόλου, που ἐξεδίωξε τους Δημοκρατικούς Γάλλους ἀπὸ τα Κύθηρα στις 13.10.1798.³¹⁵ Ἦταν ἐπίσης ἓνας ἀπὸ τους δολοφονηθέντες ἀριστοκράτες ἀπὸ τους χωρικούς στο Κάστρο της Χώρας Κυθήρων, στις 22 Ιουλίου 1800.³¹⁶

Οι δύο δικαστές συγκεντρώθηκαν στο σπίτι των ἀδελφῶν Στάη, ἀλλὰ δεν κατέληξαν σε ἀπόφαση ὡς φαίνεται και ἀπὸ το ἐγγράφο, «Εἰς τὰς τριάντα τοῦ ἀπερασμένου Μαρτίου οἱ Κριταί μας ἐνώθησαν εἰς τον οἶκον τῶν πολιτῶν ἀδελφῶν Στάη καὶ ἐκεῖ πηγαινάμενη καὶ θεωρόντας ταῖς σκριτούραις μας δὲν ὁμοφώνησαν εἰς τὰς γνώμας διὰ νὰ κάμουν τὴν σεντένζα ἐπάνω εἰς τὰς διαφοράς μας». Το γεγονός ὅτι ἡ συγκέντρωση των δικαστῶν ἐγένεε στο σπίτι της οἰκογένειας Στάη δείχνει ὅτι ἐπρόκειτο για μια ὑπόθεση που ἀφορούσε την ἀριστοκρατική τάξη των Κυθήρων και ἐνδεχομένως γι' αὐτὸν το λόγο δίστασαν οἱ δικαστές να προβούν σε μια ἀπόφαση. Ἡ κατάληξη αὐτὴ ἔφερε σε ἀπόγνωση των Φραγκίσκο Δουρέντε, ο ὁποῖος ἐπιθυμοῦσε διακαῶς μια λύση. Προσέφυγε στο Πολιτικό Δικαστήριον για να προχωρήσει στην ἐκλογή τρίτου δικαστή, προκειμένου να τελεσιδικήσει ἡ ὑπόθεση.

Το Πολιτικό Δικαστήριον, ἐν πρώτοις, ἀποδέχτηκε το δίκιο του αἰτήματος του Δουρέντε και ὅρισε τρίτον δικαστή, τον Θεόδωρο Στάθη-Μπιρμπιλί, μαζί με τον Ἰωάννη Μαχαιριώτη³¹⁷ και τον Παῦλο Δαντώνη. Ενδιαφέρον στοιχεῖο ἦταν ὁ ὁρισμός ὡς δικαστῶν του Θεόδωρου Στάθη και του Παύλου Δαντώνη, καίτοι την ἴδια περίοδο κατεῖχαν σημαντικές διοικητικές θέσεις. Ενδεχομένως στην ἀναφερόμενη χρονική περίοδο, ἐλλεῖπει μορφωμένων ἀνδρῶν, οἱ υψηλόβαθμοι ἀξιωματοῦχοι ἀσκούσαν παραλλήλως με τα ἐκτελεστικά ἀξιώματα και δικαστική ἐξουσία, ἀναιρώντας

³¹⁵ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ἱερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ὁ.π., σσ. 348-349.

³¹⁶ Μαυρογιάννης Γ., *Ἱστορία των Ἰονίων Νήσων*, ὁ.π., σσ. 336-337, Καλλίγερος Ε. Π., «Κατηγορούμενοι για φόνους κατὰ την ἐπανάσταση των χωρικῶν το 1800», ὁ.π., σ. 8.

³¹⁷ Ο Ἰωάννης Μαχαιριώτης ἦταν ὁ τρίτος ἀπὸ τους πρώην αστούς της βενετοκρατίας που δολοφονήθηκαν στις 22 Ιουλίου 1800 στο Κάστρο της Χώρας ἀπὸ τους χωρικούς, ὁ.π., σ. 8, Καλλίγερος Εμμανουήλ Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ὁ.π., σσ. 474-475.

ταυτόχρονα εκ των πραγμάτων τη διάκριση των εξουσιών. Η απονομή της δικαιοσύνης στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται ότι επηρεάστηκε από την κοινωνική θέση των αντιδίκων, *κουβαλώντας* την κληρονομιά από τη μακραίωνη βενετική παράδοση της ευνοιοκρατίας των αστών.

Κεφ. 4.3. Η υπόθεση της λογοδοσίας της Φροσύνης Καλλιγέρου

Η περίπτωση της καταγγελίας της λογοδοσίας, στην οποία υποχρεώθηκε δια της βίας η Φροσύνη Καλλιγέρου, είναι ενδεικτική του βαθμού επιρροής της φιλοσοφίας της γαλλικής νομοθεσίας στην απόδοση της δικαιοσύνης από τους δικαστές των Κυθήρων σε μια υπόθεση οικογενειακού δικαίου.³¹⁸ Στις 10 Απριλίου 1798 εκδικάστηκε ενώπιον των δικαστών του Πολιτικού Δικαστηρίου (Πρωτοδικείου) η υπόθεση της Φροσύνης Καλλιγέρου, η οποία κατήγγειλε ότι σε ένα καθεστώς εκβιασμού και συγκαλυμμένης απειλής βιασμού υποχρεώθηκε να δώσει λόγο γάμου στον Γεώργη Καρδιακό. Η φρασεολογία που χρησιμοποίησε στη δικογραφία ήταν έντονη εκθέτοντας την απειλή που αντιμετώπισε και την ψυχολογική βία που υπέστη, «Διά νά ἀποφύγη ἡ Φροσύνη θυγατέρα τοῦ ποτέ Γιάννη Καλλιγέρου Πιτζινή ἓνα κακόν, ὁποῦ τήν ἐφοβέριζεν εἰς τό ἀκριβότερον ὁποῦ εἶχεν, ἐσύντρεξεν ἀκουσίως τῆς νά ὑποτάξη τήν θέλησίν τῆς, καί νά ὑποχρεώση τήν ἐλευθερία τῆς γνώμης τῆς ὁ Γεώργης Καρδιακός ποτέ Ἀνδρέα, ὁποῦ τώρα εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀνατολῆς, ὧντας ἐδῶ ἀπερασμένον καιρόν ἐπάσχισε πάρα πολύ νά πλανεύσῃ τήν ἄνωθεν κόρην διά νά τῆς πάρῃ τήν τιμήν». Σε αυτή την υπόθεση διακρίνεται η διαφορά στο οικογενειακό δίκαιο όπως ίσχυε στη Βενετία και ακολούθως στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο σε αντίθεση με όσα προέβλεπε η γαλλική νομοθεσία.

Οι Βενετοί είχαν διαμορφώσει το οικογενειακό τους δίκαιο σύμφωνα με τις αποφάσεις της Καθολικής Οικουμενικής Συνόδου του Τρέντο ή Τριδέντου (Concilium Tridentinum).³¹⁹ Σύμφωνα με αυτό κυριαρχούσε η έννοια της πατρικής εξουσίας στην οποία υπόκεινταν η κόρη. Ο πατέρας είχε την υποχρέωση να προικίσει

³¹⁸ 20. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 7 [Δικαστική υπόθεση της Φροσύνης Καλλιγέρου εναντίον του Γεωργίου Καρδιακού], 10.04.1798.

³¹⁹ Την Σύνοδο αυτή είχε συγκαλέσει η Καθολική Εκκλησία και έλαβε χώρα μεταξύ 13 Δεκεμβρίου 1545 και Δεκεμβρίου 1563. Μέσα στα πολλά θέματα που συζητήθηκαν, ρυθμίστηκε και η θέση της γυναίκας σε σχέση με τη θρησκευτική ζωή και τον οικογενειακό βίο.

την κόρη του με τη σύνταξη προικοσυμφώνου, χωρίς να αναφέρεται η οποιαδήποτε δυνατότητα της γυναίκας να αποφασίσει στο θέμα του γάμου. Ήταν χαρακτηριστικό ότι προβλεπόταν, σε περίπτωση διακόρευσης ή απαγωγής της γυναίκας, οι διακορευτές/απαγωγείς της να υποχρεούνται να την προικοδοτήσουν, ως εξιλέωση.³²⁰ Σε περίπτωση διαζυγίου ή μοιχείας, η οποία είχε επικυρωθεί με εκκλησιαστική πράξη, η γυναίκα στερούνταν της προίκας της.³²¹ Για τη βενετή γυναίκα η χειραφέτηση από την πατρική εξουσία ήταν νομική διαδικασία η οποία είχε μόνο δύο οδούς διαφυγής: α) το γάμο ή β) την είσοδο σε μοναστήρι.³²² Συνολικά σε περιπτώσεις παρεκτροπής και σεξουαλικών ηθών η γυναίκα αντιμετώπιζε αυστηρότερη τιμωρία από τη δικαιοσύνη σε σχέση με τον άνδρα που υπέπιπτε στα ίδια αδικήματα.³²³

Ακολουθώντας η γυναίκα στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο δεν είχε αυτεξουσιότητα στην επιλογή της ζωής της, παρότι συμμετείχε ενεργά σε πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.³²⁴ Στο θέμα του γάμου δεν υπήρχε άλλη επιλογή από το συνοικέσιο, το οποίο επικυρωνόταν μέσω προικοσυμφώνου, περιέχοντας την εκτίμηση για την αξία της προίκας.³²⁵ Ρόλο κλειδί στην επιλογή συζύγου είχαν οι προξενήτρες και η μόνη στιγμή που ήταν επιβεβλημένη η παρουσία της νύφης ήταν η σύνταξη του προικοσυμφώνου. Αυτή η διαδικασία στο θέμα του γάμου αφορούσε όλες τις γυναίκες ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσης, αν και οι γυναίκες αριστοκρατικής καταγωγής είχαν περιορισμένες δυνατότητες συμμετοχής στα κοινά.³²⁶ Οι γάμοι στα

³²⁰ Ιδρωμένος Στ. Μ. (μτφρ.), *Περί της Αστικής, Εμπορικής και Ποινικής των Βενετών Νομοθεσίας υπό Δανιήλ Μανίν*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 2002, σ. 26.

³²¹ Ο.π., σ. 30.

³²² Ο.π., σ. 36.

³²³ Τσακίρη Ν. Ρ., *Ποινές και Κοινωνία στη βενετοκρατούμενη Κρήτη (16ος αι.)*, ό.π., σ. 346.

³²⁴ Μαλτέζου Χ. Α., «Η γυναίκα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη με βάση τις νοταριακές πηγές», *Αρχαιολογία*, 21, 1986, σ. 40.

³²⁵ Ο.π., σσ. 37-38.

³²⁶ Για τον ρόλο των γυναικών ανώτερης τάξης βλέπε Λαμπρινός Κ. Ε., «Οι γυναίκες της ανώτερης τάξης στη βενετοκρατούμενη Κρήτη νομικο-κοινωνική θέση αντιλήψεις συμπεριφορές (16ος-17ος αι.)», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, 7, 2004, σσ. 83-143. Συγκεκριμένα στην εργασία αυτή αναφέρεται ότι οι γυναίκες ως μέλη της τάξης των ευγενών εμφανίζονταν συχνά σε νοταριακές πράξεις και σπανιότατα σε διοικητικά αξιώματα. Το κοινωνικό προβάδισμα το είχαν σε κάθε περίπτωση οι άντρες, ενώ οι γυναίκες έπρεπε να περιοριστούν στη φροντίδα της οικογένειας και στη διαφύλαξη του κύρους και της τιμής τους. Η βενετική διοίκηση εξέταζε το *status quo* κάθε υποψήφιου ευγενή, στη βάση της καταγωγής του ιδίου και της γυναίκας του, σύμφωνα με βενετικό νόμο του 1526, ο οποίος

βενετικά Κύθηρα χαρακτηρίζονταν ως *ανδροτοπικοί* ή *πατροανδροτοπικοί*, καθώς η γυναίκα εγκατέλειπε το πατρικό της και πήγαινε να ζήσει με τον άνδρα της ή μαζί και με τα πεθερικά της.³²⁷ Οι διαδικασίες του γάμου στα Κύθηρα είχαν αφετηρία τα προξενιά, συνεχίζονταν με τον αρραβώνα, το γάμο και έκλειναν με τη μεταγαμήλια τελετή, τον αντίγαμο. Η αρχειακή πηγή δείχνει πώς αυτή η κοινωνική διεργασία και θρησκευτική τελετή επηρεάστηκαν από τη θεσμική παρουσία των Διοικητικών Γάλλων στα Κύθηρα.

Στην προκειμένη περίπτωση της λογοδοσίας η Φροσύνη Καλλιγέρου επικαλέστηκε το δικαίωμα της ελευθερίας της να αποφασίσει *οικεία βουλήσει* ποιόν θα παντρευτεί. Κατήγγειλε ότι ο Γεώργιος Καρδιακός επέμενε με κάθε τρόπο να την κάνει γυναίκα του και γι' αυτό ζήτησε συμβολαιογραφική επικύρωση, απειλώντας την τιμή της. Η Φροσύνη Καλλιγέρου ανέφερε ότι πιάστηκε από την οικογένειά της να υπακούσει, καθώς οι οικείοι της φοβούνταν το κοινωνικό στίγμα. Στα Κύθηρα άλλωστε ίσχυε το ίδιο βενετικό οικογενειακό δίκαιο όπου η κοινωνική υπόληψη ήταν ιδιαίτερα σημαντική (*pubblica voce e fama*) και επέφερε μεγάλο πλήγμα η τυχόν κηλίδωση της (*infamia*).³²⁸ Όπως δείχνει η αρχειακή πηγή η κοινωνία των Κυθήρων και τα αξιακά πρότυπα που τη διείπαν ασκούσαν μεγάλη επιρροή σε θέματα οικογενειακής ζωής. Το έγγραφο της συμφωνίας της λογοδοσίας κατοχυρώθηκε ως συμβολαιογραφική πράξη από τον νοτάριο Γεώργιο Λεβούνη. Σύμφωνα με αυτή η Φροσύνη Καλλιγέρου ήταν υποχρεωμένη να περιμένει τον Γεώργη Καρδιακό έως

αφορούσε και τους ευγενείς της Κρήτης. Οι γυναίκες απαγορευόταν να είναι χαμηλής καταγωγής *de vil conditione*, κάτι το οποίο δηλωνόταν σε κάθε δήλωση γάμου ευγενούς. Επίσης έπρεπε να είναι άμεπτου ηθικής (κάτι που απασχόλησε πολλές δικαστικές υποθέσεις της εποχής) και να μη φέρουν το βάρος της μοιχείας και νοθογένειας, τα οποία καταδικάζονταν βαρύτατα, ενώ αντίθετα για τους άνδρες ευγενείς τα παραπτώματα αυτά συγκριτικά αντιμετωπιζόνταν πολύ πιο ανεκτικά. Ο κύκλος της κοινωνικής ζωής μιας γυναίκας ευγενούς έπρεπε να έχει αφετηρία το σπίτι και να καταλήγει στην εκκλησία, καθώς ο συναγελασμός στις αγορές, στα χωράφια και στους δρόμους χαρακτήριζε τις γυναίκες χαμηλής κοινωνικής θέσης. Μπορούσαν όμως να συνάπτουν φιλικές σχέσεις οι κυρίες με τις υπηρέτριες-τροφούς στο πλαίσιο όμως της σχέσης ανώτερου-κατώτερου. Η δε ουσιαστική μόρφωση αφορούσε τα άρρενα μέλη των ευγενών, ενώ οι γυναίκες περιορίζονταν στην καλύτερη περίπτωση σε γραφή, ανάγνωση και κέντημα.

³²⁷ Παπαδάκη Α., «Η οικογένεια στα Κύθηρα», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βενετία και Κύθηρα, Βενετία, 6-7 Δεκεμβρίου 2002, Νόστος*, 2, 2003, σ. 177.

³²⁸ Πατραμάνη Μ. Γ., «Ο έρωτας ενώπιον του νόμου στα Κύθηρα της βενετικής περιόδου (17ος-18ος αι.)», *Νόστος*, 6, 2010, σ. 127.

τέσσερα χρόνια μέχρι να επιστρέψει από την Σμύρνη για να την παντρευτεί, προβλέποντας ποινή εκατό γροσίων για όποιον παραβίαζε τη συμφωνία. Αντίστοιχες περιπτώσεις απαντώνται και σε άλλες νοταριακές πράξεις της εποχής, που λειτουργούσαν δεσμευτικά και περιοριστικά για τη γυναίκα, καταλογίζοντας χρηματικά ποσά στον άντρα, εν είδει εγγυήσεων.³²⁹

Η Φροσύνη Καλλιγέρου δεν αποδέχθηκε την απώλεια του *αυτεξουσίου* της και του δικαιώματος να καθορίζει την τύχη της όπως έγραψε «διά νά ἔχη αὐτή την ἐλευθερίαν ὅπου τῆς ἐχάρισεν ὁ Θεός». Η λογοδοσία την οποία είχε αναγκαστεί να επικυρώσει με την υπογραφή της στο συμβολαιογραφικό έγγραφο είχε παύσει να ισχύει ως νομική συμφωνία με υπαιτιότητα του ίδιου του Γεώργη Καρδιακού. Ζητούσε λοιπόν από το Δικαστήριο την ακύρωση της συμφωνίας για να καταστεί ελεύθερη να αποφασίζει για τον εαυτό της.

Σε αυτό το σημείο εισήλθε στο νομικό προσκήνιο η νέα γαλλική νομοθεσία για το γάμο, η οποία είχε επηρεαστεί από την Γαλλική Επανάσταση και είχε αποκρυσταλλωθεί στο γαλλικό αστικό δίκαιο από το Σεπτέμβριο του 1791. Σύμφωνα με αυτό ο γάμος πέραν από θρησκευτικό μυστήριο έγινε και πολιτικό συμβόλαιο που καταχωρούνταν από δημόσιο αξιωματούχο.³³⁰ Όλοι οι άνθρωποι θεωρούνταν ίσα συμβαλλόμενα μέρη ως προς το δικαίωμα επιλογής συντρόφου και τον Σεπτέμβριο του 1792 ο θεσμός του διαζυγίου παρουσιάστηκε ως συνέπεια της ελευθερίας στη σύναψη των γάμων. Ο νομοθέτης έκρινε ότι, εφόσον ο γάμος γινόταν κοινή συναινέσει, αντίστοιχα θα έπρεπε να ισχύει το ίδιο και για το διαζύγιο. Η πράξη αυτή της Δημοκρατικής Γαλλίας έδωσε στη γυναίκα μια έστω και μετριοπαθή νομική υπόσταση πέραν από την πατρική και συζυγική εξουσία και προσέφερε μια δικαιότερη κατανομή της κληρονομιάς και της διαχείρισης της προίκας.

Βάσει αυτού του νομοθετικού υπόβαθρου το Πολιτικό Δικαστήριο Κυθήρων προχώρησε σε ανάκριση των μαρτύρων για να εξακριβώσει το αληθές των λόγων της Φροσύνης Καλλιγέρου και τελικά κατέληξε στη δικαίωσή της βασιζόμενο στις εξής παραμέτρους:

³²⁹ Παπακωνσταντίνου Α., *Πηγές Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας. Οι ανέκδοτοι κώδικες του Νοταρίου Παναγιώτη Μαχαιριώτη (1822-1833)-Πολιτισμική διάσταση του περιεχομένου τους*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα 2012, σ. 166.

³³⁰ Jolibert B., «La Révolution française et le droit des femmes à l'instruction. Résumé d'une désillusion», *Expressions [en ligne]*, No. 30, Déc. 2007, σσ. 123-125.

1. Στην απουσία του Γεώργη Καρδιακού και στην αδυναμία προσδιορισμού της επιστροφής του στα Κύθηρα για να εκπληρώσει τους όρους της συμφωνίας.
2. Στην αντίθεση της συμφωνίας αυτής με το *φυσικό δικαίωμα της ελευθερίας των ανθρώπων*, όπως ανέφερε στο σκεπτικό του, «contrano alla ragione alli principj della natural Libertà degl'uomini».
3. Κατά συνέπεια στην παραβίαση των νόμων της γαλλικής διοίκησης, «offendente le leggi dell'attuale Governo».

Το Πολιτικό Δικαστήριο των Κυθήρων έκρινε ομόφωνα άκυρη τη συμφωνία λογοδοσίας (*unanime, e concorde decretta il taglio del contratto stesso*) και απεφάνθη ότι η Φροσύνη Καλλιγέρου και ο Γεώργιος Καρδιακός μπορούσαν ελεύθερα να παντρευτούν όποιον ήθελαν (*l'accennata Frosini, ed anche il suestesa Giorgi passar possano liberamente in matrimonio con qualunque persona di suo genio senza*).

Η υπόθεση αυτή, καίτοι μεμονωμένη, δείχνει την επιρροή της φιλοσοφίας δικαίου της Δημοκρατικής Γαλλίας στους δικαστές των Κυθήρων. Δεν ήταν σύνηθες μια γυναίκα προερχόμενη από οικογένεια χωρικών³³¹ και μεγαλωμένη στο πρότυπο της βενετικής κοινωνίας, όπου η γυναίκα δεν αποφάσιζε η ίδια για το γάμο της, να επικαλείται το αναφαίρετο δικαίωμά της στη δυνατότητα επιλογής συζύγου. Από δικαστικής πλευράς η καταγγελία αυτή θα ήταν πολύ δύσκολο να υποστηριχθεί από ένα βενετικό δικαστήριο, εφόσον η πατρική εξουσία επέβαλε την επιλογή του συζύγου και η λογοδοσία είχε νομίμως επικυρωθεί σε συμβολαιογραφική πράξη. Όμως στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης των Δημοκρατικών Γάλλων η Φροσύνη Καλλιγέρου δικαιώθηκε και κρίθηκε ότι ήταν ελεύθερη να νυμφευθεί όποιον επιθυμούσε. Αυτή η υπόθεση καταδεικνύει την αλλαγή στην απονομή της δικαιοσύνης την οποία επέδειξαν οι δικαστές των Κυθήρων σε ένα θέμα οικογενειακού δικαίου, εναρμονίζοντας το σκεπτικό τους με τη γαλλική νομοθεσία. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι επέφερε ριζική αλλαγή στην κοινωνική θέση της γυναίκας στα Κύθηρα, ήταν όμως μια ψηφίδα κατανόησης των δικαστών στο ευαίσθητο θέμα της λογοδοσίας και του γάμου.

³³¹ Η οικογένεια των Καλλιγέρων αποτελούσε τη δεύτερη πολυπληθέστερη οικογένεια των Κυθήρων, μετά από αυτή των Κασσιμάτη. Εντοπίζονταν κυρίως στο Στραπόδι και στο Λιβάδι και επρόκειτο για οικογένεια χωρικών, με τη μεμονωμένη εξαίρεση του signor Todorin Caligero quondam Gabriola στο Στραπόδι. Η Φροσύνη Καλλιγέρου δεν ανήκε σε αυτό τον κλάδο, αλλά σε αυτόν που κατοικούσε στα Πιτσινιάνικα. Καλλιγέρος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 252-260.

Κεφ. 4.4. Η υπόθεση του Ειρηνοδικείου για τη φραγή δημόσιας βρύσης στα Λογοθετιάνικα

Η υπόθεση που απασχόλησε το Ειρηνοδικείο στις 25 Thermidor-12/13.08.1798 αφορούσε τη φραγή δημόσιας βρύσης από την οποία εξυπηρετούνταν οι κάτοικοι της περιοχής των Λογοθετιάνικων.³³² Η βρύση αυτή θεωρούνταν *κοινό αγαθό*, όπου όλοι οι κάτοικοι της περιοχής πότιζαν τα ζώα τους, «μία βρύσις εις τόπον ὀνομαζόμενον Γεώργακα, ἡ ὁποία ἐδούλευε εἰς κυβέρνησιν ὅλου τοῦ λαοῦ ὁποῦ εἰς αὐτόν, τόν τόπον ἐβρίσκωνται, καί πλισιάζουν καί ἀκόμα, ἐποτηζώντησα ὅλου τοῦ τόπου τὰ ὡζά». Μέλη της οικογένειας των Σοφίων³³³ κατηγορούσαν τον Θεοδωρή Μουλό³³⁴ ως *συμμορίτη*, αναφέροντας ότι τα τελευταία χρόνια έφραξε το υποστατικό του, εμποδίζοντάς τους να ποτίζουν τα δικά τους ζώα όπως συνήθιζαν τα προηγούμενα χρόνια. Η υπόθεση αυτή αναγόταν στη σφαίρα του εθιμικού δικαίου, καθώς επί σειρά ετών η πρόσβαση στο νερό της βρύσης ήταν ελεύθερη, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι ήταν μέρος της ιδιοκτησίας του Μουλού. Ο τελευταίος παραβίασε την τοπική συνήθεια όταν αποφάσισε να την οικειοποιηθεί κατασκευάζοντας ένα φράχτη. Η οικογένεια των Σοφίων διαμαρτυρήθηκε εντόνως, καθώς στερήθηκε ένα καίριο αγαθό για τα κοπάδια της. Επικαλέστηκε λοιπόν τη δύναμη του εθίμου και ζήτησε να αποκτήσει και πάλι ελεύθερη πρόσβαση στη βρύση.

Η καταγγελία αυτή υπεβλήθη στο Ειρηνοδικείο στις 25 Thermidor-13/14.08.1798 και στο ίδιο έγγραφο κατεγράφη η απάντηση του Θεοδωρή Μουλού στις 8 Fructidor-25/26.08.1798. Ο Μουλός εξέφρασε την έκπληξή του για το αίτημα των Σοφίων ισχυριζόμενος ότι ψεύδονταν (αν και από τα συμφραζόμενα βγαίνει το συμπέρασμα ότι μάλλον οι καταγγελίες ήταν αληθινές). Ζητούσε να του πληρώσουν οι Σοφίοι τα έξοδα στα οποία προέβη για την επισκευή των δρόμων πέριξ της βρύσης, υποσχόμενος να επιτρέψει ξανά την ελεύθερη πρόσβαση. Ανεξαρτήτως σε ποιόν ανήκε το δικαίο της υπόθεσης αυτής, το Ειρηνοδικείο Κυθήρων κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια παράβαση που υπαγόταν στο εθιμικό δίκαιο και χρονικά ανήκε

³³² 21. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 11/Εγγραφο 1 [Δικαστική υπόθεση του Θεοδώρου Σοφίου εναντίον του Θεοδώρου Μουλού], 12/13.08.1798.

³³³ Η οικογένεια αυτή ανιχνεύεται στο βόρειο τμήμα του νησιού με επίκεντρο τα Λογοθετιάνικα, ως κλάδος των Λογοθέτηδων, ό.π., σσ. 629-630.

³³⁴ Ομοίως στα Λογοθετιάνικα βρίσκεται ως κλάδος των Λογοθέτηδων και η οικογένεια Μουλού, ό.π., σσ. 512-514.

στην τελευταία περίοδο της βενετικής διοίκησης. Το αντικείμενο της υπόθεσης, η βρύση στην οποία ποτίζονταν τα κοπάδια, ήταν ζωτική για την καθημερινότητα των ανθρώπων οι οποίοι βάσιζαν την επιβίωσή τους στα ζώα που εξέτρεφαν. Δεν βρέθηκε η απόφαση του Ειρηνοδικείου, ωστόσο το πιθανότερο ήταν ότι ενέκρινε το αίτημα των Σοφίων, καθώς αφορούσε ένα δημόσιο αγαθό. Αυτό διαφαίνεται και στην απάντηση του Μουλού, ο οποίος προκαταβάλλοντας την εις βάρος του απόφαση, δεσμεύτηκε να υποχωρήσει ζητώντας τουλάχιστον αποζημίωση για τα έργα που είχε κατασκευάσει, ενδεχομένως για να μετριάσει την ζημιά που υπέστη.

Κεφ. 5. Τα δικαστήρια και οι δικαστές των Κυθήρων στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου

Η μετάβαση των δικαστηρίων που είχαν ιδρυθεί από τους Δημοκρατικούς Γάλλους στα Κύθηρα από τα Κομιτάτα των Προσωρινών Δημαρχείων στους ανεξάρτητους φορείς της δικαιοσύνης της Κεντρικής Επιτροπής του Νομού του Αιγαίου, σηματοδότησε την εγκαθίδρυση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών. Τα δικαστήρια αποτελούσαν πλέον πυλώνες, θεωρητικά τουλάχιστον, του συνταγματικά κατοχυρωμένου κράτους δικαίου μέσα στα οποία οι δικαστές θα δρούσαν αποκλειστικά ως λειτουργοί. Βάσει των εγγράφων του αρχείου των Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., το σημαντικότερο δικαστήριο των Κυθήρων ήταν το Πολιτικό Δικαστήριο (Civile), το οποίο λειτουργούσε σε επίπεδο Πρωτοδικείου και Εφετείου. Σημαντικό ήταν και το Ειρηνοδικείο, δεδομένου ότι καταγινόταν με διαφορές της καθημερινότητας, που άγγιζαν ένα μεγάλο τμήμα της αγροτικής ζωής των Κυθηρίων.

Ωστόσο η επιλογή των δικαστικών λειτουργών έδειξε ότι ο διαχωρισμός δικαστικής και εκτελεστικής εξουσίας δεν λειτούργησε στην πράξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η δικαστική υπόθεση που απασχόλησε το Πολιτικό Δικαστήριο σχετικά με τη διαμάχη ανάμεσα στους αδελφούς Δουρέντε, όταν ορίστηκαν ως δικαστές ο Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλιός και ο Παύλος Δαντώνης, οι οποίοι κατείχαν παράλληλα διοικητικές θέσεις, ενώ συγχρόνως είχε οριστεί ως δικαστής ο γιατρός Ιωάννης Μαχαιριώτης. Και στις τρεις περιπτώσεις ορίστηκαν εύποροι και μορφωμένοι δικαστές, οι οποίοι ανήκαν ως επί το πλείστον στην τάξη των αστών της βενετοκρατίας. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ακολούθησαν την ίδια πρακτική με τις διοικητικές θέσεις και έδωσαν την αρμοδιότητα απονομής της δικαιοσύνης στην παλαιά άρχουσα τάξη, αλλά τουλάχιστον διαμόρφωσαν ένα διαφορετικό νομικό

πλαίσιο με προβάδισμα στα προοδευτικά και φιλογαλλικά μέλη και στη γαλλική νομοθεσία.

Κεφ. 6.1. Η θεσμοθέτηση νέου οργανογράμματος του Υγειονομείου Κυθήρων

Κατά τη διάρκεια του Προσωρινού Δημαρχείου το Υγειονομείο υπαγόταν σε κοινό κοιτάτο μαζί με την Εσωτερική Οικονομία, είχαν διορισθεί οι αρμόδιοι αξιωματούχοι και στρατιώτες και είχε συγκροτηθεί η διοικητική έδρα του και τα περιφερειακά παραρτήματα. Η προηγούμενη προϊσταμένη αρχή, το Υγειονομείο της Βενετίας, συνέχιζε να αποστέλλει οδηγίες, παρότι οι προϋπάρχουσες αντιθέσεις με τα Υγειονομεία των Ιονίων νήσων σε θέματα, όπως η διάρκεια της καραντίνας, βγήκαν στην επιφάνεια με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων. Στην πρώτη μεταβατική περίοδο συνεχίστηκε η λειτουργία των Υγειονομείων με βάση τη βενετική παράδοση, αλλά οι αλλαγές κυοφορούνταν και εκδηλώθηκαν με την ίδρυση των γαλλικών Νομών της Ελλάδος. Πλέον το Υγειονομείο Κυθήρων επανιδρύθηκε σε νέα θεσμική βάση και κανονισμό λειτουργίας.

Ο θεσμός του Υγειονομείου ήταν καίριος για τη διοίκηση των Ιονίων νήσων και επομένως και των Κυθήρων. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι έσπευσαν να τον επανιδρύσουν προσδίδοντας του διοικητική αυτοτέλεια. Στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου και της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων εκδόθηκε η διοικητική πράξη με τίτλο «Istruzioni per la Commissione di Sanità»,³³⁵ η οποία συνιστούσε καταστατική πράξη ίδρυσης του Υγειονομείου.³³⁶ Σε πενήντα τέσσερα άρθρα του εγγράφου αποτυπώθηκε το διοικητικό περίγραμμα των αρμοδιοτήτων, των διοικητικών διαδικασιών και των κανονισμών του νέου Υγειονομείου Κυθήρων. Συγκεκριμένα ορίστηκαν οι κανόνες και οι διαδικασίες που αφορούσαν τα εξής:

- i. Ορισμός ανώτερων αξιωματούχων
- ii. Κατώτερο υγειονομικό προσωπικό
- iii. Γεωγραφικά όρια ευθύνης
- iv. Τήρηση ναυτιλιακών μητρώων

³³⁵ 12. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 6 [Κανονισμός του Υγειονομείου Κυθήρων], χ.χ.

³³⁶ Πρέπει να σημειωθεί ότι αν και δεν αναφέρθηκε η ημερομηνία του εγγράφου, ωστόσο η αναφορά στο διοικητικό διαμέρισμά του *Dipartimento dal Mare Egeo*, δείχνει ότι συντάχθηκε στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου, με πιθανότερη ημερομηνία το Μάιο του 1798.

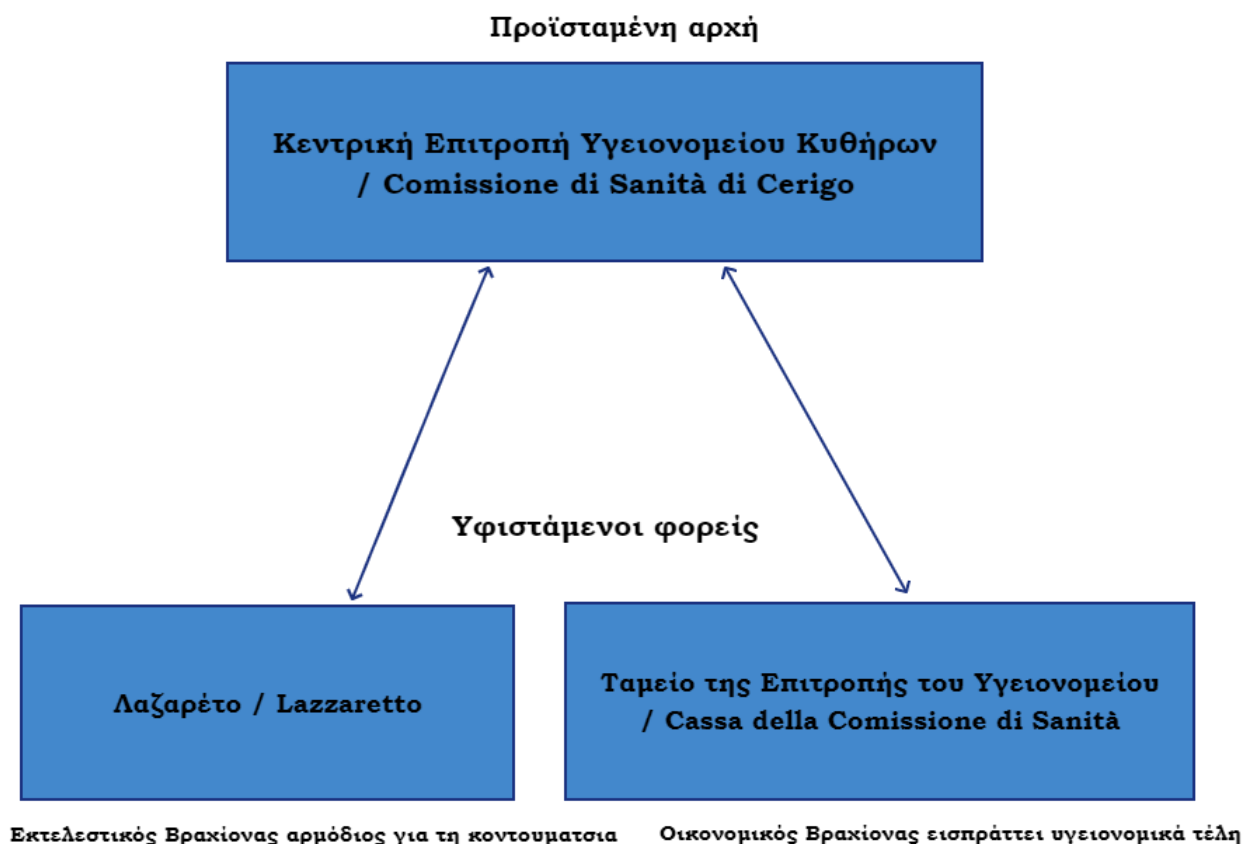
- v. Επιβολή προστίμων
- vi. Οικονομικές αρμοδιότητες και είσπραξη τελών
- vii. Κατάσταση εκτάκτου ανάγκης
- viii. Λειτουργία του Λαζαρέτου
- ix. Η διαδικασία της κοντουμάτσιας (contumacia)
- x. Έλεγχος και σύνοψη των αρμοδιοτήτων του Υγειονομείου

Οι θεματικές αυτές προέκυψαν μέσα από τη μελέτη και ανάλυση των άρθρων που καταγράφηκαν στο έγγραφο του οργανογράμματος. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για τη λειτουργία του Υγειονομείου και δεν ήθελαν να το αφήσουν σε καθεστώς χαλαρής επιτήρησης. Αντιθέτως επιδίωκαν στενό έλεγχο και ήθελαν η Επιτροπή του Υγειονομείου να παραδίδει ακριβές αντίγραφο της παρούσης διακήρυξης στον Επίτροπο της Εκτελεστικής Επιτροπής (Comissario del Poter Esecutivo) και στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων (Comissione Centrale). Οι συγκεκριμένοι φορείς θα ήλεγχαν την εύρυθμη και σύννομη λειτουργία του (άρθρ.54).

Το Υγειονομείο ως υπηρεσία παρήγαγε μεγάλη ποσότητα εγγράφων πράξεων, οι οποίες απόκεινται στο αρχείο των Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. Από αυτά τα έγγραφα επιλέχθηκαν και μελετήθηκαν όσα παρουσιάζουν ευκρινώς τη δομή του και δείχνουν πώς η υπηρεσία αυτή λειτούργησε στην πράξη, με ποιό τρόπο εφάρμοσε τον κανονισμό της, τα προβλήματα που προέκυψαν και πώς τα αντιμετώπισε σε επίπεδο Κεντρικής Επιτροπής στη Χώρα και σε επίπεδο περιφερειακών παραρτημάτων με επίκεντρο τον Ποταμό. Με βάση τα έγγραφα παρουσιάζονται οι αξιωματούχοι που υπηρετούσαν σε αυτό.

Η Κεντρική Επιτροπή του Υγειονομείου βρισκόταν στη Χώρα και αποτελούσε την προϊσταμένη αρχή των παραρτημάτων στα Κύθηρα. Είχε μεγάλη υπηρεσιακή βαρύτητα, καθώς ήταν από τις πιο σημαντικές διοικητικές δομές που αφορούσε τη ναυτιλία, τη δημόσια υγεία και ασφάλεια, τη διακίνηση ειδήσεων και την οικονομία. Υφιστάμενες δομές της ήταν το Λαζαρέτο, υπεύθυνο για την κοντουμάτσια, που αποτελούσε το ένοπλο υπηρεσιακό τμήμα και το Ταμείο του Υγειονομείου, το οποίο συγκέντρωνε τα έσοδα από τα τέλη και τα πρόστιμα. Υπερκείμενη αρχή ήταν η Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων, η οποία ήλεγχε άμεσα την Κεντρική Επιτροπή του Υγειονομείου και επιδίωκε να είναι ενήμερη για κάθε δραστηριότητά της.

Διάγραμμα 7. Κεντρική Διοίκηση-Περιφερειακά Παραρτήματα του Υγειονομείου Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου)

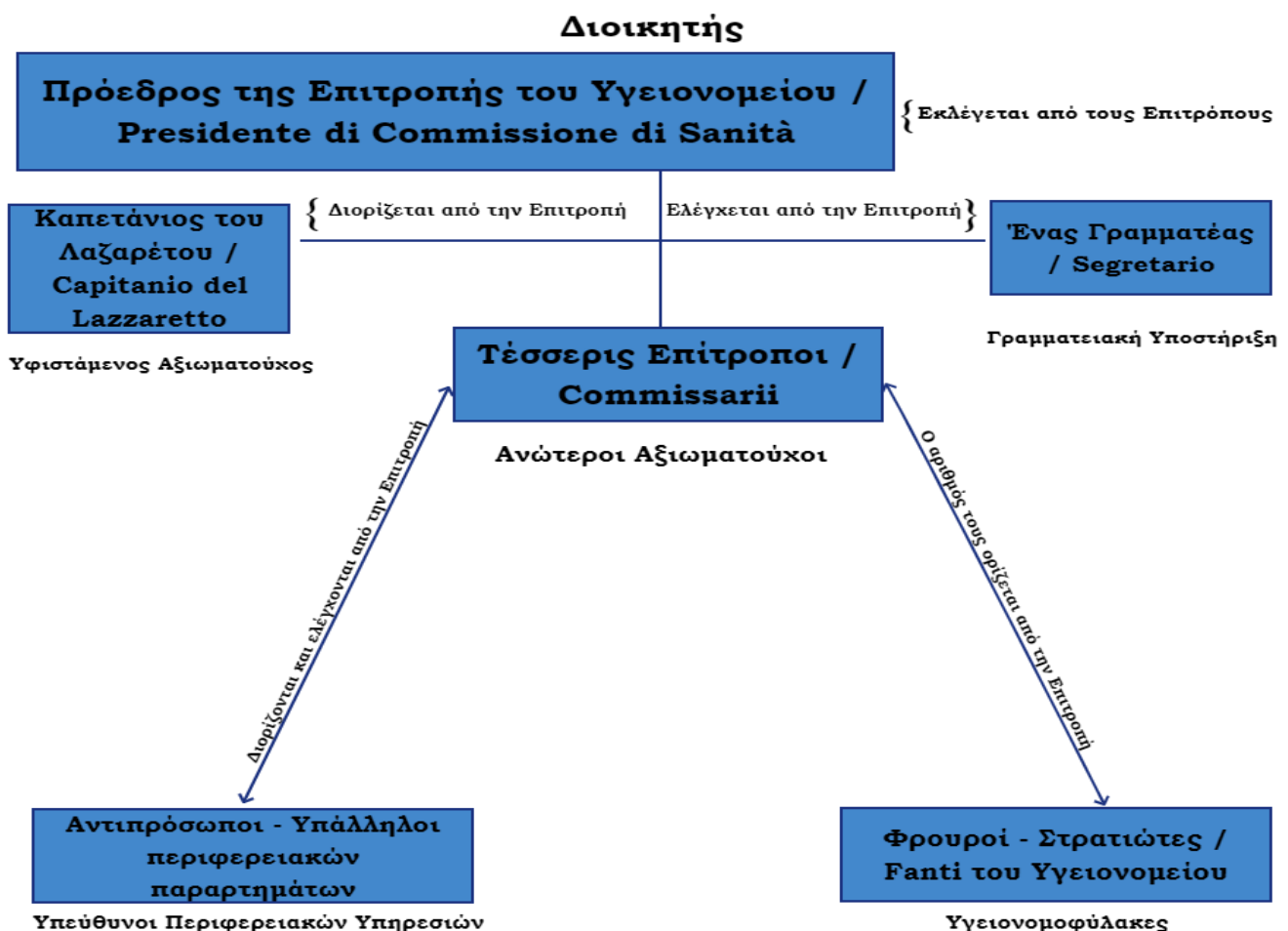
Ο κανονισμός αρχικά προχώρησε σε σύσταση της διοικούσας επιτροπής του Υγειονομείου. Η ηγετική ομάδα διοίκησης αποτελούνταν από τετραμελή Επιτροπή με τους αρμόδιους Επιτρόπους (Comissarij) ως ανώτατους αξιωματούχους και το Γραμματέα (Segretario), υπεύθυνο για τη γραμματειακή στήριξη (άρθρ.1). Εκ των προτέρων τονίστηκε ότι οι αξιωματούχοι έπρεπε να τηρήσουν απαρεγκλίτως τους κανονισμούς, (seguire le regole) (άρθρ.4). Η αναφορά αυτή ήταν μια υπενθύμιση και συνάμα προειδοποίηση για τυχόν παραβάτες και επαναλήφθηκε σε άλλα σημεία του εγγράφου.

Η προεδρία της Επιτροπής μεταβιβαζόταν κατά σειρά σε κάθε έναν από τους τέσσερις Επιτρόπους για διάστημα δέκα ημερών³³⁷ (άρθρ.5), με εναλλαγή στην προεδρία τρεις φορές τον μήνα. Η σειρά της διαδοχής στην προεδρία μεταξύ των Επιτρόπων γινόταν βάσει ειδικού καταλόγου, «secondo l'ordine del catalogo», που υπήρχε για αυτόν ακριβώς το σκοπό (άρθρ.5). Σε κάθε περίπτωση ο Επίτροπος της

³³⁷ Οι δέκα ημέρες βασίζονταν στη διαίρεση του επαναστατικού ημερολογίου της γαλλικής Επανάστασης, όπου ο μήνας περιλάμβανε τρεις εβδομάδες δέκα ημερών.

δεκάτης, δηλαδή της περιόδου των δέκα ημερών που ασκούσε τα χρέη του Διευθυντή, ήταν ο κύριος υπεύθυνος για τη λειτουργία του Υγειονομείου (άρθρ.6). Μέριμνά του ήταν ο έλεγχος της διαδικασίας της κοντουμάτσιας (contumacia), δηλαδή του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο όλα τα πλοία και οι βάρκες, «Tutti i Bastimenti, e Barche», με τα πληρώματα, τους επιβάτες και τα εμπορεύματά τους έπρεπε να παραμείνουν στον χώρο του Λαζαρέτου, προκειμένου να ελεγχθούν για μολυσματικές ασθένειες και να απολυμανθούν (άρθρ.3). Η λειτουργία της Επιτροπής και της προεδρίας της δεκάτης ήταν αντικείμενο και άλλων επιμέρους άρθρων που επιδίωκαν να ορίσουν σαφώς και ευκρινώς τα όριά της. Η Επιτροπή για να ήταν νόμιμη έπρεπε να συγκροτούνταν τουλάχιστον από τρία μέλη (άρθρ.10). Οι Συνεδριάσεις της αποτελούσαν όργανο άσκησης υγειονομικής πολιτικής και μέσω αυτών καθοριζόταν η επιβαλλόμενη κοντουμάτσια σε επιβάτες και εμπορεύματα, πάντοτε όμως σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, «a tenor delle leggi vigenti» (άρθρ.11).

Διάγραμμα 8. Η δομή του Υγειονομείου Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου)

Οι αποφάσεις της Επιτροπής καταγράφονταν σε ειδικό Κατάστιχο, «Registro», και υπογράφονταν από τους παρόντες Επιτρόπους (άρθρ.12). Οι τελικοί υπογράφωντες ήταν ο Πρόεδρος των δέκα ημερών και ο Γραμματέας (άρθρ.13). Παράλληλα η οποιαδήποτε υπογραφείσα και εκδοθείσα απόφαση της Επιτροπής του Υγειονομείου, προτού κοινοποιηθεί δημόσια, αποστέλλόταν για έλεγχο και έγκριση στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων (*Proclama senza che sia rimesso agl'esami della Commissione Centrale*) (άρθρ.29). Τα υπηρεσιακά ταξίδια, που πραγματοποιούσαν οι Επίτροποι στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους, έπρεπε να γνωστοποιούνται στην Κεντρική Επιτροπή και να έχουν τη σύμφωνη γνώμη της (άρθρ.20). Τέλος ο Γραμματέας τελούσε υπό τον έλεγχο της Επιτροπής, η οποία μπορούσε να τον απολύσει μέσω πλειοψηφικής ψηφοφορίας (άρθρ.15).

Πέραν των ανώτερων αξιωματούχων, των Επιτρόπων και της προεδρίας της δεκάτης υπήρχαν και οι κατώτεροι υπάλληλοι του Υγειονομείου, επιφορτισμένοι με καθήκοντα ελεγκτικού και αστυνομικού βαθμού και ονομάζονταν φύλακες-φρουροί (*guardiani*). Αποτελούσαν το κύριο υπαλληλικό σώμα του Υγειονομείου, ο αριθμός των οποίων καθοριζόταν από την Επιτροπή του Υγειονομείου και αποστέλλόταν στην Κεντρική Επιτροπή για επικύρωση (άρθρ.25). Στο ίδιο άρθρο αναφερόταν ευκρινώς ότι η μισθοδοσία τους προέκυπτε από τα έσοδα των υγειονομικών τελών και προστίμων (*le mercedi, che vengono assegnate colla Tariffa, di Regalia, o altro prefesto*). Σε περίπτωση παραπτώματος τιμωρούνταν από την Επιτροπή του Υγειονομείου (άρθρ.30). Η ποινή επιβαλλόταν ανάλογα με το βάρος του παραπτώματος, το οποίο ρυθμιζόταν από υγειονομικές διατάξεις, θεωρούνταν *a priori* κακουργηματική πράξη και παραπέμπετο στο Κακουργιοδικείο «*procedura Criminale*», εκτός εάν έκριναν ότι δεν επέσυρε βαριά τιμωρία (άρθρ.30).

Το Υγειονομείο των Κυθήρων επανιδρύθηκε σε νέα βάση υπό το καθεστώς του Νομού του Αιγαίου. Επρόκειτο για μια κομβική υπηρεσία, την οποία οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ήθελαν να ελέγχουν στενά και το καθήκον της οργάνωσής του ανέλαβε ο καθ' ύλην αρμόδιος επιτετραμμένος στα Κύθηρα Κλάδης (*Cladi membro delle Amministrazione Centrale dal Dipartimento dal Mare Egeo per il Cittadino Rulhier Comissario approvatore della Amministrazione*).³³⁸ Η υπηρεσία αυτή

³³⁸ 12. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 6 [Κανονισμός του Υγειονομείου Κυθήρων], χ.χ.

λειτουργήσε αποτελεσματικά, αποτελώντας σημείο αιχμής της διοίκησης στα Κύθηρα και παρήγαγε μεγάλο αριθμό διοικητικών εγγράφων.

Σε αυτά τα έγγραφα φάνηκαν οι θεσμικές τομές που πραγματοποιήθηκαν, η λειτουργία της υπηρεσίας, τα προβλήματα που προέκυψαν και οι αλλαγές στους αξιωματούχους της. Η Προεδρία της Επιτροπής του Υγειονομείου μετεβλήθη και, από ενός ανδρός αρχή, μετατράπηκε σε μια εναλλασσόμενη ηγετική ομάδα, όπου κάθε δέκα ημέρες ένας από τους ανώτερους αξιωματούχους αναλάμβανε επικεφαλής. Όπως συνέβη με την αλλαγή στην ηγεσία της Κεντρικής Επιτροπής από τον Γεώργιο Λεβούνη στον Θεόδωρο Στάθη-Μπιρμπιλίό, αντίστοιχα αναφέρθηκε Πρόεδρος του Υγειονομείου ο Στάης³³⁹ (Stai Pressidente),³⁴⁰ με εναλλασσόμενους στη θητεία τους Επιτρόπους³⁴¹ Αντόνιο Κασιμάτη (Antonio Cassimati Commisario), Λινάρδο Κασιμάτη (Linardo Cassimati Commisario)³⁴² και Γιάκομο Μουάζο (Giacomo Moazo Commisario). Η σημαντική αλλαγή σε σχέση με το Προσωρινό Δημαρχείο ήταν η υποβάθμιση του προηγούμενου επικεφαλής του Υγειονομείου σε γραμματέα (Darmaro Segretario) και η έλευση δύο δικαστών του Προσωρινού Δημαρχείου. Στα περιφερειακά παραρτήματα και ειδικότερα στο Κομιτάτο της Σανιτάς στον Ποταμό (Commisione di Sanità di Potamò) η παρουσία του Μελέτη (Μελέτης ντεπουτάτος εις ταις ρίβες τοῦ Ποταμού),³⁴³ έδειχνε ότι το πιθανότερο είναι ότι οι τοπικοί αξιωματούχοι παρέμειναν οι ίδιοι.

Προσδιορίζονταν χωροταξικά οι αρμοδιότητες του Υγειονομείου στα λιμάνια των Κυθήρων, με πρώτο εκείνο της Χώρας (Καψάλι), «Porto di Capsali», που αποτελούσε την έδρα του, δεύτερο ακολουθούσε το λιμάνι του Αυλέμονα,³⁴⁴ το

³³⁹ Δεν αναγράφηκε το βαφτιστικό του, ωστόσο το πιθανότερο ήταν ότι επρόκειτο για τον Θεόδωρο Στάη, που είχε οριστεί δικαστής στο *Κομιτάτο τῶν Κρισιμάτων* κατά τη διάρκεια του Προσωρινού Δημαρχείου.

³⁴⁰ 37. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 2 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798.

³⁴¹ 38. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 3, [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 03/04.08.1798

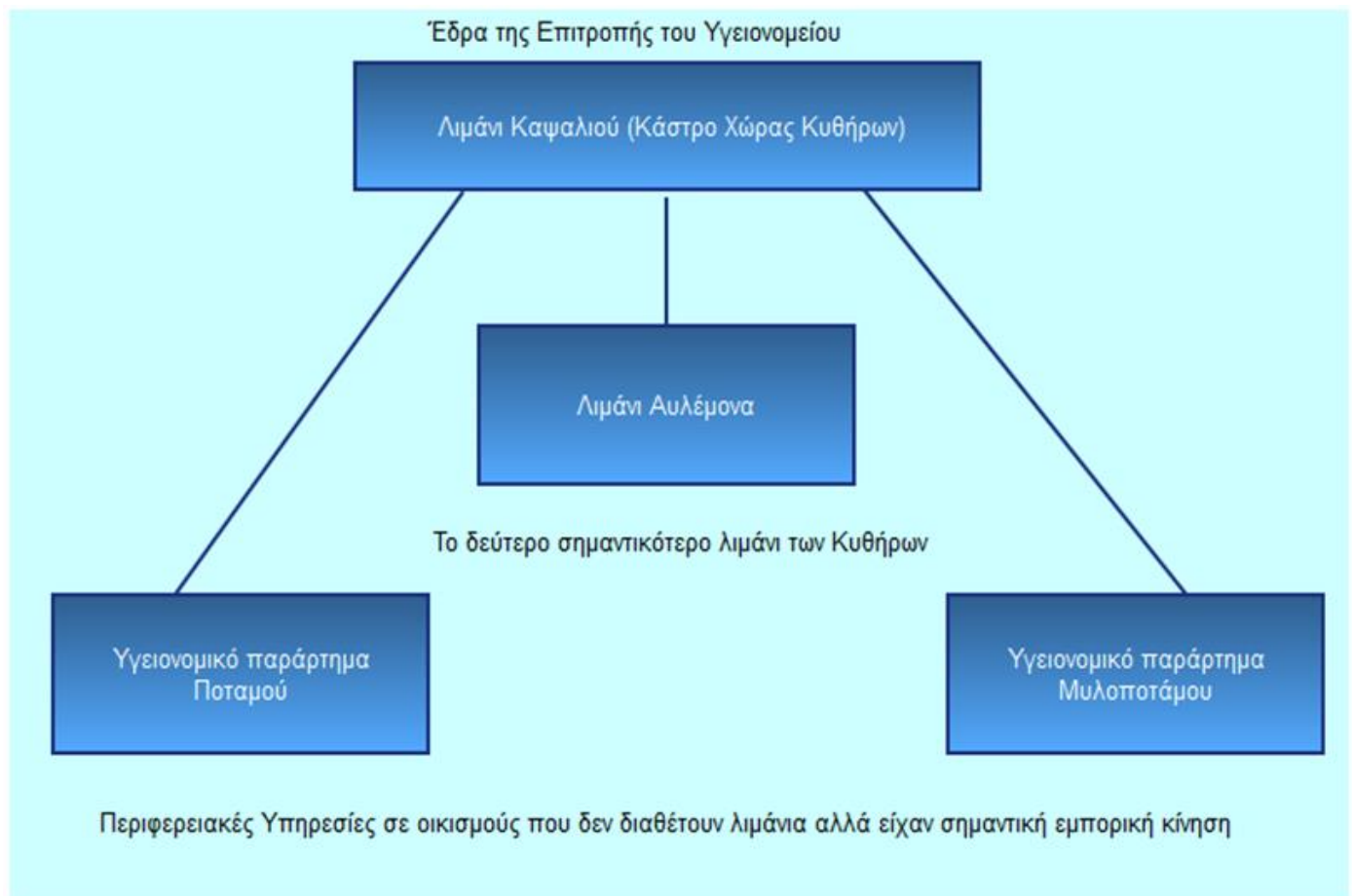
³⁴² Ο Λινάρδος Κασιμάτης είχε οριστεί δικαστής στο *Κομιτάτον τῶν Κρίσεων ἐπάνω εἰς τὰ ἐγκλήματα* κατά τη διάρκεια του Προσωρινού Δημαρχείου.

³⁴³ 26. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 1, [Αναφορά υγειονόμου του Ποταμού], 21.09.1798

³⁴⁴ Στο άρθρο 5 υπάρχει η πρώτη ειδική μνεία για το λιμάνι του Αυλέμονα, «il Porto specialmente di Avlemona», όπου κρίθηκε απαραίτητη η παρουσία των Επιτρόπων.

αμέσως επόμενο σημαντικό λιμάνι των Κυθήρων, και ακολουθούσε όλη η υπόλοιπη νησιωτική ακτογραμμή, «e di tutte l'altre Rive dell'isola» (άρθρ.2). Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ίδιο άρθρο αναφερόταν ο Ποταμός, «Potamò» και σε άλλο άρθρο και ο Μυλοπόταμος, «Milopotamo» (άρθρ.7), ως χώροι που στέγαζαν υγειονομικές υπηρεσίες.

Διάγραμμα 9. Κεντρική Διοίκηση-Περιφερειακά Παραρτήματα του Υγειονομείου Κυθήρων (Νομός του Αιγαίου)

Οι οικισμοί του Ποταμού και του Μυλοποτάμου δεν ήταν παραθαλάσσιοι, ωστόσο ήταν πολυπληθείς με σημαντική οικονομική και εμπορική δραστηριότητα και το Υγειονομείο διέθετε σε αυτούς παραρτήματα, καθώς μεγάλο μέρος των εμπορευμάτων που μετέφεραν τα πλοία κατευθυνόταν εκεί. Στα σημεία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, όπου υπήρχαν υγειονομικές περιφερειακές υπηρεσίες, οι Επίτροποι Υγειονόμοι είχαν την αρμοδιότητα στελέχωσής τους με τους κατάλληλους αντιπροσώπους (*proprj deputati*) (άρθρ.7). Προκαλεί εντύπωση η απουσία της

αναφοράς υπηρεσίας στο λιμάνι της Αγίας Πελαγίας ευρισκόμενης στο βορειανατολικό τμήμα του νησιού που γειτνιάζει με την Πελοπόννησο.³⁴⁵ Κατά την μεταγενέστερη περίοδο της Βρετανικής Αρμοστείας (1817-1864) σε αυτό το σημείο συστήθηκε Υφυγειονομείο. Εξηγείται καθώς σύμφωνα με τις πηγές η περιοχή αυτή κατοικήθηκε στα μέσα του 18ου αι. και από το 1820 υπήρχε ένα μικρό λιμάνι, στο οποίο πιθανότατα θα αποβιβάζονταν και οι πρόσφυγες της Επανάστασης του 1821. Κατά τους προηγούμενους δύο τουλάχιστον αιώνες ήταν ακατοίκητο ακριβώς επειδή ήταν πολύ κοντά στην Πελοπόννησο, άρα ευπρόσβλητο σε πειρατικές επιδρομές, ώστε κατά την περίοδο 1797-1798 δεν θεωρούνταν ενεργό λιμάνι.

Μετά το γεωγραφικό εύρος των αρμοδιοτήτων του Υγειονομείου καθορίστηκε και η βασική του αρμοδιότητα, η πληροφόρηση που όφειλε να παρέχει στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων σχετικά με τη ναυτιλιακή κίνηση στα λιμάνια του νησιού. Με αυτό τον τρόπο το έγγραφο δίνει μια εικόνα της πραγματικότητας της ναυτιλίας της εποχής μέσα από τις πληροφορίες που όφειλε να καταγράφει το Υγειονομείο. Η υπηρεσία έπρεπε να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή πόσα πλοία ελλιμενίζοντο στα λιμάνια, το είδος εμπορεύματος που μετέφεραν, το πλήρωμα, τους πλοιοκτήτες, τους επιβάτες και τέλος τον τόπο προέλευσης και προορισμού τους. Το μέσο για την απόκτηση αυτών των πληροφοριών ήταν η αυστηρή και σε καθημερινή βάση τήρηση ενός ξεχωριστού κατάστιχου (*un libro separato*), το οποίο αποτελούσε το μητρώο των πλοίων και των βαρκών «*dei Costituti di Bastimenti, e Barche*» (άρθρ.17). Εκεί θα καταχωρούνταν όλα τα απαιτούμενα στοιχεία και οι ζητούμενες πληροφορίες που θα καταγράφονταν καθημερινά (άρθρ.17). Αυτό το αντίγραφο αποτελούσε στην πράξη ένα ημερήσιο δελτίο ναυτιλιακής κίνησης, το οποίο έπρεπε το Υγειονομείο σε καθημερινή βάση να παραδίδει στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων (άρθρ.18). Ομοίως έπρεπε να τηρείται και δεύτερος κατάλογος για όλες τις βάρκες του νησιού, «*un Catalogo di tutte le Barche dell'isola*»³⁴⁶ (άρθρ.19). Σε αυτό το

³⁴⁵ Η Αγία Πελαγία, που γειτνιάζει με την Πελοπόννησο, ευρισκόμενη σε απόσταση λίγων μιλίων από την Νεάπολη Λακωνίας, ήταν ευάλωτη στις πειρατικές επιδρομές. Αυτό συνετέλεσε στην αργή κατοίκησή της, καθώς καταγράφεται ως κατοικημένη περιοχή μόλις στα τέλη του 19ου αι. Αναφέρεται ως λιμάνι το 1826, χωρίς να υπάρχουν μόνιμοι κάτοικοι και η ονομασία της προήλθε από τον ομώνυμο μικρό ναό που υπήρχε εκεί από τον 17ο αι. Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Τοπωνύμια. Ιστορική Γεωγραφία των Κυθήρων*, Αθήνα 2011, σσ. 69-72.

³⁴⁶ Σε αυτή την περίπτωση ο κατάλογος αυτός περιλάμβανε στοιχεία για τα πλοίαρια τα *Barche* και όχι για τα μεγαλύτερα πλοία, τα *Bastimenti*.

πληροφοριακό εργαλείο η διοίκηση του Υγειονομείου καταχωρούσε όλα εκείνα τα στοιχεία των πλοίων που ενδιέφεραν την γαλλική διοίκηση σχετικά με:

1. την χωρητικότητα, «la loro portata»
2. την ονομασία των πλοίων, «le loro denominazioni»
3. τους ιδιοκτήτες τους, «i loro Proprietarij»
4. τους караβοκύρηδες, «e Carabochiri»
5. τους καπετάνιους, «Capitanj»

Στο τέλος του ίδιου άρθρου επαναλαμβανόταν η οδηγία ότι αντίγραφο από τον Κατάλογο έπρεπε να αποστέλλεται στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων και στη Διοίκηση του Νομού του Αιγαίου. Μέσω της καταγραφής των ναυτιλιακών δεδομένων σε καταλόγους η Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων επιδίωκε, δια του Υγειονομείου, τον έλεγχο και τη δυνατότητα να προβαίνει σε επιβολή προστίμων λόγω παραβίασης των κειμένων υγειονομικών διατάξεων. Το Υγειονομείο, μέσω των ναυτιλιακών μητρώων, ήταν ενήμερο για την ταυτότητα κάθε πλοίου και πληρώματος και μπορούσε να καθορίσει την ποινή με ακρίβεια. Οι παράνομες αποβιβάσεις, «con sbarchi clandestini» από οποιονδήποτε πλοιοκτήτη, καπετάνιο ή άλλο πρόσωπο υπόκεινταν σε αυστηρή τιμωρία (άρθρ.21). Η βαρύτητα του αδικήματος αυτού, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, θεωρούνταν ως κακούργημα και η έφεση γινόταν στο αρμόδιο Κακουργιοδικείο, «appellazione al Tribunale Criminale» (άρθρ.21). Αναφορικά με τις υγειονομικές παραβάσεις και τα πρόστιμα, το κύριο βάρος δινόταν στο Λαζαρέτο και στην διαδικασία της κοντουμάτσιας.

Οι αρμοδιότητες του Υγειονομείου εκτείνονταν πέραν των καθαυτό υγειονομικών, περιλαμβάνοντας και άλλες οικονομικού και τελωνειακού ενδιαφέροντος. Αφορούσαν τα τέλη που εισπράττονταν στο πλαίσιο λειτουργίας του Υγειονομείου και αποτελούσαν σημαντικά κρατικά έσοδα. Η σημασία είσπραξης τους επιφορτιζόταν με τη δημοσιονομική υποχρέωση να συντηρούν οικονομικά τον ίδιο το φορέα και τη μισθοδοσία του προσωπικού. Αυτή η οικονομική αρμοδιότητα υπήρχε σε αρκετά άρθρα στα οποία αναλυόταν λεπτομερώς η μέθοδος είσπραξης και το ύψος των τελών.

Με στόχο την καλύτερη δυνατή οικονομική διαχείριση των εσόδων του Υγειονομείου συστήθηκε το Ταμείο της Επιτροπής του Υγειονομείου, (Cassa della Commissione di Sanità). Στην ουσία ήταν ένας οικονομικός μηχανισμός, μέσω του οποίου θα εισέρρεαν οι εισπράξεις από τους υγειονομικούς δασμούς (tariff), που επέβαλαν οι διορισμένοι αντιπρόσωποι (deputati) στις περιοχές ευθύνης τους

(άρθρ.8). Η προεδρία της Επιτροπής του Υγειονομείου ήταν υποχρεωμένη να αποδίδει τα έσοδα της δεκαήμερης θητείας της στο Δημόσιο Ταμείο, καθώς και τα λοιπά χρηματικά ποσά από τα υγειονομικά τέλη (άρθρ.24). Κάθε 5η και 10η ημέρα του δεκαημέρου οι Επίτροποι Υγειονόμοι συγκεντρώνονταν για την απόδοση των οφειλομένων τελών, «per riunire la resa» (άρθρ.9).

Η οικονομική βιωσιμότητα των υγειονομικών υπηρεσιών βασιζόταν απόλυτα στη δυνατότητα είσπραξης των προστίμων και των τελών καθώς ήταν ο μοναδικός τρόπος πληρωμής των μισθών και των πάγιων εξόδων της υπηρεσίας, λόγω της οικονομικής δυσπραγίας που αντιμετώπιζε τότε η Δημοκρατική Γαλλία, ευρισκόμενη σε συνεχή εμπόλεμη κατάσταση. Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων των Κυθήρων διετίθετο για την ενίσχυση των γαλλικών στρατευμάτων και οι κρατικές δομές έπρεπε να αυτοσυντηρούνται με ό,τι περίσσευε και με όποιο τρόπο μπορούσαν.

Κεφ. 6.2. Η λειτουργία του Λαζαρέτου

Η επόμενη παράμετρος του οργανογράμματος του Υγειονομείου Κυθήρων αναφερόταν στην κύρια αποστολή του, δηλαδή στην αντιμετώπιση επιδημικών ασθενειών και στην κήρυξη κατάστασης εκτάκτου ανάγκης. Η αρχειακή πηγή αποτυπώνει την αγωνία των ανθρώπων της εποχής απέναντι στην απειλή της επιδημίας, η οποία αντιμετωπιζόταν με τρόμο. Γι' αυτό οδήγησε τη διοίκηση στη σύνταξη άρθρων τα οποία καθόριζαν τη λειτουργία της υπηρεσίας σε συνθήκες κρίσης.

Ο Πρόεδρος των δέκα ημερών, σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης (in caso di urgenza), μπορούσε να συγκαλέσει έκτακτη Επιτροπή (estraordinaria Commissione) για την άμεση αντιμετώπιση της κατάστασης (άρθρ.14). Η Επιτροπή του Υγειονομείου σε κανονικές συνθήκες ασκούσε αυτόνομα τα καθήκοντα της, αλλά αυτό αναιρούνταν σε περίπτωση εκδήλωσης επιδημίας. Η στρατηγική για την αντιμετώπιση μιας επιδημίας έπρεπε να έχει την έγκριση της Κεντρικής Επιτροπής (άρθρ.26).

Εφόσον η κρίση κλιμακωνόταν και οι δυνάμεις και το προσωπικό του Υγειονομείου δεν επαρκούσαν, ήταν δυνατόν να ζητηθεί η συνδρομή των ενόπλων δυνάμεων, «si valerà della forza armata», μέσω αιτήματος προς τον Πολίτη Στρατιωτικό Διοικητή (Cittadino Comandante) (άρθρ.27). Η δράση της Επιτροπής του Υγειονομείου έπρεπε να συμπλέει με την πολιτική της Κεντρικής Επιτροπής

Κυθήρων και σε περίπτωση ανάγκης, «in caso di bisogno», με την ανώτερη Επιτροπή του Νομού του Αιγαίου (άρθρ.16). Συνεπώς, στην πράξη η αυτονομία του Υγειονομείου καθίστατο εξαιρετικά περιορισμένη και η διαχείριση κάθε έκτακτης και κρίσιμης περίπτωσης περιερχόταν στα χέρια των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων.

Η βασική λειτουργία του Υγειονομείου αφορούσε στην πρόληψη και προστασία έναντι των επιδημικών ασθενειών, μέσω της διαδικασίας της κοντουμάτιας, (*contumacia*), η οποία λάβαινε χώρα στο Λαζαρέτο/Λοιμοκαθακτήριο.³⁴⁷ Ο φορέας αυτός αποτελούσε τον εκτελεστικό μηχανισμό άσκησης υγειονομικής πολιτικής. Θεωρούνταν το *προκεχωρημένο φυλάκιο* του Υγειονομείου, μέσα στο οποίο απομονώνονταν τα πληρώματα και οι επιβάτες των πλοίων, ελέγχονταν και απολυμαίνονταν τα εμπορεύματα και καταγραφόταν κάθε πληροφορία σχετική με επιδημικές ασθένειες. Δεν ήταν τυχαίο ότι πάνω από είκοσι άρθρα, δηλαδή ο μισός σχεδόν οργανισμός του Υγειονομείου, ήταν αφιερωμένος στη λειτουργία του Λαζαρέτου. Η αρχειακή πηγή δείχνει την υπόσταση που είχε το Λαζαρέτο στην κοινωνική ζωή των Κυθηρίων ως εκτελεστικός φορέας του Υγειονομείου Κυθήρων, με κατασταλτικές αρμοδιότητες και εξουσίες αστυνομικού τύπου.

Στα βασικά καθήκοντα και υποχρεώσεις του εκάστοτε προέδρου της Επιτροπής του Υγειονομείου ήταν να επισκέπτεται συχνά το Λαζαρέτο και να ελέγχει εάν όλα λειτουργούσαν σύμφωνα με τους κανονισμούς (άρθρ.31). Οι καταθέσεις των ναυτικών από τα πλοία λαμβάνονταν από τα μέλη της Επιτροπής του Υγειονομείου με την παρουσία του Γραμματέα (άρθρ.32). Η ίδια η Επιτροπή διόριζε τον υπεύθυνο Καπετάνιο του Λαζαρέτου, (*Capitano di Lazzaletto*) (άρθρ.33). Ο αξιωματούχος αυτός ήταν αρμόδιος για τις διαδικασίες απολύμανσης και εξαερισμού, «*eseguire l'aerazione*»,³⁴⁸ των εμπορευμάτων, με άμεση και αποκλειστική ευθύνη «*il tutto sotto l'immediata di lui risponsabilità*» (άρθρ.34). Η λειτουργία του Λαζαρέτου βρισκόταν υπό το στενό έλεγχο της προϊσταμένης διοικητικής αρχής του Υγειονομείου.

Η διενέργεια της κοντουμάτιας ήταν ο λόγος ύπαρξης του Λαζαρέτου, οι εγκαταστάσεις του οποίου αποτελούσαν το βασικό τόπο διεξαγωγής της. Η

³⁴⁷ Αναλυτικά βλέπε στο κεφάλαιο «2. Λοιμοκαθακτήρια: Ιερά καταφύγια της υγείας» στο Κωνσταντινίδου Κ., *Το κακό οδεύει έρποντας*, ό.π., σσ. 149-202.

³⁴⁸ Ο αερισμός, δηλαδή η έκθεση στον αέρα και στον ήλιο, μαζί με τον υποκαπνισμό ήταν οι βασικότερες μέθοδοι απολύμανσης εμπορευμάτων στα Λαζαρέτα της εποχής. Βλέπε Πανδή-Αγαθοκλή Β., «Καραντίνες και λοιμοκαθακτήρια στα Ιόνια νησιά», ό.π., σ. 23.

διαδικασία αυτή, εξαιτίας της βαρύτητας για τη ναυτιλία και τη δημόσια υγεία, ήταν μοιραία γραφειοκρατική, πολυσύνθετη με πολλές νομικές, οικονομικές και διοικητικές παραμέτρους. Σε πρόδρομο στάδιο, όταν ελλιμενιζόταν ένα πλοίο στα λιμάνια και τις ακτές των Κυθήρων, προηγούνταν η υποχρέωση του Υγειονομείου να ενημερωθεί για την υγειονομική κατάσταση των τόπων προέλευσης. Έπρεπε να συνταχθεί μια σχετική αναφορά υγείας (*rapporto alla salute*), βασισμένη στις καταθέσεις του πληρώματος, η οποία αποστέλλόταν άμεσα στην Επιτροπή του Υγειονομείου (άρθρ.22). Μάλιστα προβλεπόταν και αμοιβή για επιβεβαιωμένα νέα για εκδήλωση μολυσματικών ασθενειών στην ευρύτερη περιοχή του Μοριά, με το χρηματικό ποσό των δώδεκα πιάστρων, που θα εισέπραττε ο πληροφοριοδότης από το Κεντρικό Ταμείο (άρθρ.23).

Η κύρια διαδικασία της κοντουμάτσιας, και ιδίως το χρονικό διάστημα παραμονής σε αυτήν, ήταν το καίριο σημείο ενδιαφέροντος των άμεσα εμπλεκομένων και καθοριζόταν στα σχετικά άρθρα του Κανονισμού. Σε καμία περίπτωση η διάρκειά της δεν ήταν απόλυτη, αλλά ποίκιλλε ανάλογα με την περίπτωση. Αντίστοιχα διαμορφώνονταν οι ποινές για τους παραβάτες, καθοριζόταν η απολυμαντική διαδικασία του υποκαπνίσματος και ορίζονταν οι διοικητικές ενέργειες του Λαζαρέτου προς την ανώτερή του αρχή, το Υγειονομείο. Η χρονική περίοδος που μπορούσε να διαρκέσει η κοντουμάτσια οριζόταν ως εξής:

1. Επτά ημέρες για ευπαθή και ύποπτα προϊόντα, ως φορείς μεταδοτικών ασθενειών, προερχόμενα από τις Σκάλες του Μοριά, με την προϋπόθεση ύπαρξης πιστοποίησης του πλοίου από τις προξενικές αρχές της Δημοκρατικής Γαλλίας «*che siano munite di attestati di Consoli o agenti della Repubblica Francese*», (άρθρ.35) και δεκατέσσερις ημέρες, εφόσον δεν υπήρχε τέτοια πιστοποίηση (άρθρ.35). Επιπροσθέτως, για όσα πλοία προέρχονταν από περιοχές όπου δεν υπήρχαν προξενικές αρχές της Γαλλικής Δημοκρατίας, οι караβοκύρηδες έπρεπε να διαθέτουν τα υπόλοιπα απαραίτητα συνοδευτικά έγγραφα ναυσιπλοΐας και να δίνουν τον απαραίτητο όρκο (άρθρ.36).
2. Είκοσι ημέρες ως ποινή για τους παραβάτες του προβλεπόμενου υγειονομικού κανονισμού (άρθρ.37).
3. Τριάντα ημέρες για όσους προέρχονταν από την Ανατολή και κατέγραφαν αναφορά ασθένειας στα έγγραφά τους.

4. Μια απλή υποψία ασθένειας συνεπαγόταν είκοσι πέντε ημέρες, «*che contiene un semplice sospetto di mal non verifficato*» και όσοι διέθεταν έγγραφη *patenta* υπόκεινταν σε είκοσι ημέρες (άρθρ.52).
5. Είκοσι ημέρες για τα εμπορεύματα και σαράντα δύο για όσους κρινόταν ότι ήταν ύποπτοι φορείς ασθενειών (άρθρ.53).
6. Προβλεπόταν, από την επόμενη κιόλας μέρα μεταφοράς των επιβατών των πλοίων στο Λαζαρέτο, η δυνατότητα όλων των ενδιαφερομένων να ενημερώσουν τον Καπετάνιο του Λαζαρέτου αναφορικά με τις πιθανές μεταδοτικές ασθένειες, «*soggetti al contagio*» (άρθρ.38).

Κατά τη διάρκεια της κοντουμάτσιας, εφόσον ο Καπετάνιος του Λαζαρέτου λάμβανε νέες πληροφορίες υγειονομικού ενδιαφέροντος, θα μπορούσε να την αναπροσαρμόσει αναλόγως, σύμφωνα πάντα με τη γνώμη της Επιτροπής του Υγειονομείου (άρθρ.39). Εφόσον οι προερχόμενοι επιβάτες από την Ανατολή έδιναν ψευδή όρκο για την προέλευσή τους, υπόκεινταν σε κοντουμάτσια ανάλογα με την αληθινή τους προέλευση. Οι караβοκύρηδες που δήλωναν ψευδώς τον τόπο προέλευσής τους πλήρωναν πρόστιμο πενήντα ταλίων (άρθρ.40).

Σύμφωνα με τη διαδικασία της κοντουμάτσιας οι επιβάτες που βρίσκονταν στο Λαζαρέτο ήταν υποχρεωμένοι να ανοίγουν τα μπαούλα τους για εξέταση και να υποβάλλονται σε υποκαπνισμό,³⁴⁹ «*saranno obbligati ad aprire le loro particolari Casse o Bauli, e sottoposti ad un profumo in Camera chiusa*» (άρθρ.45). Σε περίπτωση υποψίας για την προέλευση των επιβατών, «*della provenienza sarà sospetto*», η διαδικασία του υποκαπνισμού διεξαγόταν δύο φορές, η μία στο μέσον της κοντουμάτσιας και η άλλη μια μέρα πριν ολοκληρωθεί και παραλάβουν την *pratica* (ελευθεροκοινωνία) (άρθρ.46). Εφόσον οι επιβάτες προέρχονταν από τόπο μολυσμένο από επιδημική νόσο, υποβάλλονταν σε τρεις διαδικασίες υποκαπνίσματος (άρθρ.47). Η ίδια πρακτική προβλεπόταν και σε κάθε περίπτωση για όσους προέρχονταν από ύποπτα μέρη για μολυσματικές ασθένειες (άρθρ.48). Υπεύθυνος για την επίβλεψη των διαδικασιών του υποκαπνίσματος ήταν ο Καπετάνιος του Λαζαρέτου (Capitano del Lazzaretto), με εκτελεστικά όργανα τους στρατιώτες³⁵⁰ της

³⁴⁹ Ο.π., σ. 19, η διαδικασία του υποκαπνισμού σκόπευε στην απολύμανση μέσω καγίματος θειαφιού, σμύρνας και πίσσας.

³⁵⁰ Στο άρθρο 49 και 50 υπάρχει ο όρος *fante* (=φαντάρος, στρατιώτης) και όχι *guardiani* (=φύλακες) που αναφέρεται στα άρθρα 25 και 30. Δεν είναι ευκρινές γιατί υπάρχει αυτή η διαφοροποίηση, αλλά από τα συμφραζόμενα προκύπτει ότι πρόκειται για το ίδιο μεσαίο και κατώτερο εκτελεστικό

Επιτροπής του Υγειονομείου (fante della Commissione di Sanità) (άρθρ.49). Προβλεπόταν σχετική χρέωση για τους επιβάτες, με κόστος ένα πιάστρο, το οποίο αποδιδόταν στο στρατιώτη του Υγειονομείου και στο Ταμείο της Επιτροπής (άρθρ.50). Τέλος όσα ίσχυαν για τους επιβάτες σύμφωνα με τον Κανονισμό εφαρμόζονταν αντίστοιχα και για τα πλοία (άρθρ.51).

Η τύχη των εμπορευμάτων μετά την κοντουμάτσια και την έξοδό τους από το Λαζαρέτο καθοριζόταν από τον ενδιαφερόμενο έμπορο (άρθρ.41). Σε περίπτωση που υπήρχαν πολλοί ενδιαφερόμενοι έμποροι η διαδικασία πραγματοποιούνταν από τον εμπορικό αντιπρόσωπο του πλοίου, (Raccomandatario del Bastimento) (άρθρ.42). Ο αριθμός των εμπορών καθοριζόταν από την Επιτροπή του Υγειονομείου, σε αναλογία με την ποσότητα των εμπορευμάτων (άρθρ.43). Όσοι πλοιοκτήτες ήθελαν μπορούσαν να ασχοληθούν οι ίδιοι με την απολύμανση των εμπορευμάτων τους (άρθρ.44). Τέλος προβλεπόταν ότι για όλες τις διαφορές και τις εντάσεις που ανέκυπταν κατά τη διάρκεια μιας δύσκολης και χρονοβόρας διαδικασίας όπως η κοντουμάτσια, για την επίλυσή τους ήταν υπεύθυνο το Ειρηνοδικείο (ufficio di Giudice di Pace) (άρθρ.28).

Όπως αναφέρθηκε, κύρια αρμοδιότητα του Λαζαρέτου ήταν η διεξαγωγή της κοντουμάτσιας. Με βάση αυτή, οι υπόλοιπες αρμοδιότητες του Λαζαρέτου διαρθρώνονταν συνοπτικά ως εξής:

1. Περιορισμός του πληρώματος και των επιβατών σε ειδικό χώρο.
2. Καθορισμός της διάρκειας της κοντουμάτσιας, ανάλογα με τον τόπο προέλευσης και πιθανά στοιχεία ύπαρξης κρουσμάτων επιδημικών ασθενειών.
3. Απολύμανση των ανθρώπων και των εμπορευμάτων, κυρίως με τη διαδικασία του υποκαπνίσματος και του εξαερισμού.
4. Επιβολή προστίμων σε περίπτωση διαπίστωσης υγειονομικών παραβάσεων.
5. Είσπραξη τελών και δασμών.
6. Καταγραφή πληροφοριών από τα μέλη του πληρώματος για επιδημικές ασθένειες, κυρίως από την Ανατολή. Η αρμοδιότητα αυτή δείχνει την

προσωπικό του Υγειονομείου, που μεταγενέστερα στην Βρετανική Αρμοστεία θα αναφέρονταν ως υγειονομοφύλακες. Άλλωστε στα βενετικά Υγειονομεία και Λοιμοκαθαρτήρια υπήρχαν παράλληλα και οι δύο αυτές κατηγορίες υπαλλήλων που ενδεχομένως ταυτίζονταν. Ανήκαν σε κατώτερα κοινωνικά στρώματα, διαβαθμιζόνταν σε κατηγορίες ανάλογα με την αμοιβή και τη μονιμότητα του αξιώματός τους και βασικά καθήκοντά τους ήταν η επιτήρηση των χώρων του Υγειονομείου και του Λοιμοκαθαρτηρίου και ο έλεγχος των εγκλείστων σε αυτό. Βλέπε Κωνσταντινίδου Κ., *Το κακό οδεύει έρποντας*, ό.π., σσ. 107-108.

βαρύνουσα σημασία που είχε για τη διοίκηση των Κυθήρων η σχέση και η επικοινωνία με την Ανατολή.

7. Αποστολή όλων των στοιχείων στην Κεντρική Επιτροπή του Υγειονομείου.

Το Λαζαρέτο αποτελούσε το εκτελεστικό τμήμα του Υγειονομείου και διέθετε ένοπλο προσωπικό για να φέρει εις πέρας τη διαδικασία της κοντουμάτσιας. Ελεγχόταν από τη Επιτροπή του Υγειονομείου από την οποία διορίζονταν τα μέλη του και στην οποία απολογούνταν σε περίπτωση εσωτερικών παραβάσεων και πειθαρχικού ελέγχου. Χωρίς το Λαζαρέτο δεν υφίστατο άσκηση υγειονομικής πολιτικής και δεν υπήρχε κανένας ουσιαστικός έλεγχος στη ναυτιλιακή κίνηση πλοίων, ανθρώπων και εμπορευμάτων.

Το έγγραφο της 16ης Thermidor-03/04.08.1798³⁵¹ περιλάμβανε ρυθμίσεις για την κοντουμάτσια των πλοίων που προέρχονταν από την Πελοπόννησο και ιδιαίτερα τη Μάνη. Σύμφωνα με αυτό οι υγειονόμοι των Κυθήρων όφειλαν να εξετάζουν με ιδιαίτερη προσοχή τα ταξιδιωτικά έγγραφα των πλοίων από τη Μάνη (Rei di Maina) και μετέφεραν δημόσια-ιδιωτική αλληλογραφία. Ο έλεγχος πραγματοποιούνταν από τον Εκτελεστικό Επίτροπο, τον αξιωματούχο του Υγειονομείου Δημήτρη Αλβανάκη και τον έμπορο Αναγνώστη Ζαμπόκα, οι οποίοι διαβεβαίωναν για την καλή κατάσταση της δημόσιας υγείας στον τόπο εκείνο. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε για μια παρακείμενη νησίδα ονόματι Tranno,³⁵² την καλή κατάσταση δημόσιας υγείας της οποίας διαβεβαίωναν οι αναφερόμενοι καπετάνιοι. Η οθωμανική Μάνη εξαιτίας της γειτνίασης με τα Κύθηρα αποτελούσε την μία από τις δύο γεωγραφικές περιφέρειες που επηρέαζαν τη ναυτιλιακή κίνηση και επικοινωνία τους, ενώ η άλλη ήταν η Κρήτη.

Οι Επίτροποι του Υγειονομείου, Αντώνιος Κασιμάτης (Antonio Cassimati Commisario), Λινάρδος Κασιμάτης (Linardo Cassimati Commisario) και Ιάκωβος Μουάτσος (Giacomo Moazo Commisario), αποφάσισαν ομόφωνα να ρυθμίσουν την κοντουμάτσια ως εξής:

³⁵¹ 38. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 3 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 03/04.08.1798.

³⁵² Είναι πιθανό η ονομασία αυτή να παραπέμπει στη νησίδα Κρανάη ή Μαραθονήσι, που βρίσκεται νοτιοανατολικά του Γυθείου και στέγαζε πύργο της οικογένειας των Τζανετάκηδων/Γρηγοράκηδων, που έφεραν τον τίτλο του Μπέη της Μάνης. Μπορούσε ακόμη να αφορά και τα Τρίνησα, που επίσης βρίσκονται κοντά στο Γύθειο, σε στρατηγικό για τη ναυτιλιακή κίνηση σημείο.

1. Οι επιβάτες που προέρχονταν από το Μοριά και διέθεταν πιστοποιητικά υπόκεινταν σε κοντουμάτσια επτά ημερών.
2. Όσοι δεν διέθεταν πιστοποιητικά υπόκεινταν σε κοντουμάτσια δεκατεσσάρων ημερών, για να διευκολύνεται το εμπόριο.
3. Όσοι προέρχονταν από την προαναφερθείσα νησίδα, υπόκεινταν σε κοντουμάτσια τριάντα ημερών, σύμφωνα με το 52ο άρθρο του κανονισμού του Υγειονομείου.
4. Η παραπάνω διάταξη ίσχυε μέχρι να επιβεβαιώσουν οι προξενικές αρχές με πιστοποίηση για την εξάλειψη μολυσματικών ασθενειών από τη νησίδα Tranno.

Η ρύθμιση αυτή ήταν διαταγή της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υγειονομείου Κυθήρων στη Χώρα και έπρεπε να αποσταλεί σε κάθε περιφερειακή υπηρεσία για το θέμα της κοντουμάτσιας των πλοίων, των εμπορευμάτων και των ανθρώπων που προέρχονταν από τη Μάνη. Το βάρος της εφαρμογής της έπεφτε στην Κεντρική Υπηρεσία και στις υγειονομικές εγκαταστάσεις του Καψαλιού.

Η διαδικασία της κοντουμάτσιας ήταν η πλέον σημαντική και απαιτητική υγειονομική διαδικασία, έτσι στις 9 Thermidor-27/28.07.1798, η Κεντρική Επιτροπή του Υγειονομείου επιβεβαίωσε τη βούλησή της να τη διατηρήσει υπό αυστηρό έλεγχο. Το σχετικό έγγραφο χωριζόταν σε δύο μέρη,³⁵³ στο διαβιβαστικό προς την Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων και στην κοινοποίηση του διατάγματός της (*proclamazione*) στο κοινό. Το Υγειονομείο Κυθήρων αντιμετώπιζε δυσκολίες που προέκυπταν από τον περιορισμό ανθρώπων στις εγκαταστάσεις του Λαζαρέτου για την κοντουμάτσια. Το έγγραφο³⁵⁴ της προκήρυξης εκδόθηκε με αφορμή άτομο που επιχείρησε να δραπετεύσει από τους χώρους διεξαγωγής της κοντουμάτσιας (δηλαδή το Λαζαρέτο) όπου ήταν περιορισμένος, χωρίς σχετική άδεια.

Η πράξη αυτή έπρεπε να αντιμετωπιστεί ως βαρύτατη παραβίαση των υγειονομικών κανόνων καθώς δυνητικά μπορούσε να έχει ολέθριες συνέπειες για την δημόσια υγεία. Οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν χαρακτηριστικοί της βαρύτητας της παραβίασης των υγειονομικών κανόνων ως κακοήθους κατάχρησης, «*pernicioso abuso*», με θανάσιμες επιπτώσεις, «*fatali conseguenza*». Η Επιτροπή του

³⁵³ 36. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 1 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798.

³⁵⁴ 37. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 2 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798.

Υγειονομείου όριζε απερίφραστα ότι χωρίς την άδειά της ουδείς μπορούσε να αποφύγει τη διαδικασία της κοντουμάτσιας. Από αυτό το έγγραφο, όπως και από άλλα που παρατίθενται στη συνέχεια, αποδεικνύεται πόσο δύσκολη ήταν η διαδικασία αυτή στην πράξη για το Υγειονομείο Κυθήρων προκειμένου να τη φέρει εις πέρας. Το θέμα αυτό επανήλθε δριμύτερο και ταλάνισε τόσο την Κεντρική Υπηρεσία του Υγειονομείου, όσο και τα περιφερειακά παραρτήματά του.

Κεφ. 6.3. Καταγραφή πλοίων και βαρκών που ελλιμενίζονταν στα Κύθηρα (1798)

Το έγγραφο με τίτλο «Catalogo de’ Bastimenti e Barche di quest’isola di Cerigo» αφορούσε στη βασική υποχρέωση του Υγειονομείου να καταγράφει το σύνολο των πλοίων και βαρκών που ελλιμενίζονταν στα λιμάνια των Κυθήρων.³⁵⁵ Το συγκεκριμένο ήταν αντίγραφο, κάτι που οφειλόταν στην υποχρέωση του Υγειονομείου να αποστέλλει συνεχώς αντίγραφα των καταστάσεων του προς γνώση και έλεγχο της Κεντρικής Διοίκησης. Στην εισαγωγή του εγγράφου αναφερόταν ως νομιμοποιητικό στοιχείο το σχετικό πλαίσιο βάσει του οποίου συντάχτηκε.³⁵⁶ Σύμφωνα με αυτή την καταγραφή, τη δεδομένη χρονική στιγμή³⁵⁷ υπήρχαν δεκαεπτά πλοία και βάρκες στα Κύθηρα, τα δεδομένα των καταγραφών περιλάμβαναν τα εξής:

1. Το είδος του πλεούμενου
2. Το όνομά του³⁵⁸
3. Τα στοιχεία του καπετάνιου (capitano)³⁵⁹ του πλοίου και του ιδιοκτήτη (padrone) για τις βάρκες

³⁵⁵ 40. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Έγγραφο 8 [Κατάλογος των πλοίων και των βαρκών που ελλιμενίζονταν στα Κύθηρα], χ.χ.

³⁵⁶ Ο κανονισμός του Υγειονομείου ανέφερε για τον κατάλογο που αφορά στις βάρκες του νησιού ότι έπρεπε να αναγράφεται η χωρητικότητα, η ονομασία, οι ιδιοκτήτες, οι караβοκύρηδες και οι καπετάνιοι τους, «Si dovrà formare della Commissione un Catalogo di tutte le Barche dell’isola, in cui sia spiegata la loro portata, le loro denominazioni, i loro Proprietarj, e Carabochiri, o Capitanj servi sono Bastimenti, e questo Catalogo sarà spedito in copia a lume della Commissione Centrale, e dell’amministrazione del dipartimento».

³⁵⁷ Η οποία ημερομηνία δεν αναφερόταν στο συγκεκριμένο αντίγραφο, δεδομένου όμως ότι ανήκε στην περίοδο του Νομού του Αιγαίου το πιθανότερο ήταν ότι αφορούσε την άνοιξη (από τον Μάιο και μετά) του 1798.

³⁵⁸ Το όνομα αναφερόταν εφόσον επρόκειτο για πλοίο καθώς στην περίπτωση των ψαράδικων και λοιπών βαρκών αναφερόταν μόνο ο ιδιοκτήτης.

4. Τη χωρητικότητά του

Με βάση αυτά τα στοιχεία στον κατάλογο καταγράφονταν οι εξής τύποι των πλοίων:

1. Ένα πλοίο τύπου πολάκας (polaca)³⁶⁰
2. Έξι μεγάλες αλιευτικές βάρκες (Barca grande pescereccia da rete)
3. Μια μικρή βάρκα (Barca di spezzo)
4. Πέντε βάρκες μεταφοράς επιβατών και εμπορευμάτων (Barca di Traghetto)
5. Τρεις μικρές αλιευτικές βάρκες (Barca piccioli di pesca)
6. Μια βάρκα (Un Battelo)

Οι υπηρεσίες του Υγειονομείου, αναφορικά με την τήρηση μητρώων και καταλόγων με καταγραφή στοιχείων ναυτιλιακής κίνησης και βαρκών που ελλιμενίζονταν στα Κύθηρα, ακολουθούσαν κατά γράμμα τις οδηγίες του κανονισμού και ενημέρωναν σχετικά την Κεντρική Επιτροπή όπως προβλεπόταν.

Κεφ. 6.4. Η λειτουργία των περιφερειακών παραρτημάτων του Υγειονομείου στον Αυλέμονα και στον Ποταμό

Το Υγειονομείο αποτελούσε υπηρεσία που ρύθμιζε τη ναυτιλιακή κίνηση, τη διακίνηση των εμπορευμάτων και τη μεταφορά αλληλογραφίας και ειδήσεων από τον έξω κόσμο στο απομονωμένο νησί των Κυθήρων. Αυτές οι λειτουργίες ήταν ζωτικές για τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων, οι οποίοι έδιναν μεγάλη βαρύτητα στην επικοινωνία της Κεντρικής Επιτροπής του Υγειονομείου στη Χώρα με τα περιφερειακά παραρτήματα. Οι αρχειακές πηγές που μελετήθηκαν και παρουσιάζονται δείχνουν τη σημασία της μεταφοράς ειδήσεων και προσώπων μέσα από τα πλοία, την κίνηση των οποίων ήλεγχε το Υγειονομείο, αλλά και την αντίθεση που προκάλεσαν οι ρυθμίσεις για τη μεταφορά τροφίμων, όπως στην περίπτωση που οδήγησαν τους δημοτικούς αντιπροσώπους του Ποταμού σε ρήξη. Η υπηρεσία

³⁵⁹ Πρέπει να σημειωθεί ότι βάσει των επωνύμων των καπετάνιων σχεδόν όλα τα πλοία ήταν κυθηραϊκής προέλευσης.

³⁶⁰ Η πολάκα ήταν ένα πολύ διαδεδομένο στο Ιόνιο ιστιοφόρο πλοίο βενετσιάνικης κατασκευής με τρία κατάρτια, το οποίο είχε εκτεταμένη εμπορική χρήση, (<βενετ. Polaca = πολωνέζα). Βλέπε Βλασσόπουλος Γ. Σ., *Συμβολή στην ερμηνεία ναυτικών και εμπορικών όρων των Επτανήσιων, 18ος και 19ος αιώνας*, Παπαζήση, Αθήνα 2001, σ. 117.

αυτή είχε μεγάλη σημασία για την ανώτερη διοίκηση, αλλά και για την καθημερινότητα των πολιτών.

Το έγγραφο της 14ης Praireal-14/15.06.1798³⁶¹ αποδεικνύει τη σημασία για την Κεντρική Διοίκηση των αναφορών που λάμβανε από τα πλοία μέσω του Υγειονομείου. Στην προκειμένη περίπτωση, ο στρατιωτικός διοικητής των Κυθήρων Μικέλ (Le Comandante Militaire de Cerigo Michel), παρέλαβε αλληλογραφία από τον κυβερνήτη της γαλλικής φρεγάδας *Προύνας*, μέσω του παραρτήματος του Υγειονομείου στον Αυλέμονα.³⁶² Ο Michel, έχοντας την ανάγκη να μεταφέρει προσωπικό, συμφώνησε με τον караβοκύρη Χρήστο Κακάρα, ο οποίος ήταν ήδη καταγεγραμμένος στην κατάσταση των πλοιοκτητών του Υγειονομείου,³⁶³ για να μεταφέρει τους απεσταλμένους του γάλλου διοικητή στην Κορώνη. Η οικονομική αμοιβή του πλοιοκτήτη ορίστηκε στα πέντε γρόσια την ημέρα.

Σε αυτή την περίπτωση διαφαίνεται πλήρως η λειτουργία του υγειονομικού μηχανισμού στην πράξη, πρώτα με την έλευση της γαλλικής φρεγάτας στον Αυλέμονα, ακολούθως με την παραλαβή της αλληλογραφίας από το ενταύθα υγειονομικό παράρτημα, το οποίο τη διεβίβασε στη στρατιωτική διοίκηση της Χώρας. Ο στρατιωτικός διοικητής ήρθε σε συνεννόηση με τον καταχωρημένο στο μητρώο του Υγειονομείου караβοκύρη Χρήστο Κακάρα για τη μεταφορά προσωπικού στην Κορώνη. Για τη Δημοκρατική Γαλλία, η οποία βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με τη Μεγάλη Βρετανία, ήταν ζωτικής σημασίας οι ειδήσεις που μετέφεραν τα διάφορα πλοία στα λιμάνια της, η διακίνηση αλληλογραφίας και η μεταφορά στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού. Το Υγειονομείο ήταν άμεσα εμπλεκόμενη υπηρεσία σε όλο αυτό το διοικητικό σύστημα και η εύρυθμη λειτουργία του ήταν απαραίτητη για τους Δημοκρατικούς Γάλλους.

³⁶¹ 41. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 9 [Συμφωνία για μεταφορά Γάλλων μέσω κυθηραϊκού καϊκιού], 14/15.06.1798.

³⁶² Παρόλο που δεν αναφερόταν η Σανιτά, ήταν σίγουρο, βάσει αρμοδιοτήτων, ότι αυτή είχε παραλάβει την αλληλογραφία, την είχε παραδώσει στο στρατιωτικό διοικητή Michel και κατόπιν ενεργοποιήθηκε για την επιστράτευση του караβοκύρη προς εξυπηρέτηση των Γάλλων.

³⁶³ Βλέπε 40. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 8 [Κατάλογος των πλοίων και των βαρκών που ελλιμενίζονταν στα Κύθηρα], χ.χ., όπου έχει καταχωρηθεί ως «Barca di spazzo di Padrone Cristo Cacara della portata cantara circa settanta quindeci».

Η αναφορά της 10ης Ιουνίου 1798,³⁶⁴ την οποία υπέγραψαν οι δημοτικοί αντιπρόσωποι του Ποταμού Γεώργιος Μουλός, Αναστάσιος Βόβος και Τζώρτζης Μελέτης, δείχνει μια ένταση ανάμεσα στους υπαλλήλους του παραρτήματος της Κεντρικής Επιτροπής στον Ποταμό με το Υγειονομείο. Οι δημοτικοί αντιπρόσωποι απευθύνθηκαν απευθείας στην κεντρική διοίκηση του Δήμου, παρακάμπτοντας τεχνηέντως την καθ' ύλην αρμόδια Κεντρική Επιτροπή του Υγειονομείου. Η αντίδρασή τους οφειλόταν στο ότι η τελευταία είχε αποκλείσει τον Ποταμό ως σημείο προσέγγισης και μεταφοράς εμπορευμάτων. Δεν επέτρεπε δηλαδή την απευθείας μεταφόρτωση εμπορευμάτων στον Ποταμό, εφόσον δεν περνούσαν πρώτα για υγειονομικό έλεγχο από το λιμάνι του Καψαλιού, το οποίο όμως λόγω απόστασης καθιστούσε πολύ δύσκολη την έγκαιρη μεταφορά τους.

Η απόφαση αυτή βασιζόταν στο γεγονός ότι το Λαζαρέτο βρισκόταν στο Καψάλι και ως εκ τούτου κάθε πλοίο και εμπορεύμα, που έφτανε στα Κύθηρα, έπρεπε πρώτα να περάσει από εκεί για έλεγχο και κοντουμάτσια. Δημιουργήθηκε όμως πρόβλημα ανεφοδιασμού για τα καϊκια που μετέφεραν αγαθά από την Πελοπόννησο, καθώς η προσέγγιση μέσω του λιμανιού του Αυλέμονα ήταν η συντομότερη οδός για να φτάσουν τα αγαθά στην αγορά του Ποταμού. Αυτή η οδός όμως είχε απαγορευτεί για υγειονομικούς λόγους. Οι δημοτικοί αντιπρόσωποι του Ποταμού στην αναφορά τους διαμαρτυρήθηκαν έντονα εκφράζοντας όχι μόνο τους εαυτούς τους, αλλά όλους τους κατοίκους της περιοχής, γράφοντας «ήμῃς ἢ κάτοθεν ὑπογεγραμμένη κυνημένη ἀπο το πόπολο ὁποῦ εὐρίσκεται εἰς στεναχορίαν». Στράφηκαν εναντίον της Κεντρικής Επιτροπής του Υγειονομείου και στη διάταξη που τους επιβλήθηκε, υπογραμμίζοντας ότι στο παρελθόν τα εμπορεύματα έρχονταν απευθείας στον Ποταμό χωρίς να παρακάμπτονται οι υγειονομικές προφυλάξεις και χωρίς να ζημιώνεται η οικονομία, «Τόσον περικαλοῦμεν να γένη καθός καί ἄλλες φορές μέ πρόβλεψες ἡκολούθησε καί ἐφυλάκτη καί ἡ ὑγεία καί δέν ἐζημηόθη καί ἡ ὕκονομία». Η κατάσταση σκιαγραφήθηκε ως αρκετά επικίνδυνη για τη διαβίωση των κατοίκων και η Κεντρική Επιτροπή καλούνταν να πάρει άμεσα θέση.

Σε αυτή την περίπτωση διακρινόταν μια ενδοϋπηρεσιακή αντιπαράθεση στα Κύθηρα ανάμεσα στο περιφερειακό παράρτημα της Κεντρικής Επιτροπής στον Ποταμό και στην Κεντρική Επιτροπή του Υγειονομείου στη Χώρα. Η υγειονομική

³⁶⁴ 39. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 7 [Διαμαρτυρία των διοικητικών αξιωματούχων του Ποταμού για υγειονομικές διατάξεις], 10.06.1798.

ρύθμιση, που όριζε ότι έπρεπε να παρακάμπτεται το λιμάνι του Αυλέμονα και να κατευθύνονται όλα τα πλοία με τα εμπορεύματα στο Καψάλι, είχε προκαλέσει δυσχέρειες στην τροφοδοσία της αγοράς του Ποταμού. Οι δημοτικοί αντιπρόσωποι με το βάρος της εκπροσώπησης της τοπικής κοινωνίας απευθύνθηκαν στην ανώτερη θεσμικά Κεντρική Επιτροπή της Χώρας για να διευθετήσει το ζήτημα, περιγράφοντας την αρνητική κατάσταση που είχε διαμορφωθεί.

Το έγγραφο της 21ης Σεπτεμβρίου 1798³⁶⁵ ήταν αναφορά του υγειονόμου του Ποταμού Μελέτη,³⁶⁶ που υπέγραψε ως «πολίτης Μελέτης ντεπουτάτος εις ταίς ρίβες του Ποταμού», και χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο ανέφερε την άφιξη καϊκιού στην Αγία Πελαγία,³⁶⁷ σημειωτέον ότι η παραθαλάσσια αυτή περιοχή δεν διέθετε λιμάνι, καθώς στην περίπτωση αυτή θα το ανέφερε ως *πόρτο* και όχι ως *ρίβα*,³⁶⁸ και υπαγόταν διοικητικά στο Υγειονομείο του Ποταμού. Το καϊκι προερχόταν από τα Βάτικα και, όπως προέβλεπε ο κανονισμός, ο υγειονόμος ρώτησε πρώτα για την κατάσταση της υγείας τους, για να λάβει την απάντηση ότι ήταν καλή. Ακολούθως ρώτησε εάν είχαν να του μεταφέρουν νέα και ειδήσεις από τα μέρη που έρχονταν και η απάντησή τους ήταν αποκαλυπτική καθώς τον ενημέρωσαν για τη συγκέντρωση του ρωσο-οθωμανικού στόλου «μοῦ εἶπαν πὸς ἦρθε νέο φερμάνη καὶ ἐκηρίχθη εἰς τὴν Μονεμβασία ὅτι ἔχει ἡ Πόρτα μάχη μετὰ τὴν ρεμποῦμπληκα τῆς Φραντζῆς καὶ πὸς ἦρθαν δεκοκτὸ καράβια Μοσκόβηκα εἰς τὴν Μπόλη καὶ εὐγγίκανε ἔξο ἀπὸ τό

³⁶⁵ 26. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Έγγραφο 1 [Αναφορά υγειονόμου του Ποταμού], 21.09.1798.

³⁶⁶ Δεν αναφέρεται το βαπτιστικό του όνομα, ωστόσο σύμφωνα με το έγγραφο: 57. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 20/Έγγραφο 1 [Έγγραφο για την οργάνωση και επάνδρωση των υπηρεσιών του Υγειονομείου Κυθήρων], 09.08.1797, όπου αναφερόταν ως αξιωματούχος της Σανιτάς στον Ποταμό ο Zorzi Meletio, οπότε πρόκειται για τον ίδιο δημοτικό αντιπρόσωπο *αγιοῦτο* Τζώρτζη Μελέτη, που αναφέρεται στο έγγραφο: 39. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Έγγραφο 7 [Διαμαρτυρία των διοικητικών αξιωματούχων του Ποταμού για υγειονομικές διατάξεις], 10.06.1798. Για την εποχή ήταν σύνθετες αξιωματούχοι σε διοικητικούς και αστυνομικούς φορείς να έχουν διττή υπαλληλική ιδιότητα, ιδιαίτερα εφόσον ήταν εγγράμματοι, κάτι σπάνιο και περιζήτητο για τις υπηρεσίες αυτές. Η οικογένεια αυτή εντοπιζόταν στον Ποταμό τον 17ο και 18ο αι. Βλέπε Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 481-482.

³⁶⁷ Μέσα από αυτή την καταγραφή φαίνεται ότι η περιοχή της Αγίας Πελαγίας, η οποία βρίσκεται στο βορειανατολικό τμήμα του νησιού, στα τέλη του 18ου αι. χρησιμοποιούνταν για τον ελλιμενισμό πλοιαρίων από την Πελοπόννησο, παρόλο που οι λιμενικές εγκαταστάσεις ήταν υποτυπώδεις και δεν υπήρχε οργανωμένος οικισμός.

³⁶⁸ ρίβες = ακτές, (<ιταλ. rive).

Κάστρο». Σε αυτό το σημείο το έγγραφο παρουσιάζει σχεδόν σε διαλογικό επίπεδο την ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στους ταξιδιώτες και στον τοπικό υγειονόμο. Τα νέα αυτά ήταν πολύ σημαντικά για τα Κύθηρα. Οι μοναρχίες της Ευρώπης, καθοδηγούμενες από τη Βρετανία, την Αυστρία, τη Ρωσία, την Οθωμανική Αυτοκρατορία, την Πορτογαλία, τη Νάπολη, γερμανικά κράτη και τη Σουηδία, συνασπίστηκαν εναντίον της Δημοκρατικής Γαλλίας για να σταματήσουν την εξάπλωσή της και να επαναφέρουν τη μοναρχία στην Γαλλία. Η σύρραξη αυτή έμεινε γνωστή ως *Πόλεμος του Δευτέρου Συνασπισμού (1798-1802)*. Σε αυτό τον πόλεμο, το ναυτικό θέατρο ήταν η Ανατολική Μεσόγειος, με τα γαλλοκρατούμενα Ιόνια νησιά να αποτελούν κύριο στόχο, από τα οποία τα Κύθηρα ήταν το πρώτο υποψήφιο για κατάκτηση νησί, λόγω της γειννιάσής του με την Πελοπόννησο. Η ανωτέρω πληροφορία έφτασε, δια του Υγειονομείου, στη διοίκηση των Κυθίων περίπου τρεις εβδομάδες πριν την επίθεση του ρωσο-οθωμανικού στόλου στα Κύθηρα εναντίον των Δημοκρατικών Γάλλων. Η ιστορική εξέλιξη επαλήθευσε την ακρίβεια των πληροφοριών, παρότι δεν αποτυπώθηκε η αντίδραση του λοχαγού Michel σε αυτά τα νέα. Φάνηκε όμως ο επιτελικός ρόλος του Υγειονομείου στο να λαμβάνει νέα και ειδήσεις στρατηγικής σημασίας. Το Υγειονομείο αποτελούσε το βασικό φορέα επικοινωνίας των Κυθίων με τον υπόλοιπο κόσμο και αυτό αφορούσε την τοπική διοίκηση, αλλά και την ευρύτερη κυθηραϊκή κοινωνία.

Το δεύτερο τμήμα της αναφοράς επικεντρώθηκε στη διαδικασία της κοντουμάτσιας και σε δεύτερο καϊκι που έφθασε ταυτόχρονα με το πρώτο. Ο υγειονόμος διέταξε τους επιβάτες να πάνε σε καθορισμένο χώρο, συνοδεία στρατιώτη του Υγειονομείου για την κοντουμάτσια, αλλά αυτοί αρνήθηκαν να υπακούσουν και απεχώρησαν.³⁶⁹ Προφανώς για να σώσει τα προσχήματα ο υγειονόμος ανέφερε ότι τους ρώτησε για την υγεία τους και του απάντησαν ότι ήταν καλά, «τούς έρότησα διά τήν ηγία τους καί μού εἶπαν ὅτι εἶνε ὑγία». Η διαδικασία της κοντουμάτσιας ήταν απεχθής λόγω του πολυήμερου εγκλεισμού και φαίνεται ότι παραβιαζόταν συστηματικά. Το γεγονός ότι ο υγειονόμος δεν ζήτησε κάποια τιμωρία και απλά στο τέλος ανέφερε την απάντησή τους ότι ήταν καλά στην υγεία τους, φανέρωνε την απροθυμία του να καταδιώξει άλλους Κυθηρίους. Δεν βρέθηκε απάντηση της Κεντρικής Επιτροπής του Υγειονομείου σε αυτές τις αναφορές, άλλωστε, σε αντίστοιχο πρόβλημα τήρησης της κοντουμάτσιας, οι διακηρύξεις στις οποίες προέβη

³⁶⁹ Ο Μπαμπακάρης και ο Κατσούλης, βάσει των επιθέτων τους, ήταν Κυθηριοί.

το Υγειονομείο³⁷⁰ έδειχναν ότι οι παραβιάσεις και η αδυναμία τήρησης των υγειονομικών κανόνων ήταν συχνό φαινόμενο. Σε αυτή την περίπτωση οι αξιωματούχοι του Υγειονομείου αποδεικνύονταν είτε αδύναμοι είτε και απρόθυμοι για την αυστηρή τήρηση των προβλεπόμενων υγειονομικών ρυθμίσεων.

Κεφ. 7. Αρχαιοφυλακείο Κυθήρων

Το Αρχαιοφυλακείο Κυθήρων αποτέλεσε βασική δομή για τη βενετική διοίκηση, ως αποθετήριο διοικητικών, νομικών και πάσης φύσεως κρατικών εγγράφων, στο οποίο στηριζόταν για τον έλεγχο και την άσκηση της εξουσίας. Το ρόλο αυτό συνέχισε να ασκεί και επί Δημοκρατικών Γάλλων. Τα έγγραφα που μελετήθηκαν και παρουσιάζονται τεκμηριώνουν τη μετάβαση της υπηρεσίας από τη βενετική στη γαλλική διοίκηση και τη λειτουργία της στο νέο διοικητικό πλαίσιο.

Η διατήρηση των εγγράφων που παρήγαγε η διοίκηση και η διαχείρισή τους για να είναι ανακτήσιμα ανά πάσα στιγμή ήταν πολύ σημαντική για τη βενετική διοίκηση. Η εκτεταμένη γραφειοκρατική δομή της Βενετικής Πολιτείας είχε ανάγκη την ύπαρξη οργανωμένων αρχειακών υπηρεσιών για τη στήριξη του διοικητικού της έργου. Η Βενετία προσέδωσε μεγάλη σημασία στα αρχεία της καθ' όλη τη διάρκεια της κυριαρχίας της.³⁷¹ Είχε αντιληφθεί ότι με αυτό τον τρόπο εξασφάλιζε τα έννομα δικαιώματα των πολιτών, την εύρυθμη λειτουργία της διοίκησης και τη διαχείριση της εκτεταμένης θαλάσσιας αυτοκρατορίας της. Το αρχείο για τη βενετική διοίκηση σήμαινε πάνω από όλα έλεγχο στις δομές που είχε ιδρύσει και στους αξιωματούχους που διόριζε στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο.

Οι Βενετοί επιδίωκαν η κρατική οργάνωση τόσο της Μητρόπολης όσο και του Stato da Mar να βασίζεται στην ύπαρξη αρχαιοφυλακείων. Οι αξιωματούχοι που

³⁷⁰ 36. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 1 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798 και 37. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 2 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798.

³⁷¹ Όπως αναφέρει στην εργασία της η Κολυβά Μ., *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική Αναδρομή*, ό.π., σ. 120 «Οι μεσογειακές πολιτείες της γειτονικής Ιταλίας, πόλεις-κράτη με πρωτοπόρους τη Βενετία και τη Γένοβα, διατηρούν καταρχήν τις αποφάσεις των διαφόρων θεσμικών οργάνων τους και στη συνέχεια τα οικονομικής, δημοσιονομικής και διαχειριστικής φύσεως έγγραφα. Σε αυτά, πολύ σύντομα, προστίθενται και τα συμβόλαια, *atti notarili*, και τα ιδιωτικά συμφωνητικά. Στη διάρκεια του 14ου και 15ου αι., κάθε διοικητική, δικαστική και οικονομική υπηρεσία διατηρεί, ως φορέας παραγωγής και διαχείρισης, τα δικά της αρχεία».

αναλάμβαναν τη στελέχωση των υπηρεσιών αυτών ήταν σημαίνοντα πρόσωπα και απολάμβαναν σημαντικό κύρος. Κάθε συλλογικό όργανο, δομή και κοινοτική συσσωμάτωση που λειτουργούσε νόμιμα στο πλαίσιο της Βενετικής Πολιτείας υποχρεούνταν να τηρεί βιβλία πρακτικών, πράξεων, κανόνων, διαταγών, πρωτοκόλλων αλληλογραφίας, καταλόγους μελών και ό,τι σχετικό έπρεπε να καταγραφεί. Οι Βενετοί ήθελαν ανά πάσα στιγμή να είναι σε θέση να ανατρέχουν στα αρχεία κάθε φορέα που λειτουργούσε υπό την αιγίδα τους για να τον ελέγχουν και να τον παρακολουθούν. Οι υπεύθυνοι των αρχείων, τόσο στη Μητρόπολη όσο και στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο, θεωρούνταν σημαντικοί αξιωματούχοι και ανήκαν στην ανώτερη υπαλληλική τάξη. Οι βενετικές αρχές κατά καιρούς εξέδιδαν αποφάσεις σχετικές με τη λειτουργία των αρχείων,³⁷² συγκεκριμένα:

1. Η φύλαξη και διαχείριση των αρχείων είχε ανατεθεί στον αξιωματούχο-αρχαιοφύλακα (*cancelliere della città e Nodaro deputato all'archivio*)
2. Είχε οριστεί με επαναλαμβανόμενα διατάγματα η συρραφή των λυτών εγγράφων σε δεσμίδες (*filze*) και η καταχώριση του περιεχομένου σε πρωτόκολλα (*registra*)
3. Στις 15 Φεβρουαρίου 1616 ο Giovanni Pasqualigo, *Proveditor Generale et Inquisitore in Levante*, εξέδωσε διάταγμα βάσει του οποίου οι ποινικές αποφάσεις έπρεπε να τηρούνται σε ειδικό κατάστιχο

Το Αρχαιοφυλακείο Κυθήρων εξ αρχής αποτέλεσε υπηρεσία που στήριζε το έργο του εκάστοτε Προνοητή και στεγαζόταν στην έδρα του, στο Κάστρο της Χώρας Κυθήρων. Η παρουσία του ακολούθησε όλη τη βενετική διοίκηση στα Κύθηρα με αφετηρία το 1560. Τότε η πρωτεύουσα του νησιού μεταφέρθηκε από τον Άγιο Δημήτριο, που είχε καταστραφεί το 1537 από επιδρομή του οθωμανού ναυάρχου Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα, στη Χώρα όπου και παρέμεινε έως το 1797 με την έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων, καθώς εξακολούθησε να αποτελεί το διοικητικό κέντρο του νησιού. Το Αρχαιοφυλακείο διέθετε δημόσιο αρχαιοφύλακα (*Pubblico Archivista*) και ένα οργανωμένο αρχείο που αποτελούσε βασικό διοικητικό φορέα.

Η Δημοκρατική Γαλλία προώθησε και εξέλιξε το ρόλο του κρατικού αρχείου από την πρώτη κιόλας περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, το 1789, οπότε

³⁷² Μαρμαρέλη Α. & Δρακάκης Μ., «Καθημερινές φροντίδες και ανησυχίες του Αρχειονόμου των Κυθήρων τον περασμένο αιώνα», Καραπιδάκης Ν. (επιμ.), *Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1991-1992*, Αθήνα 1993, σσ. 59-60.

ιδρύθηκαν τα Εθνικά Αρχεία των Παρισίων³⁷³ ως κύριος φορέας απόθεσης των πράξεων και των αποφάσεων των οργάνων της Επανάστασης. Ακολούθησαν και άλλα νομοθετήματα που παραχώρησαν στα Εθνικά Αρχεία στοιχεία της εθνικής κληρονομιάς, ενσωματώνοντας σε αυτά και τις έγγραφες πράξεις του *Ancien Régime*. Η νοηματοδότηση των κρατικών αρχείων απέκτησε άλλη διάσταση από αυτή που είχε μέχρι τότε, καθώς με τη μελέτη τους τεκμηριώθηκε για πρώτη φορά η ιστορική έρευνα και η φυσιογνωμία ενός έθνους. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι θέλησαν να διατηρήσουν και να μελετήσουν τα έγγραφα που παρήγαγε η μοναρχία για να καταστήσουν σαφή τη διακριτή διαφορά που χώριζε τα δύο καθεστώτα, την *Παλαιά* από τη *Νέα Γαλλία*. Αξίζει να σημειωθεί ότι η φυσιογνωμία που έδωσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Εθνικά Αρχεία επηρέασε την αρχειονομική εξέλιξη στην υπόλοιπη Ευρώπη και οι βασικές αρχές που δόθηκαν τότε ισχύουν σε μεγάλο βαθμό έως και σήμερα.

Δεν είναι τυχαίο γεγονός ότι η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων συνέχισε τη λειτουργία του Αρχαιοφυλακείου Κυθήρων όπως φάνηκε στο οργανόγραμμα³⁷⁴ που ρύθμιζε τη λειτουργία της Κεντρικής Διοίκησης και όριζε ρητά στο 13ο άρθρο τη διατήρηση των δημοσίων εγγράφων στο Αρχείο (*Conservarà tutte le Pubbliche Carte, che vi fossero negl'archivj*). Δημόσιος αρχειοφύλακας (*Pubblico Archivista*) διορίστηκε ο Θεόδωρος Στάης, ο οποίος κατά τη διάρκεια του Προσωρινού Δημορχείου ασκούσε δικαστικά καθήκοντα στο Πρώτο Κομιτάτο των Κρισιμάτων. Πιθανότατα ο ίδιος ήταν ένας από τους εναλλασσόμενους Προέδρους της Επιτροπής του Υγειονομείου κατά την περίοδο του Νομού του Αιγαίου. Η θέση του Αρχαιοφύλακα απαιτούσε υψηλό μορφωτικό επίπεδο, που ο Στάης ως πρώην αστός της βενετοκρατίας διέθετε και τα αξιώματα που απέκτησε δείχνουν ότι απολάμβανε της εμπιστοσύνης των Δημοκρατικών Γάλλων. Το γεγονός ότι παράλληλα με τα δικαστικά του καθήκοντα ασκούσε μια διοικητική θέση φανέρωνε ότι και σε αυτή την περίπτωση η διάκριση των εξουσιών στα Κύθηρα δεν τηρήθηκε κατά γράμμα. Δεν βρέθηκαν στοιχεία για τη μετέπειτα πορεία του Θεοδώρου Στάη ως προς την αποδοχή του από τους Κυθηριούς. Ο δημόσιος αρχειοφύλακας ήταν επιφορτισμένος με την τήρηση των τρεχόντων δικαστικών αρχείων, των κατάστιχων με τις δικαστικές

³⁷³ Κολυβά Μ., *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική Αναδρομή*, ό.π., σσ. 128-131.

³⁷⁴ 46. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 14 [Οργανόγραμμα της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

αποφάσεις και των ποινικών μητρώων. Τα έγγραφα που παρουσιάζονται επιβεβαιώνουν τη λειτουργία του Αρχαιοφυλακείου και το ρόλο του στη δημόσια διοίκηση των Κυθήρων.

Στο έγγραφο της 12ης Ριονόσο-31.01/01/02.02.1798,³⁷⁵ το Δεύτερο Κομιτάτο των Κρίσεων απευθύνθηκε στο δημόσιο αρχειοφύλακα των Κυθήρων Θεόδωρο Στάη (Il Comitato di Giudiziario Criminale, e d'interna tranquillità di Cerigo al Cittadino Theodoro Stai Pubblico archivista di detta isola). Το Κομιτάτο επικαλέστηκε δικό του διάταγμα που εξέδωσε την ίδια μέρα σχετικά με την προκήρυξη του Προσωρινού Δημαρχείου της 7ης Φρουττιντόρ-25/26.08.1797. Με αυτό το έγγραφο το Κομιτάτο έδινε εντολή στο δημόσιο αρχειοφύλακα να διαγράψει το όνομα του Κωνσταντίνου Ασπιώτη του ποτέ Θωδωρή Ξένου, από το δικαστικό κατάστιχο (*Raspa*),³⁷⁶ στο οποίο ήταν καταχωρισμένος ως παραβάτης του νόμου. Η καταδίκη του Ασπιώτη είχε επέλθει μετά από δικαστική διαμάχη με την Ελένη Ασπιώτη του Γιώργη, αλλά στην περίπτωση αυτή ζητήθηκε η απαλλαγή του από την επιβληθείσα ποινή. Ως εκ τούτου το Κομιτάτο ανέμενε και τη σχετική απόδειξη από τον αρχειοφύλακα ότι η αλλαγή αυτή πραγματοποιήθηκε.

Στις 12 Θερμιδώρου-19.06.1798,³⁷⁷ η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων ζήτησε να λάβει το επικυρωμένο αντίγραφο ενός εγγράφου, που αφορούσε στη βενετική διοίκηση. Το Αρχαιοφυλακείο ανταποκρίθηκε άμεσα σε αυτό το αίτημα της διοίκησης (*di risposta amministrazione*) και επικύρωσε το έγγραφο, το οποίο προερχόταν από το Βιβλίο Καταχώρησης της Δημόσιας Αλληλογραφίας (*Copia tratta dal Libro Registro Lettere Pubbliche*). Το κατάστιχο αυτό αναφερόταν στη θητεία του βενετού πρώην Προνοητή και Φρουράρχου Κυθήρων Piero Marcello. Η φράση του εγγράφου «*esistente nello publico Archivio di detto luogo*» φανερώνει τη συνέχεια και την αδιάλειπτη λειτουργία του δημόσιου Αρχαιοφυλακείου καθ' όλη τη διάρκεια της βενετικής περιόδου. Η ημερομηνία του πρωτοτύπου εγγράφου ήταν η 10η

³⁷⁵ 60. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 1 [Διαγραφή καταδίκης που απόκειται στο Αρχαιοφυλακείο Κυθήρων], 31.01/01/02.02.1798.

³⁷⁶ Σύμφωνα με το λεξικό του Boerio, στο λήμμα *Raspa*, αναφέρεται ότι «*Poi comunemente chiamavasi ne' tempi Veneti quel Libro su cui si registravano le sentenze criminali d'ogni sorta* [= Συνήθως στον καιρό των Βενετών ονομαζόταν το Βιβλίο στο οποίο καταχωρούνταν οι ποινικές αποφάσεις κάθε είδους]». Βλέπε Boerio G., *Dizionario del dialetto veneziano*, ό.π.

³⁷⁷ 22. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 11/Εγγραφο 2 [Αντίγραφο διοικητικού εγγράφου του Αρχαιοφυλακείου Κυθήρων], 19.06.1798.

Ιουνίου 1779. Το έγγραφο αναφερόταν στο νεοεκλεγέντα Προνοητή Piero Marcello και απευθυνόταν στον απελθόντα Antonio Dandolo.

Ο Marcello ανέφερε ότι είχε καταπλεύσει στα Κύθηρα με το δημόσιο βενετικό σκάφος *Αχιλλέας* για να διαδεχθεί τον Dandolo ως νέος Προνοητής Κυθήρων. Το υπόλοιπο έγγραφο αναλωνόταν σε διαδικαστικά θέματα ανάληψης καθηκόντων, αλλά η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων για κάποιο λόγο θέλησε να έχει ακριβές αντίγραφο αυτής της διαδικασίας. Το Αρχαιοφυλακείο ανταποκρίθηκε άμεσα, όπως απαντάται και σε αρκετά άλλα έγγραφα που βρέθηκαν στο Αρχείο. Και στις δύο περιπτώσεις το Αρχαιοφυλακείο Κυθήρων λειτούργησε ως αποθετήριο διοικητικών και δικαστικών πράξεων και αντίστοιχα υποστήριξε έμπρακτα την εύρυθμη λειτουργία της διοίκησης και της δικαιοσύνης.

Κεφ. 8. Η Ορθόδοξη Εκκλησία στα Ιόνια νησιά 1204-1797

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204 επέφερε μια τεκτονική αλλαγή στη βυζαντινή Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι δυτικοί κυρίαρχοι ήταν καθολικοί και υπόλογοι στον Πάπα. Με τη νέα τάξη πραγμάτων που επέβαλε η 4η Σταυροφορία τυπικά φάνηκε ότι έκλεισε το χάσμα των δύο Εκκλησιών, της Ανατολικής και της Δυτικής, που είχε ανοίξει το *Σχίσμα του 1054*.³⁷⁸ Η Ορθόδοξη Εκκλησία έμπαινε σε φάση υποκατάστασής της από την Καθολική σε επίπεδο δομών, κλήρου και περιουσίας έως την αφομοίωσή της.³⁷⁹ Η πορεία αυτή έμελλε να αποτύχει, καθώς αγνοούσε τη διαμορφωμένη από αιώνες συνείδηση των ορθόδοξων πληθυσμών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, την αποξένωσή τους από τους επικυρίαρχους

³⁷⁸ Πρόκειται για το αμοιβαίο ανάθεμα που είχε επιδοθεί ανάμεσα στον Πάπα της Ρώμης Λέοντα Θ' και στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Μιχαήλ Κηρουλάριο.

³⁷⁹ Ο Peter Lock επισημαίνει ότι «Η αντικατάσταση του ανώτερου ελληνικού κλήρου, από τον Πατριάρχη μέχρι τους Επισκόπους, με Λατίνους αξιωματούχους και η στενή σύνδεση αυτής της βασικής δομής με τον λατινικό μητροπολιτικό κλήρο ήταν ένα από τα απροσδόκητα αποτελέσματα της εκτροπής της 4ης Σταυροφορίας προς την Κωνσταντινούπολη το 1204 [...] Το σχίσμα είχε ολοκληρωθεί στην πράξη και την επόμενη δεκαετία διαδόθηκε σε ολόκληρο το Αιγαίο από την άστοχη οικειοποίηση της ελληνικής εκκλησίας από τους Λατίνους». Βλέπε Lock P., *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο, 1204-1500*, Ενάλιος, Αθήνα 1998, σσ. 320-386.

καθολικούς³⁸⁰ και τη δυναμική της Ορθοδόξου Εκκλησίας ως πνευματικού και θεσμικού φορέα.

Αυτή η διαμάχη αποτυπωνόταν και στα κείμενα των περιηγητών στα Ιόνια νησιά, όπου ανάμεσα στις ποικίλες ταξιδιωτικές εντυπώσεις διαπιστώνεται ότι οι κάτοικοί τους παρότι είχαν σημαντικές διαφορές από τόπο σε τόπο, η στάση τους ήταν ενιαία σε ένα ζήτημα, στην απόλυτη ταύτισή τους με την Ορθόδοξη Εκκλησία και στη ριζική αντίθεσή τους με την Καθολική.³⁸¹ Η διαφορά αυτή των ορθοδόξων και καθολικών στη φραγκοκρατούμενη Ελλάδα είχε γίνει κατανοητή από τους Λατίνους επικυριάρχους και συνοψιζόταν στην παραδοχή του Βενετού Μαρίνου Σανούδου «ας παραδεχθούμε ότι μπορεί να κυριαρχούμε στο μεγαλύτερο μέρος των εδαφών της αυτοκρατορίας, άλλα ποτέ δεν θα μπορέσουμε να υποτάξουμε την καρδιά του λαού αυτού στη ρωμαϊκή εκκλησία».³⁸² Η θρησκευτική διαμάχη είχε πολύ βαθιές και μακρόχρονες ρίζες με χαρακτηριστικότερη την περίφημη φράση «κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ Πόλει φακίολιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν λατινικὴν (= εἶναι καλύτερο να δούμε στη μέση της Πόλης να βασιλεύει το φακίολι των Τούρκων παρά η λατινική καλύπτρα [ενν. η τιάρα του Πάπα])» που αποδίδεται στο Μέγα Δούκα Λουκά Νοταρά προ της επερχόμενης Άλωσης του 1453 από τους Οθωμανούς.³⁸³

³⁸⁰ Χαρακτηριστική της αρνητικής στάσης που κράτησαν οι ορθόδοξοι Έλληνες απέναντι στους καθολικούς ιερωμένους ήταν η δημόδης έκφραση που καθιερώθηκε από τότε και σώζεται μέχρι σήμερα *τον κακό σου τον φλάρο*, η οποία ισοδυναμούσε με *τον κακό σου τον καιρό* και προέρχεται από τη βενετική λέξη *frar*, που υποδηλώνει τον καθολικό αδελφό/καλόγερο. Βλέπε Μαλτέζου Χ. Α., «Κοινωνία και Τέχνες στην Ελλάδα κατά τον 13ο αιώνα. Ιστορική Εισαγωγή», *Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 21, Αθήνα 2000, σ. 15.

³⁸¹ Το γεγονός αυτό εξέπληττε τους περιηγητές, καθώς προκαλούσε επιπλέον δυσχέρειες στην ήδη δύσκολη ζωή των ορθοδόξων και ερχόταν σε δυσαρμονία με τη μακρόχρονη παρουσία της Καθολικής Εκκλησίας, η οποία διατηρούσε κυρίαρχη θεσμικά θέση. Ενίοτε κρινόταν και αρνητικά καθώς, στα μάτια τους, ισοδυναμούσε με οπισθοδρόμηση και επικράτηση προκαταλήψεων. Βλέπε Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ε., «Η παρουσία της Βενετίας στον Ιόνιο χώρο τον 18ο και 19ο αιώνα και η αποτίμησή της στα περιηγητικά κείμενα», ό.π., σσ. 24-25.

³⁸² Μαλτέζου Χ. Α., «Κοινωνία και Τέχνες στην Ελλάδα κατά τον 13ο αι. Ιστορική εισαγωγή», ό.π., σ. 15.

³⁸³ Ανεξαρτήτως από το αν αληθεύει η φράση αυτή που αναφέρεται στην *Ιστορία* του βυζαντινού ιστορικού του 15ου αί. Μιχαήλ Δούκα, θεωρείται ότι εξέφραζε την άποψη της κοινής γνώμης των ορθοδόξων κατοίκων της Κωνσταντινούπολης.

Η πραγματικότητα αυτή δεν πέρασε απαρατήρητη από το δεύτερο στη σειρά Λατίνο αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, Henry of Flanders (1206-1216), ο οποίος εγκαινίασε στρατηγική κατευνασμού των ορθοδόξων και παραχώρησης έστω και μερικών δικαιωμάτων στην Ορθόδοξη Εκκλησία.³⁸⁴ Η πολιτική του, αν και αντικρουόταν με τα προστάγματα του Πάπα, ήταν αναγκαία συνθήκη για τον ίδιο και τους επόμενους καθολικούς ηγέτες, οι οποίοι μειοψηφούσαν αριθμητικά έναντι του ορθόδοξου πληθυσμού και επιθυμούσαν κοινωνική ειρήνη. Σύντομα η πολιτική του θρησκευτικού κατευνασμού υιοθετήθηκε και από τους Βενετούς.

Οι τελευταίοι, αν και καθολικοί, δε φημίζονταν τόσο για το θρησκευτικό τους ζήλο αλλά για τον πραγματισμό και τον οικονομικό τους ωφελιμισμό. Οι σχέσεις τους με την παπική εξουσία χαρακτηρίζονταν διαχρονικά από αμοιβαία καχυποψία καθώς στο παρελθόν είχαν έρθει σε ευθεία αντιπαράθεση και ρήξη.³⁸⁵ Η Βενετία στα πρώτα χρόνια μετά το 1204 έδωσε δυνατότητες για παράλληλη συνύπαρξη του καθολικού με το ορθόδοξο στοιχείο, αποβλέποντας σε ειρηνικές σχέσεις με τους υπηκόους της.³⁸⁶ Στα Ιόνια νησιά, όπου σταδιακά κυριαρχούσε, διατήρησε κατά βάση την προϋπάρχουσα ορθόδοξη εκκλησιαστική οργάνωση προσβλέποντας σε μια πολιτική ισορροπίας. Επιθυμούσε να ασκήσει η ίδια την εξουσία στις ορθόδοξες εκκλησίες και επέμεινε στην απεξάρτηση των εκκλησιαστικών ζητημάτων τόσο από το Ορθόδοξο Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης όσο και από τον Πάπα της Ρώμης. Οι διοικητικοί μηχανισμοί της Γαληνοτάτης, από τις αρχές του 17ου αι., ανέλαβαν την

³⁸⁴ Πανοπούλου Α., «Οι συνέπειες της σταυροφορίας στο εκκλησιαστικό πεδίο. Πνευματική δικαιοδοσία, επιρροές και ανατροπές», Ν. Γ. Μοσχονάς (επιμ.), *Η Τέταρτη σταυροφορία και ο ελληνικός κόσμος*, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2008, σσ. 346-347, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο Λατίνος Αυτοκράτορας Henry of Flanders ενάντια στη θέληση του καρδινάλιου Πελάγιου, που δρούσε ως εκπρόσωπος της Καθολικής Εκκλησίας στην Ανατολή και είχε λάβει σκληρά μέτρα εναντίον της Ορθόδοξης Εκκλησίας, υποδέχτηκε θετικά μια αντιπροσωπεία ορθοδόξων και διέταξε την επαναλειτουργία ορθοδόξων ναών, την απελευθέρωση ορθοδόξων από τις φυλακές και μάλιστα επέστρεψε σε αυτούς το μοναστήρι του Χορτιάτη στη Θεσσαλονίκη που είχαν οικειοποιηθεί κιστερκιανοί μοναχοί.

³⁸⁵ Χαρακτηριστικοί ως προς αυτό ήταν οι θρησκευτικές απαγορεύσεις (αφορισμοί) του Πάπα έναντι της Βενετίας το 1308 και το 1482 με αφορμή και στις δύο περιπτώσεις την κυριαρχία επί της Φερράρα. Βλέπε Lane F. C., *Βενετία η θαλασσοκράτειρα*, ό.π., σ. 108,341.

³⁸⁶ Καρύδης Σ., «Οργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας της Ιστορία της*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 295-326.

καταγραφή και απογραφή των ορθόδοξων εκκλησιαστικών ιδρυμάτων και προχώρησαν στον οικονομικό τους έλεγχο, στη διαχείριση της περιουσίας τους και, όπου ήταν δυνατόν, στη ρευστοποίησή της.³⁸⁷ Σε ορισμένες διατηρήθηκαν στη θέση τους οι Επισκοπές, ενώ άλλου καταργήθηκαν και καθήκοντα επισκόπου εκτελούσε ο πρωτόπαπας και δευτερευόντως ο πρωτοψάλτης.³⁸⁸ Ως προς την εκλογή των επισκόπων που παρέμειναν δεν υπήρξε ενιαία πρακτική. Κοινό στοιχείο ήταν η υποχρέωση επικύρωσης της εκλογής τους από τη Βενετία και η *εκ των ων ουκ άνευ* εκδήλωση της πίστης τους σε αυτή. Στα Ιόνια νησιά η εκλογή αυτή άλλοτε κατευθυνόταν από τον κλήρο, άλλοτε από το τοπικό συμβούλιο των αστών,³⁸⁹ άλλοτε από τις βενετικές αρχές και τις περισσότερες φορές από μίξη όλων των ανωτέρω φορέων. Σε θέματα εκκλησιαστικής πολιτικής η Βενετία είχε προχωρήσει στην έκδοση ρυθμιστικών διαταγμάτων τα οποία εν τέλει συμπεκνώθηκαν στο νομοθέτημα του Γενικού Προνοητή της Θάλασσας Αυγουστίνου Σαγρέδο, το οποίο έκτοτε καθιερώθηκε ως *Σαγρέδειος Νομοθεσία*.³⁹⁰ Ο νόμος αυτός εκδόθηκε την 26η Αυγούστου 1754 στη Ζάκυνθο και επικυρώθηκε στη Βενετία από τη Γερουσία την 18η Ιανουαρίου 1755. Το κείμενο ήταν κανονιστικού τύπου και στα επτά άρθρα του

³⁸⁷ Καρύδης Σ., «Το ζήτημα της περιουσίας των ορθόδοξων εκκλησιαστικών καθιδρυμάτων στον βενετοκρατούμενο ιόνιο χώρο. Μια έρευνα σε εξέλιξη», *Πρακτικά ΑΕ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (Θεσσαλονίκη 30 Μαΐου-1 Ιουνίου 2014)*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 2016, σσ. 81-92.

³⁸⁸ Ειδικά για την εκκλησιαστική πολιτική των Βενετών στην Πελοπόννησο βλέπε Ζερλέντης Π., *Η εν Πελοποννήσω Ελληνική Εκκλησία επί Βενετών. Έτεσι 1688-1715*, Εκδοτικός Οίκος Γεωργίου Ι. Βασιλείου, Αθήνα 1921.

³⁸⁹ Ο ρόλος των αστών της βενετοκρατίας ήταν κυρίαρχος στα εκκλησιαστικά θέματα των Ιονίων νήσων. Το παράδειγμα της εκλογής ως Επισκόπου Κεφαληνίας και Ζακύνθου τον 18ο αι. του Σωφρόνιου Κουτούβαλη είναι ενδεικτικό. Στην εκλογή αναμείχτηκε ο ζακυνθινός άρχοντας Ιωάννης Μακρής, ο οποίος ήταν δημοφιλής, εύπορος και δυνάμει επικίνδυνος ως ανατρεπτικό στοιχείο για τη Βενετία. Η υπόθεση απασχόλησε τη δικαιοσύνη (απ' όπου αντλούνται οι πληροφορίες) και απέδειξε ότι το πεδίο εκλογής επισκόπων στα Ιόνια νησιά είχε μετατραπεί σε προνομιακό στίβο των αστών, παραμερίζοντας έτσι τη βενετική εξουσία, η οποία έτεινε να μετατραπεί σε απλό παρατηρητή και τυπικά μόνο επικύρωνε πράξεις άλλων. Βλέπε Καποδίστριας Ν., «Ιόνιοι άρχοντες και κλήρος στα χρόνια αρχιερατείας του Σωφρονίου Κουτούβαλη (1759-1782)», *Θησαυρίσματα*, 44, 2014, σσ. 345-360.

³⁹⁰ Αρώνη-Τσίχλη Κ., «Η Εκκλησία της Επτανήσου και η αφομοίωσή της στην Εκκλησία της Ελλάδος με επίκεντρο μια μαρτυρία του 1874 για τον κλήρο στα Κύθηρα», *Νόστος*, 4, Αθήνα 2007, σσ. 23-25.

καθοριζόταν το νομικό πλαίσιο διαχείρισης και λειτουργίας των εκκλησιαστικών ναών. Συγκεκριμένα ανέφερε:

1. Περί ναών συναδελφικών (jus confraternità)
2. Περί ναών ιδιωτικού δικαίου (jus patronato privato)
3. Περί ναών δημοσίου δικαίου (jus patronato pubblico)
4. Περί μοναστηριών ανδρών
5. Περί μοναστηριών γυναικών
6. Περί ναών εν γένει
7. Περί σχολείων και αδελφάτων

Στο 7ο και τελευταίο κεφάλαιο καταγραφόταν η σημαντικότερη καινοτομία της βενετικής πολιτικής στη θρησκευτική διοίκηση και ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο *θεσμός των αδελφοτήτων*, με κυρίαρχη θέση στην εκκλησιαστική οργάνωση.³⁹¹ Βασική αρμοδιότητά τους ήταν η διαχείριση των ναών και της περιουσίας τους και διακρίνονταν ανάλογα σε ορθόδοξες και καθολικές αδελφότητες.

Η Επισκοπή Κυθήρων ως εκκλησιαστικός θεσμός είναι από τις αρχαιότερες του ελληνικού ορθόδοξου χριστιανικού κόσμου καθώς η ύπαρξή της αναφέρεται ήδη από το 500 μ.Χ. Ενδεχομένως ο Επίσκοπος ήταν τιτουλάριος δηλαδή άνευ ποιμνίου.³⁹² Εν συνεχεία, σύμφωνα με τις πηγές, το 662 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Κώνστας Β' ο Πωγωνάτος υπήγαγε εκκλησιαστικώς τα Κύθηρα, με τις Επισκοπές Πελοποννήσου και Κρήτης, στη δικαιοδοσία του Πάπα. Αργότερα, τον 8ο αι., επί αυτοκρατορίας Λέοντος Γ' του Ίσαυρου, απεσπάσθη η Επισκοπή των Κυθήρων από τη δικαιοδοσία του Πάπα με τις υπόλοιπες Επισκοπές της Ελλάδος και του ανατολικού Ιλλυρικού, οι οποίες πλέον υπάγονταν στη δικαιοδοσία του Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης. Για την περίοδο αυτή υπάρχουν λίγες πληροφορίες για τους

³⁹¹ Αναλυτική αναφορά κάνει στο έργο του ο Μοσχονάς Νίκος Γ., «Θρησκευτικές αδελφότητες λαϊκών στα Ιόνια νησιά», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 7, 1987, σσ. 193-204, ο Καρύδης Σ., «Οργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας», ό.π. σσ. 295-326, και η Πανοπούλου Α., «Οι Βενετοί και η ελληνική πραγματικότητα», ό.π. σσ. 281-286.

³⁹² Για την ιστορία της Επισκοπής Κυθήρων βλέπε στα έργα του Καλλίγερου Ε. Π., *Συνοπτική Ιστορία των Κυθήρων*, ό.π., σσ. 121-126, Λούντζη Ε., *Περί της Πολιτικής Καταστάσεως της Επτανήσου επί Βενετών*, ό.π., σσ. 121-141, Τσιτσιλια Π., *Η Ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σσ. 69-133, Leontsinis G.N., *Kythera the Ecclesiastical Situation and the Parish Clergy (c. 1700-1864)*, Institute Du Livre-A. Kardamitsa, Athens 2016, σσ. 20-29, Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 115-128, Αρώνη-Τσίχλη Κ., «Η Εκκλησία της Επτανήσου», ό.π., σσ. 15-71.

διατελέσαντες Επισκόπους. Πρώτος γνωστός Επίσκοπος Κυθήρων αναφέρθηκε στα 1100 ο Θεόκτιστος. Στη συνέχεια η Επισκοπή Κυθήρων υπήχθη στην Επισκοπή Μονεμβασίας, σύμφωνα με το χρυσόβουλλο διάταγμα του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β' Παλαιολόγου το 1304.³⁹³ Μετά το 1204 η Επισκοπή Κυθήρων δεν καταργήθηκε, όπως της Κέρκυρας, αλλά ακολούθησε την ίδια πορεία και εντάχθηκε στο ανάλογο θεσμικό πλαίσιο με τις υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες των βενετοκρατούμενων περιοχών. Οι αδελφότητες, οι δημόσιοι, οι ιδιωτικοί, οι μοναστηριακοί ναοί και τέλος η *Σαγρέδειος Νομοθεσία* αποτέλεσαν το νομικό *status quo* της Επισκοπής Κυθήρων. Αναλυτικά οι ναοί των Κυθήρων διακρίνονταν στις εξής κατηγορίες:³⁹⁴

1. Συναδελφικούς ναούς ή αδελφάτα
2. Πατρωνυμικούς ή οικογενειακούς ναούς
3. Σταυροπηγιακούς ή Πατριαρχικούς ναούς, που υπάγονταν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως
4. Παρεκκλήσια
5. Εξωκκλήσια (μικροί εξοχικοί ναοί)
6. Εξωμόνια (μικρά μοναστήρια)
7. Μοναστήρια

Η αγαστή σχέση των Επισκόπων Κυθήρων με τους Βενετούς ήταν δεδομένη, καθώς οι Βενετοί επιθυμούσαν ο ορθόδοξος πληθυσμός των Κυθήρων να τελεί υπό την επιρροή μιας θρησκευτικής ηγεσίας φιλικής προς αυτούς. Άλλωστε, σε περίπτωση που διαφωνούσαν με την εκλογή ενός Επισκόπου, όπως στην περίπτωση του Μάξιμου Μαργούνιου, είχαν τη δυνατότητα να μην την επικυρώσουν. Η σχέση των Βενετών με την Επισκοπή των Κυθήρων είχε επηρεαστεί από δύο παραμέτρους: 1) την εκμετάλλευση των θρησκευτικών συμβόλων των Κυθήρων και 2) την παρουσία της μειοψηφικής καθολικής κοινότητας στο νησί. Οι Βενετοί για πολιτικούς, οικονομικούς και ιδεολογικούς λόγους είχαν αποσπάσει τα δύο *ιερά παλλάδια των Κυθήρων*, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η Χρύσα Μαλτέζου,³⁹⁵ την εικόνα της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας και την κάρα του Οσίου Θεοδώρου και τα

³⁹³ Βυζαντινό Μουσείο, *Χρυσόβουλλος λόγος του Ανδρόνικου Β' (00534)*, <http://www.byzantinemuseum.gr/el/search/?bxm=534>, πρόσβαση στις (24.10.2015).

³⁹⁴ Λεοντίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, ό.π., σ. 227.

³⁹⁵ Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 124-127.

είχαν μεταφέρει στο Κάστρο της Χώρας.³⁹⁶ Η επίσημη δικαιολογία ήταν ότι η μεταφορά είχε γίνει για λόγους ασφαλείας αλλά στην πραγματικότητα επρόκειτο για οικειοποίηση των θρησκευτικών και λατρευτικών προσκυνημάτων των Κυθρίων, τα οποία τοποθετήθηκαν σε μέρη όπου κυριαρχούσε η βενετική κοσμική εξουσία και η καθολική θρησκευτική αρχή. Ιδιαίτερο συμβολικό στοιχείο ανάμεσα στην ορθόδοξη και στην καθολική παράδοση υπάρχει στην αγιογράφηση της αμφιπρόσωπης εικόνας του ορθόδοξου Οσίου Θεοδώρου των Κυθήρων και του καθολικού αγίου Ρόκκου. Σε αυτή την εικόνα οι δύο άγιοι δέονται μαζί για την προστασία από την πανώλη της Χώρας των Κυθήρων, η οποία απεικονίζεται στο μέσον και χρονολογείται περίπου στα 1700.³⁹⁷ Η εικόνα πιθανώς αγιογραφήθηκε στο πρώτο μισό του 18ου αι. και η παραγγελία ενδεχομένως είχε γίνει από κάποιον καθολικό ευγενή ή αξιωματούχο.

Η σχέση της Ορθόδοξης Επισκοπής Κυθήρων με την Καθολική Εκκλησία δεν ήταν προβληματική καθώς οι καθολικοί αποτελούσαν μειοψηφία στο νησί. Στα Κύθηρα δεν ιδρύθηκε Καθολική Επισκοπή, όπως στην Κέρκυρα. Οι μοναδικοί καθολικοί ναοί που υπήρξαν ήταν της Παναγίας του Κάστρου, που φιλοξένησε την εικόνα της Μυτρινιώτισσας και αποτέλεσε τον μοναδικό καθολικό ενοριακό ναό, το μοναστήρι του αγίου Μηνά στη Χώρα, πλησίον του ομώνυμου κοιμητηρίου, το οποίο ανήκε σε Φραγκισκανούς, και το μοναστήρι του αγίου Μαρτίνου επίσης στη Χώρα.³⁹⁸ Η ηγεμονία στη θρησκευτική κοινότητα των Κυθήρων ανήκε στην Ορθόδοξη Επισκοπή, κάτι που αναγνώριζαν οι καθολικοί κληρικοί, οι οποίοι μάλιστα λάμβαναν από αυτήν τα ονομαζόμενα *συμμαρτύρια*, τα οποία πιστοποιούσαν τη χρηστή τους διαγωγή. Η Ορθόδοξη Επισκοπή των Κυθήρων υπήρξε ο σημαντικότερος θρησκευτικός πυλώνας με μεγάλη επιρροή στη θρησκευτική ζωή των Κυθρίων. Διατηρούσε καλές σχέσεις με τη βενετική εξουσία για να διατηρήσει τη συνέχεια της επισκοπικής της υπόστασης χωρίς να διατρέξει τον κίνδυνο υποβαθμιστεί.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της βενετοκρατίας δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες, ούτε σώζονται ονόματα Επισκόπων, συνεπώς ενδέχεται η

³⁹⁶ Συγκεκριμένα η εικόνα της Παναγίας της Μυτρινιώτισσας μεταφέρθηκε στην καθολική εκκλησία της Παναγίας στο Κάστρο και η κάρα του Οσίου Θεοδώρου στη Φορτέτσα.

³⁹⁷ Καλαφάτη Κ. Φ., «Αμφιπρόσωπη εικόνα του Αγίου Ρόκκου στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 24, 2003, σσ. 313-316.

³⁹⁸ Leontsinis G.N., *Kythera the Ecclesiastical Situation*, ό.π., σσ. 63-65.

Επισκοπή να διοικούνταν από Πρωτόπαπα.³⁹⁹ Σημαντική ιστορική καμπή αποτέλεσε η απονομή από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νήφωνα Α (1311-1314) του δικαιώματος της χειροτονίας ιερέων της Κρήτης στον Επίσκοπο Κυθήρων, το οποίο διατηρήθηκε μέχρι το 1590 με τη χειροτονία του Επισκόπου Κισάμου Γεράσιμου Παλαιόκαπα. Εξαιτίας αυτού η Επισκοπή Κυθήρων για 280 περίπου χρόνια ασκούσε σημαντική επιρροή στα εκκλησιαστικά δρώμενα της Κρήτης.

Πρώτος γνωστός Επίσκοπος Κυθήρων ήταν ο Ζακύνθιος Διονύσιος Στρογγυλός που εκλέχθηκε το 1569, ακολούθως ο γνωστός λόγιος Μάξιμος Μαργούνιος (1584-1602), του οποίου την εκλογή αρνήθηκαν να επικυρώσουν οι Βενετοί, ο Διονύσιος Κατηλιανός (1609-1630) και άλλοι οι οποίοι κατάγονταν είτε από την Κρήτη είτε από άλλα νησιά του Ιονίου. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση των Κυθηρίων, οι οποίοι το έτος 1637 επέτυχαν να θεσπιστεί από τη Βενετία διάταξη που προέβλεπε ως προϋπόθεση για τη χειροτονία Επισκόπου Κυθήρων την κυθηραϊκή καταγωγή. Κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου από τη βενετική στη γαλλική διοίκηση, Επίσκοπος Κυθήρων ήταν ο Άνθιμος Λεβούνης, πιθανότατα ο μακροβιότερος στην ιστορία της Επισκοπής (1782-1816). Υπήρξε ο τελευταίος επίσκοπος της βενετοκρατίας και ο πρώτος της αγγλοκρατίας (ενδιάμεσα ήταν Επίσκοπος επί Δημοκρατικών Γάλλων 1797-1798, Επτανήσου Πολιτείας 1800-1807 και Αυτοκρατορικών Γάλλων 1807-1809).⁴⁰⁰

³⁹⁹ Όπως αναφέρει για το θεσμό των Πρωτοπαπάδων η Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 121-123, «Τους πρωτοπαπάδες τους συναντάμε επικεφαλής των ορθόδοξων εκκλησιών στις περιοχές, όπου η Βενετία είχε καταργήσει τις επισκοπικές έδρες (Κρήτη, Κέρκυρα, Εύβοια) ή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο επισκοπικός θρόνος χήρευε. Διορίζονταν από τους Βενετούς και ήταν συνήθως πρόσωπα της εμπιστοσύνης τους».

⁴⁰⁰ Βλέπε Τσιτσιλίας Π. Κ., *Η Ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σ. 120. Ο λόγιος Εμμανουήλ Μόρμορης αφιέρωσε σ' αυτόν την ανατύπωση της ακολουθίας της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας επαινώντας τον στο προοίμιο για την φιλοπρωχία και την εγκράτειά του, ενώ ο χρονικογράφος Λογοθέτης γράφει «1782 Μαρτίου 20 χειροτονήθη ο Αφέντης Άνθιμος Λεβούνης από τον Μονεμβασίας Ιγνάντιον και εις τας 22 Μαρτίου την Μεγάλη Τρίτη, ανέβη εις τον ένδοξον θρόνον της Επισκοπής Κυθήρων [...] Ήτον δε αρχιερεύς εκ των αρίστων, ενάρετος, ελεήμων και αγαθότατος [...] 1816 Μαΐου 7, ημέρα Κυριακή απήλθεν εις τας αιωνίους μονάς ο Πανεριώτατος και αξιομνημόνευτος Άγιος Δεσπότης Κυθήρων Άνθιμος, ετών 58, αρχιερεύς δε χρόνους 34 και ημέρας 48. Ήτο πολλά ωραίος, εύσπλαχνος, ελεήμων και φιλόανθρωπος».

Κεφ. 8.1. Η εκκλησιαστική πολιτική των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά

Η επίσημη εκκλησιαστική πολιτική των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά ήταν ανεξιθρησκία, σεβασμός σε όλες τις θρησκείες και αποκατάσταση των αδικιών που είχε υποστεί η Ορθόδοξη Εκκλησία από την καθολική βενετική διοίκηση. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι όμως διακατέχονταν από το έντονο αντι-εκκλησιαστικό πνεύμα της Γαλλικής Επανάστασης και στην πράξη επέδειξαν περιφρόνηση για το λατρευτικό αίσθημα που ήταν διάχυτο στα Ιόνια νησιά. Γι' αυτό και η αίσθηση που προκάλεσε η στάση τους στους κατοίκους τους ήταν ότι είχαν να κάνουν με άθεους.

Η έλευση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά συνοδευόταν από το στίγμα της *αθεΐας*, βασισμένο στο γεγονός της βίαιης *εκκοσμίκευσης* (*laïcité*) και του *αποχριστιανισμού*, που χαρακτήριζε τη Γαλλική Επανάσταση και την Πρώτη Γαλλική Δημοκρατία. Η πλειοψηφία των λογίων, πολιτικών και φιλοσόφων της Γαλλίας τον 18ο αι. χαρακτηρίζονταν από έντονο αντικληρικαλικό πνεύμα.⁴⁰¹ Το 1797 στα Ιόνια νησιά σε επίπεδο συμβολισμού, η νέα διοίκηση μαζί με το σύνθημα *liberté-égalité*, που εμφανιζόταν σαν υποχρεωτικό λογότυπο κάθε δημοσίου εγγράφου, εφήρμοσε τη γαλλική δεκαήμερη εβδομάδα, από την οποία απουσίαζε η Κυριακή. Το γεγονός αυτό είχε ταραξει το θρησκευτικό αίσθημα των κατοίκων και ενίσχυσε τη φήμη των Δημοκρατικών Γάλλων ως εχθρών του χριστιανισμού. Πάντως οι Δημοκρατικοί Γάλλοι επιχείρησαν να εξισορροπήσουν τις θρησκευτικές κοινότητες και να αποδώσουν ίσα δικαιώματα στην Ορθόδοξη και την Καθολική Εκκλησία.⁴⁰² Όμως το αίτημα των Κερκυραίων για αποκατάσταση της Επισκοπής δεν πραγματοποιήθηκε.

Ωστόσο σε αυτό το σημείο ενυπάρχει μια αντίφαση καθώς η πολιτική του Ναπολέοντα επιδίωκε μια ήπια στάση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά, καθώς επιθυμούσε τη θετική αντιμετώπιση και αποδοχή των κατοίκων. Στο πλαίσιο της ίσης μεταχείρισης των Εκκλησιών αναβάθμισε την Ορθόδοξη Εκκλησία και την εξίσωσε με την Καθολική. Σε θεσμικό επίπεδο διατηρήθηκε, έστω και μερικώς, η *Σαγρέδειος Νομοθεσία*, η οποία καθόριζε τη σχέση Κράτους-Εκκλησίας. Η φιλοσοφία και το διοικητικό οικοδόμημα που είχε διαμορφώσει η Βενετία διατηρήθηκε μέχρι

⁴⁰¹ Tocqueville de A., *Το Παλαιό Καθεστώς και η Επανάσταση*, ό.π., σσ. 68-69.

⁴⁰² Αρώνη-Τσίχλη Κ., «Η Εκκλησία της Επτανήσου», ό.π., σ. 25.

την αφομοίωση των εκκλησιών της Επτανήσου με την Ελληνική Εκκλησία το 1866.⁴⁰³

Ο Gentili ήθελε να διασκεδάσει τις υποψίες για την αθεΐα των Δημοκρατικών Γάλλων και, σύμφωνα με τις εντολές του Βοναπάρτη,⁴⁰⁴ παρουσιάστηκε φιλικά διακείμενος προς όλους τους αρχηγούς των θρησκευτικών δογμάτων προτάσσοντας την έννοια της ανεξιθρησκίας. Ο σχηματισμός του Προσωρινού Δημαρχείου της Κέρκυρας έλαβε υπόψη τους συσχετισμούς ανάμεσα στο ορθόδοξο και στο καθολικό στοιχείο. Ο Μέγας Πρωτοπαπάς Γεώργιος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος έλαβε μέρος στην κεντρική διοίκηση, μαζί με τον καθολικό αρχιεπίσκοπο Φραντζέσκο Φένζι και δύο εκπροσώπους της εβραϊκής κοινότητας. Ο Gentili υπερασπίστηκε αυτή την πολιτική ακόμη και με την απειλή του ξίφους, όταν στην πρώτη συνεδρίαση υπήρξε βίαιη αντίδραση εναντίον των Εβραίων.⁴⁰⁵

Το διάταγμα του Ναπολέοντα της 25ης Prairial-15/17.05.1798⁴⁰⁶ ασχολήθηκε στα τρία πρώτα άρθρα του με θέματα θρησκείας. Στο πρώτο άρθρο ανέφερε ότι οι καθολικοί ιερωμένοι δεν θα λειτουργούσαν πλέον σε ελληνικές-ορθόδοξες εκκλησίες, στο δεύτερο ότι οι λειτουργίες των καθολικών ιερέων, που μέχρι τότε λάμβαναν χώρα σε ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες, θα πραγματοποιούνταν πλέον σε άλλες εκκλησίες, προφανώς καθολικές, και στο τρίτο δηλώθηκε ρητώς ότι προστατεύονταν πλήρως οι Εβραίοι και οι Συναγωγές τους. Με το διάταγμα της 30ής Ιουλίου 1798, ο Γενικός Επίτροπος Comeyras, απευθυνόμενος στον κλήρο των Ιονίων νήσων, όριζε την ισότιμη προστασία και λειτουργία όλων των θρησκευμάτων. Οι κληρικοί μπορούσαν να κατέχουν δημόσια αξιώματα εφόσον διέθεταν τα προσόντα και ασκούσαν χρηστή διοίκηση.

Παρά τα διατάγματα και τις εντολές του Ναπολέοντα, η πλειοψηφία των Δημοκρατικών Γάλλων στην πράξη δεν σεβάστηκαν την Ορθόδοξη Εκκλησία και προκάλεσαν το θρησκευτικό αίσθημα καθώς αρκετοί αξιωματούχοι έδειξαν περιφρόνηση στις λατρευτικές συνήθειες, στα έθιμα και στις πανηγύρεις που συνδέονταν με την Ορθοδοξία. Όπως ήταν επόμενο, το έντονο αντιεκκλησιαστικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούσαν συνήθως οι Δημοκρατικοί Γάλλοι έδωσε δείγματα

⁴⁰³ Ο.π., σ. 25.

⁴⁰⁴ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σσ. 81-82.

⁴⁰⁵ Ο.π., σσ. 84-85.

⁴⁰⁶ 2. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 5 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 13/14.06.1798.

γραφής και έπληξε το χριστιανικό αίσθημα των κατοίκων των Ιονίων νήσων. Πρώτος ο Arnault εκφράστηκε με προσβλητικό τρόπο για τη λατρεία του σκηνώματος του Αγίου Σπυρίδωνα στην Κέρκυρα,⁴⁰⁷ ενώ αργότερα ο Γενικός Επίτροπος Comeyras θεώρησε τη θρησκεία ταυτόσημη με τη δεισιδαιμονία και εμπόδιο για την εφαρμογή της δημοκρατίας.⁴⁰⁸ Στις νεοϊδρυθείσες λésσches των Ιακωβίνων επανεξεταζόταν η ιδέα που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στην Κεφαλονιά για κατάργηση της χριστιανικής θρησκείας, ως ανάρμοστης με τη νέα πολιτική πραγματικότητα. Εν τέλει η σχέση των Δημοκρατικών Γάλλων με την Ορθόδοξη Εκκλησία ακολούθησε αντιφατική πορεία, καθώς η προσπάθεια της ανώτατης διοίκησης να σεβαστεί το θρησκευτικό αίσθημα δεν τηρήθηκε από τους αξιωματούχους της, οι οποίοι εμπορούνταν από αντιεκκλησιαστικά αισθήματα. Η επιρροή των αντιθρησκευτικών τάσεων των εκπροσώπων της Δημοκρατικής Γαλλίας στα Ιόνια νησιά υπερίσχυσε της θέλησης του Ναπολέοντα για προσεταιρισμό του Ορθόδοξου λαού με ανοχή του θρησκευτικού αισθήματος.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως η θέση της Επισκοπής Κυθήρων στο πλαίσιο της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων είχε μια ιδιαιτερότητα καθώς δεν είχε καταργηθεί, όπως η αντίστοιχη της Κέρκυρας. Διατηρούσε μακράιωνη θεσμική μνήμη με επικεφαλής έναν από τους σημαντικότερους Επισκόπους της ιστορίας της, τον Άνθιμο Λεβούνη. Η μελέτη και ανάλυση των εγγράφων που αφορούν την Επισκοπή δείχνουν μια καλή, εν πρώτοις, σχέση με τη γαλλική διοίκηση, καθώς σε θεσμικό επίπεδο το εκκλησιαστικό δικαϊκό πλέγμα της βενετικής νομοθεσίας διατηρήθηκε ως είχε.

Στα Κύθηρα, όπου ο καθολικός κλήρος και το ποίμνιο ήταν πολύ μικρός αριθμητικά, ο Vincenzo Reinaud απαγόρευσε, όπως αναφέρθηκε, στους καθολικούς ιερείς της Χώρας να συλλειτουργούν σε ορθόδοξους ναούς, ενώ επιπρόσθετα δήμευσε κτήματα καθολικών και απέλασε καθολικούς κληρικούς.⁴⁰⁹ Όμως ο Επίσκοπος Κυθήρων και οι ιερείς έπρεπε να φέρουν πάνω από το ράσο τους την

⁴⁰⁷ Βλάντης Σ. Α., *Οι Γάλλοι εν Λευκάδι (1797-1798): Ιστορικοί διαλέξεις, Απόσπασμα εκ της Επετηρίδος του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός*, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, Αθήνα 1914, σσ. 24-25.

⁴⁰⁸ Solimano S., «Bonaparte et les îles Ioniennes », ό.π., σ. 8.

⁴⁰⁹ Πήλιας Α., «Στοιχεία Εκκλησιαστικού δικαίου στα Κύθηρα και τα Ιόνια νησιά κατά την ιστορική περίοδο 1797-1809 και η συμβολή του στον επτανησιακό πολιτισμό», *Πρακτικά Η Διεθνούς Πανιωνίου Συνεδρίου, Κύθηρα 21-25 Μαΐου 2006*, Τόμος Β, Εταιρεία Κυθηραϊκών Μελετών, Κύθηρα 2009, σσ. 122.

τρίχρωμη κονκάρδα της Δημοκρατικής Γαλλίας, όπως συνέβαινε και στα υπόλοιπα νησιά, ενώ σε περίπτωση άρνησης η ποινή ήταν σύλληψη και φυλάκιση. Οι αρχειακές πηγές που αναλύονται δείχνουν εμπράκτως τη λειτουργία της Επισκοπής Κυθήρων και τη σχέση της με τη γαλλική διοίκηση.

Ο Επίσκοπος Κυθήρων Άνθιμος Λεβούνης στις 19 Μαΐου 1798 απέστειλε έγγραφο⁴¹⁰ ως απάντηση στην Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων σχετικά με πειθαρχικά θέματα ιερέων. Αυτό καταδείκνυε τη συνεχιζόμενη εξάρτηση της Εκκλησίας από το Κράτος, η οποία βασιζόταν στη *Σαργρέδειο Νομοθεσία*. Κληρικοί, οι οποίοι βαρύνονταν με σημαντικά παραπτώματα χωρίς να διευκρινίζεται επακριβώς η φύση τους, «ὕποκειμένους εἰς βαρύτατα ἐγκλήματα τους ἱερεῖς ὅπου μοῦ σημειώνεται», είχαν καταγγελθεί στη γαλλική διοίκηση, η οποία με τη σειρά της απέστειλε σχετική λίστα στον Επίσκοπο ζητώντας την τιμωρία τους. Ο Επίσκοπος τους έθεσε άμεσα σε αργία και ανέμενε με τη σειρά του από τη διοίκηση να αποφασίσει για την οριστική τύχη τους. Επομένως μια βασική εκκλησιαστική αρμοδιότητα, η τιμωρία των κληρικών, ανήκε στην κρατική αρμοδιότητα, με την Επισκοπή Κυθήρων να παραμένει εντολοδόχος φορέας της Κεντρικής Επιτροπής. Ακολουθεί η καταγραφή και ανάλυση ενδεικτικών περιπτώσεων λειτουργίας των εκκλησιαστικών θεσμών στα Κύθηρα.

Κεφ. 8.2. Η έκθεση των εκτιμητών για την οικονομική διαχείριση της αδελφότητας της ενορίας της Παναγίας της Κοντολετού

Με το έγγραφο της 10ης Οκτωβρίου 1797,⁴¹¹ ο Παύλος Δαντώνης, ως οικονομικός εκτιμητής/στιμαδόρος του Προσωρινού Δημαρχείου, κλήθηκε να διεξαγάγει αναλυτική έρευνα στα οικονομικά στοιχεία της αδελφότητας της ενορίας της Παναγίας Κοντολετούς⁴¹² στο Λιβάδι, «εἰς τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐκκλησίας τῆς Κυρίας Θεοτόκου Κοντελετοῦς εἰς τό Λεβάδι». Η εκκλησία αυτή χρονολογείται από

⁴¹⁰ 42. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Έγγραφο 10 [Έγγραφο του Επισκόπου Κυθήρων Άνθιμου Λεβούνη για παραπτώματα ιερέων], 19.05.1798.

⁴¹¹ 24. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 11/Έγγραφο 4 [Εκτίμηση/Στίμα της οικονομικής διαχείρισης των εσόδων της ενορίας της Παναγίας Κοντολετούς στο Λιβάδι], 10.10.1797.

⁴¹² Το όνομα Κοντελετού είναι ασυνήθιστο επίθετο για την Παναγία. Η εκδοχή του Ανδρέα Μαζαράκη είναι ότι προέρχεται από τη σύνθεση των λέξεων *con* [=με], *tele* [=ενδύματα] και *ètu* [=γενοβέζικη διάλεκτος για το υψηλός]. Βλέπε Μαζαράκης Α., *Η αδελφότητα της Κοντελετού*, Αθήνα 2010, σσ. 9-10.

τον 15ο αι. και στη συνέχεια πέρασε από διαδοχικές κατασκευαστικές φάσεις. Η ευρύτερη περιοχή, στην οποία δεσπόζει, το Λιβάδι, αποτελούσε μια εύφορη πεδιάδα κατάλληλη για καλλιέργειες και κτηνοτροφία. Οι εκτάσεις που διέθετε ήταν σημαντικές και απέδιδαν αρκετά έσοδα. Η συγκεκριμένη αιδελφότητα αναφέρεται ως μια από τις παλαιότερες των Κυθήρων, η ίδρυση της οποίας χρονολογείται το 1531, με μια ιδιαιτερότητα σε σχέση με τις άλλες αιδελφότητες. Η διαχείριση των περιουσιακών της στοιχείων δεν είχε παραχωρηθεί σε μέλη μιας οικογένειας αλλά συνολικά στους ενορίτες της.⁴¹³ Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το 1796, με τη γαλλική κατοχή προ των πυλών, η αιδελφότητα απέκτησε νέα μέλη με έντονα φιλογαλλικά αισθήματα όπως ο Ιωάννης Κλάδος και ο Αντώνης Λαζαρέτος. Τα μέλη αυτά αναμόρφωσαν τον κανονισμό λειτουργίας της αιδελφότητας, που ίσχυε από τον 16ο αιώνα.⁴¹⁴ Η αλλαγή αφορούσε στην απόδοση των εσόδων και κερδών τα οποία προέρχονταν από τη διαχείριση της ενοριακής περιουσίας. Με τις νέες ρυθμίσεις τα οφέλη αποδίδονταν στους γεωργούς της ενορίας, οι οποίοι ήταν μέλη της αιδελφότητας, κάτι που ερχόταν σε αντίθεση με την παραδοσιακή βενετική πρακτική.

Σε αυτή τη φιλογαλλική αιδελφότητα πραγματοποιήθηκε ένας αυστηρός και ενδελεχής έλεγχος της οικονομικής διαχείρισης των περιουσιακών της στοιχείων, για την περίοδο 1782 έως 1796. Ο Παύλος Δαντώνης, ως οικονομικός εκτιμητής του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, αναφέρθηκε στις εντολές που δέχτηκε και τόνισε ιδιαίτερος την αταξία που αντιμετώπισε, τη σύγχυση στοιχείων και τις παραλείψεις. Η εκτίμησή του κατέληξε στην αναλυτική καταγραφή εσόδων και εξόδων και ακολούθως σε πορίσματα. Η κατάσταση παράδοσης-παραλαβής των χρεοφειλετών, την οποία παρέλαβαν οι τότε επίτροποι από τους παλαιότερους σε μορφή καταστίχου (λίμπρου), ήταν κακογραμμένη και δεν μπορούσε, όπως έγραψε, «διά την σύγχυσιν τοῦ λίμπρου» να αποσαφηνίσει την κατάσταση «πόσοι ἦναι οἱ αὐτοὶ χρεοφειλέται». Επίσης για αγορά εκκλησιαστικών βιβλίων δεν είχε ζητηθεί η αναγκαία άδεια και επικύρωση από την αιδελφότητα. Στο έτος 1783 δεν υπήρχε καταγραφή σοδειάς από τα κτήματα της εκκλησίας και το έτος 1784 οι επίτροποι της αιδελφότητας έδωσαν μεγάλες ποσότητες για σπόρους, αλλά το 1785 η σοδειά ήταν αναλογικά πολύ φτωχή. Στα έτη 1783 και 1784 οι επίτροποι δεν εισέπραξαν τον προβλεπόμενο φόρο από τους

⁴¹³ Ο.π., σσ. 21-23.

⁴¹⁴ Ο.π., σσ. 64-66.

εφημέριους. Συνολικά στο πόρισμα αυτής της εκτίμησης κατεγράφησαν επαναλαμβανόμενες οικονομικές ατασθαλίες για τα έτη 1785-1792, που οφείλονταν σε κακοδιαχείριση, απόκρυψη στοιχείων, καταχώριση ψευδών στοιχείων, οικονομικές δαπάνες χωρίς την απαραίτητη έγκριση από την αδελφότητα, ασάφεια, έλλειψη βασικών εισοδημάτων και κακή σχέση με τους εφημέριους. Η ευθύνη αφορούσε την προηγούμενη διοίκηση γεγονός που ενδεχομένως εξυπηρετούσε τους τότε φιλογάλλους επικεφαλής της αδελφότητας.

Το ουσιαστικό σημείο βρισκόταν στη διαδικασία της πραγματογνωμοσύνης/εκτίμησης, η οποία καταδείκνυε το βαθμό διείσδυσης εξωτερικών παραγόντων στην Ορθόδοξη Εκκλησία, όπως είχε επιβληθεί από τους Βενετούς. Η διαχείριση της περιουσίας των ενοριών παρέμενε στα χέρια των αδελφοτήτων και η κατάσταση αυτή δεν τροποποιήθηκε καθόλου στο διάστημα της γαλλικής διοίκησης. Η Δημοκρατική Γαλλία είχε κάθε συμφέρον να εξακολουθεί να ασκεί έλεγχο στην Εκκλησία, συνεχίζοντας την ίδια πρακτική με τους Βενετούς, επιθυμώντας να λαμβάνει τα ίδια έσοδα.

Κεφ. 8.3. Η προσφυγή του ιερέα Γεωργίου Αρώνη για την παραβίαση του *jus patronato* στον ενοριακό ναό του Σωτήρος Χριστού στα Αρωνιάδικα

Το χωριό των Αρωνιαδίκων⁴¹⁵ στα Κύθηρα ήταν ένας μεγάλος οικισμός της εποχής εκείνης με δύο τουλάχιστον ενοριακούς ναούς, του Σωτήρος Χριστού και του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Η βασική οικογένεια από την οποία έχει πάρει το τοπωνύμιο ήταν του Αρώνη,⁴¹⁶ και τα περισσότερα επίθετα του οικισμού προέρχονταν ως

⁴¹⁵ Η παράδοση θέλει το χωριό Αρωνιάδικα να δημιουργείται από επιζήσαντες κατοίκους του βυζαντινού Αγίου Δημητρίου, της μέχρι το 1537 πρωτεύουσας του νησιού, την οποία κατέστρεψε ο Οθωμανός ναύαρχος Μπαρμπαρόσα. Η κυρίαρχη οικογένεια, από την οποία πήρε το όνομά του ο οικισμός, ήταν του Αρώνη, από την οποία προέρχονται ως παρακλάδια οι οικογένειες Παπαδόπουλου, Τσιτσιλία, Αναστασόπουλου, Κουμέσου, Κουμεσόπουλου κ.ά. Βλέπε Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Τοπωνύμια. Ιστορική Γεωγραφία των Κυθήρων*, ό.π., σσ. 88-89.

⁴¹⁶ Το οικογενειακό επίθετο Αρώνης ήταν ένα παλαιό βυζαντινό επώνυμο με καταγωγή από Κωνσταντινούπολη, από όπου πολλές βυζαντινές οικογένειες κατέφυγαν στην Κρήτη. Από τους Κρητικούς Αρώνηδες ενδεχομένως προέρχεται η ομώνυμη οικογένεια των Κυθήρων. Ο πρώτος Αρώνης αναφέρεται σε συμβόλαιο στις 6 Δεκεμβρίου 1564, γεγονός που ίσως επιβεβαιώνει ότι τα Αρωνιάδικα δημιουργήθηκαν μετά την καταστροφή του Αγίου Δημητρίου. Οι Αρώνηδες ήταν

παρωνύμια κλάδων αυτής, όπως οι αναφερόμενοι Τσιτσίλοι.⁴¹⁷ Η υπόθεση αφορούσε την προσφυγή της 14ης Σεπτεμβρίου 1797⁴¹⁸ του ιερέα Γεωργίου Αρώνη εναντίον των αδελφών Μιχάλη και Αθανασίου Τσιτσίλια σχετικά με τα έσοδα του ναού του Σωτήρος Χριστού στα Αρωνιάδικα και τη σειρά διαδοχής των εφημερίων οι οποίοι νέμονταν τα έσοδα αυτά. Ο ιερέας κατήγγειλε ότι η νόμιμη σειρά της εφημερίας και νομής των εσόδων της ενορίας είχε παραβιαστεί από τους αδελφούς Τσιτσίλιους, ενάντια στο πνεύμα του *jus patronato*. Μέσα από αυτή την υπόθεση βλέπουμε πώς λειτουργούσαν στην πράξη οι αδελφότητες στα βενετικά Κύθηρα και το ίδιο σκεπτικό διατηρήθηκε και κατά τη διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων. Η αρχειακή πηγή δείχνει την οργανική σχέση της κυθηραϊκής κοινωνίας με τους ενοριακούς ναούς και τη σημασία που είχε η εκκλησιαστική παράδοση και το βενετικό δίκαιο στη λειτουργία τους.

Ο ιερέας αναφέρθηκε πρώτα από όλα στο ιστορικό κτίσης της Εκκλησίας από τον Ιωάννη Αρώνη. Σύμφωνα με το δίκαιο της πατρωνίας δικαίωμα στη διαχείριση του ναού είχαν οι κάτοικοι των Αρωνιαδίκων που κατάγονταν από τον κτήτορα, όπως έγραψε «Έστωντας όπου ό ποτέ Ιωάννης Αρόνης νά φαίνεται ότι νά ήτον Κτίτωρας εις τόν ναόν του Σωτήρος Χριστού εις χωρίον Αρρώνιαδικα, κατά διαδοχόν όμως έμεινεν ό αυτός ναός εις όλους τούς έγκατίκους του χωρίου Ρωνιάδικα, δηλαδή εις όσους είναι καί άγροικώνται από την κατεβασίαν του αυτού ποτέ Ιωάννη του κτίτωρος». Η κατοχύρωση αυτού του δικαιώματος δεν βασιζόταν σε έγγραφη μαρτυρία, συμβόλαιο ή διαθήκη του Ιωάννη Αρώνη, κάτι που για το βενετικό σύστημα διοίκησης αποτελούσε ένα νομικό κενό. Σε αυτή την περίπτωση είχε επικρατήσει το εθιμικό δίκαιο, κατ' αντιστοιχία με το πνεύμα του *jus patronato*. Η φράση-κλειδί που δείχνει τη δύναμη του εθίμου βρισκόταν στη φράση «έκ παλαι ήτον ή συνήθεια».

Ακολουθώς οι ιερείς εναλλάσσονταν στην εφημερία του ναού σε ετήσια βάση, κάνοντας τη λεγόμενη *χρονέα*, στη διάρκεια της οποίας διαχειρίζονταν τα

πολύαριθμη οικογένεια χωρικών, με μεγάλη διασπορά στα Κύθηρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι απέκτησαν τίτλο ευγενείας το 1805. Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 121-125.

⁴¹⁷ Το Τσιτσίλιας ως παρωνύμιο της οικογένειας του Αρώνη, προέρχεται από το γυναικείο μητρωνυμικό βαπτιστικό όνομα Cecilia, Τσετσίλια, Τσιτσίλα ή Καικιλία. Εντοπίζεται για πρώτη φορά το 1721. Ό.π., σσ. 692-693.

⁴¹⁸ 16. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 8/Εγγραφο 3 [Δικαστική υπόθεση του ιερέα Γεωργίου Αρώνη], 14.09.1797.

έσοδα, σημαντικό στοιχείο για την οικονομική συντήρηση και επιβίωση των ιδίων. Στην πρόταση αυτή υπήρχε το στοιχείο υπεροχής των ιερέων-απογόνων του κτήτορα Ιωάννη Αρώνη στη διαδοχή των εφημερίων και κυρίως ο διαχωρισμός των κληρικών από τους λαϊκούς, οι οποίοι δεν είχαν κανένα λόγο στο συγκεκριμένο ζήτημα. Η διαδικασία αυτή εξασφάλιζε μια αρμονία, με τον κάθε εφημέριο να εκπαιδεύει στα θέματα της ιεροσύνης τον διάδοχό του, λαμβάνοντας και τις απαραίτητες προσόδους. Σημειώνεται ότι η αρχή της κάθε *χρονέας* ήταν η 1η Σεπτεμβρίου, δηλαδή η αφετηρία του εκκλησιαστικού έτους, της *ινδίκτου*.

Η διάρρηξη αυτού του εθιμικού και θεσμικού δικαίου έγινε από τον Μιχάλη και Αθανάσιο Τσιτσίλια, οι οποίοι, χωρίς να μπορούν να αποδείξουν ότι κατάγονται από τον κτήτορα Ιωάννη Αρώνη, παραβίασαν τη σειρά της διαδοχής των εφημερίων τοποθετώντας έναν δικό τους. Συνεπώς τα έσοδα του ναού έφυγαν από τον έλεγχο των απογόνων του Αρώνη, οι οποίοι θεωρούνταν νόμιμοι δικαιούχοι, και περιήλθαν στους αδελφούς Τσιτσίλια, οι οποίοι δεν ήταν γνήσιοι απόγονοί του. Ο ιερέας Γεώργιος Αρώνης εξανέστη με αυτή την κατάσταση και δεν τους αναγνώριζε ως μέλη της αδελφότητας, ούτε δεχόταν στη διαδοχή της εφημερίας να εμπλακούν λαϊκοί και να παραβιαστεί το εθιμικό δίκαιο. Αναγνώριζε ως νόμιμους και γνήσιους εφημέριους μόνο τους ιερείς και απογόνους του κτήτορα. Στην κατάληξη της έκκλησής του ο ιερέας Γεώργιος Αρώνης ζητούσε να αποδοθεί δικαιοσύνη, να επανέλθει η ορθή σειρά της εφημερίας και να τηρηθεί τόσο το *jus patronato* όσο και το εθιμικό δίκαιο. Συνολικά παρουσίασε τον εαυτό του ως υπέρμαχο της έννομης τάξης πραγμάτων και της παράδοσης του εκκλησιαστικού δικαίου. Ο ιερέας Γεώργιος Αρώνης θεώρησε εύλογο να ζητήσει δικαιοσύνη, επικαλούμενος το εκκλησιαστικό δίκαιο των Βενετών. Θεωρούσε δεδομένη την συνέχισή του, καθώς η μεταρρύθμιση της Εκκλησίας δεν είχε συμπεριληφθεί στις προθέσεις της γαλλικής διοίκησης. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι δεν θέλησαν να επιφέρουν θεσμικές αλλαγές στην Επισκοπή των Κυθήρων, αλλά διατήρησαν στο σύνολό του το σαγρέδειο νομοθέτημα σε ένα ιδιότυπο *status quo ante*. Αυτό ακριβώς είχε εκλάβει ως νόμιμη τάξη πραγμάτων ο ιερέας και με βάση αυτό απευθύνθηκε στη δικαιοσύνη.

Η υπόθεση αυτή ήταν σημαντική γιατί έδειχνε τη λειτουργία της σαγρέδειου νομοθεσίας στην πράξη, τη σύνδεσή της με το εθιμικό δίκαιο και τις τοπικές παραδόσεις και κυρίως τη διατήρησή της από τους Δημοκρατικούς Γάλλους. Η φιλοσοφία του νόμου αυτού είχε εμποτίσει τη λειτουργία της Ορθόδοξης Επισκοπής Κυθήρων. Εν κατακλείδι παρατηρούμε ότι σε ένα θέμα κατ' εξοχήν εκκλησιαστικής

διοίκησης, όπως η εκλογή και διαδοχή εφημερίων σε ενοριακό ναό, ο τελικός υπογράφων ήταν η εγχώρια πολιτική διοίκηση και δικαιοσύνη. Παράλληλα αποτυπώνεται η εικόνα της διαχείρισης του ναού μέσα από την ιεραρχημένη σειρά διαδοχής των εφημερίων, τη *χρονέα*, βάσει της καταγωγής από τον κτήτορα Ιωάννη Αρώνη. Ο ναός ήταν ένα οργανικό κομμάτι των Αρωνιαδίκων και η λειτουργία του επηρέαζε σημαντικά την κοινότητα.

Κεφ. 8.4. Τήρηση των ληξιαρχικών αρχείων από τους ενοριακούς ναούς

Η διατήρηση της βενετικής εκκλησιαστικής πολιτικής στα Κύθηρα από τους Δημοκρατικούς Γάλλους φαίνεται και στην αρμοδιότητα των ενοριών ναών για την τήρηση των ληξιαρχικών αρχείων. Αυτή είχε μεγάλη σημασία για τη βενετική διοίκηση καθώς επηρέαζε μείζονα θέματα. Οι ληξιαρχικές εγγραφές, ιδιαίτερα των γεννήσεων-βαπτίσεων και των θανάτων ενδιέφεραν πρωτίστως το Υγειονομείο. Σε μια εποχή που μαστιζόταν από ασθένειες είχε μεγάλη σημασία να ενημερώνεται η διοίκηση για τους θανάτους και τις αιτίες που τους προκαλούσαν. Έτσι μέσα από τα πληθυσμιακά δεδομένα που κατέγραφε η βενετική διοίκηση σώζονται πολύτιμα δημογραφικά και ανθρωπολογικά στοιχεία. Ήταν ζωτικής σημασίας η γνώση των δημογραφικών μεγεθών των Κυθήρων, για λόγους ελέγχου του πληθυσμού, στρατολογίας, αγγαρειών και κυρίως φορολογίας. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με την εγγύτερη χρονικά απογραφή των Κυθήρων από τους Βενετούς το 1788, ο πληθυσμός τους ήταν περίπου στους 7.500.⁴¹⁹

Οι βενετικές αρχές υποχρέωναν τους ιερείς να κρατούν βιβλία με τις γεννήσεις/βαπτίσεις,⁴²⁰ τους γάμους και τους θανάτους των ενοριτών τους. Ανώτεροι αξιωματούχοι όπως οι Giovanni Pasualigo και Ottaviano Bon Sindici, Inquisitori et Avogadori in Levande το 1613, ο Γενικός Προνοητής Antonio Pisani το 1631, ο Σύνδικος Giovanni Capelo το 1637 και ο Γενικός Προνοητής της Θάλασσας Francesco Grimani το 1705, εξέδωσαν σειρά διαταγμάτων της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας του

⁴¹⁹ Δρακάκης Ε. (επιμ.), *Απογραφές Πληθυσμού Κυθήρων (18ος αι.). Τόμος Β (Απογραφές Ετών 1770 περ., 1772, 1784, 1788)*, Αθήνα 1997, σ. 586.

⁴²⁰ Οι βαπτίσεις ουσιαστικά ταυτίζονταν με τις γεννήσεις καθώς τα βρέφη βαφτίζονταν σε ηλικία μόλις λίγων ημερών, εξαιτίας της μεγάλης βρεφικής θνησιμότητας και του φόβου να πεθάνει το παιδί αβάπτιστο.

Αγίου Μάρκου στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο.⁴²¹ Κοινός τόπος ήταν η υποχρεωτική καταχώριση από τους εφημερίους των ληξιαρχικών πράξεων των ενοριτών τους στα αντίστοιχα βιβλία που τους χορηγούσαν οι βενετικές αρχές. Παρόλα αυτά από το 1663 μέχρι και το 1768 παρατηρήθηκε σχετική ακαταστασία, καθώς πολλοί ιερείς δεν ενημέρωναν τακτικά τα βιβλία τους. Γι' αυτό στις 04.05.1768 οι Eccellentissimi Signori Sopra Provveditori και Provveditori alla Sanita, εξέδωσαν διάταγμα για την τακτική ενημέρωση των ενοριακών ληξιαρχικών βιβλίων. Σύμφωνα με αυτό, επεκτεινόταν στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο το ίδιο σύστημα που ίσχυε και στη Βενετία. Το διάταγμα όριζε την πρώτη Μαρτίου και πρώτη Σεπτεμβρίου κάθε έτους, ως την ημέρα που όφειλαν οι εφημέριοι να παρουσιάζουν τα βιβλία τους στις βενετικές αρχές. Σε αντίθετη περίπτωση επιβαλλόταν πρόστιμο είκοσι δουκάτων.⁴²²

Στις 13.8.1797, το Προσωρινό Δημαρχείο των Κυθήρων, με διάταγμά του κατήργησε τα ληξιαρχικά βιβλία της βενετοκρατίας και εγκαινίασε νέα, βασισμένα στο δίκαιο, στη χρονολογία και στην τυποποίηση της Δημοκρατικής Γαλλία.⁴²³ Η γαλλική διοίκηση διατήρησε την πρακτική της καταγραφής των ληξιαρχικών πράξεων από τους εφημερίους των ενοριών, εντάσσοντάς τη στο δικό της διοικητικό σύστημα. Στην πράξη συνεχίστηκε αυτούσια η διαδικασία τήρησης των ληξιαρχικών

⁴²¹ Κολυβά Μ., Αρχειονομία, *Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική Αναδρομή*, ό.π., σσ. 323-324.

⁴²² Δρακάκης Ε., «Το Ληξιαρχικό Αρχείο Κυθήρων (1662-1864)», *Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1993-1996*, Αθήνα 1997, σσ. 24-28.

⁴²³ Αυτό αποτυπωνόταν πολύ παραστατικά στην επικύρωση του ληξιαρχικού βιβλίου της ενορίας του Παντοκράτορος στο Κάστρο της Χώρας Κυθήρων «Έλευθερία-Ίσότης- Η Μουνιτζιπαλιτά Προβιζόρια Κυθήρων εις εκπλήρωσιν τοῦ δεκρέτου 7 Φρουτιδώρου, 13 Αὐγούστου τρέχοντος γραικῷ ἔθει, θέλοντας νά κάμῃ νέας βίβλους τῶν ἐκκλησιῶν, συμφῶνως εἰς τό ὄνομα τῆς ἐξουσία τοῦ λαοῦ θεσπίζει καὶ διορίζει διὰ ἐκείνην τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ εἰς τοῦτο τό Κάστρον, τήν παρῶσαν βίβλον ἀπό φύλλα ἀριθμημένα μέ ἀραβικόν νούμερον καί ἐγγράφως μέ χαρακτήρα τοῦ κάτωθεν ὑπογεγραμμένου σεγρεταρίου τριάντα, νο 30 καί εἰς τήν ὁποία τόσον ὁ κατὰ τό παρόν εφημέριος πολίτης παπᾶ Πέτρος Μασέλος, ὅσον καὶ οἱ κατὰ καιροῦ διάδοχοί του, νά ἡμποροῦν μέ πίστιν καί ἀκρίβειαν νά περιγράφουν τὰς γεννήσεις, βαπτίσεις καί γάμους τῶν ἐνοριτῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀπό τό παρόν φύλλον ἕως ὅλον τό δεκαπέντε, καί ἀπό τό δεκαῆξε ἕως εἰς τό τέλος, τὰς θανάς, μέ χρέος τῶν ἰδίων ἐφημερίων νά τήν παρρησιάζουν εἰς τήν σεγρεταρίαν τῆς Μουνιτζιπαλιτάς ταύτης τῆς νήσου εἰς κάθε πρώτην τοῦ Σεπτεμβρίου καί Μαρτίου μηνός διὰ τὰς πρεπούσας σημειώσεις τόσας εἰς ὧν Τζερίγο, 25 Φρουτιδώρου, αὐν ἔτος τῆς Κυθηραίων ἐλευθερίας, 31 Αὐγούστου 1797, γραικῷ ἔθει. Νταντόνης, σεγρετάριος τῆς Μουνιτζιπαλιτάς». Βλέπε Χάρου-Κορωναίου Ε., *Ληξιαρχικό Αρχείο Ενοριών, Ενορία Παντοκράτορος στο Κάστρο (1687-1850)*, ό.π., σ. 185.

βιβλίων, όπως ακριβώς είχε κληρονομηθεί από τη βενετική παράδοση. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι διατήρησαν τις δομές, τις πρακτικές και τη λογική της βενετικής εκκλησιαστικής διοίκησης, σε όλα τα επίπεδα. Η ληξιαρχική καταγραφή ήταν πολύ σημαντικό στοιχείο της διοίκησης, εύλογα λοιπόν συνέχισε τις προϋπάρχουσες πρακτικές ενσωματώνοντας μόνο το νέο τρόπο χρονολόγησης στην τυπολογία της.

Κεφ. 8.5. Αποτίμηση της διοικητικής σχέσης των Δημοκρατικών Γάλλων με την Επισκοπή Κυθήρων

Η Επισκοπή των Κυθήρων δεν ανήκε σε αυτές που είχαν καταργηθεί από τους Βενετούς και η παρουσία της Καθολικής Εκκλησίας στο νησί ήταν εξαιρετικά ισχνή, περιοριζόμενη στη Χώρα και εκπροσωπώντας κυρίως τους βενετούς αξιωματούχους. Σε θεσμικό επίπεδο η *Σαργρέδειος Νομοθεσία* διατηρήθηκε απαράλλακτα όπως συνέβαινε και επί βενετοκρατίας και το δίκαιο του *jus patronato* εξακολούθησε να ορίζει τη λειτουργία των ενοριών. Ο Επίσκοπος και η εκκλησιαστική διοίκηση παρέμειναν στον έλεγχο και εξουσία του κράτους, με μόνη αλλαγή την τυπολογία και τη χρονολογία στα ληξιαρχικά βιβλία των ενοριών κατά τα πρότυπα των Δημοκρατικών Γάλλων.

Δεν ανιχνεύτηκε στα έγγραφα του αρχείου αντίδραση των Κυθηρίων σε θέματα θρησκείας, αλλά η κατηγορία της αθεΐας είχε μεγεθύνει την αρνητική εικόνα που είχε δημιουργήσει η οικονομική πολιτική, οι στρατιωτικές αυθαιρεσίες και οι ανακολουθίες των Δημοκρατικών Γάλλων. Σε αυτό το κλίμα εκδόθηκε εγκύκλιος του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου Ε΄, προς τους κατοίκους των Ιονίων νήσων με σκοπό να τους αποτρέψει από την γαλλική επιρροή ως ενάντια στη χριστιανική θρησκεία:⁴²⁴

Αμα τω λαβείν την ημετέραν Πατριαρχικήν ταύτην επιστολήν, ευθύς αποδιώξητε από τας νήσους υμών αυτούς τους αποστάστας του Θεού και υπούλους τυράννους της ανθρωπότητας. Και ενούμενοι με τας συμμαχούσας δυνάμεις, να συναγωνισθήτε και υμείς με ζήλον και προθυμίαν εις αφανισμόν των απίστων τούτων Γάλλων, διά να αξιωθήτε παρά Θεού μεν ελέους παρά δε ταύτης της κραταιάς βασιλείας να

⁴²⁴ Τσιτσιλίας Π. Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σ. 16.

απολαύση της ελευθερίας [...] Ο πονηρός και αρχίκακος όφιος, αφού δολίως επλάνησε την ανθρωπότητα με πολυειδείς απάτες και τρόπους διά να σύρη εις την απώλειαν, τελευταίον εις τους εσχάτους τούτους αιώνας, επινοήσας το γένος των Γάλλων δεκτικώτερον της πονηρίας, έχυσεν εις τας ψυχάς αυτών δαψιλώς τον ιόν της αποστασίας από του Θεού και τους έρριψεν εις παντελή αθεΐαν και ασέβειαν.

Η εγκύκλιος αυτή διαδόθηκε και στα Κύθηρα με σπουδή και μέριμνα του Ρώσου ναυάρχου Ουζακώφ, ο οποίος προετοιμαζόταν για την επίθεσή του στα Ιόνια νησιά και ήθελε να προλειάνει το έδαφος ενισχύοντας τα αντιγαλλικά φρονήματα. Ο Λογοθέτης ανέφερε σχετικά ⁴²⁵ «1798, Σεπτεμβρίου 26. Ήλθε ένας Σπετζιώτης Θεοδωράκης στελμένος από τίν Κωνσταντινούπολιν από το Πατριαρχεΐον καί τόν Βασιλέα Τουρκον καί τοῦ ἔγραφαν, πώς ἔρχονται οἱ ἀρμάδες τριῶν Βασιλείων Ὅθωμανορουσικοβρετανικές διά νά ἐλευθερώσουν ὅλας τάς νήσους ἀπό τόν Γάλλον καί νά ἐλευθερώσουν ὅλους τους τόπους». Ο Ουζακώφ συνόδευε την πατριαρχική εγκύκλιο με δική του επιστολή στο ίδιο πνεύμα «Ο ημέτερος Κυρίαρχος και η Υψηλή Πύλη, υπό Θείου Ζήλου εμπνεόμενοι προσφέρουσι προς τους Κυθηρίους το ισχυρόν αυτών υποστήριγμα, του στρατού και του στόλου, ίνα ελευθερώσωσιν αυτούς εκ του απίστου γένους των Γάλλων». ⁴²⁶ Τα λόγια του Πατριάρχη και οι προτροπές του Ουζακώφ ⁴²⁷ βρήκαν θερμή ανταπόκριση στους κατοίκους των Ιονίων νήσων και στους Κυθηρίους και πρώτοι αυτοί υποδέχτηκαν στις 13.10.1798 τον ρωσο-οθωμανικό στόλο ως απελευθερωτή από τα δεσμά της αθεΐας.

Κεφ. 9. Ο ρόλος και η δομή των ενόπλων δυνάμεων στα νησιά του Ιονίου επί βενετικής κυριαρχίας

Η φυσιογνωμία και η δυναμική της χερσαίας στρατιωτικής δύναμης της Βενετικής Πολιτείας ήταν εκ διαμέτρου αντίθεση με αυτή του πολεμικού της στόλου. Οι Βενετοί κυριαρχούσαν για αιώνες στη Μεσόγειο βασιζόμενοι στη ναυτική τους

⁴²⁵ Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σ. 347.

⁴²⁶ Τσιτσιλίας Π. Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σ. 15.

⁴²⁷ Αναλυτικά για τις προκηρύξεις βλέπε Κουρκουμέλης Ν.Κ., «Οι προκηρύξεις προς τους Επτανησίους κατά τις επιχειρήσεις για την έξωση των Γάλλων Δημοκρατικών», Γεράσιμος Δ. Παγκράτης (επιμ.), *Πόλεμος, Κράτος και Κοινωνία στο Ιόνιο Πέλαγος (τέλη 14ου-αρχές 19ου αιώνα)*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2018, σσ. 79-109.

δύναμη, αλλά δεν φημίζονταν εξίσου για ισχυρό στρατό ξηράς. Δεν θεωρούσαν ότι χρειάζονταν μεγάλα στρατιωτικά σώματα και έτρεφαν ιδιαίτερη δυσπιστία για τη χρησιμότητά τους. Αισθάνονταν ασφαλείς στη λιμνοθάλασσα που τους περιέβαλε, η οποία αποτελούσε από μόνη της ένα απόρθητο φυσικό οχυρό, για την προάσπιση του οποίου αρκούσε το ναυτικό, το πυροβολικό και η αυτοθυσία τους. Η αριστοκρατική ηγεσία ένιωθε φόβο για τις ισχυρές στρατιωτικές μονάδες με φιλόδοξους και λαοπρόβλητους στρατηγούς, επίφοβους για πραξικοπήματα και πολιτειακές ανατροπές. Η εμπειρία άλλων κρατών και ιδίως του Βυζαντινού έδειχνε ότι στα χέρια ικανού στρατηγού ο στρατός αποτελούσε κίνδυνο για το πολίτευμά της.

Το ίδιο ίσχυε και για το βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο, όπου μεγάλα τμήματα του πληθυσμού και ιδίως τα πιο φτωχά, θα τολμούσαν να εξεγερθούν εναντίον της Βενετικής Πολιτείας με τη συνδρομή ικανών ενόπλων δυνάμεων.⁴²⁸ Άρα δεν ήταν δυνατό για οικονομικούς, ούτε συνετό για πολιτικούς λόγους να δημιουργηθούν μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις γι' αυτό στη θέση τους συγκροτήθηκαν σχετικά αδύναμα τοπικά σώματα πολιτοφυλακής, τα οποία ενισχύθηκαν ιδιαίτερα μετά τον 16ο αι. Σε αυτό συνέβαλαν οι συνεχείς βενετοτουρκικοί πόλεμοι, οι στρατιωτικές ήττες και η δεδομένη έλλειψη πειθαρχίας του βενετικού μισθοφορικού στρατού. Οι Βενετοί υποχρεώθηκαν να ενδυναμώσουν τις τοπικές πολιτοφυλακές μέσω της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας.⁴²⁹ Σε επίπεδο αξιωματικών υπηρετούσαν οι αστοί και σε επίπεδο οπλιτών οι άμισθοι επί θητεία ή αγγαρεία στρατιώτες (*cernidi* ή *ordinanze*).⁴³⁰ Πρωταρχικός σκοπός των δυνάμεων αυτών ήταν η παράκτια άμυνα και προστασία των λιμενικών και ναυτιλιακών εγκαταστάσεων. Στα βενετικά στρατιωτικά σώματα δεν υπήρχε σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις στρατιωτικές και τις αστυνομικές δυνάμεις. Οι στρατιωτικοί σχηματισμοί αναλάμβαναν εξίσου και τον αστυνομικό ρόλο τήρησης της δημόσιας τάξης και εσωτερικής ασφάλειας. Οι δυνάμεις που βρίσκονταν στην ύπαιθρο μετατρέπονταν αυτοδικαίως σε σώματα χωροφυλακής και αγροφυλακής (*cernidi della campagna*), ενώ σε αρκετές περιπτώσεις ασκούσαν καθήκοντα αγορανομίας και τελωνείου.

⁴²⁸ Ψαράς Ι. Δ., *Ο θεσμός της πολιτοφυλακής στις βενετικές κτήσεις του ελληνικού χώρου (16ος-18ος αι.)*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 11-39.

⁴²⁹ Ό.π., σσ. 15-16.

⁴³⁰ Σε αυτούς δεν περιλαμβάνονταν οι *stradioti*, οι οποίοι ήταν επαγγελματίες στρατιωτικοί, παρόλο που Ιόνιοι *stradioti* ενδέχεται να υπηρετούσαν σε θέσεις αξιωματικών.

Την κορυφή αυτού του συστήματος κατείχαν εύλογα οι αστοί, οι οποίοι μονοπωλούσαν τα ανώτατα και ανώτερα στρατιωτικά αξιώματα. Ήταν λογικό σε μια πολιτεία την οποία κυβερνούσαν οι αριστοκράτες ότι αυτοί κρίνονταν ως μόνοι άξιοι και έμπιστοι για τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων. Στις τοπικές στρατιωτικές δυνάμεις ενσωματώθηκαν και οι παλαιοί βυζαντινοί ευγενείς κατ' αναλογία με τα πολιτικά αξιώματα. Ανώτατος στρατιωτικός διοικητής ήταν ο Προνοητής (Proveditore), ο οποίος συνοδευόταν από τον τίτλο του Φρούραρχου (Castellano).⁴³¹ Ακολουθώντας οι αστοί ως αξιωματικοί κάλυπταν όλες τις κύριες θέσεις στην ανώτατη και ανώτερη στρατιωτική βαθμίδα ενώ οι θέσεις κατωτέρων βαθμοφόρων και υπαξιωματικών (uffiziali) καλύπτονταν από το λαό «proprolo». Στη βάση του στρατεύματος βρίσκονταν οι οπλίτες, οι οποίοι αποτελούσαν τον κορμό του σώματος της πολιτοφυλακής ως άμισθοι στρατεύσιμοι υποχρεωτικής θητείας. Έπρεπε να ήταν νέοι, σωματικά υγιείς, αρτιμελείς, δυνατοί και κυρίως πιστοί στη Βενετία, διακρινόμενοι βάσει ειδικότητας και οπλισμού. Η θητεία των οπλιτών αντιμετωπιζόταν ως καταναγκαστική αγγαρεία που εμπόδιζε τους γεωργούς και κτηνοτρόφους από το να ασχοληθούν με τις κύριες εργασίες τους για την οικονομική επιβίωση. Από τη στρατιωτική θητεία μπορούσαν να απαλλαγούν όσοι διέθεταν χρήματα και δωροδοκούσαν τους υπαλλήλους στρατολογίας, οπότε μοιραία επιβαρύνονταν οι πλέον οικονομικά αδύναμοι σε μια επαχθή και οικονομικά επιζήμια στράτευση.⁴³² Η ηγετική κοινωνική ομάδα που κυριαρχούσε στην πολιτική και οικονομία ήταν αυτή που έπαιρνε στα χέρια της τη διαχείριση του πολέμου και επωφελούνταν ιδιαίτερα από αυτόν.⁴³³

Στα Κύθηρα το 1552, συγκροτήθηκε ένοπλο σώμα με πρωτοβουλία του Προνοητή Vincenzo Querini.⁴³⁴ Το πρώτο αυτό σώμα πολιτοφυλακής διέκρινε τους οπλίτες σε δύο βασικές κατηγορίες: 1) τους Τυφεκιοφόρους (Archibugieri) και 2)

⁴³¹ Παπαδάκη Α., «Τοπικοί αξιωματούχοι και υπάλληλοι», ό.π., σσ. 89-96.

⁴³² Ψαράς Ι. Δ., *Ο θεσμός της πολιτοφυλακής*, ό.π., σσ. 35-36.

⁴³³ Επί τούτου αναφέρει χαρακτηριστικά ο Νίκος Καραπιδάκης «Στραντιότι ή άρχοντες, απλοί μισθοδοτούμενοι χωρισμένοι σε συντροφίες αλβανικές ή ρωμέικες υπό ένα καπετάνιο, ή άρχοντες με περισσότερες φιλοδοξίες και ισχυρότερη οικογενειακή καταγωγή, πολεμούν είτε για να διατηρήσουν είτε για να κερδίσουν περισσότερα, χωρίς αυτό να αποκλείει σε πολλές περιπτώσεις και μια αυτονομία δράσης, που συμβαίνει να φέρνει σε δύσκολη θέση τους ηγεμόνες τους». Καραπιδάκης Ν., «Άρχοντες και Αρχοντία. 15ος-19ος αι.», *Τα Ιστορικά*, 59, 2013, σσ. 282-325.

⁴³⁴ Ψαράς Ι. Δ., *Ο θεσμός της πολιτοφυλακής*, ό.π., σσ. 75-82.

τους Φρουρούς (Agenti). Αριθμητικά οι τυφεκιοφόροι κυμαίνονταν από 100 έως 250 άτομα, θεωρούνταν βαθμολογικά ανώτεροι από τους φρουρούς, ενώ απαλλάσσονταν από αγγαρείες και σκοπιές και αμείβονταν με ένα μικρό επίδομα. Οι φρουροί ενδεχομένως αποτελούσαν τις δυνάμεις ασφαλείας του Κάστρου της Χώρας και ήταν επιφορτισμένοι με τις σκοπιές,⁴³⁵ με δευτερεύοντα αστυνομικά καθήκοντα και την τήρηση της δημόσιας τάξης.

Το 1540 με την παράδοση της βενετικής Μονεμβασίας στους Οθωμανούς μια ομάδα *stradioti* της πόλης κατέφυγε στα Κύθηρα.⁴³⁶ Δεν γνωρίζουμε εάν παρέμειναν στο νησί ως στρατιωτικοί, ωστόσο το όνομα του επικεφαλής Ευδαιμονογιάννη, προερχόταν από το βυζαντινό παρελθόν των Κυθήρων και της Μονεμβασίας.⁴³⁷ Σε έγγραφο των Κυθηρίων προς τη Βενετία το 1671 υπήρχε η πληροφορία για την ύπαρξη τεσσάρων διμοιριών πολιτοφυλακής που υπηρετούσαν στο νησί.⁴³⁸ Επικεφαλής αξιωματικός ήταν ένας αστός που έφερε το βαθμό του λοχαγού (*capitano*), ενώ πριν πέντε χρόνια ο Φραγκίσκος Σαλαμών είχε υπηρετήσει ως *sargente maggior* και το 1669 προήχθη σε *governatore*. Ακολουθώντας τα βήματά του, ο γιός του Νικόλαος (προπάππους του Διονυσίου Σολωμού) διορίστηκε το 1684 επίσης ως *sargente maggior* και το 1714 ως *governatore*.⁴³⁹ Η περίπτωση αυτή δείχνει ότι η θέση αξιωματικού της πολιτοφυλακής των Κυθήρων είχε κύρος και απέφερε ικανοποιητικά έσοδα για τους αστούς που την κατείχαν.

Η διαχείριση των σωμάτων της πολιτοφυλακής στα Κύθηρα δεν περιοριζόταν μόνο στην κεντρική διοίκηση, αλλά τμήμα της είχε επιμεριστεί στην τοπική διοίκηση των αγροτικών χωριών με επικεφαλής τους γέροντες. Παρατηρήθηκε λοιπόν ένας άτυπος πόλεμος εξουσίας στο πεδίο της τοπικής διοίκησης των Κυθήρων. Καθόσον η πολιτοφυλακή της κεντρικής διοίκησης λειτουργούσε ως όργανο των αστών ερχόμενη σε αντιπαράθεση με τους γέροντες των χωριών της γεωργικής περιφέρειας,

⁴³⁵ Ειδικά για τις σκοπιές υπήρχε ένα σώμα πολιτοφυλάκων οι *βιγλάτορες*, οι οποίοι είχαν ως κύρια αποστολή τη φύλαξη των οχυρών θέσεων και των παραλιών του νησιού. Βλέπε Βαρελίδης Γ. Κ., «Βίγλες-Βιγλάτορες: Κοινωνικοπολιτικός ρόλος και δίκτυο χωροθέτησης τους στα Κύθηρα», *Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου (Κύθηρα, 19-21 Σεπτεμβρίου 2003) Επιστημονική Έρευνα στα Κύθηρα*, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2008, σσ. 47-60.

⁴³⁶ Κορρέ Κ. Β., *Μισθοφόροι stradioti της Βενετίας. Πολεμική και κοινωνική λειτουργία (15ος-16ος αιώνας)*, Δ.Δ., Ιόνιο Πανεπιστήμιο-Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα 2017, σ. 229.

⁴³⁷ Ο.π., σ. 370.

⁴³⁸ Ψαράς Ι. Δ., *Ο θεσμός της πολιτοφυλακής*, ό.π., σσ. 76-77.

⁴³⁹ Ο.π., σσ. 79-80.

που επίσης διέθεταν ένοπλες ομάδες με στρατιωτικά και αστυνομικά καθήκοντα.⁴⁴⁰ Η Βενετία, πιστή στη λογική τήρησης ισορροπιών και αποφυγής ενδυνάμωσης μιας μόνο ομάδας, προσπάθησε να δημιουργήσει αντίβαρο ανάμεσα στους αστούς και στους γέροντες των χωριών, τηρώντας μια σχετική ισορροπία δυνάμεων.

Κεφ. 9.1. Η συγκρότηση νέων στρατιωτικών δυνάμεων και σωμάτων χωροφυλακής στα Ιόνια νησιά από τους Δημοκρατικούς Γάλλους

Η συγκρότηση στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων στα Ιόνια νησιά απέβλεπε στη θωράκισή τους απέναντι σε ενδεχόμενη εισβολή και στη στήριξη της εκστρατείας του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο. Η περίοδος αυτή γνωστή ως *Πόλεμοι της Γαλλικής Επανάστασης* διήρκησε μια δεκαετία (1792-1802),⁴⁴¹ κατά την οποία απέναντι στη Δημοκρατική Γαλλία συσπειρώθηκε το σύνολο των ευρωπαϊκών δυνάμεων, που την αντιμετώπιζαν ως ένα συστημικό εχθρό. Το 1797 οι Δημοκρατικοί Γάλλοι είχαν επικρατήσει έναντι όλων των αντιπάλων τους, εκτός από τη Μεγάλη Βρετανία, τη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη της εποχής. Η παρουσία και συγκρότηση στρατιωτικών δυνάμεων στα Ιόνια νησιά ήταν απαραίτητη για τη στήριξη της κυριαρχίας τους.

Επομένως πρωταρχικό λόγο είχε ο στρατός και η συντήρηση των δυνάμεών του και δευτερευόντως οι δυνάμεις αστυνομίας, χωροφυλακής και πολιτοφυλακής. Η διοικητική παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά συνδεόταν άρρηκτα με τη στρατιωτική τους δύναμη. Η Βενετία στις 12 Μαΐου 1797 παραδόθηκε στον Ναπολέοντα υπό την πίεση της επονομαζόμενης *Ιταλικής Στρατιάς* (*Armée d'Italie*), τμήμα της οποίας στάλθηκε στην Κέρκυρα για να στηρίξει το νέο καθεστώς. Μετά την κατάληψη της Βενετίας συγκροτήθηκε εκστρατευτικό στρατιωτικό σώμα υπό τη διοίκηση του Κορσικανού στρατηγού Antoine Gentili, το οποίο αριθμούσε

⁴⁴⁰ Ο.π., σσ. 81-82.

⁴⁴¹ Ιστορικά υποδιαιρούνται σε δύο περιόδους: α) στον *Πόλεμο του Πρώτου Συνασπισμού* (*Guerre de la Première Coalition*), 1792-1797 και β) στον *Πόλεμο του Δευτέρου Συνασπισμού* (*Guerre de la Deuxième Coalition*), 1798-1802 και τερματίστηκαν με τη *Συνθήκη της Αμιένης* (*Treaty of Amiens*) στις 23.05.1802. Η συνέχιση του πολέμου από το 1803 έχει καταχωρηθεί ως *Ναπολεόντειοι Πόλεμοι*, που διήρκησαν έως το 1815 με τη μάχη του Βατερλό.

2.000 άνδρες.⁴⁴² Η σύνθεσή του ήταν μικτή αποτελούμενο από Γάλλους και Ιταλούς στρατιώτες, χαρακτηριστικό στοιχείο σε όλους τους στρατιωτικούς σχηματισμούς στα Ιόνια νησιά για πρακτικούς και πολιτικούς λόγους. Η στρατιωτική δομή βασίστηκε στα γαλλικά πρότυπα και συγκροτήθηκαν:⁴⁴³

1. Λόχοι Χωροφυλακής Επτανήσων (Gendarmerie Septinsulaire)
2. Δυνάμεις Εθνοφυλακής (Garde Nationale)
3. Λόχοι Ελλήνων Εθελοντών (Compagnies Franches Grecques)

Οι προϋπάρχοντες μικτοί ιταλο-ελληνικοί λόχοι ενσωματώθηκαν στο γαλλικό στρατό και αποτέλεσαν τους λόχους Εθελοντών Ελλήνων-Ιταλών (Compagnies Franches Greco-Italiennes). Τον Σεπτέμβριο του 1798, στο πλαίσιο των γαλλικών Νομών, συγκροτήθηκαν τρία αποσπάσματα χωροφυλακής. Ένα τοποθετήθηκε στην Κέρκυρα με επικεφαλής τον *chef de bataillon* Juliatti, ένα στην Κεφαλονιά, στην Ιθάκη και στη Λευκάδα με επικεφαλής τον αξιωματικό του ιππικού Lebertre και ένα στη Ζάκυνθο και στα Κύθηρα με επικεφαλής τον Gennelin.⁴⁴⁴ Με δεδομένο ότι δεν βρέθηκε πουθενά στο αρχείο ένδειξη για παρουσία του αναφερόμενου αποσπάσματος χωροφυλακής στα Κύθηρα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι παρέμεινε στη Ζάκυνθο και στα Κύθηρα τα καθήκοντα της αστυνόμευσης άσκησε κυρίως το στρατιωτικό σώμα του λοχαγού της 6ης ημι-ταξιαρχίας M. Michel.

Στο ίδιο θεσμικό πλαίσιο των Νομών και με βάση το 7ο άρθρο σύστασής τους, ιδρύθηκε η Υψηλή Αστυνομία (Alta Polizia), αστυνομική δύναμη με εκτεταμένη δυνατότητα παρέμβασης στα κοινά, η οποία προσιδίαζε με αυτό που σήμερα νοείται ως μυστική υπηρεσία. Υπαγόταν απευθείας στον εκάστοτε στρατηγό και στους υποδιοικητές του και κύριο μέλημά της ήταν η αντιμετώπιση των αντιγαλλικών και αντικαθεστωτικών κινημάτων, η κατασκοπευτική δράση και αντικατασκοπεία, η παρακολούθηση των πολιτικών προθέσεων του κόσμου και ο έλεγχος των κοινωνικών και πολιτικών ομάδων. Η δομή της Υψηλής Αστυνομίας παρέμεινε και ενισχύθηκε έτι περαιτέρω από τη Βρετανική Αρμοστέια.

Η λογική των σχηματισμών αυτών έδειχνε ότι σε επίπεδο αστυνόμευσης οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ενδιαφέρονταν να δυναμώσουν τα τοπικά σώματα

⁴⁴² Οικονόμου Φ., *Έλληνες μισθοφόροι στην υπηρεσία της Επαναστατικής Γαλλίας (1789-1815)*, Δ.Δ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 29.

⁴⁴³ Ο.π., σσ. 29-30.

⁴⁴⁴ Ο.π., σ. 30.

χωροφυλακής και πολιτοφυλακής με ντόπιο πληθυσμό. Με αυτό τον τρόπο εξοικονομούσαν έμψυχο δυναμικό, απαραίτητο για τις στρατιωτικές μονάδες, αφετέρου επιμερίζονταν τη διαχείριση της κοινής τάξης και της δημόσιας ασφάλειας με τους κατοίκους των νησιών. Το σχέδιο αυτό απέτυχε στην πράξη λόγω της απροθυμίας των κατοίκων των Ιονίων νήσων, οι οποίοι αισθάνονταν δυσανεξία για την οικονομική καχεξία εξαιτίας της συντήρησης του στρατού και των αστυνομικών δυνάμεων καθώς και του αποκλεισμού των νησιών από το βρετανικό στόλο. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της εισβολής του ρωσο-οθωμανικού στόλου, η αντίσταση των ιταλο-ελληνικών σωμάτων ήταν υποτυπώδης, με το κύριο βάρος της άμυνας να πέφτει στο γαλλικό στρατό.

Η ταχεία επέκταση της Δημοκρατικής Γαλλίας στην ηπειρωτική Ευρώπη είχε απορροφήσει μεγάλο μέρος του γαλλικού στρατού, ο οποίος αντιμετώπιζε έλλειψη προσωπικού και πόρων. Επιπλέον σημαντικό στρατιωτικό σώμα προετοιμαζόταν για την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο. Συνεπώς καθίστατο ιδιαίτερα δύσκολη η αποστολή μεγάλων στρατιωτικών μονάδων στα νησιά του Ιονίου. Επιπροσθέτως μεγάλες δυσχέρειες στη διοίκηση και κατοχή του νησιωτικού συμπλέγματος από τη Δημοκρατική Γαλλία προξενούσε η ναυτική υπεροχή της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία μεγιστοποιήθηκε μετά τη νίκη της στη Ναυμαχία του Αμπουκίρ «Bataille d'Aboukir» (01-03.08.1798) και την καταβύθιση του γαλλικού στόλου. Η δυσκολία της ναυτικής επικοινωνίας και των στρατιωτικών ελλείψεων των Δημοκρατικών Γάλλων αποτυπώθηκε έντονα ακόμα και στο πλέον απομακρυσμένο νησί των Ιονίων, τα Κύθηρα.

Στο έγγραφο του Antoine Gentili της 22ης Messidor-11/12.07.1797,⁴⁴⁵ παράλληλα με την παύση καθηκόντων του τελευταίου βενετού Προνοητή των Κυθήρων Vincenzo Corner, διατηρήθηκε στη θέση του ο βενετός στρατιωτικός διοικητής Francesco Galateo. Κίνηση λογική με δεδομένο τις προκλήσεις που αντιμετώπιζαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι εν όψει της στρατιωτικής εκστρατείας του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο. Ο γαλλικός στρατός δεν μπορούσε να διαθέσει πολλούς άνδρες για την άμυνα των Κυθήρων. Η υπαγωγή των υπαρχουσών δυνάμεων στη δική τους ηγεσία ήταν μια λύση εξοικονόμησης δυνάμεων. Άλλωστε την πρώτη

⁴⁴⁵ 61. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Έγγραφο 2 [Απαλλαγή των καθηκόντων του πρώην Προνοητή Κυθήρων Vincenzo Corner από τον στρατηγό Antoine Gentili], 11/12.07.1797.

περίοδο του Προσωρινού Δημαρχείου η Δημοκρατική Γαλλία παρουσιαζόταν ως σύμμαχος της Βενετίας και η σύμπραξη των βενετικών δομών με την κυρίαρχη γαλλική διοίκηση ήταν φυσική συνέπεια. Οι βενετοί αξιωματικοί, όπως ο Galateo και ο D'Antoni, αποδέχτηκαν την υπαγωγή τους στο γαλλικό στρατό χωρίς να διαφαίνεται σε κάποιο έγγραφο σημάδι δυσaráσκειας.

Με την έλευση του γαλλικού στρατιωτικού αποσπάσματος στα Κύθηρα, διοικητής ορίσθηκε ο λοχαγός της 6ης ημι-ταξιαρχίας M. Michel.⁴⁴⁶ Η διατήρηση όμως των γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων στα Ιόνια νησιά βρισκόταν σε συνάρτηση με τους πόρους που έπρεπε να παίρνουν από τα Δημόσια Ταμεία. Οι Κυθήριοι ήταν επιφορτισμένοι να συντηρούν το γαλλικό στρατιωτικό σώμα, με σημαντικό κόστος και αντίκτυπο στην οικονομία του νησιού. Οι μισθολογικές και οικονομικές καταστάσεις που αφορούσαν σε δαπάνες για τη συντήρηση του στρατού δίνουν μια πλήρη εικόνα για τη σύστασή του, όπως το έγγραφο της 1ης Νοεμβρίου 1797, που ήταν μια κατάσταση πληρωμής του στρατεύματος⁴⁴⁷ και έδινε εικόνα συγκρότησης των στρατιωτικών δυνάμεων.

Πίνακας 5. Συγκρότηση μικτών ιταλο-ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στα Κύθηρα

C. Collonello D'Antoni	C.T.C. Galateo	C.C. Calergi
1 ⁴⁴⁸ . Collonello	1. T. Collonello	1. Capitano
1. Alfier	1. Alfier	1. Tenente
1. Sargente	2. Caporali	1. Alfier
3. Caporali	38. Fanti	1. Sargente
54. Fanti		2. Caporali
		34. Fanti

Στοιχεία Πυροβολικού

C.C. Armeni	C.C. Billa

⁴⁴⁶ Bellaire J.P., *Précis des opérations générales de la division française du Levant chargée pendant les années V, VI et VII de la défense des îles et possessions ex-vénitiennes de la mer Ionienne, formant aujourd'hui la République des Sept-Isles*, Paris 1805, σ. 429.

⁴⁴⁷ 25. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 12/Έγγραφο 1 [Οικονομική κατάσταση των στρατιωτικών μονάδων των Κυθήρων], 01.11.1797.

⁴⁴⁸ Οι αριθμοί αυτοί αναφέρονται στο πλήθος των στρατιωτικών.

1. Sargente

4. Cannonieri

4. Cannonieri

Οι τρεις μονάδες με τα δύο στοιχεία πυροβολικού,⁴⁴⁹ αποτελούσαν ένα μικτό σώμα από γάλλους, βενετούς και έλληνες στρατιώτες. Οι δυνάμεις είχαν χωριστεί σε δύο μέρη και φρουρούσαν τα βασικά λιμάνια, του Καψαλίου (Χώρα Κυθήρων) και του Αυλέμονα. Συνολικά η δύναμη του ήταν 151 άνδρες, εκ των οποίων:

1. Ένας (1) Συνταγματάρχης (Collonello)⁴⁵⁰
2. Ένας (1) Αντισυνταγματάρχης (Tenente Collonello)
3. Ένας (1) Λοχαγός (Capitano)
4. Ένας (1) Υπολοχαγός (Tenente)
5. Τρεις (3) Σημαιοφόροι (Alfier)
6. Τρεις (3) Λοχίες (Sargente)
7. Επτά (7) Δεκανείς (Caporali)
8. Εκατόν είκοσι έξι (126) Στρατιώτες (Fanti)
9. Οκτώ (8) Πυροβολητές (Cannonieri)

Σημαντικά στοιχεία για τους αξιωματικούς του στρατού των Κυθήρων δίνει το έγγραφο μισθοδοσίας.⁴⁵¹ Οι μισθοί δείχνουν την οικονομική αξία και τη δεσπόζουσα θέση που είχαν στην κυθηραϊκή κοινωνία οι αξιωματικοί του στρατού. Ο Συνταγματάρχης Giuseppe D'Antonj βρισκόταν στην κορυφή των οικονομικών απολαβών με 2.120 λίρες και ακολουθούσε ο Αντισυνταγματάρχης Francesco Galateo με 1.640. Ο Συνταγματάρχης είχε έντονη παρουσία σε όλα τα έγγραφα του αρχείου που αφορούσαν τον στρατό και πολύ πιθανό ήταν στενός συγγενής (ενδεχομένως αδερφός) του Θησαυροφύλακα Gio Paolo D'Antonj, χωρίς αυτό να επιβεβαιώνεται από κάποια αρχειακή πηγή. Ο Francesco Galateo και οι υπόλοιποι αξιωματούχοι, όπως φαίνεται από τα επίθετα και τους βαθμούς, ήταν Βενετοί και ανήκαν στην προγενέστερη στρατιωτική μονάδα που υπηρετούσε στα Κύθηρα και

⁴⁴⁹ Σύμφωνα με το J.P. Bellaire ένας δεκανέας και 4 πυροβολητές του λόχου της 14ης ημιταξιαρχίας αποτελούσαν ένα στοιχείο Πυροβολικού, ό.π., σ. 432.

⁴⁵⁰ Οι στρατιωτικοί βαθμοί του Συνταγματάρχη (Collonello) και του Αντισυνταγματάρχη (Tenente Collonello), αφορούσαν το μικτό ιταλο-ελληνικό στρατιωτικό σώμα. Οι καθαυτό Γάλλοι στρατιωτικοί ήταν περίπου 70 άτομα συμπεριλαμβανομένου και του διοικητή, ο οποίος έφερε το βαθμό του λοχαγού.

⁴⁵¹ 1. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 2α/Έγγραφο 1 [Κατάσταση πληρωμών ιταλο-ελληνικού στρατιωτικού σώματος], 01.11.1797.

ενσωματώθηκαν στο γαλλικό στρατό. Συμπληρωματικές πληροφορίες για τα στρατιωτικά σώματα στα Κύθηρα δίνει το έγγραφο⁴⁵² που αποτελούσε κατάσταση πληρωμής στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού και εφοδίων, σύμφωνα με την καταγραφή του σχετικού εγγράφου της Κεντρικής Διοίκησης της Κέρκυρας. Στην κορυφή πληρωμής μισθών του εγγράφου αυτού βρίσκονταν, ως σημαντικότεροι αξιωματούχοι, ο Διοικητής του στρατού (Governator dell'armi) και ο Θησαυροφύλακας (Commissario Tesorier), οι οποίοι αμείβονταν με 12 βενετικά τάλιρα. Καταγράφονταν επίσης τα εξής αξιώματα:

1. Ένας (1) Αξιωματικός επιμελητείας και υπεύθυνος διοικητικής υποστήριξης του πυροβολικού (Munizioner ai Biscotti, e custode amministrazione dell'artiglieria)
2. Ένας (1) Χειρουργός ιατρός, ενδεχομένως στρατιωτικός (Medico chirurgo Pubblico)
3. Ένας (1) Λοχαγός υπεύθυνος του Λιμανιού του Καψαλίου, ενδεχομένως πρόκειται για αξιωματικό του υγειονομείου (Capitani del Porto di Capsali)
4. Μικροί ή ελάχιστονες παρατηρητές, ενδεχομένως πρόκειται για βαθμοφόρους του υγειονομείου (P.P. Minori osservatori)
5. Ένας (1) Λοχαγός των βοηθητικών δυνάμεων με στρατιωτικό ταμπούρλο (Capitano dell'ordinaze e suo Tamburo)
6. Ένας (1) Λοχίας των βοηθητικών δυνάμεων (Sergente dell'ordinaze)
7. Ένας (1) Λοχαγός του Σώματος των Προνομιούχων με στρατιωτικό ταμπούρλο, ενδεχομένως να πρόκειται για μικτό ιταλο-ελληνικό σώμα που απαρτιζόταν από πρώην αστούς της βενετοκρατίας (Capitano della Compagnia de Privilegiati, e suo Tamburo). Παρατηρείται ότι σημειολογικά το *Σώμα των Προνομιούχων*, ήταν οξύμωρη ονομασία μονάδος σε καθεστώς το οποίο έφερε ως ιδεολογικό του πρόταγμα την εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων και την κατάργηση των προνομίων των αστών της βενετοκρατίας. Στον ίδιο πίνακα από την αγορά λαδιού για τις στρατιωτικές δυνάμεις, επιβεβαιώνεται ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις των Δημοκρατικών Γάλλων γεωγραφικά είχαν επικεντρωθεί στα σημεία της Χώρας και του Αυλέμονα: i.)

⁴⁵² 63. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 4 [Πληρωμή αξιωματούχων Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων], 28.09.1797.

αγορά λαδιού για τη φρουρά του Κάστρου της Χώρας, ii.) αγορά λαδιού για τη φρουρά του Κάστρου του Αγίου Φραγκίσκου στον Αυλέμονα.

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Κύθηρα συγκρότησαν μικτή στρατιωτική δύναμη από ιταλο-ελληνικά στρατιωτικά αποσπάσματα και ένα γαλλικό λόχο. Η επιλογή της διατήρησης των ιταλο-ελληνικών μονάδων και της ενσωμάτωσής τους στις στρατιωτικές δυνάμεις της Δημοκρατικής Γαλλίας αναδείκνυε το πρόβλημα ότι οι εγχώριες δυνάμεις, από στρατιωτικής απόψεως, δεν βρίσκονταν στην καλύτερη δυνατή κατάσταση σε θέματα εξοπλισμού, εκπαίδευσης και ηθικού. Το γεγονός αυτό αποδείχτηκε κατά τη διάρκεια της εισβολής του ρωσο-οθωμανικού στόλου, όταν οι δυνάμεις αυτές επέδειξαν ελάχιστη έως μηδαμινή διάθεση να πολεμήσουν. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι είχαν επίγνωση της στρατιωτικής αδυναμίας των Κυθέρων τόσο σε επίπεδο δυνάμεων όσο και σε επίπεδο οχύρωσης και γεωγραφικής απόστασης, όμως οι επιλογές τους ήταν εξαιρετικά περιορισμένες. Η αποτελεσματική υπεράσπιση του νησιού σε μια ενδεχόμενη εισβολή ήταν στρατιωτικά δύσκολη περίπτωση, η οποία στην πράξη αποδείχτηκε αδύνατη απέναντι σε μια συγκριτικά υπέρτερη δύναμη όπως ο ρωσο-οθωμανικός στόλος. Παρόλα αυτά η συντήρηση της μικρής αυτής δύναμης ήταν μείζων προτεραιότητα της διοίκησης, η οποία βάρυνε δυσανάλογα την οικονομική κατάσταση των Κυθηρίων.

Στα Κύθηρα, σε αντίθεση με τις στρατιωτικές δυνάμεις, οι οποίες εντοπίζονταν σε πολλά έγγραφα του αρχείου, δεν ανιχνεύτηκε η ύπαρξη δυνάμεων αστυνομίας ή χωροφυλακής. Στα ιδρυτικά έγγραφα για τους διοικητικούς θεσμούς του Προσωρινού Δημαρχείου και της Κεντρικής Επιτροπής φαίνεται ότι ακολουθήθηκε η πεπατημένη της διοίκησης των Βενετών. Προχώρησαν σε σύσταση μικτών εγχώριων σωμάτων πολιτοφυλακής με περιορισμένες αστυνομικές αρμοδιότητες, αποτελούμενες κυρίως από Κυθηρίους. Δεν εντοπίστηκε η παρουσία της Υψηλής Αστυνομίας στα Κύθηρα, σε περιπτώσεις καταστολής εξεγέρσεων και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας επενέβαιναν κατά περίπτωση οι στρατιωτικές μονάδες. Η εσωτερική ασφάλεια την περίοδο του Προσωρινού Δημαρχείου εντάχθηκε στο *Κομιτάτον τῶν Κρίσεων ἐπάνω εἰς τὰ ἐγκλήματα* (Comitato di Giudiziario Criminale, e d'interna tranquillità).⁴⁵³ Η αρμοδιότητα αυτή καταγραφόταν ως δευτερεύουσα ενασχόληση, «εἰς τό νά γρηγοροῦν ἐπάνω εἰς ὅ,τι ἀποβλέπει τήν

⁴⁵³ 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθέρων], 08.08.1797.

έσωτερικήν ήσυχίαν», μετά από τη βασική που ήταν τα εγκλήματα με ποινή έως ένα μήνα φυλάκισης. Οι υπάλληλοι του Κομιτάτου είχαν αρμοδιότητες αστυνομικής φύσεως, χαμηλής βαθμίδας, χωρίς να αποτελούν ένοπλο σώμα ασφαλείας. Οι υπάλληλοι των δικαστικών Κομιτάτων, οι *μινίστροι*, πέραν από δικαστικοί κλητήρες και γραμματείς ασκούσαν και καθήκοντα αγροφυλακής και ανακριτικών υπαλλήλων, όμως ήταν χαμηλόβαθμοι υπάλληλοι με περιορισμένη εξουσία. Σε καμία περίπτωση, κατά την περίοδο του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, δεν αναφέρθηκε η συγκρότηση ενός αμιγούς αστυνομικού σώματος.

Αυτό γίνεται περισσότερο διακριτό την περίοδο σύστασης του Νομού του Αιγαίου όταν συγκροτήθηκε η Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων. Στο έγγραφο με τις αρμοδιότητες της⁴⁵⁴ διεφάνη η εξάρτηση της τοπικής διοίκησης από το στρατό σε θέματα αστυνόμευσης. Συγκεκριμένα το 14ο άρθρο ανέφερε ότι καθήκον της ήταν η διατήρηση της τάξης και της δημόσιας ειρήνης, σε συνεργασία με το στρατιωτικό διοικητή. Ακολούθως στο έγγραφο περιγραφής των αρμοδιοτήτων των υπαλλήλων της⁴⁵⁵ και ιδίως στο 6ο άρθρο ορίστηκε η αστυνομική εξουσία των δημοτικών αντιπροσώπων στο πλαίσιο της διοικητικής τους περιφέρειας, «All'Agente Municipale spettarà il buoni ordine, e la Police della sua comune». Η αστυνόμευση περιορισμένης διαβάθμισης είχε παραχωρηθεί στην τοπική διοίκηση και στους μεσαίους και χαμηλόβαθμους υπαλλήλους της. Στον τομέα αυτό οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ακολούθησαν τη λογική της βενετικής διοίκησης και παραχώρησαν αρμοδιότητες αστυνόμευσης χαμηλής έντασης στην τοπική διοίκηση των Κυθήρων. Σε μείζονα θέματα εσωτερικής ασφάλειας και διατήρησης της δημόσιας τάξης, ο γαλλικός στρατός είχε την εξουσιοδότηση να επεμβαίνει κατασταλτικά.

⁴⁵⁴ 46. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 14 [Οργανόγραμμα της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

⁴⁵⁵ 45. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 13 [Εγκύκλιος με οδηγίες για τους διοικητικούς υπαλλήλους της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

Κεφ. 9.2. Το περιστατικό έντασης ανάμεσα στη στρατιωτική δύναμη του Αυλέμονα και στους Κυθηρίους

Στο έγγραφο της 17ης Σεπτεμβρίου 1797⁴⁵⁶ παρουσιάστηκε ένταση στον Αυλέμονα ανάμεσα στη γαλλική στρατιωτική δύναμη και στους Κυθηρίους με αφορμή την αγορά κρέατος για τη σίτιση των στρατιωτών. Επικεφαλής της εκεί γαλλικής δύναμης είχε οριστεί ο A. Laitinburgh (Generale Dirretore di forte d'Avlemona). Το περιστατικό, το οποίο ανέφερε το έγγραφο, δείχνει ότι από την πρώτη περίοδο της γαλλικής παρουσίας στα Κύθηρα η οικονομική επιβάρυνση για τη συντήρηση των στρατιωτικών δυνάμεων είχε προκαλέσει μεγάλη δυσaráσκεια. Η αναφερόμενη αντιπαράθεση εστιάστηκε στο μοσχάρι που είχε προσφερθεί για πώληση από τον Γιαννάκη Στάθη. Ακολούθησε έντονη διένεξη Δημοκρατικών Γάλλων και Κυθηρίων για την τιμή πώλησής του, η οποία κατέληξε σε λογομαχία. Ο Laitinburgh εξέφρασε την έκπληξη για την κλιμάκωση του συμβάντος. Αξιοσημείωτη ήταν η χρήση της λέξης *plebe*, προερχόμενη από το βενετικό παρελθόν για τον κατώτερο κοινωνικά λαό, μη αναμενόμενη στη γραφή ενός αξιωματικού των Δημοκρατικών Γάλλων. Ο Laitinburgh ισχυρίστηκε ότι όσα συνέβησαν παραβίασαν την ιερότητα του *αισθήματος της ισότητας*, την οποία υπηρετούσε ο γαλλικός στρατός.

Η διευθέτηση έληξε με την επιβολή των όπλων, καθώς εν τέλει ο Laitinburgh έστειλε το δεκανέα του με τέσσερις στρατιώτες για να πάρει το κρέας που επιθυμούσε και απευθύνθηκε στη Δικαιοσύνη ζητώντας οδηγίες για τη διαχείριση του συμβάντος. Η έκκληση αυτή έγινε αφού το περιστατικό είχε λήξει, ενδεχομένως ο Laitinburgh επιζητούσε μια νομιμοποίηση των ενεργειών του θέλοντας να προλάβει τις καταγγελίες που θα γίνονταν από τους Κυθηρίους του Αυλέμονα σε βάρος του ιδίου και των στρατιωτών του. Το περιστατικό αυτό, καίτοι μεμονωμένο, σκιαγραφεί τη συνολική εικόνα της εκμετάλλευσης των Κυθηρίων από τους Δημοκρατικούς Γάλλους. Επιβεβαιώνει τις ιστορικές μελέτες που καταδεικνύουν την εντεινόμενη δυσaráσκεια των κατοίκων για υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση και τις βιαιότητες και αυθαιρεσίες του γαλλικού στρατού.

⁴⁵⁶ 48. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 16/Εγγραφο 2 [Αναφορά του στρατιωτικού διοικητή του Αυλέμονα A. Laitinburgh για επεισόδιο διένεξης της φρουράς με Κυθηρίους], 17.09.1797.

Μέρος Πέμπτο: Αντικύθηρα

Κεφ. 1. Τα Αντικύθηρα από την προϊστορία έως τη βενετική κατοχή

Το νησί των Αντικυθήρων, καίτοι κοντινό στα Κύθηρα, διέγραψε μια εντελώς διαφορετική ιστορική πορεία. Υπήρξε για αιώνες ακατοίκητο ή εξαιρετικά αραιοκατοικημένο, ενώ η τραχιά φύση του, οι απρόσιτες ακτές και το μικρό μέγεθός του το καθιστούσαν ένα άγονο σημείο. Οι βενετοί κυρίαρχοι δεν ενδιαφέρθηκαν ουσιαστικά γι' αυτό, παρότι τη στρατηγική του θέση διείδαν τα τελευταία χρόνια πριν την κατάλυση της Πολιτείας τους, όμως πλέον δεν ήταν σε θέση να δώσουν πνοή στο νησί.

Αυτό που απέτυχε να πραγματοποιήσει το κράτος, πέτυχαν από μόνοι τους οι Σφακιανοί, οι οποίοι στα μέσα του 18ου αι. άρχισαν να εγκαθίστανται στο νησί, το οποίο ήταν γεωγραφικά κοντά στην οθωμανική Κρήτη, αλλά διοικητικά ανήκε στη Βενετία. Τα έγγραφα που ανιχνεύτηκαν στα Γ.ΑΚ.-Τ.Α.Κ. δείχνουν ότι οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, σε αντίθεση με τους Βενετούς, ενδιαφέρθηκαν για τα Αντικύθηρα και τα ενέταξαν στην επικράτειά τους ως διοικητικό παράρτημα των Κυθήρων. Μέσα από αυτές τις πηγές υπάρχουν πληροφορίες για τις δομές που ίδρυσαν, τους αξιωματούχους που τις στελέχωσαν, την επικοινωνία με τα Κύθηρα, ενώ από την πρώτη επίσημη απογραφή του νησιού φαίνεται η πληθυσμιακή του σύσταση.

Τα Αντικύθηρα είναι ένα μικρό σε έκταση νησί, περίπου 20 τ.χλμ. και βρίσκεται στο θαλάσσιο πέρασμα ανάμεσα στα Κύθηρα και βορειοδυτικά της Κρήτης, δημιουργώντας ένα φυσικό στενό. Το άνοιγμά του από το νότιο ακρωτήριο Απολυτάραις μέχρι τις βόρειες ακτές των νησίδων Άγρια Γραμβούσα και Ποντικονήσι είναι περίπου 16 ναυτικά μίλια και αποτελεί το νότιο δίαυλο με τον οποίο η δυτική και κεντρική Μεσόγειος ενώνεται με το Αιγαίο. Συνολικά, το πολύνησο των Αντικυθήρων αποτελείται από 11 μικρονήσια, μεγαλύτερα των οποίων είναι το Πρασονήσι ή Πορί και ο Λαγούβαρδος ή Πορέτι.⁴⁵⁷ Κατέχει στρατηγική θέση στο μέσον ενός σημαντικότετου ναυτικού διαύλου που ενώνει Ανατολή και Δύση.

⁴⁵⁷ Βλέπε Γιαγκάκης Γ. Κ., *Τα περίοπτα πολύνησα των Κυθήρων και των Αντικυθήρων. Ο χώρος-η πληθυσμιακή αποψίλωση-η ρύπανση*, Τήνος 1994, σσ. 2-5.

Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμασαν το νησί Αναδυομένη ή Πλωτή, δηλαδή ένα αναδυόμενο ή πλωτό σκάφος, για να επικρατήσει τελικά το Αιγιαλεία, το οποίο με πολλές παραφθορές, όπως Αιγίλα, Αίγίλα, Ιλιοί, Λιοί, Σιγιλίο, σώζεται έως σήμερα.⁴⁵⁸ Τα Αντικύθηρα ή Αντικυθουρία ήταν μεταγενέστερη βυζαντινή ονομασία βασιζόμενη στη γειτνίασή τους με τα Κύθηρα. Οι Βενετοί με το όνομα Τσεριγότο «Cerigotto», δηλαδή μικρά Κύθηρα, τόνισαν την σχέση με τα Κύθηρα ή Τσιρίγο «Cerigo». Ως Αντικύθηρα επανεμφανίζονται και κατοχυρώνονται στα τελευταία χρόνια της βρετανικής Αρμοστείας.

Η καταγωγή των πρώτων κατοίκων του νησιού δεν προσδιορίζεται με ακρίβεια ούτε χρονικά ούτε εθνολογικά. Πιθανώς το νησί κατοικήθηκε την Προϊστορική και Μινωική εποχή, στα 3000-2500 π.Χ., από Πελοποννήσιους ή Κρητικούς. Ο πρώτος οργανωμένος οικισμός απαντάται στα χρόνια μεταξύ 400-300 π.Χ., όταν συγκροτήθηκε η αρχαία Αιγίλια. Η μόνη επιβεβαιωμένη αναφορά σχετικά με τα Αντικύθηρα σχετίζεται με το βασιλιά της Σπάρτης Κλεομένη Γ', όπως τον σκιαγράφησε η γραφίδα του Πλουτάρχου.⁴⁵⁹

Τα ευρήματα αρχαιολογικών ανασκαφών δείχνουν επίδραση από την κρητική πόλη Φαλάσαρνα.⁴⁶⁰ Φαίνεται ότι υπό την επιρροή της πόλης αυτής αναπτύχθηκε και ήκμασε από τα ελληνιστικά μέχρι και τα ρωμαϊκά χρόνια ένας οργανωμένος

⁴⁵⁸ Ακόμη και σήμερα, οι Κυθήριοι αποκαλούν τους Αντικυθηρίους *Λιώτες* ή *Σιγκιλιώτες*.

⁴⁵⁹ Συγκεκριμένα στο *Πλουτάρχου Βίοι, Άγης και Κλεομένης*, εδάφιο 30, αναφέρεται ότι «Κλεομένης δὲ πλέων ἀπὸ Κυθήρων εἰς νῆσον ἑτέραν, Αἰγιαλίαν, κατέσχευεν. ὅθεν εἰς Κυρήνην περαιοῦσθαι μέλλοντος αὐτοῦ». Ο Κλεομένης ήταν μια σημαντική προσωπικότητα που προσπάθησε να μεταρρυθμίσει το πολίτευμα της Σπάρτης και να αλλάξει τη φθίνουσα ιστορική της πορεία, αλλά συνάντησε την αντίδραση της κυρίαρχης δύναμης των Μακεδόνων. Μετά την μάχη στη Σελλασία το 222 π.Χ., η ήττα των Σπαρτιατών ενταφίασε κάθε προσπάθεια αναγέννησης της δύναμής τους και προετοίμασε το έδαφος για την επερχόμενη ρωμαϊκή κατοχή. Ύστερα από την ήττα, ο Κλεομένης κατέφυγε στην Αίγυπτο, όπως διηγείται ο Πλούταρχος, με ενδιάμεσο σταθμό τα Αντικύθηρα. Εκεί ο σύντροφός του Θηρυκίων πρότεινε να αυτοκτονήσουν όσο ήταν ακόμη πλησίον της Λακωνικής, επειδή θεωρούσε ότι η καταστροφή τους ήταν ολοκληρωτική. Ο Κλεομένης απέρριψε την πρόταση ως ατιμωτική φυγοπονία «Δεῖ τὸν αὐθαίρετον θάνατον οὐ φυγὴν εἶναι πράξεων ἀλλὰ πράξιν».

⁴⁶⁰ Η αρχαία Φαλάσαρνα εντοπίζεται δυτικά, στο ακρωτήριο της Γραμβούσας, με την προέλευση του ονόματός της να αποδίδεται στην τοπική νύμφη-ηρωίδα Φαλασάρνη. Η ακμή της προσδιορίζεται στον 4ο-3ο αι. π.Χ., οπότε συγκρότησε ισχυρή εμπορική, οικονομική και ναυτική δύναμη, με αιχμή του δόρατος την πειρατεία. Αυτή η δραστηριότητα ήρθε σε αντίθεση με την εδραιωμένη *Pax Romana* και η πόλη καταστράφηκε ολοκληρωτικά από τους Ρωμαίους το 69 π.Χ.

οικισμός, που λάτρευε τον Αιγίλεα Απόλλωνα⁴⁶¹ και τον Ήφαιστο. Διέθετε ναούς, φρούριο, λιμάνια, ναυτιλιακές εγκαταστάσεις⁴⁶² και αναπτύχθηκε από το τρίτο τέταρτο του 4ου αι. έως το πρώτο ήμισυ του 1ου αι. π.Χ.⁴⁶³ Οι κάτοικοι της Αιγιλείας, επηρεασμένοι από τη Φαλάσαρνα, επιδίδονταν στην πειρατεία, με συνέπεια οι Ρόδιοι να τους αποκαλούν *Αιγιλείς ληστές*, αναφέρεται μάλιστα και εκστρατεία εναντίον τους.⁴⁶⁴ Μια πιθανή θεωρία για την ακμή των αρχαίων Αντικυθήρων βασίζεται στη χρηματοδότηση της Περσικής Αυτοκρατορίας, η οποία ενίσχυσε οικονομικά την πολυδάπανη οχύρωση του νησιού, επιδιώκοντας να δημιουργήσει ένα σύστημα αντιμακεδονικών βάσεων με οργανωμένες πολεμικές εστίες εναντίον του Μεγάλου Αλεξάνδρου στο Αιγαίο.⁴⁶⁵

Η παρακμή και εξαφάνιση αυτής της αρχαίας νησιωτικής πολιτείας έχει τη ρίζα της στην πειρατική δραστηριότητα. Οι Ρωμαίοι το 69-67 π.Χ. εκστράτευσαν με αρχηγό τον Μέτελλο (Quintus Caecilius Metellus Creticus) για να εξαλείψουν την πειρατεία από τη Μεσόγειο. Στο επίκεντρο βρέθηκε η Κρήτη και μοιραία και τα Αντικύθηρα, με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική καταστροφή τους σε επίπεδο πληθυσμού και υποδομών. Συμπληρωματικό ρόλο ενδέχεται επίσης να διαδραμάτισαν και οι γεωμορφολογικές μεταβολές, που επήλθαν από φυσικές διαδικασίες, όπως η καθίζηση και καταστροφή του αρχαίου λιμανιού.

⁴⁶¹ Στην ανασκαφή που πραγματοποίησε ο αρχαιολόγος Βαλέριος Στάης, το 1899, ανακάλυψε ένα ακέφαλο μαρμάρينو άγαλμα του κιθαρωδού Απόλλωνα, το οποίο σήμερα εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, καθώς και την επιγραφή, «Ἀριστομένης Ἀριστομήδους/Θετταλός ἐκ Φερρῶν/Νίκων Κηφισοδόρο[υ] Ἀθηναίος/Ἀπόλλ[ω]νι Αἰγιλί [ᾗ]νέθηκαν».

⁴⁶² Ο νεώσοικος των Αντικυθήρων, δηλαδή η θέση στην οποία φυλάσσονταν τα πλοία που είχαν ανελκυστεί στη στεριά, διατηρείται μέχρι σήμερα, όντας λαξευμένος στον βράχο στους πρόποδες του Κάστρου και θεωρείται ένας από τους καλύτερα διατηρημένους στην Ελλάδα. Βλέπε Παπατσαρούχα Ε., «Αντικύθηρα, τα αρχαία Αίγίλα στη σκαπάνη των αρχαιολόγων», *Corpus, Αρχαιολογία Ιστορία των Πολιτισμών*, 37, Αθήνα 2002, σσ. 27-29.

⁴⁶³ Βλέπε Τσαρβάβopoulos Α., «Η επιγραφή IG V 1, 948 και οι ενεπίγραφες μολυβδίδες του Κάστρου των Αντικυθήρων», *Horos ένα αρχαιογνωστικό περιοδικό*, Ελληνική Επιγραφική Εταιρεία, 17-21, Αθήνα 2004-2009, σ. 329.

⁴⁶⁴ Συγκεκριμένα δύο επιγραφικά κείμενα της Ρόδου, τα οποία χρονολογούνται στα τέλη του πρώτου μισού του 3ου αι. π.Χ. αναφέρουν «[...] στρατείαν [...] ἐς Αἴγίλα» το πρώτο και «[ἐς Αἴγι]λίαν ἄγωνιζόμενος ποτί λαιστάς ἐτελεύσατε» το δεύτερο, ό.π., σ. 328.

⁴⁶⁵ Ό.π., σ. 331, η Περσική Αυτοκρατορία καταλύθηκε από τον Μέγα Αλέξανδρο, όμως τα έργα, τα χρήματα και η υποδομή παρέμειναν ως παρακαταθήκη στα Αντικύθηρα ενισχύοντας τη στρατιωτική, οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη, με την κυριαρχία της πειρατείας.

Οι αναφορές, που έκτοτε έχουν απασχολήσει τους ιστορικούς, σχετίζονται με εκτοπισμούς, πειρατείες και ναυάγια.⁴⁶⁶ Σε κάθε περίπτωση το νησί δεν ξαναγνώρισε ποτέ τη δημιουργία μιας ακμαίας κοινότητας, όπως αυτή της αρχαιότητας, ενώ και ο πληθυσμός του είχε φθίνουσα πορεία και για αιώνες παρέμενε ουσιαστικά ακατοίκητο.⁴⁶⁷ Η βυζαντινή περίοδος, όσο και η βενετική που τη διαδέχτηκε, δεν είναι ξεκάθαρη ούτε για τα Αντικύθηρα ούτε και για τα ίδια τα Κύθηρα. Γνωρίζουμε ότι τα Αντικύθηρα περιήλθαν το 1293 στην κατοχή της βενετικής οικογένειας των Βιάρων μέχρι και το 1294, όταν πέρασαν στην κεντρική βενετική διοίκηση. Οι Βιάρτοι επανήλθαν στην κατοχή του νησιού με τον Βικέντιο Βιάρτο, ο οποίος το 1665 το κληροδότησε στις δύο κόρες του και τους συζύγους τους Λουδοβίκο Φισκαρινό και Ιερώνυμο Ιουστινιάνι. Τον 18ο αι. οι Βενετοί προχώρησαν σε οχυρωματικά έργα στο Παλαιόκαστρο, όπου πιθανώς διέμενε μια μικρή βενετική φρουρά.⁴⁶⁸

Στο ενδιάμεσο διάστημα ο βενετοτουρκικός πόλεμος, που είχε αρχίσει το 1714 με κύριο στόχο την ανακατάληψη της Πελοποννήσου, κατέληξε με την παράδοση των Κυθήρων και των Αντικυθήρων στους Οθωμανούς το 1715. Η οθωμανική κατοχή υπήρξε βραχύβια και έληξε το 1718, με τη *Συνθήκη του Πασσάροβιτς*, η οποία επανέφερε την βενετική κυριαρχία στο νησί. Στην απογραφή που συνέταξαν για φορολογικούς λόγους οι Οθωμανοί το 1715, τα Αντικύθηρα παρουσιάζονταν ακατοίκητα και ακαλλιεργήτα.⁴⁶⁹ Καθώς η βενετική κυριαρχία όδευε στη δύση της, αναζωπυρώθηκε το ενδιαφέρον για το παραμεθόριο αυτό νησί, την

⁴⁶⁶ Σύμφωνα με ανεπιβεβαίωτες πηγές, αναφέρεται ότι εξορίστηκε στα Αντικύθηρα ο ανθύπατος της Ασίας Γάιος Σύλλανος, ενώ επί αυτοκράτορα Αιμιλιανού εξορίστηκαν περί τις 45 οικογένειες καταδιωχθέντων χριστιανών. Βλέπε Νικολακάκης Χ. Μ., *Περί της νήσου των Αντικυθήρων*, Θεσσαλονίκη 1963, σσ. 18-19, 27.

⁴⁶⁷ Σύμφωνα με αρχαιολογική έρευνα, μετά την καταστροφή από τους Ρωμαίους ενδεχομένως επέζησαν κάποιες ολιγάριθμες οικογένειες αγροτών, κοντά στον Ποταμό, οι οποίες όμως χάθηκαν και έτσι, όταν εγκαθίστανται τον 18ο αι. μ.Χ. οι πρώτοι Σφακιανοί βρίσκουν το νησί ακατοίκητο. Βλέπε Tsaravopoulos A. & Conolly J., Bevan A., «The fragile communities of Antikythera», *Archaeology International*, UCL Institute of Archaeology, 10, Great Britain 2006-2007, σ. 34.

⁴⁶⁸ Βλέπε Ματζαρόγλου Π. (επιμ.), *Κύθηρα το νησί της Ουράνιας Αφροδίτης*, χ.τ. Αρίων, χ.χ., σσ. 32-33.

⁴⁶⁹ Βλέπε Μπαλά Ε., *Η Οθωμανική Απογραφή των Κυθήρων 1715*, Αθήνα 2009 σσ. 23, 169 και συγκεκριμένα στην εισαγωγή του κατάστιχου του κεφαλοχάρατσου των Κυθήρων (Çuka Adası Cizue Defteri) «Τα νησιά των Κυθήρων (Çuka adaları) βρίσκονται ανάμεσα στα κάστρα της Μεθώνης και της Μονεμβασίας [...] Το νησί που ονομάζεται Παλιά Τσούκα (Αντικύθηρα) απέχει 20 μίλια από τη Νέα Τσούκα (Κύθηρα), δεν έχει κατοίκους και δεν καλλιεργείται».

ύπαρξη του οποίου είχε παραβλέψει στα χρόνια της ακμής της.⁴⁷⁰ Η βενετική διοίκηση συγκρότησε σχέδια εποικισμού των Αντικυθήρων, βάσει των διατάξεων που υπέβαλε στη Σύγκλητο ο ναύαρχος Angelo Emo.⁴⁷¹ Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο, ο τελευταίος Γενικός Προνοητής της Βενετίας στα Ιόνια νησιά Carlo Aurelio Widmann θέλησε να οχυρώσει και να εποικίσει με κατοίκους τα Αντικύθηρα, διαβλέποντας τη στρατηγική θέση τους. Η διεργασία είχε προχωρήσει αρκετά από τον Προνοητή, ο οποίος είχε μεριμνήσει για την αποστολή μηχανικών για την ιχνογράφηση του νησιού. Τελικά όμως επήλθε η κατάλυση της Γαληνότατης Δημοκρατίας το 1797 από τους Δημοκρατικούς Γάλλους του Ναπολέοντα και το έργο τερματίστηκε.⁴⁷² Εν κατακλείδι τα Αντικύθηρα στη μεγαλύτερη διάρκεια της βενετικής κυριαρχίας παρέμειναν ακατοίκητα, με εξαίρεση κάποιων περιστασιακών κατοίκων. Ήταν μια *Terra incognita* για τους Κυθηρίους, οι οποίοι δεν είχαν καμία οργανική σχέση μαζί τους. Οι άνθρωποι που τα κατοικούσαν προέρχονταν από την Κρήτη, τα Κύθηρα ή την Πελοπόννησο και ήταν πειρατές, κυνηγοί, ναυαγοί ή καλλιεργητές, που δεν προσδιορίζονταν ως Αντικυθήριοι. Συνεπώς, το νησί των Αντικυθήρων για αιώνες δε διέθετε σταθερές πληθυσμιακές ομάδες, συγκροτημένη κοινωνική δομή και σαφή ιστορική πορεία.

⁴⁷⁰ Όπως αναφέρει η Χρύσα Μαλτέζου «[...] η βενετική διοίκηση σχεδίαζε να αναθέσει στο συμβούλιο των Κυθήρων επιπλέον καθήκοντα που αφορούσαν την κοινωνική οργάνωση των Αντικυθήρων. Πράγματι, το 1788, ο καπιτάνος Angelo Emo, μετά από εντολή της Επισκοπής να ασχοληθεί με τον εποικισμό των Αντικυθήρων, υπέβαλε στη σύγκλητο σειρά σχετικών διατάξεων. Οι βενετικές αρχές, όπως μας πληροφορεί το κείμενο των διατάξεων, για να αντιμετωπίσουν το οξύ δημογραφικό πρόβλημα των Αντικυθήρων, σχεδίαζαν να εγκαταστήσουν στο Cerigotto 60 οικογένειες. Οι έποικοι θα μοιράζονταν τη γη, θα απαλλάσσονταν από την καταβολή φόρων για μια δεκαετία και θα συντηρούσαν τις οχυρώσεις που θα φρόντιζε η Βενετία να ανεγείρει στο νησί [...] Το σχέδιο εποικισμού των Αντικυθήρων δεν πρέπει να ψηφίστηκε τελικά από τη σύγκλητο». Βλέπε Μαλτέζου Χ. Α., *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, ό.π., σσ. 85-87.

⁴⁷¹ Ο Angelo Emo, που οραματίστηκε τον εποικισμό των Αντικυθήρων και την οχύρωσή τους, ήταν ο τελευταίος μεγάλος βενετός ναύαρχος. Χάρη σ' αυτόν η Βενετία κέρδισε τις τελευταίες της ναυτικές μάχες, νέα καράβια κατασκευάστηκαν στο Αρσενάλε και επί των ημερών του ξανάζησε έστω και πρόσκαιρα, το ναυτικό μεγαλείο της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, μέχρι το θάνατό του το 1792. Βλέπε Lane F. C., *Βενετία η θαλασσοκράτειρα*, ό.π., σ. 589.

⁴⁷² Τσιτσιλία Π. Κ., *Η Ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Β, ό.π., σ. 256.

Κεφ. 1.2. Η συγκρότηση της κοινότητας των Σφακιανών γύρω από την εκκλησία του Αγίου Μύρωνος

Η εύρεση της εικόνας του Αγίου Μύρωνος⁴⁷³ ήταν αξιοσημείωτο γεγονός των βενετικών Αντικυθήρων με συμβολική σημασία αλλά και ιστορικές προεκτάσεις. Η εικόνα αυτή βρέθηκε σε απροσδιόριστο χρόνο στα μισά του 18ου αι.⁴⁷⁴ Η παράδοση αναφέρει ότι μια ομάδα Κρητών κυνηγών, ευρισκόμενη στο νησί για κυνήγι αιγοπροβάτων, ανακάλυψε ένα μικρό σπήλαιο με πηγή νερού, η οποία ονομάστηκε *Βρύση του Αγίου Μύρωνος*. Μέσα στο σπήλαιο αυτό και πάνω από την επιφάνεια του νερού βρέθηκε μια μικρή φορητή εικόνα του Αγίου Μύρωνος, στην οποία αποδόθηκαν θαυματουργικές ιδιότητες και στα 1782 διαμορφώθηκε ένας μικρός ναός προς τιμήν του. Το γεγονός αυτό ήταν πολύ σημαντικό για τους πρώτους κατοίκους ενός άγονου και ακατοίκητου νησιού, οι οποίοι απέκτησαν έναν πολιούχο άγιο.

Γύρω από την εκκλησία αυτή άρχισε να συσπειρώνεται, σε πρώιμη κοινοτική μορφή, μια ομάδα προσφύγων από τα Σφακιά. Χρησιμοποιείται ο όρος πρόσφυγες, καθώς οι βαθύτερες αιτίες που οδήγησαν αυτούς τους ανθρώπους να μετοικήσουν από την εύφορη Κρήτη στο άγονο νησί των Αντικυθήρων πρέπει να αναζητηθούν στην ταραγμένη περίοδο των επαναστατικών κινημάτων των Κρητικών ενάντια στην οθωμανική κυριαρχία. Η εκστρατεία κατάληψης της βενετικής Κρήτης από τους Οθωμανούς, που έληξε το 1669 με την πτώση του Χάνδακα, είχε διαρκέσει 24 χρόνια με μεγάλες καταστροφές. Ακολούθως στα Σφακιά είχε εκδηλωθεί το κίνημα του Δασκαλογιάννη (1770-1771) το οποίο είχε κατασταλεί βιαίως. Στο ήμισυ του 17ου αι. και στις αρχές του 18ου αι., αναφερόταν ήδη ως αυτόνομος συνοικισμός τα *Σφακιανά* στη Χώρα Κυθήρων. Σχετικές αναφορές στα νοταριακά κατάστιχα, στα ληξιαρχικά έγγραφα⁴⁷⁵ και στις απογραφές πληθυσμού⁴⁷⁶ των Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., καταδεικνύουν ότι

⁴⁷³ Ο Άγιος Μύρων των Αντικυθήρων, ο οποίος ως πολιούχος άγιος εορτάζεται στις 17 Αυγούστου, δεν πρέπει να συγχέεται με τον Άγιο Μύρωνα που εορτάζεται στην περιοχή του Ηρακλείου στις 8 Αυγούστου. Ο Άγιος Μύρων των Αντικυθήρων καταγόταν από την Κόρινθο, έζησε και μαρτύρησε επί αυτοκράτορα Δέκκιου το 249-251 μ.Χ., ενώ ο Άγιος Μύρων που τιμάται στο περιώνυμο χωριό του Ηρακλείου, γεννήθηκε περίπου ένα αιώνα αργότερα και διετέλεσε επίσκοπος.

⁴⁷⁴ Ενδεικτικά αναφέρεται το έτος 1780.

⁴⁷⁵ Παρουσίες Σφακιανών, μέσα από την καταγραφή του επωνύμου τους βρίσκονται σε ληξιαρχικά βιβλία ενοριών:

1. Χάρου-Κορωναίου Ε., *Ληξιαρχικό Αρχείο Ενοριών, Ενορία Παντοκράτορος στο Κάστρο (1687-1850)*, ό.π., καταγράφονται δύο (2) αναφορές σε Σφακιανούς της Χώρας, με πρώτη τη

η συνοικία αυτή αλλά και άλλες ενορίες δέχονταν Σφακιανούς πρόσφυγες σε κάθε περίοδο κρητικών επαναστάσεων και ταραχών.⁴⁷⁷ Δεν έχει αποσαφηνιστεί η σχέση του συνοικισμού αυτού με την πρώτη ομάδα των Σφακιανών που κατοίκησαν λίγο αργότερα στα Αντικύθηρα, ήταν όμως πιθανό να υπήρχε επικοινωνία. Μπορεί λοιπόν να στηριχτεί ως υπόθεση ότι ο βασικός λόγος εγκατάστασης Σφακιανών στα Αντικύθηρα ήταν το ιδιότυπο καθεστώς ελευθερίας που απολάμβανε το δυσπρόσιτο αυτό νησί και η αποφυγή της οθωμανικής κυριαρχίας.

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία δεν καλύπτει την πρόιμη αυτή περίοδο κατοίκησης του νησιού, ούτε περιγράφεται η περίοδος των Δημοκρατικών Γάλλων. Μόνο στο έργο του J. P. Bellaire⁴⁷⁸ αναφέρεται ότι «Η νήσος Τσοριγόττο κείμενη Α.

βάπτιση της 6ης Αυγούστου 1693 όπου εμφανίστηκε ως ανάδοχος ο караβοκύρης Νικηφόρος Σφακιανός και ακολούθως τη βάπτιση της 30ης Νοεμβρίου 1788 όπου εμφανίστηκαν ως ανάδοχοι ο μαστρο Μανιάς Σφακιανός τσαγκάρης και ο μαστρο Λουλούδης Σφακιανός.

2. Κομπής Τ., *Τα ληξιαρχικά βιβλία του Αγίου Δημητρίου στη Γουρία Κατσουλιάνα Ποταμού Κυθήρων*, Αθήνα 2009, καταγράφονται δύο (2) αναφορές σε Σφακιανούς, με πρώτη τη βάπτιση της 18ης Σεπτεμβρίου 1794 όπου εμφανίστηκε ως ανάδοχος ο Ιωάννης Σφακιανός ποτέ Νικόλα και ακολούθως τη βάπτιση της 30ης Απριλίου 1823 και της 21ης Νοεμβρίου 1825 όπου εμφανίστηκε ως ανάδοχος η κερά-Μαρία σύζυγος του ιατρού Σφακιανού.
3. Παπαδάκη Α., *Ληξιαρχικά Βιβλία Κυθήρων, Ενορία Εσταυρωμένου Χώρας 1671-1812*, Αθήνα 2001, καταγράφονται δεκαοχτώ (18) αναφορές στα επίθετα Σφακιανός, Σφακιανός Διακουλάκης, Σφακιώτης, Σφακιωτοπούλα. Η παλαιότερη είναι εγγραφή βάπτισης της 26ης Απριλίου 1675 για τον γιό της κερά-Μαργέτας, γυναίκας του караβοκύρη Γιανά Σφακιανού και η τελευταία είναι εγγραφή της κουμπαριάς της 27ης Οκτωβρίου 1807 για την κυρά-Μαρία, θυγατέρα του καπετάν Πόλου Σφακιανού.
4. Καλλίγερος Ε. .Π., *Ληξιαρχικά Βιβλία Κυθήρων Ενορίας Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Στραποδίου 1687-1850*, Αθήνα 2001, καταγράφονται τέσσερις (4) αναφορές σε Σφακιανούς, με πρώτη τη βάπτιση της 5ης Αυγούστου 1777, όπου εμφανίστηκε ως ανάδοχος η Ανεζίνα, γυναίκα του Πόλου Σφακιανού και τελευταία το γάμο της 12ης Νοεμβρίου 1796 με νύφη τη Λουγρέτσια, θυγατέρα του ποτέ Γιώργη Σφακιανού.

⁴⁷⁶ Δρακάκης Ε. (επιμ.), *Απογραφές Πληθυσμού Κυθήρων (18ος αι.)*, ό.π., σ. 543, στην απογραφή έτους 1770, στον Ποταμό, στην Ενορία της Παναγίας Ιλαριώτισσας απογράφεται ο Antonio Aloiso Cerigoto, 56 ετών και η τετραμελής οικογένειά του. Επίσης στη σ. 547, στην ίδια απογραφή, στον Ποταμό, στην ενορία του Αγίου Κοσμά, απογράφεται ο Thodorin Cerigoto και η τετραμελής οικογένειά του.

⁴⁷⁷ Φραγκούλη Α. Γ., *Επαρχία Σφακίων*, Αθήνα 1997, σσ. 415-420.

⁴⁷⁸ Πετρόχειλος Μ.Κ., *Εντυπώσεις από τα Κύθηρα. Πώς είδαν και περιγράφουν το Νησί και την Ιστορία του οι Ξένοι Περιηγητές. J. Spon et G. Wheler, D' O. Daper, J. P. Bellaire, O. Riemann, Chr. Buondelmonti, P. Coronelli, a. g. Saint Sauveur, Henri Belle*, Αθήνα 1979, σ. 29.

και εις απόστασιν 5 περίπου χιλιομέτρων [sic] από του Τσιρίγου, από το οποίον εξαρτάται, είναι ολίγον γόνιμος, καλύπτεται από άγριες ελιές, έχει πόσιμα νερά και μερικά αγκυροβόλια. Δεν κατοικείται παρά από εικοσαετίας όταν με την συναίνεσιν των Βενετών 17 οικογένειαι Σφακιωτών εγκατεστάθησαν εις αυτήν. Σήμερον κατοικείται από εκατοντάδας οικογενειών Ελλήνων. Παλιότερον δ' εχρησίμευεν σαν πειρατικόν καταφύγιον». Σε αυτό το σημείο οι αρχειακές πηγές δείχνουν ότι την περίοδο των Δημοκρατικών Γάλλων το νησί των Αντικυθήρων εντάχθηκε στο σύστημα που εγκατέστησαν στα Ιόνια νησιά και υπαγόταν διοικητικά στα Κύθηρα.

Κεφ. 2. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Αντικύθηρα

Η έρευνα στο αρχείο των Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. της περιόδου 1797-1798 δείχνει ότι οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ακολούθησαν την πεπατημένη των Βενετών και των Οθωμανών (1715) και θεώρησαν τα Αντικύθηρα *de jure* και *de facto* περιφερειακό εξάρτημα των Κυθήρων και άρα αυτοδίκαιο μέρος της επικράτειάς τους. Έτσι λοιπόν τα ενέταξαν στο συνολικό διοικητικό και δικαστικό σύστημα των κτήσεών τους στο Ιόνιο, διόρισαν αξιωματούχους και προχώρησαν σε απογραφή του πληθυσμού. Οι αρχειακές πηγές που βρέθηκαν με θέμα τα Αντικύθηρα καλύπτουν τους κύριους τομείς διοικητικής διάρθρωσης:

1. Υγειονομείο
2. Δικαιοσύνη
3. Τοπική Διοίκηση
4. Απογραφή πληθυσμού

Μέσα από αυτές τις πηγές διαγράφηκε η βούληση των Δημοκρατικών Γάλλων για καλύτερη διαχείριση των δομών που εγκαθίδρυσαν στα Αντικύθηρα, με σκοπό τον έλεγχο της κοινότητας αλλά και του στρατηγικής σημασίας νησιού.

Το Υγειονομείο αποτελούσε διαχρονική μέριμνα όλων των διοικητικών μηχανισμών της εποχής. Εύλογα λοιπόν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ενδιαφέρθηκαν για την ίδρυση και εύρυθμη λειτουργία υγειονομικής υπηρεσίας στα Αντικύθηρα. Το έγγραφο με τίτλο «Έρμηνεία διά τούς έπιστάτας τής υγείας» αποτελούσε το διοριστήριο των υγειονόμων του νησιού και ταυτόχρονα βασικό εγχειρίδιο

οδηγιών.⁴⁷⁹ Το εισαγωγικό μέρος του εγγράφου ανέφερε ως διορισμένους υγειονόμους/επιστάτες υγείας του νησιού τους Μανούσο Νικολουδάκη, Παναγιώτη Αντρεαδάκη, Μανόλη Πολάκη Μαύρο και γραμματέα τον Τζόρτζη Ανδρόνικο. Η δομή του εγγράφου επιμερίστηκε σε πέντε βασικά άρθρα με αναλυτικές οδηγίες προς τους υγειονόμους:

1. Στο πρώτο άρθρο τονίστηκε η βαρύτητα του καθήκοντος και η απαιτούμενη εγρήγορση στην άσκησή του «θέλουν ἔχει χρέος να ἀγριπνοῦν καί νά προβλέπουν διά τά τέλη τῆς κοινῆς υἰγείας».

2. Στο δεύτερο, περιγράφηκε αναλυτικά η διαδικασία ελέγχου και επιθεώρησης στα πλοία που καταφθάνουν στα Αντικύθηρα. Οι επιστάτες υγείας όφειλαν με την έλευση οποιοδήποτε πλεούμενου (βάρκας ή καραβιού) να ελέγχουν και να καταγράφουν:

- i. Όνομα καραβοκύρη
- ii. Ονομασία βάρκας
- iii. Αριθμό πληρώματος και επιβατών
- iv. Είδος φορτώματος
- v. Τόπο προέλευσης
- vi. Τόπο προορισμού
- vii. Τα λιμάνια τα οποία έχει προσεγγίσει μέχρι στιγμής
- viii. Έλεγχος αν είχε προσεγγίσει τόπο στον οποίο είχαν εκδηλωθεί κρούσματα μολυσματικών ασθενειών
- ix. Εξέταση της κατάστασης υγείας του πληρώματος
- x. Σημείωση τυχόν ειδήσεων που άκουσε το πλήρωμα

3. Στο τρίτο άρθρο αναφερόταν η υποχρέωση τήρησης κατάστιχου με την καταβολή ειδικού τέλους από τα καράβια.

4. Το τέταρτο άρθρο αφορούσε στα καράβια τα οποία ήταν ύποπτα προερχόμενα από μέρη στα οποία είχαν εκδηλωθεί επιδημικές ασθένειες. Σε αυτό το σημείο οι οδηγίες ρητά και κατηγορηματικά όριζαν, ως μόνη λύση την εκδίωξη του καραβιού. Σε περίπτωση δε μη συμμόρφωσης του, οι επιστάτες της υγείας επιβαλλόταν (όπως φαίνεται από το έγγραφο), να απωθήσουν το καράβι με χρήση βίας. Η γραφή ήταν ενδεικτική, «οἱ ἐπιστᾶται νά τά στεναχωροῦν νά ὑποτάζωνται εἰς

⁴⁷⁹ 34. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 9 [Οδηγίες για τους Υγειονόμους των Αντικυθήρων], χ.χ.

τοῦτο καί μέ τά ἴδια ἄρματα εἰς τό χέρι ὅλων τῶν πολιτῶν, διά νά εἶναι πάντα προφυλαγμένη ἡ ὑγεία τοῦ νησιού».

5. Τέλος σε περίπτωση εκδήλωσης επιδημικής ασθένειας στο νησί, οι επιστάτες υγείας έπρεπε να ειδοποιήσουν άμεσα την διοίκηση στα Κύθηρα. Εδώ η γραφή του κειμένου είχε μια έντονα φορτισμένη χροιά «Πέμπτον: εάν (όπου ὁ Θεός νά μήν Το δώσει ποτε) ἤθελε συνέβη κανένα μόλεμα άπάνω εἰς τό νησί, οἱ έπιστάται νά ἔχουν χρέος νά στέλνουν τήν εἶδησιν παρευθύς εἰς το Τζηρίγον».

6. Το τελευταίο και βασικότερο σημείο του εγγράφου, αφορούσε στην κύρια διοικητική και γραφειοκρατική υποχρέωση των επιστατών υγείας, να εφοδιάζουν με ακριβές πιστοποιητικό κάθε διερχόμενο πλοίο από το νησί. Η διοίκηση αποσαφήνισε πλήρως τις προθέσεις της, επισυνάπτοντας σε παράρτημα το ακριβές σχέδιο και τον τύπο του πιστοποιητικού που έπρεπε να τηρείται.

Το έγγραφο αυτό αποδεικνύει τη μέριμνα των Δημοκρατικών Γάλλων, για τη δημιουργία υγειονομείου στα Αντικύθηρα, με βασική προτεραιότητα τον έλεγχο των διερχομένων πλοίων για πιθανά κρούσματα μολυσματικών ασθενειών. Η βενετική διοίκηση είχε μεριμνήσει μόνο για το Υγειονομείο των Κυθήρων, παραβλέποντας την ύπαρξη των απογυμνωμένων από πληθυσμό Αντικυθήρων. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ωστόσο αντίκρισαν ένα νησί, μικρό μεν σε έκταση αλλά σε στρατηγικό σημείο και κατοικούμενο από μια σφριγηλή κοινότητα Σφακιανών. Το γεγονός αυτό το καθιστούσε ικανό να αποτελέσει ένα υγειονομικό ανάχωμα πρώτης γραμμής για την προστασία των Κυθήρων, αλλά και των υπόλοιπων Ιονίων νήσων. Επακολούθησε ο διορισμός επιστατών υγείας και ο καθορισμός ενός σαφούς και καθορισμένου πλαισίου λειτουργίας.

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ενέταξαν τα Αντικύθηρα στο δικαστικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης που εγκαθίδρυσαν στα Ιόνια νησιά. Βέβαια το μικρό μέγεθος του νησιού και η έλλειψη μορφωμένων ατόμων δεν συνηγορούσε στη σύσταση δικαστηρίων υψηλής βαθμίδας, όπως στα Κύθηρα. Αντιμετώπισαν όμως το θέμα οργάνωσης και δημιουργίας δομών δικαιοσύνης στο νησί και προέβησαν στο διορισμό ειρηνοδικών με καθορισμένο, αντίστοιχο των επιστατών υγείας, πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων τους.

Ακολουθώντας το ύφος, τη μορφή και τη διοικητική λογική που χαρακτήριζε το παραπάνω έγγραφο του Υγειονομείου, το έγγραφο με τίτλο «Έρμηνεία διά τους έροτοκριτάς τοῦ Νισίου τῆς Αἰγιαλέας» καθόρισε τα καθήκοντα και την πρακτική που έπρεπε να ακολουθήσουν οι ειρηνοδίκες κατά την άσκηση των καθηκόντων

τους.⁴⁸⁰ Το έγγραφο ξεκινούσε με τα ονόματα των διορισμένων ειρηνοδικών, τους (έροτοκριτάς), οι οποίοι ήταν οι Μπατός Κυνηγαλάκης, Γιωργάκης Γαλανοσιφάκης και Ιωάννης Ανδρόνικος, με γραμματέα τον Μανώλη Κυνηγαλάκη. Ακολούθως το έγγραφο επιμερίστηκε σε οκτώ άρθρα με τις αρμοδιότητες των ειρηνοδικών:

1. Στο πρώτο άρθρο αναφέρθηκε η βασική και διαχρονική αρμοδιότητα των ειρηνοδικών, δηλαδή να μετριάζουν τις αντιπαραθέσεις και να ησυχάζουν τα οξυμένα πνεύματα, η γραφή του ήταν πολύ περιγραφική «Όταν συνέβουσι διαφοραῖς ἀναμεταξύ τῶν πολιτῶν χρεωστοῦσιν οἱ Κριταί πρῶτα ἀπό κάθε ἄλλον νά παρακινήσουσι τα μέρι νά ταῖς τεριάσουσι καί νά ἰσηχάσουν ἀνάμεσόντος ἀδελφικῶ τῷ τρόπῳ».

2. Στο δεύτερο άρθρο αναφέρθηκε η περίπτωση όπου δεν ήταν δυνατή η εξάλειψη των διαφορών. Τα εμπλεκόμενα μέρη μπορούσαν να αναθέσουν την επίλυση της υπόθεσής τους σε δύο ειρηνοδίκες που θα διάλεγαν για να αποφασίσουν.

3. Στο τρίτο άρθρο ορίστηκε ότι, αν οι δύο παραπάνω επιλογές δεν προσέφεραν λύση στα αντιμαχόμενα μέρη και εφόσον δεν συμφωνούσαν στα πρόσωπα των δικαστών, τότε αυτοί αυτοδικαίως θα προέβαιναν στην εκδίκαση της υπόθεσης και στην έκδοση απόφασης.

4. Στο τέταρτο άρθρο καθορίστηκε το οικονομικό ύψος των υποθέσεων που μπορούσαν να εκδικάσουν οι ειρηνοδίκες των Αντικυθήρων, το οποίο έφτανε μέχρι το όριο των εξήντα (60) γροσιών. Για μεγαλύτερα ποσά αρμόδιοι ήταν οι δικαστές των Κυθήρων, όπως ανέφερε «ὅταν ἡ διαφορά ὑπερβένει τόν τοιοῦτον ἀριθμόν τῶν γροσιῶν ἐξήντα: 60: τότε μέλει αὕτη ἡ διαφορά νά φέρνεται καί νά κρίνεται ἀπό το Κριτήριον τῆς Κηθυρίας».

5. Στο πέμπτο και στο έκτο άρθρο ενυπήρχε μια σημαντική τυπολογική και εννοιολογική καινοτομία που οι Δημοκρατικοί Γάλλοι εισήγαγαν στα Αντικύθηρα. Συγκεκριμένα αναφερόταν ότι οι ειρηνοδίκες έπρεπε να διατηρούν ένα τοπικό ταμείο με καταγραφή των εισφορών των κατοίκων, «θέλουν ἔχει τήν ἔγνοιαν νά συνάξουν εἰς ἓνα μπουκί ὁποῦ νά λέγεται καί νά ἀγροικάται μπουκί τῆς κοινότητος τῶν πολιτῶν». Σημειώνεται η ετυμολογία που έδινε η διοίκηση στους κατοίκους ως *κοινότητος τῶν πολιτῶν*. Το γεγονός ότι κάθε χρήση αυτού του ποσού θα γινόταν μόνο «μέ τήν γνώμην ὅλων τῶν πολιτῶν» και με σκοπό «διά χρειαῖς τοῦ νησίου καί

⁴⁸⁰ 33. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 8 [Οδηγίες για τους Ειρηνοδίκες των Αντικυθήρων], χ.χ.

τῆς κοινότητος», μαρτυρούσε στοιχεία συμμετοχικῆς διοίκησης. Στο 6ο ἄρθρο διαφάνηκε ὅτι βασικό μέλημα ἦταν ἡ δυνατότητα των ἀρχῶν των Ἀντικυθῆρων, σε περίπτωση που κρινόταν ἀναγκαῖο σε θέματα δημόσιας υγείας καὶ ἐπιδημικῆς ἀσθένειας, νὰ ἀποστέλλουν καράβι στα Κύθηρα ζητώντας βοήθεια καὶ μεταφέροντας εἰδήσεις. Κύριοι ἀποδέκτες των υγειονομικῶν εἰδήσεων ἦταν κατὰ σειρά προτεραιότητος:

- i. Ο Γάλλος Διοικητής
- ii. Ἡ Κεντρικὴ Διοίκηση των Κυθῆρων
- iii. Ο Γάλλος Πρόξενος στα Χανιά
- iv. Το Υγειονομεῖο των Κυθῆρων

7. Συνεχίζοντας στο ἑβδομο ἄρθρο, ἡ γαλλικὴ διοίκηση ἐπέμενε στο θέμα τήρησης των υγειονομικῶν κανόνων. Ὅρισε τους εἰρηνοδίκες ὡς τελικούς υπογράφοντες στα υγειονομικά πιστοποιητικά που ἐξέδιδαν σε πρώτο στάδιο οἱ ἐπιστάτες τῆς υγείας, ὅπως χαρακτηριστικά ἀνέφερε «τό πασπόρτι τῶν ἐπιστατῶν τῆς υγείας νὰ ἔχη χρέος νὰ ὑπογράφεται διὰ περισσότεραν βεβαίωση καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἄνοθεν ἐροτοκριτὰς», ἀναβαθμίζοντάς τους εἰρηνοδίκες ἐναντὶ των ἐπιστατῶν τῆς υγείας. Αὐτὴ ἡ διάταξη ἀφορούσε τους Ἀντικυθηρίους που ταξίδευαν σε μέρη ἐκτὸς τῆς Οθωμανικῆς Αυτοκρατορίας ὅπως ἀναφερόταν «διὰ τὰ μέρη τῆς χριστιανοσύνης».

8. Για ὅσους ἐπρόκειτο νὰ ταξιδέψουν πρὸς τὴν οθωμανικὴ ἐπικράτεια εἶχε ἐπισυναφθεῖ ἡ τυποποιημένη μορφή του ταξιδιωτικοῦ ἐγγράφου.

Ο διορισμός των εἰρηνοδικῶν ἀποτελοῦσε τὸ βασικό στοιχεῖο ἀπονομῆς δικαιοσύνης στα Ἀντικύθηρα. Ἡ ιδιότητα των δικαστῶν αὐτῆς τῆς βαθμίδας ἐτυμολογικά προερχόταν ἀπὸ τὸν ὅρο *εἰρήνη*, καθὼς ἐπρόκειτο γιὰ δικαστήριον με ἀντικείμενο χαμηλῆς παραβατικότητος υποθέσεις καὶ προσωπικὲς διενέξεις. Κύριον μέλημα τοῦ εἰρηνοδίκη ἦταν ἡ ἀπόδοση δικαιοσύνης καὶ ὁ μετριασμός των παθῶν. Οἱ εἰρηνοδίκες ἦταν ἐνδεχομένως τὰ πλέον σημαίνοντα πρόσωπα στὴ μικρὴ κοινωνία των Ἀντικυθῆρων καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι, καθὼς ὑπερεῖχαν των ἐπιστατῶν υγείας. Ἡ καινοτομία τῆς γαλλικῆς διοίκησης, ἡ ὁποία προέτασσε τὸ *ἐλευθερία-ισότης* ὡς κατευθυντήρια δύναμη, διαφάνηκε ἰδιαίτερα στο θέμα τῆς διαχείρισης τοῦ δημόσιου ταμείου. Σε αὐτὴ τὴν περίπτωση οἱ Δημοκρατικοὶ Γάλλοι θεώρησαν τους πολίτες τοῦ νησιοῦ συνυπεύθυνους καὶ συναρμόδιους με τους δικαστές, κάτι ἐντελῶς ξένο με τὰ προγενέστερα βενετικά ἤθη, ἀλλὰ καὶ με τὶς πρακτικὲς που ἐφαρμόζονταν ἀπὸ τους ἰδίους στα μεγαλύτερα νησιά τοῦ Ἰονίου.

Το έγγραφο με τίτλο «έρμηνεία διά τούς ἐπιστάτας τῆς ξετιμόσεως ἐπάνω σταῖς ἐζημίαις τῶν πραγμάτων»⁴⁸¹ ακολουθοῦσε την ἴδια λογική και τυπολογία με τα δύο προηγούμενα, καθώς ἔδινε οδηγίες και ὀρίζε το πλαίσιο λειτουργίας για τους διορισμένους εκτιμητές/πραγματογνώμονες των Αντικυθήρων. Το αξίωμα αυτό συμπλήρωνε το ρόλο των ειρηνοδικῶν, κάτι αναγκαῖο για μια μικρή γεωργική κοινωνία. Οι διορισμένοι πραγματοποιῶνες ἦταν οι Αληγίζος Τυτογιαννάκης, Πόλος Τιτάκης, Δημήτρης Χαρχαλιδάκης, με γραμματέα τον Σταυριανό Βενέρη. Το έγγραφο αυτό ἦταν μικρότερο συγκριτικά με τα ἄλλα και αποτελούνταν ἀπὸ τρία ἄρθρα:

1. Στο πρώτο ἄρθρο περιγραφόταν η γενική αποστολή των εκτιμητῶν ζημιῶν, στους οποίους ὀφείλαν να προστρέχουν ὅσοι εἶχαν σχετικά ζητήματα για τα οποία χρειάζονταν τη διαιτησία τους, «ὅσοι λάβουν παράπονον διά ἐζημίαις νά προστρέχουν εἰς τούτους τούς ἐπιστάτας νά φανερῶσουν τό παράπονόν τως». Οι εκτιμητές ἔπρεπε να διενεργήσουν αυτοψία και ἀκολουθῶς να γνωμοδοτήσουν με δίκαιο τρόπο. Η ἐγγραφή ἐκθεσή τους ἔπρεπε να υπογράφεται το λιγότερο ἀπὸ δύο άτομα και τον γραμματέα τους.

2. Στο δεύτερο ἄρθρο ἐξεταζόταν η περίπτωση μη ἐπίλυσης των προστριβῶν ἀπὸ τους εκτιμητές, ὁπότε τα ἀντιμαχόμενα μέρη καλούνταν να λύσουν τις διαφορές τους ἐνώπιον των ειρηνοδικῶν.

3. Τέλος στο τρίτο ἄρθρο στους εκτιμητές προσδιορίστηκε ἀυτή ἀκριβῶς η ιδιότητα του εκτιμητῆ κινητῶν και ἀκίνητων ἀξιών, «Θέλοντας τινές νά ξετιμήσουν καί νά γνωρίσουν τήν τιμήν καί ἀξιασμόν κάθε ἄλλου πράγματος, ἀυτή ἡ ξετίμωσις καί τιμή νά γίνεται πάντα ἀπὸ τούτους τούς ἐπιστάτας».

Τα Αντικύθηρα ἦταν μικρό νησί για να διαθέτει δικαστήρια. Οι υποθέσεις που δεν μπορούσαν να ἐπλυθούν ἀπὸ τους ειρηνοδίκες παραπέμπονταν στα ἀνώτερα δικαστήρια των Κυθήρων. Η σειρά ἐγγράφων που ἀφορούσαν στη δικαστική διένεξη ἀνάμεσα στον Νικόλαο Κυνηγό και στον Μανώλη Μεγαλοκονόμο, με ἡμερομηνία του πρώτου ἐγγράφου την 1η Φεβρουαρίου, 1798 εἶναι ἐνδεικτική.⁴⁸² Η δικογραφία που σχηματίστηκε μαζί με ὅλα τα σχετικά ἐγγραφα (επτά τον ἀριθμό) ἐκδικάστηκε στο *Κομιτάτον τῶν Κρισιμάτων* των Κυθήρων.

⁴⁸¹ 30. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Ἀρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος 13/Εἴρημα 5 [Οδηγίες για τους εκτιμητές των Αντικυθήρων], χ.χ.

⁴⁸² 18. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Ἀρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος 8/Εἴρημα 5 [Δικαστική υπόθεση Νικόλα Κυνηγού ἐναντίον Μανώλη Μεγαλοκονόμου], 01.02.1798.

Ο καταγγέλλων ήταν ο Νικόλαος Κυνηγός ο οποίος κατηγόρησε τον Μανώλη Μεγαλοκονόμο για την καταστροφή της περιουσίας του στα Αντικύθηρα χρησιμοποιώντας φορτισμένες φράσεις «Γνοστόν εις όλους εἶναι τούς ἐγκάτικους ἐτοῦτου τοῦ νυσίου τό ἄδικον, γδίσημον, καί κατάσκήνη ὅπου ἔκαμεν εἰς τήν πτοχή μας φαμελείαν ἐμοῦ Νικολάου Κυνηγοῦ ποτέ Γεωργίου, ὁ πολήτις Μανόλης Μεγαλοκονόμος ποτέ Κοσμά Μεταξά εἰς τό μικρόν νησί τοῦ Λειόνε». Η δικογραφία ἐδειξε ὅτι τα αδικήματα, που ἐχρηζαν υψηλότερης του Ειρηνοδικείου βαθμίδας, παραπέμπονταν στις δικαστικές αρχές των Κυθήρων. Η υπόθεση αυτή είχε απασχολήσει στο παρελθόν και τις βενετικές αρχές, καθώς για πρώτη φορά είχε εκδικαστεί το 1787. Η περίπτωση αυτή αποδείκνυε ὅτι τελικά η Βενετία, παράλληλα με τα σχέδια εποίκισμού και οχύρωσης του νησιού, εἶχε λάβει υπόψη της και τη μικρή κοινότητα των Σφακιανών που παρεπιδημούσε στα Αντικύθηρα. Στο δικαστήριο των Κυθήρων, ὅπου ο Νικόλαος Κυνηγός εἶχε δικαιωθεί και τότε, απευθύνθηκε ξανά και ζήτησε την επανάληψη της δικαίωσής του μαζί με την καταβολή αποζημίωσης, επικαλούμενος το υπέρ του δεδικασμένο. Σε αυτή την περίπτωση δεν ανέφερε ονομαστικά τη Βενετία, ἀλλά γενικά αναφέρθηκε σε *απερασμένο γοβέρνο*, για ευνόητους σημειολογικούς λόγους.

Ο αντίδικος Μανώλης Μεγαλοκονόμος στη δική του αναφορά ἔδωσε την ακριβή ημερομηνία της προηγούμενης δίκης (επιέδου Κακουργιοδικείου) «κατά τήν ἀπόφασιν ὅπου ἔγνηε εἰς τό τελειομένον προτζέσω Κριμινάλ εἰς τάς: 18: Δεκεμβρίου 1787» και παρουσίασε τη δική οπτική του για την υπόθεση «Ἐπειδή καί μέ τήν φυσικήν του ἀνεσχυντίαν ὁ λεγόμενος Νικόλας Κηνιγός ποτέ Γεωργίου ψευδός παρησιάζει εἰς τήν δικαιοσύνην τούτου τοῦ Κομιτάτου πῶς εἶναι γνωστόν εἰς ὅλλους τό γδύσιμον καί κατεστροφὴν ὅπου τοῦ ἔκαμεν ὁ πολήτις Μανώλης Μεγαλοκονόμος ζητῶντας νά τοῦ πλυρώσι ὅλλα ἐκήνα ὅπου ὠρέχθη νά τόν σικοφαντήσι πῶς τοῦ ἐπῦρε καί ὥσα ἄλλα τόν ἐρμηνεύει ἢ διάκρυσί του». Επειδή η πρώτη δίκη εἶχε αποβεί εἰς βάρος του, ο Μεγαλοκονόμος πολύ εὐλόγα κατηγόρησε το διεφθαρμένο βενετικό σύστημα δικαιοσύνης για κακοδικία, κάτι που ἐγινε ἐμφανέστερο στην ἐπόμενη κατάθεσή του. Επίσης ἔθεσε το πρόβλημα της θαλάσσιας ἐπικοινωνίας ἀνάμεσα στα δύο νησιά, καθώς στην προκειμένη περίπτωση οι μάρτυρες ἀδυνατούσαν να παραστούν στα Κύθηρα χωρίς την πληρωμή των ναύλων τους. Για το λόγο αυτό ο Μεγαλοκονόμος προσφέρθηκε να τους διευκολύνει «ἐπειδή εἶναι ἀνάγκη, νά ἐξεταχθοῦν κωντά εἰς ἄλλους καί μάρτηρες κάτικυ εἰς τούς Ἥλιους, ἢ ὅπιοι δέν ἔρχωντε ἐδώ δίχως ἔξωδα προσφέρει ἐκουσίως, ὁ ριθῆς Μεγαλοκονόμος νά

παραστήση ἐγγυιτήν ικανόν ὁπού να ἀποκρίνετε δια αὐτά καί διά ὅσα ἄλλα ἔξωδα τρέξουν».

Βάσει των επιθέτων, ο Μεγαλοκονόμος⁴⁸³ ήταν προφανώς Κυθήριος, ο οποίος διατηρούσε περιουσιακά στοιχεία στα Αντικύθηρα. Ο Κυνηγός⁴⁸⁴ είναι επίθετο σφακιανής προέλευσης προερχόμενο από την οθωμανική Κρήτη. Αυτό ήταν κάτι που ο Μεγαλοκονόμος εκμεταλλεύτηκε για να υποδηλώσει την ιδιότητα του Κυνηγού ως ξένου, σε αντίθεση με τον ίδιο που ήταν γηγενής. Κλείνοντας επικαλέστηκε την αλλότρια υπηκοότητα των Σφακιανών και τις πιθανές εσωτερικές τους έριδες, με τη βασική κατηγορία του ενάντια στο διεφθαρμένο βενετικό καθεστώς «ὁ πτοχός Μεταξάς ὑπόφερε καί ἐζημιόθη ἀπό τήν δυναστείαν τοῦ γνωστοῦ ποτέ Γεωργίου Κυνηγοῦ σᾶς περικαλεῖ νά ἐξετάσεται, ὅχι βέβαια μέ ἐκείνην τήν δολιότητα καί ἀπιστίαν ὁπού ἔπραξεν ὁ τότε Καντζιλέρρης διά τὰ ἐσχρά τέλη του [...] τόν ἐζημιόσεν ὁ ποτέ Γεώργιος Κυνιγός, καθώς ὁ Μεταξάς εἶναι ἔτοιμος πρότον νά τοῦ ἀποκριθῇ εἰς τὰ ὅσα μαρτυριθοῦν ὁμοίως πῶς νά ἐζημιόσεν ἢ νά ἐπῆραν ἄλλοι Σφακιανοί συμπατριότε του διά τὰς ἔχθρας καί πάθη ὁποῦ ἦσαν ἀναμεσόν τους».

Σε αυτό το σημείο εμφανίστηκε μια θεσμική ιδιαιτερότητα της ταυτότητας των Αντικυθήρων που είχαν να αντιμετωπίσουν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι και την οποία αντιμετώπισαν αργότερα και οι Βρετανοί. Δηλαδή το γεγονός ότι σε νησί της επικράτειάς τους η πλειοψηφία των κατοίκων του ήταν Σφακιανοί Κρήτες, υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η δικαστική αυτή υπόθεση κατέδειξε ότι οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ενέταξαν τους Αντικυθηρίους στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης που είχαν συστήσει στα Κύθηρα.

Η επικοινωνία ανάμεσα στα Κύθηρα και στα Αντικύθηρα ήταν δύσκολη και εξαρτώμενη από τις καιρικές συνθήκες και τα έξοδα μεταφοράς που προέκυπταν, όπως φαίνεται και από την αναφερόμενη δικαστική υπόθεση. Το έγγραφο της 26ης

⁴⁸³ Το επίθετο Μεγαλοκονόμος ή Μεγαλοοικονόμος είναι από τα παλαιότερα των Κυθήρων και απαντάται στις πρώτες νοταριακές πράξεις του 1536. Η ρίζα του ήταν βυζαντινή και προερχόταν από το βυζαντινό εκκλησιαστικό αξίωμα του Οικονόμου. Βλέπε Καλλίγερος Ε. Π., *Κυθηραϊκά Επώνυμα*, ό.π., σσ. 476-481.

⁴⁸⁴ Το επώνυμο Κυνηγός/Κυνηγαλάκης απαντάται στα Αντικύθηρα και προήλθε από την Κρήτη. Η οικογένεια Κυνηγαλάκη εγκαστάθηκε στην περιοχή Μπατουδιανά των Αντικυθήρων, ό.π., σσ. 383-384.

Ιουνίου 1798⁴⁸⁵ καταδεικνύει αυτή τη δυσκολία επαφής ανάμεσα στην Κεντρική Επιτροπή των Κυθήρων και στις διοικητικές και δικαστικές δομές-παραρτήματα των Αντικυθήρων.

Στην προκειμένη περίπτωση αναφέρθηκε ότι ο πολίτης Γεώργιος Λαζαρέτος (δεν προσδιορίστηκε ευκρινώς κάποιο αξίωμα), που προφανώς λειτουργούσε ως αγγελιοφόρος-ταχυδρόμος της Κεντρικής Επιτροπής, μετέφερε ερμηνευτική επιστολή (εγκύκλιο) στους κατοίκους των Αντικυθήρων, την οποία δέχτηκαν με θετικό τρόπο. Όπως ανέφεραν «Μέ τόν έρχομόν τοῦ πολίτου Γεωργίου Λαζαρέτου ἐλάβαμεν την τιμιόν σας έρμηνευτικήν έπιστολήν, τήν όποιαν μέ σέβας ύπακούσαμεν». Κατόπιν με τον ίδιο αγγελιοφόρο, απέστειλαν εγγράφως ζητήματα που τους απασχολούσαν και διαφορές (ενδεχομένως δικαστικού περιεχομένου) προς τη Διοίκηση των Κυθήρων.

Η περιγραφή αυτή, αν και σύντομη, φανερώνει το ύφος της διοικητικής επικοινωνίας που επικρατούσε ανάμεσα στα Κύθηρα και στα Αντικύθηρα και ιδιαίτερα το βαθμό δυσκολίας άσκησης ελέγχου και εποπτείας από τους Δημοκρατικούς Γάλλους. Τα Αντικύθηρα ήταν ένα νησί στο οποίο η επικοινωνία πραγματοποιούνταν με δυσκολία, δεν υπήρχαν στρατιωτικές ή αστυνομικές δυνάμεις και η αποδοχή των αποφάσεών της διοίκησης των Κυθήρων βασιζόταν στην καλή διάθεση των κατοίκων.

Η απογραφή πληθυσμού είναι ένα διαχρονικό εργαλείο κάθε διοικητικού μηχανισμού και πραγματοποιείται κυρίως για φορολογικούς, υγειονομικούς και στρατολογικούς λόγους. Η προγενέστερη βενετική διοίκηση προέβαινε τακτικά στην καταγραφή πληθυσμού στα Κύθηρα,⁴⁸⁶ όπως και η σύντομη οθωμανική (1715-1718).⁴⁸⁷ Η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων δεν αποτέλεσε εξαίρεση και στις 25 Ιουνίου του 1798 προέβη σε απογραφή των κατοίκων των Αντικυθήρων όπως περιέγραψε «1798 Ιουνίου 25 έτος έκτον τής γαλλικής δημοκρατίας εις την Αίγιαλέα αριθμός τών κατοίκων τής νήσου Αίγιαλέας».⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ 31. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 6 [Αναφορά των κατοίκων των Αντικυθήρων], 27.06.1798.

⁴⁸⁶ Βλέπε βενετικές απογραφές πληθυσμού Κυθήρων, Δρακάκης Ε. (επιμ.), *Απογραφές Πληθυσμού Κυθήρων (18ος αι.). Τόμοι Α, Β, Γ*, ό.π.

⁴⁸⁷ Βλέπε οθωμανική απογραφή, Μπαλτά Ε., *Η Οθωμανική Απογραφή των Κυθήρων 1715*, ό.π.

⁴⁸⁸ 32. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 7 [Απογραφή πληθυσμού των Αντικυθήρων], 25.06.1798.

Η απογραφή κατέγραψε τις οικογένειες με αναφορά στον επικεφαλής αρχηγό, το όνομα, το επώνυμο και πατρώνυμο. Στην πλειοψηφία τους ήταν άντρες, αλλά υπήρχαν και τρεις περιπτώσεις γυναικών-χρηών. Σύμφωνα με αυτή την απογραφή το 1798 τα Αντικύθηρα κατοικούνταν από 28 οικογένειες αποτελούμενες από 56 άντρες, 46 γυναίκες και 33 παιδιά, σύνολο 135 κάτοικοι. Την κατάσταση επικύρωσε με την υπογραφή του ο ειρηνοδίκης Γιωργάκης Γαλανοσιφάκης. Η απογραφή έδωσε μια πλήρη πληθυσμιακή αποτύπωση του νησιού στη γαλλική διοίκηση σε ποσοτικό (αριθμός κατοίκων), αλλά και ποιοτικό επίπεδο (σύσταση πληθυσμού ανά φύλο και ηλικία, επικεφαλής οικογενειών). Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι κατ' αυτό τον τρόπο απέκτησαν πολύτιμες πληροφορίες για την πληθυσμιακή σύσταση των Αντικυθήρων, απαραίτητες για την άσκηση φορολογικής πολιτικής, για την επάνδρωση στρατιωτικού αποσπάσματος πολιτοφυλακής ή ακόμα και υποχρεωτικής εργασίας.

Κεφ. 2.1. Αποτίμηση της διοικητικής παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Αντικύθηρα

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, σε αντίθεση με τους Βενετούς, ενδιαφέρθηκαν άμεσα να εντάξουν τα Αντικύθηρα στην επικράτειά τους, διαβλέποντας ενδεχομένως τη γεωγραφική τους αξία και αντιμετωπίζοντας το νησί ως διοικητικό εξάρτημα των Κυθήρων. Θέλησαν να ακολουθήσουν την πρακτική που εφάρμοσαν και στα Κύθηρα, σεβόμενοι όμως ή έστω αποδεχόμενοι την ιδιαιτερότητα αυτής της κλειστής κοινότητας, που αποτελούνταν ως επί το πλείστον από Σφακιανούς προερχόμενους από την οθωμανική Κρήτη. Διόρισαν ντόπιους ειρηνοδίκες, πραγματογνώμονες, υγειονόμους και γραμματείς, απέστειλαν και δέχονταν διοικητική αλληλογραφία, δίκάζαν τα σημαντικά αδικήματα στα Κύθηρα και προχώρησαν σε απογραφή του πληθυσμού.

Η απουσία στρατιωτικής δύναμης επιβολής ήταν ο παράγοντας που υποχρέωσε τους Δημοκρατικούς Γάλλους να παραχωρήσουν την άσκηση της διοίκησης και της δικαιοσύνης του νησιού σε γηγενείς Αντικυθηρίους, με όλα τα συνακόλουθα προβλήματα (χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, εμπλοκή οικογενειών αξιωματούχων σε τοπικές διαμάχες, κουλτούρα οθωμανικής διοίκησης). Η δύσκολη επικοινωνία και οι συχνοί θυελλώδεις άνεμοι που χαρακτηρίζουν τη θαλάσσια περιοχή των Αντικυθήρων, καθώς και η ανυπαρξία ενός απάνεμου λιμανιού, απέκοβαν για μέρες την ναυτική σύνδεση ανάμεσα στα δύο νησιά καθιστώντας το

διοικητικό έλεγχο προβληματικό. Οι θαλάσσιοι δίαυλοι στο Ιόνιο πέλαγος τελούσαν υπό το φόβο επέμβασης του βρετανικού στόλου, ο οποίος ήταν κυρίαρχος στη Μεσόγειο μετά τη ναυμαχία του Αμπουκίρ και την καταβύθιση του γαλλικού στόλου (1-3 Αυγούστου 1798).

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ενδιαφέρονταν για την κατοχή και διοίκηση των Αντικυθήρων, η οποία όμως ήταν πολύ προβληματική με τις αντικειμενικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν. Η εξουσία τους ήταν θεσμική αλλά όχι πρακτική καθώς δε διέθεταν δυνάμεις επιβολής των αποφάσεών τους. Ουσιαστικά οι κάτοικοι των Αντικυθήρων τελούσαν σε μια χαλαρή σχέση εξουσίας με τα Κύθηρα και σε μεγάλο βαθμό αυτοδιοικούνταν σύμφωνα με τα δικά τους εθιμικά δίκαια και τη συσχέτιση ισχύος ανάμεσα στις κυρίαρχες οικογένειες του νησιού.

Κεφ. 3. Το τέλος της κυριαρχίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα και στα Αντικύθηρα στις 13 Οκτωβρίου 1798

Η Δημοκρατική Γαλλία εγκαταστάθηκε στα Ιόνια νησιά και στα Κύθηρα με προοπτική μακροημέρευσης. Ο Ναπολέων είχε βλέψεις προς την Ανατολή και θεωρούσε τις γαλλικές κτήσεις στο Ιόνιο σημαντικές για τα μελλοντικά του σχέδια. Ο γαλλικός στρατός κατοχής όμως δεν επαρκούσε για την υπεράσπιση των νησιών, τα οποία, με εξαίρεση την Κέρκυρα, είχαν πεπαλαιωμένες οχυρωματικές εγκαταστάσεις και κάστρα σε μέτρια έως κακή κατάσταση. Τα κάστρα και τα οχυρά των Κυθήρων ήταν απαρχαιωμένα, με προβλήματα υποδομής και ανεπαρκή για αποτελεσματική άμυνα.⁴⁸⁹ Η παρελθούσα βενετική διοίκηση δεν κατόρθωσε να τα εκσυγχρονίσει, λόγω οικονομικής δυσπραγίας. Τα ιταλο-ελληνικά στρατιωτικά σώματα δεν θεωρούνταν ιδιαίτερα αξιόπιστα και η θέλησή τους να πολεμήσουν για τους Δημοκρατικούς Γάλλους βρισκόταν σε μηδαμινό επίπεδο. Ο λαός των Κυθήρων ήταν αρνητικά διακείμενος λόγω βαριάς φορολογίας και θρησκείας και θεωρούσε τους επερχόμενους Ρώσους ως ελευθερωτές.

Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις που αντιμάχονταν τη Δημοκρατική Γαλλία αποφάσισαν να την εκδιώξουν από το Ιόνιο. Η θέση του γαλλικού στρατού στα νησιά εκείνη την περίοδο θεωρούνταν ακόμη αδύναμη, αλλά τυχόν εδραίωση και ισχυροποίησή του σε αυτά θα γινόταν πολύ επικίνδυνη. Προεόρτια της επικείμενης

⁴⁸⁹ Πετρόχειλος Μ. Κ., *Εντυπώσεις από τα Κύθηρα*, ό.π., σ. 29.

επίθεσης στα Κύθηρα φαίνονταν στο επεισόδιο της πρωτομαγιάς του 1798, όταν Βρετανοί επιτέθηκαν σε γαλλική φρεγάτα στο Καψάλι.⁴⁹⁰ Η κορύφωση της αντιγαλλικής εκστρατείας επήλθε με τη γαλλική ήττα στη Ναυμαχία του Αμπουκίρ στις 1-3 Αυγούστου 1798 από τον βρετανικό στόλο, με επικεφαλής τον ναύαρχο Nelson. Ο γαλλικός στόλος υπέστη συντριβή και το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα του Ναπολέοντα εγκλωβίστηκε στην Αίγυπτο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία συμμαχάχθηκε τότε με την προαιώνια αντίπαλο Ρωσική Αυτοκρατορία και προχώρησαν στη δημιουργία ενός συμμαχικού στόλου υπό τους ναυάρχους Θεόδωρο Ουζακώφ (Фёдор Фёдорович Ушаков) και Καντίρ-Μπέη.

Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι είχαν ενημερωθεί για την επικείμενη εισβολή με την αναφορά του Υγειονόμου του Ποταμού Τζώρτζη Μελέτη στις 21 Σεπτεμβρίου 1798.⁴⁹¹ Δεν γνωρίζουμε την αντίδραση του Γάλλου λοχαγού και στρατιωτικού διοικητή των Κυθήρων Michel, αλλά σε κάθε περίπτωση τα περιθώρια δράσης του στα Κύθηρα ήταν εξαιρετικά περιορισμένα. Το έγγραφο αυτό δεν ήταν το μοναδικό προειδοποιητικό σημάδι της επερχόμενης ρωσο-οθωμανικής εισβολής. Είχε προηγηθεί ανοιχτή επιστολή⁴⁹² του Μπέη της Μονεμβασίας προς τους Κυθηρίους στις 5 Σεπτεμβρίου 1798, η οποία λόγω της σημασίας και της σημειολογίας της γραφής παρατίθεται αυτούσια:⁴⁹³

ἀπό μέρος τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀγά Χασάν Μπεϊ Βοηβούδα ἀγά και ζαπίτη Μονεμβασίας· εἰσέ λόγους σας Τζεριγότες μεγάλοι καί μικροί· σᾶς χαιρετάμεν· ἄλλο ἐδῶ ἐμάθαμεν ὅτι νά σᾶς λέγουναι λόγια πῶς σᾶς φοβερίζομεν καί πῶς θέλωμεν νά ἐλθοῦμεν νά πατήσωμεν τό νησί σας, ὅμως ἡμεῖς ἀπό αὐτά τά λόγια χαμπάρη δέν ἡξεύρωμεν ἡμεῖς εἴμαστε γειτόνοι καί ἥκει δέν χρειάζετε· μόνον ὡσάν θέλω νά ἔρθω ἔρχομαι μέ τήν φυργάδαν καί βγαίνω ἀτός μου καί ἔρχομαι καί κουβεντηάζομαι ὅχι νά ἔρθω μέ κακόν, δηατή ἐμεῖς εἴμαστε γειτόνοι καί τέτοια λόγια δέν

⁴⁹⁰ Χάρου-Κορωναίου Ε., «Ένα αιματηρό επεισόδιο στο Καψάλι την Πρωτομαγιά του 1798», *Κυθηραϊκά*, 247, Μάιος 2010, σ. 8.

⁴⁹¹ 26. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 1 [Αναφορά υγειονόμου του Ποταμού], 21.09.1798.

⁴⁹² 28.Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 3 [Επιστολή του Μπέη της Μονεμβασίας προς τους Κυθηρίους], 05.09.1798.

⁴⁹³ Τσάλτας Κ., «Το ιστορικό προσωπείο της εξαπάτησης, όπως προκύπτει από μια επιστολή του Μπέη της Μονεμβασίας προς τους Τσιριγώτες το 1798», *Κυθηραϊκά*, 251, Οκτώβριος 2010, σ. 8.

χρειάζονται καθώς σᾶς τά λέγονται, καί μάλιστα ἀκόμα δέν ἔχομεν εἶδησιν πῶς ἔχει νά κάμῃ ὁ πολυχρονεμένος βασιλέας μας, καί ὄντας ἔρθει εἶδησιν τότες ἔρχομαι καί κουβεντηάζομαι καί ὅποιο εἶναι τό καλό σας καί σᾶς δώσει χέρη ἔκει στένετε, δηατή δέν τό θέλει ὁ Θεός νά χαθοῦναι τόσαις ψυχαῖς· μόνον τῶρα μην ἔχετε καμίαν ἔγνοιαν καί βγέnete περνᾶτε εἰς τόν τόπον μας καί μή φοβόσασται καί κανεῖς δέν σᾶς πηράζει ἔκει να εἷσασται βεβαιοι· μά ἐμάθατε πῶς ἔπιασε ἡ φυργάδα τόν Χιρτημίτη, ἀλήθεια τόν ἔπιασε καί μοῦ τόν ἔστειλε μέ το καῖκη του ἐδώ, καί μέ τό νά εἶχανε μερικούς παράδες καί τοῦς ἐκρατήσανε εἰς τήν φυργάδα, μέ ἐτοῦτο καρτεροῦμεν νά ἔλθῃ ἡ φυργάδα νά τοῦς δώσωμεν τοῦς παράδες τους καί να τοῦς ἀφήσωμεν νά ἐρθοῦναι εἰς τόν τόπον τους, καί μή φοβόσασται ἡσεῖς εἷσασται ραγιαδες δέν βγαίνει τύποτα ἀπο ἐσᾶς, μόνον κάνετε τήν δουλίαν σας καί πηγενορχόσασται πάλοι εἰς τόν τόπον μας μέ δίχως ζημίαν υποψίαν σας· ταῦτα καί ὄχι ἄλλο -1798-Σεπτεμβρίου-5-Μονεμβασίαι.

Ἡ ἀνάγνωση αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς σε πρῶτο ἐπίπεδο μαρτυρεῖ ἀνάγλυφα τον τυπικό τρόπο γραφῆς ενός Οθωμανοῦ Μπέη που ἀπευθυνόταν σε *ραγιαδες*, ὁμως σε δεῦτερο ἐπίπεδο υπάρχουν πολλά ἐπιμέρους ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα ὅπως:

1. Απευθύνθηκε ἀπευθείας στους *Τσιριγώτες* καί ὄχι στην ἐγγύρια τοπική διοίκηση του γαλλικοῦ καθεστώτος.
2. Χαρακτηρίζοταν ἀπό ἓνα ἐντονο καθησυχαστικό ὕφος, ἐπαναλαμβάνοντας, τονίζοντας καί διαβεβαιώνοντας πῶς δέν υπήρχε κανένας κίνδυνος επικείμενης οθωμανικῆς εἰσβολῆς.
3. Το παράδειγμα του αἰχμάλωτου καϊκιού, το οποίο ἐπρόκειτο να ἀποδοθεῖ σῶο καί ἀβλαβές, ἀποτέλεσε το ἐπιστέγασμα τῆς καθησυχαστικῆς ἐπιχειρηματολογίας.

Ἡ ἐπιστολή αὐτή, τῇ συγκεκριμένη χρονικῇ συγκυρίᾳ, δείχνει τήν προσπάθεια συγκάλυψης των ἐπερχόμενων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καί κατευνασμοῦ των υποψιῶν των Κυθηρίων. Παράλληλα τόνιζε ἐμμέσως πλὴν σαφῶς τήν υπεροχή τῆς κυρίαρχης Οθωμανικῆς Αυτοκρατορίας καί υποδαύλιζε τήν ἐπιθυμητή γι' αὐτήν προσάρτηση των Ἰονίων νήσων. Δέν ξέρουμε πόσοι Κυθήριοι πίστεψαν στις διαβεβαιώσεις του Μπέη τῆς Μονεμβασίας. Ὅμως στις 7 Οκτωβρίου 1798 οἱ συνασπισμένοι Ρῶσοι καί Οθωμανοί ἀποβιβάστηκαν στον Αὐλέμονα καί κατόπιν ὀλιγοήμερης ἀντιστάσεως στις 13 του ἰδίου ὑπὸ τον ναύαρχο Θεόδωρο Οὐζακῶφ

κατέλαβαν το νησί θέτοντας τέρμα στη σχεδόν δίχρονη παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αποτίμηση της δεύτερης διοικητικής περιόδου των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα

Η δεύτερη διοικητική περίοδος των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά και ειδικότερα στα Κύθηρα υπήρξε βραχύβια αλλά με ιδιαίτερο θεσμικό αποτύπωμα. Η 7η Νοεμβρίου 1797 ήταν η τυπική πράξη ίδρυσης των γαλλικών Νομών της Ελλάδος. Στα Κύθηρα εφαρμόστηκε *εν τοις πράγμασι* στα μέσα του Μαΐου του 1798 και έληξε στις 13 Οκτωβρίου του ιδίου χρόνου με την εισβολή του ρωσο-οθωμανικού στόλου. Η περίοδος αυτή, μολονότι σύντομη, χαρακτηρίστηκε από μια μείζονα θεσμική καινοτομία στον ελληνικό χώρο. Πρώτη φορά εφαρμόστηκε Σύνταγμα ως καταστατικός και θεμελιώδης χάρτης, με βάση τον οποίο διαμορφώθηκε η νομοθεσία, η οργάνωση και οι πρωταρχικοί κανόνες λειτουργίας του κράτους. Αυτό απουσίαζε από τη Βενετία, η οποία στηριζόταν σε ένα πλέγμα αλληλεπικαλυπτόμενων συλλογικών οργάνων που παρήγαγαν μια πυκνή και ασαφή νομοθεσία. Η αλλαγή αυτή είχε μεγάλο αντίκτυπο στα Ιόνια νησιά και τα Κύθηρα, καθώς δεν ήταν πια υποτελή σε έναν επικυρίαρχο, αλλά, *τύποις*, ισότιμα με μια μεγάλη ευρωπαϊκή χώρα. Ανήκαν στη Δημοκρατική Γαλλία και οι κάτοικοί τους ήταν Γάλλοι πολίτες. Η έννοια της πολιτικής ισότητας ήταν γεγονός και ο κάτοικος της Χώρας Κυθήρων, θεσμικά, ήταν Γάλλος πολίτης και είχε τα ίδια πολιτικά δικαιώματα με αυτόν του Παρισιού.

Το έτερο σημαντικό στοιχείο της *Συνθήκης του Campo Formio* (17 Οκτωβρίου 1797), ήταν ο εξοβελισμός της Βενετικής Πολιτείας από την ζωή των κατοίκων των Ιονίων νήσων. Ο Ναπολέων, μετά από την εδραίωση των Δημοκρατικών Γάλλων στο Ιόνιο και την ομαλή μετάβαση από το βενετικό καθεστώς στο γαλλικό, προχώρησε στην προσάρτηση των Ιονίων νήσων. Η Βενετία ως κυρίαρχη Πολιτεία είχε καταλυθεί από τα γαλλικά όπλα και η επικράτειά της διαμοιράστηκε. Το γεγονός αυτό ήταν μια μεγάλη αλλαγή για τους κατοίκους των Ιονίων νήσων, οι οποίοι ζούσαν υπό βενετικό έλεγχο από τον 13ο αι. και πλέον μετέβαιναν σε μια ολωσδιόλου διαφορετική κατάσταση ως πολίτες της Δημοκρατικής Γαλλίας.

Όμως, σε αντιδιαστολή με το θεσμικό πλαίσιο και τον πολιτικό συμβολισμό, η άσκηση της διοίκησης από τους Δημοκρατικούς Γάλλους είχε δημιουργήσει πολύ

αρνητικές εντυπώσεις. Η Γαλλική Δημοκρατία και τα νάματά της είχαν υποβαθμιστεί στα μάτια των κατοίκων, καθώς, αντί για την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου τους, έβλεπαν να έχουν μετατραπεί σε μέσο συντήρησης των γαλλικών στρατευμάτων. Η σκληρή αυτή πραγματικότητα είχε προκαλέσει μεγάλη δυσαρέσκεια στους κατοίκους των Ιονίων νήσων, οι οποίοι βίωναν μια συνεχιζόμενη οικονομική καχεξία. Η βασική διαφορά στα δύο διοικητικά συστήματα που εγκαθίδρυσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, τα Προσωρινά Δημαρχεία και τις Κεντρικές Επιτροπές των Νομών, φαίνεται από την υποδοχή τους από τους κατοίκους των νησιών. Ο φρενήρης ενθουσιασμός και οι λαϊκές πανηγύρεις που υποδέχτηκαν την ίδρυση των Προσωρινών Δημαρχείων, το καλοκαίρι του 1797, έδωσαν τη θέση του στο αρνητικό αντιγαλλικό κλίμα, στις αρχές του 1798.

Το σύστημα των γαλλικών Νομών της Ελλάδος μεταβίβασε τον έλεγχο της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας από τις τοπικές διοικήσεις των Προσωρινών Δημαρχείων στους Επιτρόπους των Νομών και στο Γενικό Επίτροπο. Η δημοκρατική φύση της διοίκησης στα Ιόνια νησιά περιορίστηκε σημαντικά και οι ουσιαστικές αρμοδιότητες διακυβέρνησης πέρασαν στα χέρια των Γάλλων Επιτρόπων. Αυτό συνέβη λόγω της εμπόλεμης κατάστασης στην οποία είχε εμπλακεί η Δημοκρατική Γαλλία. Κατά δεύτερον η συγκέντρωση των εξουσιών σε κεντρικό επίπεδο δεν αφορούσε μόνο τα Κύθηρα αλλά συνέβαινε και στην ίδια την Δημοκρατική Γαλλία. Ο Tocqueville θεωρούσε ότι αυτή η πολιτική τάση προήλθε από την ανάγκη της Δημοκρατικής Γαλλίας να στραφεί προς τη συγκεντροποίηση, αφού πρώτα είχε καταλύσει την αριστοκρατική τάξη πραγμάτων. Έγραφε χαρακτηριστικά επί τούτου ότι η Γαλλική Επανάσταση, έχοντας καταλύσει τους αυταρχικούς θεσμούς του Παλαιού Καθεστώτος, κατέληξε με τη σειρά της στη συγκέντρωση των εξουσιών τους.⁴⁹⁴

Θεωρητικά, η πρόκληση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά και στα Κύθηρα δεν ήταν μόνο η υλική κυριαρχία, αλλά ως νέοι κυρίαρχοι ενδιαφέρονταν να εδραιωθούν και στις συνειδήσεις των ανθρώπων, διαρρηγνύοντας τα δεσμά με το παρελθόν και προσφέροντας νέα προοπτική ελευθερίας και ισότητας. Οι δομές του Προσωρινού Δημαρχείου και της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων δεν απέβλεπαν μόνο στην άσκηση διοίκησης και εφαρμογής των νόμων, όπως οι πρόδρομες βενετικές. Στόχευαν στην εδραίωση ενός νεωτερικού συστήματος αξιών για την

⁴⁹⁴ Tocqueville de A., *Το Παλιό Καθεστώς και η Επανάσταση*, ό.π., σ. 144.

επίτευξη του οποίου εν τέλει η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα υπολόγιζε σε ένα βάθος χρόνου, τον οποίο τελικά δεν είχε, για να δημιουργήσει μια νέα κοινωνική πραγματικότητα.

Η πιο σημαντική καινοτομία, η οποία κυοφορούνταν από την ίδρυση των Προσωρινών Δημαρχείων, αλλά υλοποιήθηκε σε θεσμικό επίπεδο από τους Νομούς και της Κεντρικές Επιτροπές των νησιών, ήταν ο διαχωρισμός εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας. Η αλλαγή αυτή αποτέλεσε σημείο καμπής στη φιλοσοφία άσκησης της διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης στα Ιόνια νησιά, παρόλο που δεν εφαρμόστηκε πλήρως, όμως η πρώτη προσπάθεια είχε πραγματοποιηθεί.

Τα δικαστήρια αποτελούσαν πλέον θεσμούς, βασίζονταν σε δικαστικούς λειτουργούς και όχι σε αξιωματούχους και στηρίζονταν στη θεσμοθετημένη από το γαλλικό Σύνταγμα του 1795 αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Η Δημοκρατική Γαλλία δια του Επιτρόπου Rulhière τόνιζε ότι ήθελε να στηρίξει τα αδύναμα κοινωνικά στρώματα με το γαλλικό στρατό ως εγγυητή της ελευθερίας, της ευνομίας και των δικαιωμάτων των πολιτών. Οι ίδιοι οι δικαστές όφειλαν να σέβονται τον ανθρώπινο παράγοντα και η εν γένει συμπεριφορά τους να αποτελεί πρότυπο για την κοινωνία.

Το ερώτημα όμως είναι τι πραγματικά τηρήθηκε στην άσκηση της δικαιοσύνης, από όσα τέθηκαν ως θεσμικό πλαίσιο. Η υπόθεση που απασχόλησε το Πολιτικό Δικαστήριο, σχετικά με τη διαμάχη ανάμεσα στους αδελφούς Δουρέντε, δείχνει ότι η διάκριση ανάμεσα στη δικαστική και εκτελεστική εξουσία δεν τηρήθηκε. Οι δικαστές Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλιός και Παύλος Δαντώνης κατείχαν παράλληλα και σημαίνουσες διοικητικές θέσεις. Η επιλογή αυτή πιθανό να έγινε λόγω της έλλειψης μορφωμένων Κυθηρίων για τη στελέχωση αξιωμάτων που απαιτούσαν ικανή μόρφωση. Όμως δεν έπαυε να αναιρεί τη διάκριση των εξουσιών με το ασυμβίβαστο της κατοχής διοικητικού και δικαστικού αξιώματος από το ίδιο άτομο.

Η επιρροή των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης στην απόδοση δικαιοσύνης διαφαίνεται μέσα από μια μεμονωμένη περίπτωση σχετικά με την υπόθεση του Πολιτικού Δικαστηρίου η οποία αφορούσε τη λογοδοσία της Φροσύνης Καλλιγέρου, μιας γυναίκας προερχόμενης από οικογένεια χωρικών, που είχε υπογράψει συμβολαιογραφικό έγγραφο το οποίο την υποχρέωνε να παντρευτεί κάποιον κατόπιν ασφυκτικών πιέσεων και απειλών για την τιμή της. Η ίδια ζήτησε να απαλλαγεί των υποχρεώσεων της ως άτομο με ελευθερία στην επιλογή συντρόφου. Το Πολιτικό

Δικαστήριο αποδέχτηκε τις αιτιάσεις της, κάτι που ήταν απίθανο να συμβεί επί Βενετών, αναγνωρίζοντάς της το δικαίωμα της ελεύθερης βούλησης.

Θεσμική αντίφαση σημειώθηκε στον τομέα της νομολογίας.⁴⁹⁵ Στο βενετικό καθεστώς τα νομοθετήματα και όλα τα νομικά βιβλία ήταν γραμμένα στην ιταλική γλώσσα. Η αλλαγή σε αυτό το σύστημα ήταν καταλυτική καθώς τα Ιόνια νησιά εισχώρησαν στο νομικό οικοδόμημα της Πρώτης Γαλλικής Δημοκρατίας. Εύλογα οι γαλλικοί νόμοι και τα βιβλία με τη νομοθεσία ήταν γραμμένα στη γαλλική και με βάση αυτά οι Ιόνιοι δικαστές έπρεπε να δικάζουν. Προέκυψε πρόβλημα στην κατανόηση γλώσσας και στην εύρεση των βιβλίων, αλλά κυρίως λόγω της κυριαρχίας της βενετικής νομικής κουλτούρας στην απόδοση δικαιοσύνης, η οποία είχε ιστορία περίπου πέντε αιώνων και δεν μπορούσε να ξεπεραστεί σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Η προσπάθεια *γαλλοποίησης της δικαιοσύνης* (Francisation juridique), και της μετάβασης από το βενετικό νομικό σύστημα στο γαλλικό ξεκίνησε με τον Γενικό Επίτροπο Comeyras, ο οποίος προέβη σε σύσταση ειδικής επιτροπής νομομαθών για να δρομολογήσει τη διαδικασία αυτή. Τελικά δεν κατέστη δυνατό να ξεπεραστεί το οξύμωρο σχήμα όπου τα δικαστήρια των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά βασίζονταν σε νομοθεσία και νομολογία βενετική, αντίθετη σε πολλά σημεία με τη γαλλική φιλοσοφία απονομής δικαίου, όπως απέδειξε η περίπτωση της Φροσύνης Καλλιγέρου.

Το *δικαίωμα του νομοθετείν* δεν μεταβλήθηκε, καθώς με την ίδρυση των γαλλικών Νομών της Ελλάδος παρέμεινε στην εξουσία της ξένης κυρίαρχης δύναμης χωρίς συμμετοχή σε αυτό των κατοίκων των Ιονίων νήσων, όπως συνέβαινε και επί Βενετών. Οι Κυθήριοι, όπως και οι υπόλοιποι κάτοικοι των Ιονίων νήσων, μπορεί να θεωρούνταν Γάλλοι πολίτες, αλλά σε καμμία περίπτωση δεν είχαν επιρροή στο πολιτικό σύστημα της Δημοκρατικής Γαλλίας. Παρατηρήθηκε έλλειψη λαϊκής νομιμοποίησης και καταστρατήγηση του γαλλικού Συντάγματος του 1795 με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον τρόπο εκλογής των δικαστών.⁴⁹⁶ Συγκεκριμένα τα συνταγματικά άρθρα 27 και 41 όριζαν ότι οι Ειρηνοδίκες εκλέγονταν από τα τοπικά προκαταρκτικά Συμβούλια και οι λοιποί δικαστές από τα σώματα εκλεκτόρων. Οι Δημοκρατικοί Γάλλοι παραχώρησαν την αρμοδιότητα εκλογής στους Γάλλους Επιτρόπους, παρακάμπτοντας τη θεσμικά κατοχυρωμένη λαϊκή βούληση.

⁴⁹⁵ Μιχαλοπούλου Ζ., *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, ό.π., σ. 31.

⁴⁹⁶ Ό.π., σ. 22.

Συστήθηκαν λοιπόν δικαστικοί θεσμοί με μη δημοκρατικές διαδικασίες, άρα στην πράξη οι γαλλικοί Νομοί της Ελλάδος δεν ήταν ισότιμοι με τους Νομούς της Δημοκρατικής Γαλλίας.

Με την ίδρυση των γαλλικών Νομών της Ελλάδος οι Γάλλοι Επίτροποι απέκτησαν τον κυρίαρχο διοικητικό ρόλο. Η εξουσία τους όμως δεν ήταν απόλυτη καθώς μερίδιό της επιμερίστηκε σε μεσαίους και κατώτερους αξιωματούχους. Διατηρήθηκαν και ενισχύθηκαν οι θεσμοί πρόνοιας, παιδείας και πολιτισμού και εντάθηκε η προσπάθεια εκσυγχρονισμού των υπαρχόντων διοικητικών δομών. Οι προκηρύξεις της δημόσιας διοίκησης έβριθαν από αναφορές για τη δημοκρατία και τα δικαιώματα των Κυθηρίων.

Υπήρξε μια μεγάλη δυσαρμονία ανάμεσα στις δομικές αλλαγές που οι Δημοκρατικοί Γάλλοι ήθελαν να επιφέρουν και στην πραγματικότητα της άσκησης εξουσίας, αφού η διοίκηση των Κεντρικών Επιτροπών των γαλλικών Νομών στα Ιόνια νησιά επικεντρώθηκε στη συγκέντρωση πόρων για τη συντήρηση των γαλλικών στρατευμάτων. Οι ανάγκες του πολέμου και οι στρατιωτικές δαπάνες απαιτούσαν αυξημένα κονδύλια τα οποία έπρεπε να βρεθούν από τη φορολόγηση των κατοίκων. Οι κάτοικοι των Ιονίων νήσων έπρεπε να ενισχύσουν έναν πόλεμο με τον οποίο δεν είχαν καμία σχέση και να συντηρήσουν ένα στρατό που από ελευθερωτής μετατράπηκε σε κατοχική δύναμη.

Για να γίνει κατανοητή αυτή η αντίφαση πρέπει να ιδωθεί υπό το πρίσμα της ανετοιμότητας της γαλλικής κυβέρνησης να αφομοιώσει τις κατακτήσεις του γαλλικού στρατού. Η μεγάλη επιτυχία του Ναπολέοντα στην εκστρατεία της Ιταλίας ήταν εν πολλοίς απρόσμενη για το Διευθυντήριο στο Παρίσι. Επίσης ακόμη περισσότερες δυσκολίες παρουσίαζε η πρωτοβουλία ένταξης των Ιονίων νήσων στη γαλλική επικράτεια και η δημιουργία των γαλλικών Νομών της Ελλάδος. Η αλληλογραφία του Επιτρόπου του Νομού Rulhière είναι ενδεικτική για την αντιμετώπιση του Νομού του Αιγαίου από το Παρίσι. Στις αναφορές του ζητούσε εντολές και καθοδήγηση, την οποία ουδέποτε έλαβε είτε λόγω απόστασης είτε λόγω αρνητικής διάθεσης του Διευθυντηρίου απέναντι στις θεσμικές πρωτοβουλίες του Ναπολέοντα.⁴⁹⁷ Οι αναφορές του Rulhière κατεδείκνυαν την ανεπάρκεια των

⁴⁹⁷ Βερνίκος Ν., «Ο Νομός του Αιγαίου Πελάγους: Αναφορές και Επιστολές του Πολίτη Rulhiere Γάλλου «Νομάρχη» του Αιγαίου του έτους 1798», *Α Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών*, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, *Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2003, σ. 153.

Δημοκρατικών Γάλλων στη διοίκηση των Ιονίων νήσων, η οποία οφειλόταν κατά μεγάλο μέρος στην άγνοια της κοινωνικής κατάστασης των κατοίκων τους.

Η επέκταση του πολέμου στην Αίγυπτο υποχρέωσε τον Ναπολέοντα και τη γαλλική διοίκηση στα Ιόνια νησιά να αυξήσει έτι περαιτέρω τη συντήρηση του στρατού με ίδιους πόρους των νησιών. Αυτό μεγέθυνε τη δυσaráσκεια των κατοίκων των Ιονίων νήσων, οι οποίοι επιβαρύνθηκαν υπέρμετρα από την ασκούμενη πολιτική και αντιλήφθηκαν τη θεσμική ανακολουθία. Σύντομα η απελευθέρωση μετετράπη σε κατοχή και οι Δημοκρατικοί Γάλλοι σε ξένους δυνάστες. Η κατάσταση που επικρατούσε συμπυκνώθηκε στην φράση του Gentili προς τους απογοητευμένους Ιόνιους «Μόλις βγήκατε από την σκλαβιά, και θέλετε αμέσως να ευημερήσετε; Το να είσαι σκλάβος δεν στοιχίζει τίποτα, αλλά η ελευθερία αγοράζεται!». ⁴⁹⁸ Πράγματι η ελευθερία στην πλήρη μορφή της δεν προσφέρθηκε από τους Δημοκρατικούς Γάλλους στους κατοίκους των Ιονίων νήσων αλλά, όπως αποδεικνύουν οι πρακτικές τους, εξαγοράστηκε η προστασία μιας εγγυήτριας δύναμης.

Η δυσaráσκεια των κατοίκων δεν περιορίστηκε μόνο στην οικονομία, αλλά επεκτάθηκε σε κάθε σημείο όπου εκδηλώθηκε ανακολουθία λόγων και έργων της γαλλικής διοίκησης. Η συνέχιση της αγγαρείας για την εκτέλεση δημοσίων έργων ήταν μια από αυτές. Ο θεσμός αυτός αποτελούσε ένα σήμα κατατεθέν για τη φιλοσοφία της κατασκευής των δημοσίων έργων επί Βενετών. ⁴⁹⁹ Οι αστοί της βενετοκρατίας είχαν το προνόμιο να αγγαρεύουν χωρικούς ή κατοίκους πόλεων της περιοχής τους σε διάφορες εργασίες γεγονός που έπληττε τον απλό λαό (*popolo*) και ήταν ένα επονειδιστο και επαχθές καθήκον. Η Κεντρική Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο σε όσους αρνιόντουσαν να υπακούσουν σε μια κίνηση η οποία ταίριαζε περισσότερο με το *modus operandi* της παρελθούσης βενετικής διοίκησης και όχι της Δημοκρατικής Γαλλίας.

Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι η δυσaráσκεια των Κυθηρίων για την γαλλική διοίκηση είχε επεκταθεί σε όλα τα στρώματα της κυθηραϊκής κοινωνίας, από τους απλούς χωρικούς μέχρι και τους επικεφαλής των χωριών, τους γέροντες. Οι τελευταίοι σε όλη τη διάρκεια της βενετικής περιόδου ήταν προβεβλημένα πρόσωπα στις τοπικές κοινωνίες όπου ζούσαν, απολάμβαναν προνόμια και είχαν βασικές αρμοδιότητες. Οι θέσεις αυτές θεωρούνταν τιμητικές,

⁴⁹⁸ Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, ό.π., σ. 96.

⁴⁹⁹ Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης*, ό.π., σσ. 212-219.

περιζήττες και προσοδοφόρες, διαμορφώνοντας μια τοπική ανώτερη τάξη, η οποία ηγούνταν στους οικισμούς της υπαίθρου. Η πλειονότητα των γερόντων διορίστηκαν ως υπεύθυνοι διστρέτων του Προσωρινού Δημαρχείου. Δεδομένου του ενθουσιασμού και της θετικής υποδοχής των Δημοκρατικών Γάλλων στο ξεκίνημα της παρουσίας τους, μπορούμε εύλογα να υποθέσουμε ότι οι διορισμοί έγιναν δεκτοί με ικανοποίηση. Η κατάσταση ωστόσο επιδεινώθηκε και κατά την περίοδο της Κεντρικής Επιτροπής η δυσaréσκεια ήταν τόσο μεγάλη, ώστε τα άλλοτε περιζήτητα αξιώματα της τοπικής διοίκησης είχαν γίνει βάρος για τους κατέχοντες αξιωματούχους. Οι τρεις αιτήσεις των τοπικών αξιωματούχων για παραίτηση έφεραν ως πρόφαση την ηλικία και την ασθένεια. Πιθανότερο όμως ήταν ότι οι κάτοχοί τους ήθελαν να παραιτηθούν από αντιδημοφιλή και αντιλαϊκά αξιώματα, τα οποία συν τοις άλλοις δεν προσέδιδαν και ιδιαίτερα οικονομικά οφέλη. Η γαλλική διοίκηση λειτουργούσε σε ένα περιβάλλον συσσωρευμένης κοινωνικής δυσaréσκειας και οικονομικής δυσπραγίας με τους Κυθηρίους τοπικούς αξιωματούχους να εμφανίζονται απρόθυμοι να την υπηρετήσουν.

Η διοίκηση, η οικονομική πολιτική και οι θεσμοί της δικαιοσύνης την περίοδο εφαρμογής του Νομού του Αιγαίου στα Κύθηρα αναπτύχθηκαν πάνω στη στέρεα βάση του γαλλικού Συντάγματος του 1795. Παρότι θεωρητικά προσέφεραν θεσμική ανανέωση μετά από σχεδόν τέσσερις αιώνες βενετικής διοικητικής στασιμότητας στην ουσία την κατέστησαν κενό γράμμα. Γι' αυτό η υποδοχή που έτυχαν από την κυθηραϊκή κοινωνία δεν ήταν ενθουσιώδης, εξαιρουμένης της πρώτης περιόδου επί Προσωρινού Δημαρχείου. Ο προσανατολισμός της διοίκησης που είχε καταλήξει στην οικονομική αφαίμαξη των Κυθηρίων, οι αντιφάσεις της γαλλικής διοίκησης στο λόγο και στην πράξη, οι βιαιότητες του γαλλικού στρατού και η υποψία της αθεΐας, είχαν στρέψει τους κατοίκους εναντίον των Δημοκρατικών Γάλλων. Η κοινωνική δικαιοσύνη και η ελευθερία παρέμειναν ανεκπλήρωτα σημεία με τη διαιώνιση των βενετικών πρακτικών και πολιτικών. Το Προσωρινό Δημαρχείο και η Κεντρική Επιτροπή αδυνατούσαν να πείσουν για τις καλές προθέσεις του καθεστώτος, ανεξαρτήτως διακηρύξεων και διαταγμάτων, την στιγμή που διατήρησαν την επαχθή βενετική φορολογία και τις αγγαρείες. Οι Κυθηριοί εν τέλει δεν φάνηκαν πρόθυμοι να υποστηρίξουν μια διοίκηση, η οποία από δύναμη απελευθέρωσης είχε μετατραπεί σε δύναμη κατοχής.

Το γεγονός της παραμονής στην εξουσία των εκπροσώπων της παλαιάς ελίτ δεν πέρασε απαρατήρητο από τους Κυθηρίους και ο χρονικογράφος Λογοθέτης με

σκωπτικό ύφος σχολίασε ότι η αλλαγή με τους Δημοκρατικούς Γάλλους αφορούσε τη μετονομασία των *αρχόντων* σε *αδελφούς*. Η καταστρατήγηση της διάκρισης των εξουσιών, η παραμονή στην εγγώρια διοικητική εξουσία των αστών της βενετοκρατίας ομού με την επιβολή της γαλλικής στρατιωτικής ηγεσίας στο έργο της διοίκησης απογοήτευσε όλους τους κατοίκους των Ιονίων νήσων.⁵⁰⁰ Σχετικά με αυτήν τη συμπεριφορά της παλαιάς ελίτ, η οποία κλήθηκε να λειτουργήσει σε διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο ο Νίκος Καραπιδάκης τονίζει ότι το πολιτικό τους κριτήριο παρέμεινε επηρεασμένο από τη λειτουργία του βενετικού συστήματος.⁵⁰¹

Εν τέλει η διοικητική εξέλιξη από τα δημοκρατικά Προσωρινά Δημαρχεία στους αυταρχικούς Νομούς οδήγησε σε ένα διοικητικό σχήμα που παρουσίαζε κοινά σημεία λειτουργίας με το βενετικό που αντικατέστησε.⁵⁰² Ο Γενικός Επίτροπος συγκέντρωσε εξουσίες που θύμιζαν τον Γενικό Προνοητή και αντίστοιχα οι Επίτροποι των Νομών τους Προνοητές. Η διαφορά επικεντρωνόταν κυρίως στους νέους φορείς Νομαρχιακών και Δημοτικών Επιτροπών, οι οποίοι δεν υφίσταντο επί Βενετών. Όμως ένα στοιχείο που παρέμεινε κοινό ήταν ότι οι αποφάσεις της τοπικής διοίκησης προκειμένου να έχουν νομική ισχύ έπρεπε να επικυρωθούν από τον Γάλλο Επίτροπο. Οι Κυθήριοι έζησαν δύο δημοκρατικούς θεσμούς, οι οποίοι σε σημεία διοικητικής εξάρτησης από την κεντρική εξουσία θύμιζαν τους βενετικούς που αντικατέστησαν. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε τη μεγαλύτερη συμβολική ήττα σε σχέση με όλα όσα είχαν διακηρύξει οι Δημοκρατικοί Γάλλοι.

⁵⁰⁰ Βλαντής Σ. Α., *Οι Γάλλοι εν Λευκάδι (1797-1798)*, ό.π., σσ. 22-23.

⁵⁰¹ Karapidakis N., «Département de Corfou, 1798: Les troubles», Tassos Anastassiadis, Nathalie Clayer (dir.), *Society, Politics and State Formation in Southeastern Europe during the 19th Century*, Αθήνα, Alpha Bank Historical Archives, 2011, σ. 252. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι «Όσο για τα πολλά μέλη της “μπουρζουαζίας” που τάσσονται υπέρ των νέων ιδεών, που έσπευσαν να καταλάβουν τις θέσεις που δημιουργήθηκαν με τους νέους μηχανισμούς, έδειξαν απρόθυμες να δώσουν σε ένα δημοκρατικό κρατικό σύστημα του οποίου δεν κατανόησαν ίσως ολόκληρο το εύρος και γέμισαν υποψίες σε σχέση με τον παντοδύναμο χαρακτήρα του. Οι πολιτικές τους συνήθειες εξακολουθούσαν να οριοθετούνται από τη λειτουργία του βενετσιάνικου καθεστώτος, που ουσιαστικά χαρακτηρίζεται από την αδιάκοπη διαπραγμάτευση των προνομίων των διαχειριστών του. Οι ιδέες του Διαφωτισμού ήταν πολύ παρούσες πριν από το 1797 στα πιο φωτισμένα μυαλά. Αλλά οι πρακτικές συνέπειες που θα μπορούσαν να έχουν διαχωρίζονται διαφορετικά μεταξύ των τοπικών ελίτ και των Γάλλων αξιωματούχων. Ήταν πάνω απ' όλα δύο διαφορετικοί πατριωτισμοί. Στον πατριωτισμό του κράτους αποκρίθηκε ένας πατριωτισμός της επικράτειας».

⁵⁰² Μιχαλοπούλου Ζ., *Ο Επαναστατικός Συνταγματισμός στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, ό.π., σ. 30.

Επίμετρο. Ο απόηχος της επιρροής που άσκησαν στα Κύθηρα οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, όπως φαίνεται μέσα από τα έγγραφα του αρχείου

Οι εξεταζόμενες αρχειακές πηγές καταδεικνύουν ένα μέρος από την επίδραση που άσκησαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι στα Κύθηρα. Η συμβολή της έρευνας των αρχειακών πηγών στην ιστορική μελέτη ορίζεται πολύ εύστοχα από την Arlette Farge:⁵⁰³

Το αρχείο είναι χαραμάδα στο υφάδι του χρόνου, σκόπιμη περίληψη ενός απρόσμενου γεγονότος. Στο αρχείο, όλα επικεντρώνονται σε κάποιες στιγμές της ζωής συνηθισμένων προσώπων που η ιστορία σπάνια τα επισκέπτεται, εκτός κι αν μια ημέρα συμβεί να συγκεντρωθούν σε πλήθος για να κτίσουν αυτό που αργότερα θα ονομαστεί ιστορία.

Η ουσιαστική παράμετρος της διατριβής αυτής απορρέει μέσα από τη διεξοδική εξέταση και ανάλυση των εγγράφων και αποσκοπεί στον εμπλουτισμό των γνώσεων μας στο πεδίο της διοικητικής ιστορίας, αλλά επίσης φαίνεται και η κατάσταση στην οποία βρίσκονταν τότε οι Κυθηριοί. Η διοικητική παρουσία των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα παρουσιάζεται σε απρόσωπο επίπεδο συγκρότησης διοικητικών θεσμών, αλλά ενυπάρχει και το προσωπικό στοιχείο, μέσα από τις μαρτυρίες των ίδιων των Κυθηρίων που δείχνει την αλληλεπίδραση τους με το νεοϊδρυθέν καθεστώς.

Οι αρχειακές πηγές καταδεικνύουν πολλά στοιχεία της κυθηραϊκής κοινωνίας, της οικονομικής ζωής και της καθημερινότητας των Κυθηρίων την περίοδο κυριαρχίας των Δημοκρατικών Γάλλων. Επιμέρους πληροφορίες των εξεταζόμενων εγγράφων όπως αυτές που αφορούν στα βρώσιμα προϊόντα και την αξία που είχαν στην κυθηραϊκή αγορά, τις αντιλήψεις για το γάμο, την ισχύ του εθιμικού δικαίου, το εμπόριο φαρμάκων και τους βαρκάρηδες, αποτελούν μεμονωμένες ψηφίδες που όμως δίνουν μια εικόνα της κατάστασης των Κυθηρίων για τα έτη 1797-1798. Η γλώσσα, το ύφος και η ένταση που ενυπάρχει μέσα στα έγγραφα του αρχείου δείχνει την περιρρέουσα ατμόσφαιρα και τις επιδιώξεις των συντακτών τους. Έτσι από τους πομπώδεις λεκτικούς συνδυασμούς του στρατηγού Gentili και του Επιτρόπου Rulhière που τόνιζαν το μεγαλείο της Δημοκρατικής Γαλλίας και τη δόξα της αρχαίας Ελλάδας, συναντάμε την αποτυπωμένη με έντονο τρόπο απόγνωση των κατοίκων για

⁵⁰³ Farge A., *Η γέυση του αρχείου*, ό.π., σ. 24.

τη φορολόγηση του καπνού, τους κλήρους των Venier και την υψηλή τιμή των γεωργικών εργαλείων. Επίσης ο Νικόλας Κυπριώτης εξαπέλυσε επίθεση εναντίον της Βασιλού Βλοΐσου χρησιμοποιώντας βαρύτατες εκφράσεις, η Φροσύνη Καλλιγέρου υπερασπίστηκε το δικαίωμα της στην ελεύθερη βούληση με άρτια διατυπωμένο δικανικό λόγο, ενώ ο ιερέας Γεώργιος Αρώνης στήριξε το δίκαιο των θέσεων του κάνοντας μια ιστορική αναδρομή της ενορίας του ναού του Σωτήρος Χριστού στα Αρωνιάδικα. Μέσα από αυτές τις ιστορίες που αποτυπώθηκαν σε διοικητικά και δικαστικά έγγραφα δόθηκε μια έμμεση περιγραφή των ιδεών, των σκέψεων και τελικά της ίδιας της καθημερινότητας των ανθρώπων αυτών. Συνεπώς η λογική της παρουσίασης των αρχειακών πηγών μέσα από συνοπτικές παραθέσεις, που αφορούν σε *μικρές πτυχές* προσωπικών αφηγημάτων διαφόρων ανθρώπων, υπακούει στη λογική του *minima maxima sunt* και σε μια επιμέρους *μικροϊστορική* προσέγγιση.

Σε επίπεδο διοικητικής ιστορίας οι αρχειακές πηγές καταδεικνύουν τη δημιουργία των δομών του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων και της Κεντρικής Επιτροπής του Νομού του Αιγαίου ως καινοφανών θεσμών που ήλθαν σε αντίθεση με το μακραίωνα βενετικό *status quo*. Αμφότερες αποτέλεσαν διοικητικές δομές που διερρήγνυαν το βενετικό κοινωνικό σύστημα καθώς, δυνητικά, συμμετείχαν σε αυτές όλοι οι πολίτες-*citoyen* και όχι μόνο οι αστοί-*cittadini*. Οι αντιφάσεις στις οποίες περιέπεσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, οι οποίοι διατήρησαν υψηλή φορολογία για τη συντήρηση του στρατού, περιόρισαν το δημοκρατικό εύρος του Προσωρινού Δημαρχείου λόγω της ανάγκης ελέγχου της διοίκησης σε καιρό πολέμου και διατήρησαν τους πρώην αστούς της βενετοκρατίας σε θέσεις εξουσίας εξαιτίας της μόρφωσης και του πλούτου τους, δεν αναιρούν το ριζοσπαστικό χαρακτήρα της διοίκησής τους. Η φιλοσοφία της λειτουργίας των θεσμών τους και το διοικητικό όραμα που προέβαλλαν ήταν ένας νέος νοηματικός κόσμος για τους Κυθηρίους. Οι δημόσιες προκηρύξεις των αξιωματούχων τόνιζαν με κάθε επισημότητα ότι τα Κύθηρα βρίσκονταν σε ένα καθεστώς *γνήσιας* δημοκρατίας. Επίσης αναφέρονταν στην αρχαία Ελλάδα ως πρότυπο μίμησης και έμπνευσης, που είχε μετουσιωθεί στη Δημοκρατική Γαλλία, η οποία εμφανιζόταν ως εγγυήτρια δύναμη και τελικά ως μια νέα πατρίδα. Οι εσωτερικές αντιθέσεις των Κυθηρίων που προϋπήρχαν στα βενετικά Κύθηρα είναι ευδιάκριτες στα έγγραφα και εκφράστηκαν ποικιλοτρόπως, όπως στην αντίδραση των δημοτικών υπαλλήλων του Ποταμού για τις υγειονομικές διατάξεις του Υγειονομείου της Χώρας και στην προσπάθεια της διοίκησης να ισχυροποιήσει τη Χώρα ως κέντρο διοικητικού ελέγχου και επικοινωνίας του νησιού. Μέσα από τα

έγγραφα του αρχείου φαίνεται ξεκάθαρα η διαμάχη ανάμεσα στο παλαιό (βενετικό παρελθόν) και στο νέο (καθεστώς Δημοκρατικών Γάλλων). Τέλος τα έγγραφα που αφορούν τα Αντικύθηρα είναι η πρώτη προσέγγιση της νεότερης ιστορίας του νησιού βασισμένη σε αρχειακές πηγές, που δείχνει τον τρόπο με τον οποίο εισήλθαν στο καθεστώς των Δημοκρατικών Γάλλων. Όμως η σημαντικότερη πτυχή της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων αφορά στην εισαγωγή της νεωτερικής έννοιας του έθνους στα Κύθηρα και στα Ιόνια νησιά. Η πτυχή αυτής της επίδρασης άφησε βαθύ αποτύπωμα στη συλλογική μνήμη των κατοίκων των Ιονίων νήσων και διήρκησε για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Η εκδίωξη των Δημοκρατικών Γάλλων από τα Κύθηρα στις 13 Οκτωβρίου 1798 μπορεί να σήμανε το τέλος της γαλλικής διοίκησης αλλά όχι και των νοημάτων που αυτοί ενέπνευσαν. Το νεωτερικό ρήγμα που προκλήθηκε με την κατάλυση της Βενετίας και των συμβόλων της ήταν βαθύ. Αυτό ίσχυσε γενικά μέσα από την επίδραση που επέφερε η Γαλλική Επανάσταση, όπως χαρακτηριστικά επισήμανε ο Gustave Le Bon:⁵⁰⁴

Η Γαλλική Επανάσταση υπήρξε τόσο ισχυρή που οι βιαιότητες και οι θηριωδίες της έγιναν τελικά παραδεκτές και μάλιστα, στάθηκαν νικηφόρα σε ολόκληρη την Ευρώπη. Κι αυτό δεν το κατόρθωσε χάρη στο νέο της πολίτευμα αλλά χάρη στην καινούργια θρησκεία που επέβαλε. Οι διακηρύξεις της για ελευθερία και αδελφότητα μα προπάντων για ισότητα, στάθηκαν το σύμβολο των λαών και αποτέλεσαν το στήριγμα κάθε δημοκρατικού ιδανικού. Κι αν η Επανάσταση κατέστρεψε κάποια πράγματα, τα αντικατέστησε με την επώαση καινούργιων ιδεών που εξακολουθούν ακόμη και σήμερα να αναπτύσσονται.

Η περίπτωση του Κυθήριου Giorgio Paulini ήταν ενδεικτική για τη γοητεία που είχε ασκήσει η περίοδος των Δημοκρατικών Γάλλων στους κατοίκους των Ιονίων νήσων. Ο αστός αυτός της βενετοκρατίας διέμενε στην Κέρκυρα και ήταν αξιωματούχος του βενετού Προνοητή Widmann. Ο Paulini μετατράπηκε σε ένθερμο υποστηρικτή των Δημοκρατικών Γάλλων, απέκτησε αξίωμα αλλά εκδιώχτηκε από τους Ρωσο-οθωμανούς. Κατέφυγε στην Ιταλία και το 1802 συνέταξε ένα μικρό πόνημα, με τίτλο «Memorie Storiche sulla Fondazione della Repubblica Ionica Ossia

⁵⁰⁴ Gustave Le B., *Η Ψυχολογία των Επαναστάσεων*, Δαμιανός, Αθήνα 1986, σσ. 20-21.

delle Sette Isole Unite», στο οποίο αφηγήθηκε τις περιπέτειές του.⁵⁰⁵ Η περίπτωση αυτή, καίτοι μεμονωμένη, δείχνει την επίδραση που άσκησε η Δημοκρατική Γαλλία σε προοδευτικούς ανθρώπους. Ο Paulini αναζητούσε την *γλυκύτητα της Ελευθερίας* που είχε γευτεί και παρόλο που το 1802 υπήρχε η Επτάνησος Πολιτεία, ο ίδιος επέμενε να υπογράφει ως *cittadino del Dipartimento Egeo*.

Στα Ιόνια νησιά η σύνδεση της εθνικής αναγέννησης με την κοινωνική δικαιοσύνη και η συντριβή των προνομίων των αστών της βενετοκρατίας συνεχίστηκε και μετά την αποχώρηση των Δημοκρατικών Γάλλων και εμφανίστηκε αργότερα στην περίοδο της Βρετανικής Αρμοστείας μέσα από το κίνημα των Ριζοσπαστών βουλευτών.⁵⁰⁶ Αυτό συνέβη και στα Κύθηρα και αφορούσε μια μεγάλη χρονική περίοδο ανακατατάξεων από το 1799 έως και το 1864. Με την εκδίωξη των Δημοκρατικών Γάλλων, το 1798, *τύποις* εφαρμόστηκε στα Κύθηρα και στα Ιόνια νησιά μια προσωρινή διοίκηση υπό την αιγίδα του ρωσο-οθωμανικού στόλου. Στην ουσία η μικρή φρουρά που διέμενε στη Χώρα δεν μπορούσε να επηρεάσει τις πολιτικές και διοικητικές εξελίξεις που λάμβαναν χώρα στο νησί. Οι Κυθήριοι είχαν επηρεαστεί από τη δημοκρατική διακυβέρνηση των Δημοκρατικών Γάλλων, παρ' όλες τις αστοχίες και τις αντιφάσεις της και συνέχισαν να διοικούνται βασισμένοι στο δημοκρατικό πλαίσιο διοίκησης των Προσωρινών Δημαρχείων. Φαίνεται ότι οι Κυθήριοι και κυρίως οι χωρικοί αρνήθηκαν να απολέσουν την ιδιότητα του *citoyen*, την οποία τους είχαν αποδώσει οι Δημοκρατικοί Γάλλοι και να εκπέσουν σε αυτή του βενετικού *popolo*. Γι' αυτό μετέφεραν το 1799 τη διοικητική πρωτεύουσα από τη Χώρα, όπου κυριαρχούσε η αριστοκρατία, στο σαφώς πιο λαϊκό οικισμό του Μυλοποτάμου. Εκεί ίδρυσαν ένα *Επαναστατικό Κριτήριο*, το οποίο συνεδρίαζε στην ύπαιθρο κάτω από μια χαρουπιά «υπό την Κουτσουπέα».⁵⁰⁷ Ακολούθησαν δολοφονίες των αριστοκρατών από τους χωρικούς, με βασικότερη αυτή που συνέβη

⁵⁰⁵ Μοσχόπουλος Γ. Ν., «Το βιβλίο του Κυθηρίου Giorgio Paulini “Memorie Storiche sulla Fondazione della Repubblica Ionica Ossia delle Sette Isole Unite”, Italia 1802», *Α Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών*, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, *Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Ιστορία-Πολιτισμός-Περιβάλλον, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Κύθηρα 2003, σσ. 407-414.

⁵⁰⁶ Αρβανιτάκης Δ., «Το Μέλλον του Παρελθόντος », ό.π., σ. 112.

⁵⁰⁷ Καλλίγερος Ε. Π., *Συνοπτική Ιστορία των Κυθήρων*, ό.π., σ. 76. Ο Λογοθέτης αναφέρει χαρακτηριστικά στο χρονικό του «1799, τόν Φεβρουάριον. Μέ γνώμην τῶν τεσσάρων Διστρίτων ἔγινεν ἐδῶ εἰς τό Μυλοπόταμον τό Κριτήριον εἰς τά σπίτια τοῦ Γεώργη Μαλάνου, ἄντικρυ τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τά ὅποια ταρασσούν τοὺς Ἄρχοντας, πῶς δέν τοὺς ὑποτασσόμεθα». Βλέπε Στάθης Σπυρίδωνας, «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερῶς Γρηγορίου Λογοθέτη», ό.π., σ. 349.

στο Κάστρο της Χώρας στις 22 Ιουλίου 1800. Η περίοδος αυτή, από το 1799 έως το 1802, έχει χαρακτηριστεί ως *καιρός της αναρχίας*, όμως ο χαρακτηρισμός αυτός δεν είναι ακριβής. Οι Κυθήριοι θεσμικά επέλεξαν να συνεχίσουν στο δρόμο που χάραξαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, δημιουργώντας μια αυτοδιοικούμενη δημοκρατική λαϊκή οντότητα. Η επακόλουθη κοινωνική αναστάτωση και οι δολοφονίες των αριστοκρατών ήταν οι συνέπειες της μεγάλης αλλαγής που συντελέστηκε το 1797 με τη μετάβαση από το βενετικό καθεστώς στους νεωτερικούς θεσμούς των Δημοκρατικών Γάλλων.

Η ίδρυση της Επτανήσου Πολιτείας, με το *Βυζαντινό Σύνταγμα* το 1800, επανέφερε θεσμικά ένα μεγάλο μέρος της βενετικής ολιγαρχικής πολιτικής, αλλά δεν επηρέασε άμεσα τους επαναστατικά διακείμενους κατοίκους. Τελικά επεβλήθη στα Κύθηρα το 1802 με τη στρατιωτική δύναμη που έφερε μαζί του ο επικεφαλής διοικητής Ευστάθιος Μεταξάς. Η περίοδος της Επτανήσου Πολιτείας είχε θετικά αποτελέσματα για τα *Επτάνησα*, όπως κατοχυρώθηκε πλέον και πολιτειακά η ονομασία τους. Για πρώτη φορά δημιουργήθηκε μια ελληνική κρατική οντότητα η οποία έχαιρε σχετικής αυτονομίας. Η παλινόρθωση, έστω και μερικώς, της βενετικής τάξης πραγμάτων και η αποκατάσταση των αριστοκρατών δεν κατόρθωσε παρόλα αυτά να διαγράψει τη συλλογική μνήμη των δημοκρατικών ιδεών των ετών 1797-1798. Οι συνθήκες της εποχής είχαν αλλάξει ανεπιστρεπτί σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Οι αριστοκράτες (ευγενείς και κυρίως αστοί της βενετοκρατίας) δεν διέθεταν πλέον την ίδια ισχύ που απολάμβαναν μέχρι και το τέλος του 18ου αι. Ως κοινωνική τάξη ακολούθησαν μια φθίνουσα πορεία, η οποία οδήγησε στην εξαφάνισή τους από την ανερχόμενη αστική του 19ου αι. Σε αυτή την περίπτωση ο όρος *αστός* απέχει παρασάγγας από τη βενετική νοηματοδότηση, καθώς μιλάμε πια για οικονομικούς παράγοντες (εμπόρους, βιομήχανους, τραπεζίτες, επιχειρηματίες) της λεγόμενης *οικονομικής αστικής τάξης* και για τους *αστούς της γνώσης* (γιατρούς, δικηγόρους, ελεύθερους επαγγελματίες, καθηγητές γυμνασίων και πανεπιστημίων, δικαστές, υψηλόβαθμους δημοσίους υπαλλήλους και φυσικούς επιστήμονες).⁵⁰⁸ Αυτή η αστική τάξη του 19ου αι., όπως αναφέρει ο Κώστας Ράπτης «με λάβαρο την παιδεία, την εργασία, την πίστη στην επίδοση και την ανάπτυξη της προσωπικότητας,

⁵⁰⁸ Ράπτης Κ., «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789-1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», *Μνήμων*, 1998, σ. 214.

σχεδίασαν το μοντέλο μιας σύγχρονης, κοσμικής, χειραφετημένης, αυτορρυθμιζόμενης και ελεύθερης κοινωνίας».⁵⁰⁹

Ο ερχομός των Αυτοκρατορικών Γάλλων στα Κύθηρα την περίοδο 1807-1809, βάσει της *Συνθήκης του Τιλτσίτ*, δεν είχε καμία απολύτως σχέση με το 1797. Η Πρώτη Γαλλική Δημοκρατία ήταν παρελθόν και η Γαλλία είχε μετατραπεί σε Αυτοκρατορία, ενώ ο Ναπολέων Βοναπάρτης από Στρατηγός είχε στεφθεί Αυτοκράτορας. Για ακόμη μια φορά οι Γάλλοι δεν μπόρεσαν να παραμείνουν στα Κύθηρα περισσότερο από δύο χρόνια, καθώς το 1809 εκδιώχτηκαν οριστικά από τους Βρετανούς. Η βρετανική περίοδος που ακολούθησε στα Επτάνησα ήταν η μεγαλύτερη χρονικά μετά το 1797 και διήρκεσε μέχρι το 1864, οπότε πραγματοποιήθηκε η Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα. Οι Βρετανοί με το Σύνταγμα του 1817 ίδρυσαν στα Επτάνησα ένα προτεκτοράτο με περιορισμένες δημοκρατικές διαδικασίες, που ονομάστηκε Ηνωμένο Κράτος των Ιονίων Νήσων (*Stati Uniti delle Isole Ionie*), με ανώτερο πολιτειακό παράγοντα τον εκάστοτε βρετανό Αρμοστή.

Η μνήμη όμως της γαλλικής δημοκρατικής κυβέρνησης παρέμενε δυνατή στα Κύθηρα με κύριο εκφραστή τον αριστοκράτη Εμμανουήλ Καλούτση. Ο Καλούτσης, αν και Υποπρόξενος της Βρετανίας το 1797, είχε οριστεί από τους Δημοκρατικούς Γάλλους ως δικαστής στο Κομιτάτο των Κρισιμάτων λόγω των προοδευτικών θέσεων που διατήρησε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του μέχρι το θάνατό του το 1833. Διάδοχός του υπήρξε ο επίσης αριστοκράτης και δικηγόρος Τζώρτζης Μόρμορης, ο οποίος ήταν ο αρχηγός των Ριζοσπαστών στα Κύθηρα και βουλευτής της Ιονίου Βουλής.

Οι νεωτερικές αξίες και τα δημοκρατικά πρότυπα που εισήχθησαν στα Κύθηρα την περίοδο 1797-1798 συνέχισαν να επηρεάζουν ένα τμήμα του πληθυσμού, ιδίως το πλέον προοδευτικό. Η εθνική συνείδηση είχε ενισχυθεί από την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους το 1830. Ένα περιστατικό στη Χώρα Κυθήρων το 1851, ιδωμένο από τη σκοπιά του χωροφύλακα της Εκτελεστικής Αστυνομίας Κυθήρων δείχνει ότι η ιδέα της εθνικής ανάτασης, που καλλιέργησαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι κατά τη δίχρονη παρουσία τους με αναφορές στο κλέος της

⁵⁰⁹ Ο.π., σ.214

αρχαίας Ελλάδας, είχε αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό όλο αυτό το διάστημα.⁵¹⁰ Η αναφορά παρατίθεται αυτούσια γιατί περιγράφει την ανάδυση της εθνικής ιδέας στα αγγλοκρατούμενα Κύθηρα:

*Εὐγενέστατε Κύριε Διευθυντά τῆς Εκτελεστικῆς Αστυνομίας. Κύθηρα τῇ 1ῃ
Ἀπριλίου 1851*

*Σᾶς κάμνω γνωστόν ὅτι ἐχθές δέν ἔλλιπα ἀπό τό νά φερθῶ εἰς ἐκείνην τήν
οἰκίαν εἰς τήν ὁποίαν οἱ νέοι ἐόρταζον, εἶδα λοιπόν νά εἶναι στολισμένον μέ
διαφόρους εἰκόνας Ἑλληνικάς καί μέ διάφορα στολίδια ἀπό ἄνθη πέριξ,
εἶδα ἀκόμη καί τά παράθυρα νά εἶναι γεμάτα ἀπό λυχνάρια διά
φωτοχυσίαν, εἶδα ἀκόμη νά ἔχουν κολλημένο εἰς τόν τεῖχον ἓνα χαρτί εἰς τό
ὁποῖον εἶχαν γραμμένο «Ζήτω ἡ εἰκοστή Πέμπτη Μαρτίου καί Ζήτω ἡ
Ἑλλάς».*

Μένω με ὅλον το σέβας. Ταπινός Δοῦλος

Ἐμμανουήλ Γ. Καλλονᾶς Ἀστυφύλαξ.

Η πορεία αυτή των Επτανήσων ολοκληρώθηκε με την Ένωση με την Ελλάδα το 1864, παρόλο που η κοινωνική δικαιοσύνη, όπως οραματίζονταν οι Ριζοσπάστες εμπνεόμενοι από τη Γαλλική Επανάσταση, δεν πραγματοποιήθηκε.⁵¹¹ Η ιστορική ανάλυση και διαχείριση της συλλογικής μνήμης των Επτανήσων από τα μισά του 19ου αι. και μετά υποβίβασε τη σημασία της ιστορικής περιόδου των Δημοκρατικών Γάλλων, ενώ αντίθετα μυθοποίησε τη μακραίωνη βενετική κυριαρχία.⁵¹² Οι ιστορικοί τόνιζαν τις θεσμικές ανακολουθίες και τις διαψεύσεις των λαϊκών προσδοκιών στις οποίες υπέπεσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι, παρόλο που περιλάμβαναν στα θετικά στοιχεία την αναγέννηση της παιδείας, της γλώσσας και την αφύπνιση της εθνικής υπόστασης.

⁵¹⁰ 144. Τσάλτας Κ., «Η αστυνόμευση στα Κύθηρα την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1809-1864)», *Κυθηραϊκά*, 256, Μάρτιος 2011, σ. 8.

⁵¹¹ Ο ριζοσπαστισμός είναι ένα ιδιαίτερο κίνημα που αναπτύχθηκε στα Επτάνησα επί αγγλοκρατίας και βασίστηκε πολύ στα νάματα του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης. Επιζητούσε την Ένωση με την Ελλάδα, αλλά παράλληλα επιδίωκε και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις υπέρ των αδυνάτων. Όταν λοιπόν η Ένωση πραγματοποιήθηκε χωρίς όμως να ικανοποιηθούν τα κοινωνικά αιτήματα των λεγομένων *Αληθών Ριζοσπαστών*, οι κορυφαίοι εκπρόσωποί τους όπως ο Ηλίας Ζερβός-Ιακωβάτος και ο Ιωσήφ Μομφεράτος, αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στους πανηγυρισμούς και παρέμειναν επιδεικτικά κλεισμένοι στις οικίες τους.

⁵¹² Αρβανιτάκης Δ., «Το Μέλλον του Παρελθόντος», ό.π., σ. 112.

Στην Ευρώπη τα φιλοσοφικά και καλλιτεχνικά κινήματα του *αρκαδισμού* και του *παρνασσισμού*, (<γαλλικ. *mouvement parnassien*), στηρίχτηκαν σε σύμβολα, ιδανικά και φαντασιακές εικόνες της αρχαίας Ελλάδας. Τα Κύθηρα ως το νησί της Ουράνιας Αφροδίτης βρήκαν τη θέση τους στην ευρωπαϊκή διανόηση και τέχνη του 19ου αι.,⁵¹³ με τον Charles Pierre Baudelaire να αποδίδει ποιητικά το ταξίδι στα Κύθηρα στο *Un Voyage à Cythère*, της ποιητικής συλλογής *fleurs du mal*, και τον Victor Hugo να απαντάει με το ποίημα *Cérigo* στη συλλογή *Les Contemplations*. Για τους Δημοκρατικούς Γάλλους η κατοχή του νησιού της Αφροδίτης εκφράστηκε μέσα από το θεατρικό έργο με τίτλο *Les Français a Cythère*, όπου φαινόταν η διάθεσή τους να παραμείνουν στα Κύθηρα.⁵¹⁴ Ενδεικτικοί ήταν οι στίχοι «Voilà Cérigo redevenu une île française [= Το Τσιρίγο και πάλι ένα γαλλικό νησί], Cérigo va reprendre son ancien nom [= Το Τσιρίγο θα πάρει πίσω το αρχαίο του όνομα], Les Français viennent pour toujours [= Οι Γάλλοι έρχονται για πάντα]». Η σύνοψη της παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα σε συμβολικό αλλά και σε πραγματικό επίπεδο συμπυκνώνεται στη φράση ενός Γάλλου δημοσιογράφου στις αρχές του 20ου αι.⁵¹⁵ «L'Embarquement pour Cythère de Watteau⁵¹⁶ en 1717, et le débarquement à Cythère en 1797 des grenadiers de Bonaparte [= Η επιβίβαση (μτφ. Το ταξίδι των Γάλλων) για τα Κύθηρα ξεκίνησε το 1717 από τον Watteau και η αποβίβαση πραγματοποιήθηκε τελικά το 1797 από τους γρεναδιέρους του Βοναπάρτη]».

⁵¹³ Αρώνη-Τσίχλη Κ., «Η φαντασιακή πρόσληψη των Κυθήρων στην ευρωπαϊκή συλλογική μνήμη», ό.π., σσ. 35-53.

⁵¹⁴ Chazet de R., *Les Français a Cythère: Comédie En Un Acte, En Prose, Mèlée de Vaudevilles; Représentée, Pour La Première Fois, Sur Le Théâtre Du Vaudeville, Le 27 ... 17 Mars 1798*, V. St., Paris 1798.

⁵¹⁵ Lacour-Gayet, G., «Napoléon et l'empire de la mer », ό.π., σσ. 407-408.

⁵¹⁶ Ο περίφημος Γάλλος ζωγράφος Jean-Antoine Watteau (1684-1721) που εξέφραζε το καλλιτεχνικό ρεύμα του *roccoco*, είχε ασχοληθεί ιδιαίτερα με το συμβολισμό των Κυθήρων, ως τόπου γέννησης της Ουράνιας Αφροδίτης και πραγματεύεται το *Ταξίδι προς τα Κύθηρα*, σε σχέση με τον έρωτα, με πιο χαρακτηριστικούς τους πίνακες: 1) *Le Pèlerinage* [Προσκύνημα] à l'île de Cythère (1717) και 2) *L'Embarquement* [Επιβίβαση] pour Cythère (1718).

Jean-Antoine Watteau, *L'Embarquement pour Cythère* (1718)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ε., «Η παρουσία της Βενετίας στον Ιόνιο χώρο τον 18ο και 19ο αιώνα και η αποτίμησή της στα περιηγητικά κείμενα», *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η Αδριατική: Συγκλίσεις και αποκλίσεις (18ος-19ος αι.)»*, Κέρκυρα 29-30 Απριλίου 2010, Ιόνιο Πανεπιστήμιο-Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Βενετία-Αθήνα 2011, σσ. 1-25.
- Ανδρεάδης Α. Μ., *Περί της οικονομικής διοικήσεως της Επτανήσου επί Βενετοκρατίας*, Τόμος Α και Β, Εστία, Αθήνα 1914.
- Ανδριτσάκης-Φωτιάδης Δ. & Πετρόχειλος Μ.Κ., *Κυθηραϊκά Μελετήματα*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1982.
- Ανωγιάτης-Pelé Δ., *Έξι γαλλικά υπομνήματα για τα Επτάνησα και τον απέναντι ηπειρωτικό χώρο (1798-1809)/Six rapports français concernant les Iles Ioniennes et le continent voisin (1798-1809)*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 1993.
- Αρβανιτάκης Δ., «Το Μέλλον του Παρελθόντος. Η Ιστορική Μνήμη του Ιονίου μετά το 1797», *Πρακτικά ΙΘ Συμποσίου, Πολιτισμικές Εκφράσεις της Επτανησιακής Ταυτότητας 17ος-20ος αιώνας, Αφιέρωμα στα 150 χρόνια από την Ένωση, 1864-2014, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδας, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Λευκάδα, 8-9 Αυγούστου 2014*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2015, σσ. 85-121.
- Αρχοντίδης Α., *Μεταξύ Βενετών και Τούρκων*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1987.
- Αρώνη-Τσίχλη Κ., «Η φανταστική πρόσληψη των Κυθήρων στην ευρωπαϊκή συλλογική μνήμη», *Α Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2003, σσ. 35-53.
- _____, «Η Εκκλησία της Επτανήσου και η αφομοίωσή της στην Εκκλησία της Ελλάδος με επίμετρο μια μαρτυρία του 1874 για τον κλήρο στα Κύθηρα», *Νόστος*, 4, 2007, σσ. 15-71.
- Βάρδα Χ. (μτφ.), Παππά Α. (μτφ.), Ζήσιμος Χ.Σ. (μτφ.), *Διεθνές Πρότυπο Αρχειακής Περιγραφής (Γενικό)*, Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, Αθήνα 2002.

- Βαρελίδης Γ. Κ., «Βίγλες-Βιγλάτορες: Κοινωνικοπολιτικός ρόλος και δίκτυο χωροθέτησης τους στα Κύθηρα», *Πρακτικά Επιστημονικού Συμποσίου (Κύθηρα, 19-21 Σεπτεμβρίου 2003) Επιστημονική Έρευνα στα Κύθηρα*, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2008, σσ. 47-96.
- Βερνίκος Ν., «Ο Νομός του Αιγαίου Πελάγους: Αναφορές και Επιστολές του Πολίτη Rulhière Γάλλου «Νομάρχη» του Αιγαίου του έτους 1798», *Α Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Αθήνα 2003, σσ. 153-213.
- Βλαντής Σ., *Νέον λεξικόν ιταλικο-γραικικόν,· συλλεχθέν εκ του μεγάλου λεξικού των Ακαδημαϊκών της καλουμένης Κρούσκας, και πλουτισθέν διαφόροις ιστορικάς, και μυθολογικάς ειδήσεσι*, παρά Νικολάω Γλυκεί τω εξ Ιωαννίνων, Βενετία 1792.
- Βλαντής Σ. Α., *Οι Γάλλοι εν Λευκάδι (1797-1798): Ιστορικά διαλέξεις, Απόσπασμα εκ της Επετηρίδος του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός*, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, Αθήνα 1914.
- Βλασσόπουλος Γ. Στ., *Συμβολή στην ερμηνεία ναυτικών και εμπορικών όρων των Επτανησίων, 18ος και 19ος αιώνας*, Παπαζήση, Αθήνα 2001.
- _____, *Ανεμοκάραβα, Καράβια, Εμπόριο, Μεταφορές, Ληστείες, Πειρατείες, Πανώλη στο Ιόνιο και στα Ακαρνικά παράλια τον 18ο αιώνα*, Φήμιος/Fimios, Ιθάκη 2006.
- Βυζαντινό Μουσείο, *Χρυσόβουλος λόγος του Ανδρονίκου Β' (00534)*, <http://www.byzantinemuseum.gr/el/search/?bxtm=534>, πρόσβαση στις (24.10.2015).
- Γάσπαρης Χ., «Τα Κύθηρα στη διάρκεια της βενετικής κυριαρχίας: Οικονομικά προβλήματα ενός νησιού στρατηγικής σημασίας», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βενετία και Κύθηρα, Βενετία, 6-7 Δεκεμβρίου 2002, στο Νόστος*, 2, 2003, σσ. 155-171.
- _____, «Η γλώσσα της βενετικής γραφειοκρατίας. Η αντιπαράθεση λατινικής και ελληνικής γλώσσας στη μεσαιωνική Κρήτη (13ος-15ος αι.)», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 9, 1994, σσ. 141-156.
- Γιαγκάκης Γ. Κ., *Τα περίοπτα πολύνησα των Κυθήρων και των Αντικυθήρων. Ο χώρος-η πληθυσμιακή αποψίλωση-η ρύπανση*, Τήνος 1994.

- Διαλέτη Α., Πλακωτός Γ. & Πούπου Α., *Ιστορία της Βενετίας και της Βενετικής Αυτοκρατορίας, 11ος-18ος αι., Κοινωνία, Οικονομία, Πολιτισμός, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Αθήνα 2015.
- Δρακάκης Ε., «Το Ληξιαρχικό Αρχείο Κυθήρων (1662-1864)», *Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1993-1996*, Αθήνα 1997, σσ. 23-39.
- _____ (επιμ.), *Απογραφές Πληθυσμού Κυθήρων (18ος αι.)*, Τόμος Β (Απογραφές Ετών 1770 περ., 1772, 1784, 1788), Αθήνα 1997.
- Ζερλέντης Π., *Η εν Πελοποννήσω Ελληνική Εκκλησία επί Βενετών. Έτεσι 1688-1715*, Εκδοτικός Οίκος Γεωργίου Ι. Βασιλείου, Αθήνα 1921.
- Θεοτόκης Σ., «Δημοκρατούμενοι Γάλλοι, 1797-1799», *Αναμνηστικόν τεύχος της Πανιονίου αναδρομικής εκθέσεως*, Αδελφ. Γ. Ασπιώτη, Κέρκυρα 1914, σσ. 141-212.
- Ιδρωμένος Στ. Μ. (μτφρ.), *Περί της Αστικής, Εμπορικής και Ποινικής των Βενετών Νομοθεσίας υπό Δανιήλ Μανίν*, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 2002.
- Καλαφάτη Κ. Φ., «Αμφιπρόσωπη εικόνα του Αγίου Ρόκκου στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 24, 2003, σσ. 309-316.
- Καλλίγερος Ε. Π., *Ληξιαρχικά Βιβλία Κυθήρων Ενορίας Αγίου Ιωάννου Προδρόμου Στραποδίου 1687-1850*, Αθήνα 2001.
- _____, *Συνοπτική Ιστορία των Κυθήρων*, Αθήνα 2008.
- _____, *Κυθηραϊκά Επώνυμα, ιστορική, γεωγραφική και γλωσσική προσέγγιση*, Αθήνα 2006.
- _____, *Κυθηραϊκά Τοπωνύμια. Ιστορική Γεωγραφία των Κυθήρων*, Αθήνα 2011.
- _____, *Συμπληρωματικά στοιχεία στα Κυθηραϊκά Επώνυμα*, Αθήνα 2016.
- _____, «Κατηγορούμενοι για φόνους κατά την επανάσταση των χωρικών το 1800», *Κυθηραϊκά*, 325, Ιούνιος 2017, σ. 8.
- _____, «Κατάλογος με τους πρωταίτιους της εξέγερσης των χωρικών το 1800», *Κυθηραϊκά*, 335, Μάιος 2018, σ. 11.
- Καποδίστριας Ν., «Ιόνιοι άρχοντες και κλήρος στα χρόνια αρχιερατείας του Σωφρονίου Κουτούβαλη (1759-1782)», *Θησαυρίσματα*, 44, 2014, σσ. 345-360.
- Καραπιδάκης Ν., «Άρχοντες και Αρχοντία. 15ος-19ος αι.», *Τα Ιστορικά*, 59, 2013,

σσ. 282-325.

Καρβούνης Α., *Εισαγωγή στην Οργάνωση και Λειτουργία του Κράτους*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2004.

Καρδάμης Κ., «Μουσικοί Απόηχοι της Γαλλικής Επανάστασης στα Επτάνησα», *Ο Ερανιστής*, 26, 2007, σσ. 79-104.

Καρύδης Σ., «Οργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας της Ιστορία της*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 295-326.

_____, «Το ζήτημα της περιουσίας των ορθόδοξων εκκλησιαστικών καθιδρυμάτων στον βενετοκρατούμενο ιόνιο χώρο. Μια έρευνα σε εξέλιξη», *Πρακτικά ΑΕ' Πανελλήνιου Ιστορικού Συνεδρίου (Θεσσαλονίκη 30 Μαΐου-1 Ιουνίου 2014)*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 2016, σσ. 81-92.

Κασιμάτης Γ., *Κατάλοιπα Βενετικών Γλωσσικών Στοιχείων στα Κύθηρα (Λεξικογραφική Επιμέλεια)*, Ατλαντίς, Αθήνα 1993.

Κατσιαρδή-Hering O., «Ελληνικά διαβήματα στον Βοναπάρτη. Η περίπτωση του Γεωργίου Παλατίνου», *Ο Ερανιστής*, 14, 1977, σσ. 36-68.

Κιτρομηλίδης Π., *Η γαλλική επανάσταση και η νοτιανατολική Ευρώπη*, Διάττων, Αθήνα 1990.

Κολυβά Μ., *Αρχειονομία. Φορείς παραγωγής αρχείων. Ιστορική Αναδρομή*, Πατάκης, Αθήνα 2009.

_____, *Εγχειρίδιο αρχειονομίας. Θεωρητικές προσεγγίσεις. Οργάνωση και σκοποί. Σύγχρονες προκλήσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2011.

Κόμης Δ. (επιμ.), *Κυθηραϊκό Λεξικό. Συλλογή 10.000 λέξεων του Κυθηραϊκού γλωσσικού ιδιώματος*, Αθήνα 1996.

Κομπής Τ., *Τα ληξιαρχικά βιβλία του Αγίου Δημητρίου στη Γουρία Κατσουλιάνικα Ποταμού Κυθήρων*, Αθήνα 2009.

Κοντομίχης Β. Γ., *Συνταγματικοί Θεσμοί και Διοικητική Οργάνωση στα Ιόνια Νησιά από την Βενετοκρατία έως και την Ένωση με την Ελλάδα*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Νομική Σχολή, Αθήνα 2018.

Κορρέ Κ. Β., «Ποινική δικαιοσύνη και μορφές παραβατικότητας στα βενετοκρατούμενα Επτάνησα (16ος αιώνας)», *Πρακτικά Ι Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου (Κέρκυρα, 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014)*, Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, 2, 2016, σσ. 143-156.

- _____, *Μισθοφόροι stradioti της Βενετίας. Πολεμική και κοινωνική λειτουργία (15ος-16ος αιώνας)*, Δ.Δ., Ιόνιο Πανεπιστήμιο-Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα 2017.
- Κούκκου Ε., *Ιστορία των Επτανήσων. Από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία. Πρώτες Διπλωματικές ενέργειες του Ιωάννου Καποδίστρια*, Παπαδήμα, Αθήνα 2001.
- Κουκούλης Θ. Γ., «Η μεσαιωνική Παλιόχωρα, Λιτή μορφή αμυντικού οικισμού, γεμάτου αυτοσεβασμό και διδάγματα για τον σύγχρονο άνθρωπο», *Επτά Ημέρες Καθημερινή*, Ιούλιος 1998, σ.13.
- Κουμανούδη Μ., «Illi de Ca' Venier: οι πρώτοι Βενετοί κύριοι των Κυθήρων», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βενετία και Κύθηρα, Βενετία, 6-7 Δεκεμβρίου 2002, Νόστος*, 2, 2003, σσ.119-153.
- _____, «Αγροτικά νοικοκυριά στα Κύθηρα του 15ου αιώνα: η συμβολή των οικονομικών καταστίχων», Νικηφόρου Αλίκη (επιμ.), *Πρακτικά Θ Πανιονίου Συνεδρίου: Παζοί, 26-30 Μαΐου 2010*, Εταιρεία Παξινών Μελετών, Τόμος Α, Παζοί 2014, σσ. 227-248.
- Κουρκουμέλης Ν.Κ., «Οι προκηρύξεις προς τους Επτανησίους κατά τις επιχειρήσεις για την έξωση των Γάλλων Δημοκρατικών», Γεράσιμος Δ. Παγκράτης (επιμ.), *Πόλεμος, Κράτος και Κοινωνία στο Ιόνιο Πέλαγος (τέλη 14ου-αρχές 19ου αιώνα)*, Ηρόδοτος, Αθήνα 2018, σσ. 79-109.
- Κουτμάνης Σ., *Έλληνες στη Βενετία (1620-1710). Κοινωνικό φύλο-οικονομία-νοοτροπίες*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 2013.
- Κωνσταντινίδου Κ., *Το κακό οδεύει έρποντας ... Οι λοιμοί της πανώλης στα Ιόνια Νησιά (17ος-18ος αι.)*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Βενετία 2007.
- Λαμπρινός Κ. Ε., «Η εξέλιξη της κρητικής ευγένειας στους πρώτους αιώνες της Βενετοκρατίας», *Θησαυρίσματα*, 26, 1996, σσ.206-224.
- _____, «Οι γυναίκες της ανώτερης τάξης στη βενετοκρατούμενη Κρήτη νομικο-κοινωνική θέση, αντιλήψεις, συμπεριφορές (16ος-17ος αι.)», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, 7, 2004, σσ.83-143.
- _____, «Κοινωνική συγκρότηση στην ύπαιθρο», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.) *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα, προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Τόμος Α, Βενετία-Αθήνα 2010, σσ. 121-138.

- _____, «Από την πόλη στην ύπαιθρο: Οι δημόσιοι εκτιμητές στην κρητική ενδοχώρα κατά την ύστερη βενετική περίοδο», *Ι Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο, Χανιά 1 έως 8 Οκτωβρίου 2006*, Τόμος Β1, Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Περίοδος, Χανιά 2010, σσ. 237-251.
- _____, *Οι cittadini στη βενετική Κρήτη. Κοινωνικό-πολιτική και γραφειοκρατική εξέλιξη (15ος-17ος αι.)*, Ακαδημία Αθηνών-Κέντρον Ερεύνης Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 2015.
- Λασκαράτος Ι. Γ., *Πρόληψη της αρρώστιας και κοινωνική προστασία στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιον Αθηνών-Ιατρική Σχολή, Αθήνα 1984.
- Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2004.
- _____, *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, Αφοι Τολίδη, Αθήνα 2005.
- _____, «Ελληνική ταυτότητα-“ιονική” και “επτανησιακή” ταυτότητα», *Δ' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών, Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα), Γρανάδα, 9-12 Σεπτεμβρίου 2010*, Τόμος Ε, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα 2011, σσ. 799-812.
- _____, «Ιόνια νησιά στη στροφή του 18ου προς τον 19ο αιώνα: από το “σκότος της δουλείας και της αμάθειας” στο “έαρ της ελευθερίας” και στο “φως του κόσμου”», *Πρακτικά Συμποσίου, Ελληνικότητα και ετερότητα: Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις και “εθνικός χαρακτήρας” στον 19ο αιώνα, Αθήνα 14-17 Μαΐου 2015*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών-Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Τόμος Β, Αθήνα 2016, σσ. 235-251.
- Λεοντσίνη Μ., «Χρονικές και χωρικές ετερότητες στον Βίο του Οσίου Θεοδώρου Κυθήρων», *Νόστος*, 9, 2018, σσ. 195-217.
- Λιάτα Ε. Δ., «Τα νομίσματα του βενετοκρατούμενου και τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου (15ος-18ος αι.)», *Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2002, σσ. 85-96.
- Λούντζης Ε., *Περί της πολιτικής καταστάσεως της Επτανήσου επί Βενετών*, Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, Αθήνα 1856.
- Μαζαράκης Α., *Η αδελφότητα της Κοντελετού*, Αθήνα 2010.

- Μαλτέζου Χ. Α., «Παρατηρήσεις στον θεσμό της βενετικής υπηκοότητας. Προστατευόμενοι της Βενετίας στον λατινοκρατούμενο ελληνικό χώρο (13ος-15ος αι.)», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 4, 1981, σσ. 1-16.
- _____, «Η γυναίκα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη με βάση τις νοταριακές πηγές», *Αρχαιολογία*, 21, 1986, σσ. 37-40.
- _____, «Το Χρονικό του Χειλά. Κοινωνικά και ιδεολογικά προβλήματα στα Κύθηρα τον 15ο αι.», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 8, 1989, σσ. 15-25.
- _____, *Βενετική παρουσία στα Κύθηρα, Αρχειακές μαρτυρίες*, Αθήνα, 1991.
- _____, «Λιθοβολισμός στα Κύθηρα», *Византийский временник*, 55, 1998, σσ. 86-92.
- _____, «Κοινωνία και Τέχνες στην Ελλάδα κατά τον 13ο αι. Ιστορική εισαγωγή», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 21, 2000, σσ. 9-16.
- _____, «Βυζαντινό άρωμα στο έργο του Francesco Sansovino», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 26, 2005, σσ. 193-198.
- _____, *Τα Κύθηρα τον καιρό που κυριαρχούσαν οι Βενετοί*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Βενετία 2008.
- _____, «Πρόσωπα και Πράγματα της Ιστορίας των Κυθήρων κατά τη Βενετοκρατία», *Πρακτικά I Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου (Κέρκυρα, 30 Απριλίου-4 Μαΐου 2014, Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών)*, στα *Κερκυραϊκά Χρονικά*, Περίοδος Β, 2015, σσ. 693-702.
- Μαρμαρέλη Α. & Δρακάκης Μ., «Καθημερινές φροντίδες και ανησυχίες του Αρχιεπισκόπου των Κυθήρων τον περασμένο αιώνα», Καραπιδάκης Ν. (επιμ.), *Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1991-1992*, Αθήνα 1993, σσ. 56-76.
- _____, «Η ταξινόμηση και η καταλογογράφηση των φορολογικών καταστίχων της Βενετοκρατίας του Ιστορικού Αρχείου Κυθήρων», *Επετηρίδα των Γενικών Αρχείων του Κράτους των ετών 1993-1996*, Αθήνα 1997, σσ. 13-22.
- Ματζαρόγλου Π. (επιμ.), *Κύθηρα το νησί της Ουράνιας Αφροδίτης*, χ.τ. Αρίων, χ.χ.
- Μαυρογιάννης Γ., *Ιστορία των Ιονίων Νήσων: αρχομένη τω 1797 και λήγουσα τω 1815 μετά προεισαγωγής εν ή εκτίθενται αι προηγούμεναι τύχαι αυτών*,

- Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1984.
- Μιχαλοπούλου Ζ., *Ο Επτανησιακός Συνταγματισμός στα χρόνια της Αγγλοκρατίας*, Δ.Δ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Νομική Σχολή, Θεσσαλονίκη 2014.
- Μοσχονάς Ν. Γ., «Θρησκευτικές αδελφότητες λαϊκών στα Ιόνια νησιά», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 7, 1987, σσ. 193-204.
- _____, «Τροπισμοί της κοινωνίας των νησιών του Ιονίου στη μεταβυζαντινή περίοδο», *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 9B, 1994, σσ. 51-82.
- _____, «Νομίσματα Επτανήσου Πολιτείας και Ιονίου Κράτους», *Η ιστορική διαδρομή της νομισματικής μονάδας στην Ελλάδα*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2002, σσ. 97-113.
- Μοσχόπουλος Γ.Ν., «Το βιβλίο του Κυθηρίου Giorgio Paulini “Memorie Storiche sulla Fondazione della Repubblica Ionica Ossia delle Sette Isole Unite”, Italia 1802», *Α Διεθνές Συνέδριο Κυθηραϊκών Μελετών, 20-24 Σεπτεμβρίου 2000, Κύθηρα: Μύθος και Πραγματικότητα*, Ιστορία-Πολιτισμός- Περιβάλλον, Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Δήμου Κυθήρων, Κύθηρα 2003, σσ. 407-414.
- Μοσχόπουλος Δ., «Επτανησιακή Διοίκηση (1386-1864), *Διοικητική Μεταρρύθμιση*, 1993, σσ. 52-76.
- Μπαλτά Ε., *Η Οθωμανική Απογραφή των Κυθήρων 1715*, Αθήνα 2009.
- Μπώκος Γ. Δ., *Τα μονόφυλλα του κερκυραϊκού τυπογραφείου κατά τη διάρκεια της γαλλικής κυριαρχίας στα Επτάνησα (1797-1799, 1807-1814)/Les placards de l'imprimerie de Corfou pendant la periode de la domination francaise dans l'Heptanese*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 1998.
- Νικολακάκης Χ. Μ., *Περί της νήσου των Αντικυθήρων*, Θεσσαλονίκη 1963.
- Οικονόμου Φ., *Έλληνες μισθοφόροι στην υπηρεσία της Επαναστατικής Γαλλίας (1789-1815)*, Δ.Δ., Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη 2007.
- Offenstadt Ν. (επιμ.), *Οι λέξεις του ιστορικού. Έννοιες-Κλειδιά στη μελέτη της Ιστορίας*, Κέδρος, Αθήνα 2007.
- Παγκράτης Γ. Δ., «Η Βενετική Κυριαρχία στα Ιόνια Νησιά», Θεοδόσης Πυλαρινός (επιμ.), *Ιόνιοι Νήσοι. Ιστορία και Πολιτισμός*, Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, Αθήνα 2007, σσ. 75-95.

- _____, «Επιχειρηματικότητα και Κοινωνικοπολιτική ισχύς στα Βενετοκρατούμενα Ιόνια Νησιά: Μια μελέτη περίπτωσης από την Κέρκυρα (1585-1615)», *Ιόνιος Λόγος*, Δ, 2013, σσ. 227-255.
- Πανδή-Αγαθοκλή Β., «Καραντίνες και λοιμοκαθάρτηρια στα Ιόνια νησιά», *Ιατρικά Χρονικά Βορειοδυτικής Ελλάδος*, 8, 2012, σσ. 15-24.
- Πανοπούλου Α., «Οι Βενετοί και η ελληνική πραγματικότητα. Διοικητική, Εκκλησιαστική, Οικονομική Οργάνωση», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου ελληνισμού*, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1993, σσ. 277-370.
- _____, «Οι συνέπειες της σταυροφορίας στο εκκλησιαστικό πεδίο. Πνευματική δικαιοδοσία, επιρροές και ανατροπές», Ν. Γ. Μοσχονάς (επιμ.), *Η Τέταρτη σταυροφορία και ο ελληνικός κόσμος*, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2008, σσ. 343-364.
- Παπαδάκη Α., *Ληξιαρχικά Βιβλία Κυθήρων, Ενορία Εσταυρωμένου Χώρας 1671-1812*, Αθήνα 2001.
- _____, «Η οικογένεια στα Κύθηρα», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βενετία και Κύθηρα, Βενετία, 6-7 Δεκεμβρίου 2002, Νόστος*, 2, 2003, σσ. 173-199.
- _____, «Τοπικοί αξιωματούχοι και υπάλληλοι», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 83-104.
- Παπαδάκη Ε., «Παιδεία», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.), *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 637-649.
- Παπαδιά-Λάλα Α., *Ευαγή και νοσοκομειακά ιδρύματα στη Βενετοκρατούμενη Κρήτη*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών και Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, Βενετία 1996.
- _____, «Σε αναζήτηση του “χρόνου”: Μέθοδοι και όργανα χρονομετρίας στις βενετοκρατούμενες ελληνικές περιοχές», *Τεχνογνωσία στη Λατινοκρατούμενη Ελλάδα, Ημερίδα Αθήνα 8 Φεβρουαρίου 1997, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη*, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 2000, σσ. 71-78.
- _____, *Ο θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13ος-18ος αι.). Μια συνθετική προσέγγιση*, Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών, Βενετία 2008.

- _____, «Τα μετά το 1204. Ιστορικές πραγματικότητες και ιδεολογικές κατευθύνσεις στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13ος-18ος αιώνες)», Μοσχονάς Ν.Γ. (επιμ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία και ο Ελληνικός Κόσμος*, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Αθήνα 2008, σσ. 365-381.
- _____, «Κοινωνική συγκρότηση στις πόλεις», Χρύσα Μαλτέζου (επιμ.) *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα. Προσεγγίζοντας την ιστορία της*, Αθήνα-Βενετία 2010, σσ. 89-111.
- _____, «Κοινοτικοί Θεσμοί, Συλλογικότητες και Ιδεολογικοί Προσανατολισμοί στον ελληνικό χώρο κατά την Περίοδο της Βενετοκρατίας», *Πολιτικοί Προσανατολισμοί του Νέου Ελληνισμού*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία, Αθήνα 2011, σσ. 15-32.
- _____, «Γυναίκα και αγροτικός κόσμος στη βενετοκρατούμενη Κρήτη. Αποφάσεις του Συνδίκου, Ανακριτή Ανατολής Ottaviano Bon (1613)», Κώστας Ε. Λαμπρινός (επιμ.), *Κοινωνίες της υπαίθρου στην ελληνοβενετική Ανατολή (13ος-18ος αι.)*, Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 2018, σσ. 197-224.
- Παπακωνσταντίνου Α., *Πηγές Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας. Οι ανέκδοτοι κώδικες του Νοταρίου Παναγιώτη Μαχαιριώτη (1822-1833)-Πολιτισμική διάσταση του περιεχομένου τους*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα 2012.
- Παπατσαρούχα Ε., «Αντικύθηρα, τα αρχαία Αίγυλα στη σκαπάνη των αρχαιολόγων», *Corpus, Αρχαιολογία Ιστορία των Πολιτισμών*, 37, Αθήνα 2002, σσ. 27-29.
- Παππάς Σ., «Η Γαλλία και η Ρούμελη, από του 1797 μέχρι του 1799, κατά τα έγγραφα του στρατηγού Chabot, Διοικητού των Ιονίων Νήσων», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, Αθήνα 1901, σσ. 277-303.
- Πατραμάνη Μ. Γ., «Λιμοί και λοιμοί στα Κύθηρα. Η στάση των βενετικών Αρχών και του πληθυσμού (16ος-18ος αι.)», *Άνθη Χαρίτων*, Βενετία 1998, σσ. 569-619.
- _____, «Ο έρωτας ενώπιον του νόμου στα Κύθηρα της βενετικής περιόδου (17ος-18ος αι.)», *Νόστος*, 6, 2010, σσ.121-222.
- Πετρόχειλος Μ.Κ., *Εντυπώσεις από τα Κύθηρα. Πώς είδαν και περιγράφουν το Νησί και την Ιστορία του οι Ξένοι Περιηγητές. J. Spon et G. Wbeler, D' O. Daper, J.*

P. Bellaire, O. Riemann, Chr. Buondelmonti, P. Coronelli, a. g. Saint Sauveur, Henri Belle, Αθήνα 1979.

Πήλιας Α., «Στοιχεία Εκκλησιαστικού δικαίου στα Κύθηρα και τα Ιόνια νησιά κατά την ιστορική περίοδο 1797-1809 και η συμβολή του στον επτανησιακό πολιτισμό», *Πρακτικά Η Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου, Κύθηρα 21-25 Μαΐου 2006*, Τόμος Β, Εταιρεία Κυθηραϊκών Μελετών, Κύθηρα 2009, σσ. 121-127.

Πλέσσα Μ., «Θεσμοί Υγειονομικής Επιτήρησης στα νησιά του Ιονίου, την περίοδο των Ευρωπαϊκών Κυριαρχιών: Η περίπτωση των Λοιμοκαθακτηρίων», *Ιστορίας Μέριμνα, Τιμητικός Τόμος στον καθηγητή Γεώργιο Ν. Λεοντσίνη*, Α2, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2011, σσ. 1085-1094.

Ράπτης Κ., «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789-1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», *Μνήμων*, 1998, σσ. 211-242.

Σκλαβενίτης Ε. Τ., «Η εθνική ιδεολογία και η επτανησιακή ελληνοφωνία», *Πρακτικά Θ' Πανιονίου Συνεδρίου, Παζοί 26-30 Μαΐου 2010*, Εταιρεία Παζινών Μελετών, Αθήνα 2012, σσ. 349-370.

Στάθης Ε. Σ., *Διοικητικά έγγραφα από την πρώτη περίοδο της γαλλικής κυριαρχίας στα Κύθηρα (1797-1799)*, Κυθηραϊκός Σύνδεσμος Αθηνών, Αθήνα 1975.

Στάθης Σ., «Τα Κυθηραϊκά Χρονικά του ιερέως Γρηγορίου Λογοθέτη», *Κυθηραϊκή Επιθεώρησις*, Έτος Α, Εστία, Αθήνα 1923, σσ. 337-364.

Τουρτόγλου Μ. Α., «Περί της εκλογής δικαστικών και διοικητικών αρχών εις την νήσον Κέρκυραν, Βενετοκρατία-Δημοκρατικοί Γάλλοι (1797-1799)», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου*, 22, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1977, σσ. 1-6.

Τσακίρη Ν. Ρ., *Ποινές και Κοινωνία στη Βενετοκρατούμενη Κρήτη (16ος αι.)*, Δ.Δ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα 2008.

Τσάλτας Κ., «Το ιστορικό προσωπείο της εξαπάτησης, όπως προκύπτει από μια επιστολή του Μπέη της Μονεμβασίας προς τους Τσιριγώτες το 1798», *Κυθηραϊκά*, 251, Οκτώβριος 2010, σ.8.

_____, «Η αστυνόμευση στα Κύθηρα την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1809-1864)», *Κυθηραϊκά*, 256, Μάρτιος 2011, σ.8.

- _____, «Έδόθει εις τάς 19 Ἰαννουαρίου 1800 Ε.Π. Τζερύγω. Η ρύθμιση της αγοράς και η καταπολέμηση της αισχροκέρδειας εν καιρώ κρίσης, ένα μάθημα από το παρελθόν των Κυθήρων», *Κυθηραϊκά*, 287, Ιανουάριος 2014, σ.8.
- Τσαραβόπουλος Α., «Η επιγραφή IG V 1, 948 και οι ενεπίγραφες μολυβδίδες του Κάστρου των Αντικυθήρων», *Horos ένα αρχαιογνωστικό περιοδικό*, Ελληνική Επιγραφική Εταιρεία, 17-21, Αθήνα 2004-2009, σσ. 327-348.
- Τσιτσιλίας Π. Κ., *Η ιστορία των Κυθήρων*, Τόμος Α και Β, Αθήνα 1993-1994
- Φραγκούλη Α. Γ., *Επαρχία Σφακίων*, Αθήνα 1997.
- Χάρου-Κορωναίου Ε., *Ληξιαρχικό Αρχείο Ενοριών, Ενορία Παντοκράτορος στο Κάστρο (1687-1850)*, Κύθηρα 2006.
- _____, «Θεόδωρος Στάθης-Μπιρμπιλίος. Ο κήρυκας του Διαφωτισμού στα Κύθηρα το 18ο αι.», *Κυθηραϊκά*, 241, Δεκέμβριος 2009, σσ.11-13.
- _____, «Ένα αιματηρό επεισόδιο στο Καψάλι την Πρωτομαγιά του 1798», *Κυθηραϊκά*, 247, Μάιος 2010, σ.8.
- _____, «Ο χρονικογράφος Γρηγόριος ιερομόναχος Λογοθέτης», *Κυθηραϊκά*, 280, Μάιος 2013, σ.8.
- Χατζάκης Ι., *Περίγραμμα Ιστορίας του Μεταβυζαντινού Δικαίου του Λατινοκρατούμενου Ελληνισμού. Τα Λατινικά, Ιταλικά και Γαλλικά Κείμενα*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2012.
- Χιώτης Π., *Σειρά Ιστορικών Απομνημονευμάτων*, Τόμος Τρίτος, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, Αθήνα 1979.
- Ψαράς Ι. Δ., *Ο θεσμός της πολιτοφυλακής στις βενετικές κτήσεις του ελληνικού χώρου (16ος-18ος αι.)*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1998.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Anderson B., *Φαντασιακές Κοινότητες, Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1997.
- Anoyatis-Pelé D., *Inventaire de la Correspondance des Consuls Français à Zante (1670-1859), à Cerigo (1724-1775) et du vice-Consul à Céphalonie (1803-1806)*, Université Ionienne, Corfou 1997.
- Bellaire J.P., *Précis des opérations générales de la division française du Levant chargée pendant les années V, VI et VII de la défense des îles et possessions ex-vénitiennes de la mer Ionienne, formant aujourd'hui la République des Sept-Isles*, Paris 1805.
- Boerio G., *Dizionario del dialetto veneziano, coi tipi di Andrea Santini e Figlio*, Venezia 1829.
- Chazet de R., *Les Français a Cythère: Comédie En Un Acte, En Prose, Mêlée de Vaudevilles; Représentée, Pour La Première Fois, Sur Le Théâtre Du Vaudeville, Le 27 ... 17 Mars 1798*, V. St., Paris 1798.
- Debritt, J., *A Collection of State Papers Relative to the War Against France Now Carrying on by Great Britain and the Several Other European Powers*, 8, London 1800.
- Farge A., *Η γένση του αρχείου*, Νεφέλη, Αθήνα 2004.
- Gaffarel P., *La politique coloniale en France de 1789 à 1830*, Félix Alcan Éditeur, Paris 1908.
- Giddens A., *Οι Συνέπειες της Νεοτερικότητας*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001.
- Gross D., *Τα Ερείπια του Παρελθόντος, Παράδοση και Κριτική της Νεοτερικότητας*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2003.
- Gustave Le B., *Η Ψυχολογία των Επαναστάσεων*, Δαμινός, Αθήνα 1986.
- Henrat P., *Inventaire des archives de la Marine, sous-série B7 (pays étrangers, commerce, consulats) déposée aux Archives nationales, Tome VI*, Archives Nationales, Paris 1980.
- Hobsbawm E., *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789-1848*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2005.
- Hopf C., *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*, Berlin 1873.
- Jolibert B., «La Révolution française et le droit des femmes à l'instruction. Résumé d'une désillusion», *Expressions [en ligne]*, 30, Déc. 2007, σσ. 107-134.

- Karapidakis N., «Département de Corfou, 1798: Les troubles», Tassos Anastassiadis, Nathalie Clayer (dir.), *Society, Politics and State Formation in Southeastern Europe during the 19th Century*, Αθήνα, Alpha Bank Historical Archives, 2011, σσ. 235-252.
- _____, «Dominants et dominés dans le Levant vénitien: les zones d'ombres des identités», *Il Commonwealth veneziano tra 1204 e la fine della Repubblica: identità e peculiarità ; [convegno, Venezia, 6-9 marzo 2013]*, Ortalli Gherardo, Schmitt, Oliver Jens, Orlando, Ermanno [Publ.]-Venezia (2015), σσ. 273-304.
- Koumanoudi M., «Fragments of an Island Economy: The Venier Kytheran Estate Records (c. 15th)», Μαλτέζου Χρύσα, Αγγελική Τζαβάρα, Δέσποινα Βλάσση (επιμ.), *Βενετοκρατούμενος Ελληνισμός: Άνθρωποι, χώρος, ιδέες (13ος-18ος αι.)*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου, Βενετία 3-7 Δεκεμβρίου 2007, Βενετία 2009, σσ. 497-514.
- L'État de la France*, 5, Par la Compagnie des Libraires Associés, Paris 1727.
- Lacour-Gayet, G., «Napoléon et l'empire de la mer : l'occupation des îles ioniennes», *Extrait de La Revue de la semaine*, no du 22 avril 1921, σσ. 391-410.
- Lane F. C., *Βενετία η θαλασσοκράτειρα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2007.
- Lefebvre G., *Η Γαλλική Επανάσταση*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2003.
- Leontsinis G. N., *Kythera the Ecclesiastical Situation and the Parish Clergy (c. 1700-1864)*, Institute Du Livre-A. Kardamitsa, Athens 2016.
- Lock P., *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο, 1204-1500*, Ενάλιος, Αθήνα 1998.
- Lunzi E., *Storia delle Isole Ionie, Sotto il Reggimento dei Republican Francesi*, Tipografia del Commercio, Venezia 1860.
- Markov W. & Soboul A., *1789 Η μεγάλη επανάσταση των Γάλλων*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1990.
- Mowbray M., Gollmann D., «Electing the Doge of Venice: analysis of a 13th Century protocol», *IEEE Computer Security Foundations Symposium*, 6-8 July 2007, Venice, 2007.
- Nicol D. M., *Βυζάντιο και Βενετία. Μελέτη των διπλωματικών και πολιτιστικών σχέσεων*, Παπαδήμας, Αθήνα 2010.
- Norwich J. J., *Ιστορία της Βενετίας*, Φόρμιγξ, Αθήνα 1993.
- _____, *Βενετία η Παραδεισένια Πόλη*, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 2005.

- Pappas S. G., «La France et la Grèce à l'époque du Directoire», *Conférence faite à Athènes le 2/15 Avril 1907*, Editions du Monde Hellénique, Athènes 1907, σσ. 1-56.
- Rodocanachi E., *Bonaparte et les îles Ioniennes: un épisode des Conquêtes de la République et du Premier Empire (1797-1816)*, Félix Alcan éditeur, Paris 1899.
- Rulhière, C. O. F. de, *Essai sur les isles de Zante, de Cerigo, de Cérigotto et des Strophades, composant le département de la Mer-Egée*, Dessenne (Paris) 1800-1801.
- Solimano S., «Bonaparte et les îles Ioniennes. Francisation juridique en difficulté. Notes pour un approfondissement», *Forum historiae iuris*, March 2011, σσ. 1-45.
- Tocqueville de A., *Το Παλαιό Καθεστώς και η Επανάσταση*, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2007.
- Tsakiri N. R., «Deviance and Morals: a study of sixteenth-century Crete under Venetian rule: A first approach», *Crimes and Misdemeanours* ½, 2007, σσ.154-174.
- Tsaravopoulos A. & Conolly J., Bevan A., «The fragile communities of Antikythera», *Archaeology International*, UCL Institute of Archaeology, 10, Great Britain 2006-2007, σσ. 32-36.

Περίληψη

Η παρούσα διατριβή έχει ως αντικείμενο την ιστορική περίοδο της παρουσίας των Δημοκρατικών Γάλλων στα Ιόνια νησιά τα έτη 1797-1798 και ιδιαίτερα στο νησί των Κυθήρων. Τα Κύθηρα αποτελούν μια ξεχωριστή περίπτωση καθώς απέχουν πολύ από γεωγραφικής απόψεως από τα υπόλοιπα έξι νησιά του Ιονίου και συνδέονται με αυτά βάσει της κοινής τους ιστορίας. Το πεδίο που εξετάζεται είναι η ιστορία της διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων, σε σύγκριση με τη Βενετία και τους θεσμούς και τις διοικητικές νόρμες που εφάρμοσε επί μακρόν.

Η Βενετία άσκησε εξουσία στο βενετοκρατούμενο ελληνικό χώρο, βασισμένη σε ένα διοικητικό σύστημα παρόμοιο με αυτό που εφάρμοζε στη Μητρόπολή της. Η εξουσία βρισκόταν στα χέρια των αριστοκρατών αστών, δημιουργώντας μια περίκλειστη ταξική κοινωνική οργάνωση. Η βενετική διοίκηση χαρακτηριζόταν από ένα σύμπλεγμα συλλογικών οργάνων με περίπλοκες διοικητικές, οικονομικές και δικαστικές αρμοδιότητες οι οποίες αλληλεπικαλύπτονταν. Στα Κύθηρα εφαρμόστηκε το ίδιο σύστημα δημιουργίας ενός κλειστού Συμβουλίου αστών, οι οποίοι μοιράστηκαν εξ ολοκλήρου την τοπική διοίκηση των Κυθήρων. Το τμήμα αυτό της εργασίας βασίζεται στην κριτική ανάλυση των βιβλιογραφικών πηγών μέσα από τις οποίες παρουσιάζονται οι δομές διοίκησης των βενετικών Κυθήρων.

Σε ανέκδοτες αρχικές πηγές στηρίζεται ο κύριος κορμός της διατριβής που αφορά την περίοδο διοίκησης των Δημοκρατικών Γάλλων. Στις 12 Μαΐου 1797, η Ιταλική Στρατιά «Armée d'Italie» του Ναπολέοντα Βοναπάρτη τερμάτισε την ανεξαρτησία της Βενετίας και οδήγησε τα Ιόνια νησιά στη γαλλική σφαίρα επιρροής. Σε αυτό το χρονικό σημείο, στη ζωή των Κυθηρίων, εισήλθαν με ένα βίαιο και άμεσο τρόπο η διοίκηση και οι θεσμοί της Πρώτης Γαλλικής Δημοκρατίας. Σε αντίθεση με τους Βενετούς, οι Δημοκρατικοί Γάλλοι αντιμετώπισαν τους Ιονίους ως πολίτες και όχι ως υπηκόους. Παρόλο που έμειναν μόνο δύο χρόνια η περίοδος αυτή ήταν πυκνή από θεσμικές εξελίξεις και διαρθρώνεται σε δύο μέρη: 1) στην ίδρυση και λειτουργία του Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων, Ιούλιος 1797-Μάιος 1798 και 2) στην ίδρυση και λειτουργία της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων, στο πλαίσιο του Νομού του Αιγαίου, Μάιος-Οκτώβριος 1798.

Η διατριβή σε πρώτο στάδιο παρουσιάζει και αναλύει τα έγγραφα από τα Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ. της αυτής περιόδου και ιδίως όσα αφορούσαν στην ίδρυση διοικητικών θεσμών, στα οργανογράμματα υπηρεσιών, στις εγκυκλίους προς τους

υπαλλήλους και στις διακηρύξεις των ανωτάτων Γάλλων αξιωματούχων. Βάσει των εγγράφων αυτών χαρτογραφήθηκαν οι δομές και οι αξιωματούχοι που κλήθηκαν να υπηρετήσουν σε αυτές. Σε δεύτερο στάδιο η διατριβή παρουσιάζει και αναλύει τα έγγραφα που δείχνουν την επίδραση της διοίκησης στην κυθηραϊκή κοινωνία και καταδεικνύεται η αντίφαση στην οποία περιέπεσαν οι Δημοκρατικοί Γάλλοι. Καθώς από τη μια μεριά διακήρυξαν την ελευθερία και την ισότητα, έθεσαν τις βάσεις για δημόσια παιδεία, τοποθέτησαν το κοινό όφελος σαν αποστολή της διοίκησης και θέσπισαν δημοκρατικές διαδικασίες με λαϊκή συμμετοχή. Όμως από την άλλη δέσμευσαν τους οικονομικούς πόρους των Κυθρίων για τη συντήρηση του στρατού και της διοίκησης, διατήρησαν τη δυσβάσταχτη και απεχθή βενετική φορολογία και οδήγησαν τους κατοίκους σε δυσπραγία. Η διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων αποκωδικοποιήθηκε σε επίπεδο θεσμικής συγκρότησης, λειτουργίας και κοινωνικής επίδρασης.

Εν κατακλείδι η διατριβή αυτή δείχνει πώς λειτούργησε μια νεωτερική διοίκηση σε ένα πρόνεωτερικό περιβάλλον, όπως είχε διαμορφωθεί στα βενετικά Κύθηρα για πέντε αιώνες και δείχνει το αποτύπωμα που άφησε στη συλλογική συνείδηση των Κυθρίων η εισαγωγή της νεωτερικής έννοιας του έθνους.

Λέξεις-Κλειδιά

Ιστορίας της διοίκησης, διοίκηση των Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα (1797-1798), σύγκριση πρόνεωτερικής-νεωτερικής διοίκησης, χαρτογράφηση διοικητικών δομών και αξιωματούχων, πρώτη εφαρμογή Συντάγματος στον ελληνικό χώρο (γαλλικό Σύνταγμα του 1795), εισαγωγή της νεωτερικής έννοιας του έθνους

Abstract

The current dissertation focuses in the presence of the French Republicans at the Ionian Islands during the years of 1797-1798 and in particular at the island of Kythera. Kythera is an exceptional case due to the fact that geographically they are located far from the rest of the Ionian Islands and they are connected via their common history. The field under examination is the administrative history of the French Republicans at Kythera, initially in comparison to the Venetian State and its institutions and the administrative standards which were implemented overlong.

Venice exerted power, based in an administrative system similar to the one that was implemented in its Capital. Power belonged to the nobles/bourgeoisies, thus creating a tight, classist social structure. The Venetian administration was defined by a cluster of collective bodies with complicate administrative, financial, judicial responsibilities, which overlapped. At Kythera the same system of a tight Council of nobles/bourgeoisies was created, which shared completely the local administration of the island. This specific section of the dissertation is based in the critical analysis of the bibliographical sources through which the administrative structure of Kythera under Venetian rule is displayed.

The main body of the dissertation is based on unpublished archival documents concerning the era of the French Republicans administration at Kythera. In 12th of May 1797, Napoleon Bonaparte's Italian Army put an end to the independence of Venice and placed the Ionian Islands under the French sphere of influence. During that period, through violent and direct means, the administration and institutions of the French First Republic entered the lives of the Kytherians. Unlike the Venetians, the French Republicans treat the inhabitants of the Ionian Islands as citizens, not as subjects. Despite the fact that their presence lasted only two years, it is a dense period in regards to the institutional developments and it is divided in two parts: 1) in the foundation and operation of the Temporary City Hall of Kythera, July 1797-May 1798 and 2) in the foundation and operation of the Central Committee of Kythera, in the context of the Aegean Prefecture, May-October 1798.

This dissertation at a first stage presents and analyses the documents from the national archives of Kythera which pertain to that era and in particular the ones that concern the foundation of administrative institutions, the organization charts of services, the bulletins directed to the employees as well as the declarations of the

superior French officials. Based on those documents, the structures and the official who were assigned to them can be mapped. At a second stage, this dissertation presents and analyses the documents which exhibit the influence of the administration to the Kytherian society and the contradiction in which the French Republicans found themselves in, is emphasized. On the one hand, they declared freedom and equality, they established public education, placed the common good as the mission of the administration and they introduced democratic procedures with the participation of the people. On the other hand they withheld the financial resources of Kythera in order to sustain the army and the administration; they maintained the harsh and repugnant Venetian taxation and lead the inhabitants to misery. The administration of the French Republicans is decoded in a level of institutions, operations and social impact.

In conclusion, this dissertation demonstrates how a modernist administration operated in a premodern environment, as it had been established at Kythera during the Venetian rule, and manifests the imprint of the introduction of the modernist concept of nation to the collective conscience of the Kytherians.

Keywords

Administrative history, administration of the French Republicans at Kythera (1797-1798), comparison of premodern-modern administration, mapping of administrative structures and officials, first implementation of Constitution in Greece (French Constitution of 1795), introduction of the modernist concept of nation

Παραρτήματα

1. Περιγραφή του αρχείου των Δημοκρατικών Γάλλων, βάσει του Διεθνούς Προτύπου Αρχειακής Περιγραφής (Γενικό)-International Standard Archival Description (General)⁵¹⁷

Γενικά Αρχεία του Κράτους-Τοπικό Αρχείο Κυθήρων

3.1.1 Κωδικός

Αναγνώρισης

3.1.2 Τίτλος Αρχείο της Διοίκησης Δημοκρατικών Γάλλων στα Κύθηρα

3.1.3 Χρονολογίες 1797-1798 (βασική)

3.1.4 Επίπεδο Αρχείο

περιγραφής

3.1.5 Μέγεθος και 27 φάκελοι, τρία (3) γραμμικά μέτρα

υπόστρωμα της

ενότητας

περιγραφής

3.2.1 Όνομα Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων (Municipalità Provvisoria di Cerigo), Κεντρική Επιτροπή Κυθήρων του Νομού του Αιγαίου (Commissione Centrale di Cerigo Dipartimento del Mar Egeo)

3.2.2 Διοικητική Ιστορία Στις 29 Ιουνίου 1797, η γαλλική στρατιωτική δύναμη με επικεφαλής τον στρατηγό Antoine Gentili αποβιβάζεται στη Κέρκυρα, εγκαθιστώντας τη γαλλική παρουσία σε όλα τα Ιόνια νησιά. Είχε προηγηθεί η κατάλυση της Βενετικής Πολιτείας από τον Ναπολέοντα στις 12 Μαΐου 1797 και η ίδρυση του Προσωρινού Δημαρχείου της Βενετίας. Αντίστοιχα σε όλα τα Ιόνια νησιά δημιουργήθηκαν Προσωρινά Δημαρχεία με επιμέρους διοικητικά τμήματα. Καθένα από αυτά τα τμήματα ασκούσε εκτελεστική εξουσία, συνέτασσε νομοσχέδια και ζητούσε την κύρωσή τους από τη λαϊκή αντιπροσωπεία που αποτελούσε το κυρίαρχο όργανο.

⁵¹⁷ Βάρδα Χ. (μτφ.), Παππά Α. (μτφ.), Ζήσιμος Χ.Σ. (μτφ.), *Διεθνές Πρότυπο Αρχειακής Περιγραφής (Γενικό)*, Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, Αθήνα 2002.

Οι υπάλληλοι διορίζονταν από το Δημαρχείο ενώ όλα τα εκκλησιαστικά θέματα συνέχισαν να τα διαχειρίζονται οι τοπικοί αρχηγοί των δύο κλήρων (Ορθόδοξου και Καθολικού).

Με τη *Συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο (Campo Formio)* που συνήφθη στις 17 Οκτωβρίου 1797, μεταξύ Δημοκρατικής Γαλλίας και Αυστρίας η οποία επισφράγισε την προκαταρκτική *Συνθήκη Ειρήνης του Λεόμπεν* που είχαν συνομολογήσει οι ίδιες χώρες έξι μήνες πριν, επιβεβαιώθηκε η οριστική κατάλυση της Γαληνότατης Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου και η υπαγωγή της στην Αυστρία, ενώ τα Ιόνια νησιά περιήλθαν στην κατοχή της Δημοκρατικής Γαλλίας. Στις 7 Νοεμβρίου του 1797 με απόφαση του Βοναπάρτη τα Ιόνια νησιά έγιναν επίσημα γαλλικό έδαφος και διαιρέθηκαν σε τρεις Νομούς: α) Κέρκυρας, που περιλάμβανε την ομώνυμη νήσο, τους Παξούς και Αντίπαξους καθώς και τις περιοχές στην Ήπειρο (Βουθρωτό και Πάργα), β) Ιθάκης, που περιλάμβανε τα νησιά Ιθάκη, Κεφαλονιά, Αγία Μαύρα (Λευκάδα) και τις πόλεις Πρέβεζα και Βόνιτσα και γ) Αιγαίου που περιλάμβανε τη Ζάκυνθο, τα Κύθηρα και τα Αντικύθηρα. Καθένας από αυτούς τους Νομούς ήταν αυτοτελής, διαιρούνταν σε δήμους και μπορούσε να εκπροσωπείται στη Γαλλική βουλή από έναν εκπρόσωπο. Επίσης στον καθένα νομό έδρευε μία Κεντρική Διοίκηση με 12 τμήματα. Και οι τρεις αυτοί Νομοί βρίσκονταν υπό έναν γενικό επίτροπο ο οποίος διόριζε τους υπαλλήλους και δικαστές μετά από σύμφωνη γνώμη- πρόταση των Κεντρικών Διοικήσεων. Το αρχειακό υλικό που παράχθηκε αυτή την περίοδο είναι το αποτέλεσμα της ανωτέρω ιστορικής και θεσμικής εξέλιξης της γαλλικής διοίκησης των Ιονίων νήσων.

3.2.4 Διαδικασία πρόσκτησης

Το μεγαλύτερο μέρος των εγγράφων του αρχείου, δόθηκαν στο Τοπικό Αρχείο Κυθήρων, από τον Κυθήριο Παναγιώτη

Αρώνη, ομογενή στην Αυστραλία, ο οποίος τα είχε στην κατοχή του ως οικογενειακό αρχείο και τα παρέδωσε στο Ελληνικό Δημόσιο.⁵¹⁸

Το Τοπικό Αρχείο Κυθήρων αποτελεί τη συνέχεια του Αρχαιοφυλακείου Κυθήρων, εκείνης της υπηρεσίας που η Βενετική Δημοκρατία έθετε στη διάθεση του εκάστοτε Προνοητή προκειμένου να ασκεί τα καθήκοντα του, αλλά και να ελέγχεται από την κεντρική εξουσία. Ως Αρχαιοφυλακείο διατήρησε τη διοικητική του παρουσία και μετά την πτώση της Γαληνότατης Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου, συγκεκριμένα για τους Δημοκρατικούς Γάλλους οι οποίοι δημιούργησαν και απέθεσαν το αρχείο αυτό στο Αρχαιοφυλακείο στο πλαίσιο της διακυβέρνησης τους (1797-1798). Ακολούθησε η διακυβέρνηση της Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807), των Αυτοκρατορικών Γάλλων (1807-1809) και της Βρετανικής Αυτοκρατορίας (1809-1864). Μετά την Ένωση του 1864 με την Ελλάδα και συγκεκριμένα το 1865 τα Αρχαιοφυλακεία των Ιονίων νήσων υπήχθησαν στο Υπουργείο Εσωτερικών, για να καταλήξουν στη σημερινή τους μορφή ως Γ.Α.Κ.

3.3.1 Παρουσίαση Το αρχείο αποτελείται από τέσσερις βασικές κατηγορίες περιεχομένου θεμάτων:

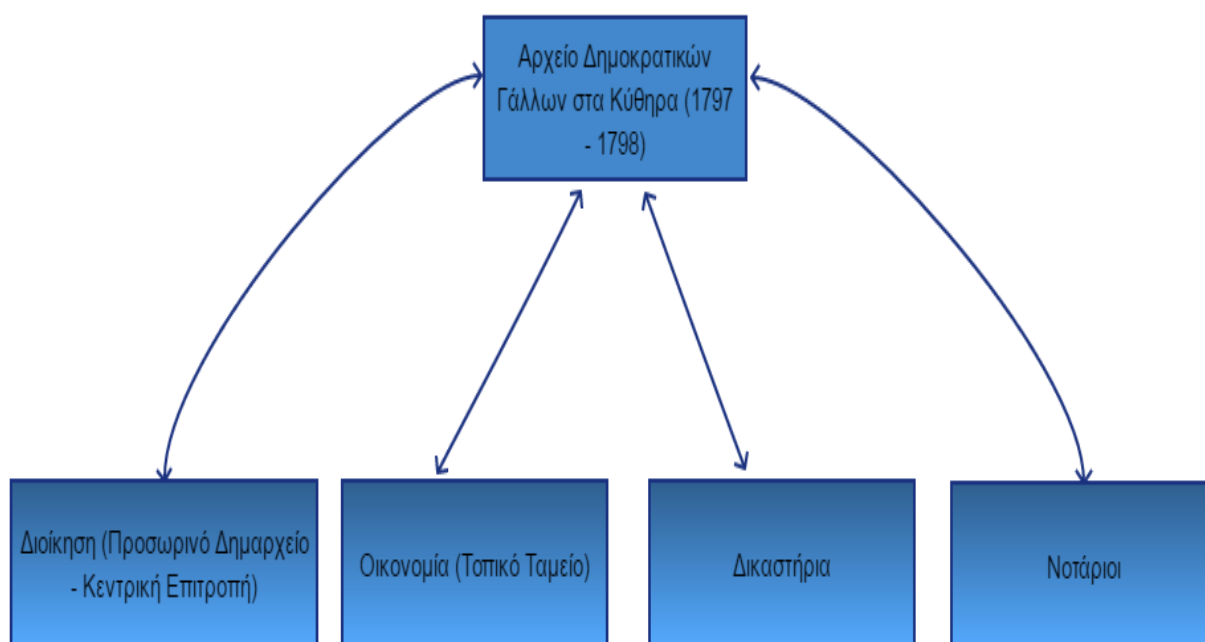
1. Διοικητικά θέματα του Προσωρινού Δημαρχείου και της Κεντρικής Επιτροπής, με εγκυκλίους, οργανογράμματα, διορισμούς αξιωματούχων, πρακτικά συνεδριάσεων, αναφορές, αποφάσεις της διοίκησης αλληλογραφία και αιτήσεις πολιτών. Οι φάκελοι δεν είναι απόλυτα συμπαγείς και έχουν σύμμεικτο υλικό από άλλες κατηγορίες (οικονομία, δικαστήρια) αλλά η κύρια βάση τους είναι η διοικητική δραστηριότητα. Αποτελούνται από τους

⁵¹⁸ Βλέπε Στάθης Ε. Σ., *Διοικητικά έγγραφα από την πρώτη περίοδο της γαλλικής κυριαρχίας στα Κύθηρα (1797-1799)*, Κυθηραϊκός Σύνδεσμος Αθηνών, Αθήνα 1975, σ. 5.

Φ. 7, 13,15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 27.

2. Οικονομικά θέματα, κυρίως του Δημόσιου Ταμείου με πληρωμές, δαπάνες, απόδοση εσόδων, καταστάσεις εσόδων και φορολογία. Αποτελούνται από τους Φ. 2, 3,5, 6, 10, 12, 14, 24, 25, 26.
3. Δικαστικά θέματα, αποφάσεις δικαστηρίων, δικογραφίες, κλητεύσεις και καταθέσεις πολιτών. Αποτελούνται από τους Φ. 1, 4,8, 11, 19.
4. Νοτάριοι, πρόκειται για έγγραφα νοταρίων. Αποτελούνται από τους Φ. 9,21

3.3.4. Σύστημα ταξινόμησης Το αρχείο αυτό ταξινομήθηκε πρώτη φορά από την Μαρία-Δέσποινα Ζουμπούλη το 1990, με μια αρίθμηση από το 1-25 Φ. Αργότερα ο υπογράφων πρόσθεσε άλλους δύο φακέλους και με βάση την αρχική ανάλυση και επισταμένη μελέτη του υλικού προχώρησε στο ακόλουθο ταξινομικό διάγραμμα:

3.4.1. Όροι πρόσβασης Για τους όρους και για τη διαδικασία πρόσβασης στο πρωτότυπο αρχειακό υλικό ισχύει ο εγκεκριμένος κανονισμός των Γ.Α.Κ.

3.4.2. Όροι αναπαραγωγής Η αναπαραγωγή των εγγράφων υπόκειται στους ισχύοντες κανονισμούς των Γ.Α.Κ.

3.4.3.

Γλώσσα/γραφή τεκμηρίων

Με βάση τη συχνότερη χρήση απαντώνται οι εξής:

1. **Ιταλική**, η οποία ήταν η βασική γλώσσα της διοίκησης έως το 1864. Σε επίπεδο διαλέκτου, η ιταλική χαρακτηρίζεται από ιδιωματισμούς της βενετικής διαλέκτου κληρονομιά της μακραίωνης κατοχής του νησιού από τους Βενετούς.
2. **Ελληνική**, η οποία κυριαρχούσε στις αιτήσεις των πολιτών προς τη διοίκηση, αλλά και σε διοικητικά και δικαστικά κατάστιχα. Σε επίπεδο διαλέκτου, η ελληνική χαρακτηρίζεται από τοπικούς κυθηραϊκούς ιδιωματισμούς
3. **Γαλλική**, η οποία απαντάται μόνο σε ένα μικρό τμήμα του αρχείου και κυρίως αφορούσε δηλοποιήσεις και διατάγματα της Κεντρικής Διοίκησης της Κερκύρας καθώς και κάποιες οικονομικές στρατιωτικές καταστάσεις υπογεγραμμένες από τον λοχαγό M. Michel.

3.4.4.

Φυσικά χαρακτηριστικά και τεχνικές προϋποθέσεις

Μεγάλο μέρος των εγγράφων και των κατάστιχων βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Αρκετά όμως έγγραφα παρουσιάζουν αλλοιώσεις από την υγρασία, φθορές από έντομα και τρωκτικά και πολλά κατάστιχα είναι ακέφαλα, ως συνέπεια των κακών κτηριακών συνθηκών, της εγκατάλειψης της υπηρεσίας, αλλά και της καταστροφής εγγράφων από αμέλεια ή και πρόθεση κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.

3.4.5.

Εργαλεία Έρευνας

Χειρόγραφο ευρετήριο που συντάχθηκε από τη Μαρία-Δέσποινα Ζουμπούλη το 1990 στα Κύθηρα.

3.5.4.

Δημοσιεύσεις/Βιβλιο γραφία

1. Στάθης Ε. Σ., *Διοικητικά έγγραφα από την πρώτη περίοδο της γαλλικής κυριαρχίας στα Κύθηρα (1797-1799)*, Κυθηραϊκός Σύνδεσμος Αθηνών, Αθήνα 1975
2. Τσάλτας Κ., «Το ιστορικό προσωπείο της εξαπάτησης, όπως προκύπτει από μια επιστολή του Μπέη της Μονεμβασίας προς τους Τσιριγώτες το 1798»,

Κυθηραϊκά, Αρ. Φύλλου 251, Οκτώβριος 2010

3. Λεοντσίνης Γεώργιος Ν., *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, Αφοι Τολίδη, Αθήνα 2005

4. Λεοντσίνης Γ. Ν., *Ζητήματα Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Εκπαίδευσης*, Αθήνα 2004

- 3.7.1. Παρατηρήσεις και όνομα του αρχειονόμου** Το αρχείο αυτό ταξινομήθηκε στα Γ.Α.Κ.-Τοπικό Αρχείο Κυθήρων από την Μαρία-Δέσποινα Ζουμπούλη το 1990 και συμπληρώθηκε με αρχειονομική περιγραφή σύμφωνα με το ΔΙ.Π.Α.Π. από τον Κωνσταντίνο Τσάλτα ΠΕ Αρχειονόμο Προϊστάμενο της Υπηρεσίας το 2012.
- 3.7.2. Κανόνες ή πρότυπα περιγραφής** Η περιγραφή του αρχείου βασίστηκε στο αρχικό χειρόγραφο ευρετήριο της Μαρίας-Δέσποινας Ζουμπούλη και αργότερα αναθεωρήθηκε με βάση το Διεθνές Πρότυπο Αρχειακής Περιγραφής (Γενικό)-ISAD (G).
- 3.7.3. Χρονολογίες περιγραφής** Η αρχική ταξινόμηση και περιγραφή έγινε το 1990, ενώ η αναθεώρηση σε ΔΙΠΑΠ έγινε το 2012.

2. Μεταγραφές των Αρχειακών Πηγών

Η έκδοση των εγγράφων των Γ.ΑΚ.-Τοπικό Αρχείο Κυθήρων, έγινε σύμφωνα με την καθιερωμένη διπλωματική μέθοδο της παλαιογραφίας.⁵¹⁹ Διατηρήθηκε η ορθογραφία και η στίξη του πρωτοτύπου εγγράφου και αντικαταστάθηκαν τα πεζά με κεφαλαία γράμματα στα κύρια ονόματα. Δεν έχουν γίνει παρεμβάσεις στις παραθέσεις και στις υπομνήσεις των γραμματέων και το έγγραφο αποδίδεται ως έχει, με μόνη εξαίρεση τις βραχυγραφίες οι οποίες αποδίδονται ως εξής:

1. V.S. = Veneto Stile	39. Nazle = Nazionale
2. G.S. = Greco Stile	40. mte/a = monete/a
3. Ve/V. Console = Vice Console	41. capn = capitano
4. Pretata = Presentata	42. scra = scrittura
5. Ra = Repubblica	43. integto = interrogato
6. Segria = Segretaria	44. Cancria = Cancelleria
7. Corte = corrente	45. Predte =Presidente
8. Genle = Generale	46. dti/o = detti/o
9. Costti/o = costituiti/o	47. predte = predittore
10. Collo = colonnello	48. mandto = mandato
11. Comde = Comandante	49. De = dottore
12. Reppuba = Repubblica	50. inze = installazione
13. Amminisne = Amministrazione	51. dipartimto = dipartimento
14. test = testimone	52. Franco = Francesco
15. Segrio = Segretario	53. pnte = punite
16. πε = ποτέ	54. tzo = terzo
17. πα = παπά	55. senza = sentenza
18. pma/o = prima/o	56. introditi/o = introdotti/o
19. mta = moneta	57. citazne = citazione
20. Vta = Veneta	58. capilo = capitolo
21. qto = questo	59. pa = papa
22. qm = quondam	60. co/n = cittadino

⁵¹⁹ Ιδιαίτερη βοήθεια έδωσαν τα κυθηραϊκά λεξικά των Κασιμάτη Γ., *Κατάλοιπα Βενετικών Γλωσσικών Στοιχείων στα Κύθηρα (Λεξικογραφική Επιμέλεια)*, Ατλαντίς, Αθήνα 1993 και Κόμη Δ. (επιμ.), *Κυθηραϊκό Λεξικό. Συλλογή 10.000 λέξεων του Κυθηραϊκού γλωσσικού ιδιώματος*, Αθήνα 1996.

23. sudto/e/i = suddeto/e/i	61. comso = commissario
24. inza = istanza	62. organizre = organizzatore
25. Eccttmo/e = Eccellentissimo/e	63. padne = padrone
26. Pr = Proveditore	64. sn = santo
27. Castn = Castellano	65. quar = quartier
28. γρα = γρόσια	66. famga = famiglia
29. μουζα = μουζούρια	67. ad = addi
30. lie = lire	68. agte = agente
31. maggri = maggiori	69. decto = decreto
32. agte = aggente	70. sogto = soggetto
33. cadno = cadauno	71. Pre = Piastre
34. η κατάληξη mte = mente	72. Senza = sentenza
35. η κατάληξη zne/i = zione/i	73. Tente = Tenente
36. qta/o = questa/o	74. Tri/o = Tallari/o
37. pubco = pubblico	
38. medmo/a = medesimo/a	

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι τα σύμφωνα που απαντώνται στα έγγραφα με περισπωμένη ñ, ñ είναι βραχυγραφίες για διπλά nn, mm. Το απαρέμφοτο απαντάται κυρίως με την κατάληξη-ar και όχι -are, σύμφωνα με το βενετικό αρχαϊκό ιδίωμα και παραμένει ως έχει. Τέλος το σήμα της λίρας αποτυπώνεται με το σύγχρονο £ καθώς είναι παρεμφερές με το αναγραφόμενο στα έγγραφα. Τα κριτικά σύμβολα που χρησιμοποιήθηκαν στη μεταγραφή των κειμένων, όπως ορίζει η παλαιογραφία, είναι τα εξής:

1. < > = συμπλήρωση γραμμάτων ή λέξεων που παραλείφθηκαν
2. || || = προσθήκες στα περιθώρια ή στα ενδιάμεσα του κειμένου
3. [[]] = διαγραφές λέξεων
4. { { } } = διπλογραφές λέξεων
5. [...] = φθαρμένο ή κατεστραμμένο χαρτί
6. [] συμπληρώσεις γραμμάτων ή λέξεων όπου το χαρτί έχει φθαρεί
7. | αλλαγή σειράς
8. [δυσ. λ.] = δυσανάγνωστη λέξη

Η αρίθμηση των εγγράφων έγινε με το ακόλουθο σύστημα. Αναγράφεται ο φάκελος στον οποίο βρέθηκε κάθε έγγραφο, σύμφωνα με την ταξινόμηση της κ. Μαρίας Ζουμπούλη, ανάλογα δε με τη σειρά που είναι τοποθετημένο στο φάκελο

πήρε έναν αύξοντα αριθμό με αφετηρία το 1. Δεν μεταγράφηκαν τα παρακάτω έγγραφα, καθώς πρόκειται για έντυπες προκηρύξεις, οι οποίες παρατίθενται στο παράρτημα με τις φωτογραφίες των εγγράφων:

1. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 4 [Προκήρυξη στρατηγού Chabot], 07/08.08.1798.
2. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 5 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 13/14.06.1798.
3. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 6 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 15/16.06.1798.

**1. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
2α/Εγγραφο 1 [Κατάσταση πληρωμών ιταλο-ελληνικού
στρατιωτικού σώματος], 01.11.1797**

φ.1r

[Εξώφυλλο]

Libro Registro Ordini à Pubblici amministratori |² di Cerigo

Principia li prima 9mbre 1797 Veneto Stile anno |³ primo della Libertà

φ.2r

Libertà

Eguaglianza

Cerigo li 11 Brumaire anno primo della Libertà Citterea primo |² 9mbre 1797 Veneto
Stile

|³ Il Cittadino Francesco Stai Pubblico Munizionere di questa P[iazza] |⁴ dovrà
consegnare alli direttori dell'infrascritta Compagnie d'Italiani, e |⁵ distaccamenti
d'artiglieri, servano di Pressidio in questa Piazza, le |⁶ seguenti summe di Pan Biscotto
netto di Tarra per loro spesato del |⁷ corrente mese di 9mbre, cantellaudosi
all'ordinario.

|⁸ C. Colonnello Giuseppe D'Antonj lire due mille cento venti: Lire: 2120

|⁹ C.T.C. Francesco Galateo lire mile sei cento quaranta: 1640

|¹⁰ C.C. Giuseppe Calergi lire mille cinque cento venti: 1520

|¹¹ C.C. Girolamo Armeni d'artiglieri: Lire: cento sessanta: 160

|¹² C.C. Bilia d'artiglieri: Lire: cento sessanta: 160

|¹³ Lire: 5600

**2. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
2β/Εγγραφο 1 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τη φορολογία του
καπνού], 28.07.1797**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

No 5

Cerigo li 28 Lunglio 1797 Veneto Stile anno primo della Libertà Citterea |² Presentata
in questa |³ Municipalità Provvisoria |⁴ da un'iman certo numere |⁵ di Regolo, cui fù
ris |⁶ posto che sara a soggeta da |⁷ al cittadino Generale Gentili |⁸ affine

Οι πολίται κάτοικοι Κυθήρων κάτωθεν ύπογεγραμμένοι εις [τούς] |⁹ πολίτας όποϋ
φορμάρουν τίν Μουνιτζιπαλιτά Προβιζιονάλε τοϋ ιδίου τοπου.

Ἐπειδή καί διά ἀπόκαμεντα ὁποῦ εἶναι εἰς τοῦτο τό νησί, τόσον διά τά
 αὐθεν¹⁰τικά εἰσοδίματα ὥσπερ καί τοῦ ἐξ νόμπιλε Βενέρη, ἀκόμα καί διά τό
 ἀπάλ¹¹το τοῦ ταπάκου ἀκούομεν, καί θέλομεν ἀκούει καί ὑποφέρει καί εἰς τό
 ἐρχόμε¹²νον βάρητά, ὁποῦ δέν ἡμποροῦμεν νά βαστάξωμεν διά τοῦτο φανερώνομεν
¹³ εἰς αὐτήν, πῶς ἡ γνώμη μας εἶναι, διά μοναχόν σκοπόν ὠφελείας καί ¹⁴
 ἐξαλάφροσεώς μάς, ὅτι τά ἀποκαμέντα ὁποῦ ἔχουν μερική πριβάτοι νά ¹⁵ τρέχουν
 τόρα καί εἰς τό ἐξίς εἰς λογαριασμόν τίς ἀφεντίας ἐπιδή καί εἰς ¹⁶ τέτιων τρόπον
 πράτοντας ὕμεσθεν βέβευ πός θέλομεν ἀποφίγι ὅλα ἐ¹⁷κύνα τα βα[[ρ]]ίδια καί ζιμίας
 ὁποῦ μάς προἔρχονται ἀπό τά ἄνοθεν ἀ¹⁸πόκαμέντα ὁποῦ ἔχουν αὐτοί, τό δέ ἀπάλτο
 τοῦ ταπάκου ὅσάν ὁποῦ ¹⁹ εἶναι ἓνα βάρος ἄδικον ζιτοῦμεν νά λείψη καί τελείως νά
 χαλασθῇ.

Τοῦτα τα ζητήματα παραστένομεν ἐνόπιον του πολίτου Βίτζε Κονσόλου ²⁰
 Γεοργίου Λεβοῦνη Πρεσιτέντε καί ἐνόπιον τῆς αὐτῆς Μουνιτζιπαλητάς ²¹
 παρακαλοῦντες τους νά τά συνοδεύσουν θερμῶς εἰς τόν πολίτην Α. Γεντη²²λῆ
 γενεράλε ντιβιζιονάριο καί ἐξουσιαστήν του Λεβάντε διά νά γένουν ἀ²³πό τήν
 ἐξουσίαν του ἡ ἀναγκαῖες πρόβλεψες ἐπάνω εἰς τά ὅσο μέ τό ²⁴ παρόν ζητοῦμεν εἰς
 ἐξαλάφροσιν ἡμῶν τόν δυστυχησμένων ὁποῦ ²⁵ τώρα γνωρίσαμεν πῶς
 ἐξαναγενιθήκαμεν με τίν ἐλευθερίαν, ὁποῦ ²⁶ μάς ἐχάρισεν ἡ κρατεοτάτη καί
 μεγαλωτάτη ρεπούπληκα τῆς Φράντζας ²⁷ καί ἐλπίζομεν πῶς διά μέσον της θέλομεν
 λάβη ὅχι μόνο κάθε εὐτυ²⁸χίαν, ἀλλά καί ὀλόκληριν ἡσυχίαν.

²⁹ Μανέας Λιναρδάκις βεβεόνο τα ἀνοθεν

³⁰ Τζόρτζις Λιναρδάκις βεβεόνο τα ἄνοθεν

³¹ Τζανιως Γαβαλας βεβεονο τανοθεν

³² Γεῶργης Μεταξάς βεβεῶνο τά ἄνοθεν

φ.1ν

¹ Παναγος Σταης βεβεονο τα ἀνοθεν

² Ὑοανης Μπαρμπαρίγος βεβεονο τα ἀνοθεν

³ Θεοδορίς Σοτίρκος βεβεονο τα ἀνοθεν κε μί⁴ν ιξέβροντας νά γραφι υπογράφο δια
 ονομα του

⁵ Α<υ>γουστής Στάης βεβαίῶνο τά ἄνωθεν

⁶ Γεώργιος Λεβούνης βεβαιῶνω τά ἄνωθεν

⁷ Φραντζεσκος Δουρεντες βεβεονο τα ἀνοθεν

⁸ Μακάρηως ἱερωμόναχως Δουρέντες βεβεῶνω τα ἀνωθεν

⁹ Μανολις Μεταξας βεβεονο τα ἀνοθεν

- |¹⁰ Βαλεριος Μασελος βεβ<ε>ον<ω> ος ανοθεν
 |¹¹ Αντόνιος Κλάδος βεβεόνο τά άνωθεν
 |¹² Κύριλλος ιερομόναχος Στάης βεβαιόνω τά άνωθεν
 |¹³ Θεόδωρος Στάης βεβαιόνω τά άνωθεν
 |¹⁴ Αντόνιος Τζάνες βεβεονο τα ανοθεν
 |¹⁵ Μανολις Κασιματοις βεβεον τανοθεν
 |¹⁶ Ιωαννης Πατερος βεβεονο τα ανοθεν
 |¹⁷ Παβλος Πετροχηλος ηπογραφο δια ονομα του πα|¹⁸τρος μου μιν υξεβροτας να γραφη και βεβεονο
 |¹⁹ Γεοργιος Λεονταρακις βεβεονο τα ανοθεν
 |²⁰ Ντζορτζης Ντζορντζακης βεβεονο τα άνωθεν
 |²¹ Νικολος Καρατελις βεβεονο τα ανοθεν
 |²² Ιωάννης Δαρμάρος βεβαιόνω τά άνωθεν
 |²³ Ανδρέας ιερομόναχος καί πρωτοσύγγελος Στάης βεβε|²⁴ώνω
 |²⁵ Τζορτζής Δαρμαρος βεβεόνω τα ανοθέν
 |²⁶ Νικόλαος Σταις ποτέ, Πέτρου βεβαιώνω
 |²⁷ Υωανις Κηνριακις ποτε Μανολι βεβεονο
 |²⁸ Νικόλαος Σταις ποτέ Πέτρου παρακαλεμένος από |²⁹ τον Νικολακι Κασιμάτι του Διμιτρίου μίν ιξεύρον|³⁰τας νά γράφι ό όπίος βεβεόνι τά άνωθεν

φ.2r

- |¹ Τζόρτζης Ντημόρις βεβεόνο
 |² Άντζολος Στάης ποτέ Ήοάνου παρακαλ<εμ>ένος από τόν Πανέτο |³ Γρέκη από τό Γυάνη Σοτίρχο ποτέ Γεόργι από τό Νηκηφορ[ο] |⁴ Μαβροήδι καί από το Γύοργη Νοτάρα Καλογερίνη μίν |⁵ ιξέβροτας νά γράφουν ή όποίοι βε<βε>όνουν ώς αννόθεν
 |⁶ Δράκος Πάτερος ποτε Νικοφορο παρακαλεμενος απο το Τζορτζι |⁷ Κασιματι ποτε Φραντζεσκο Πρεβελιαδο |⁸ κε απο το Γιοργι Ραπανα ποτε Γιανι |⁹ κε απο το Νικολο Ραπανα ποτε Γιανι |¹⁰ κε απο το Γιανι <M>πελεσι ποτε Νικολο να ηπογραφο δ[ια] λογου τους |¹¹ με το να μιν ιξεβρουν να γραφουν η οπιυ βεβεονουν οσανοθεν
 |¹² Ήοάννης Δαρμάρος βεβεόνο τά άνωθεν
 |¹³ Ιωάννης Φατζέας βεβεόνο τά άνωθεν
 |¹⁴ Παναγηοτης Κασηματης βεβεονο τά άνωθεν
 |¹⁵ Νικολάκυσ Σανιανο<ς> βεβεονο τα ανοθεν
 |¹⁶ παπα Θεοδορής Ποτιρις βεβεονο
 |¹⁷ πα<πα> Παυλος Καριδης βεβεονο

|¹⁸ πα<πα> Μανόλις Στρατιγός βεβεονο
 |¹⁹ παπά Νικολός Καρίδης βεβεόνω
 |²⁰ Θεόδωρος ιερέυς Καρίδης βεβαιώνω
 |²¹ Θεόδωρος ιερέυς Καρίδης ύπογράφω διά τόν αδελφόν μου μην ήξ[ευ]ρον|²² τας να
 γράφη ό όποϊος στέργει τά άνωθεν
 |²³ Παναγιωτης Καριδης βεβεονο
 |²⁴ Ιοάνης Στρατηγος Καρίδης βεβεονο
 |²⁵ παπα Γεόργης Σοφιος βεβεονο
 |²⁶ παπα Κοσμάς Παυλακης βεβεονο
 |²⁷ πα<πα> Κοσμας Λεονταρακης βεβεονο
 φ.3r
 |¹ παπά Πε<τ>ρος Καλοκερνος βεβεονο
 |² Νηκολος Καλοκερνός βεβεονο
 |³ παπα Δημητρις Κομινος στεργο
 |⁴ παπα Παναγιωτης Περλεγγης στεργω
 |⁵ πα<πα> Γεωργης Αρόνης στεργω τα άνωθεν
 |⁶ Παρθενιος ηρευς Ανδορονικος στεργο τα ανοθε<ν>
 |⁷ Μανολης Ανδορονικος στεργο τα ανοθε<ν>
 |⁸ Έμμανουήλ πρώην ιερέυς Μυλανεζως βεβαιώνω
 |⁹ Μανόλης Πατρύκος ύπογραφω
 |¹⁰ Παναγιότη<ς> Τριάρχη<ς> ποτε Γεώργη
 |¹¹ Θεόδωρος ιερέυς Καρίδης παρακαλεμένος από τον Αθανάσι Κα|¹²στρισο μήν
 ήξεύροντας νά γράφη ό όποϊος στέργει τά άνωθεν

**3. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
 2β/Εγγραφο 2 [Ανακατανομή των εισοδημάτων των Venier σε
 νέους δικαιούχους], 08.08.1797**

φ.1r

[Libertà]

Eguaglianza

No 6

Cerigo 1797 8 Agosto anno primo della Libertà Ionic[a]

Li Cittadini Emannuel Cassimati, Emmanuel Stai, Giorgio Macher[ioti] |² ed
 Emmanuel Caluci subaffituali delle Rendite della familia |³ compartecipe Venier
 sopra l'isola di Cerigo |⁴ Alla Municipalità Provvisoria dell'isola stessa.

Avendo, cittadini, li nominati subaffittuali assunte la subaffittanza delle ^{|5} suddette Rendite per anni quindici, col peso di contare anticipatamente un'annua ^{|6} Ralta di Tallari Veneti Mille cinquecento e deci, e l'importar delle spese occor^{|7}se per una sol volta ascendenti ad altri Tallari cinquantaquattro £ 8:16:13:2 ^{|8} e nel momento che devono in conformità del proprio contratto prestarsi a ri^{|9}mettere la 2nda anticipata Ralta, onde non cadere nell'alternative del contratto ^{|10} medesimo, essendo veneti in juria scuoprire il genio di molti zelanti loro concitta^{|11}dini disposto a voler che corra questa subaffittanza, piuttosto che a conto loro ^{|12} particolare per conto della Patria commune, animati dal zelo di tal sentimento ^{|13} e intenti a preferir volentieri in ogni incontro il bene universal della patria ^{|14} ad ogni loro particolare vantaggio, risparmiando ogni maggiori cura a suoi concit^{|15}tadini sopra questo proposito; offrono egli la spontanea assoluta rinuncia del ^{|16} loro contratto a conto della Patria, alla giusta inderegabile condizione di essere ^{|17} indennizzati di ogni responsabilità di padente dall'ottenuto contratto, e redintegrati<o> ^{|18} de'sofferti esborsi ed aggrarj.

Rassicurata così la Municipalità Provvisoria di Cerigo della volontaria ^{|19} offerta di detti subaffittuali avranno questi giusto motivo di lusingarsi, che ^{|20} prima che sia la essi presa ingerenza nell'istante esazione delle sopra^{|21}nate Rendite, e l'abbia provvisto alla rimessa della 2nda anticipata Ralta ^{|22} che dev'essere contata al Zante o a Corfù entro il Corrente mese d'Agosto, ^{|23} avranno essi rilette le risoluzione che saranno prese sopra la punte loro ^{|24} offerta a dovuta norma delle loro direzioni, che non devono mai disona^{|25}re dal timore del loro contratto.

^{|26} Salute e Fraternità

^{|27} Emanuel Kasimati

^{|28} Emmanuel Stai

^{|29} Gio Macheriotti

^{|30} Emmanuel Caluci

^{|31} addì sopra detto

Presentata: dal cittadino Giovanni Macheriotti agente ^{|32} per sè, e per nome di rimanenti subaffittuali ^{|33} suddetti alla Municipalità Provisoria di quest'^{|34}isola, ove letta e la cadauno ben intesa ^{|35} decretta, che cov mand<a>ti in forma sicuo chiamate le quattro Commisioni distrettuali dell'isola ^{|36} per esser loro comunicato il tenore della medesima, per li principali di questa Città affine.

^{|37} Liuvry Pressidente

^{|38} addì 9 detto

|³⁹ Turno estesi mandati di chiamata relativamente al sujesto atto, e spediti per la sua intrazione

|⁴⁰ addì 10 detto

|⁴¹ Comparsi gl'individui componenti le quattro distrettuali Commissioni, e varj abitanti di questa Città, à quali |⁴² reso vostro il tenor della sujestata Memoria risposero, che nel costante gener[ale] desiderio, che le Rendite tu [...] |⁴³ di quest'isola correr debbano per conto Pubblico, con la dosi la Popolazione rivolgere al [...] General Gentil[i]

φ.1v

|¹ dalle sole decisioni [...] dipender dovrà il destino delle dette Rendite, [δυσ. λ.] |² medesimo potrà per essere facilitata l'[δυσ. λ.] degl'affittuali

|³ Liuvry Presidente

**4. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
3/Εγγραφο 1 [Αποδείξεις του Δημόσιου Ταμείου Κυθήρων],
07/08.09.1798**

φ.1r

Confessiamo noi infrascritti membri della Commission Centrale di |² Cerigo da questa Cassa Nazionale le altre scritte summe di talari venti |³ quattro gli cadauno gli mesi Prairial, e Messidor.

|⁴ Cerigo li 21 Fruttidor anno 6to Repubblicano

|⁵ Teodoro Stati

|⁶ Nicolò Levuni

|⁷ Gio Paulo D'Antonj

|⁸ Confesso io sottoscritto Segratario di questa Commission Centrale d'aver ricevuto |⁹ da questa Cassa Nazionale l'altre scritta summa di Tallari sedeci gli mesi |¹⁰ di Praireal, e Messidor. Cerigo li 21: Frutidor anno 6to Repubblicano.

|¹¹ Giovanni Cassimati.

|¹² Confesso io sotoscritto assistente del Segretario di questa Commission Centrale d'aver |¹³ ricevuto da questa Cassa Nazionale talari veneti sei per li mesi di |¹⁴ Praireal, e Messidor. Cerigo li 21: Fruttidor anno 6to Repubblicano.

|¹⁵ Nicolò Levunj

**5. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
4/Εγγραφο 1 [Κατάστιχο Πολιτικού Δικαστηρίου Κυθήρων],
17.08.1797**

[Εξώφυλλο]

Libertà

Eguaglianza

2

13

Libro citazioni

Maneggio del Comitato di Giudiciario Civile della Municipalità Provvisoria |² di
Cerigo

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

No. 1 una

Cerigo 30 Thermidor ammo primo della Libertà Citterea 17 Agosto 1797 |² Veneto
Stile

|³ Papà Giorgi Massello quondam Papa Pero citato per il Ministro di Carbonades
Giacomo |⁴ Massello per quest'oggi, come per Relagione, d'innanzi questo Comitato
di | Giudiciario Civile.

[...] ⁵²⁰

Cerigo li 10 7bre 1797 G.S. anno primo della Libertà Citterea

[...]

Per il Ministro di Livadi Manoli Triarchi |² Il Cittadino Panagioti Zanne quondam
Giorgi Dazeri non comparso

|³ Al Cittadino Emmanuel Mormori quondam Georgio, che implora il laudo [n]ella |⁴
propria Scrittura di domanda in seri in Confronto suo prodotta |⁵ in tutto e per tutto
come in essa salvis, e nelle spese.

**6. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
5/Εγγραφο 1 [Κατάσταση δημοσίων εσόδων-εξόδων],
15/16.05.1798**

φ.1v

⁵²⁰ Παρεμβάλλονται άλλες παράγραφοι οι οποίες δεν μεταγράφηκαν, οπότε η αρίθμηση αφορά μόνο όσα μεταγράφονται και αρχίζει από την αρχή της κάθε παραγράφου.

Cerigo li 25 Floreal anno 6to della Repubblica Francese una, e indivisibile

Stato delle Pubbliche Rendite Terzarie di frumenti di comun, comunanze, e Bombacere, affitti di vigne, alberi, Livelli, ed altro dell'anno 1797 |² riscuose dal cittadino Zorzi Stai Riscuotitore destinato dal cittadino Vice Console di Francia Liuvry.

|³ Cittadino Riscuotitore suddeto [δυσ. λ.]

|⁴ Per la Rendita delle Terzarie dell'anno suddeto ascendenti a moneta: 1374:} una nette della porzione di |⁵ Bombacere spettanti al pubblico estimatore, come rissulta dal relative libro dell'anno stesso, che a piastre |⁶ due e mezza per cadauna misura, prezzo stabilito da questa Municipalità Provvisoria, fanno pias|⁷tre No 3435: parà 16: moneta veneta col zecchino a L. 22, e Tallari veneti a due per zechino |⁸ dodici mille cinquecento novanta sei: 9-----12596.9

|⁹ Per quella degli affitti di vigne, alberi, Livelli, ed altro, come rissulta dal libro d'affitti del Quin|¹⁰quennio corrente, e da appostazione in Tesoreria de fissi Livelli, moneta veneta ut supra cinque |¹¹ mille quattrocento ventisette:1-----5927.1

|¹² Per pena del x:ci per % sopra monete: 1039 di Terzarie di frumento non pagate entro il preevito termine |¹³ misure di frumento cento trè sete: cinque, e due quinti che col prezzo suddeto fanno moneta veneta ut supra | novacento ciquanta due: 9-----952.9

|¹⁴ Per pena dal x:ci per % sopra 7630: ½ moneta Regolata d'affitti, e Livelli non pagati entro il termine |¹⁵ oresctivo, moneta veneta quatro cento sessantasei: 6---466: 6

|¹⁶ Suma: 19442.5

φ.2r

|¹ Cittadino Riscuotitore controscritto all'incontro [δυσ. λ.]

|² 2 Brumaire. Per contate al cittadino Janni Agrimani quondam Giorgi piastre sedeci per quattro castrati corisposti in approvvigiamiento ento del |³ Brich Francese Mondovi del Capitano Bonevi giusto ordine di questo Vice Console di Francia Liuvry di questo giorno che fanno |⁴ moneta veneta cinquanta otto: 13-----58.13

|⁵ Brumaire. Per contate al cittadino Segretario di questa Municipalita Provvisoria questo ordine del giorno ... Brumaire piastre |⁶ Turchesche no 66, che fanno moneta veneta duecento quaranta due -----242

|⁷ 18 detto. Per spese incontate per l'accomodamento dal pubblico fontico piastre no 12, e per mercede del misuratore dei |⁸ dei formenti piastre No 9 giusto ordine del cittadino Vice Console di Francia Liuvry, che fanno moneta veneta settanta sette----77

|⁹ 12 Nivoso per contate nella cassa di questa Tesoreria Nazionale in ordine a lettere 7 Vendemiaire [δυσ. λ.] del cittadino A. Gentily |¹⁰ Generale di Divisione scritte a questo Vice Console di Francia Liuvry moneta veneta due mille seicento novantacinque giusto ri|¹¹cevuta di Tesoreria-----2695

|¹² 18 detto. Per contate al cittadino Colonello G. Dantonj Comandante di quest'isola piastre no 40 dipendentemente da ordine dello stesso |¹³ comandante del di 18 Nivoso, ed innerentemente a lettere del cittadino A. Gentily Generale di divisione scrette li 10 Frumaire, |¹⁴ che fanno moneta veneta cento quaranta sei: 14-----146.14

|¹⁵ 4 Piovoso. Per misure 4{5 di frumento corrisposte a questa veneta truppa per supplemento del loro spesato per tutto il mese |¹⁶ di Gennaro questo ordine del cittadino Vice Console di Francia Liuvry, e relative Ricevute de'capi di compagnie, moneta veneta |¹⁷ quarantaquattro:4-----44.4

|¹⁸ 11 detto. Per contate nella cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di Tesoreria moneta veneta seicentotrenta otto-----638

|¹⁹ 13 detto. Per misure 24{4 ed 2{8 di frumento corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni otto questo ordine del |²⁰ cittadino Vice Console di Francia, e relative Ricevute de'capi di compagnie, moneta veneta duecentoventisei: 10-226.10

|²¹ 20 detto. Per misure No 30{4 di Frumento corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del cittadino Vice Console |²² di Francia e relative Ricevute de'capi di compagnie, moneta veneta due cento ottanta una----281.2

|²³ Detto. Per contate nella Cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevura di Tesoreria No. ottocento cinque cento otto -----858

|²⁴ Primo Ventoso: Per misure No:150 { 10 [...] di frumento corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del |²⁵ cittadino Vice Consoloe di Francia e relative ricevute de'capi di compagnie moneta veneta: duecento settantasette -----277

|²⁶ Detto: Per contate nella Cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di [...] Tesoreria moneta veneta novecento ventiquattro-----924

|²⁷ 10 detto: Per contate nella cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di Tesoreria moneta veneta: ottocento ottana-----880

|²⁸ 11 detto: Per conoscere 30{1 ed 3{4 di frumento corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del |²⁹ cittadino Vice Console di Francia, e relative Ricevute de'capi di compagnie moneta veneta duecento settanta sette-----277

|³⁰ 15 detto: Per contate a [Ja]nni Prinea Luzi piastre No:55 per dodici castrati 10 somministrati alla pubblica fregata la Brana |³¹ [... del] cittadino Vice Console di Fra[n]cia [...] l'ordine del cittadino A. Gentily Generale di divisione moneta veneta due cento una: 14-----201.14

|³² 21 detto: Per contate [...] di frumento corrisposte [a questa Veneta T]ruppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del cittadino |³³ [Vice Console di] Francia, e relative Ricevute [de'ca]pi di compagnie moneta veneta due cento settanta sette--277

|³⁴ Detto. Per contate nella Cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di Tesoreria moneta veneta milleseicentodieci uno-----1611

|³⁵ 30 detto. Per contate nella Cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di Tesoreria moneta veneta: tremilletrecenta quarantaquattro-----3344

|³⁶ Primo Germinal: Per misure 30{2 ed 6 di frumento corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni [dieci giusto ordine del] |³⁷ cittadino Vice Console di Francia e relative Ricevute de'capi di compagnie moneta veneta duecentosettantanove:1-----279:1

|³⁸ 11 detto. Per piastre No 75 parà 24 [corrisposte a questa Veneta Truppa] per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del cittadino vice Con|³⁹sole di Francia, e relative Ricevute di capi de'compagnie moneta veneta duecento settanta sette-----277

|⁴⁰ 21 detto. Per piastre No 75 parà 22 corrispoto a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del cittadino |⁴¹ Vice Console di Francia, e relative Ricevute de'capi di compagnie moneta veneta: duecentosettanta sette-----277

|⁴² Primo Floreal: Per piastre No 73 parà 35 corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del cittadino |⁴³ Vice Console di Francia, e relative Ricevute de'capi di compagnie moneta veneta duecento settanta:17----270.17

|⁴⁴ 10 detto. Per contate nella Cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di Tesoreria moneta veneta ottocento ottanta-----880

|⁴⁵ Detto. Per contate moneta Lira 360 alli cittadini Demetrio Stae Pubblico estimatore, Antonio Paulini scrivano, Giulio Cassimati |⁴⁶ scontro della cancelleria, ed al fante di camera giusto ordine del cittadino Vice Console di Francia, che fanno moneta veneta cento sessan|⁴⁷ta cinque-----165

|⁴⁸ 11 detto. Per piastre No 69 parà: corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci giusto ordine del cittadino Vice Console |⁴⁹ di Francia, e relative Ricevute de'capi di compagnie moneta veneta duecentocinquanta quattro:14--
-----254.14

|⁵⁰ 15 detto. Per contate tallari veneti No 52, al cittadino Zorzi Stai pubblico Riscuotitore delle pubbliche Rendite per di lui mercede |⁵¹ giusto ordine del cittadino Vice Console di Francia, che fanno moneta veneta cinquecentosettanta due-----572
 |⁵² Detto. Per contate nella Cassa di questa Tesoreria Nazionale giusto Ricevuta di Tesoreria moneta veneta milleottocentoottanta due:14-----1882.14
 |⁵³ 21 detto. Per piastre No 67: parà 32 corrisposte a questa Veneta Truppa per loro spesato di giorni dieci ordine del cittadino |⁵⁴ Vice Console di Francia, e relative Ricevute de' capi di compagnie moneta veneta duecentoquaranta otto: 12-----248.12
 |⁵⁵ 25 detto. Rimaste ancora inesate moneta Veneta milleduecento settanta: 10-1270.10
 |⁵⁶ Sùma moneta Veneta: 19442.5

**7. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
 7/Εγγραφο 1 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τις τιμές των
 γεωργικών εργαλείων], 15.10.1797**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

No 20

Οί πολίται όποϋ σινθέτουν ταῖς σινοδίαις τῶν τεσάρων ντιστρέτων |² Ποταμοϋ, Καστρισιάνικα, Μηλοπόταμο, καί Ληβάδι |³ πρός την Μουνιτζηπαλιτά Προβιζόρια Τζηρίγου

Σᾶς εἶναι γνωστόν, ὃ πολῖται, πῶς εἶναι ἄλλο τόσον ἀναγκαία διά |⁴ τήν γεωργικόν τά εἶδι τοῦ σιδίρου, ἀτζάλε, ἥ ἄγναφου πετζήο όποϋ ὅλοι |⁵ οἱ γεωργοί μεταχρηρίζονται δηά είσοδήματα, ὅσον εἶναι ἐκύνα τῆς πρότης |⁶ χριάς διά τίν ζοήν τόν ἄνθρώπον, ἄλεῶς τούτοι οἱ ἄνθρωποι δέν ἤμπο|⁷ροϋν νά ζήσουν χωρίς τήν γεωργικίν α[σχο]λία από ταῖς αἰτίαις όποϋ θέλει κάμει |⁸ να ἀπαρατηθῇ ἡ τοιαύτη τίμηση, καί τοσοῦτον ὀφέλημα τέχνη εἰς τούτον |⁹ τόσον εἶναι, ἡ ἀχορταγιά τῶν ἀργαστηριαρέων, οἱ ὠπιοι ἔχοντες ἀδιόριστον |¹⁰ ἔλευθερίαν να δήνουν τήν τιμήν εἰς τά αὐτά ἤδη, καί μήν ἔχοντας παν|¹¹τελῶς σηνήδησιν, ἔφεραν τήν αὐτήν τιμήν εἰς τῶσον μεγάλην ἀκμήν τίν |¹² σήμερον ὠποϋ δέν εἶναι πλέον εἰς κατάστασιν οἱ πτοχοί γεωργί νά ὑπο|¹³φέρουν τό βάρος τις, ἀλλά στεναχοριμένοι ἤπρέπι νά ἀφίσουν ἀδοϋ|¹⁴λευτον τίν γῆν, καί ἡστεριμένοι τῆς ζωοτροφίας όποϋ αὐτή πλουσιοπαρό|¹⁵χος διήδη, νά ἀπεθάνουν, ἥ διά νά ἀποφίγουν τόν θάνατον νά ἀπα|¹⁶ρατίσουν την πατρίδα τους διά ||νά|| εϋρουν τίν ζωήν ἀνάμεσα εἰς πλέον φι|¹⁷λανθρώπους πραματευτάδες.

Διά νά ἀποφίγομεν τοῦτα τα διό ^{|18} μεγάλα κακά ὡπου ἀνα[μφ]ηβόλος, θέλουν ἀκολουθίση ὃ πολῆται, ^{|19} ἡμεῖς κυνιμένοι ἀπό ||χρεος μας|| ομου δε ||ἀπό|| θλιβεράς καί παραπονετικάς φο^{|20}νάς ὅλλου του λαοῦ τον τεσάρων ντεστρέτων ὁποῦ ἐπημελοῦντε τιν ^{|21} γεοργικύν, ζυτοῦμεν ἀπό τον ζήλον σας, καί προμηθιά σας, να γένι ^{|22} δια τα αὐτά ἤδη μία δικέα κατάστασιν ὁποῦ ἐκουδίτη του πραγ^{|23}ματος τοῦ ἕνα μέτριον κέρδος, καί τοῦ λαοῦ μίαν πρεπουμένιν ^{|24} ἀλάφροσιν. Ἀνάμεσα εἰς ὅλλα ἐκύνα ὁποῦ με τόσιν ἐπιμέληαν, ^{|25} φρόνισην ὡς καλή πατριοτε ἐδιορήσατε καί ἐπροβλέψαται ἕως ^{|26} τιν σήμερον διά το κυνόν ὄφελλος καί καλόν, καθῶς το ὠμολογοῦ^{|27}μεν, τούτη ἡ πρόβλεψης θέλη τελιώση τιν εὐτηχίαν τοῦ [λ]αοῦ ὁποῦ τον ^{|28} κάμνη να χέρεται ἡ ἐλευθέρα δημοκρατική [δ]ιοίκυσις · ἡγεία ^{|29} καί σέβας.

^{|30} Φραγιά Κασηματη ποτέ Μηλ[ά]νο, Κοσμα Ραφτά

φ.1ν

^{|1}κης ποτέ Γεωργη, Νηκολός Καλήγερος ποτέ πα||πά||, Φρα^{|2}τζεσκος Εγι παπά Ἀντόνης Ποτήρης ὑπογράφο δια ^{|3} ονομα τους μην ηξευροντας να γραφουν.

^{|4} Παναγιωτης Σοφίος βεβεόνο ὅς ἀνόθεν δια το πετζι ^{|5} και δια το σιδερ<ο>

^{|6} Εμμαν

^{|7} Παναγιώτης Ζαννε ποτε Γεῶργη

^{|8} Νικολας Αρόνι ποτε Κωστατῷ

^{|9} Κωστατῷ Σάμηο ποτέ Αντόνι

^{|10} Παναγιωτη Πρηνέα ποτέ παπα

^{|11} Βρετός Φρήλικος τοῦ Αντόνη

^{|12} Γεώργιος ἱερεὺς Καλοκερνος παρακαλεμένος ἀπο τους ανοθεν με το ^{|13} να μην ἡξεβρου να γράφου.

^{|14} Ἰωάννης ἱερεὺς Στρατηγός παρακαλεμένος ἀπό τον Γεώργι Καρίδη προεστό ^{|15} τοῦ Μιλοποτάμου, ὑπογράφω διὰ ὀνομά του μίν ὑξεύροντας να γράφη

^{|16} Ἰωάννης ἱερεὺς Στρατηγός ὑπογράφω

^{|17} Παναγιῶτις Μεγαλοκονόμος ποτέ Ἰωάνι

^{|18} Ἰωάννης ἱερεὺς Στρατηγός παρακαλεμένος ἀπό τόν Γιάννη Ζερβῷ πότε Μιχάλη ^{|19} ὑπογράφω διὰ ὀνόμα του μίν ὑξεύροντας να γράψη

^{|20} Παναγιώτης Καφίρες ποτε Δημητρου υπογράφω

^{|21} Ἐνορία τοῦ ἀγίου Μηνᾶ εἰς χορίο Λογοθετιάνικα ^{|22} ὅλλοι ἡ ενορία θέλου<ν> και στεργου<ν> τά ανοθε<ν>

^{|23} παπά Γεωργης Σοφιος παρακαλεμένος ἀπό τους ενοριτας ^{|24} μου ὑπογράφω διὰ ὀνωμά τους μην ηξεύροντας αὐτί να γραφου<ν>

|²⁵ παπά Μανώλης Πρινέας παράκαλεμένος από τούς ενώρίτας μου υπογράφω |²⁶ δηά
ωνόμα τους μην ήξεύροντα αυτή να γράφου<v>.

|²⁷ παπά Παναγιώτης Φαρδουλης περήκαλο τα ανοθεν

|²⁸ Κοστατής Κουκουλις περικαλο τα ανοθεν

|²⁹ παπά Μιχαλης Τριφίλλης περικαλο τανοθε

|³⁰ Γιάνις [Μ]ελιτάς περικαλό τανοθε

φ.2r

|¹ [...] κη ποτέ Γεωργη Νηκολός Καληγερος ποτέ πα||πά|| |² Φρατζέσκο εγο παπά
Άντονης Ποτήρης ύπογρά[φω] |³ δια όνομα τους μην ίξεύβροντας γραφου

Libertà

Eguaglianza

Cerigo li 15 8bre 1797: Veneto. Stile anno primo della Libertà Citterea |⁴ la
Municipalità Provvisoria di Cerigo

Udito il Rapporto formale oggi proddotto le dalle Commisioni distrettuali
dell'isola a |⁵ a nome della Popolazione [...] del contado, col quele esponendo
l'eccedenza de'|⁶prezzi di Generi molto necessarj di ferro, azziajo, e curame crudo,
riddotta |⁷ attualmente in se'estremo grado, che nella miserabile costituzione di questi
abitanti |⁸ impossibilitando l'acquisto, proddur certamente deve o l'abbandono intiero
della |⁹ più onorevole, preziosa, e necessaria arte dell'agricultura, o alcuno un più
onorevole, preziosa, e un necessaria arte dell'agricultura, o alcuno un somno |¹⁰
nocivo degrado, implorano un'energico provvedimento[o], e trovando segue della
maggior |¹¹ attenzione, e riflesso l'esposizione stesse, che abbracciano una materia la
più inte|¹²ressante dietro però il più maturo esame prestato all'agromento stesso, ed
alle circos|¹³tanze tutte dello stato fisico, e commerciale dell'isola, e l'informazioni
prese sopra li Generi |¹⁴ stessi attualmente esistenti; In nome del popolo sovrano
concordemente decreta, e |¹⁵ stabilisce:

Che li prezzi di Generi enuncciati correr debbano per ora, e fin'a nuove
deli|¹⁶berazioni ne'seguenti ragguagli, trasgredendo li quali con aperto, o quovis modo
colte |¹⁷ sono modo nelle rendite di essi, rilevato che sia, sarà soggetto il trasgressore
all'irre|¹⁸versibile pena di piastra dieci applicate alla Cassa Nazionale per condotta
volta

|¹⁹ Ferro grezzo a parà venti l'occa

|²⁰ detto in platina a parà venti due l'occa

|²¹ acciajo a parà quaranta l'occa

|²² curame crudo a parà trenta [[...]] l'occa

Che dunque avesse qualsivoglia quantità di detti Generi, sia in dovere di in
tarli |²³ ne'suddetti prezzi, e di non occultarle, o dipositarli all'oggetto stesso in Case
altrui, altri|²⁴ menti non solo saranno colti di contrabbando gl'occueltati Generi, una
soggetto pure il |²⁵ Proprietario alla pena di piastre dieci, alla quale soggiaceranno
anche li depositarj.

Che niuno estrar possa dell'isola la minima quantità de'Generi stessi, mentre
|²⁶ in caso diverso, altre e che'saranno devoluti di contrabbado colti che sicuo in
contraffazione |²⁷ saranno pur li trasgressori soggetti alla [δυσ. λ.] di piastre dieci, alle
quale saranno sogg|²⁸ etti egualmente anche rilevata che sia posteriormente la
contraffazione.

Che minu'altra estrazione dall'isola possa eseguirsi sentenza licenza di questo
|²⁹ Comitato di economia in pena di piastre cinquei.

|³⁰ Liuvry Pressidente

|³¹ Stai Comitato Civile

**8. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
7/Εγγραφο 2 [Διαμαρτυρία των Κυθηρίων για τη φορολογία του
καπνού], χ.χ.**

φ.1r

Ελευθερύα

Ήσότης

5.

Ἡ πολύτες κάτηκη Κυθύρον κάτοθεν ἡπογεγραμένη |² ἤς τους πολήτας ὁποῦ
φορμάρουν την Μουνητζιπαλητά Προβισορια |³ τοῦ ἡδύου τόπου

Μέ τό νά ἐβρυσκόμαστε ἔως τόρα καταβεβλημένη ἀπό τήν ἀπερασμέ|⁴ νην
τηρανηκήν ἐξουσίαν βάνοντας τό ἀπάλτο τοῦ νταπάκου εἰς τοῦτο |⁵ τό δυστηχησμένο
νησύ θαρεμένη πρός τό παρόν εἰς την ἐπιθη|⁶ μητήν ἐλευθερίαν ὁπού ἡ κρατεοτάτη
ρεπούπληκα τῆς Φραντζας |⁷ μάς ἐχάρησε προστρέχομεν δακροηδός ἐνόπηον τοῦ
πολύτου Βύ|⁸ τζε Κονσόλου Γεοργίου Λεβούνη πρεσητέντε, καί ἐνοπηον τῆς αὐτῆς |⁹
Μουνητζηπαλητάς παρακαλόντας τους νά σηνοδεύσουν θερμός εἰς |¹⁰ τόν πολύτην Α.
Γεντυλή Γενεράλη δυβηζηονάριο τοῦ Λεβάντε ὅτη |¹¹ εἰς τό ἐξῆς νά ὑθελεν προστάξει
νά ἀσηκοθή αὐτό τό ἀπάλτο διά |¹² ἀλάφροσιν ἐμάς τόν δυστηχυσμένον κατύκον
ἐτούτης τῆς νήσου |¹³ ὁπού ἐός τόρα ἡποφέραμεν τόσον δυά τό ἀδηάκρυτον κέρδος
ὁπού |¹⁴ ὁ αὐτός ἀπαλταδόρος κάμνη εἰς τήν πούλησιν, ὅσον καί δυά τήν κα|¹⁵ κήν

πηότητα τοῦ ταπάκου ὁποῦ ἡμπορή νά εἶναι βλαβερός εἰς τήν ἡγί¹⁶αν τόν ἄνθρωπον;
ἐλπίζομεν ὅτι θέλομεν ἡσακουστή εἰς τήν αὐτήν |¹⁷ ζήτησιν ἀπό τήν ἔντροτον
μεγαλοψηχίαν του, καί ἐμῆς δέν θέλομεν |¹⁸ παύση εἰς τό νά παρακαλοῦμεν δυά τήν
στερέοσιν καί αὐξουσιν τῆς |¹⁹ ρεπούπληκας τῆς Φράντζας ἐλευθεροτρία μας καί διά
τήν ἡψοσιν τόν |²⁰ πλέον μεγαλύτερον βαθμόν τῆς ἀξίας ὁποῦ εἶναι πρέπουσα εἰς τό
ἡποκυ|²¹ μενόν του;

|²² Ἀπό ταυτης Μηχάλης Τρίς βεβεονο τα α<νω>θεν

|²³ Ἰωαννίς Μπαρμπαρίγος βεβεονο τα ἀνοθεν

|²⁴ Τζώρτζης Μεταξάς βεβεῶνο τά ἄνοθεν

|²⁵ Γεώργιος Λεβούνης βεβαιώνω τά ἄνοθεν

|²⁶ Τζανίως Γαβαλας βεβεονο τα ἀνωθεν

|²⁷ Ἰοάννης Δαρμάρος βεβεόνο τα ἀνοθεν

|²⁸ Νικόλαος Μορμορις βεβεονο τα ἀνοθε

|²⁹ Ἀτονος ἡερεας Καλιανέσης βεβ<εο>νον τανοθεν

|³⁰ Ἀναστάσης Τζουανακης βεβεονο τανοθεν

|³¹ Φραντζέσκος Δουρεντες βεβεονω τα ἀνοθεν

|³² Παναγηοτης Κασηματης βεβεωνω ως ἀνωθεν

|³³ Μανέας Λιναρδράκης Τζιριγότης βεβεών τα ἄνωθεν

φ.1ν

|¹ Ἰωαννης Φατζέας βεβεονο τά ἀνωθεν

|² Μανόλις Μεταξας βεβεον τα ἀνο||θεν||

|³ Γεοργιος Λεονταρακις βεβεονο τα ἀνοθεν

|⁴ Νικόλος Καρατελις βεβε<ο>νο τα ἀνοθεν

|⁵ Γερασιμος ἱερεύς Πρινέας βεβεόνο

|⁶ [[Ἀνδρέας Κασιμάτης]]

|⁷ Νικόλαος Λεβουνης

|⁸ Τζορτζης Στάης βεβεονο τα ἀνοθεν

|⁹ Ἰωαννης ἱερεύς Καλούτζης βεβαιῶνο |¹⁰ ως ἄνοθεν

|¹¹ Δρακως Πάτερως βεβαιώνω οσανοθεν

|¹² Τζόρτζης Δημόρις βεβεόνο τα |¹³ ἄνοθεν

|¹⁴ Κύριλλος ἱερομόναχος Στάης βεβαιώνω τά ἄνωθεν

|¹⁵ Μακάρηως ἱερωμόναχως Δουρέντες βεβεών |¹⁶ τα ἀνωθεν

|¹⁷ Δράκος Σανιάνος βεβεόνο τα ἀνοθεν

|¹⁸ Ἀθανάσιος Προτοψάλτης βεβαι<ώνω> τα ἀνοθεν

|¹⁹ Francesco Stai affirmo
 |²⁰ Παπασταματης Ασπιοτης βεβεονο ος αν<ω>θε[v]
 |²¹ Σοφρο[νιος] ηερευς Σταθις βεβεονο τα ανοθεν
 |²² Γεώργιος Τιτάκης βεβεονο τά άνωθεν
 |²³ Zaneto Pozzi affirmo
 |²⁴ Giani Virinò ficie la Croce †
 |²⁵ Γεωργιος υερεας Ψαρος βεβεονο τανοθε
 |²⁶ Μανιός Σφακιανός βεβεόνο τα άνωθεν
 |²⁷ Γιόργις Κόεις βεβεόνο τα άνωθεν
 |²⁸ Ίωάνις Κηριακης βεβεονο ος ανοθεν
 |²⁹ Δημητριος Καρβελάς βεβαιώνω |³⁰ τά άνωθεν
 |³¹ Αντώνιος Δαρμάρος βεβαιών τά άνωθεν
 |³² Μανολις Κασιματοις βεβεονο τα άνωθεν
 |³³ Ανδρέας Κασημάτης βεβαιώνο
 |³⁴ Χρήσανθως Παστός
 |³⁵ [...]γιος Δαρμάρος παρακαλεμένος |³⁶ [...] Νικολον Καρβελα τά ανοθεν |³⁷ γράψω
 διά λόγου του μήν ιξεύροντας |³⁸ νά γράφη, όστις βεβαιώνει τά άνωθεν
 |³⁹ Α[γουστής] Στάης βεβαιώνο ός άνωθεν
 |⁴⁰ Αναγ<ν>οστις Τζορτζάκης βεβεονο
 |⁴¹ Θεοδορης Βρετος βεβεονο
 |⁴² Αντώνιος Δαρμάρος ύπογραφω |⁴³ παρακαλεμένος από τον Γιόργο Σοτίργο |⁴⁴ ό
 όποιος βεβαιώνει τά άνωθεν
 |⁴⁵ Ίωανις Μπαρμπαρήγος ιπογράφω διά το |⁴⁶ Τζορτζι Πρεβελεγάδο ο οποιος
 βεβε|⁴⁷όνι τα ανοθεν
 |⁴⁸ Γεωργιος Τιτακης υπογράφω διά όνομα τοϋ Χαρα|⁴⁹λάμπη Νταπόντε ό όποιος
 βεβαιώνει τά άνωθεν
 |⁵⁰ Ίοάνις Μαυροστάτις γράφο δια το Σπιρο |⁵¹ Στρατο βεβεονι τα ανοθεν
 |⁵² Παναγιότης Τζάννες γράφω δια όνομα του πα|⁵³τερα μου Γιοργις Τζαννες
 βεβαιώνο ως άνο|⁵⁴θεν
 |⁵⁵ Ιοάνις Γαβρίλις ύπογραφο και βεβεο|⁵⁶νο
 |⁵⁷ Ζαχαρίας Μαυρομάτις ηπογραφω δι<α> |⁵⁸ το Μανολι το Κριτικακη με το νά μήν
 ηξευρει να γρα|⁵⁹ψ<ει>
 |⁶⁰ Γεώργιος Λεβούνης ύπογράφω διά τόν |⁶¹ Παναγιότι Κατελούζω, μήν |⁶²
 ήξεύρωντας αυτός, ό όποιος βε|βαιώνη

|⁶³ Νικόλαος Μόρμορις ηπογραφο δια τον Αν|⁶⁴τονι Φατζέα-Νέσκε ποτε Τζορτζη μήν
ηξευροντας |⁶⁵ αυτος ο οποιος βεβεονι

|⁶⁶ Μακάρηως ιερωμόναχως Δουρέντες παρα|⁶⁷καλεμαίνως απο των Γηάνη Καντηώτο

|⁶⁸ ποτέ Τζώρτζη μαί τω να μην ηξεβρη να γρα|⁶⁹φη ο οπήως βεβεώνει τα άνωθεν

|⁷⁰ Σοτήρης Διακουλάκης παρακαλεμέ|⁷¹νος από τον Γιάνι Ταμπάκη μια τω να |⁷² μήν
ηξεύρι να γραφι ο ωπήως βεβεώνι τα |⁷³ άνωθεν

φ.2r

|¹ Παναγος Σταης βεβεονο τα ανοθεν

|² Αντόνιος Κλάδος βεβεόνο τά άνωθεν

|³ Δημήτριος Σταης βεβεονο ος άνωθεν

|⁴ Αντόνιος Κλάδος [[διά]] ύπογράφο δια τον |⁵ Γιόργη Σκορδίλη, ό όποϊος βεβεονι τά
άνωθεν

|⁶ Μανέας Ληναρδάκης ύπογράφο διά τόν Μενεγέτο |⁷ Σοτήρχο ό όπήως βεβεώνη τα
άνοθεν

|⁸ Μανέας Ληναρδάκις ύπογράφο διά τον Γιαννάκη Πρε|⁹βελεγιάδο ό όπήως βεβεόνι
τά άνωθεν

|¹⁰ Αντονιος Φατζέας βεβεονο

|¹¹ Νικόλαος Στάης βεβεόνι

|¹² Θεόδωρος ιερεύς Καρύδης βεβαιώνω

|¹³ παπα Αντρέας Αρώνης βεβε<ο>νο

|¹⁴ Γεωργιος ιερεις Καλοκερνος βεβεωνο

|¹⁵ παπα Σπηρος ιερεύς βεβε<ώνω>

|¹⁶ παπα Μάρκος Μασελος βεβε|¹⁷ονο

|¹⁸ παπα Μανολης Νοταράς βεβαιώνω

|¹⁹ Ιωαννης ιερεις Στρατηγος βεβεονο

|²⁰ Παναγιωτης Καρύδης ποτε |²¹ Δημήτρη

|²² Εμμανουήλ ιερεύς Φατσέας |²³ βεβ<ε>ονο

|²⁴ παπα Παναγιώτης [δυσ. λ.] βεβεωνω

|²⁵ Πέτρος ιερεις Καλοκερνος |²⁶ βεβεονο

|²⁷ Εμμανουήλ πρώην ιερεύς Μαλάνος βεβαιώνω

|²⁸ Γεώργιος ιερεύς Καλοκερνός βε||βε||ωνο

|²⁹ Ηόάνης ιερεις Καλοκερνος βεβ<ε>ονο

|³⁰ Γεοργης Πετροχιλος βεβεονο

|³¹ Άθανάσις Κέντροτῆς ποτε πα||πα|| βεβεονον |³² ός άνωθεν

³³ πα||πα|| Μανολις Παυλακις βεβεονο
³⁴ Γεώργης ι<ε>ρευς [δυσ. λ.] βε|³⁵βεονο
³⁶ Αναγνώστης Δη βεβεόνο τά ανο|³⁷θε
³⁸ Αναγνώστης Φαρδούλης βεβεωνι |³⁹τα ανοθε
⁴⁰ παπα Μιχαλις Σαμιος βεβεονο ταν|⁴¹οθε
⁴² παπα Γεοργις Αρονις βεβεονο το ανο|⁴³θεν
⁴⁴ Γεόργιος υρευς Αρονις του [δυσ. λ.] βεβεονο |⁴⁵ος ανοθε
⁴⁶ Παναγηοτης Αναγνωστης Φ<α>ρδουλης βεβεονο τα ανο|⁴⁷θεν
⁴⁸ Παρθενιος ιερομοναχῶς Ανδορο|⁴⁹νικος <βε>βεονο τανοθε
⁵⁰ Γεοργιος Σανιανιανος βεβεονο
⁵¹ Παναγηοτις Τζιάναις ποτε Γεόργυ βεβεονω τα άνοθε
⁵² παπα Μιχαλι<ς > Σαμιος υπογραφο δια τον |⁵³ [δυσ. λ.] μιν ιξεβρωντας να γραφι
[δυσ. λ.] βεβεονο
⁵⁴ Νηκολο Καλοκερνο βεβεονο τα ανοθεν
⁵⁵ Πανάγος Γαπράλος βεβεονο τα ανοθεν
⁵⁶ Αντονιος υρε<α>ς Φατζεας βεβε|⁵⁷ωνο ος ανοθεν
⁵⁸ Ίωαννης η<ε>ρομοναχός Σεμητεκολος [...]
⁵⁹ πα||πα|| Γερωνη||μ||ος Πετροχηλος
⁶⁰ Αντονιος Φατζέας παρακαλεμένος να |⁶¹ ήπογραψο διά ονομα τοῦ Γεοργίου
Πετρο|⁶²χηλου μην ήξευροντας να γράφι
⁶³ Νικολαος Σανιανος βεβεονο τα άνοθεν
⁶⁴ Ανδρεας Κασημάτης διά ονομα τοῦ Αντονη |⁶⁵ Καληγερου τοῦ πα<πα> Μανέα μήν
ήξέβροντας νά γραφι
⁶⁶ παπα Άντονης Μασελος βεβεονο τα |⁶⁷ άνοθεν και δια ονομα του μαστρό Για-
|⁶⁸[ν]η Ροδήτη μήν υξεύροντας να γρα|⁶⁹φη ο οποίος βεβεόνη
⁷⁰ Πέτρος ιερεύς Μασελος βεβεονο
⁷¹ Ιοαννης ιερευς Χαρατζας βεβεωνον
⁷² Παναγιότις υρεας [δυσ. λ.]

φ.2ν

¹ Νικόλαος Σταις παρακαλεμένος |² από τόν Στέφανο Γλιτζό ποτέ Στελιανό |³ καί από
τόν Παναγιότι Άρόνι ποτε Μα|⁴νόλι καί από τον Παναγιότι Βατικι|⁵ότι τοῦ Κυριάκου
να ύπογράψο διά |⁶ λόγου τους ι οπιυ βεβεόνουν ός ά|⁷νοθεν
⁸ Γεώργιος ιερεύς Καλοκερνός παρακαλεμέ|⁹νος από τον Κοστα<ν>τῆ Βιάρων νά |¹⁰
ήπογρά|¹¹ψό διά λόγου του με τό να μήν ήξερι

|¹²Σοφρόνηως ηρευς Σταθης παρακαλεμενος |¹³ απο τον Γηανη Κασηματη ποτέ Μανόλη |¹⁴ καί απο τον Κοσμα Βηαρο ποτε Μηχαλη |¹⁵ καί από τόν Μανολη Αρονη του Λαμπρου |¹⁶ καί απο τον Γεωργη Σκλαβο ποτε Μηχαλη |¹⁷ να ηπογραψο δια λογου τους μην ηξευρο|¹⁸ντας να γραφουν η οποίη βεβεονουν

|¹⁹ Α<υ>γουστής Στάης παρακαλεμένος από τόν Δημήτρι |²⁰ Καλοκερνό τοῦ παπα Λέου, Παναγιώτης Μανέας |²¹ ποτε Γεωργη Τριάρχη, Γεώργη Φατζέα |²² ποτέ Γιάκουμο, Γιάννης Αντρόνηκος τοῦ Αθανάση |²³ Γεώργη Φατζέα ποτέ Γιάκουμο, καί Παναγιώτη |²⁴ Κασιμάτη ποτέ Δημήτρι Πορταλαμίου καί ὑπο|²⁵γράφω διά ὄνομά τους μίν ιξεύροντας αὐτή |²⁶ να γράφουν οἱ ὅποιη βεβαιώνουν ὅς ἀνοθεν

|²⁷ Ἀντονιος Λαζαρετος βεβεονο τα ανο||θε||

|²⁸ Γεώργιος ἱερεὺς Σοφίος παρακαλεμέ|²⁹νος από τῶν Ιὸᾶνι Σμιτεκολω ποτε Νικο|³⁰λῶ καί ἄπό τῷ Μανόλι Σαμιο καί από το |³¹μαστρο Θεόδωσι Ἀρόνι ποτε παπᾶ καί από |³²το Θεοδορί Ἀρόνι του Μινᾶ καί από τόν Κονσταντί Σάμιο ποτε Αντονι μιν ιξεύρον|³³τας να γράφουν ὑπογράφο διά ονω|³⁴μα τους στέργουν τα ανοθεν

|³⁵ Ανδρέας Κασημάτης παρακαλεμένος από |³⁶ τοῦς Δημήτρι Κασημα[τ]η ποτε Μηχάλη, Λούρέ|³⁷τζο Κασημάτη ποτε Τζορτζη, Λουρέτζο Κασημά|³⁸τη ποτε Νικολό, Θεοδορί Λεοντζήνη ποτε Δυμή|³⁹τρι, Μανόλη Λεοντζήνη τοῦ Γιοργάκυ, Αντό|⁴⁰νη Φατζέα τοῦ Γιόργι, Θεοδορί Βενέρη ποτε |⁴¹παπα, Νικολό Καλήγερο ποτε παπα, Αντόνη Σκλά|⁴²βο ποτε Μηχάλη, Ανδρέα Κοντολέο ποτε παπα |⁴³ Γιόργη να ηπογράψο διά λόγου τους μέ τό |⁴⁴νά μήν ηξέβρουν νά γράφουν οἱ ὅπη στέρ|⁴⁵γουν καί βεβεόνουν τά ἄνοθεν

|⁴⁶ Τζορτζις Δαρμαρος βεβεον ὅς ανοθεν ἀκομι |⁴⁷ παρακαλεμένος ἄπο τον Γιόργι Κασηματι |⁴⁸ ποτε Μανολι, Γιανι Κοντολεο του παπα Θεοδору |⁴⁹ Παβλο Σιμυτεκολο Ποστομο ποτε Παβλο |⁵⁰ Γιανι Κασιματη ποτε Λουρέντζο, καί Αναστα|⁵¹σι Αρονι ποτε Γιοργι να υπογραψο δια λογου τους μίν ι|⁵²ξεύροντας αυτι να γραφουν ἡ ὅπίυ βεβεονουν ος ανοθεν

|⁵³ Ληνάρδος Βητζαμανος βεβεόνο

|⁵⁴ Ιωανης ιερομοναχος Σεμητεκολος βεβεωνο |⁵⁵ τα ||α||νοθε κε ηπογραφο δηα τους κατοθε Α<ν>το |⁵⁶ νη Κασηματη ποτε Γ<ι>αν||ν||η Γ<ι>αννη Καλοκε|⁵⁷ρνο ποτε Κηρηακο Α<ν>τοννη Κοτολειο του |⁵⁸ [δυσ. λ.] Βρετο Τζανε ποτε Γ<ι>αννη Σταματ|⁵⁹η Αροννη ποτε Παναγηοτη Τζορτζη [δυσ. λ.] |⁶⁰ του Θεοδора και Τζο<ρ>τζη <Μ>πελεση ποτε |⁶¹ Γιροννημο και οπου μην ηξερο<ν>τας να γραφουν |⁶² βεβεώνου<ν> τανωθε

|⁶³ [δυσ. λ.] βεβεονο

|⁶⁴ Παναγιωτης [δυσ. λ.] παρακαλεμένο|⁶⁵ς από τον Νικολακην Λεοντζίνι απ|⁶⁶ο τον Γιωργι Δευτεργο ποτε Μαρκου |⁶⁷ και Δημιτρι [δυσ. λ.] ποτε Μα|⁶⁸νολη να υπογραφο δηα λογου τους

|⁶⁹ Αντονιος Φατζεας παρακαλεμένος από τον |⁷⁰ Γιοργί Πιτζηνί ποτέ Μηνά και Θεοδορί Πετρ|⁷¹οχίλο ποτε Δημίτρι καί Λοτοβίκο Καλίγερο, καί |⁷² Μανολη Καρατελί ποτε Διμίτρι καί Μανόλι [δυσ. λ.] |⁷³ [δυσ. λ.] ποτε Δημίτρι καί Νικολο Φατζεα ποτε |⁷⁴ Αντρεα, και Αντονι [[Καλιγερο]] ποτε Μαρκο [δυσ. λ.] |⁷⁵ Αντρουλιλέτζο του Γιανι ή οπίη μην ήξευρον|⁷⁶τας με εκαμαν νά γράψο δια ονομα τους.

|⁷⁷ Γεοργιος Παουλυνης βεβεονο καί |⁷⁸ ήπογραφον ος ανοθεν ακομη
φ.3r

|¹ καί διά ονομα του Κοστα<v>τη [δυσ. λ.] |² ποτε Θοδορη Σταβρανο [δυσ. λ.] ποτε Γ<i>ανή [[...]] Γ<i>ανη Χαιρετα ποτε Μαρκου |³ Κον<σ>τα<v>τη Τραβασαρου ποτε πα||πα|| Βαλερη|ο<v> ή όπ<i>η μην ηξεβροντας να γραφου<v> |⁴ βεβεονου<v> τα ανοθεν

|⁵ Νεοφιλος ιερομοναχος Σαμιος βαιβεόνο

**9. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
7/Εγγραφο 3 [Εγκύκλιος στρατηγού Antoine Gentili], 19.10.1797**

φ.1r

Libertà

Equaglianza

li 19 8bre 1797 Veneto Stile Recepta

No 25

Circolare

Della Municipalità Provvisoria di Zante

Ai Cittadini delle Municipalità Provvisorie di tutte le Isole, |² e Terra-Ferma della Provincia del la Veneto Levante

Li 14: Vendemier, Anno primo della Libertà Ionica, 5 Ottobre 1797 Veneto Stile

Cittadini della Municipalità Provvisoria di Cerigo!

L'aurora della Libertà è già risorta-Gloria alla immortale tra le Re|³pubbliche riconosciamo per nostri la Patria, e i poteri. Il nome Greco |⁴ dissepolto dal suo originale splendore cessò di giacere sicurato. Possiamo |⁵ vantarlo: possiamo immitarne gli orgogliosi suoi voli e possiami farlo sotto |⁶ il prezioso titolo sotto il vessillo inondante della civil Eguaglianza.

Approfittiamone Cittadini Zante ve ne ofre a tutti l'eccittamento più ⁷ puro-
 Zante poi rivoglie a voi Cittadini la protteste della più commosa ⁸ sensibilità per le
 cordiali espressioni colle quali vi siete afrettati di preve⁹nirlo colle sue lettere. Se
 fummo accumulati da secoli ad una reciproca ¹⁰ Servitù, esercitiamo la questo punto
 con relativa intelligenza la nostra ¹¹ reciproca Sovranità. Sono le nostre posizioni le
 stesse, preziochè i ¹² stessi i nostri prodotti il nostro Commercio Corrispondente,
 eguali i nostri con¹³fini i pericoli, le distese, i nostri bisogni tutti indistinti: I nostri
 Padri, i ¹⁴ Linguaggi, i nomi, la Religione, i costumi nostri tutto ci fa conoscere, che
¹⁵ non apparteniamo, che ad una sola famiglia e che in una sola famiglia ¹⁶ ci
 conviene riunira. Il più soare dei vincoli ci stringa sotto il regno ¹⁷ giustissimo della
 Legge. Noi vi abbracciamo, come fratelli la questo mo¹⁸mento, e vi invitiamo ad una
 eguale espansione. Intrepidi sulle immo¹⁹bili basi della più sempolosa Democrazia,
 ne ci esibiamo seguoci, né ci ²⁰ proponiamo esemplari. Eguali tutti, tutti indipendenti,
 Liberi tutti, e tutti ²¹ Amici sia il solo commune interesse la guida al centro della
 nostra riddu²²

φ.1v

zione. Possa eserri caro l'invito! Possano essere i nostri voti felici²tati! Possiamo Noi
 ottenere il dono d'una ricconoscenza proporzionata alla ³ Nazione, e all'Eroe, che ci
 rigenera, e ci protegge.

⁴ Salute, e Fraternità

⁵ Generale Gentily Amministrazione

⁶ Luigi Proporimo Segretario Municipale

**10. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
 7/Εγγραφο 4 [Διακήρυξη του Rulhière], 01/02/03.1798**

φ.1r

Li 17 Ventose 24 Febbraio Veneto Stile Recepta

No 54

Republique

Française

Liberté

Egalité

Zante, le 11 Ventôse an 6me de la République Française ² une et indivisible

Le Commissaire du Directoire Executif près l'Administration ³ centrale du
 Département de la Mer Egée.

Aux citoyens composant la municipalité provisoire de Cérigo

Citoyens

Le général Bonarparte n'eut pas plutôt signé la paix qui ⁴ assure à la République la possession des îles ci-devant vénitiennes ⁵ du Levant qu'il s'occupa, sur le champ, des moyens les plus prompts ⁶ de les organiser, conformément aux lois françaises. Il les divisa ⁷ d'abord en 3 départements. Le premier est celui de Corcyre ⁸ et a pour chef-lieu Corfou. Le second est celui d'Ithaque, qui a ⁹ pour chef lieu l'île de Céphalonie. Le troisième enfin est celui ¹⁰ de la Mer Egée, dont l'île de Zante est le chef lieu. Et dont

φ.1v

l'île de Cerigo fait partie telle est la division géographique ² des îles en départements.

Le général ne se borna point à cette mesure, il nomma ³ aussitôt trois commissaires qu'il envoya au nom du Gouvernement ⁴ dans chacun de ces départements, chargé de leur porter les ⁵ institutions républicaines.

Je suis, citoyen, l'un de ces commissaire pour le Dépar⁶tement de la Mer Egée. Je n'ai pas perdu un moment pour ⁷ remplir l'objet de ma mission, et je suis à Zante depuis deux ⁸ mois, mais sans avoir pu jusqu'ici trouver l'occasion de vous ⁹ instruire des intentions paternelles du Gouvernement, croyez, ¹⁰ citoyen, qu'il n'a pas tenu à moi de le faire. Croyez encore ¹¹ qu'il ne tiendra pas à moi que je ne me rende bientôt au milieu

φ.2r

de vous pour vous y porter nos institutions et nos lois, vous ² assurer au nom et sous la garantie du gouvernement que vous ³ êtes français, et serez pour toujours le nœud qui vous unit ⁴ à la grande nation. Je vous autorise, citoyen, à faire de ma ⁵ part, cette déclaration à vos concitoyens. Je m'estimerai heureux si elle ⁶ peut contribuer à rassurer et encourager les bons et prévenir les mauvais ⁷ que le temps du désordre est passé. La République ne compte au nombre ⁸ de ses vrais enfants que ceux qui travaillent au bonheur de leurs con cit⁹oyens, chacun dans la place qu'il occupe dans la société.

Le Citoyen Rose, chef de l'état-major de la division du Levant, ¹⁰ m'a renvoyé, ces jours derniers, vos deux lettres au général, dont l'une ¹¹ en date du 21 et l'autre en date du 28 frimaire, relatives aux ¹² événements qui se sont passés dans votre île, et aux inquiétudes que ¹³ vous inspirent le pirate Scatulli. Le Citoyen Rose m'assure par sa ¹⁴ lettre qu'il vous enverra des troupes françaises dès qu'il y en aura ¹⁵ à Corfou de disponibles, et ne me dit rien ni sur le nombre ni sur

φ.2v

le temps auquel il pourra vous les faire passer. Tout ce que je puis [|]² prévoir, c'est que la garnison ne sera pas aussi forte que vous [|]³ l'aviez craint, si l'on en juge par celle de Zante, qui n'est pour le moment [|]⁴ que de 200 hommes. Je puis encore vous rassurer sur un autre point. [|]⁵ La nourriture et l'entretien des garnisons ne sont point à la charge [|]⁶ du citoyen mais aux frais du Trésor public; la seule chose indispensable sera que vous fournissiez des logements aux officiers et [|]⁷ provisoirement, jusqu'à ce qu'il soit près d'autres mesures, de coucher [|]⁸ aux soldats.

Quant à l'objet principal de vos lettres, je ne puis y résoudre [|]⁹ qu'en vous engageant à conserver, autant qu'il dépendra de vous, en [|]¹⁰ bonne intelligence, qui n'aurait jamais dû être rompu entre l'autorité [|]¹¹ civile et militaire. Avant peu et dès que je pourrai me rendre à [|]¹² Cerigo, vous aurez des lois qui vous traceront la limite des pou[|]¹³voirs civils et militaires, et dont l'exécution vous assurera le [|]¹⁴ serment et la tranquillité à votre pays.

[|]¹⁵ Salut et Fraternité

[|]¹⁶ Rulhière

**11. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
7/Εγγραφο 5 [Διακήρυξη του Rulhière], 05/06/07.02.1798**

φ.1r

Libertà

Equalianza

Per la installazione dell'amministrazione [|]² municipale della comunnnali Zante [|]³ e da tribunale

No 61

17 Pluviôse an. 6to

No 3

Cittadini!

Sarà certamente un'Epoca memorabile nei fasti [|]⁴ dell'isola di Zante, divenuta, libera, quella in [|]⁵ cui avrete ricevuto le prime istituzioni [|]⁶ repubblicane. Noi vi apportiamo quest'oggi l'organizzazione delle Amministrazioni Civili; [|]⁷ e dei Tribunali, secondo la forma costituzionale, [|]⁸ colle istruzioni, e colle leggi, che le dirigeranno [|]⁹ nelle loro funzioni. Ringraziatene dunque [|]¹⁰ il Governo Francese; e se vi arriverà mai di [|]¹¹ essere inginoti, e sconoscenti verso di lui, ricordate in [|]¹² allora quali eravate, prima ch'egli vi arruolasse [|]¹³ nel numero de'suoi cittadini, e ciò che

dapo siete ^{|14} voi divenuti. Ricordatevi, che in luogo d'un ^{|15} Giudice solo, sentenza altra regola che la sua volontà, ^{|16} sentenza altro oggetto, che il suo interesse, egli vi à ^{|17} fornito di Leggi; di Leggi tali che il Magistrato, ^{|18} il quale ne è l'organo, non à più volontà propria, ^{|19} e si trova da esse incatenato, prima che egli ^{|20} possa loro sottomettere il Cittadino.

In luogo di essere spinti, al delitto, da un ^{|21} Governo ancora più corruttore, che non fosse ^{|22} indolente, voi avete oggi d[...]uzioni, l'oggetto ^{|23} delle quali è piuttosto [preven]ire il delitto, che ^{|24} di punirlo. Io vi parlo [...] Giustizia di Pace, ^{|25} sempre conciliante, e sempre paterna. Voi avete ^{|26} la instutizione dei Giuri, che protegge l'innocenza, ^{|27} e conforte equalmente il corporale.

φ.1v

Ella cittadini, dal momento in cui voi avete ^{|2} queste Leggi, cessino gli odj; la sete della vendetta ^{|3} si estingua; i Partiti spariscano: Non più ^{|4} propotenza per chi si sia: La legge sola è il potere.

Se taluno di voi sarà minacciato da un più ^{|5} forte o più ardito, e forse anche abituato alla ^{|6} colpa, non ripulsi l'insulto col, vendicarlo. Dica ^{|7} a se stesso: esiste una Legge, ed accorra all'ombra ^{|8} sua prottetrice: cosi del pari, se mai esisteze un ^{|9} cospevole, che non fugga: Egli troverà, nella Legge, ^{|10} delle forme tutelari; e soprattutto un'Egli non ^{|11} resista: aggraverebbe il delitto coll'oppotrizione, ^{|12} e allora, contro ogni suo storzo, la Giustizia intessibile ^{|13} lo arrivarebbe.

Cittadini: Voi vedete quest'oggi, in mezzo a ^{|14} voi una porzione della nostra armata, di quella ^{|15} armata, che à rovesciato i Troni Dei Rè, i quali ^{|16} andirono di cospirare contro le Repubblica, di quella ^{|17} armata, che conta altrettanti Eroi quanti uomini ^{|18} nelle sue Linee, cosi dolci nella Pace, e presso ^{|19} i loro concittadini, che terribili nella Guerra, ed ci ^{|20} [...]ici. Essi vengono ad assicurare la vostra ^{|21} tr[...]à interna, ed sterna. Il loro prime ^{|22} giu[...] è è stato di rimere nelle Battaglie e ^{|23} l'anno adempito. Il secondo è stato di far ^{|24} rispettare nell'interno le Leggi, la Libertà, la ^{|25} proprietà del Cittadino. Essi lo adempriranno egualmente

φ.2r

Nel momento, che siete per dimettervi dal ^{|2} vostro esercizio è ben giusta, Cittadini Municipali, ^{|3} una considerazione, che vi riguarda. Voi non ^{|4} potrete meglio adempire egli oggetti della ^{|5} vostra destinazione. Collocati nel posto più ^{|6} ordino, sentenza scrota di Leggi [...], in momenti ^{|7} della più incerta fluttuazione politica avete statto ^{|8} uno sforzo degno dei vostri talenti, e degli animi ^{|9} vostri

coll'avervi acquistata l'approvazione della ^{|10} Repubblica, della quale come suo organo ò la ^{|11} compiacenza di assicurarci in suo nome.

Cittadini Magistrati-Non è già per ^{|12} trattenermi sui vostri grandi doveri, che rivolgo ^{|13} anche a voi parola. Lo che vi sono scolpiti ^{|14} nel cuore. Lo che la Giustizia, il disinteresse, ^{|15} l'imparzialità, e l'amore saranno le guide dei ^{|16} vostri Giudizi, e delle vostre funzioni. Vi parto ^{|17} solo un'istante, per dichiarare, che le vostra ^{|18} destinazione è figlia della confidenza nel ^{|19} vostro merito, che il vostro esempio può esser ^{|20} commune ad ogni, buon Cittadino, e che l'^{|21}esercizio costante delle vostre virtù è il mezzo ^{|22} solo per assicurarsi per sempre l'inestimabile ^{|23} Tesoro dell'Pubblica stima, e della Nazionale ^{|24} riconoscenze.

^{|25} Rulhière

**12. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
7/Εγγραφο 6 [Κανονισμός του Υγειονομείου Κυθήρων], χ.χ.**

φ.1r

Istruzioni per la ^{|2} Comissione di Sanità

Nº 57

1. ^{|3} La Comissione di Sanità sarà composta da quattro membri ^{|4} chiamati Comissarj, e di un Segretario.
2. ^{|5} I Comissarj componenti l'amministrazione della Sanità avranno ^{|6} le ispezioni, che sono proprie di quell Comitato, estendendole non ^{|7} solo in questo Porto di Capsali, ma anche in quelli di Avlemona, ^{|8} di Potamò, e di tutte l'altre Rive dell'isola.
3. ^{|9} Tutti i Bastimenti, e Barche di contumacia gli sono soggetti.
4. ^{|10} I Comissarj medesimi avranno di più a seguitare le regole qui ^{|11} sotto descritte.
5. ^{|12} Da Comissarj suddetti ognuno dovrà sortenere la pressidenza per ^{|13} una decade in turno secondo l'ordine del Catalogo, che venirà sta^{|14}bilito della Comissione, conciliando sempre anche il Porto special^{|15}mente di Avlemona, ove dovrà uno di essi sopra negliare.
6. ^{|16} Il Comissario di decade avrà solo il dovere, ed il peso di ri^{|17}cevere giornalmente le deposizioni, e di pressiedere a tutte le ^{|18} funzioni della Comissione in modo di esser ne responsabile.

7. |¹⁹ I Commissarj medesimi destinaranno anche i proprj deputati ne |²⁰ Porti di [[Avlemona]] Potamò, e Milopotamo.
8. |²¹ Ad ognuno di questi deputati sarà fissato provvisoriamente |²² i tre quarti di quarto esigerà dà Costituti giusto la Tariffa con |²³ dovere di rinversare l'altro quarto nella Cassa della Comissione |²⁴ di Sanità, spedindo sempre alla medesima li Costituti stessi sotto |²⁵ responsabilità.
9. |²⁶ Ogni giorno quinto, e decimo della decade si ridduranno tutti |²⁷ Commissarj per riunire la resa che'conti dell'amministrazione del |²⁸ decadario.
10. |²⁹ La Comissione sarà legalmente composta di trè.
11. |³⁰ In detti sedute si prenderanno le deliberazioni relative alle con |³¹ correnti si stabilirà, si stabilirà a tenor delle leggi vigenti, e |³² come anche sarà dichiarato la contumacia, che dovranno fare i |³³ Passeggieri e mercanzie che fossero capitale nei cinque giorni si

φ.1v

si rilasciaranno parimenti gl'ordini per quel passeggeri e merci |² che dovessero essere rimessi in libertà.

12. |³ Tutto quello, che verrà deliberato, sarà trascritto in Registro, |⁴ e firmato da tutt'i Commissarj presenti.
13. |⁵ Il Commissario di decade, ed il Segretario un potranno sotto la |⁶ loro responsabilità firmare altri ordini che quelli saranno stati |⁷ deliberati dalla Comissione.
14. |⁸ Avrà la facoltà il Commissario di decade in caso di urgenza |⁹ di convocare straordinaria Commissione, e di disporre intanto |¹⁰ immediate degl'ordini interinali.
15. |¹¹ Il Segretario sarà guardato dalla Comissione, quale potrà |¹² egualmente dimetterè colla pluralità de'voti.
16. |¹³ La Comissione di Sanità corrisponderà secondo la portata degl'|¹⁴afferi colla Comissione Centrale, ed in caso di bisogno coll'|¹⁵amministrazioni del dipartimento.
17. |¹⁶ Sarà fatta una copia giornaliera dei Costituti di Bastimenti, |¹⁷ e Barche sopra un libro separato, che sarà sempre esporto, |¹⁸ et a disposizioni di tutti i Cittadini.
18. |¹⁹ Di questi Costituti si farà aver giornalmente una Copia |²⁰ alla Comissione Centrale.

19. |²¹ Si dovrà formare della Commissione un Catalogo di tutte le |²² Barche dell'isola, in cui sia spiegata la loro portata, le loro |²³ denominazioni, i loro Proprietarj, e Carabochiri, o C[a]pit[a]nj servi |²⁴ sono Bastimenti, e questo Catalogo sarà spedito in copia a |²⁵ lume della Commissione Centrale, e dell'amministrazione del dipar|²⁶timento.
20. |²⁷ Qualunque viaggio, che fossero per intraprendera le medesime, do|²⁸vranno assoggettarsi alla Commissione sotto responsabilità dei loro |²⁹ direttori.
21. |³⁰ Qualunque Patrone di Barca, Capitano di Bastimento, o altre |³¹ persone, che azzardassero contravvenire con sbarchi clandestini |³² di persone ed effetti, sulle coste dell'isola, la Commissione di Sanità |³³ avrà la facoltà di punirli a senso delle leggi vigenti, che non si |³⁴ trovassero in opposizione alle presenti istruzioni; Il sentenziato però |³⁵ avrà luogo all'appellazione al Tribunale Criminale del dipartimento quale

φ.2r

quale potrà o confermare, o diminuire la pena.

22. |² Saranno tenuti alla più estesa responsabilità tutti i patroni di Bar|³che, e Capitanj di Navigli di pergere alla Commissione di Sanità i più |⁴ ingenui Costituti rapporto alla salute dei rispettivi luoghi, dai quali |⁵ saranno provenienti.
23. |⁶ Qualunque fosse il primo, che avvertisse la Commissione di Sanità di |⁷ qualche sviluppo di mal contagioso nè luoghi circonvicini della Morea, |⁸ sarà prenciato con Piastre dodici dalla Cassa Centrale, verifficato però |⁹ che sia il male coll'esposizioni in iscritto della Commissione di Sanità.
24. |¹⁰ La Commissione di Sanità verserà da decade in decade nella Cassa |¹¹ della Commissione Centrale tutto il soldo, che rittrará dal quarto de'|¹² Costituti, ed altri atti tutti giusto la Tariffa, per cui sotto sua rispon|¹³sabilità si farà render conto il più esalto dal Segretario, che [[che]] |¹⁴ [...] sarà destinato.
25. |¹⁵ Il numero de'Guardiani sarà fissato dalla Commissione di Sanità, |¹⁶ quali esigeranno le mercedi, che vengono assegnate colla Tariffa, |¹⁷ inibita ogni altra sorta ad essi di utili sotto qualunque titoli di |¹⁸ Regalia, o altro prefesto, ed in caso di contravvenzione la Commissione |¹⁹ irremissibilmente coreggerà il Reo; qual numero de'Guardiani sarà |²⁰ significato alla Commissione Centrale per l'approvazione.

26. |²¹ La Comissione di Sanità esercitarà in se'stessa tutte le sue analoghe |²² funzioni, ma se per urgenza volesse formare qualunque altra regola |²³ o disciplina non avrà valore, ed effetto sentenza che sia approvata della |²⁴ Comissione Centrale.
27. |²⁵ Nei casi, nei quali il bisogno lo richiedesse, si valerà della forza |²⁶ armata, ricercando ciò al Cittadino Comandante.
28. |²⁷ In tutte le differenze, che fossero per nascere frà contumacianti, la |²⁸ Comissione di Sanità supplirà verso di essi all'ufficio di Giudice |²⁹ di Pace.
29. |³⁰ La Comissione di Sanità non potrà fare alcun Proclama sentenza |³¹ che sia rimesso agl'esami della Comissione Centrale.
30. |³² I Guardiani della Comissione di Sanità saranno sulla loro man|³³canze puniti ad arbitrio della Comissione medesima, che potrà |³⁴ secondo la gravità della colpa di metterli del loro ufficio sempre |³⁵ salva contro di essi la procedura Criminale, che il caso loro meritassi.
31. |³⁶ Sarà in dovere il Comissario di decade di visitare almeno una |³⁷ volta entro la decade della sua residenza il Lazzaretto, e verificare se |³⁸ tutto è in regola, e conforme alle disposizioni di Sanità nulla di meno |³⁹ la Comissione potrà relativamente a quest'oggetto prendere la determi|⁴⁰nazioni, e farà li passi, che credera conveniente.

31

φ.2v

32. |¹ Sarà tenuto il Comissario di decade solo di ricevere le deposizioni |² de'Bastimenti arrivati col Segretario, e sentenza la presenza di alcuni |³ altro individuo, eccettuati però li suoi Commembri; o le figure Pubblico |⁴ che vi hanno un'ispezione direttor<e>.
33. |⁵ Sarà nominato dalla Comissione di Sanità un Capitanio di Lazzaretto |⁶ colla notiffica sempre della Comissione Centrale, e coll'appanaggio |⁷ provvisorio del quarto dei Costituti di Capsali, cui dovrà assistere, |⁸ e coll'altre utilità stabilite colla tariffa.
34. |⁹ Ezzo Capitanio di Lazzaretti é chiamato a far eseguire l'aerazione |¹⁰ a sventolamento degl'effetti, e merci secondo il mettodo delle leggi |¹¹ disponenti nella grave materia, il tutto sotto l'immediata di lui |¹² responsabilità.

35. |¹³ La mercanzie suscettibile di morbo contagioso provenienti dalle |¹⁴ scale della Morea tosto che siano munite di attestati di Consoli o |¹⁵ agenti della Repubblica Francese di essere di proprio proddotto del |¹⁶ Paese, saranno sottoposte a giorni sette di contumacia, ed a giorni |¹⁷ quattordici quelle, che fossero prive di siffatte attestazioni, e cosi |¹⁸ egualmente i Passeggieri dovendo ciò servire di risserva per ricono|¹⁹scere se le merci, o altri effetti, che seco loro avessero, siano o ne'|²⁰ di provenienza dell'alto Levante per opponervi gl'opportuni prov|²¹vedimenti.
36. |²² Nelle provenienze dalle Scale, ove non sono Consoli, o agenti pa|²³tranno supplire agl'accennati documenti ed proprio giuramento e |²⁴ quello del Caradochiro.
37. |²⁵ Quelli, che sorpassassero le predittore regole saranno obbligati a |²⁶ far una contumacia di venti giorni, salvo di aumentarla se |²⁷ venisse conosciuta la loro vera provenienza.
38. |²⁸ Li Passeggieri dovranno il giorno dopo il loro trasport[o] al Lazza|²⁹retto lasciar visitar i loro effetti dal Capitanio del Lazzaretto, che |³⁰ farà separare tutti li nuovi soggetti al contagio.
39. |³¹ Se mai riconoscere il Capitanio in questi effetti delle merci, o sia |³² effetti nuovi provenienti dall'alto Levante, possa la Comissione |³³ sopra la sua informazione dare gl'ordini, che sieno spurgati |³⁴ separatamente, e col periodo di giorni venti almeno.
40. |³⁵ Li Passeggieri, che ad onta del giuramento fossero riconosciuti pro|³⁶venienti dall'alto Levante, dovranno dopo li sette giorni passati |³⁷ scontare la loro contumacia relativa alla loro provenienza, ed il |³⁸ Carabochiro condannato ad una pena di cinquanta Tallari.
41. |³⁹ D'ora innanzi la personalità degl'espurgatori delle merci de'Lazzaretti |⁴⁰ dovrà esser destinata dal Mercante interessato nelle merci stesse.
42. |⁴¹ Se vi sono più Mercanti interessati avranno a restare i espurgatori |⁴² alla scielta del Raccomandatario del Bastimento.

43 il

φ.3r

43. |¹ Il numero degl'espurgatori sarà sempre disposto secondo le leggi, e la |² pratica della Comissione di Sanità, quale determinerà in proporzione |³ alla quantità delle merci.

44. ^{|4} Se i Proprietarj vorranno costituirsi in espurgatori delle loro merci, ed ^{|5} effetti potranno farlo.
45. ^{|6} I Passeggieri, che saranno al Lazzaretto, come derivanti dà luoghi sog^{|7}getti a contumacia, ma con Patente nella, il giorno prima di ottener la ^{|8} pratica, saranno obbligati ad aprire le loro particolari Casse o Bauli, e ^{|9} sottoposti ad un profumo in Camera chiusa.
46. ^{|10} Se il luogo della provenienza sarà sospetto i Passeggieri dovranno nel ^{|11} modo stesso sottoporsi a due profumi, uno alla metà della contumacia, et ^{|12} uno il giorno prima della loro pratica.
47. ^{|13} Se il luogo della provenienza sarà infetto, i Passeggieri dovranno ^{|14} sottomettersi a tre' profumi, uno il giorno dell'ingresso nel Lazzaretto, ^{|15} uno il giorno della metà della contumacia, ed il terzo il giorno prima ^{|16} della sortita.
48. ^{|17} I Passeggieri per altro, che provenissero da'luoghi tanto sospetti, quanto ^{|18} infetti, dovranno eseguir anche la Serena, ossia lo sventolamento ^{|19} continuo degl'effetti delle loro particolari Casse, e Bauli sopradetti fino ^{|20} avuto il profumo della meta'di contumacia per quelli, che derivassero ^{|21} da'luoghi sospetti, e dal primo al secondo profumo per quelli, che de^{|22}rivassero da'luoghi infetti.
49. ^{|23} A questi profumi dovrà pressiedere il Capitanio del Lazzaretto sotto la ^{|24} sua responsabilita, che dovranno essere eseguiti dal fante della Comissione ^{|25} di Sanità, che verrà a tal oggetto espressamente spedito.
50. ^{|26} Per cadaun<o> profumo sarà contribuito dai Passeggieri sopradescritti una ^{|27} Piastra al nominato fante di Sanità, che la rinversarà nella Cassa ^{|28} della Comissione, a spese della quale saranno fatti li profumi.
51. ^{|29} In caso, che si abbia a purgare qualche Bastimento appena seguito ^{|30} il suo scarico, si eseguiranno i profumi, e la serena colle regole ^{|31} sopracitate.
52. ^{|32} Sia invariabilmente stabilito, che tutti i Passeggieri provenienti dal ^{|33} Levante, che qui capitaranno con [[Bandera]] Patente sporca, dovranno fare ^{|34} in questo Lazzaretto la contumacia di trenta giorni quelli che avranno ^{|35} la Patente, che contiene un semplice sospetto di mal non verificato, ^{|36} faranno la contumacia di giorni venti cinque, e quei che saranno scor^{|37}tati da Patente nella, la faranno di giorni venti compresi sempre ^{|38} nel numero dei giorni quello dell'entrata, e quello della sortita.

53. ^{|39} Alla medesima contumacia, ed alle stesse discipline, alle quali sono ^{|40}
soggetti i Passeggieri, saranno egualmente sottoposti tutti i Bastimenti, e loro
φ.3v

loro equipaggi con questa differenza però, che quelli, che avranno ^{|2} merci suscettibili
da essere sbarcate, e passate nei Lazzaretti, la loro ^{|3} contumacia non avrà
principio, che dopo lo sbarco totale delle ditte merci ^{|4} nelle mentovati
Lazzaretti, salve sempre però sul proposito delle merci ^{|5} provenienti dal
Levante le disposizioni stabilite di giorni venti per le ^{|6} merci nella, e di
quarantadue per la sospette o infette, che dovranno ^{|7} contarsi dietro lo sbarco
totale di esse nei Lazzaretti.

54. ^{|8} Delle presenti istruzioni sarà preciso dovere alla Commissione di Sa^{|9}nità dare
immediate una copia conforme a questo Commissario del Poter ^{|10} Esecutivo, et
un'altra alla Commissione Centrale per dover essi invi^{|11}gilare all'integrale sua
osservanza sotto responsabilità.

^{|12} Cladi membro delle Amministrazione Central^{|13}e del Dipartimento del Mare Egeo per
il ^{|14} il Cittadino Rulhier Commissario approvatore della Am^{|14}ministrazione

**13. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
7/Εγγραφο 7 [Διακήρυξη του Rulhière], 08/09.05.1798**

φ.1r

22

No :58

LIBERTÉ

ÉGALITÉ

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

A Zante le 19 Floréal de l'6e de la République

Le Commissaire du Directoire Ecécutif l'Administration Centrale ^{|2} du Département de
la Mer Egée ^{|3} aux citoyens composant la municipalité de Cerigo.

Citoyens

j'allais partir pour me rendre au milieu de vous, et vous ^{|4} porter l'organisation
constitutionnelle que je vous avais promise ^{|5} lorsque j'ai appris l'arrivée à Corfou du
citoyen Paris, secrétaire du ^{|6} citoyen Comeyra, commissaire nommé par le Directoire
exécutif, pour ^{|7} l'organisation définitive judiciaire, administrative, et celle des
rapports ^{|8} politiques et commerciaux des départements du Levant, on ajoute encore ^{|9}
que le citoyen Comeyra lui-même est aussi arrivé à Corfou depuis quelques ^{|10} jours.

φ.1v

C'est avec beaucoup de regret, citoyen, que je vous annonce que ² cette circonstance me force à différer mon départ pour Cerigo. Le Citoyen ³ conscient qui ne perdra pas sans doute un moment pour s'occuper de ⁴ l'objet de sa mission, m'appellera probablement près de lui, ainsi que mon ⁵ collègue, et nous ne pouvons pas nous dispenser de nous y rendre.

Mais, citoyen, assurez vous bien qu'il n'y a qu'une raison majeure ⁶ comme l'est celle que je viens de vous dire, qui n'ait pu faire différer mon ⁷ voyage que ce retard ne vous alarme point ! Notre sort n'est plus douteux, ⁸ il n'y a que des perfides qui puissent le supposer. Un commissaire chargé ⁹ d'organiser définitivement ces Départements est envoyé par le Directoire ¹⁰ exécutif, et les soldats français partent aujourd'hui, pour vous porter ¹¹ l'assurance que vous êtes pour toujours nos con citoyens.

Vous avez la complaisance de me faire passer le plutôt possible ¹² les réponses aux questions et aux propositions suivantes, les mémoires sur ¹³ ces divers objets me sont demandés par le Citoyen Paris, dont je viens de ¹⁴ recevoir une lettre qui me confirme son arrivée à Corfou.

Il me demande, au nom du Citoyen Comeyra;

1. un relevé des revenus ¹⁵ et des dépenses du Département et les moyens d'augmenter ceux là et ¹⁶ de diminuer celles-ci.
2. ¹⁷ Une liste raisonnée et estimative des propriétés nationales ¹⁸ en énonçant aussi quel est l'usage qui en est fait actuellement.

φ.2r

3. ¹ un tableau général du commerce d'importation et d'exportation des diverses îles du Département en y spécifiant la quantité ³ de chaque marchandise et les droits qu'elle paie.
4. ⁴ Un état de la population du Département par cantons et ⁵ municipalités.
5. ⁶ Le catalogue de tous les administrateurs, juges du Département.

L'administration du Département, citoyen, aura besoin très instam⁷ment de vos mémoires sur ces objets, afin de pouvoir envoyer le plutôt ⁸ possible son travail général au citoyen Comeyra, faites en sorte de ⁹ les faire passer par le retour du brick. ¹⁰ J'ai remise au général La Salette les lettres que j'ai reçues, relative¹¹ment aux difficultés qu'a éprouvé votre administration pour la subsis¹²tance de la troupe, je ne doute pas qu'il ne prenne des mesures pour vous ¹³ mettre désormais à l'abri de semblables inconvénients.

Je joint ici sous les n° 1, 2, 3, 4, 5 et 6 quelques discours ^{|14} que vous lirez avec intérêt parce qu'ils sont la véritable expression des ^{|15} sentiments du Gouvernement à l'égard des peuples de ces Départements. ^{|16} Vous y remarquerez une proclamation du général La Salette et la copie ^{|17} conforme des instructions du Citoyen Comeyra que le citoyen Paris m'a ^{|18} fait passer. Je vous prie de leur donner de la publicité.

^{|19} Salut et Fraternité

^{|20} Rulhière

**14. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
8/Εγγραφο 1 [Δικαστική υπόθεση Νικόλα Κυπριώτη εναντίον
Βασιλού Βλωϊσσο], 20.08.1797**

φ.1r

1797 Αύγουστου 15

9

Έλευθερία

Ισοτις

Libertà

Equaglianza

Cerigo li 20: Agosto 1797 [δυσ. λ.] alla Liberta

Presentata dell infrascritto Cittadino Nicola Chiprioti unitamente ad altre tre
accon<t>o le medesime ^{|2} C. L'infrascritta Vasilù quondam Manoli Vloisso instando
^{|3} 29 detto

Appar delazione del Primato di Castrissianica Dimitri Chiendrotin d'aver [δυσ. λ.]
presente alla ^{|4} suddetta Vassilù ad hoc

Κάνω ηνσtάνζηα εἰς το προσκυνιtάτο Κριτήριο. Εὐρίσκοτας κάθε πτοχῶς ^{|5}
το δικεόν του. Έπηdί ἐγῶ ὁ πτοχῶς Νικόλας Κυπριώτης ποτε π<a>πά χρε^{|6}οστόντας
μου ἡ Βλοήσοπούλα Βασιλοῦ ποτε μανόλη Βλώησο μερηκά ^{|7} ἄσπρά τόν ἀρηθμῶν·
κάνωντας λογαρίασμῶν ὁ σύωρ Δημητράκις πρ^{|8}ηντζιπάλαις· με τόν σύωρ Τζανάκι
Φατζέα· εἰς το ἀρχοντικόν του αὐτοῦ συ^{|9}ώρ Δημητράκη. Ότη αὐτό το χρέως εὐγενοι
100 τριάντα ὠκτόμυσι γρό^{|10}σια· δια νά τα λάβη ὡς ἂν δύκεον χρέως καί νόμημω.
Κατά τα γράμματα ^{|11} ὡπου ἔχου<v> καμομένα εἰς ἄτα νουδαρηκά γεγραμένα καί
ἄγραφα· εἶπο^{|12}σχόμενοι να δώση το αὐτό χρέως καί δηάφορω.

Γιρεμένη λυπόν ἡ αὐτή Βασιλοῦ διά το αὐτῶ χρέως· να μου τω πληρόσι ^{|13}
καθῶς ἔπρεπε καί κατά τήν τάξι του τόπου ἀποφασίζοντας ὁ ἀφέντης να ^{|14} δώση το
αὐτῶ χρέως · και αρεσtάροντας τήν αὐτή Βασιλοῦ ἡμέρας ὀκτῶ ^{|15} προφασίζοντας

πῶς εἶναι γήναϊκα τῆς ἀφισε να γυρήζι το κάστρω καί λυ¹⁶πόν μι ἔχον τη πῆσε,
 πιγενάμενοι εἰς του αὐτοῦ σιῶρ Δημητράκη το σποίτη¹⁷ και αὐτός ἐργαζόμενως τήν
 ἄνομία ἐβουλεύσαντω κατε μοῦ πονειρά δια νά μου¹⁸ φάγη το ἐδηκῶ μου.
 Εὐρίσκοντας δῖω ψευδομάρτυρας ὅτη πῶς ἔκαμα με αυ¹⁹τή πεδὴ κράτοντάς με εἷς το
 σποίτη του με παραδωνι του σολτάδου καί με βάνοι ρε²⁰στω ἤς τι βάρδηα ἡμέρες 13.
 Ὅμῳς καί εἰς τήν φυλακὴν ἀλλαις 13 κιν²¹δυνευο<v>τας να ἀποθάνω. Τόσω διά το
 ἀδηκο αὐτῶ ὅπου ἐπάσχιζα<v> να κατά²²σκεβάσου<v> · ὥσπερ καί διά το ἐδηκόν
 μου ὅπου ἐμελαῖτου<v> να μου φάνε· Ὅπου ἡ ζω²³ή μου ἡγγισε εἰς θανάτω· καί
 λυπόν μι ἔχοντας τί νά με βωηθίσοι βά²⁴νοντας μεσίτια να εὔγω ἀπεκίνα τα δεσμά.
 Ἀποκρύνωντας ὁ αὐτός ὅτη να²⁵ δόσω 40 γρόσια με ὦλον τω εἵστερω καί να με
 εὐγάλη· καί να ἀφίσω το δα²⁶νιω, ἐγὼ λυπόν μη θέλοντας να του κάμω το θελιμά του
 ἔστηλε εἰς τό σποί²⁷τη μου τροῖς σολτάδους καί μου ἐρίμαξα<v> το τιποταῖς μου· καί
 μου πίραν καί γρῶ²⁸σια, πέντε και μι ἔχο τι πῆσε ἐπίγα ἐγῶ ὁ πτοχῶς καί τὰ ἀσίκουσα
 καί τούτα²⁹ δύνω διά να εὔγω ἀπεκίνα τα κολαστήρια· ζυμιόνοντας με ὅλα αὐτά
 φ.1v

τον ἀριθμόν 183 ἡμισυ γρόσια, ὡπού ταί ἦς καναῖνα δεν εγινε² τηαῦτι ἀδηκία· ὅπου
 ἐγῶ με ὠρκο μου τα ὡσα εἶπε εἶτον ὅλλα ψευ³ματα ὅπου ἔχω να φανερόσω, ὅτη αὐτί
 εἶνε μια φανερή πουτάνα⁴ ὅπου σότω του Μαρτζέλου την εἶχαν ρέστω ὅτη ἔσκοτωνα
 τα πεδία καί ἐ⁵πλέρωσε ντζερέμέ· καί ἐγῶ ἡθελα να ἀποκριθῶ εἰς τῶσον κεροῦ
 πουτά⁶να δια πῆαν ἀφωρμί διατί ἐγίρεψα το ἐδικῶ μου. Λυπόν περικα⁷λόντας το
 δικεώτατον Κριτήριον να κάμη να [με το να]] λάβω τα ἀ⁸σπρα μου καί τα ἔξωδά μου
 ταῦτα ὅπου φανερόνω ἐγῶ καθῶς φένηται το⁹ γράμμα μου με ὠρκο μου: τόσω
 ἔγυναι.

¹⁰παπα Ανδρέας Στάης μάρτυς παρών ¹¹εἰσταμεν να τοῦ βγάλει τα ασπρα του ¹²καί
 αὐτός τόν ἀδίκησεν καί του καιθήρισε ¹³καί τοῦ ἔφαγεν τα ἄσπρα του.

**15. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
 8/Εγγραφο 2 [Εντολή του Γεώργιου Λεβούνη προς τους
 μινίστρος], 22.08.1797**

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Τό Κομιτάτον τῶν Κρίσεων εἰς τό Τζιβίλε

Εἰς ἀναζήτησιν τοῦ παπαῖ Γιάννη Στρατηγοῦ τοῦ παπαῖ Νικολοῦ Πατερόγιαννη ²
 προστάζεται κάθε μινίστρος, ὅπου να κάμη ἀκριβῆ ἐξέτασιν διά νά πασ³χίση νά εὔρη

ένα κρίον πέντε χρονῶν ἄσπρον καί μέ τό κουδοῦνι, ὅπου ὁ ἄνωθεν |⁴ παῖς ἔχασεν
ἀπό τό κροτήρι εἰς τάς 15: τοῦ τρέχοντος Αὐγούστου, καί να |⁵ προσφέρῃ ἔπειτα εἰς
τούτην τήν σεγρεταρίαν τό ὅτι ἤθελε πράξῃ, ἥ εὔρη.

|⁶ Τόσον εἰς ὧν

|⁷ Τζερίγο 22: Αὐγούστου 1797: γραικῶ ἔθει α^{ον} ἔτος τῆς Κυθηραίων ἐλευθερίας

|⁸ Liunry Presidente

|⁹ Τζάν Παῦλος Νταντόνης σεγρετάριος

**16. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
8/Εγγραφο 3 [Δικαστική υπόθεση του ιερέα Γεωργίου Αρώνη],
14.09.1797**

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

30

Πρός τήν Μουνιζιπαλιτά τῶν Κυθη²ραίων

Cerigo li 14 Settembre 1797 Greco Stile anno primo della Libertà Citerea.

Presentata dell'infrascritto Papà Georgio Aroni di Dimitri C. l'infrasc³ritti fratelli
Micali, et Attanassi figli del quondam Gianni Cicilio ad occ.

addì 17 detto appare relazione dal Ministro d'Aloisianica Petro Samio |⁴ d'aver
intimata da presente alli suddeti fratelli Aroni ad occ.

Προστρέχω εἰς τό βήμα τοῦ δικαιοτάτου Κριτηρίου ἐγώ ὁ πτωχός ἱερεὺς |⁵
Γεώργιος Ἀρόνης τοῦ Δημητρίου, διά νά μοῦ γενῇ ἐγνώρισις ἀπό |⁶ τό ἴδιον ὅπου
κάτωθεν θέλει προβάλω.

Ἐστώντας ὅπου ὁ ποτέ Ἰωάννης Ἀρόνης νά φαίνεται ὅτι νά ἦτον Κτί⁷τωρας
εἰς τόν ναόν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ εἰς χωρίον Ἀρρώνιαδικα, κα⁸τά διαδοχὴν ὁμως
ἔμεινεν ὁ αὐτός ναός εἰς ὅλους τούς ἐγκατίκους τοῦ |⁹ χωρίου Ῥωνιάδικα, δηλαδή εἰς
ὄσους εἶναι καί ἀγροικῶνται ἀπό την κα¹⁰τεβασίαν τοῦ αὐτοῦ ποτέ Ἰωάννη τοῦ
κτίτωρος διά τόν ὁποῖον ναόν δέν ἔχο¹¹μεν κανένα γράμμα νά φανερῶσωμεν εἰς
τίνος τό αὐτό γιούς ἔμεινε |¹² ἀλλά ὅλοι ὅπου εὐρισκόμεσθην ἀπό τήν κατεβασίαν
αὐτήν ἕως τήν |¹³ σήμερον φαινόμεσθην γιούς πατρονοτάριοι καί νοικοκυροί εἰς
αὐτόν, καί ξοδευον¹⁴τας εἰς κάθε χρεῖαν τοῦ ναοῦ ὅλοι κοινῶς ὅσοι ἀπό αὐτήν τήν
κατεβασίαν |¹⁵ ἀκούόμεσθην εἰς καλοπισμόν καί εὐτρέπισιν αὐτοῦ, εἰς τόν ὁποῖον ἀπό
τό ἐκ¹⁶παλαι ἦτον ἡ συνήθεια, καί οἱ ἱερεῖς τῆς αὐτῆς κατεβασίας ἔκαμναν τήν |¹⁷
χρονέαν τους ἀραδικῶς χωρίς νά κάμνουν ποτέ καμμίας λογῆς γράμμα |¹⁸ μέ τούς

κοσμικούς ἤτοι μέ τούς λαϊκούς, ἀλλά ὅποιος ἐκεῖνος ἐλάμβανε τό ¹⁹ ἄξιωμα τῆς ἱεροσύνης εὐθύς ἀπό πρώτην Σεπτεμβρίου ἔμβαινεν ἐφη²⁰μέριος, καί ἔκαμνε τόν χρόνον του ἀνεμποδίστως. Τοιούτης λογῆς ἀκολου²¹θούσαμεν ἀπό τήν σήμερον ἕως τό ἔκπαλαι καί ὁμοίως τοιούτης λογῆς ²² θέλομεν, νά ἀκολουθῇ καί εἰς τό ἐξῆς οἱ λαϊκοί ὅπου ἔχουν τό γιούς κοινῶς ²³ τοῦ χωρίου ἤτοι τῆς ἄνωθεν κατεβασίας ποτέ δέν ἐζήτησαν νά βάλουν ²⁴ ἐφημέριον ἐδικόν τους οὔτε χροναῖς νά κάμουν, καί ἀλλά ἄφηναν τούς ἱε²⁵ρεῖς καί ἀκολουθοῦσαν τήν παλαιάν συνήθειαν καί ἔκαμνεν ὁ καθ'ἑ²⁶καστος χρόνον ἕναν, καί ἡ μέν καί δέν ἦτον τελειωμένος ὁ χρόνος ἐκεῖ²⁷νος ὅπου ἔχειροτονᾶται ὁ ἱερέας τόν ἐλάμβανεν ὁ ἐφημέριος εἰς συν²⁸τροφίαν του, πρῶτον μέν διά νά τοῦ δείχνῃ τήν πράξιν τῆς ἱεροσύνης ²⁹ καί δεύτερον διά νά λαμβάνῃ κάτι ὀλίγον συμφέρον ἕως ὅπου νά ³⁰ ἔφθανεν ἡ πρώτη τοῦ Σεπτεμβρίου, καί τότε τοῦ ἐπαράδίδε τήν ἐφη³¹μερίαν.

Τώρα λοιπόν οἱ ἀδελφοί Μηχαλάκης καί Ἀθανάσης παιδιά τοῦ ποτέ

φ.1ν

Ἰωάννη Τζιτζιλίου ἠθέλησαν χωρίς νά ἔχουν καμίαν ἀπόδειξιν νά ² φανερώσουν πῶς κατάγονται ἀπό τήν κατεβασίαν τοῦ ρηθεί κτίτω³ρος καί ἔβαλαν μίαν κακὴν ἀρχήν καί μίαν νέαν προσθήκην ἕναν⁴τίον τῆς παλαιάς συνήθειας νά βάλουν ἐφημέριον ἐδικόν τως καί νά κά⁵μουν χρονεάν· καί ὄχι μόνον ὅπου δέν τούς γνωρίζομεν διά ἀδελφούς ⁶ καί γιούς πατρονοτάριους, ἀλλά δέν δεχόμεθα οὔτε θέλομεν νά κάμουν ⁷ χροναῖς οἱ λαϊκοί διά νά μην χαλασθῇ ἡ παλαιά συνήθεια ἀλλά ⁸ οἱ ἱερεῖς μόνον τῆς κατεβασίας τοῦ κτίτωρος, αὐτή νά κάμουν ταῖς ⁹ χροναῖς ἀραδικῶς κατὰ τήν συνήθειαν τήν παλαιάν· ὅτι ζητῶντας ¹⁰ οἱ λαϊκοί νά κάμουν χροναῖς ἔρχεται σχεδόν εἰς κάθε τριάντα χρόνους ¹¹ νά κάμνῃ ὁ κάθε ἱερέας [[καθ]] ἕναν χρόνον.

Ὅθεν μέ τό νά ἔπρεπεν ἐμένα τοῦ πτωχοῦ ἱερέως ἡ παροῦσα χρο¹²νέα, ὁ παπά Γεώργιος Ἀρόνης ποτέ Θεοδωρῇ δέν τόν ἔφθανεν ὅπου ἔ¹³καμεν ἐφημέριος δύο ἀκολουθούς χρόνους ἕναν ἐδικόν του, καί ἄλλον εἰς ¹⁴ ἀντίτυπον τοῦ παπᾶ Δημητρίου Ἀρόνη ὅπου αὐτός πάντοτε μᾶς χαριτῶ¹⁵νει ταῖς χροναῖς του διά πάθος ὅμως καί διά νά βαλῇ μία ταραχή ¹⁶ εἰς ὅλους τούς γιούς πατρονοτάριους ἔκαμε τούς ἄνωθεν ἀδελφούς Τζιτζίλι¹⁷ους καί τοῦ ἔκαμαν γράμμα διά νά κάμῃ τήν χρονεά τους, πρᾶγμα ¹⁸ ὅπου ποτέ δέν ἔγινε καί οὔτε ἀκούομεν νά σταθῇ; πλὴν φανερόν¹⁹τάς μας οἱ αὐτοὶ Τζιτζίλιοι [...] μέ γράμματα νόμιμα πῶς ἔχουν καί οἱ ²⁰ αὐτοὶ γιούς εἰς τόν ρηθέντα ναόν, τούς δεχόμεσθα διά ἀδελφούς καί ²¹ κάμνοντας καί οἱ ἱερεῖς ἔχουν ποῦρι νά κάμουν καί αὐτοὶ τήν χρο²²νέαν τους ἀραδικῶς κατὰ τήν παλαιάν

συνήθειαν ὅπου σχεδόν ²³ χρόνοι διακόσιοι τοιούτης λογῆς ἀκολουθήσαμεν καθῶς καί οἱ προ²⁴γεννήτορες μας.

Ἐτοῦτο προβάνω εἰς τό ῥηθέν βῆμα τοῦ δικαιοτάτου κριτηρίου ²⁵ ἀπό τό ὅποιον ζητῶ δικαιοσύνη καί ἔλεος ἐγώ ὁ πτωχός ἱερεὺς Γε²⁶ώργιος διά νά ἀποφύγω ἀπό σκανδάλου ταραχῆς νά μοῦ δοθῇ ἡ ²⁷ χρονέα μου μέ τό χαῖρι τῆς δικαιοσύνης καθὼς μοῦ πρέπει ²⁸ καί καθοῦ ἀπό τό ἔκπαλαι ἐσυνηθοῦσαν, περικαλῶς τάς⁵²¹ [...]]

**17. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
8/Εγγραφο 4 [Εκτίμηση/στίμα ἀπό τους Νικολό Βλαντή και
Ιωάννη Κασιμάτη], 13.12.1797**

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

80

1797 Δεκεμβρίου 13 Τζιρίζο ἔτος γρεκόν· καί πρῶτον ἔτος τῆς ² τῶν Κυθηραίων ἐλευθερίας

Στίμα καμωμένη ἀπό ἡμᾶς τους κάτωθεν ὑπογεγραμμένους κραγ³μένους ὁ ἕνας ἀπό τόν πολίτην Ἰωάννην Δαρμάρο ποτέ Νικο⁴λάου, καί ὁ ἄλλος ἦτοι ἐγώ ὁ Ἰωάννης Κασιμάτης Πρεβελεγιάδος ⁵ βαλμένος ἀπό τό Κομιτάτο εἰς τό Τζιβίλε μέ προσταγὴν τοῦ ⁶ μαντάδου ὅπου μοῦ ἔβαλεν 12 τοῦ τρέχοντος διά νά πάμεν νά ⁷ στιμάρωμεν τούς κόπους ὅπου ἔχει καμωμένους ὁ ποτέ Χατζί ⁸ Νικόλας Ποτήρης εἰς το νερόμυλον κείμενος εἰς τοῦ Κοντοῦ τό λαγ⁹κάδι ὅπου ὁ ἄνωθεν Δαρμάρος τοῦ εἶχε πουλήσει καί μέ τό νά ¹⁰ μὴν οὐμπιδίρισε ἡ κληρονομία τοῦ αὐτοῦ Ποτήρη νά βάλῃ ἐ¹¹δικόν της στιμαδόρον κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἰδίου Κομιτάτου ¹² ἐδιώρισεν ὡς ἄνωθεν, ὅθεν πηγενάμενοι σωματικῶς ἐθε¹³ωρήσαμεν καταλεπτῶς τούς αὐτοὺς κόπους καί ἡῦραμεν ἐν πρῶ¹⁴τοις.

¹⁵ τοίχους ἀσβεκτόκτιστους τοῦ ἀνωγίου μέ τά βόλτα του καί με μίαν σκά¹⁶λαν κατὰ τόν τρόπον καί συνήθειαν ὅπου μετρῶνται τά βόλτα ἡ¹⁷ραμεν ὀργαῖς ἐξῆντα μία ταῖς ὁποιαῖς ἀποφασίσσαμεν πρὸς ¹⁸ γρόσια ἐπτά καί μισό τὴν κάθε ὀργεῖαν ὅπου στένουν

γρ. 451:20

¹⁹ τοῖχος τοῦ μύλου ξανατιναγμένος σύμπλια τοῦ τράφου ὀρ²⁰γείαις 16 πρὸς γρόσια 4 ἢ κάθε ὀργεῖα στένει

γρ. 64.

⁵²¹ Απουσιάζει το δίφυλλο με το τέλος του εγγράφου.

|²¹ τοῖχος ξεροτρόχαλος εἰς τό περιβόλι μέ τά συνάμπε|²²λα ὀργείαις 29· προς
παράδαις 15 ἡ ὀργία στέ|²³νει

γρόσια 10:35

|²⁴ πεύκους νέους 22 στημάδοι γρόσια 6

|²⁵ κλήματα 15 μερικά ἄλλα εἰς τά σινάμπελα ὅλα |²⁶ στιμάδα γρ. 15

|²⁷ ἓνα γροθί στιμάδο γρ. 1

|²⁸ μία μικρή ῥοδακινιά στιμάδα παράδαις :20

|²⁹ καλιτά ἤτοι ἄνοιξις εἰς τό περιβόλι στιμάδα γρ. 5

|³⁰ πέντε σταυρούς σιδερένιους εἰς τά παραθύρια στιμάδα γρ.7:20

|³¹ ἓνα φούρνο μέ τό βόλητο τοῦ ζουρίου στιμάδα διά γρ. 30

|³² ἓνα πατάρι εἰς τό ἀνώγιον μέ τζαβρούνια ἔξε |³³ καί μέ ταύλαις ἐνιά φιουμάγγικαις
μέ τά καρφία |³⁴ τους στιμάδο δια γρ. 11:[...]

|³⁵ πόρταις τέσσεραις μονόφυλαις μέ τά καρφία τους |³⁶ στιμάδαις δια γρ. 6

614:35

|³⁷ πατάρι εἰς το σπῆτι τοῦ μύλου μέ τρεῖς τράβαις κυ[πα]|³⁸ρισένιας καί δεκαπέντε
μαδέρια ἀπό μία ὀργία το [ἔν]α

φ.1v

|¹ μέ τά καρφία τους στιμάδα ὅλα δια γρ. 12

|² τρεῖς κλειδαριαῖς στιμάδαις δια γρ. 3

|³ σκέπη τοῦ σπητιοῦ τοῦ μύλου ἤτοι ξανά |⁴ σκέπασμα με μερικά δοκάρια ὅλα
στιμάδα δια γρ. 10

|⁵ ἓνα δοκάρι ἀπό πορία στιμάδα γρ. 6

|⁶ μάσκουλα εἴκοσι στιμάδα γρ. 3

|⁷ ξανατίναγμα τοῦ βουτζιοῦ τοῦ μύλου με |⁸ τρία πορία ὅποῦ ἐκρεσέρισε
στιμάδα γρ.7

|⁹ καλτερίμι τῆς στρατός ὅποῦ ἔφτιασε στιμάδο γρ. 4

45

|¹⁰ φέρνω τήν ὀπισθεν σοῦμα ἡ ὁποία εἶναι γρ. 614.35

|¹¹ ὅποῦ ὅλος ὁ ἀριθμός γίνεται γρ. 659.35

|¹² Τόσον ἐγνώρισamen καί ἀποφασίσamen ἐν συνειδήσει

|¹³ Νικόλος Βλα<v>της εστημαρισα με το σι|¹⁴τροφο μου το Γιανακι Κασιμα|¹⁵τι κε
βεβεονομεν

Libertà

Eguaglianza

Cerigo li 15 Xmbre 1797 Veneto Stile anno primo della Libertà Citterea |¹⁶ Presentata
la suestesa Nota di stima delli cittadini Nicolò Vlandi |¹⁷ quondam Janni, e Janni
Privelegiato quondam Nicolò Giudici Periti estimadori in |¹⁸ esecuzione del mandato
di questo Comitato di Giudiciario Civile 12 Corrente, i |¹⁹ quei riferiscono d'aver
con loro giuramento praticata la suestesa stima|²⁰ remento odio, et ancora, affinò sic.

**18. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
8/Εγγραφο 5 [Δικαστική υπόθεση Νικόλα Κυνηγού εναντίον
Μανώλη Μεγαλοοικονόμου], 01.02.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσώτης

Cerigo li primo Febbro 1798 Veneto Stile anno 6to della Republica Francese una ed
indivisibile |² Presentata dall'infratesto Nicolò Chinigò C. L.'infrascritto Manoli
Megaloonomo, |³ instando, e fù al medesimo intimata ad hoc

170

Πρός τό δικαιοτατον Κομητάτον εις τό Τζυβήλε

Γνοστόν εις ὅλους εἶναι τοῦς ἐγκάτικους ἐτοῦτου τοῦ νυσίου τό ἄδικον,
γδίσημον, καί κατά|⁴σκήνη ὅποῦ ἔκαμεν εις τήν πτοχή μας φαμελείαν ἐμοῦ Νικολάου
Κυνηγοῦ πο|⁵τέ Γεοργίου, ὁ πολήτις Μανόλης Μεγαλοοικονόμος ποτέ Κοσμά Μεταξά
εις τό |⁶ μικρόν νησί τοῦ Λειόνε καθώς καλά φανερώνει ἡ ἀναφορά ὅποῦ ἔγη|⁷νε
ἐτότε ἐναντεῖον του εὐρισκομένη εις τό γραματοφυλακεῖον σας παρακα|⁸λώντας τήν
δικαιοσύνην σας νά κράξετε αὐτή τήν ἀναφορά ἣτη προ|⁹τζέσο διά να ἐξετάξετε τό
δίκαιόν μου, καί νά ἀποφασίσεται με συντομία |¹⁰ ἄν τό εὐρῆτε εὐλογον νά μοῦ
ἐπιστρέψη, καί νά μοῦ πλερώση ὁ αὐτός πο|¹¹λίτης Μεταξάς τά ὅσα μᾶς ἐπῆρε,
ἔκαψε, καί ὅτι ἔξοδα ἔτρεξαν διά αἰτίαν |¹² του ἕως τήν σήμερον: καί ἔτζη θέλει λάβω
αἴτειον νά παρακαλῶ τόν Θεόν |¹³ διά τήν εὐτηχίαν τοῦ νέου γοβέρνου, καί
ποληγρόνιαν τοῦ κοιτάτου σας.

|¹⁴ Ὑγεία καί Σέβας

ad 2: Febbraio suddetto

Il Comitato di Giudicio Civile lieta la suestesa scrittura proddota da Nicolò Chinigò,
|¹⁵ a volenda ordina, che sia commesso al Cittadino Pubblico Archivista di quest'isola

|¹⁶ di dover tosto proddurre il Processo nelle di lui mani esistente formato ad
insta<nza> |¹⁷ dal Chinigò, e contro Manoli Megaloconomo Metaxà per gl'opportuni
esami, e |¹⁸ colla risserva d'esser gli pari restituito sic

|¹⁹ Liuvry Presidente

Segue l'ordine in detta suddetta

Occorrendoci l'esame del Orocesso formato sopra istanze di certo Chinigò, e |²⁰
contro il Cittadino Manoli Megaloconomo quondam [[Cosmà]] Metaxà, che appresso
di |²¹ voi esiste spedito in custodia, per base delle nostra deliberazioni, vi eccitiamo, |²²
Cittadino, di proddurlo tosto nella nostra Segrataria, che dove vi sarà pori |²³
opportunamente restituito. Salute, e fraternita!

φ.2r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

171

Libertà

Eguaglianza

Cerigo li 12 Febbraio 1798: Veneto Stile anno 6to della Repubblica Francese |²
Presentata dall infrascritto: Nicola Chinigò C L'infrascritto Manoli Metaxà, al quale
fù |³ intimata ad hoc.

Προς το δικαιοτάτον Κομιτάτον Προβιζόριον εις τό Τζιβίλε

Μέ τήν τεχνικήν ἀπόκρισιν τοῦ πολίτου Μανόλη Μεγαλοκονόμου Μεταξά 9:
τοῦ |⁴ τρέχοντος ἐσυντρόφευσε διά τά τέλη του τήν ἄδικην, ἀνόφελην, καί
πλη|⁵ρομένην ἀπό αὐτόν λεγομένην ἀπόφασιν τοῦ ἀπερασμένου Γοβέρνου, |⁶ διά τήν
ὁποία εἶμαι ἔτοιμος ἐγώ ὁ δυστυχισμένος Νικόλαος Κυνηγός |⁷ να φανερώσω με
μάρτυρες εις τήν δικαιοσύνην τά ἔξοδα καί τρόπους |⁸ ὅπου ἐπιχειρίσθη ὁ ἄνωθεν
Μεταξᾶς διά νά τοῦ γένη ἡ αὐτή παράνομος |⁹ ἀπόφασις.

Λοιπόν δικαιοτάτοι Κριταί δεν τυχένει νά θεμελιωθῇ ἡ ἀπό|¹⁰φασίς σας
καθόλου εις αὐτήν ἀλλά εις τά δικαιώματα ὅπου θέλετε |¹¹ εὔρη ἐξετάζοντας τήν
ἀναφοράν μέ μαρτυρίαις ἐκεῖνου τοῦ καιροῦ, |¹² καί ἄν χρειάζονται καί τώρα διά
πλέον βεβαίωσιν θέλετε μετά κράξει |¹³ ἐκείνους ὅπου ἦτον παρών καί εις τό
γδύσιμον, κατατζακισμόν, καί καύ|¹⁴σιμον τῶν σπητιῶν καί πραγμάτων μας εις το
νησί τῶν Λιῶνε |¹⁵ μέ ἔξοδα, διά νά μοῦ δοθῇ ἀπό λόγου σας τό δίκαιόν μου καθῶς
δεν |¹⁶ ἀμφιβάλω εις τήν ἄδολόν σας κρίσιν με γενικήν διαφύλαξιν τῶν |¹⁷
δικαιωμάτων μου εις κάθε τρόπον: καί εις κάθε μου ἔξοδον. Ὑγεία |¹⁸ καί σέβας.

Addi 14 Febbraro suddeto

Il Comitato di Giudicianio Civile [δυσ.λ.] decreta unamine |¹⁹ che il Cittadino Nicola Chinigò quondam Giorgio debba concretare il quantita|²⁰tivo della propria pretesa proffesata colla di lui scrittura di domanda |²¹ [δυσ.λ.] Febbraio Corrente contro il Cittadino Manoli Megaloconomo Metaxà |²² appoggiandola a quelle prove, e ragioni, che meglio credesse pro|²³ponendo, e prodducendo quelle addotte coll'altra di lui scrittura 12 per |²⁴ Corrente restando riggettata l'istanza della scrittura di questo giorno prod|²⁵dotta dal Megaloconomo innamissibile per ogni riguardo, e cio<è> per gl'|²⁶ effetti di Giustizia dichiarandosi d'essersi emancipato il Cittadino |²⁷ Zorzi Megaloconomo membro del Comitato per parentella sic

|²⁸ Liuvry Pressidente

|²⁹ Τζάνες Κομητατο Τζηβηλ<ε>

Successivamente

d'ordine fù gl'ufficio data notizia |³⁰ del suesteso atto alli suddeti Nicola |³¹ Chinigò, e Manoli Megaloconomo ad hoc

φ.4r

Ἐλευθερία

Ἰσώτης

172

Δικαιοτάτον Κομιτάτο τοῦ Τζυβήλε

Cerigo li 9: Ventoso anno 6to della Republica Francese una, ed indivisibile 16: Febbraio 1798: Veneto Stile |² Presentata dall'infrascritto Nicola Chinigò C. L'instando Manoli Metaxà instando

Διά νά φανερώσω τό σέβας ὅποῦ ἔχω εἰς ἐσάς ὃ δικαιοτατοι κρηταί |³ ἐγώ ὁ Νικόλαος Κυνιγός εἰς τήν ἀπόφασιν 14: τοῦ τρέχοντος σας πα|⁴ρισιάζω τήν κάτοθεν νότα εἰς τό πρᾶγμα ὅποῦ μάς ἐπῆρε, καί ἔκα|⁵ψεν ἀπό τό νισί τοῦ Λειόνε ὁ πολίτης Μανόλης Μεγαλοκονόμος Μεταξάς |⁶ ἀγκαλά καί περιττή διατί εὐρίσκεται ἐνωμένη ἢ ἄνωθεν νότα εἰς |⁷ τήν ἀναφοράν τοῦ αὐτοῦ γδυμοῦ. Περικαλῶντας τήν δικαιοσύνην σας |⁸ μέ τό νά εἶμαι ἄπρακτος ἀπό κρητίρια ἄν λύσω νά εἰπῶ |⁹ ἀπό τά δικαίωματά μου νά φθάσῃ ἡ σοφία σας διά νά μοῦ |¹⁰ δοθῇ τό δίκαιον ὅποῦ μοῦ πρέπει δίχως ἄλλο νά μέ ἐξετάζε|¹¹τε. Ὑγεία καί σέβας.

Ἐνθύμισης εἰς ὅτι πρᾶγμα εἶχα ἀφητό εἰς το Συγγιλειό καί μοῦ |¹² τό ἐπῆρανε.

|¹³ ζευτικά τρία-----No 3

|¹⁴ γαεῖδοῦρια δύο ἀναμεσίτηκα-----2

|¹⁵ γήδια πενήντα ἐπτά-----57

|¹⁶ γουρούνια μεγάλα καί μικρά εἴκοσι-----20

¹⁷ ένα κατή-----	1
¹⁸ στάρι μουζούρια εβδομήντα τρεία-----	73
¹⁹ σμιγάδι ⁵²² μουζούρια όγδοήντα έπτά-----	
87	
²⁰ κριθάρι μουζούρια έκατόν σαράντα πέντε-----	145
²¹ πλατοκούκια μουζούρια τριάντα δύο-----	32
²² λιανοκούκια μουζούρια είκοσιτρία-----	23
²³ τυρί κεφάλια δεκαπέντε έως όκάδες εβδομήντα-----	70
²⁴ μηζήθρα όκάδες έξήντα τρεις συτρακάθηκα-----	63
²⁵ βούτηρο όκάδες δόδεκα και τρακόσια-----	12.300
²⁶ βελέντζες τρείς-----	3
²⁷ σακούλαις κανούριας πέντε και ένα τρουβά-----	6
²⁸ δύο κομάτια κεπενέκια-----	2
²⁹ ένα ενή όποϋ κάνουνε ζευγάρι-----	1
³⁰ λούρα σιδερένια ζευγάρι ένα-----	1
³¹ μανάρα μία-----	1
³² ένα λούρο πετζή-----	1
³³ τομάρι ένα και τρείς προβιαίς-----	4
³⁴ κουτί ένα ξύνγκι γεμάτο-----	1
³⁵ ένα τυγάρι χαλκοματένιο-----	1
³⁶ ένα τυροξύστι-----	1
³⁷ δύο μαχέρια ένα μεγάλο και ένα μικρό-----	2
³⁸ μία πιστόλα-----	1
³⁹ μία πατρόνα με φουσέκια και τρεΐα γρόσια μέσα-----	1
⁴⁰ τουφέκι ένα τό έτζακίσανε-----	1
⁴¹ μία σύγλα χαλκοματένια-----	1
⁴² ένα κουκουλάρασο, και δύο ράσσόκαρτζαις-----	3

φ.4v

|¹ δύο πίνακες και τρεΐα τζανάκια-----No 3
καί έκάψαν τρεΐα σπήτια μέ άχερα, και ότι άλλο είχανε μέσα |² διά χρειαζόμενα μας.

⁵²² Σμιγάδι = σιτοκρίθαρο, μίγμα σιταριού και κριθαριού.

Εἰς ὅτι πρᾶγμα εἶχε δοσμένο ὁ πατέρας μου καὶ ὁ ἀδελφός μου |³ τοῦ Μανόλι
Μεταξά ὡς καθὼς μοῦ εἶπανε καὶ οἱ δύο πολλαῖς |⁴ φοραῖς πέντε τραγιά το κρέαστονε
τό ἐπούλησε καὶ τοὺς |⁵ ἔδωσεν μόνο ταῖς προβιαῖς-----5
|⁶ ῥήφια τέσσαρα-----4
|⁷ γουρούνια τέσσαρα-----4
|⁸ ζαγαραῖς τρεῖς-----3
|⁹ ἀθότυρο ὀκάδαις ἐνειά-----9
|¹⁰ γάλα ἔως ὀκάδαις σαράντα-----40

φ.5v

Ἐλευθερία

Ἰσότης

173

Cerigo li 9: Febbraio 1798: Veneto Stile anno 6to della Republica Francese una, ed
indivisibile |² Presentata dall'infrascritto Manoli Megaloconomo loco rispnsionis
unitamente ad'un'altra aninco la |³ medessime C.L. infrascritto Nicola Chinigò, al
quale che intimata ad hoc.

Πολήται

Ἐπειδὴ καὶ μέ τήν φυσικὴν του ἀνεσχυντίαν ὁ λεγόμενος Νικόλας |⁴ Κηνιγός
ποτέ Γεωργίου ψευδός παρησιάζι εἰς τὴν δικαιοσύνην |⁵ τούτου τοῦ Κομιτάτου πῶς
εἶναι γνωστόν εἰς ὄλλους τό γδύσιμον |⁶ καὶ κατεστροφὴν ὁποῦ τοῦ ἔκαμεν ὁ πολήτης
Μανώλης Μεγαλο|⁷κονόμος ζητῶντας νά τοῦ πλυρώσι ὅλλα ἐκήνα ὁποῦ ὠρέχθη |⁸ νά
τόν σικοφαντήσι πῶς τοῦ ἐπῦρε καὶ ὡσα ἄλλα τόν |⁹ ἐρμηνεύι ἡ διάκρυσί του, ἡ ὅπια
δέν ὑμπωρί βέβαια νά |¹⁰ ὀδυγήσι τὴν ἀποφασίν σας, ὁποῦ πρέπει μάλιστα νά εἶναι |¹¹
θεμεληομένοι ἐπάνω εἰς βέβαιας καὶ καθαρὲς ἀπόδυνξες: |¹² χαίρετε ὁ ριθῆς
Μεγαλοκονόμος ὕστερα ἀπὸ τὰ ὅσα ἀδίκος |¹³ ὑπόφερε εἰς ἄλλους δεινούς καιροὺς
ἐξ'ἐτίας τοῦ γνωστοῦ Κηνιγοῦ |¹⁴ νά βλέπι τώρα τὴν τύχην του πῶς κρέμετε ἀπὸ τὴν
δικαί|¹⁵αν σας ἀπόφασιν πρῶτερον τῆς ὁπίας δεν ὑμπωρί παρά νά |¹⁶ ζητήσι ὅτι ὁ
αὐτός Κηνιγός νά ἀποδύξι καὶ νά βεβαιώσι τὴν |¹⁷ δικαιοσύνην σας μάρτηρες
ἀξιόπιστους καὶ δίχος ἐψέμαν εἰς |¹⁸ πῖον πρᾶγμα στέκοντε αὐτό τό πασίδουλον
γδύσιμον, καθὼς |¹⁹ ἐξ'ἐναντίας δίχος φόβον καὶ μέ καθαρὲς μαρτηρίες θέλει |²⁰ κατὰ
τό παρὼν ἀποδύξι ὁ ριθῆς Μεγαλοκονόμος τὰ ὅσα μά|²¹ληστα δυναστικός τοῦ ἐπῦρεν
ὁ γνωστός πολίτης Γεώργιος Κηνιγός |²² εἰς τό Νησί τοῦ Λιόνε διά νά δώσι ἔτζι ἕνας
τοῦ ἄλλου ἐκήνον |²³ τον λογαριασμόν ὁποῦ πρέπει καὶ ὁποῦ θέλει φανεστή τῆς |²⁴
δικαιοσύνης ἐτοῦτου τοῦ Κομιτάτου εἰς τό Τζιβήλε, εἰς τό ὅπιον |²⁵ προστρέχι τώρα ὁ
ριθῆς Κηνιγός κατὰ τὴν ἀπόφασιν ὁποῦ ἔγηνε |²⁶ εἰς τό τελειομένον προτζέσω

Κριμινάλ εις τάς: 18: Δεκεμ²⁷βρίου 1787 τήν όπίαν παρισιάζει, άντιλέγοντας ώςτις αν
|²⁸ μέ τόν πλέον ισχυρόν τρόπον εις τήν σκλητουρα όπου |²⁹ επρόσφερε ο άνωθεν
Κηνιγός εις τήν πρότην του τρέχοντος |³⁰ με γεννικήν διαφύλαξιν των δικαιομάτων
τους καί εις |³¹ τάς εξώδους.

φ.6r

Liberta

Eguaglianza

Cerigo 7 Ventoso anno 6to della Repubblica Francese una, ed indivisibile 14 Febbraio
1798 Veneto Stile |² Presentata dall'Infrascritto |³ Cittadino Manoli Megaloconomo
Loco Risponsionis |⁴ C. l'Infrascritto Nicolo Chinigò instando

Έλευθερία

Ίσότης

Πρός τό Κομιτάτον των Κρήσεως εις τό Τζιβήλε

174

Πολήται

Μ'όλλον όπου τεχνικός πάσχι ο Νικόλας Κηνιγός νά απο|⁵φύγη τό νά
παραστήσι εις την δικαιοσύνην σας ταίς αναγγέ|⁶αις απόδυξες τόν άδίκον καί
σκοτυνόν του ζητημάτων γη|⁷ρεύοντας νά όφεληθύ από έκήνας τάς ψευδύς όπου εις
τό |⁸ προτζέσω φαίνονται, βέβαια μέ έσχυρόν τέλος γραμένες |⁹ διά νά τυραννίσουν
τότε καθώς έπραξαν εις τό άπερασ|¹⁰μένο γωβέρνο τόν κατά αλήθια διστοιχή
Μεγαλοκο|¹¹νόμο, εις τόν όμιον καιρών όπου ο ίδιος Κηνιγός όνο|¹²μάζη άδικον καί
άνωφελή η απόφασιν του ιδύου |¹³ προτζέσου, δέν έζητίθη μ'όλλον τούτο μέ τήν
άπόκρησιν του |¹⁴ 12 του τρέχοντος παρά νά όμολογήσι καί να γνωρίση |¹⁵ τήν χρίαν
των αυτών αποδυξεων όπου πρέπει όμως νά |¹⁶ παρισιασθουν από τά μέροι άμφοτέρα
διά νά στερεώσουν |¹⁷ τά ζητήματα όπου καθαρά πρέπει νά προσφέρουν.

Άλλ'επειδή είναι άνάγκη, νά εξεταχθουν κοντά εις άλλους |¹⁸ καί μάρτηρες
κάτικυ εις τούς Ήλιούς, ή όπιοι δέν έρχωντε |¹⁹ εδώ δίχως έξωδα προσφέρει έκουσίος,
ο ριθής Μεγαλοκο|²⁰νόμος νά παραστήση έγγυιτήν ικανόν όπου να αποκρίνε|²¹τε δια
αυτά καί διά όσα άλλα έξωδα τρέξουν παρευθύς |²² όπου η απόφασί σας ύθελεν
άκολουθήσι εναντίον του, καθώς |²³ εξ'έναντίας δέεται ότι καί ο ριθής Κηνιγός νά
προσφέρει |²⁴ πρώτον απ'όλλα ώντας μάληστα ξένος καί εύκολος εις τό |²⁵ νά
άναχωρίση από εδώ μίαν άρκαιτήν έγγήσιν διά τά |²⁶ άνωθεν έξωδα όλλα άνίσος καί
ή απόφασί σας ακολου|²⁷θήσι εναντίον έτούτου καθώς θέλει κάθε δίκαιον καί |²⁸
καθώς πρέπει νά έλπήσι καί να προσμένι από τήν δικαι|²⁹οσύνην σας ο
κατατρεγμένος Μανώλης Μεγαλοκονόμος |³⁰ μέ γεννικήν διαφύλαξιν των
δικαιομάτων του, ύγία καί |³¹ σέβας.

Πρὸς το Κομιτάτο τῶν Κρίσεων εἰς το Τζιβίλε

Libertà

Eguaglianza

Cerigo 16 Ventoso anno 6to della Republica Francese una, ed indivisibile 23 Febbraio 1798: Veneto Stile |² Presentata dall'infrascritto Cittadino Emmanuel Metaxà unitamente ad un'altra animo C. L'|³ infrascritto, Cittadino Nicola Chinigò instando

Δέν επρεπε νά ἀποστατήσι ὁ Νικόλας Κυνιγός ποτέ Γεωργίου ἀπὸ τήν |⁴ γνομην τῆς ιδίας του γραφῆς καί νά θέλει τώρα πάλιν ὑποκείμενον |⁵ τόν δυστυχῆ Μανόλι Μεγαλοκό<νο>μο νά τοῦ πληρόσι τὰ ὅσα αὐτός ἐφαντά|⁶στη, καί ἔγραψεν πῶς τοῦ ελειψαν, δίχως νά τό ἐδηκέοσεν ποτέ με καμ|⁷μίαν ἀ{{πόδι}}ξην ἢ ἄδολον καί ἀλιθῇ μαρτυρίαν. Διά νά καταλάβεται |⁸ ὃ Κριτέ καί νά γνωρίζεται τήν ἀλίθειαν ὅλην, καί νά βεβαιοθήται εἰς τὰ |⁹ ὅσα μάλιστα ὁ πτοχός Μεταξάς ὑπόφερε καί ἐζημιόθη ἀπὸ τήν δυναστείαν |¹⁰ τοῦ γνωστοῦ ποτέ Γεωργίου Κυνηγοῦ σᾶς περικαλεῖ νά ἐξετάσεται, ὅχι βέβαια |¹¹ μέ ἐκείνην τήν δολιότητα καί ἀπιστίαν ὅπου ἔπραξεν ὁ τότε Καντζιλέρ|¹²ρης διά τὰ ἐσχρά τέλη του, ἀλλά μέ τήν πρέπουσαν ἐπιμέλειαν, καί |¹³ ἀκρίβιαν τούς ιδίους μάρτυρας ὅπου ἀπὸ μέρος τοῦ Κυνιγοῦ ἐπροβαλ|¹⁴θησαν εἰς τό προτζέσο, καί ὅσους ἄλλους σᾶς φανιστῇ πῶς ἡμποροῦν νά |¹⁵ βεβαιώσουν τήν δικαιωσύνην σας περί τούτου καί ἔτσι νά ἔλθετε τέλος |¹⁶ πάντων εἰς μίαν σωστήν, καί δικαίαν ἀπόφασιν καί τελείαν ἐξόφλησιν |¹⁷ τῆς παροῦσης ὑποθέσεως, ὑποχρεόνοντας καθῶς ταπεινῶς σας δέεται |¹⁸ καί καθὼς εἶναι τῆς δικαιωσύνης τόν αὐτόν Κυνηγόν νά τοῦ ἀποκρι|¹⁹θῇ εἰς τὰ ὅσα θέλουν μαρτυριθῇ πῶς τοῦ ἐπῆρεν, καί τόν ἐζημιοσεν ὁ |²⁰ ποτέ Γεώργιος Κυνιγός, καθὼς ὁ Μεταξάς εἶναι ἔτοιμος πρότον νά τοῦ |²¹ ἀποκριθῇ εἰς τὰ ὅσα μαρτυριθοῦν ὁμοίως πῶς νά ἐξιμίοσεν ἢ νά ἐπῇ|²²ραν ἄλλοι Σφακιανοί συμπατριότε του διά τὰς ἔχθρας καί πάθη ὅπου |²³ ἦσαν ἀναμεσόν τους καθὼς θελεται τό γνωρήσι ἐπιτα ἀπὸ μίαν |²⁴ ἀλιθῆν ἐξέτασιν τῶν μαρτύρων. Προσφέροντας τώρα ὁ αὐτός Μεγα|²⁵λοκονόμος τήν νότα τῶν πραγμάτων ὅπου ὁ ἄνωθεν ποτέ Γεώργιος Κυ|²⁶νιγός τοῦ ἐπῆρε δυναστικῶς καί τον ὑστέρισεν ἐὼς τήν σήμερον.

|²⁷ Ὑγία καί σέβας

19. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
8/Εγγραφο 6 [Δικαστική υπόθεση του Φραγκίσκου Δουρέντε
εναντίον του αδερφού του Γεωργίου], 08.04.1798

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

210

Προς το δικαιοτάτον Κομιτάτον εις το Τζιβίλε

Libertà

Eguaglianza

Cerigo 8 Aprile 1798: Veneto Stile anno: 6to Republicano |² Presentata dal Cittadino
Francesco Durente infrascritto Comitato Civi|³le instando

Ἐστοντας ὁποῦ ἀποφασίσθῃ ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην σας |⁴ νά θεωρηθῇ ἡ
ὕποθεσις ὁποῦ ἀναμεταξὺ ἐμοῦ τοῦ |⁵ ταπεινοῦ Φραγκισκοῦ Δουρέντε καὶ ἀδελφοῦ
μου Γεωργίου εἰς |⁶ Κριτὰς ἄρπιτροὺς μέ κομπρομέσο 26. Σεπτεμβρίου |⁷ ὕστερου
ἀπερασμένου πράξαις πολίτου Δράκου Μορίζου |⁸ ἀπὸ τότε ἕως τὴν σήμερον δέν
εἶναι τρόπος νά ἐξο|⁹φλισθῇ καὶ νά θεωρηθῇ ἡ αὐτὴ διαφορὰ μας.

Εἰς τὰς τριάντα τοῦ ἀπερασμένου Μαρτίου [[Ἀπριλίου]] οἱ |¹⁰ Κριταὶ μας
ἐνώθησαν εἰς τὸν οἶκον τῶν πολιτῶν |¹¹ ἀδελφῶν Στάη καὶ ἐκεῖ πηγαινάμενη καὶ
θεορόντας |¹² ταῖς σκριτούραις μας δέν ὁμοφώνησαν εἰς τὰς γνῶ|¹³μας διὰ νά κάμουν
τὴν σεντένζα ἐπάνω εἰς |¹⁴ τὰς διαφορὰς μας. Διὰ τοῦτο λοιπόν προστρέχω |¹⁵ εἰς τὴν
δικαιοσύνην σαν νά κάμετε μίαν εὐσπλαγ|¹⁶χνίαν καὶ ἓνα ἔλεως νά ἐκλεχθῇ ὁ τρίτος
ἀπὸ τό |¹⁷ βῆμα σας διὰ νά ἡμποροῦν ἐνωμένοι καὶ οἱ τρεῖς νά |¹⁸ σωτωτζίάρουν, νά
κρίνουν, καὶ νά ἀποφασίσουν |¹⁹ ἐκεῖνον ὁποῦ ὁ Θεὸς τοὺς φωτύσῃ καὶ ὁποῦ
ἐγνωρίσουν

φ.1v

εὐλογον. Διορίζοντάς τοὺς προστακτικὸς μέ πρόσταγμα |² τοῦ Κομιτάτου νά
ἡμποροῦν εἰς τὴν διορίαν ὁποῦ |³ θέλετε τοὺς δώσῃ νά ἀποφασίσουν τὰς διαφορὰς
μας.

Αὐτό ζητῶ ὥς πτωχὸς νά μέ σολεβάρετε καὶ νά |⁴ ἀπεράσετε εἰς τὴν τελείαν
ἐξόφλησιν τῆς ὑποθέσεως |⁵ ἐπειδὴ τίς καὶ ἐβαρῆνθηκα εἰς τόσον μακρὸς καιροῦ |⁶
ὁποῦ δέν εἶναι τρόπος νά ἐξοφληθῶ καὶ περικαλῶ γονυ|⁷κλιτῶς νά εἰσακουσθῇ τό
ποθούμενον μου εἰς τό βῆμα |⁸ τῆς δικαιοσύνης σας.

|⁹ Ὑγείαν καὶ Σέβας

|¹⁰ Die presentationis

Il Comitato di Giudico Civile setto, e matar am<met>te consider¹¹rato il contenuto della sua estesa memoria prodotta ¹² dal cittadino Franceso Durente, e trovando l'istanza ap¹³poggiata alla Giust<izi>a Decretta, che in consonanze ¹⁴ al compromesso frà esso lui, e lei propria fraternal ¹⁵ e giacchè non furono. Concordi nell'opinione gl'eletti ¹⁶ Giudici Arbitri cittadini Dottore Giovanni Macherioti, e Gio ¹⁷ Paolo D'Antonj, sia però destinato, come col mezzo ¹⁸ del punite viene destinato ed elletto per Terzo ¹⁹ Giudice Arbitre compromissario il cittadino Theodoro Stati

φ.2r

Stati quondam Georgio soggetto, fornito di cognizioni e della ² più desiderabile probità, ed imposto il dovere ad³ essi tre Giudici Arditri di dover entro il installazione di ⁴ giorni sei aver estesa, e prodotta in atti notariali ⁵ la relativa sen<ten>za arbitraria al quall'effetto ⁶ debba essere notificato il punite alli medesimi, ⁷ per la dovuta esecuzione. Sic.

⁸ Liuvry Presidente

⁹ Τζόρτζης Μεταξάς Κ<ομιτάτο> Τζηβ<ήλ>ελ

detto

¹⁰ Fù ex officio notificato il suesteso ¹¹ atto agli suddetti tre Giudici Arbitri ad hoc

**20. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
8/Εγγραφο 7 [Δικαστική υπόθεση της Φροσύνης Καλλιγέρου
εναντίον του Γεωργίου Καρδιακού], 10.04.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

228

Δικαιότατον Κομιτάτον Προβλεπτικόν εις τας Πολιτικές Κρίσεις ² Κυθήρων
Cerigo li 10 Aprile 1798: Veneto Stile anno 6to della Repubblica Francese una, ed indivisibile. ³ Presentata dell'infrascritta Cittadina Frossini figlia del quondam Janni Caligero unitamente ad un'altra in ⁴ questo Comitati di Giudici Civile instando.

Διά νά ἀποφύγη ή Φροσύνη θυγατέρα τοῦ ποτέ Γιάννη Καληγέρου Πι⁵τζινή
ένα κακόν, ὁποῦ τήν ἐφοβέριζεν εις τό ἀκριβότερον ὁποῦ εἶ⁶χεν, ἐσύντρεξεν
ἀκουσίως της νά ὑποτάξῃ τήν θέλησίν της, καί νά ὑποχρεώσῃ τήν ἐλευθερία τῆς
γνώμης της · ὁ Γεώργης Καρδια⁷κός ποτέ Ἀνδρέα, ὁποῦ τώρα εὑρίσκεται εις την
Ἀνατολής, ὄντας ⁸ ἐδώ ἀπερασμένον καιρόν ἐπάσχισε πάρα πολύ νά πλανεύσῃ ⁹ τήν
ἄνωθεν κόρην διά νά τῆς πάρῃ τήν τιμήν. Ἐμεταχειρίσθη ¹⁰ κάθε μέσον καί τρόπον

διά νά τήν ἐλκύσῃ εἰς τήν γνώμην του, ἀλλ' ¹¹ ἀνωφελῶς· ὅθεν ἄρχισε νά την φοβερίζῃ λέγωντας, πῶς ἀνί ¹² σως αὐτή δεν ἤθελε τοῦ κάμη μίαν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν, ¹³ ὅτι θέλει κᾶν τόν λάβει διά ἄνδρα της, προσμένονουσα τόν ἕως ὅπου ¹⁴ νά γυρίσῃ ἀπό τήν ξενιτείαν, ὅπου ἔμελλε νά ἀπεράσῃ, αὐτός ¹⁵ βέβαια μέ κάθε τρόπον ἤθελε γυρεύσῃ νά τήν βιάσῃ· φοβηθεῖ ¹⁶ σα ἡ νέα καί παρακινηθεῖσα νά ὑποκλιθῇ νά κάμη τέτοι ¹⁷ ὄν γράμμα καί ἀπό τήν μητέρα της καί ἀπό τήν γυναικαδελφήν ¹⁸ της, ὅπου συγκατοικοῦσιν ὁμοῦ, μέ τόν σκοπόν μόνον διά νά ¹⁹ φυλαχθῇ ἡ τιμή της, ὑποσχέθῃ με γράμμα πριβάτο, το ὁποῖον ²⁰ ἐπρεξενταρίσθῃ εἰς τάς πράξεις τοῦ πολίτου Γεωργίου Λεβούνη νο ²¹ ταρίου, ὅτι στέργεται νά λάβῃ διά ἄνδρα της τόν ἄνωθεν Γεώρ ²² γην Καρδιακόν, καί νά τόν προσμένη χρόνους τέσσερους, καί ἂν ²³ τοῦ λείψῃ νά ἔχῃ χρέος νά τοῦ δίδῃ ἑκατόν γρόσια, καί παρομοί ²⁴ ὡς ἔκαμε καί αὐτός πρὸς αὐτήν τήν ἰδίαν ὑπόσχεσιν.

Τό νά χάσῃ τινάς τήν δύναμιν τοῦ αὐτεξουσίου του εἶναι παρα πολύ, ²⁵ εἰς την ἄνωθεν ὅμως Φροσύνην συντρέχει ἀκόμη τό πῶς ἔκαμεν ²⁶ ἕνα πράγμα χωρίς τήν θελησίν της καί γνώμην της, καί ἀπό ²⁷ αὐτό πῶς τῆς προέρχεται ὅχι μόνον θλίψις καί στεναχωρία

φ.1ν

ἀλλ' ἕνα φανερόν ἐμπόδιον εἰς τήν κατάστασιν τῆς τύχης της. Εἶδεν ² αὐτή καθῶς, καί παρευθύς τό εἶχε γνωρίσῃ, ὅτι ὅλαις ἡ στραταῖς ἦ ³ σαν κλησμέναις διά αὐτήν εἰς τό νά εὖρῃ κυβέρνησιν εἰς τόν ἑαυ ⁴ τόν της στέκοντας αὐτό τό γράμμα τῆς ὑποσχέσεως, ὅπου ἔγινεν ἀνα ⁵ μεταξύ της, καί ἀναμεταξύ τοῦ προειρημένου Καρδιακοῦ, ἀπό τό ὁποῖον ⁶ ἦτον ἀμφίβολος ἡ καλή κατάστασις εἰς τοῦ λόγου της, καί πολλή πιθα ⁷ νή κάθε της συμφοράν καὶ δυστυχία. Ὅθεν τώρα ὅπου ἡ ρηθεῖσα Φροσύ ⁸ νη ἔμαθεν ἀπό ἀξιοπίστους ἀνθρώπους ὅτι ὁ ἄνωθεν Καρδιακός ⁹ δεν θέλει πλέον ὅτι τό γράμμα τῆς ἄνωθεν ὑποσχέσεως νά ἔ ¹⁰ χῃ καμίαν ἰσχύν, ἐνέργειαν, καί τόπον καί διά τοῦτο μάλιστα τῆς ἐ ¹¹ μήνυσεν ὅτι αὐτή νά ἔχῃ ἄδειαν καί ἐλευθερίαν νά ὑπαν ¹² δρευθῇ μέ ὅποιον θελήσῃ καί τῆς ἀρέσει, προστρέχει εἰς τό παρόν ¹³ δικαιοτάτον Κριτήριον, παρακαλοῦσα θερμῶς τήν σοφωτά ¹⁴ τήν πρόβλεψιν τῶν Κριτῶν, ὅτι διά να λείψουν τόσα ἄτοπα καί ¹⁵ κακά ὅπου ἡμποροῦν νά ἀκολουθήσουν στέκοντας εἰς δύνα ¹⁶ μιν τό εἰρημένον παράνομον γράμμα, καί διά νά ἔχῃ αὐτή ¹⁷ τήν ἐλευθερίαν ὅπου τῆς ἐχάρισεν ὁ Θεός, τώρα μάλιστα ὅπου τῆς ¹⁸ δίδει κάθε ἄδειαν ὁ αὐτός Καρδιακός, καί τήν ἀπολύει ἀπό κά ¹⁹ θε δεσμόν καί ὑποχρέωσιν, ὅπου αὐτή μή θέλουσα, παρά ἀπό φό ²⁰ βον της περιεπλέχθη, να δοθῇ ἀπό τήν ἐξουσίαν τῶν ἰδίων Κρι ²¹ τῶν κόψιμον καὶ ὀλοτελής ἀναίρεσις τοῦ

προρρήθέντος παρανό²²μου παραλόγου καί βιαίου γράμματος, διά νά ἡμπορῇ τοιουτοτρόπως ²³τόσον αὐτή, ὥσπερ καί ὁ ἴδιος Καρδιακός νά χαίρεται καθένας ²⁴ἀπόλυτον τήν ἐλευθερίαν του ²⁵καί νά τήν μεταχειρισθῇ προς ἴδι²⁶όν του συμφέρον καί ὄφελος καθώς τόν καθένα τά ἴδια του περιστα²⁷τικά τόν ἤθελαν ὁδηγήσῃ πρὸς θεμέλιον διά τοῦτο καὶ ἐναργ²⁸στέραν ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων, καί τοῦ ὅσον ἡ προρρήθεισα Φρο²⁹σύνη ζητεῖ ἀπό τό παρόν Κριτήριον, προβάλλει ἡ ἴδια τό ἀκόλου³⁰θον Κεφάλαιον μέ τό ὁποῖον ὡς περιέχον πᾶσαν τήν ἀλήθειαν ³¹διά ἀξιόπιστων μαρτύρων θέλει βεβαιωθῇ.

Κεφάλαιον: ὅτι ὁ Γεώργης Καρδιακός ποτέ Ἀνδρέα ὅς τις πρὸς τό παρόν

φ.2r

εὐρίσκεται εἰς τήν Ἀνατολήν ἔλεγεν εἰς τούς ἐκεῖ συντοπίτας του, πῶς ²διά τά περιστατικά του αὐτός δέν ἔχει καμίαν πρετέζαν εἰς τό γράμμα ³ὅπου ἔγινεν ἀναμεταξύ τους, καί μεταξύ τῆς Φροσύνης θυγατρὸς ⁴τοῦ ποτέ Γιάννη Καληγέρου Πιτζινή, μέ τό ὁποῖον ὑποχρεώνονται ⁵τά μέρη νά ἔλθουν εἰς νομίμου γάμου κοινωνίαν, καί ὅποιος ἤθελε ⁶λείψῃ ἀπό τήν ὑποσχέσιν του νά ἤθελε δίδῃ εἰς τόν ἄλλον ἑκατόν ⁷γρόσια, μάλιστα ἐπαράγγειλεν ἐκ στόματός του, ὅτι νά εἰποῦν εἰς τήν ⁸ἄνωθεν Φροσύνης πῶς ἐκ μέρους του τήν ἔχει ἐλευθέραν τελείως ἀ⁹πό τήν ὑπόσχεσιν ὅπου τοῦ ἔκαμε, μέ τό νά ζητοῦν ἔτζι ἡ ὑποθεσές του, ¹⁰καί πῶς αὐτή ἡμπορεῖ ὅταν θέλῃ χωρίς καμίαν ἄλλην ὑποχρέωσιν ¹¹διά τό γράμμα ὅπου ἔκαμε μέ αὐτόν, νά ὑπανδρευθῇ μέ ὅποιον ἡ¹²θελε τῆς ἀρέσῃ.

φ.2v

Libertà

Eguaglianza

229

Cerigo li 10 Aprile 1798 Veneto Stile anno 6to della Repubblica Francese ²il Comitato di Giudiciario Civile letta l'anzi estesa Memoria con Ca³pitolo ozzi prodotta della Cittadina Frosini figlia del quondam Janni Caligero Pi⁴zini, et ad mettendo la medesima ordina, che sieno assunti gl'esami de'⁵testimonj introdotti in come probazione del capitolo stesso affine con risserve sic.

⁶ Liuvry Presidente

Successivamente

Turno estesi mandati di citazione per li ⁷soggetti Testimonj, e rilasciati al ministro ⁸Civile Giorgi Zanne per la personal intimazione.

⁹ Paulo Facea di Giorgi e

¹⁰ Nicoló Massello di Dimitri

Addi 11 detto

Ritornato il Ministro suddeto Rifferi d'aver personalmente citati li suddetti Testimoni |¹¹ coll'intimazione de'rilascia figli mandati che tanta sic.

Detto

|¹² Venuto in questa Segreteria Civile a citazione il cittadino |¹³ Paulo Facea di Giorgi dal casal di Fazzadica di quest'isola testimone ut anche |¹⁴ introdotto, citato, annoverano e col protesto del giuramento venuto in |¹⁵ ordine

Esaminato fù

|¹⁶ Interrogato: Se conosca Giorgio Cardiacò quondam Andrea?

|¹⁷ Risponde: Io conobbi a Smirne, anzi nello scorso autunno nei diede Piastre |¹⁸ centocinquanta per portarle al suo cognato Giorgi Picini, e siccome sapere |¹⁹ de'egli aveva contratto ||di [δυσ. λ.]] la certa Frossini figlia del quondam Janni Picini |²⁰ lo di mandai se volera raccomandati per essa, ed egli mi disse, che se |²¹ era pentito de quell Contratto, che nella voluta più per isposa, e nei prego |²² anzi, che le dicessi, che cercasse per di trovar un'altro speso, giacché |²³ egli non intendeva, che avesse alcuni vigore il contratto stesso, ma la |²⁴ rendeva libera, e perchè trovassi lo motivo di riferirle queste sue |²⁵ raccomandazione nei diede due pettini da Testa che le portassi, come per |²⁶ feci al mio ricopeto a giusta parte.

|²⁷ Letto gli l'anzi estesa capitolo proposto colla [δυσ. λ.] prodotta da Frossini |²⁸ Caligero suddetta quale da lei ben inteso ed |²⁹ [δυσ. λ.] contenuto il Capitolo or lettereri tutta verità, non posso, che |³⁰ pienamente confermallo.

Ad [δυσ. λ.]

detto

|³¹ Venuto in questa Segreteria Civile a citazione il Cittadino |³² Nicolo Massello di Dimitri della villa Carbonades di quest'isola testimone |³³ proposto citato ammonito, e col protesto del giuramento [δυσ. λ.] esaminato

φ.3r

Esaminato

|¹ Interrogato: Se conosca certo Giorgi Cardiacò quondam Andrea?

|² Risponde: Realto bene Io conosco, giacché ebbi occasione d'aver la sua pratica |³ a Smirne.

|⁴ Interrogato: Se sappia, ed abbia in seso, de'egli abbia qualche contratto di matrimonio |⁵ con qualche Giovine?

|⁶ Risponde: Non sè altro sù giusto proposito [δυσ. λ.] nello scorso autunno |⁷ mentr'ero per rimpatriare con Paulo Facea di Giorgi, lo incontrassimo al |⁸ di feri d'una Temeva a Smirne, ed ivi lo sentii raccomandare ad esso |⁹ Paulo, cui ama per consegnato del soldo per portare a questa parte |¹⁰ che dicesse a suo nave a certa Frossini figlia del quondam Janni Picine, |¹¹ siccome egli non la voleva più per isposa nè intendeva che avesse |¹² alcuna forza il contratti secolie incontrato, ma anzi la eccitava di |¹³ procurarsi liberamente un'altro sposo.

|¹⁴ Letto gli altre citato Capitolo [δυσ. λ.] da lui ben inteso, ed |¹⁵ interrogato risponde il Capitolo ora letto mi uniformandosi alla verità da mè deposta, |¹⁶ non posso, alle intieramente approvarlo.

Ad [δυσ. λ.] jura sic.

Addi [δυσ. λ.]

|¹⁷ Il comitato di Giudiciazio Civile sedendo |¹⁸ Letta l'anzie stesa memoria prodotti dalle cittadina Frossini fi|¹⁹glia dal quondam Janni Caligero Picini li 10 Corrente non che'gl'essani |²⁰ assenti sopra il contenuto della medesima, da con rilevasi la |²¹ rinaccia vocalmente fatta a Smirne da Giorgi Cardiacò quondam |²² Andrea al contratto privato incontrato con detta Giovine, con |²³ cui s'impegnavano amese dice di non passar in matrimonio, ||[δυσ. λ.]|| coll |²⁴ alter nativα di piastre cento di Pena alla parte contraveniente |²⁵ da doverle all'altra contare, e considerando, che altre la |²⁶ rimancia stessa, e l'esistenza in stato estero, da cui non li |²⁷ può determinare il tempo del ripatrio di detto Cardiacò l'enunciato |²⁸ contratto e contrano alla ragione alli principj della natural |²⁹ Libertà degl'uomini, ed offendente le leggi dell'attuale Governo, |³⁰ unanime, e concorde decreta il taglio del contratto stesso, che |³¹ fù prodotto negl'atti del Cittadino Zorzi Levunj Nodario Pubblico, per l'effetto |³² che l'accennata Frosini, ed anche il suestesa Giorgi passar possano libe|³³ramente in matrimonio con qualunque persona di suo genio sentenza |³⁴ essere soggetta all'alter nativa in esso espresse, sic.

|³⁵ Liuvry Presidente

|³⁶ Τζανε Κομητατο Τσηβιλε

**21. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
11/Εγγραφο 1 [Δικαστική υπόθεση του Θεοδώρου Σοφίου
εναντίον του Θεοδώρου Μουλού], 12/13.08.1798**

Πρός τον δικαίωτατον Κριτήν τῆς Εἰρήνης καὶ ² συγκαθέδρους του

Ἐβρίσκεται ὡ δικαίωτατε Κριτά εἰς το μέρος τοῦ Σταυ³λίου μία βρύσις εἰς τόπον ὀνομαζόμενον Γεώργακα, ἡ ὁ⁴ποία ἐδούλευε εἰς κυβέρνησιν ὅλου τοῦ λαοῦ ὁποῦ εἰς αὐτόν, ⁵ τόν τόπον ἐβρίσκονται, καί πλυσιάζουν · καί ἀκόμα, ⁶ ἐποτηζώντησα ὅλου τοῦ τόπου τά ὡζά.

Εἶναι τώρα ὁλοίγοι χρόνοι ὁποῦ ὁ πολήτης Θεοδωρῆς Μουλός ⁷ ποτέ Μάρκου, μέ τό νά εἶναι ἐκεῖ συμορίτης καί θέλοντας ⁸ ἔκλησε τό ὑποστατηκόν του, ἔφραξε καί ἔκλησε τήν ἄνω⁹θεν βρύσιν, εἰς τρόπον ὁποῦ οἱ ἐπίλοιποι ὅλοι ὕστερούμεθα ¹⁰ τήν παλαιάν μας κυβέρνησιν ἐδικιού μας καί κτημάτων ¹¹ μας, τοῦ ἐζητείσαμεν πολλότατες φωραῖς διὰ νά ἀνήξη ¹² ἀπό ἓνα μέρος διὰ νά κυβερνιώμαστε, καθὼς καί πρωτῇ¹³τερα. Καί αὐτός ἐναντιώνεται καί θέλει διὰ νά μὴν μάς ¹⁴ ἀφήσι μόνον διὰ νά μάς ἀποφάγη νά χαθῇ ἡ συνήθεια, εἰς ¹⁵ κυβέρνησιν ἐμαὶ ὅλοις τοῖς ἀδελφότητος Σοφιάνων.

Λοιπόν δεν ἔχοντας ἄλλην καταφυγὴν διὰ τά κυβερνιῶν ¹⁶ μας παρисяζόμεστε εἰς τήν δικαιοσύνην σας παρα¹⁷καλόντας διὰ νά τόν προστάξετε νά ὑμπαρὴ δίχως ἄ¹⁸λλην πρόφασιν νά ἀνοίξην τόπον νά μάς ἐλευθερώσιν τήν ¹⁹ ἄνωθεν βρύσιν καθὼς καί εἰς παλαιάν κυβέρνησιν, εἴχαι²⁰ν οἱ παλαιή μας νά ἔχομεν καί ἐμεῖς οἱ ἀδελφοσύνη διὰ ²¹ τό ἀσκανδάληστον ὑγεία καί σέβας

A di 25 Thermidor anno 6to Republicano ²² Instando dal cittadino Teodorin Sofio di Papa agente per pari ²³ i rimanenti di famiglia cittadino Teodorin Mulo quondam Marco in ²⁴ mano del cittadino Giudici di Pace il quella ad metendola ordina ²⁵ la sua intimidazione ad hoc

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Πρός τόν δικεωτατον Κρητήν τῆς Εἰρήνης

Libertà

Eguaglianza

Cerigo 8: Frutidor anno 6to Republicano 14 Agosto 1798 Veneto Stile ² istanza del cittadino Theod<ori>n Mulò quondam Marco L.R.C. il ³ cittadino Theod<ori>n Sofio per se e fraterna instanda

Μέ μεγάλην μου ἀπορήαν βλέπο νά παρисяζετε ἡς τοῦτο τό δικεότατον ⁴ Κρητήρηον ὁ πολήτης Θεοδορῆς Σοφῆος κάμνοντας, καί διὰ τήν ἐπηλήπην ⁵

ἀδελφοσίνην καί νά ζητά ἀπό τήν δικεωσίνην νά ὑποχρεοθῶ ἐγώ ὁ πτοχός |⁶ ὁ Θεωδορῆς Μουλός ποτέ Μάρκο ὅτι νά ἀνήξω καί νά ἐλευθερόσω τήν βρήσιν |⁷ ὅπου εἰς κηνήν κυβέρνησιν ἐδουλεβε καί ὅπου ἔκλησα μέσα εἰς τό ὑποστα|⁸τικόν μου.

Αὐτό ὅμως δυκεότατη Κρητέ ὑποσχομε ἂν ἦνε ἀληθινόν καί εἰς τό ὑπο|⁹στατηκόν μου μέσα ἔκλησα καί ἔφραξα βρήσιν νά ὑμπορό νά τήν ἐλευθερό|¹⁰σω ὥς καί τό πρότερον ἢ δε καί παρησιάζη ψεύματα νά εἶναι ἀποφασισμένους |¹¹ νά μου πληρόσι ταῖς στρατες μου καί ἔξοδά μου

|¹² ἡγίαν καί σέβας

|¹³ Sajano

**22. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
11/Εγγραφο 2 [Αντίγραφο διοικητικού εγγράφου του
Αρχαιοφυλακείου Κυθήρων], 19.06.1798**

φ.1r

Copia tratta dal Libro Registro Lettere Pubbliche servi |² sotto la Reggenza dell'ex patrizio Piero Marcello fu |³ Provveditore e Castellano di Gerigo, esistente nello publico Archivio di detto |⁴ luogo

Cerigo 12 Thermi|⁵dor anno 6to Repub|⁶licano 19 Luglio 1798 |⁷ Greco Stile presentata dal Cittadino Emanuel Stai |⁸ come per l'odierna |⁹ sua scrittura di risposta |¹⁰ amministrazione No 4

Giunto nel momento in cui scrivo col pubblico sciambel|¹¹co denominato l'Achille a quest'isola non manco di par|¹²tecipare a V.E. il mio arrivo, come a hà dalla servizia patria |¹³ sia stato eletto a succederle nel Governo da Lei per l'or|¹⁴dinario periodo dalle leggi già legnamente sostenuto. Io |¹⁵ debbo egualmente pregarla di ordinar tutto ciò che fosse |¹⁶ di consuetudine, e dalle pubbliche prescrizioni, per l'effetto |¹⁷ della mia pronta venuta a colla fortezza, dove nei soliti |¹⁸ modi possa assumere la commessami rappresenza. Nell'atto |¹⁹ d'inviarle il presente mio divoto foglio, unisco altre due pub|²⁰bliche lettere provenienti da Corfù a colla carica dirette, ed |²¹ ha l'onore inanto di baciarle divotamente le mani.

|²² Rata di Capsali li 10 Giungo 1779 S.N.

|²³ Eccellentissimo Signor Antonio Dandolo Provveditore e Castellano di Cerigo

|²⁴ Theodoro Stai pubblico Archivista

**23. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
11/Εγγραφο 3 [Βεβαίωση μινίστρου], χ.χ.**

φ.1v

Έδωσε νοτίτζια · ό μνήστρως τον Μητατιώνε Άντόνης |² Κλᾶρως · ποτέ
Μηχάλη · του μαστρο Δημητρί Αρώνη τοῦ Θεοδώσι |³ διά το πρικοχᾶρτη όπου ἔκαμα
εἷς τα ἄττα του παπα Κύρ Μαν|⁴ουήλ Μαλᾶνου νοταρίου.

Έν Χριστῷ Ἱερομόναχως Σκλάβος, παρακαλε|⁵μένως · ἀπο τον ἀνοθε μνήστω
· να ὑπογρα|⁶ψω δια όνωμᾶ του · μην ὑξεύροντας ό αὔ|⁷τός να γράφι.

**24. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
11/Εγγραφο 4 [Εκτίμηση/Στίμα της οικονομικής διαχείρισης των
εσόδων της ενορίας της Παναγίας Κοντολετούς στο Λιβᾶδι],
10.10.1797**

φ.1r

Τζερίγο 30 Τρυγητοῦ άον: ἔτος τῆς Κυθηραίων ἐλευθερίας 10 Ὀκτωμβρίου 1797 Γ.
Έ.

Έλευθερία

Ἰσότης

Πρός τό Κομιτάτον τῶν Κρίσεων εἰς τό Τζιβίλε |² ό σεργετάριος τοῦ αὐτοῦ
Κομιτάτου Π. Νταντόνης

No 159

Πολίται Κριταί

Εἰς ὑπακοήν τοῦ προστάγματός σας ἐδόθηκα, πολίται, μέ ὅλην τήν
ἐπιμέ|³λειαν εἰς τό νά ἀναθεωρήσω, καί νά ἐξετάξω τούς λογαριασμούς, και
ἐπιχείρησιν, |⁴ όπου εἰς τά εἰσοδήματα τῆς ἐκκλησίας τῆς Κυρίας Θεοτόκου
Κοντελετούς εἰς τό Λεβᾶδι |⁵ ἔλαβαν οἱ ἐπίτροποί της πολίται Γεώργιος Γρυπάρης,
καί παπᾶ Ἀνδρέας Δια|⁶κάκης, οἱ διάδοχοί τους Ἀντώνιος Λαζαρέτος, καί ό αὐτός
ιερέας, καί οἱ παρόντες |⁷ παπᾶ Ἰωάννης Λευτέρης, καί παπᾶ Ἀνδρέας Σάμιος.

Ὑποτάσσοντας εἰς τήν ἐξέτασίν μου διά τό αὐτό τέλος τό βιβλίον μου, εἰς τό
όποιον μόνον |⁸ ἐσημείωναν κάθε εἰσόδημα, καί ἔξοδον, ἡῦρα τήν πλέον ἀταξίαν, καί
σύγχυσιν, καί |⁹ τόσαις παράβλεψες εἰς τούς λογαριασμούς τους, όπου δέν ἡμπορεῖ
βέβαια ἀπό αὐτό νά |¹⁰ γένη μία σωστή γνώρισις τῆς ποσότητος τῶν εἰδῶν, καί
χρημάτων, όπου ἔχει |¹¹ ἀκόμη νά λαβαίνει ἡ ἄνωθεν ἐκκλησία.

Μ'όλον τοῦτο πασχίζοντας μέ κάθε τρόπον νά εὔρω τήν ἀλήθειαν,
ἀρχηνῶντας |¹² ἀπό τήν ἐπιχείρησιν τῶν πρώτων, ἡγουν Γρυπάρη, καί παπᾶ Διακάκη,

καί στένωντας |¹³ εἰς πλέον τάξιν τόν λογαριασμόν τους, ὅπου φαίνεται εἰς τό φύλλον No 1, εἰς τό |¹⁴ ὁποῖον ἐσημείωσα καί τούς χρεοφειλάτας, ὅπου αὐτοί ||ἤϋραν καί|| ἔκαμαν, καί διά τούς ὁποίους |¹⁵ ἔχουν νά ἀποκρίνονται μέ τό νά μήν τούς ἐπαράδωσαν, εὐρίκα:

|¹⁶ Α^{ov}: Ὅτι εἰς τήν παράδοσιν, ὅπου τούς ἔγινεν ἀπό τούς προτητέρους, ἀγκαλά καί νά φαί¹⁷νεται ὅτι τούς ἐπαραδόθησαν ὅλοι οἱ χρεοφειλέται τῆς ἄνωθεν ἐκκλησίας, ἀπό |¹⁸ τούς ὁποίους δεν ἠμπόρεσα ὅμως [[δεν ἠμπόρεσα]] διά τήν σύγχυσιν τοῦ λίμπρου νά ξε¹⁹χωρίσω, παρά ἐκείνους ὅπου φαίνονται εἰς τό τέλος τοῦ ἄνωθεν φύλλου, μ'ὄλον τοῦτο δεν |²⁰ φανερώνεται τι αὐτοί τούς ἔκαμαν, ὥστε εὐρίσκονται εἰς χρέος νά φανερώσουν |²¹ μεθ' ὅρκον πόσοι ἦναι οἱ αὐτοί χρεοφειλέται, καί νά ἀποκριθοῦν διά αὐτούς.

|²² Β^{ov}: Ὅτι διά τήν ἀγοράν, ὅπου ἔκαμαν δώδεκα μηναίων, μιᾶς παρακλητικῆς |²³ ἐνός πεντηκοσταρίου, καί ἐνός Τριοδίου διά γρόσια σαράντα, καί διά τά ἔξοδα γροσίων εἴκο²⁴σιτεσσάρων ἥμισυ εἰς καλάμια, τράβαις, ἀσβέστην, καί μαστόρους διά τό φτιάσιμον |²⁵ τοῦ κελίου εἰς τό Λιβάδι, δέν φαίνεται ἄν ἐδόθη ἡ ἄδεια, ἡ ἡ κύρωσις ἀπό τό ἀδελφάτον.

|²⁶ Γ^{ov}: Ὅτι εἰς τούς 1783: δέν φαίνεται εἰσοδία κἀμμηάς λογῆς καρποῦς, μ'ὄλον |²⁷ ὅπου ἡ ἐκκλησία ἔχει χωράφια, ὅπου σπέρνονται κάθε χρόνον.

Δ^{ov}:

φ.1v

|¹ Δ^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1784: φαίνεται νά ἔδωσαν διά σπόρους μίαν ποσότητα μεγάλ²ην μουζούρια ὀκτώ σμιγάδι, τέσσερα στάρι καί περιπλέον ἐνός γροσίου καρπόν, καί εἰς τόν |³ ἐπακόλουθον χρόνον δέν φαίνεται εἰσοδία παρά ὀκτώ μουζούρια σμιγάδι, καί τέσσερα |⁴ στάρι.

|⁵ Ε^{ov}: Ὅτι δεν ἐσκουδέρισαν τό διωρισμένον δόσιμον διά τά 1783: καί 84: ἀπό τούς |⁶ ἐφημερίους, διά τό ὁποῖον αὐτοί ἔχουν νά ἀποκρίνονται, καί νά στεναχωροῦν τούς |⁷ αὐτούς ἐφημερίους.

|⁸ Στ^{ov}: Ὅτι ἔμειναν εἰς χρέος στάρι μουζούρια δύο, καί μισοπίνακα δύο, καί παράδες |⁹ 17:., τούς ὁποίους δέν ἐπαράδωσαν κἀνενός.

Ἀκολουθώντας ἔπειτα τήν ἐξέτασιν εἰς τήν ἐπιχείρησιν τῶν διαδόχων ἐπητρόπων |¹⁰ Λάζαρέτου, καί παπᾶ Διακάκη, καί στένωντας καί εἰς αὐτόν ἓνα πλέον τακτικόν λογα¹¹ριασμόν, καθὼς φαίνεται ἀπό το φύλλον No 2: εἰς τό ὁποῖον εἶναι σημειωμέ¹²νοι καί οἱ χρειοφελέται, ὅπου αὐτοί ἔκαμαν, καί ἐκεῖνοι ὅπου μένουν

ἀκόμη νά ^{|13} δώσουν διά λιβέλλα, διά τούς όποίους ὅλους πρέπει νά ἀποκρίνονται, εὐρίσκω:

^{|14} Α^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1785: δέν ἐπούλησαν μουζούρια 3½ στάρι, καί 5½ σμιγάδι, ὅπου ^{|15} τούς ἔμεινε, καί ὅπου ἦτον τότε ἀκριβόν.

^{|16} Β^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1786: φαίνεται νά ἐπούλησαν 11: μουζούρια σμιγάδι πρὸς ἓνα γρόσι ^{|17} τό μουζούρι, καὶ τρία στάρι διά γρόσια πέντε εἰς καιρόν ὅπου εἰς τήν Κάμεραν φα[ίνεται] ^{|18} τό παζάρι τοῦ σταρίου πρὸς γρόσια δύο τό μουζούρι.

^{|19} Γ^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1787: ἐξοδίασαν γρόσια 27: διά τό φτιάσιμον τοῦ ὀσπητίου εἰς τό ^{|20} Κάστρον δίχως νά φαίνεται ἄδεια, ἢ κύρωσις ἀπὸ τό ἀδελφάτον.

^{|21} Δ^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1788: φαίνεται νά ἐξοδίασαν μίαν σούμαν μεγάλην, ἥγουν ^{|22} γρόσια 12½ διά τ'ἀπάχτια τῆς ἐκκλησίας: εἰς τόν ὅποιον χρόνον βάνουν καὶ 50: ^{|23} παράδες εἰς τά ἔξοδα διά μία λίτραν ἀσπροκέρι, τήν ὁποίαν δέν φαίνεται ^{|24} ἂν τήν ἀγόρασαν.

^{|25} Ε^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1790: ἀπὸ μουζούρια 5: στάρι καί ||μισοπίνακα|| δέκα σμιγάδι, ὅπου εἶναι ^{|26} σημειωμένον πῶς ἐχαλάσθη, δέν φαίνεται νά ἔπιασαν παρά ἓνα ἥμισυ ^{|27} γρόσι, καί ἔδωσαν καί σπόρους, ἀπὸ τούς ὁποίους δέν ἔλαβαν εἰς τον ἐπακόλουθον ^{|28} χρόνον παρά μισοπίνακα δύο στάρι.

^{|29} Στ^{ov}: Ὅτι εἰς τά 1795: φαίνεται νά ἀγόρασαν ἓνα κανδύλι ἀσυμένιον δρα^{|30}μίων 130: πρὸς μισόν γρόσι τό δράμι, δίχως τήν ἄδειαν, ἢ κύρωσιν τοῦ ἀδελφάτου

Z^{ov}:

φ.2r

Οἱ πολῖται Ἀντώνιος Λαζαρέτος, καί Ἀνδρέας ^{|2} Διακάκης πρώην ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῆς ^{|3} Κυρίας Θεοτόκου Κοντελετοῦς ^{|4} ἔχουν νά δώσουν

160

⁵ 1785	Κρασί	Σμιγάδι	Στάρι	Ἄσπρα
⁶ ἀπὸ ἰντράδαν	2 1/6	8{	4	-
⁷ ἀπὸ βαμβάκι ὅπου ἐπουλήθη	-	-	-	1:20
⁸ διά ὅσον ἔχει νά δώσῃ ὁ Μανέας Τζάνες	-	-	-	5
⁹ 1786				
¹⁰ ἀπὸ ἰντράδαν	4½	11	3	-
¹¹ ἀπὸ πούλησιαν ἑνδεκα μουζουριῶν ¹² σμιγάδι				11
¹³ διά πούλησιαν τριῶν μουζουριῶν στάρι	-	-	-	5
¹⁴ διά πούλησιαν 4½ μετρῶν κρασί	-	-	-	9

¹⁵ διά βαμβάκι ὁποῦ ἐπουλήθη	-	-	-	1:20
¹⁶ 1787				
¹⁷ ἀπό ἰντράδαν	4	1	{5	-
¹⁸ 1788				
¹⁹ ἀπό ἰντράδαν	3 5/6	4	5	-
²⁰ ἀπό τήν πουλησίαν τοῦ αὐτοῦ κρασίου	-	-	-	11
²¹ 1789				
²² ἀπό ἰντράδαν	5	1	6	-
²³ ἀπό βαμβάκι ὁποῦ ἐπουλήθη	-	-	-	1
²⁴ 1790				
²⁵ ἀπό ἰντράδαν	5	1:4	5	-
²⁶ ἀπό τόν καρπὸν τούτου τοῦ χρόνου, ²⁷ ὁποῦ ἐχαλάσθη	-	-	-	1:20
²⁸ διά μίαν βαρέλαν κρασί τούτου ²⁹ τοῦ χρόνου ὁποῦ ἐπουλήθη τοῦ παπᾶ ³⁰ Ἀν[δ]ρέα Χαραντζᾶ	-	-	-	4:20
³¹ διά ὅσον ἔπιασαν ἀπὸ το ἐπέλοιπον ³² κρασί ὁποῦ ἐχαλάσθη	-	-	-	4:20
³³ [...] διά τρεῖς λαῖναις ξύδι ὅπου ἔλα ³⁴ βε ὁ Φραγγίσκος Τριάρχης, τρεῖς ³⁵ [α]γαστέραις ὁ Γιάννης Διακάκης, καί πέντε ἀγαστεραις ὁ Γιάννης Λευθέρης	-	-	-	2:2
³⁶ 1791				
³⁷ ἀπό ἰντράδαν	-	-	{2	-
³⁸ ἀπὸ τα σταφύλια τοῦ κάτω ἀμπελιοῦ	-	-	-	1:20
³⁹ ἀπὸ τόν παπᾶ Ἀνδρέα Σάμιον ⁴⁰ ὁποῦ ἔγινεν ἀδελφός	-	-	-	5
⁴¹ 1793				
⁴² ἀπὸ τον Γεώργη Λευθέρη διά δύο ⁴³ χρονῶν λιβέλλο τοῦ χωραφίου εἰς ἀστοχίας	-	-	1	-
⁴⁴ 1795				
⁴⁵ ἀπὸ τόν Φραγγίσκον Τριάρχη ἀκόντο ⁴⁶ τοῦ λιβέλου εἰς τό Κάτω Βαρυμα	-	-	3	-
⁴⁷ ἀπὸ τον Γιώργη Κυριάκη διά δύο ⁴⁸ χρονῶν	-	-	4	-

λίβελο εις τήν Μερτίαν				
⁴⁹ από τον Παναγιώτη Τριάρχη άκόντο ⁵⁰ τών όκτω μουζουριών, όπου έλαβεν ⁵¹ από τόν άδελφόν του διά λίβελον ⁵² εις τό κάτω Βαρυμα	-	-	6	-
⁵³ από τό στάρι τοῦτου τοῦ χρόνου	-	-	-	56
⁵⁴ 1796				
⁵⁵ από δύο μουζούρια στάρι όπου έλαβεν από τόν ⁵⁶ Γεώργη Σάμιο άκόντο τοῦ λιβέλου εις τά ⁵⁷ Σαμιάδικα	-	-	-	7:20
⁵⁸ από τόν Παναγιώτη Τριάρχη	-	3	-	-
⁵⁹ από τον Γεώργη Λευτέρη	-	{1	-	-
⁶⁰ σοῦμα 24 ½ 29 } 5 38 } 1 052}022				

No 2

|⁶¹ Οί άντικρυς έχουν νά λάβουν

	Κρασί	Σμιγάδι	Στάρι	Άσπρα
⁶² 1785				
⁶³ διά σπόρους	-	No2 {32	{3	-
⁶⁴ πρόσ τόν Δημήτριον Στάη ⁶⁵ δανεικά	-	-	3	-
⁶⁶ πρόσ τόν Μανέα Τζάνε δανεικά	-	-	-	5
⁶⁷ 1786				
⁶⁸ πρόσ τούς Γιάννη καί Παναγιώτη ά ⁶⁹ δελφούς Χάρο δανεικά	-	2	-	-
⁷⁰ πρόσ τόν Γιάννη Κατελοῦζο δανεικά	-	-	5	-
⁷¹ πρόσ τον ποτέ Κάπο Πριντζιπάλε	-	3	1	-
⁷² διά τό άτζεκρο κρασί πουλημένον	4½	6	-	-
⁷³ διά σπόρους	-	1:2	1	-
⁷⁴ διά τά άμπέλια	-	1:3	-	2:20
⁷⁵ πρόσ τόν άρχιερέα	-	-	-	3
⁷⁶ διά τό άντίκρυς σμιγάδι, καί στάρι ⁷⁷ πουλημένον	-	11	3	-
⁷⁸ 1787				
⁷⁹ Τό άντίκρυς κρασί έκαταλύθη εις τό ⁸⁰ σπῆτι τοῦ Χάρρου, καί εις τά άμπέλια	4	-	-	-

⁸¹ διά παστρεύσιμον τοῦ αὐτοῦ σπητηου	-	-	-	5
⁸² διά τράβαις, καλάμια, ἀσβέστην, ⁸³ μαστόρους, καί κλειδονιά διά τό αὐτό ⁸⁴ σπῆτι	-	-	-	27
⁸⁵ 1788				
⁸⁶ Per il Conto vino, mandati, e [δυσ.λ.]	3 6/6	-	4	-
⁸⁷ a Zorzi Gripari ad imprestito	-	-	2	-
⁸⁸ a Zanni Aroni ad imprestito	-	2	-	-
⁸⁹ Per due Bolia, e [δυσ.λ.]. d'[δυσ.λ.]	-	-	-	3:15
⁹⁰ Per Traci gupla scala	-	-	-	1:26
⁹¹ Per affitti Pubblici	-	-	-	12:20
⁹² Per una libra di Cena bianca	-	-	-	1:10
⁹³ Per corda	-	-	-	:18
⁹⁴ 1790				
⁹⁵ Il conto vino mandati, e Grano correti	5	1{4	5	-
⁹⁶ Per Erani detra Paga gli Triarchi	-	-	-	1:20
⁹⁷ πρὸς τὸν παπᾶ Ἀνδρέα Χαραντζᾶ	-	-	-	4:20
⁹⁸ διά τούς ἄντικρυς χρεοφειλέτας τοῦ ξοδίου	-	-	-	2:22
⁹⁹ 1792				
¹⁰⁰ διά μίαν καλαθουνίαν, καί φτιάσιμον ¹⁰¹ τοῦ κελίου	-	-	-	2:5
¹⁰² διά ὅσον ἔμεινεν εἰς τὸν Φραγγιᾶ Καλλιγερο	-	-	{2	-
¹⁰³ 1793				
¹⁰⁴ διά τήν δούλευσιν τοῦ ἀμπελίου εἰς τὰ ¹⁰⁵ Χαρκιάδικα πρὸς τὸν Γιώργο Λεφτέρη	-	-	{2	-
¹⁰⁶ πρὸς τὸν Παναγιώτη Τριάρχη δανεικά	-	-	{4	
¹⁰⁷ διά φτιάσιμον τῶν καμιθάνων				2:12
¹⁰⁸ διά φτιάσιμον τῶν καντελερίων	-	-	-	:17
¹⁰⁹ 1795				
¹¹⁰ διά ἓνα κανδύλι ἀσυμένιον δραμίων ¹¹¹ 130	-	-	-	65
¹¹² διά ἄσπρισμα τοῦ ἰδίου	-	-	-	:25
¹¹³ διά τό ἄντικρυ στάρι πουλημένον	-	-	14:	-
¹¹⁴ διά τό ἄντικρυ στάρι πουλημένον	-	-	2:	-

¹¹⁵ διά ὅσον ἐρεστάρισεν ἀπό τήν ἀγο ¹¹⁶ ράν τοῦ σταρίου ὁ Δημήτριος Στάης	-	-	-	:20
¹¹⁷ πρὸς τὸν παπᾶ Νικολό Κυριάκη ¹¹⁸ δανεικά	-	-	-	7:20
¹¹⁹ πρὸς τοὺς διαδόχους ἐπιτρόπους	-	3{1	-	-
¹²⁰ ἐξοδία 17 1/3:25 {4½ 83 {2 143:25 ¹²¹ ἐσοδία 24½:29:5 38:1 127:22 ¹²² μένουν νά δώσουν 7 1/6 4:½ 4{5				

φ.3r

161

Νότα τῶν χρεοφειλέτων, ὅπου ἔγιναν ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους |² Γεώργιον Γρυπάρη, καὶ παπᾶ Ἀνδρέα Διακάκη.

|³ Γεώργιος Κυριάκης ἀπὸ τὰ 1782: γρόσια δεκαπέντε-----γρόσια 15

|⁴ Νικόλαος Καλούτζης Μιχελάκης ἀπὸ τὸν ἄνωθεν χρόνον-----25

|⁵ παπᾶ Ἀντώνιος Λεφτέρης ἀπὸ τὸν ἴδιον χρόνον διὰ ρέστον δανεισμοῦ-----5:10

|⁶ Γεώργιος Τριάρχης Μανιός διὰ δανεισμόν ἀπὸ τό αὐτό ἔτος-----4

|⁷ ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας διὰ δόσιμον δύο χρόνων-----83, καὶ 84
ἀκολουθοῦν οἱ χρεοφειλέται, ὅπου ἦσαν ἀπὸ τίς προηγήτες, |⁸ καὶ ὅπου φαίνονται
καθαρά.

|⁹ Κάπο πριντζιπάλες Τζώρτζης Στάης ἀπὸ τὰ 1779 γρόσια πέντε ἥμισυ, |¹⁰ διὰ τὰ
ὅποια εἶχε ἀμανάτι καὶ μίαν ποσάδαν-----5:26

|¹¹ παπᾶ Θεοδωρῆς ὁ ἀδελφός του διὰ ἐνός ριαλίου καρπὸν ὅπου ἔλαβεν εἰς τὰ 1782--
-----1:20

|¹² παπᾶ Ἀνδρέας Χαραντζᾶς διὰ ρέστον τῆς ἐφημερίας εἰς τὰ 1778-----3

φ.4r

Οἱ πολῖται Γεώργιος Γρυπάρης, καὶ παπᾶ Ἀνδρέας |² Διακάκης πρώην ἐπίτροποι τῆς
ἐκκλησίας |³ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Κοντελετοῦς |⁴ ἔχουν νὰ δώσουν,

162

	Κρασί	Σμιγάδι	Στάρι	Ἄσπρα
⁵ 1782				
⁶ διὰ ὅσον ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς ⁷ προηγήτους τους	12	12{	2{2	γρόσια 97
⁸ διὰ ὅσον ἔπιασαν ἀπὸ τό ἄνωθεν ⁹ κρασί	-	-	-	16:

¹⁰ διά ὅσον ἔπιασαν ἀπό μουζούρια ¹¹ ἑπτὰ ἡμισι σμιγάδι	-	-	-	7:20
¹² 1783				
¹³ διά βαμβάκι πεντάρια τρία, ¹⁴ ὅπου ἔπουλήθη	-	-	-	1:20
¹⁵ ἀπό ἰντράδαν κρασί μέτζα ὀκτώ	8:	-	-	-
¹⁶ λάδι τρεῖς ἀγαστέραις, ὅπου ¹⁷ ἐπούλησαν	-	-	-	:36
¹⁸ διά ὅσον ἔπιασαν ἀπό τό ἄνω ¹⁹ θεν κρασί, τό ὁποῖον μέ τό νά ²⁰ ἐχαλάσθη τό ἐπούλησαν πρὸς ²¹ παράδαις τρεῖς την μπότζαν	-	-	-	9:
²² εἰς τοῦτον τόν χρόνον δέν φαίνεται ²³ εἰσοδία καρποῦ				
²⁴ 1784				
²⁵ ἀπό ἰντράδαν	2	8	4	-
²⁶	22	20	6{2	131:36
²⁷ ἐξαιρούνται ἡ ἄντικρυς ἔξοδοις	22	20	4	131:19
²⁸ μένουν νά δώσουν	-	-	2{2	:17
²⁹ Οἱ ἄντικρυς ἔχουν νά λάβουν				
			No 6	
	Κρασί	Σμιγάδι	Στάρι	Ἄσπρα
³⁰ 1782, καί 83:				
³¹ διά δώδεκα Μηναιᾶ, ἓνα ³² πεντηκοστάρι, ἓνα τριώδυον, ³³ καί μίαν παρακλητικήν, ὅπου ³⁴ ἀγόρασαν	-	-	-	γρόσια 40
³⁵ διά δανεισμόν πρὸς τόν Γιώρ ³⁶ γη Κυριάκη	-	-	-	15
³⁷ διά δανεισμόν πρὸς τόν Νι ³⁸ κολό Καλούτζη Μηχελάκη	-	-	-	25
³⁹ διά δανεισμόν πρὸς τόν ποτέ ⁴⁰ παπᾶ Ἀντώνιον Λεφτέρη	-	-	-	5:10

⁴¹ διά δανεισμόν πρός τον ποτέ ⁴² Γιώργη Τριάρχη	-	-	-	4
⁴³ εις σπόρους σμιγάδι	-	2	-	-
⁴⁴ τοῦ Γιάννη Διακάκη διά ⁴⁵ ἓνα χαντάκη	-	1	-	-
⁴⁶ διά σκάψιμον τῶν ἀμπελίων	-	1{3	-	5
⁴⁷ διά τό ἄντικρυς σμιγάδι ὅπου ⁴⁸ ἐπούλησαν	-	7:3	-	-
⁴⁹ διά τό ἄντικρυς κρασί ὅπου ⁵⁰ ἐπούλησαν	20	-	-	-
⁵¹ διά τράβαις καί καλάμια ὅπου ⁵² ἐπῆγαν εἰς τό φτιάσιμον τοῦ ⁵³ κελίου	-	-	-	7
⁵⁴ διά ἀσβέστι	-	-	-	10:
⁵⁵ διά κρασί εἰς τό κουβάλιμα	-	-	-	:20
⁵⁶ διά μαστόρους, καί πιργατάδες	-	-	-	7:
⁵⁷ διά φτιάσιμον τῶν καμπά ⁵⁸ νων, καί σχοινία	-	-	-	2:
⁵⁹ διά τα αὐθεντικά ἀπάχτια	-	-	-	1:18
⁶⁰ διά ὅσα ἔδωκαν τοῦ ἀρχιερέως	-	-	-	3:
⁶¹ διά κρασί ὅπου ἐκαταλύθη εἰς ⁶² τά ἀμπέλια	-	-	-	1:11
⁶³ διά μισοπίνακα τρία στάρι, ⁶⁴ ὅπου ἀγόρασαν καί ἐκατάλυσαν	-	-	-	1:
⁶⁵ 1784				
⁶⁶ διά σπόρους μουζούρια ὀκτώ ⁶⁷ σμιγάδι, τέσσερα στάρι, καί ⁶⁸ πεμπλέων ἐνός γροσίου	-	8	4	1
⁶⁹ Τό ἄντικρυς κρασί ἐκαταλύθη ⁷⁰ ὅλον εἰς τά ἀμπέλια, καί δέν ⁷¹ ἔπιασαν παρά ἓνα γρόσι, ⁷² ὅπου τό ἔδωσαν εἰς τά ἀπάχτια	2:	-	-	
⁷³ διά ὅσον ἔδωκαν τοῦ ἀρχιερέως				3:

⁷⁴	22	20	4	131:19
φ.5r 163 Νότα τῶν χρεοφειλέτων, διά τους ὁποίους ἔχουν νά ἀποκρίνονται οἱ ἐπίτροποι ² Ἀντώνιος Λαζαρέτος, καί παπᾶ Ἀνδρέας Διακάκης				
	Σμιγάδι	Στάρι	Ἄσπρα	
³ Γεώργιος Κυριάκης διά λιβέλον τοῦ χωραφίου εἰς τὴν Μερτέα εἰς τα 1796 ⁴ μουζούρια 2	Μουζούρια 2	Μουζούρια 2	Γρόσια -	
⁵ περιπλέον διά λιβέλον πέντε χρονῶν ἕως εἰς τα 96: τῆς κρεβατίνης γρόσια δεκαπέντε	-	-	15	
⁶ Ἀντώνιος Καλίγερος Ἀβιερινός διά νοῖκι τοῦ ὀσπητίου εἰς το Κάστρον ἐννέα ⁷ χρονῶν ἕως ὅλον το 96 γρόσια εἰκοσι επτά	-	-	27	
⁸ Φραγγίσκος Τριάρχης ποτέ Γιώργη διά ῥέστο προτητέρου λιβέλλου στάρι μουζοῦρι ⁹ ἓνα, τα τέσσερα μουζούρια στάρι διά ἐκεῖνο ταῶν 96: εἰς τα Κάτω Βάρυμα	-	5	-	
¹⁰ [...] ξύδι, λάδι, βαμβάκι, καί λιβέλλον χρονῶν δύο τοῦ κάτω ἀμπελίου ¹¹ γρόσια δεκαεννέα	-	-	19	
¹² διά λιβέλλον του μισοῦ χωραφίου εἰς τζί γρασοφοφίας τῶν χρονῶν 93, ¹³ 95, καί 96: σμιγάδι ἓνα ἥμισυ μουζοῦρι	1{3	-	-	
¹⁴ Γεώργιος Γρυπάρης διά ὅσον ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Φραγγίσκον Τριάρχη ἀκόντο ¹⁵ τοῦ λιβέλλου εἰς τα Κάτω Βάρυμα τῶν 1794: στάρι μουζούρια δύο	-	2	-	
¹⁶ πλέον διά δανεικόν ὁποῦ ἐπῆγεν εἰς τὰ 1788: μουζοῦρι ἓνα στάρι	-	1	-	
¹⁷ Γιάννης Διακάκης διά τρεῖς ἀγαστέραις ξύδι παράδες ἐννέα	-	-	:9	
¹⁸ Τζώρτζης Λαζαρέτος μουζούρια δύο στάρι	-	2	-	

όπου ἔλαβεν ἅ κόντο τοῦ λιβέλλου τῶν ¹⁹ 1794: εἰς τα Κάτω Βάρυμα ἀπό τα Φραγγίσκον Τριάρχη			
²⁰ Δημήτριος Στάης ποτέ Τζώρτζη διά στάρι μουζούρια πέντε ἥμισυ όπου ἔλαβεν ἀπό ²¹ τόν Γιώργη Κυριάκη διά το λιβέλον τοῦ χωραφίου εἰς τα Μερτέα τῶν 1792, καί ²² 94: γρόσια δεκάξε ἥμι<συ>	-	-	16:20
²³ διά ρέστον τῶν 12: μουζουρίων στάρι, όπου ἀγόρασε παράδες εἴκοσι	-	-	:20
²⁴ διά δανεικόν εἰς τά 1785	-	{3	-
²⁵ διά δανεικόν, όπου ἔλαβεν ὁ πατέρας του εἰς τά 1786	{3	:1	-
²⁶ Δημήτρης Κατελοῦζος διά λιβέλον τοῦ χωραφίου εἰς τά Σαμιάδικα τῶν 1792	-	2:	-
²⁷ Γιώργης Σάμιος ποτέ Ἀλουμπᾶ, διά λιβέλον τοῦ ἄνωθεν χωραφίου, τα ἐκείνου εἰς τήν ²⁸ Χαλικούραν	-	7{3	-
²⁹ Γιώργης Λεφτέρης Κοντός διά λιβέλον τριῶν χρόνων ἕως ὅλον το 1796: εἰς ἀστοχίας	-	1{3	-
³⁰ παπᾶ Γιάννης Κοντός, διά λιβέλον τριῶν χρόνων τοῦ χωραφίου εἰς τα Παλιολανέ	-	1:	-
³¹ Ἀνδρέας Σάμιος ποτέ Ἀλουμπᾶ, διά βοσκήν τοῦ χωραφίου εἰς τό Βάρυμα τῶν ³² 1791: στάρι μισοπίνακα τρία κούμουλα	-	{3	-
³³ παπᾶ Νικολός Κυριάκης, διά τόσον στάρι, όπου ἔλαβεν εἰς τά 1796	-	-	7:20
³⁴ Φραγγιᾶς Καλίγερος διά δανεικόν, όπου ἔλαβεν εἰς τά 1791	-	{2	-
³⁵ Μανέας Τζάνες, διά δανεικά, όπου ἔλαβεν εἰς τά 1788	-	-	5:
³⁶ Γιάννης Στάης Παρόνης, διά δανεικόν όπου ἔλαβεν εἰς τά 1788	2:	-	-

³⁷ Γιάννης Χάρος Βλαστός, διά δανεικόν όποϋ έλαβεν εις τα 1786	1:	-	-
³⁸ Παναγιώτης Βλαστός, δια δανεικόν όποϋ έλαβεν εις τά 1786	1:	-	-
³⁹ παπα Άνδρέας Χαραντζάς, διά κρασί όποϋ έλαβεν εις τά 1790	-	-	4:20
⁴⁰ Γιάννης Κατελοϋζος, διά δανεικόν όποϋ έλαβεν εις τά 1786	-	{5	-
⁴¹ διά πέντε άγαστέραις ξύδι, όποϋ έλαβεν εις τά 1790	-	-	:15
⁴² ακολουθεϊ	μουζούρια 6{26{2 γρόσια 95:24		
φ.5ν			
	Σμιγάδι	Στάρι	Άσπρα
¹ Παναγιώτης Τριάρχης ποτέ Γιώργη, διά λιβέλον πέντε χρονών έως ² όλον τό 1796: τοϋ άπάνω άμπελίου γρόσια πενήντα	-	-	γρόσια γρόσια 50
³ διά ρέστον τών όκτώ μουζουρίων στάρι, όποϋ έλαβεν από τόν Φραγγίαν ⁴ τον άδελφόν του διά τό Κάτω Βάρυμα, μουζούρια δύο στάρι	-	μουζούρια	2
⁵ διά όσον έλαβεν από τόν ίδιον διά τό χωράφι εις τζί Γράσοφίας	μουζούρια 1	-	-
⁶ διά λιβέλον δύο χρονών τοϋ κάτω άμπελίου	-	-	10:
⁷ διά βαμβάκι γρόσια τρία	-	-	3:
⁸ διά λιβέλον εις τά Βαρύματα 4: χρονών έως όλον τό 1795	-	8:	-
⁹ διά λιβέλον τοϋ χωραφίου εις το Γεράλωνα 5: χρονών έως το 1796	-	2{3	-
¹⁰ διά λιβέλον τοϋ άλλου μισοϋ χωραφίου εις τζί Γρά σοφίας 5: χρονών ¹¹ έως όλον τό 1796	2{3	-	-
¹² διά δανεικόν, όποϋ έλαβεν από τό λιβέλον τοϋ Γιώργη Λεφτέρη στάρι ¹³ μησοπίνακα τέσσερα κούμουλα	-	:4	-

¹⁴ διά στάρι χαλασμένον, ὅποῦ ἔλαβεν εἰς τὰ 1790	-	-	1:20
¹⁵ διά μίαν τράβαν, καί ἓνα μεσοδόκι ὅποῦ ἔλαβεν εἰς τὰ 1787	3{3 : 13{1 : 64 : 20		

φ.6r

|¹ Z^{ov}: Ὅτι εἰς δώδεκα χρόνους δέν φαίνεται κᾶνένα εἰσόδημα λαδίου, παρά ὀλίγον, |² ὅποῦ φαίνεται πουλημένον τοῦ Φραγγίσκου Τριάρχη εἰς τήν παρτίδα τοῦ χρέους του 19 |³ γροσίων, ἀπό τὰ ὅποια τὰ δέκα εἶναι διά λιβέλον, τό ἓνα ἡμισι διά ξύδι, καί |⁴ τὰ 7½ διά βαμβάκι, καί λάδι.

|⁵ H^{ov}: Ὅτι ἀπό τούς ἐφημέριους δέν ἐσκουδέρησαν ποτέ εἰς τούς ἄνωθεν χρόνους τό |⁶ διωρισμένον δόσιμον, διά τό ὅποῖον ἔχουν νά ἀποκρίνονται, καί νά στεναχωροῦν |⁷ τούς αὐτούς ἐφημερίους.

|⁸ Θ^{ov}: Ὅτι μὴν ἔχοντες σκουδερισμένον ἀπό τῶν πέντε χρονῶν τα λιβέλλα τῶν |⁹ ὑποστατικῶν, παρά ὅσον φαίνεται εἰς τόν ἄνωθεν λογαριασμόν, ἔχουν νά ἀποκρί|¹⁰ νωνταί διά τὰ ἐπίλοιπα, ὅποῦ φαίνονται εἰς τούς χρεοφειλέτας τοῦ ῥηθέντος φύλλου.

|¹¹ T^{ov}: Ὅτι εἰς τὰ 1792: δέν φαίνεται εἰσόδημα κρασιού ἢ σταφυλίων ἀπό τό |¹² ἀπάνω ἀμπέλι.

|¹³ Iά^{ov}: Ὅτι ἀπό τόν εἰρημένον λογαριασμόν φαίνονται ἀκόμη εἰς χρέος μέτρα |¹⁴ 7 1/6 κρασί, μουζούρια 4 [δυσ.λ.] σμιγάδι, μουζούρια 4{5 στάρι, καί γρόσια [...] |¹⁵ τὰ ὅποια δέν φαίνεται νά ἐπαράδωσαν τῶν διαδόχων τους.

Ὅσον ὅμως διά τήν ἐπιχείρησιν τῶν παρόντων ἐπιτρόπων, μὴν |¹⁶ εὐρίσκοντας κᾶμμίαν σημείωσιν, μ'ὄλον ὅποῦ ἀπέρασε χρόνος ἓνας, ὅποῦ |¹⁷ τήν ἄρχησαν, καί ἔλαβαν καί ἀπό τούς προητέρους μουζούρια τρία, καί μισοπίνακων |¹⁸ ἓνα σμιγάδι, καί μουζούρια δύο στάρι, δέν ἠμπόρεσα νά κάμω κᾶμμίαν |¹⁹ ἐξέτασιν, ἐπειδή καί δέν ἔδωκαν, κᾶν μέ νόταν λογαριασμόν καθὼς |²⁰ ὑποσχέθησαν.

Ἐκπληρωθέντος οὕτω τοῦ δοθέντος μοι χρέους, δέν θέλω ἔχει μεγαλητέραν |²¹ χαράν, Κριταί πολίται, ἀπό τό νά ἠμπορῶ συχνά νά ὑπακούω προστάγ|²² ματά σας, τὰ ὅποια ἐξεύρω, ὅτι πάντοτε ἀκουμποῦσιν εἰς τήν δικαιοσύνην καί |²³ ἀποβλέπουν εἰς τό καλόν τῆς πατρίδος, διά τήν ὁποίαν κάθε πολίτης |²⁴ πρέπει νά θυσιάζεται.

|²⁵ Ὑγεία καί Σέβας

|²⁶ Π. Νταντόνης

**25. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
12/Εγγραφο 1 [Οικονομική κατάσταση των στρατιωτικών
μονάδων των Κυθήρων], 01.11.1797**

φ.1r

Foglio delle paghe alle sottoseritte Milizie che dovranno esser [|]² somministrate dalla Cassa Publica di Cerigo da primo Novembre [|]³ 1797: Veneto Stile nelle infrascritte summe con la minorazione però a [|]⁴ seconda delle sopravvenienze alterarli la forza delle compagnie [|]⁵ medesime, ridotte in talari veneti a due per zecchini, e lire e soldi [|]⁶ Moneta Veneta

			⁷	Danaro	Biscotto
	⁸ C. Collonello				
	D'Antonj				
1.	⁹ Collonello	L	696		
1.	¹⁰ Alfier		120		
1.	¹¹ Sergente		86		
3.	¹² Caporali	a L 47.4	141.12		
54.	¹³ Fanti	a L 32.10	1755		
60		¹⁴	L. 2798.12		
	¹⁵ Si dettrae				
	¹⁶ Zecchini 18 ½ che si riscuotono ¹⁷ a questa parte Moneta				
Venneta: 888					
			¹⁸ Moneta sentenza L	1910:12	Talari 1926:14: Soldi 2360
	¹⁹ C.T.C. Galateo				
1.	²⁰ T. Collonello	L	603.15		
1.	²¹ Alfier		120		
2.	²² Caporali	a L 47:4	94.8		
38.	²³ Fanti	a L 32.10	1235		
42			²⁴ L 2053.3	85.6	1680
	²⁵ C.C.Calergi				
1.	²⁶ Capitano	L	464.10		
1.	²⁷ Tenente		168		

1.	²⁸ Alfier		120	
1.	²⁹ Sargente		86	
2.	³⁰ Caporali	a L 47.4	94.8	
34.	³¹ Fanti	a L 32.10	1105	
40	³²		2037.18	
	³³ Si dettra			
	³⁴ L 204 Moneta [δυσ. λ.] che si riscuo			
	³⁵ tono a questa parte sono Moneta Lire:		272	

		³⁶ L 1765:18	73.6.8	1560
	³⁷ Tali:	238L8		5600
	³⁸ Segue			

φ.1v

		¹	<u>Danaro</u>	<u>Biscotto</u>
	² Summe Rettroscritte	Tali: 238	L 8.2	Soldi 5600
	³ Artiglieri			
	⁴ C.C.Armeni			
1.	⁵ Sergente	L 94		
4.	⁶ Cannonieri	a L 37 148		
	⁷ C.C.Bilia			
4.	⁸ Cannonieri	a L 37 148		
		⁹ L 390	16.2.15	320
		¹⁰ Tali:	254 L 10:17	Soldi: 5920
	¹¹ Gasparotti amministrazione all isole			
	¹² Dallacque amministrazione all isole			
	¹³ Bottini amministrazione generale all isole			

**26. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 1 [Αναφορά υγειονόμου του Ποταμού], 21.09.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

No 143

Ποταμός 21 Σεπτεμβρίου 1798 γραι²κώ ἔθῃ ἕκτον ἔτος τῆς γαλλικῆς ³ δημοκρατίας μιᾶς καὶ ἀδιερέτου.

Ὁ πολίτης Μελέτης ντεπουτάτος εἰς ταῖς ρίβες τοῦ Ποταμοῦ ⁴ φανερόνῃ προς τοὺς πολίτας ἐπητηρητάς τῆς ὑγίας ὅτι ⁵ ἐριβάρισε εἰς τὴν Ἀγίαν Πελαγία τό καΐκι τοῦ Θεο⁶δορή Τζοχαλή ἀπὸ Βάτικα ἔχει σιντροφους τρίς ⁷ καὶ ἔφερε τον Παναγιότη Ἀληφεράκη ὁ ὁπίος ἦρθε ⁸ διὰ νά ἀσικόση τὴν φαμελίαν του τοὺς ἐρότησα διὰ ⁹ τὴν ὑγία καὶ μοῦ ὕπαν ὅτη ὕνε ὑγία τοὺς ἐρότησα ¹⁰ νά μοῦ ἡποῦν ανε ἡξάρουν νέα ος νοβητάδες καὶ μοῦ εἶ¹¹παν πὸς ἦρθε νέο φερμάνη καὶ ἐκηρίχθη εἰς τὴν ¹² Μονεμβασία ὅτη ἔχει ἡ Πόρτα μάχη με την ρεμποῦ¹³ μπληκα της Φράντζας καὶ πὸς ἦρθανε δεκοκτό κα¹⁴ράβια Μοσκόβηκα εἰς τὴν Μπόλη καὶ εὐγήκανε ἔξο ¹⁵ ἀπὸ τό Κάστρο.

Τὴν ὕδιαν ὄρα ἐριβάρισε καὶ τό καΐκι τοῦ Δημήτρι ¹⁶ Μακρό εἰς τοὺς Φούρνους ἀπὸ Βάτικα ἔχει συντρόφους ¹⁷ τέσερους καὶ ἔφερε δύο πασσεγγυέρους τὸν παπὰ Νικό¹⁸λα Μπαμπακάρη καὶ τον Δημήτρι Κατζούλη τοὺς ὀπί¹⁹ους τοὺς ἐπρόσταξα νά σταθοῦνε εἰς ἐρισέρβα να τοὺς ἐ²⁰στίλω με το φάντε εἰς τὴν διορισμένην στελίαν διὰ ²¹ νά κάμουν την κουτουμαντζιά τους καὶ δέν ομπηδήρα²²νε ἀλλὰ ἐπήγανε εἰς τα σπύτια τους τοὺς ἐρότησα διὰ τὴν ²³ ηγία τους καὶ μοῦ εἶπαν ὅτι εἶνε ὑγία. ὑγία καὶ σέβας
²⁴ Μελέτης ντεπουτάτος εἰς ²⁵ ταις ρίβες τοῦ Ποταμοῦ

**27. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Ἀρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 2 [Αναφορά για την άφιξη ομάδας ένοπλων Μανιατών
στον Ποταμό], χ.χ.**

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

No 138

Δίδομεν τὴν εἶδησιν τοῦ Αὐθέντος Κουμαντάντε καὶ Κριτοῦ ² τῆς εἰρήνης καὶ λοιποῦς τοῦ Κριτηρίου. Ὅτι ἐδῶ εἰς τῆς Κυράς το χω³ρίον εὐγήκανε σήμερον ὁποῦ εἶναι Κυριακῇ Μανιάταις 12 καὶ ἀφή⁴κανε καὶ 18 εἰς τὴν βάρκα. Καὶ εἶπαν πῶς ἦλθαν διὰ καλόν καὶ ⁵ ἔβαλαν τά τουφέκια τους εἰς τὸν πύργον, καὶ ἡμῆς ἐπήγαμεν καὶ τά ἐβγάλα⁶μεν καὶ ἐμηναν ἔξω. Καὶ ἐπῆρα τό κληδί διὰ νά το στίλω μέσα. Καὶ ὥς εἶ⁷ναι εἰδησίς σας ὅτι αὐτῇ ἀκαρτεροῦνε τὴν φυργάδα τοῦ Χασάνμπεϊ ἀπὸ ⁸ πίσω καὶ ἦλθε ἀπὸ πίσω ὁ Μέντης μέ γράμματα ἀφθεντικά καὶ ⁹ τό τι γράφουννε δέν ἰξεύρωμεν καὶ ἀκαρτεροῦμεν τὴν ἀπόκρισιν σας.

|¹⁰ Δημήτρης ἀγγόντος Μουλός

|¹¹ ἔβαλα καί ἔγρα|¹²ψαν

**28. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 3 [Επιστολή του Μπέη της Μονεμβασίας προς τους
Κυθηρίους], 05.09.1798**

φ.1r

ἀπό μέρος τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀγά Χασάν Μπεὶ Βοηβούδα ἀγά και |² ζαπίτη Μονεμβασίας· εἰσέ λόγους σας Τζεριγότες μεγάλοι |³ καί μικροί· σᾶς χαιρετάμεν· ἄλλο ἐδώ ἐμάθαμεν ὅτι νά |⁴ σᾶς λέγονται λόγια πῶς σᾶς φοβερίζομεν καί πῶς θέλωμεν |⁵ νά ἐλθοῦμεν νά πατήσωμεν τό νησί σας, ὅμως ἡμεῖς ἀπό |⁶ αὐτά τά λόγια χαμπάρη δέν ἡξεύρωμεν ἡμεῖς εἴμαστε γει|⁷τόνοι καί ἡκει δέν χρειάζεται· μόνον ὡσάν θέλω νά ἔρθω ἔρ|⁸χομαι μέ τήν φυργάδα καί βγαίνω ἀτός μου καί ἔρχομαι |⁹ καί κουβεντηάζομαι ὅχι νά ἔρθω μέ κακόν, δηατή ἐμεῖς εἴ|¹⁰μαστε γειτόνοι καί τέτοια λόγια δέν χρειάζονται καθὼς σᾶς τά |¹¹ λέγονται, καί μάλιστα ἀκόμα δέν ἔχομεν εἶδῃσιν πῶς ἔχει |¹² νά κάμη ὁ πολυχρονεμένος βασιλέας μας, καί ὄντας ἔρθει |¹³ εἶδῃσιν τότες ἔρχομαι καί κουβεντηάζομαι καί ὅποιο εἶναι |¹⁴ τό καλό σας καί σᾶς δώσει χέρη ἔκει στένετε, δηατή δέν τό θέ|¹⁵λει ὁ Θεός νά χαθοῦναι τόσαις ψυχαῖς· μόνον τῶρα μην |¹⁶ ἔχετε καμίαν ἔγνοιαν καί βγένετε περνᾶτε εἰς τόν τό|¹⁷πον μας καί μή φοβόσασται καί κανεῖς δέν σᾶς πηράζει ἔκει να |¹⁸ εἴσασται βεβαιοι· μά ἐμάθατε πῶς ἔπιασε ἡ φυργάδα |¹⁹ τόν Χιρτημίτη, ἀλήθεια τόν ἔπιασε καί μοῦ τόν ἔστειλε μέ το |²⁰ καῖκη του ἐδώ, καί μέ τό νά εἶχανε μερικούς παράδες και |²¹ τοὺς ἐκρατήσανε εἰς τήν φυργάδα, μέ ἐτοῦτο καρτεροῦμεν |²² νά ἔλθῃ ἡ φυργάδα νά τοὺς δώσωμεν τοὺς παράδες τους καί να |²³ τοὺς ἀφήσωμεν νά ἐρθοῦναι εἰς τόν τόπον τους, καί μή φοβό|²⁴σασται ἡσεῖς εἴσασται ραγιάδες δέν βγαίνει τύποτα ἀ|²⁵πο ἐσᾶς, μόνον κάνετε τήν δουλίαν σας καί πηγενορχό|²⁶σασται πάλοι εἰς τόν τόπον μας μέ δίχως ζημίαν υπο|²⁷ψίαν σας· ταῦτα καί ὅχι ἄλλο-1798-Σεπτεμβρίου-5-|²⁸ Μονεμβασίαι.

**29. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 4 [Βεβαίωση αδυναμίας άσκησης καθηκόντων λόγω
ασθενείας του τοπικού αξιωματούχου του χωριού των
Λογοθετιανίκων], χ.χ.**

φ.1r

Ελευθερήα

Ησοτις

Πιστήν βεβεα και ασφαλή δηδετε παρ εμού του εφημε||ρηου|| |² του ηουρού
ναού του αγίου μεγαλομαρτηρος Μηνα ης χορηο Λο|³γοθετηανηκα οτη ο πολητης
Γεοργις Μουλος ποτε Θεοδο|⁴ρη εβρησκητε σφ||οδ||ρα αστενισμενος και κατακη|⁵τος
ης στη κληνη δια ταυτος δεν ηνε ης κατασταση |⁶ να δουλεβη το ηπηκοο του
Ποταμου ος προεστος ο|⁷που εκλεχθη από την εξουσηα του κενδρου του σεβασ|⁸μήου
Κομητατου οστε ής πληροφορηαν εξητά να |⁹ του γένη το παρον δηα να εξητηση
ελευθερήα μη¹⁰|ν οντα ης κατασταση να ηπηρετα ος καθος τηχεν||η|| |¹¹ του τηουτου
επανγγελματος. και τα εξίς

|¹² Ιγια και σεβας αδελοφοτητος

|¹³ ο πολιτης Μινας ιε||ρ||ευσ Δραπανις εφιμεριος του ανο|¹⁴θεν ναου βεβεονο μεθ
ορκου μου.

**30. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 5 [Οδηγίες για τους εκτιμητές των Αντικυθήρων], χ.χ.**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

έρμηνεία διά τούς έπιστάτας τής ξετιμόσεως επάνω σταῖς εξημίαις τῶν πραγμάτων |²

|³ Αληγίζος Τυρογιαννάκης

|⁴ Πόλος Τιτάκης

|⁵ Δημήτρης Χαρχαλιδάκης

|⁶ Σταυριανός Βενέρης γραφέας

|⁷ Πρωτον: Θέλουν ἔχουνε χρέος ὅσοι λάβουν παράπονον διά εξημίαις νά
προστρέ|⁸χουν εἰς τούτους τούς έπιστάτας νά φανερώσουν τό παράπονόν τως ὅταν
δέν ἦθε|⁹λαν συμφωνήσουν καί θεωρήσουν τήν διαφοράν τως μέ ἐκείνους ὅπου τούς
ἔδοσαν |¹⁰ τήν ζημίαν, καί ἐτότε οἱ έπιστάται θέλουν ἔχει χρέος νά υπάγουν νά ἰδοῦν
καί νά |¹¹ ἐγνωρίσουν τήν ζημίαν, καί κάμνοντας εἰς αὐτήν μίαν ἀκριβήν θεωρίαν καί
ἐξετά|¹²ξην νά τήν ἀποκόβγουσι δίχως κᾶμμίαν φυλοπροσοπίαν τό ὅτι ἐγνωρίσουσιν
|¹³ εὖλογον καί δίκαιον μέ τήν συνήδησίν τως καί μέθ' ὄρκον τως · και αὐτή ἡ |¹⁴
ἀπόκοψις πρέπει νά γίνεται ἐγγράφως μέ τήν ὑπογραφήν και των τριῶν, |¹⁵ ἢ τό
ὀλιγώτερον τῶν δύο έπιστατῶν ἄν ἰξεύρουσι νά γράφουν, εἰδέ καί δεν ἰξεύρουν |¹⁶ νά
γίνεται ἀπό τόν γραφέα τως φανερόνοντας αὐτός τίνος, καί τίνος ἡ γνώμη |¹⁷
ἐσύντρεξεν εἰς αὐτήν την ἀποκοπην.

|¹⁸ Δεύτερον: Ἄν μ' ἐτοῦτον τόν τρόπον δέν ἰσυχάσουν καί ἀναπαυθοῦσι τά μέρη, τότε

|¹⁹ μέ τό θεμέλιον τής τοιούτης ἐγγράφου ἐγνωρίστως καί ἀποκοπής νά

παρρή²⁰σιάζεται εκείνος ὁποῦ ἔλαβε τὴν ἐξημίαν ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ἐροτοκριτάς
προσ²¹καλῶντας τοὺς νά ἀποφασίσουν τό δίκαιον τοῦ ἀπέναντι ἐκείνου ὁποῦ τον
ἐξημίω²²σε προσφέρνοντας εἰς αὐτούς καί κάθε ἄλλην χρειζόμενην μαρτυρίαν πρὸς
²³περισσότεραν βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας τοῦ ζητήματός του καί καλιότερον
θεμέ²⁴λιον τῆς δικαίας ἀποφάσεως τῶν ἐροτοκριτῶν, εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν ²⁵ὁποίων
να χρεωστοῦν τότε τὰ μέρη νά ἡσυχάζονται, καί να ἀναπαύωνται ²⁶ὥς εἰς τέλειαν
ἐξόφλησιν.

²⁷Τρίτον: Θέλοντας τινές νά ξετιμήσουν καί νά γνωρίσουν τὴν τιμὴν καί ἀξιασ²⁸μόν
κάθε ἄλλου πράγματος, αὐτὴ ἡ ξετίμωσις καί τιμὴ νά γίνεται πάντα ²⁹ἀπὸ τούτους
τοὺς ἐπιστάτας ὁποῦ θέλουν ἔχει χρέος νά τὴν κάνουν εἰς κάθε πε³⁰ρίστασιν ἐκ
καθαρᾶς συνηδείσεως κατὰ τὴν πράξιν, καί τὴν εἶδησιν ὁποῦ ³¹ἔχουσι τῆς
ὑποθέσεως ὁποῦ προσφέρνεται εἰς τὴν ξετίμοσὴν τως.

**31. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Ἀρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 6 [Αναφορά τῶν κατοίκων τῶν Αντικυθήρων],
27.06.1798**

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Ἐκ τῆς νήσου Αἰγιαλέας 27 Ἰουνίου 1798: ἔτος ἕκτον τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας

Οἱ κάτοικοι τῆς πολιτείας τῆς νήσου Αἰγιαλέας,

Πρὸς τοὺς πολίτας τῆς Τζεντραλιτάς τοῦ Τζηρίγου

Μέ τὸν ἐρχομόν τοῦ πολίτου Γεωργίου Λαζαρέτου ἐλάβαμεν τὴν τιμιόν σας
ἐρμη²νευτικὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν μέ σέβας ὑπακούσαμεν, καί ἐδεκτίκαμεν τὴν
καλὴν τάξιν ³ὁποῦ ὁ αὐτός πολίτης Λαζαρέτος μᾶς ἐπαρέδωσε καί ἐκατώρθωσεν εἰς
τοῦτο τό πτωχόν νησί, ⁴τοῦ ὁποίου Λαζαρέτου ὁμοφῶνως ἐκ στόματος
ἐπαραγγείλαμεν νά σᾶς προσφέρῃ μερικά ⁵δίκαια ζητήματα καί διαφοραῖς ἐτούτης
τῆς πολιτείας, ἐλπίζοντες νά εὔρουν τόπον ἢ ⁶παρακάλεσαῖς μας ὁποῦ ἐκ μέρος μας
αὐτός θέλει σᾶς κάμει · λάβετε καί τὴν σημεί⁷ωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς πολιτείας μας ·
ὑγεία καί σέβας

⁸Γιοργάκης Γαλανοσιφάκης ἐπιστάτης

⁹Γεώργιος Τιτάκης διὰ ὄνομα τῆς πολιτείας τῆς νήσου ¹⁰Αἰγιαλέας παρακαλεμένος
ἀπὸ αὐτοὺς ἔγραψα καὶ ὑπογράφω

**32. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 7 [Απογραφή πληθυσμού των Αντικυθήρων],
25.06.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

1798 Ίουνιου 25 έτος έκτον της γαλλικής δημοκρατίας εις την Αίγιαλέα |² αριθμός
των κατοίκων της νήσου Αίγιαλέας

	άνδρες	παιδιά	γυναίκαι
³ Μανοῦσο Μπουνταλαδάκι ποτέ Στρατί	1	-	1
⁴ Άντρουλί Λεχουνιδάκι ποτέ Βαρδί	1	1	1
⁵ Βαρδί Κανταράκι ποτέ Γιώργι	1	1	1
⁶ Δημίτρι Χαρχαλιδάκι ποτέ Γιώργι	6	2	1
⁷ Μανόλι Βενεράκι ποτέ Μάρκο	2	-	2
⁸ Κωνσταντί Βενεράκι ποτέ Μάρκο	2	-	2
⁹ Παναγιότη Άντρεδάκη ποτέ Νικολό Ψωμά	1	3	2
¹⁰ Γληγώρι Βενέρι ποτέ Σταμάτι	2	2	1
¹¹ Λέο Βενέρι ποτέ Σταμάτι	2	2	2
¹² Άλεβίζε Τυράκι ποτέ Γιάννι	1	1	3
¹³ Μανοῦσο Τυρογιαννάκι τοῦ Άλεβίζε	1	-	1
¹⁴ Αθανάσι Αλοήζο ποτέ Γιώργι	1	3	1
¹⁵ Μπατό Κυνηγό ποτέ Γιώργι	5	1	2
¹⁶ Μανόλι Κυνηγαλάκι ποτέ Γιώργι	3	-	1
¹⁷ Γιάννι Φασοῦλι ποτέ Θεοδωράκι	3	2	3
¹⁸ Γιωργάκι Γαλανοσιφάκι τοῦ Σίφι	1	3	1
¹⁹ Μανοῦσο Βαρδουδάκι ποτέ Νικολό	1	1	1
²⁰ Βαρδί Γαλανοσιφάκι τοῦ Σίφι	3	-	-
²¹ Στρατί Νικολουδάκι ποτέ Νικόλα	1	-	-
²² Γιάννι Άνδρόνικο ποτέ Βασίλι	2	-	3
²³ Τζόρτζι Άνδρόνικο τοῦ Γιάννι	1	1	1
²⁴ Πόλο Τιτάκι ποτέ Γιάννι	4	-	1
²⁵ Βαρδή Καμποῦρι ποτέ Νικόλα	2	1	4
²⁶ Μανόλι Πολάκι ποτέ Νικολό, Μαῦρο	1	3	2

²⁷ Μανοῦσο Κατζικουλάκι ποτέ Κοσταντί	3	2	2
²⁸ Ζαμπέτα χῆρα ποτέ Μανόλι Ἀντρεδάκι	1	2	2
²⁹ Περούτζια χῆρα ποτέ Νικολό Ψωμά	3	1	2
³⁰ Ζαμπιά χῆρα ποτέ Γιάννι Γαλιάτζο	1	1	3
³¹	56	33	46

|³² Γιοργάκις Γαλανοσιφάκις ἐπιστάτης

33. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 13/Εγγραφο 8 [Οδηγίες για τους Ειρηνοδίκες των Αντικυθήρων], Χ.Χ.

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Ἑρμηνεία διὰ τοὺς ἐροτοκριτάς τοῦ Νισίου τῆς Αἰγιαλέας |²

|³ Μπατό Κυνηγαλάκι

|⁴ Γιωργάκι Γαλανοσιφάκι

|⁵ Ἰωάννη Ἀνδρόνικον

|⁶ Μανόλι<ς> Κυνηγαλάκι<ς> γραφέας

|⁷ Πρῶτον: Ὅταν συνέβουσι διαφοραῖς ἀναμεταξύ τῶν πολιτῶν χρεωστοῦσιν οἱ Κρι|⁸
ταί πρῶτα ἀπὸ κάθε ἄλλον νά παρακινήσουσι τὰ μέρη νά ταῖς τεριάσουσι καί |⁹ νά
ἰσηχάσουν ἀνάμεσόντος ἀδελφικῶ τῷ τρόπῳ.

|¹⁰ Δεύτερον: Ὅταν τοῦτο δέν ἤμπορεῖ νὰ συνέβῃ οἱ ἴδιοι Κριταί θέλουν κάμει ἄλλην
|¹¹ παρακίνησην εἰς τὰ μέρη νὰ ἀποθέσουν τὴν διαφορὰν τως εἰς τὴν γνώρισην δίω |¹²
κριτάδων τῆς ἐκλογῆς τως καί τῆς γνώμης τως διὰ νά ἐξοφλήσῃ ἡ κάθε διαφορά |¹³ μέ
τὴν ἀποφασίν τως δήχως ἄλλην ἐξέταξην.

|¹⁴ Τρίτον: Καί ὅταν πάλι δὲν συμφωνήσουν περὶ τοῦτο τότε αὐτοί οἱ Κριταί νά
γνω|¹⁵ρίζουν τὴν διαφορὰν καί νά τὴν κρίνουν μέ ἀλήθειαν καί δικαιοσύνην ἐν
καθαρᾷ συνη|¹⁶δίσει καί ὅτι ἐγνωρίσουν καί ἀποφασίσουν, ἢ καί οἱ τρεῖς ὁμοφώνως, ἢ
μόνον καί οἱ δύο |¹⁷ ἀπὸ τοὺς τρεῖς, νά εἶναι καί νά ἀγροικᾶτε τέλεια ἀπόφασις, καί
εἰς αὐτήν νά χρεωστοῦν |¹⁸ νά ἀναπαύονται καί νά ἰσυχάζουν τὰ μέρη ὡσάν εἰς
τέλειαν ἐξόφλησιν.

|¹⁹ Τέταρτον: Ἐτοῦτοι οἱ Κριταί ὅμως δέν θέλουν ἔχουσιν ἐξουσίαν νά κρίνουν
διαφοραῖς ὅπου |²⁰ νά κόβουσιν ἀριθμὸν περισσότερον ἀπὸ τῶν γροσίων ἐξήντα νο.
60: διατί ὅταν |²¹ ἡ διαφορά ὑπερβένει τὸν τοιοῦτον ἀριθμὸν τῶν γροσίων ἐξήντα: 60:

τότε μέλει αὐτῇ |²² ἡ διαφορά νά φέρνεται καί νά κρίνεται ἀπό το Κριτήριον τῆς Κηθυρίας: ἐάν |²³ ὅμως τά μέρη δέν ἤθελαν προκρίνουν νά ἐξοφλήσουν συμφώνως αὐτήν τήν δια|²⁴φοράν ἀπάνω στό ἴδιον νησί διά μέσον Κριτάδων συμφώνως ἐκλεγμένοι ἀπό τά |²⁵ μέρη ὅπου ἔχουσι τήν διαφοράν, ὡς ἐν τῷ Δευτέρῳ ἄνωθεν Κεφάλαιον.

|²⁶ Πέμπτον: Αὐτοί οἱ Κριταί πρὸς τούτοις διά τήν κάθε χρεῖαν ὅπου ἤμποροῦσε νά συνε|²⁷βῃ εἰς τό νησί καί εἰς τήν κοινότητα θέλουν ἔχει τήν ἔγνοιαν νά συνάζουν εἰς ἓνα |²⁸ μπουκί ὅπου νά λέγεται καί νά ἀγροικᾶται μπουκί τῆς κοινότητος τῶν πολιτῶν |²⁹ ἓνα δόσιμον παρά ἓνα ἀπό τοῦ κάθε γροσίου πρᾶγμα ὅπου νά εὔγη ἀπό τοῦ|³⁰ το τό Νησί βάζοντας ἔγγραφον λογαριασμόν τῆς κάθε εὐγασίας διά νά φέ|³¹νεται εἰς κάθε καιρόν ἡ ποσότης τοῦ δόσιμου ὅπου συνάζεται καί τοῦ πραγμάτου |³² ὅπου ευγένει ἀπό τόν τόπον καί νά δίνεται μέ τούτην τήν περιγραφὴν παστρικός |³³ λογαριασμός τόσον τῆς κοινότητος ἄν ἤθελε το ἐξετάξῃ ὡσάν καί μέ τούς μετα|³⁴γενεστέρους Κριτάς πρὸς τῶν ὁποίων τα χαίρια θέλει μετριθεῖ ὅλοι οἱ σύνα|³⁵ξις ὅταν θέλουν μεταλαχθεῖ αὐτή οἱ Κροिताί.

|³⁶ Ἑκτον: Τήν σύναξιν αὐτήν δέν θέλουν ἔχει ἐξουσίαν νά τήν ἐπιχειρισθοῦσι πάρεξ |³⁷ διά χρεῖαις τοῦ νησίου καί τῆς κοινότητος καί πάντα μέ τήν γνώμην ὅλων τῶν πο|³⁸λιτῶν καί αὐταῖς οἱ χρεῖαις θέλουν εἶναι, ἢ διά νά στείλλουν καῖκι νά κάμουν |³⁹ καμμίαν ζήτησιν τοῦ κομαντάντε Φραντζέζου, ἢ τῆς Τζεντραλιτάς εἰς τό |⁴⁰ Τζηρίγον, ἢ νά δώσουν πρὸς αὐτούς καμμίαν χρεωζομένην ἥδισιν καθῶς
φ.1ν

καί πρὸς τόν πολίτην Κόνσολον τῶν Χανίων πρὸς τούς ὁποίους ὅλους καθῶς καί |² πρὸς τήν ἴδιαν Κομισιόν τῆς Σανιτάς τοῦ Τζηρίγου, ὅπου θέλουν ἔχουν χρέος πάντα |³ νά φανερώουν τήν κάθε ἀναγκαίαν περίστασιν ὅπου νά ἀποβλέπῃ τήν πολιτείαν |⁴ καθῶς καί τήν ὑγείαν τοῦ νησίου διά νά γίνεται ἡ κάθε χρειαζόμενη πρόβλεψις |⁵ καμνοντας ἔγγραφον σημείωσιν τήν κάθε φοράν τῆς κάθε χρεῖας ὅπου νά φέρ|⁶νῃ το ἐξοδον, ὁμοῦ μέ τήν ἴδιαν ποσότητα τοῦ ἐξόδου.

|⁷ Ἑβδομον: Καθε φορά ὅπου θελήσῃ νά εὔγη κανένα καῖκι, ἢ καί κανέναν ἄλλον |⁸ πολίτης ἀπό το νησί ἔχοντας χρέος αὐτός ν'ἀσुकώνῃ ἀπό τούς ἐπιστάτας τῆς |⁹ ὑγείας τό πασπόρτι του, καί αὐτό τό πασπόρτι τῶν ἐπιστατῶν τῆς ὑγείας νά |¹⁰ ἔχῃ χρέος νά ὑπογράφεται διά περισσοτεραν βεβαίωσην καί ἓνας ἀπό τούς ἄνωθεν |¹¹ ἐροτοκριτάς, καί αὐτό ὅταν μισεύῃ διά τά μέρη τῆς χριστιανοσύνης.

|¹² Ὀγδοον: Ὅταν δέ πάλι θελήσῃ τινὰς ἀπό τους πολίτας ἢ ἀπό τά καῖκια τοῦ νησίου |¹³ νά ἀναχωρήσῃ διά τά μέρη τῆς Τουρκίας, τότε μέλλει νά συντροφεύεται μέ |¹⁴ μιαν

ἔγγραφον πιστοποιήσῃ τῆς παρούσης διηκοίσεως τῆς νήσου, ὅπου νά ^{|15} ἀποδίχνη ὅτι ὁ πολίτης, ἢ τό καῖκι ὅπου μισεύει εἶναι τῆς πολιτείας τῆς Αἰγια^{|16}λέας διά νά ἡμπορῇ νά γνωρίζεται καί νά χαίρεται εἰς κάθε τόπον ἐκείνην ^{|17} τήν ξεχώρησιν καί προστασίαν ὅπου πρέπει εἰς τοὺς πολίτας τῆς Φράντζας, ^{|18} καθῶς ἀκολουθεῖ ἡ παροῦσα ἐρμηνεία.

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Μισεύοντας ἀπό τήν παροῦσαν νῆσον τῆς Αἰγιαλέας ὁ καί ^{|19} ὄντας κάτοικος τῆς αὐτῆς νήσου συντροφεύεται διά τοῦτο μέ τό παρόν ἀπο^{|20}δικτικόν γράμμα ἡμῶν τῶν ἐπιστατῶν τῆς ἰδίας νήσου διά νά γνωρίζεται ^{|21} ὡς τοιοῦτος ὅπου καί ἂν τύχη, καί νά χαίρεται τὰς βοηθείας καί προστασίας, ὅλων ^{|22} τῶν φίλων τῆς ῥεπούμπλικας τῆς Φράντζας ὅπου ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πολίτας ^{|23} τῆς ἰδίας ῥεπούμπλικας μην ἀφήνοντας νά λάβῃ καμίαν πίραξιν ^{|24} μήτε στόν ἑαυτόν του μήτε στό ἔχῃ του, τάσσοντας καί ἡμᾶς νά πράξομεν τό ^{|25} ὅμοιν πρός αὐτούς, ὅθεν καί εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο τό παρόν ἐνυπόγραφον ^{|26} ἡμέτερον γράμμα.

^{|27} Ἐδόθει ἐκ τῆς νήσου Αἰγιαλέας τῇ ἕκτον ἔτος τῆς ῥεπούμπλικας ^{|28} τῆς Φράντζας.

^{|29} Οἱ ἐπιστάται τῆς νήσου Αἰγιαλέας

**34. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
13/Εγγραφο 9 [Οδηγίες για τοὺς Υγειονόμους τῶν Αντικυθήρων],
Χ.Χ.**

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Ἐρμηνεία διά τοὺς ἐπιστάτας τῆς ὑγείας ^{|2}

^{|3} Μανούσο Νικολουδάκι

^{|4} Παναγιότη Ἀντρεδάκη

^{|5} Μανόλι Πολάκι Μαῦρο-Τζόρτζι Ἀνδρόνικο γραφέα

^{|6} Πρῶτον: Οἱ ἐπιστάται τῆς ὑγείας θέλουν ἔχει χρέος νά ἀγριπνοῦν καί νά ^{|7} προβλέπουν διά τὰ τέλη τῆς κοινῆς ὑγείας.

^{|8} Δεύτερον: διά τοῦτο λοιπόν [[κάθε]] κάθε φορά ὅπου φθάσει κανένα καῖκι ^{|9} ἢ καί μέγαλον μπαστημέντον ἀπό κάθε μέρος θέλουν προφθάσει, ἢ καί ^{|10} οἱ τρεῖς, ἢ καί μέρος μόνον ἀπό αὐτούς μέ τον γραφέα τοὺς νά κάμουν ^{|11} ἀκριβήν ἐξέταξιν τῶν ἀνθρώπων τῶν βαρκῶν, ἢ μπαστημέντου, διά νά ^{|12} μάθουν τό ὄνομα τοῦ карабокуроῦ, τὴν ὀνομασίαν τῆς βαρκῆς, ἢ μπαστη^{|13}μέντου, τῶν ἀριθμῶν τῶν

συντρόφων, καί γιοιτζίδων (ἄν ἔχουν) το εἶδος τοῦ ^{|14} φορτόματός του, τόν τόπον ἀπό τόν ὅποιον προέρχεται, ἐκεῖνον πρὸς τόν ^{|15} ὅποιον πηγένει, καθὼς καί εἰς τούς ὁποίους ἔγγειξεν, ἐξετάζοντας με ἀκρί^{|16} βειαν, καί ἐπιμέλειαν ἄν εἰς κανέναν ἀπό αὐτούς ἔχει μόλεμα καί πῶς πο^{|17}ρεύεται ἡ ὑγεία εἰς αὐτούς, ἢ καί εἰς ἄλλους ἄν ἤκουσαν, κάνοντας ἐγ^{|18}γράφως σημείωσιν τοῦ καθ' ἐνός ἀπὸ αὐτά καί τῆς ἴδιας ἡμέρας ὅπου ^{|19} ἤθελε φθάσει το καῖκι, ἢ μπαστημέντον, μην συγχωρῶντας νά ἔμπη ^{|20} κανέναν ἀπὸ αὐτούς εἰς τό νησί ἔάν πρῶτα δεν λάβουσι παστρικά ὄλαις ^{|21} ταῖς ἄνωθεν εἰδησiais.

^{|22} Τρίτον: Δια τοῦτο θέλουν ἔχει ἓνα λίμπρον εἰς τόν ὅποιον ὁ γραφέας θέλει ^{|23} ἔχει χρέος νά γράφῃ κάθε φορά ταῖς ἄνωθεν εἰδησiais πέρνοντας διὰ τόν ^{|24} κόπον του ὁ αὐτός γραφέας, καί διὰ τό χαρτί παράδες δέκα ἀπὸ τό κάθε ^{|25} καῖκι, καί ἀπὸ τά μπαστημένα παράδες εἴκοσι.

^{|26} Τέταρτον: Ὅσα καῖκια καί ὅτι πρᾶγμα εἶναι ὑποκείμενον εἰς μόλεμα προέρχονται ^{|27} ἀπὸ μέρη μολεμένα, ἢ καί ὑποπτα διὰ μόλεμα, νά ἀποδιόχωνται ἀπο^{|28}φασιστικῶς ἀπὸ τό νησί καί νά μην συγχωρᾶται κατ' οὐδένα τρόπον νά ^{|29} στέκονται καί νά ἐμπνέουν εἰς τόν τόπον, καί ἄν εἰς τοῦτο δέν ὑποτάζωνται ^{|30} θεληματικῶς τά καῖκια μπαστημένα, ἢ καί ἄνθρωποι, νά ἔχουν ἐξουσί^{|31}αν, οἱ ἐπιστάται νά τά στεναχωροῦν νά ὑποτάζωνται εἰς τοῦτο καί μέ τά ἴδια ^{|32} ἄρματα εἰς τό χέρι ὅλων τῶν πολιτῶν, διὰ νά εἶναι πάντα προφυλαγμένα ^{|33} ἡ ὑγεία τοῦ νησιού.

^{|34} Πέμπτον: ἔάν (ὅπου ὁ Θεός νά μὴν Το δώσει ποτε) ἤθελε συνέβῃ κανένα ^{|35} μόλεμα ἀπάνω εἰς τό νησί, οἱ ἐπιστάται νά ἔχουν χρέος νά στέλνουν τήν ^{|36} εἰδησιν παρευθὺς εἰς το Τζηρίγον μέ καῖκι ἐπιταυτοῦ στελμένον μέ ^{|37} ἔξοδα τῆς κοινότητος διὰ ἐκεῖναις ταῖς χρειάζόμεναις πρόβλεψαις τῆς

φ.1v

Κομισιὸς τῆς ὑγείας τοῦ Τζηρίγου ὅπου ἤθελεν εὖρη εὖλογον νά κάμῃ ^{|2}

^{|3} Ἔκτον: Ὅταν μέλλει νά περάσῃ εἰς το Τζηρίγω κανένα καῖκι τοῦ νησιού ^{|4} ἢ καί εἰς κάθε ἄλλον τόπον ἡ ἐπιστάται τῆς ὑγείας θέλουν ἔχει χρέος νά ^{|5} τό συντροφεύουν μέ μίαν ἔγγραφον πιστοποιήσιν ὅπου νά φανερώνη ^{|6} τήν ἡμέραν ὅπου μισεύει ἀπὸ τό νησί, τό πρᾶγμα ὅπου βαστᾷ, νά ὁ^{|7}νομάξῃ τον карабоκύρην καί νά ξεχωρίζῃ καί τούς συντρόφους μέ μίαν ^{|8} παστρικὴν εἰδησιν τῆς περιστάσεως τῆς ὑγείας τοῦ νησιού, ὡσάν το ^{|9} ἀκόλουθον σχέδιον.

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Οἱ ἐπιστάται τῆς ὑγείας τῆς νήσου Αἰγιαλέας ^{|10}

Πιστοποιούσι τοῖς πᾶσιν ὅτι ὁ Καραβοκύρης μέ ¹¹ συντρόφους μισεύει ἀπό την ἄνωθεν νῆσον χαριτι θεια καί ¹² διά προστασίας τοῦ ἁγίου Μύρωνος ὑγιαίνουσιν παστρικήν καί παντι¹³λευθεραν ἀπό παντός μολισμοῦ καί ὑποψίας αὐτοῦ, διά νά περάσῃ ¹⁴ εἰς τό Τζηρίγον (ἢ εἰς ἄλλον τόπον) μέ φόρτωμα ἢ δίχως ¹⁵ ὅθεν διά φῶς καί προσβεβαίωσιν τῆς Κομισιός τῆς ὑγείας τοῦ Τζηρίγου ¹⁶ (ἢ καί τοῦ κάθε ἄλλου) ὅπου ἤθελεν εἰδῇ τό παρόν συντροφεύεται μέ ¹⁷ τήν παρούσαν ἀληθινήν πιστοποίησην ὅπου διά τοῦτο τοῦ παραδίνεται ¹⁸ ἐδόθει ἐκ τῆς νήσου Αἰγιαλέας τῇ ἕκτον ἔτος τῆς Γαληκῆς Δημοκρατίας.

¹⁹ (ὁ δεῖνα) ἐπιστάτης τῆς ὑγείας

²⁰ (ὁ) γραφέας

**35. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
14γ/Εγγραφο 1 [Οικονομική κατάσταση του Δημοσίου Ταμείου
Κυθήρων], 13/14.10.1797**

φ.1r

Tesoreria Nazionale Giornale

¹ No del Giornale	No del Fondamenti	Dettaglio del Registro	Moneta di Venezia	
			² Ricevimenti	Spese
³ 1	1	Delli 20 Vendemiaire Anno 6. Republicano ⁴ Tutta riceputa della Summa di £ ascendente della mia ⁵ rimanenza in Cassa nel tempo di dico. Della qual somma ho spedito riceputa al Pagatore Generale.	20.000	
⁶ 2		Delli 4 Frimaire Spedito al Cittadino Dubonchè Pagatore Generale dell'Isole del Levante la ⁷ summa di in moneta contante di pensate nella terza decade di		

		Bru ⁸ maire sudetto. Della qual summa egli è fornito di riceputa.		10.000
		⁹ [δυσ. λ.] dello stesso		
¹⁰ 3	2	Tutta riceputa della summa di proveniente dal contamento ¹¹ fattomi dal Pagatore Generale del Levante dico. Della qual summa l'ho fornito di riceputa.	32.000	
		¹² Formula del Registro Giornale	52.000	10.000

**36. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 1 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

No 91 Novantauna

Cerigo li 9 Thermidor anno 6. Della Repubblica Fran²cese una, e jndivisibile

La Commissione di Sanità di Cerigo |³

Alla Commisione Centrale di detta isole |⁴

Cittadini

Avendo risolto questa Commisione di estendere la presenta pro⁵clamazione
onde possa impedire l'inconvenienti che arbitraria⁶mente vengono praticati in questa
stalie dei contumanciati |⁷ per ciò la inoltriamo agli vostri esami per essere
approvata, |⁸ e fratanto stando in attenzione degli vostri riscontri vi aggiungia⁹mo.

|¹⁰ Salute, e Fraternità

|¹¹ Stai Pressidente

|¹² Darmaro Segretario

**37. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 2 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 27/28.07.1798**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Copia

Cerigo li 9 Termidor anno 6. della Republica Francese |² una, e jndivisibile 16 Luglio 1798 Greco Stile

La Commisione di Sanità per a trando la libertà con cui feli uni di qu|³esti abitantdi sentenza ordine, e precedente Licenza di essa si fano lecito |⁴ di aprosimarsi, e conversare colle stallie di contumancianti con pro|⁵babile pregiudicio, e violenza dei gelosisimi riguardi di salute, jntento |⁶ però è interompere il corso d'un cosi pern<i>cioso abuso, e appreve|⁷nire le fatali conseguenza, che possono emergare dallo stesso, e |⁸ sempre magior garanzia degl'oggetti della commun salute.

Fà pubblicamente intendere, e sapere che non vi sia d'or in |⁹ poi alcuno che capriciosamente ardisca di aprosimarsi nei luoghi |¹⁰ delle stalie della gente che sconta contumancia sotto qualunque |¹¹ immaginabile pretesto, o colore dovendo in caso di alcun neccesi|¹²tà otener il permesso della Commission nostra sotto cominativa |¹³ contrafacendo di tutte le pene della gelosa materia di cui si |¹⁴ rata affine.

|¹⁵ Stai Pressidente

|¹⁶ Darmaro Segretario

**38. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 3 [Εγγραφο Υγειονομείου Κυθήρων], 03/04.08.1798**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Copia

Cerigo li 16 Thermidor anno 6. Repubblicano

La Commissione di Sanita presi in esame nel modo più diligente, e circos|²peto fino ad ora i varj costituiti delle Barche da tragheto che vano e vengono |³ alle oposte Rive del vicin Regno della Morea, e le lettere pubbliche, e pri|⁴vate per venute al cittadino Commissario del poter esecutivo, e del cittadino |⁵ Dimitri Almbanachi speditagli dal Rei di Maina, e del Mercante [[di]] |⁶ [[Maina]] Anagnosti Zamboca che asser[[a]]no con certeza che in tutto li Regno |⁷ della Morea si gode perfeta salute, non che avendo ancora fatto vi flesso |⁸ alli costituiti assunti nella Rive di quest'isola dalli capitanj Vasili di Papa |⁹ Teocari, Antonio quondam Giorgi, Andrea di Dimitri, Papà Manoli Idrioto, e Stavrianò |¹⁰ Vatichioto Cazuli, che

accertano con loro giuramento di essere stato da ¹¹ molto tempo cessato il mal contagioso, che infestava l'isoleta di loro ¹² Tranno. Per ciò deliberato unanimemente di restringere li termini della ¹³ contumacia delle imbarcazioni merci, e passeggeri provenienti dal ¹⁴ Regno della Morea a'soli giorni sette quelli che saranno muniti di ¹⁵ attestati, e da giorni 14 qualli che fossero privi di si fatte attestazioni ¹⁶ affinché sia facilitato nel miglior modo possibile il commercio di quest'¹⁷isola, e quelli che capitar potessero dalla suddetta isola di loro assogge¹⁸tarssi debbano a giorni 30 giusto l'articolo 52: fin che giunghino ¹⁹ attestazioni consolari che a certificano l'estinzione totale del mal con²⁰taggiato nella suddetta isola di loro, ordinando che dalla presente delibera²¹zione sia spedita copia a tutte le deputazioni di quest'isola perchè ²² debbano immancabilmente far tra darssi tutte le provenienze suddette ²³ della Morea con effetti suscettibili, e passeggeri in questo porto di ²⁴ Capsali sotto gli esami della Commissione sentenza tollerare in niun mo²⁵do l'approdo, o sbarco nelle altre Rive del isola ecetuate queste ²⁶ di Capsali sic.

²⁷ Antonio Cassimati Commisario

²⁸ Linardo Cassimati Commisario

²⁹ Giacomo Moazo Commisario

**39. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 7 [Διαμαρτυρία των διοικητικών αξιωματούχων του
Ποταμού για υγειονομικές διατάξεις], 10.06.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

No 60: sessanto

Τζερίγο 10 Ιουνίου 1798

Addi 7 Messidor anno 6to

Presentata

Ο πολίτης Γεώργιος Μουλός με τούς άγγετηδές μου ² εις τούς πολίτας κομησάριους τής τζεντραλητάς ³ έπειδή διά τούς διορησμοϋς όποϋ έγειναν άπο τήν ⁴ κομεσιόν τής Σανιτάς εΐνε εις τοϋτο το μέρος έμπο⁵δησμένο νά μñν ξεμπαρκάρονται μήτε εκεί⁶να τά πράγματα όποϋ εΐνε τά πλέον άναγγέα ⁷ εις την ζοñν καΐ όποϋ δεν πατάrouσην καμήας λο⁸γής κοντουμάντζια ήμή νά άπερνοϋñ εις το Καψά⁹λη όποϋ εΐνε πολλά δήσκολον και πολλά βαρñ ¹⁰ διάτή ή βάρες όποϋ τα φέρνουσι εΐνε πολλά μη¹¹κρές διά τέτιον ταξειδή.

Διά τοῦτο ἡμῆς ἡ κάτωθεν ὑπογεγραμμένη κυνη¹²μένη ἀπο το πόπολο ὁποῦ
 εὐρίσκεται εἰς στεναχορίαν ¹³ καί ἀκόμη ἀπο ζύλον καί ἀγάπην πατρικῆν ¹⁴
 παρακαλούμεν να γένη πρόβλεψης εἰς τρόπον ¹⁵ ὁποῦ να μῆν κλυστή ὁ τόπος καί να
 λείψουν ἡ ἀναν¹⁶γγέες ζόοτροφίες ἀπό το νησῆ καί εἰς τόν ἥδιον κε¹⁷ρόν πάλε να
 φυλακτῇ ἡ ὑγεία μέ ὄλλα ἐκεῖνα τά ¹⁸ ριβάρδα ὁποῦ ἦνε χριάζόμενα εἰς τέτηαν
 ὑπό¹⁹θεσιν.

Τόσον περικαλοῦμεν να γένη καθός καί ἄλλες φο²⁰ρές μέ πρόβλεψες
 ἡκολούθησε καί ἐφυλάκτη καί ²¹ ἡ ὑγεία καί δέν εξημηόθη καί ἡ ὑκονομία

²² Γεώργις Μουλός ἀγγέντες τοῦ χορίου Ποταμιοῦ

²³ Τζόρτζης Μελέτιος ἀγιούτος

²⁴ Ἀναστάσης Βοβος ἀκγγέντες τοῦ Ποταμιοῦ

**40. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
 15/Εγγραφο 8 [Κατάλογος των πλοίων και των βαρκών που
 ελλιμενίζονταν στα Κύθηρα], χ.χ.**

φ.1r

Libertá

Egualianza

Copia

Catalogo de'Bastintimenti e Barche di quest'isola di Cerigo ² formato l'ordine
 della Comissione di Sanità di essa isola ³ in eseguire dell'articolo 19: delle istruzioni
 ricevute dal ⁴ cittadino Cladi membro dell'aministrazione Centrale del ⁵ dipartimento
 del Mar Ageo Comissario organizzatore di questa isola per il ⁶ cittadino Rulhier
 Comissario dell'diretorio eseputivo per servir ⁷ di lume alla Comissione Centrale e
 all'aministrazione dal dipartimento.

⁸ Polaca nominata la B.V. di Mertidia di Capitano Crissando Pastó, della ⁹ portata di
 cantara circa due mille da ocche quaranta quattro.

¹⁰ Barca grande pescereccia da rete di Padrone Giorgi Alfierachi del¹¹la portata di
 cantara circa ottanta.

¹² Barca simile di Padrone Giannachi Alfierachi, della portata di cantara ¹³ circa
 cento.

¹⁴ Barca simile di Padrone Panagioti Focca, della portata di cantara ¹⁵ circa ottanta.

¹⁶ Barca simile di'Padrone Panagioti Zorzanagnosti, della portata di can¹⁷tara circa
 ottanta.

¹⁸ Barca simile di Padrone Stavriano Cazuli, della portata di cantara ¹⁹ circa cento.

|²⁰ Barca simile di Padrone Gianni Pastó, della portata di cantara |²¹ circa settanta.

|²² Barca di spazzo di Padrone Cristo Cacara della portata di cantara |²³ circa settanta .

|²⁴ Barca di Traghetto di Padrone Gianni Corfiati, della portata di cantara |²⁵ circa quindici.

|²⁵ Barca simile di Padrone Todorin Catagà, della portata di cantara |²⁶ circa venti.

|²⁷ Barca simile di Padrone Giorgi Diplaro, della portata di cantara |²⁸ circa quindici.

|²⁹ Barca simile di Padrone Panagioti Meli, della portata di cantara |³⁰ circa quaranta.

|³¹ Barca simile di Padrone Gianni Zanne Clironomo, della portata |³² di cantara circa quaranta.

|³³ Barca picoli di pesca di Padrone Giorgio Sotirco, della portata di cantara |³⁴ circa quaranta.

|³⁵ Barca simile

φ.1v

|¹ Barca simile di Padrone Gianni Buresari, della portata di cantara |² circa trenta.

|³ Barca simile di Padrone Zorzi Cassimati, della portata di cantara |⁴ circa trenta.

|⁵ Un Battelo di Padrone Manoli Metaxà, della portata di cantara |⁶ circa dieci.

|⁷ Darmaro Segretario

**41. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 9 [Συμφωνία για μεταφορά Γάλλων μέσω κυθηραϊκού
καϊκιού], 14/15.06.1798**

φ.1r

No 42 quarantadue

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Τζιρίγο 14 Πραηρεάλ, ἕκτον ἔτος τῆς γαλι²λικῆς δημοκρατίας μῆς καί ἀμετρίστου

Ὁ πολίτης Μικέλ Κομαντάντες τῆς πιάτζας ταύτης τῆς νήσου |³ κατά τήν
ἐγγραφον εἶδῃσιν ὅπου τοῦ ἔδωσεν ὁ πολίτης Κομαντάν|⁴τες τῆς φρεγάδας Προύνας
ἀπο Αὐλέμονα, συμφωνεῖ τήν σήμερον |⁵ μέ τον πολίτην караβοκύρη Χρήστον
Κακάρα, ὅτι ὁ αὐτός Χρῆ|⁶στος μέ τό καϊκι του ἔχοντας μαζί του καί τρεῖς μοναχούς
ἄνθρω|⁷πους νά ὑπάγῃ εἰς δούλευσιν τῆς ἄνωθεν φρεγάδας διά νά ἀπε|⁸ράσῃ ὁμοῦ μέ
μερικούς πολίτας φραντζέζους τῆς φρεγάδας ἕως εἰς |⁹ τήν Κορώνην, ἥ καί ὅπου
ἄλλοῦ σταθῇ, καί τοῦ τάξει ἀπό μέρος τοῦ |¹⁰ Κομανταντε τῆς αὐτῆς φρεγάδας πῶς
ὅσαις ἡμέραις σταθῇ |¹¹ μέ τό καϊκι του εἰς τήν αὐτήν δούλευσιν νά ἔχῃ νά
λαμ|¹²βάνῃ χωρίς ἐναντιότητα πέντε γρόσια τήν ἡμέραν, καί περί |¹³ πλέον νά ἔχῃ ἀπό

τούς ιδίους φραντζέζους τήν τροφήν του ὁ αὐ¹⁴τός Κακάρας καί οἱ σύντροφοι ὁποῦ εἶναι μαζί του. Τόσον ἐσυμ¹⁵φωνήθη, καί τοῦ ὑπόσχεται ὁ ῥηθείς πολίτης Κομαντάντες ¹⁶ Μικέλ ἐκ μέρους τοῦ Κομαντάντε τῆς ἄνωθεν φρεγάδας, καί ¹⁷ ὁ ἄνωθεν Κακάρας ὑπόσχεται ὁμοίως νά ἀκολουθήσῃ ¹⁸ μέ πιστήν δούλευσιν εἰς ὅσον διορισθῇ.

¹⁹ Le Comandante Militare de ²⁰ Cerigo ²¹ Michel

²² Ὑπο ταυτῆς Μιχάλη Τρίς βεβεονω ²³ δια τών καραβωκίρυ μου

**42. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 10 [Εγγραφο του Επισκόπου Κυθήρων Ἀνθιμου
Λεβούνη για παραπτώματα ιερέων], 19.05.1798**

φ.1r

No 39 trentanove

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Κυθήρων 19 Μαΐου Ε<θει> Γ<ραικ>ον ἔκτων ἔτος τῆς ² Γαλλικῆς Δημοκρατίας

Addi 11 Praireal Recapta

Ὁ Ἐπίσκοπος Κυθήρων ³ πρὸς τὴν Κομμισιόν τζεντράλε τῆς αὐτῆς νῆσου ⁴ πολίται

Ἐπειδὴ καί παραστένεται ὑποκειμένους εἰς βαρύτατα ἐγκλή⁵ματα τοὺς ἱερεῖς ὁποῦ μοῦ σημειόνεται με σημερινόν γράμ⁶μα σας, ἔπεμψα πρὸς αὐτοὺς ἄργητα κατὰ τάξιν, καί ⁷ προσμένοντας τὰς εἰδήσεις σας εἰς ὅσον θέλει ἀποφασισθῇ ⁸ κατὰ τῶν ἰδίων πρὸς φῶς σᾶς επαγγέλω.

⁹ ὑγείαν καὶ εὐλογίαν

¹⁰ Ὁ Κυθήρων Ἀνθιμος

**43. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 11 [Εγγραφο του Κλάδη πρὸς τὴν Κεντρικὴ Επιτροπὴ
Κυθήρων], 26/27.05.1798**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

No 33 Trentatré

Cerigo li 6 Praireal anno 6to della Repubblica ² Francese una, e indivisibile

Il cittadino Cladi membro dell'amministrazione Centrale del dipartimento del ³ Mar Egeo destinato per Organizzatore di quest'isola dal cittadino Rulhier ⁴ Commissario del Direttorio Esecutivo appresso detta amministrazione.

Alla Comissione Centrale di Cerigo

Addi 6 Praireal Recepta

Cittadini

Il vostro foglio scritto mi il precedente Praireal corrente con inserto vostro arreté in |⁵ articoli sette hò ricevuto solo li 4 del corrente, ed eccovi la mia risposta come nei eccitate |⁶ di dover fare.

Voi potrete scrivere al cittadino comandante dell'isola di provvedenti di forza armata |⁷ per riscuotere la ressiduaria summa delle contribuzioni da' rispettivi debitori contribuenti |⁸ dovendo ciò servire per la Guarniggione di quest'isola.

Sarà poi conciliato riguardo alle Pubbliche Rendite il modo da non scontentare ne' il popolo ne' a |⁹ pregiudicare il Pubblico, e coll riflesso sopra l'esazione delle Terzarie dell'estimo dell'anno 1796 |¹⁰ che voi conoscete corrispondente, salvi li traslati, e come per l'articolo 3zo del vostro arreté.

Rapporto poi la Nota degl'animali caprini, pecorini, ed alveari vi animarà il vostro |¹¹ zelo ad operare come per il quarto vostro articolo, come farete pure nell modo, che | ritrovaste a proposito di dichiarire nel quinto.

Conferenti poi essendo in sesto, a settimo articoli mentre riguardo il sessto il sollievo del |¹² popolo, il risparmio della Cassa, ed il [δυσ. λ.] contempla le Truppe della Guarniggione potete |¹³ voi disti[n]guervi anche in questa parti nè modi convenienti, ed espressi negl'articoli stessi.

Io certamente non posso, che ripertervi d'impiegarvi con tutto il zelo e patriotismo per la |¹⁴ Guarniggione, e Truppe, e suo mantenimento mentre cosi incontrarete l'approvazione del |¹⁵ Governo, e ne avrete il conforto d'essere considerati per veri Repubblicani, come io vi |¹⁶ reputo, e vi raffermo.

|¹⁷ Salute, e Fraternità

|¹⁸ Cladi

**44. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 12 [Εγγραφο του αξιωματούχου του Λιβαδιού Τζάνε
για την συντήρηση των δρόμων μέσω αγγαρείας], 15.05.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ήσότης

Κομισιόν Τζεντράλε

No29: ventinove

Θέλοντάς ὁ ἀγγέντες μουνιτζηπάλες τοῦ διστρέτου τοῦ Λιβαδίου νά προ|²βλέψη ἀνάμεσα εἰς τήν ἄλην καλήν κυβέρνησιν ὅποῦ ἐδιορίζη |³ νά κάμη ἡς τήν περιοχίν του, καί στήν διόρθοσιν καί πάστρευμα τόν |⁴ δρόμον, πρᾶγμα ἀναγγέον καί χρίσιμον ἡς κάθε πολήτιν, καί γνό|⁵ρίζοντας δίσκολην τήν νέπιχιρσιν χορίς τό μέσον καί τήν σινεργει|⁶αν την νεδικύ σας, σάς αναφέρει δια τοῦτο πός ἦνε χριά να σας παστρεφθούν |⁷ η δρόμη και υ στρατές όλες κυνός, διατί ετζη ευκολήνετε κάθε εργασι|⁸α, ὁμως δια να ὑπακούσι εἰς τοῦτο κάθε πολήτις ὕνε καλών να |⁹ γένη και να κυριχθί από λόγου σας ένα πρόσταγμα δια να έχη χρέ|¹⁰ος ὁ καθένας ἐκὺ ὅποῦ τοῦ ἀπαρθενέβι να παστρέψι τόν δρόμον ἀπό πέ|¹¹τρες, χαλίκυα, καί κάθε ἄλω εμπόδιον, καί οπιος δεν υπακούσι να ὕνε |¹² ὑποκίμενος υς τήν πινήν ὅπου θέλετε γνωρίση εὔλωγιν ως τετίαν ηπόθεσιν |¹³ τόσον δια το παρόν σας αναφέρω ὅλως προθημος ἡς κάθε υπιρεσίαν |¹⁴ καί καλόν της πατριδος μου διά να ακολουθῇ πάντα αναμεσον μας |¹⁵ υγια και αδελφοτης
|¹⁶ Τζανες Ακεντες Μουνιτζηπάλες Λυβαδιου

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Ἡ Κομισιόν Τζεντράλε Κυθήρων ἀναγνοῦσα τήν ἄνωθεν ἀνα|¹⁷φορά τοῦ πολίτου ἀγγέντε Μουνιτζιπάλε τοῦ ντιστρέτου τοῦ Λιβαδίου, καί γνω|¹⁸ρίζοντας ὅτι περιέχει ὑπόθεσιν ὅποῦ ἀποβλέπει εἰς τήν κοινήν καλήν |¹⁹ κατάστασιν, ἀκούσασα τήν γνώμην τοῦ κομισάριου τῆς ἐκπληρωτικῆς |²⁰ δυνάμεως, διορίζει νά κηρυχθῇ ἡ ἴδια διά νά λάβῃ τήν τελειαν της |²¹ ἐκπλήρωσιν με ποινήν εἰς ὅποιον ἤθελε λείψει ἑνός γροσίου διά τήν |²² Κάσαν Νατζιονάλε εἰς διορία δεκαπέντε ἡμερῶν, καί να ἔχη ὅλην τήν |²³ ἐπιμέλειαν τόσον ὁ αὐτός ἀγγέντες, ὅσον καί ὁ ἀγγιόντος του δ[ιά] νά παιδεύονται ὅλοι οἱ παραβάται.

Τζερίγο 7 Πρατεριάλ στ^{ov} ἔτος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας 15: Μαΐου |²⁴ 1798 γραικῷ ἔθῃ

45. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 13 [Εγκύκλιος με οδηγίες για τους διοικητικούς υπαλλήλους της Κεντρικῆς Επιτροπῆς Κυθήρων], χ.χ.

φ.1r

No 3 Tre

Istruzioni per l'|²Agente Municipale, o suo Aggiunto

1. |³ Vi è in ciascuno Comune, di cui la Popolazione è inferiore a |⁴ cinque mille abitanti un'Agente Municipale, ed un Aggiunto.

2. ⁵ La riunione degl'Agenti Municipali di ciascuna Comune forma ⁶ la Municipalità del Cantone.
3. ⁷ Tutti gl'alti dei corpi amministrativi sono resi Pubblici per mezzo ⁸ del deposito del registro, ove essi sono descritti, e che è aperto a ⁹ tutti li amministrati.
4. ¹⁰ Questo Agente Municipale, o suo Aggiunto ap[ri]rà le lettere ¹¹ che saranno spedite alla Commissione Centrale, quando non vi si ¹² ritrovasse il Pressidente.
5. ¹³ L'agente Municipale di ogni Comune proddurrà all'approvazione ¹⁴ della Commissione Centrale i gravami, che crederà conveniente ad¹⁵dossare al proprio Comune per supplire alle s[p]ese, o altro quale ¹⁶ non avaranno luoco sentenza l'approvazione [de]lla Commissione ¹⁷ Centrale.
6. ¹⁸ All'Agente Municipale spettarà il buoni [o]rdine, e la Police della ¹⁹ sua comune, e tutto ciò è di comun va[nta]ggio, e conservazione ²⁰ per rinforzare l'industria, la beltà delle strade, l'economia, l'²¹agricoltura, ed il ben'essere.
7. ²² Sarà dovere di ogni Agente Municipale delle comuni d'in²³formare la Commissione Centrale di tutto ciò, che intende di ope²⁴rare, mentre essa à la facoltà di approvare, o di rigettare ²⁵ il tutto riconoscendo se sia in relazione, o no'del buon ordine, e ²⁶ delle leggi.
8. ²⁷ La Commissione Centrale a'la facoltà di sospendere dal proprio ²⁸ officio, se lo trovasse conferente, l'Agente Municipale, e l'alto di ²⁹ sospensione della Commissione Centrale può essere approvato, o ³⁰ cassato dall'amministrazione Centrale del dipartimento.
9. ³¹ L'Aggiunto Municipale supplirà all caso di malattia, o di altro ³² all [...]cessi dell'Agente Municipale.
10. ³³ Potrà ogni Agente Municipale, come ogni altro cittadino inviatore ³⁴ la forza Pubblica all'arresto di ogni Criminale in flagranti, o per cla³⁵more di Popolo, e spedire questo nè luochi stabilite di correzione per ³⁶ gl'effetti ulteriori di Legge e del buoni ordini.

11.

φ.1v

11. ¹ Te mira l'Agente Municipale una tabella di tutte le stime de'cons²tibili che saranno fatte da volta in volta affissa nè luochi più ³ frequentati a lume del

Popolo, e ciò in idioma greco scelta coll'|⁴approvazione della Commissione Centrale.

12. |⁵ Invigilarà l'Agente Municipale per l'osservanza delle stime date, e |⁶ ritrovando dei trasgressori, previo Processo verbale, che sarà formato |⁷ dall'amministrazione costituite, si passerà a condanna anche pecuniaria se lo |⁸ trovassero a proposito, versata nella Cassa Nazionale.

|⁹ Cladi membro dell'Amministrazione Centra|¹⁰le del Dipartimento dal Mare Egeo per |¹¹ il cittadino Rulhier Comisario approvato della Am|¹²ministrazione.

**46. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
15/Εγγραφο 14 [Οργανόγραμμα της Κεντρικής Επιτροπής
Κυθέρων], χ.χ.**

φ.1r

No 2 Due

Istruzioni per la |² Commissione Centrale

1. |³ Vi à nei comuni divisi in più municipali un'Ufficio Centrale |⁴ per gl'oggetti giudicati indivisibili dal Corpo Legislativo.
2. |⁵ Quest'ufficio è composto di trè membri nominati dall'amminis|⁶trazione del dipartimento, e confermati dal poter esecutivo.
3. |⁷ L'ascendente, e il discendente in linea retta, i fratelli, il zio, il⁸ | nipote, e gl'agnati negl'istessi gradi non possono simultane[ame]nte |⁹ esse membri dello stesso ufficio, nè succedersi, che dopo un'intervallo |¹⁰ di due anni.
4. |¹¹ Ne'casi, ove un'amministrazione dipartimentalo, o Municipale |¹² perdesse uno, o più dei suoi membri per morte, dimissione, o |¹³ altri membri, li restanti puonno supplire sostituindo altro, o |¹⁴ altri, quali esercitano una tal qualità sino alle decisioni se|¹⁵guenti.
5. |¹⁶ La Commissione Centrale non potrà mescolar[e] negl'oggetti di|¹⁷pendenti dall'ordine Giudiciario.
6. |¹⁸ La Commissione Centrale è e<s>enzialmente incaricata della[...] |¹⁹ partizione delle contribuzioni dirette, della sorveglianza |²⁰ dei danari provenienti delle rendite Pubbliche nel suo Territorio.
7. |²¹ Appresso la Commissione Centrale vi sarà un Commissario del |²² Poter Esecutivo, che interverrà nelle sue sedute.

8. ²³ Tutti gl'atti della Comissione Centrale saranno soggetti al
am²⁴ministrazione Centrale del dipartimento qualle Comissione ²⁵ procederà
negl'affari dei suoi comuni, non annul rendasi ²⁶ dilazione, ma sarà in preciso
dovere di rendere poscia conto ²⁷ al Dipartimento.
9. ²⁸ La Comissione Centrale sopravveglierà sopra la comune ²⁹ salute, ma
sempre colli dovere succitati.
10. ³⁰ [Pre]nderà della misure, perche li com<m>estibili dell'isola, della ³¹ quale
fermano la più gran parte dalle Rendite, siano vendute ³² all'incanto, o in
epoche fisse per esserne il proddotto versato ³³ nella Cassa Nazionale,
osservando, frattanto, che una parte ³⁴ di questi possano essere destinati alli
bisogni della Guarniggione ³⁵ su'di che'si concertarà con il Comandante
Militare

φ.1v

11. ¹ Nella Cassa Nazionale si versarà tutto il questo di ciò sarà ² esato dalla
Comissione di Sanità, ed ogni altro sopravvanzo ³ delle Comuni.
12. ⁴ La Comissione Centrale dovrà prendere in er<r>anze ogni frudo ⁵ Pubblico,
o altro appartenente alla Cassa Nazionale per illuminare ⁶ l'amministrazione
del dipartimento, operando si vi tanto in con⁷formità che riconoscere di
Giustizia.
13. ⁸ Conservarà tutte le Pubbliche Carte, che vi fossero negl'archivj, ⁹ colla più
cauta maniera, per acidarà gl'oportuni ordini.
14. ¹⁰ Sopraveglierà la Comissione Centrale a mantenersi l'ordine, e ¹¹ ad
assicurarsi la tranquillità Pubblica, su'di che'intenderà ¹² sempre col
Comandante Militare.
15. ¹³ Ogni trè mesi la Comissione Centrale renderà conto all'¹⁴amministrazione
del dipartimento dell'esazioni, e spese delle ¹⁵ Pubbliche Rendite, ed in fine
dipenderà essa della detta amministrazione ¹⁶ come dipendono gli agenti
Municipali da essa Comissione ¹⁷ Centrale.
16. ¹⁸ [Do]vrà la Comissione d'invigilare se si tengono li Prigioni con
quell'¹⁹or[d]ine, che'esige la costituzione, e le leggi, e se quelli, che si ²⁰
teng[o]no nel letto di correzione siano coll'ordine voluto dalle ²¹ leggi.
17. ²² La Comissione invigilarà sopra le decarchie stabilite della ²³ Provvisoria
Municipalità per prestare l'esecuzione degl'ordine ²⁴ de'Comitati, per inseguir
li ladri, od altri delinquenti procu²⁵rando il loro arresto, e scortandoli

ne'luochi destinati alla ^{|26} dipendenza de'Tribunali, per accorrere in ogni
occorrenza alla ^{|27} presservazione degl'oggetti di salute, quelli decarchie
dipenderanno ^{|28} della Comissione Centrale, che avrà il diritto di dare ed esse
^{|29} qualcosa, che riconoscerà utile ed anche di aggiungerle confor<m>e ^{|30} nei i
bisogni.

18. ^{|31} La Comissione Centrale è autorizzata d'instituire una Scuola, ove ^{|32} li
Ragazzi possino apprendere alunno a [le]ggere, e scrivere nella ^{|33} lingua
Nazionale, e le prime regole di aritmetica conforme le ^{|34} regole delle
costituzione, e su'di ciò ne dimostrerà il suo zelo, e ^{|35} patriotismo per li
Giovani specialmente, che i suoi Genitori si ^{|36} attrovano destituti de'mezzi per
il pagamento de'Maestri.

^{|37} Cladi membro dell'Amministrazione ^{|38} Centrale del dipartimento del Mar Egeo ^{|39}
per il cittadino Rulhier Commissario.

**47. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 1 [Εγγραφο των υγειονόμων του Αυλέμονα],
01.08.1797**

φ.1r

Τζιριγο Αβλεμονα Προτη Αβγουστου 1797 Π.Ε. Προτον τις Κυθιριουν ^{|2} ελευθεριας
No6

Ελευθερια

Ισοτις

Εκinoι οπου σινθετουν τιν σινοδιαν τις Σανιτας εις Αβλεμο^{|3}να προς τους πολιτας
οπου σιθετουν τι Μουνιτζιπαλιτα ^{|4} Προβιζορια Κιθιρων

Κατά τιν ιδιδσιν σας οπου ελαβαμε πολите δια να εχο^{|5}μεν να καμομεν μια
σινοδιαν εδο κε να επιστα^{|6}θουμε με αγριπνια κε ζιλον ις τιν υποθεσιν τις Σανι^{|7}τας
ετουτο θελι λαβι τιν ενεργια του από τιν σιμερον κε ^{|8} το εξις με πι<σ>τι κε
<ε>μπιστοσινι κε με το να ακολουθη ο πολι^{|9}τις Χριστοδουλος Παστος, καθως
εδιοριζετε να ασιμε^{|10}ρι κοστιτουτα από κάθε ξιλον θελομε επισταθουμε ^{|11} παντα δια
να εμποδιζομε κάθε σιμβεβιανο κε δι^{|12}α να καμνομε να εκπλιρονετε με ακριβιαν ι
τα^{|13}ριφα κατα τιν προσταγιν του πολιτι Αντονιου Γεντιλι γε^{|14}νεραλε διβιζιοναριου
του Λεβαντε και δια κάθε σι^{|15}μβεβικο όταν τιχι θελομεν διδι λογαργιασμον ^{|16} ις το
εριμενον κομιτατον ιγια κε σεβας

^{|17} Γιανος Βεβεξ απο τι σινοδι αν οπου σινθετουν ^{|18} τι σανιτα

^{|19} Μανολις Τζανες κληρονομος από τι σινοδια τις ^{|20} Σανιτας μιν ιξεροντας να γραφι

|²¹ Σταθης Γιανακακις από τι σινοδιας τις |²² Σανιτας οπου σινθεουν τι Σανιτα

**48. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 2 [Αναφορά του στρατιωτικού διοικητή του
Αυλέμονα A. Laitinburgh για επεισόδιο διένεξης της φρουράς με
Κυθηριούς], 17.09.1797**

φ.1r

Forte Santo Francesco in Avlemona 28 Fruttidor anno primo della libertà Citterea |²
17 7bre 1797 Veneto St[ile]

Libertà

Eguaglianza

Alli Cittadini Presidente, e Municipalità Provisoria di Cerigo

Il Cittadino A. Laitinburgh Generale Dirretore di forte d'Avlemona

Non posso dispensarmi cittadini del riscontrarmi un affare successoni |³ in questo momento. Mi fù detto dal caporale di Guardia, che in Bo|⁴tega dal cittadino Stati Jannacachi avevano portato un vitello da |⁵ vendere; mandai perciò il mio Camerata a prenderne due sache |⁶ per me, ed avendone preventivamente venduto un quarto di dietro |⁷ al cittadino Xarco volerano darmi da quarto d'avvanti il mio |⁸ Camerata non volle prenderne, per il che'mandai ad esso unitamente |⁹ il Caporale, onde con miglior maniera lo persuadesse a darmi |¹⁰ col mio pagamento le dette due ocche di carne. Vi era in essa |¹¹ bottega il cittadino Valiano agente le dazj il quale presi il |¹² quarto di dietro lo getto sopra una botte, lo copri e disse al |¹³ Stati, che lo risservasse, che lo venderebbero a dodeci parà |¹⁴ l'occa a queste parole v'erano presenti li soldati Cantaluppi, Crotto |¹⁵ Bussin, ed altri che non intendono l'idioma Greco. Sorpreso |¹⁶ di vedermi trattato peggio della più minuta plebe, in onta alle |¹⁷ sacre leggi dell'Eguaglianza spedj il Caporale con quatro fanti |¹⁸ a prendergli il quarto di carne, che della vostra Giusti|¹⁹zia attendo deliberiate, ciò che devo farne.

|²⁰ Salute e rispetto

|²¹ Laitinburgh

**49. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 3 [Διάταγμα του Ναπολέοντα Βοναπάρτη],
30/31.08.1797**

φ.1r

Al Quartier Generale à Treviso li 12 Fruttidor

No 19

Anno 5to della Republica Francese

Ordine del giorno, del Generale in Capite dell'armata Francese |² in Italia Buonaparte
Volendo à nome della Republica Francese dare alla |³ sultima Porta un Contrassegno
della sua stima, e dello |⁴ sua amicizia;

Ordina.

|⁵ Articolo I

A'tutti i Generali Comandanti le differenti Piazze di |⁶ Comercie occupate dai
Francesi in Italia d'accordare |⁷ una protezione ai sudditi Ottomani, Greci, e sopra |⁸
tutto agl'Albanesi.

|⁹ Articolo II

Tutte i sudditi Ottomani saranno liberi d'alloggiare |¹⁰ à piacer loro, sentenza esser
costretti à dimorare in Casa, |¹¹ ò strada particolari ne che siamo obbligati à ritirarsi |¹²
à Casa ad un ora precisa.

|¹³ Articolo III

Li vascelli da Guerra della Republica Francese che tro|¹⁴varsi nell'Adriatico
accorderanno soccorso, e protezione |¹⁵ alli Bastimenti che porteranno Bandiera
Ottomana |¹⁶ è specialmente, alli Greci, ed Albanesi.

|¹⁷ Per copia conforme

**50. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 4 [Διακήρυξη του στρατηγού Antoine Gentili],
19.10.1797**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

No 21

Li 19 8bri 1797 Veneto Stile Recepta

Armata d'Italia

Dal Quartier Generale in Corfù li Primo Complimenter

l'anno 5to della Republica Farncese una ed indivisibile

A. Gentili Generale di Divisione Comandate quella del Levante
alla Municipalità Provvisoria di Cerigo

Ho ricevuto cittadini la vostre lettere nelle quali mi dare |² relazione della
vostra istallazione, e del giubilo che la rige|³nerazione dei sacri diritti naturali del

uomo frà prodotto |⁴ nel'popolo dell spola l'antica citara tanto famosa negl'|⁵annali della vostra Nazione. Voglia il cielo che i popo|⁶li della Grecia si risvegliino in essi gl'antichi fasti, virtù |⁷ e grandezza deci loro antichi. La libertà, le scienze |⁸ e le dell'arti da essi inventare, e professare, e che si |⁹ sono in apresso aparse in varj cantoni dell Europa rissorgeran|¹⁰no di nuovo in quei Paesi dove ebbero la loro origine.

Io non dabato che se la Municipalità prima rigeneratrice |¹¹ in quest'Epoca dara'l'esempio di giustizia incorrotta, di |¹² moderazione, e di viotre Civiche il Popolo Limiterà e qua|¹³dagnara'quell'energia, che ha'perduta coll'andar dei |¹⁴ secoli. Tova a voi di aprir la strada che deve con|¹⁵durlo a ria<c>quistare il nome glorioso di Greco. Ricordaremi |¹⁶ Cittadini che le nazioni le più colte del mondo, e gli |¹⁷ uomini di talenti vari venivano a perfezionarsi nelle |¹⁸ scienze in Grecia. Voi siete i piu vicine alle Capitali |¹⁹ di quelle Repubbliche che tanto nobilitarono l'uomo, e |²⁰ gli fuero conoscere i puoi diritti naturali. Son<o> persuaso che |²¹ incontrerete delle difficoltà nel primo maneggio degl'altari |²² Pubblicci, ma con il fine retto, colla bilancia della Giustizia |²³ distributiva, e colla fermezzà tutto superarete. Molte vol|²⁴le il Popolo non conosce e non distingue il vero dal falso, per|²⁵che sente i primi impulsi della passione, e dell riveresse che |²⁶ lo nuove, ma se gli si fà riflettere, e conoscere che non

φ.1v

l'interesse particolare che deve giudarlo, ma il generale, esso |² stesso allora diuceri Giudice giusto. Le imposizioni di |³ cui si lagna se considera bene non sono tanto gravose quan|⁴to egli vagamente suppone se nella maniera di percepisce in |⁵ ci della vessagione, a questo si mentrà rimedio. Voi stessi |⁶ loveta considerare che le imposizioni sulla vostra isola |⁷ non pagano un terzo della spesa che il Governo fà gl difen|⁸dere il vostro paese dalle restazioni che cui farebbe il |⁹ Governo Ottomano se cadesse sotto di quello. Il Tabacco che |¹⁰ paga la Dogana non è una cosa di prima necessità e non cade |¹¹ la Gabella che sopra a quella persone che per lusso ne famo |¹² il consumò, ed ogni ben regolare Governo hà posto sui questo |¹³ genere una Gabella. Trovo strano che il vostro popolo se nei|¹⁴lagui, pensare dunque, che questa non è che un instruazione, |¹⁵ di quante pochi interessati, e non può essere una [δυσ. λ.]|ra¹⁶ generale perche si può vivere sentenza formare. Commmmis<io>|¹⁷ne dunque che si

faccia pagare esattamente la gabella⁵²³ |¹⁸ scriverò poi per il regolamento che deve tenersi gl'esazio¹⁹ne dell'imposte sopra l'alter case. Frà pocco queste |²⁰ case saranno regolare con miglior ordine, e voi stessi sarete con |²¹ feltrati sulla contribuzione che dovrete pagare, ed allora |²² saprete suggerire i mezzi per ag<g>ravare il popolo. Intanto |²³ confortare il Popolo ad aver pazienza, e pagare con pun|²⁴tualità al Governo che lo protezze è che lo fra liberato |²⁵ da tante vessazioni, ed angarie. Il Console della Repubblica |²⁶ Francese è incaricato di nominare una, o dieci persone per riscuoter|²⁷re i dazi, e Dogane sopra la Campagne, e prodotti seconda che

φ.2r

pagavano sotto l'antico Governo. Se vi saranno differenze frà il contri²buibile, e l'esattore due persone saranno chiamare per decidere la |³ questione ogni una delle parti nominerà la sua, così penso che si |⁴ eviterà ogni vessazione. Sarebbe bene che vi fosse un regolamen⁵to stabilito, perchè il coltivatore andasse a manifestare la quanti⁶tà del reneno sementato, o da sementare. Le vi fosse del dissa⁷rere con la persona che deve ricevere il pagamento sarebbe allora |⁸ che una parte, e l'altra nominassero le due persone sopra indicate. |⁹ Convieni che ogni uno paghio, ma niente di più del giusto, onde pren¹⁰dere quegl'espediti che crederete a proposito. In quando poi a |¹¹ quello che il popolo pagar duce alla famiglia Venier, penso, che deb¹²ba pagare, perchè nien<te> Cittadino puoi essere spossessato dai puoi |¹³ diritti sentenza esser chiamato davanti ad un Tribunale, ed |¹⁴ esser legalm<en>te guidicato che egli possedeva una casa sentenza tito¹⁵lo, o ragione: Or sarebbe un'abuso, violenza, ed ingiustizia il |¹⁶ volere impatronirsi delle rendite di questa famiglia. Fate che |¹⁷ gl'anno corrente paghino secondo il solito perche gl'anno avveni¹⁸re si ordinerà che la famiglia Venier faccia conoscere che gli hà |¹⁹ dato questo temeno, e gl quale autorità, conosciuta la leggitimi²⁰tà, o illeggitimità di questo possesso si adateranno i rimedj, o per |²¹ sudeteni. Che si accomoderà in modo questo affare, onde il Popolo più |²² contento, e sodisfatto. Vi osservo che con la mederazione, e con |²³ la Pace tutto auderà bene, ma con la forza con l'ingiustizia e colla |²⁴ violenza non faranno da dei casuitare. La libertà, e l'Equaglian²⁵za esiggon che ogni Cittadino rispetti, e più respetato. La leggere |²⁶ gl'esecutori devono tenere questa Gilancia in equilibrio. Le farete |²⁷ conoscere queste verità al Popolo di Cerigo, non persuaso che do

⁵²³ Πρόκειται για τελωνειακό δασμό.

φ.2v

cilmente aspetterà la decisione di questo affare, a non sarà pre²giudicato nè suoi interessi. Rendeterni conto spesso della vostra ³ operazioni, e persuadereni che sarà mia avra di sostenere i diritti ⁴ naturali dell'uomo.

⁵ Salute e Fraternità

⁶ Gentili

**51. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 5 [Εγγραφο της κεντρικής διοίκησης προς το
Προσωρινό Δημαρχείο Κυθήρων], 11.09.1797**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Gli Amministrazioni Gentili all'Isole del Levante

Alla Municipalità Provisoria dell'isola di Cerigo

No 23

addì 19 8bre 1797: Veneto Stile Receipta

Cittadini

Assicurata la Municipalità Provisoria di Venezia della Democratizzazio²ne felic[a]m[e]nte seguita di alcune isole di questa Provincia, e vedendo, ³ che dalle medesime veniva conservato con Lei silenzio, dopo le tante ⁴ prove di leale sentimento di Frattellanza e di vivo desiderio d'unione ⁵ che dato loro aveva, anche coi recenti sacrificj fatti per il bene di dette ⁶ isole, ad onta delle luttuose sue circostanze; Silenzio, che la poneva ⁷ in una incertezza sù argomento egli importante per il bene d'ambe ⁸ due, i Popoli rissolse di spedire al General Bonaparte il nostro ⁹ Cittadino Municipalista Dandolo, incaricandolo di rappresentargli vivamente ¹⁰ l'afflizione di cui era penetrata per questa nuova calamità. La ¹¹ risposta dell'invito Generale non poteva essere più soddisfacente, mentre ¹² anzi egli rinnovò la protesta, che l'oggetto della combinata spedizione ¹³ all'isole del Levante, era appunto di presservarle, e di assicurare la ¹⁴ di Lei unione con esse accitando la nostra Municipalità di sollecitar ¹⁵ l'invito (che già era gl fare) a ciascheduna isola di mandar a Venezia ¹⁶ li propri Deputati, perchè uniti a quelli, che dalla Municipalità saranno ¹⁷ Eletti ed'a quelli, che a momenti dovevano essere destinati degli altri ¹⁸ Dipartimenti della Terra Ferma, che fromarano la Veneta Razione ¹⁹ si formi un

Comitato, ossia convecione Centrale Provisoria, alla ^{|20} quale dovrà essere appoggiata l'amministrazione generale degli altari ^{|21} della Razione.

Questa prima Provisoria unione deve essere la base (come ha ^{|22} molta ragione di sperare la Municipalità Nostra) d'una più grande ^{|23} unione con tutti i Popoli liberi, e rigenerati d'Italia in una sola ^{|24} Repubblica Democratica, una, ed indivisibile.

Ignorando la Municipalità stessa, se voi pure, o Cittadini, vi ^{|25} siate democratizzati, c'incarica, quallor lo toste, di rendere a voi noti ^{|26} questi suoi desiderj, il chè eseguiamo con piena esultanza.

φ1.v

Spera Ella, e noi siamo certi, che intenderete con vero piacere, ^{|2} pari al nostro, questa felice notizia, che altre un mezzo p[r]on[t]o, e sicuro ^{|3} di sempre più consolidare i soari vincoli della Frattellanza, e dell'amicizia ^{|4} frà Popoli di tanti secoli avvezi a riguardarli come una sole Famiglia ^{|5} e di vendere indissolubile la nostra unione fondandola sulle basi della ^{|6} giustizia, dell'eguaglianza, e dell'interesse commune.

Per ora si contenta ella d'anunciarvi questo felice avvenimento ^{|7} riservandosi poi di spedirvi frà pochi giorni le ulteriori comunicazioni ^{|8} neccessarie, per la misure di esecuzione.

Dalla Nostra Municipalità, dietro a rapporto del comitato ^{|9} alla Sanità fù Dimmediata la contumacia, a cui in passato ^{|10} erano sottoposte queste isole ridotta essendo a soli giorni quator^{|11}decì ve ne accompagniamo copia di questa deliberazione a vostro ^{|12} lume. Salute e Fraternità

Corfù li 25 Frutitero ^{|13} 11 7mbre 1797 Veneto Stile anno Primo della ^{|14} Libertà

^{|15} Gasparotti amministrazione Generale all isole del Levante

^{|16} Bottini Amministrazione Generale all isole del Levante

^{|17} Dallaqua Amministrazione Generale all'isole

**52. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 6 [Εγγραφο του Υγειονομείου του Προσωρινού
Δημαρχείου της Βενετίας], 06.08.1797**

φ.1r

No 24

Libertà

Eguaglianza

Il Comitato alla Sanità

alla Municipalità Provisoria di Venezia

Cittadini. Incontrando gli oggetti dello Zelante vostro eccitamento-4-corrente si fece solecito il Comitato alla ³ Sanità di prendere in esame in ogni rapporto la ⁴ Legislazione, per cui si volero dal sopresso Governo | costantemente sottoposte a giorni-28-di Contumacia⁵ le imbarcazioni dal Veneto Levante.

Assai rimotte si riconobbero le tracie di così ⁶ ferma determinazione tanto più rimarchevoli quanto ⁷ che fù sempre riconosciuta gravosa al Nazionale ⁸ Commercio; ma in seguito alle accurate applicazioni ⁹ presente all'argomento in ogni suo rapporto di ¹⁰ ubicazione di dette isole, del Commercio di quegli abbitanti¹¹, e di politici riguardi, che non sono assolutamente ¹² da negligersi erede il Comitato di poter proporre ¹³ alla prudenza della Municipalità Provisoria la ¹⁴ ragionevolezza di adottare un sistema di opportuno ¹⁵ sollievo alla Navigazione e che concilj in pari tempo ¹⁶ il triplice rapporto di cautella per non compromettere ¹⁷ gli eminenti oggetti di Sanità, e di acquiescenza, alle ¹⁸ estere Deputazioni avezze a riposare con piena ¹⁹ fiducia alla ferma condotta della Sanità di ²⁰ Venezia, che attraendosi l'amirazione degli Esteri, fù ²¹ sempre considerata, come l'antemorale del Contumacioso²² l'Italia.

Considerando può, che per una parte la sistemazione²³, ed'attività degli ustizi dell'isole del Levante²⁴ lascia aditto ad'una ragionevole acquiescenza ²⁵ nel geloso argomento di Sanità, e che d'altronde ²⁶ non può essere partito di prudenza di distruggere

φ.1v

onninamente una Legislazione Sansita da varj ² secoli, cio chè risvegliar potrebbe dalle inopportune ³ distidenze nell'Estere Deputazioni di Sanità, vi proporre⁴ la forma del Seguento Decreto.

⁵ Primo. Che inteso il Rapporto fatto alla Municipalità ⁶ Provisoria di Venezia dal Comitato di Sanità, le ⁷ imbarcazioni dell'isole del Levante Venet[o], sempre ⁸ chè siano scortate da fedi nette, e comprovanti ⁹ la buona salute della rispettiva provenienza ¹⁰ sieno d'ora innanzi soggette al solo periodo di giorni ¹¹ 14-di Contumacia, con l'usata forma de'spurghi ¹² ne' Canali di Contumacia, e Pubblici Lazzaretti.

¹³ Secondo. Della presente deliberazione avrà cura il Comitato ¹⁴ di Sanità di renderne intesi li corrispondenti ustizi ¹⁵ per lume.

|¹⁶ Terzo. Che dal Comitato medesimo sia in conseguenza dell'adotta|¹⁷to regolamento Pubblicata, e distusa una stampa |¹⁸ a regola del Commercio, e degli ustizzi consolari, ai |¹⁹ quali nè saranno trasmessi gli esemplarj.

|²⁰ Delfino

|²¹ Armano

|²² Melanzini

|²³ Widmann

Data li -18- Termidor |²⁴ 6 Agosto 1797 Veneto Stile anno Primo |²⁵ della Libertà Veneta

|²⁶ Widmann Pressidente

|²⁷ Carminati segretario

|²⁸ Per copia conforme

|²⁹ Bambo segretario

|³⁰ Per copia uniforme

|³¹ Bottini Amministrazione Generale all'isole

**53. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
16/Εγγραφο 7 [Αίτηση απαλλαγής καθηκόντων του Νικολάου
Αρώνη], 02.02.1798**

φ.1r

Έλευθερία

Ίσότης

No 47

Προς τούς πολίτας τής δικαιοτάτης Μουνιτσιπαλιτάς Προβιζόριας |² Κυθήρων
Cerigo li 25: Plovoso anno 6to della Republica Francese una, ed indivisibile 2
Febbraio |³ 1798 Veneto Stile

Presentata del cittadino Nicolò Aroni quondam Constantin uno della Comissione
distrettuale |⁴ di Castrissianica in questo Municipalità Provisoria instando.

Ἐπιδή, καί ἡ γιραλέα ἱλικία μου, καί ἡ ἀγιατρευτες και κατάκιτες ἀρρό|⁵στιες
ὁποῦ πρὸς το παρόν δοκιμάζο, καί καθημερινός πάσχω |⁶ μέ μέγαλον κίνδινον τής
ζοῆς μου, δέν με ἀφίνουν νά χαρώ |⁷ τό ἐπάνγγελμα μου ὁποῦ ἀναξίως μοῦ ἐχαρίσατε,
μὴν ἱξερόντας |⁸ τόσον τόν θανατόν μου, ὅσον πικρένομε ὅτι δέν μοῦ ἐχάρισε |⁹ ὁ
Θεός ἐτούτους τοῦς κεροῦς μέρος τής ἰγίας μου ὧς τήν τελίαν |¹⁰ εὐχαρίστισιν ὁποῦ
εὔρισκόμεσθεν διά ὄνομα τής πολυχρονεμέ|¹¹νις Γαλικῆς ρεπουπλικάς μας νά θισιάσω
τήν ζωήν μου, τήν |¹² ψιχήν μου, καί ὅς πτοχός τήν οὐσίαν μου ὧς κάθε προσταγίν, |¹³

καί περίστασιν της παρούσης Μουνιτζιπαλιτλας όποϋ ραπρεζεντάρι |¹⁴ τό ίδιον της πρόσοπον, καί όνομα.

Μέ το νά έφθασε λυπόν ι ήγια μου υς μίαν έλευνίν κατά|¹⁵στασιν καθός θέλετε βεβεοθή καί από τήν πιστοπήσυν όποϋ σάς |¹⁶ παρισιάζο δέομε καί περικαλό τήν δικεοσίνιν, καί ευσπλαχνία σας |¹⁷ ότι νά δόσετε τήν έπιστασίαν όποϋ ίχα υς άλλο ίποκίμενον όποϋ |¹⁸ ιθελετε γνορίσι άξιον, διά νά έκπλιρόνοντε ή προσταγέ σας |¹⁹ καί κάθε άλλο πρός συμφερον τής πατρίδας μας, καί κρατεο|²⁰τάτις μας ρεπούπλικας μέ πλέον ζέσιν, έπιμέλιαν, καί πίστιν |²¹ καθός ίνε δίκεον, καί άποϋ άπό μέρος μου υς τό έξής ίμπο|²²ροϋν να μένουν άνενέργιτες διά τήν θανατηφόρον μου κα|²³τάστασιν
ιγία καί σέβας

Die presentatisi

La Municipalità Provisoria di Cerigo letta la suestesa |²⁴ Memoria prodotta dal cittadino Nicoli Aroni quondam Constantin uno della |²⁵ Comissione distruettuale di Castrissianica, e rilevando dall'unita fede |²⁶ la fisica di lui impotenza, ed innabilità, perciò aduntando per la |²⁷ particolari circostanze del caso l'inze dal medesimo decreta, che [...] |²⁸ nelle di lui meri<tare> sostituito sia il probo, ed abile cittadino |²⁹ Andrea Mavromati quondam Benitto, al quale scriitte siano li seguente |³⁰ istruzioni sic.

|³¹ Liuvry Amministartore

**54. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
18/Εγγραφο 1 [Πιστοποίηση για την αδυναμία εκτέλεσης
καθηκόντων του γέροντα του χωριού Κοσμά Ραυτάκης], 02.02.1798**

φ.1r

No 46

Πηστωπιο εγω ο κατοθέν υπογεγραμενος οτω ω πολητις |² Κωσμάς Ραυτάκης ω προεστός τον Βυαράδον θέλυ να |³ ρεουτζέρι από τω πρωεστυλήκη οτη εδουλευσε τον |⁴ δυορισμένον μέρος και δεύτερω οπου νε ανθρωπός |⁵ του κερού ης τα έτη και άσθενίς εις την γηρασιν και δε δυ|⁶νομε τους δρόμους και δυα τοϋτο περικαλό από τιν σιμε|ρο να ύμε ελευθερομένος.

|⁷ Παπα Ιω<άννης> Βυαρος εφυμέριος τις Παναγίας τον Βυαράδον |⁸ υπογράφο δυ αυτόν μην ιξεβροντας να γραφυ

Libertà

Equaglianza

Cerigo li 25 Piovosso anno 6to della Reppublica Francese una ed ^{|9} intimissima 2 Febbraio
1798 Veneto Stile

Presentata dal Cittadino Cosmà Viaro Raftachi quondam Giorgi uno ^{|10} della Comissione
distrettuale di Milopotamo in questa Muni^{|11} cipalita Provvistoria instando.

**55. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
18/Εγγραφο 2 [Οικονομική προσφορά του Εμμανουήλ Γαβαθά],
20.09.1797**

φ.1r

Τζηρίγω 1797 μηνός Σεπτεμβρίου 20 Π.Ε.

Προτον ετος της Κηθηραίων ελευθερίας

No 18

Ελευθερία

Ισοτης

Πρός τοὺς πολητας Πρεσιτεντας και Μουνιτζηπαλιτα ^{|2} Προβηζορια Κιθήρον

Ο πολιτης Εμμανουελ Γαβαθας

Εστοντας και να μου ἴναι γνωστόν πός την απερασμένην ^{|3} Κηριακή 13
τρέχοντος μηνός Π.Ε. εκηρηχθη ^{|4} με αυθεντικό προκλαμο απο τήν Μουνιτζηπαλιτά ^{|5}
Προβηζορια Κιθηρον πός οπιος επεθημα ηθελη ^{|6} να κονκορερη δια γραματηκος
απανω ἡς την ηγηα ^{|7} ηστο πορτο του Αβλεμονα Αγίου Νικολαου να ημπορι ^{|8} να
παρισιαζεται με την οφερτα του ης τήν Κάσα της αυτης ^{|9} Μουνιτζηπαλιτᾶς και αυτω
το Κάρηκο να ημπορή ναν το γοδερη ^{|10} δια χρονον έναν. Δηῶ και εγῶ οσαν πολιτης
^{|11} ετουτου του νισιου κονκορέρο και οφερτήρο ἡς τήν αυτην ^{|12} Κασα δουκατα από
τρια ἡς το τζηκίνη. Δουκατα 25 ^{|13} γροσιου ηκοσιπενται οπου στένουν γρ. 50-δια
χρονον ^{|14} έναν δια το ανοθεν Κάρηκο.

^{|15} Ηγια και Σεββας

^{|16} Γαβαθας

**56. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
18/Εγγραφο 3 [Αναφορά του Μαρίνου Μακρή για την αντίδραση
των Κυθηρίων στη φορολογία του καπνού], 16.08.1797**

φ.1r

Ελευτερηα

Ησοτης

Ο πολητης κατηκος εις το Τζηρηγο κατοθεν ηπογεγραμενος εις τους ^{|2} πολητας
οπου φορμαρουν την Μονιτζηπαλιτα Προβιζορηα του ηδηου τοπου ^{|3} προς φερνο τα

δηκεοματα μου οπου μου ακολουθησε στας 9 του παροντος |⁴ οπου ο κοσμος ακουσε
τιν ελευτερηα κε ασηκοθε μερος από το ποπολο |⁵ κε ετρεξαν στην Μονητζηπαλητα
λεγοντας οτη απαλτο δεν θελουνε παρα |⁶ θελουνε να ηνε ελευτερη μα ο σηορ
Κονσολος ηδε την μεγαλη ορμη τον ανθρο|⁷πον κε εδηορησε οτη να φερνη ο
Γηανακης Πηερακης τα βαρελια εξο απου δικο το |⁸ μα μου ηχε τα φερη και μου
εμνηνησε τρης βολες δηα να εχο ναν τα στηλο μα εγο εγη|⁹ρεψα παντα μηα φερμα από
την Μονητζηπαλητα ομος δεν την ελαβα παρα |¹⁰ εφοβιθηκα δηα να μη μου γενη
καμηα επανασταση και τζητα εστηλε το λη|¹¹πον αυτο το ποπολο οπου δεν επιστεψε
εις τους νομους τους αληθηνους οπου τορα μας |¹² ηρθανε από την ποληχρονημενιν
ρεπουπληκα τον Φρατζεζον Δημοκρατηα |¹³ ελαβα κε γραφη από τον τζιταδηνο
γκενεραλ Γκιντηλη οπου λαουδιαρη ολα |¹⁴ τα παλεα κοντρατα του παλεου
γουβερνου από κερν που ακου<λου>θαι ευς |¹⁵ λευτερηα εμπασαν πολους
ταμπακους κε καπνους εδο εις τον τοπο το ληπον |¹⁶ εγο δεν ημουνα σε στατο ποτε να
το απαρητησω το απαλτο οσα κοντραπαντα |¹⁷ κε αν ητανε επηδη κατά τα κοντρατα
μου οπου εχο με τον Πλατη Μεση κε σιν|¹⁸τροφιαν του μα επηδη κε ηρθανε
ημπουπλικο κε γηρεψανε κε καμανε μια |¹⁹ σολεβατζιαν εγο τους το απαματο να παω
δηα λογαρηασμο του ποπολου μα περη|²⁰καλο την δικεα κρισην οτη να κρατη η νοτα
οπου απογραφοντανε δηα να |²¹ καμουν παρομηα σολεβατζηον κε αυτή η νοτα ετρεχε
σε όλα τα μαγαζια |²² ομηος κε μεσα στον καφενε του τζηταδηνου Αθαναση
Προτοψαλη κ<ε> εγο |²³ ος ξενος οπου ηβρισκομε αφηνο την Μονητζηπαλητα κε
τον τζηταδηνο |²⁴ κομεσαρηο και πρεσηδεντε να θεωρηση τα δηκεοματα μου οπου
ετζη ημε |²⁵ <βε>βεος εις τιν δηκεα κρισιν τις Μονητζηπαλητας επηδη εγο δηνο δηα
το μησο |²⁶ απαλτο γροσηα 500: τον χρονον οπου ολο καταστβενετε δηα γροσηα
χηληα.

Libertà

Eguaglianza

Cerigo 10 Fruttidor anno primo della Libertà Citterea 16 Agosto 1797 Veneto Stile

Proddota la presente memoria dal cittadino Marin Macri agente dell'appalto di
Tal²⁷bacco di quest'isola in questa Municipalità Provvisoria in cui letta, e
matura|²⁸mente considerata nella sessione di quest'oggi, e trovando assolutamente non
doversi |²⁹ sospendere l'appalto stesso, onde non contravenire agl'ordini del cittadino
A. Gentilj |³⁰ General Divisionario del Levante che prescrive la contimazione de'dazi
dezi tutti nel |³¹ vecchio picole; perciò la Municipalità stessa unanime, e concorde
decretta, che |³² commiso sia al'aggente Macri suddetto di dover continuare frattanto
l'esercizio del'proprio |³³ appalto con risserva di proddur li competenti sudi riccorsi, o

in questo Comitato Cri³⁴minale per essere proceduto formalmente, al cittadino Giudice suddetto, che rigorosamente questi

φ.1v

resti con proclamazione da pubblicarsi in tutta l'isola vietato il minimo |² abuso, o contravvenzione in offesa de diritto di detto appalto sotto le [δυσ. λ.] |³ irrevvissibili pene, e che commesso per sia al cittadino Jannachi Pierachi di dover |⁴ tosto depositare nel Pubblico appalto qualunque quantita di Tabacco, che presso di lui |⁵ esistesse, e ciò sentenza pregiudicato delle azioni, erazioni dell'agente predetto. Sic.

|⁶ Liuvry Presidente

|⁷ E<mmanuel> Mormori Municipale

Seguano gl'ordine, e Proclamazione nella data autentica

al Cittadino Marin agente dell'appalto de'Tabacchi di Cerigo

In relazione all odierno decreto soggetto sopra il vostro Ricorso, voi Cittadino dovrete |⁸ continuare ad esercitare l'appalto di Tabacco in quest'isola come prima, così |⁹ essendo la volontà del cittadino A. Gentilj Generale divisionario del Levante sentenza |¹⁰ vostro pregiudicato, e con rissevera di proddur ogni ricorso per quanto recclamare |¹¹ od al Generale suddetto, o in questo Comitato Criminale per esservi resa quella Giusta; |¹² che vi conviene, avvisandovi, che furano prese le più opportune misure, e falle |¹³ delle proclamazioni per garantire l'appalto stesso, ed ordinato al Cittadino Pierarchi |¹⁴ di passar tosto in deposito appresso di voi tutti li Janachi, che ne avesse, onde |¹⁵ restiale assicurato da ulteriori pregiudi<cato>. Sic.

al cittadino Jannachi Pierachi

vi si ordina rissolutamente, Cittadino, di consequer tosto in forma di deposito al |¹⁶ Cittadino Marin Macri Pubblico appaltatore tutto il Tabacco, che v'altrovate avere |¹⁷ da quello, che vi era stato permesso di trasportare nella vostra Bottega a scanso |¹⁸ di tenneltuazioni; Tanto dovere eseguire per non rendervi responsabile al cittadino

|¹⁹ Generale Gentilj. Salute e Fraternità

Segue la Proclamazione

Gravi gl'inconvenienti successi, e che succedono a danno dell'appalto de Tabac<co> |²⁰ che contro gl'ordini del cittadino A. Gentilj General divisionario del Levante, |²¹ che vuol frattanto imperturbabili, e nel veechio piede li dazi tutti, ricorse verso |²² di Noi l'agente dell'appalto stesso con determinazione di rinunciare a peso del Popolo |²³ essendo per altro costonete la volontà del suddetto Generale, che gl'appalti tutti per |²⁴ ora continuino, dietro aver commeso all'enunciato aggente Cittadino Marin Macri |²⁵

che continuar abbia le proprie mansioni fin'a nuovo ordine del'Cenerale, stesso, |²⁶
facciamo pubblicamente intendere, che cinque de estero ossase reccar la [δυσ. λ.] |²⁷
luoco, non solo sarà servamente punito giusto le leggi, una sarà per responsabilita |²⁸
verso il medesimo Genelare; al qual'oggetto saranno acceltate denoncie, e sarà
prenniato il denunciante .

**57. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
20/Εγγραφο 1 [Εγγραφο για την οργάνωση και επάνδρωση των
υπηρεσιών του Υγειονομείου Κυθήρων], 09.08.1797**

φ.3r

22 Thermidor predetto 9 Agosto 1797 Veneto Stile

Nelle sessione di quest'oggi volendo accorrere a provvidanze riguardanti il |²
geloso argomento della commun salute, dietro varj di bastimenti, decretta in |³ tanto
unanintamente la Municipalità Provvisoria, che provvisoriamente stabilito |⁴ sia
questo segue.

Che il cittadino Zuanne Darmaro era in addietro per acquisto Cancelier |⁵ alla
Sanità continuar abbia col solo titolo di scrivano ed assumere il costituito |⁶ di tutte le
provenienze, che capitassero nel Porto di Capsali, regolandosi nell' |⁷ esazione
de' proprj diritti colla già fissata Tariffa, e col dover d'assoggettare |⁸ li costituiti stessi,
e dipendere dagl'ordini del Comitato di Sanità.

Che destinati sieno gl'infrascritti cittadini per fanti di Sanità col pri[v]ilegio |⁹
che cadanno d'essi servir della settimanalmente nella figura di pr[opr]io |¹⁰ fante, onde
tutti ripartitamente percepiscono li diretti fissati colla [ta]riffa e col

φ.3v

Libertà

Eguaglianza

e col dover di dipendere tutti dagl'ordini del Comitato stesso, e da quelli, |² che col
mezzo dello scrivano ||stesso|| saranno sull'agromento enunciato impartiti

|³ Spiro Amarando quondam Pietro

Giorgi Petrochilo di Paulo Giovanco

|⁴ Pietro Facea quondam Boliò

Menezo Sotirco Lazzo

|⁵ Zuanne Jacannachi

|⁶ Gianni Bareseri naturale

Che nel posto molto interessante di Avlemona resti affidata ad una
Commis|⁷sione di Sanità composta dalli cittadini Manoli Zanne Clironomo, Janno |⁸
Veve, e Statti Jannacachi l'incombenza sulla materia di Sanità col forse |⁹

somministrare ogni occorrente forza da quell'ufficiale direttore che resterà Commissio¹⁰nato, e per ovviar il benché minimo disordine, e far, che la predetta Ta[ri]ffa sia ¹¹ eseguita, sovrastare, ad ogni Costituto, che dovrà assumersi da quel Cittadino ¹² Christodulo Paulini, cui pur resta l'obbligo d'assoggettar a proprie spese il costituito ¹³ a questo Comitato di Sanità.

Che nelle Rive di Potamò, e Milopotamo sieno destinate che e apposite Com¹⁴missioni composte rispettivamente dagl'infrascritti cittadini, alle quali particolar ¹⁵ dovere sia l'invigilare sulla commun salute, l'assumere il Costuito ad ogni ¹⁶ provenienza coll'esazione de'soli diritti espressi nell'antecitata Tariffa, ed assogget¹⁷tarlo a loro spese a questo Comitato di Sanità, da cui dipender devono, e ¹⁸ riparare in ogni urgenza qualsivoglia disordine servindosi di qualunque indi¹⁹viduo, che dovrà accorrere alla commun presservazione.

Che molto importante essendo lo stabilimento d'un'armo litorale dell'iso[la] ²⁰ a riparo degl'oggetti di Sanità, e dell'incursioni Piratiche, sia però commesso a ²¹ questo cittadino Vescovo Levunj il dover far eseguire col mezzo de'rispettivi ²² Parochi un'anagrafi generale degl'abitanti tutti dall'età d'anni sedeci com²³piti a quella di cinquantacinque.

Che per l'esecuzione di tutte l'ennunciate deliberazioni sieno estese, e rimesse ²⁴ le seguenti lettere, ed ordini.

²⁵ Commisione di Sanità di Potamò	Commisione di Sanità di Milopotamo
²⁶ Vassili Bavea, Zorzi Meletio e ²⁷ Janni Coroneo Ghegheri	Panagioti Caridi Gleso, Marco Megaloconomo, e Manoli Potini Spagnolo

²⁸ Liuvry Presidente

²⁹ Draco Moriso Municipalista

**58. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
20/Εγγραφο 2 [Τιμολόγηση βασικών αγαθών πρώτης ανάγκης],
08/09.08.1797**

φ.4v

Sessione della sera del li 22: Thermidor prodotto.

Indeffessa la Municipalità Provvisoria nel stabiliter provvedimenti. Che sieno a ² sollievo generale della Popolazione nella maggior parti indigente, decretta con ³ cordenamente, che frantanto stabiliti sieno per ora li prezzi delli seguenti Generi ⁴ di

prima necessità, per i quali sia fissata relativa Tariffa, ed ordinato |⁵ il di lei adangimento, come segue:

|⁶ Il Pane

φ.5r

Libertà

Eguaglianza

|¹ Il Pane di frumento commune ben colto a dramme settanta il Parà

|² detto di frumento bianco in Panetti, o Corneti a dramme settanta il Parà

|³ l'Oglio a Parà cinquantasei la Boccia

|⁴ Il formaglio di perfetta qualità a Parà ventiquattro l'occa alla minuta, ed |⁵ all'ingrosso a Parà ventitrè

|⁶ detto l'inferior qualità a Parà venti l'occa

|⁷ Carne di Mazo di perfetta qualità a Parà sette l'occa

|⁸ detta di mediocre qualità a Parà sei l'occa

|⁹ detta l'inferior qualità a Parà quattro l'occa

|¹⁰ detta di Castrato di perfetta qualità a Parà dieci l'occa

|¹¹ detta di Caprone di perfetta qualità a Parà otto l'occa

|¹² detta di Pecora, e Capra a Parà sei l'occa.

Che riguardo poi la stima di rimanenti commestibile, la riconoscenza |¹³ della qualità suesprese, e la vigilanza all'esecuzione de'suddetti prezzi; sia per |¹⁴ questa Città, e Fortezza appoggiata l'incombenza ad una Commissarie sopra |¹⁵ vittuarie composta dagl'infrascritti trè Cittadini, che per turno cambiar debbano |¹⁶ in ogni mese, onde ripartita sia questa benemerita, e zelante occupazione [δυσ.λ.] |¹⁷ cui servir devono per ancor della Patria sensi aggravio de'venditori, e |¹⁸ per l'interno dell'isola affidata alle già stabilite quattro distrettuali |¹⁹ Commissioni, dell'obbligo a tutte di dipendere da questo Comitato di Sanità, ed |²⁰ Economia interna, da cui dovranno per essere regolate quelle stime, per |²¹ le quali alcuno proffessarre aggravio.

E che per l'esecuzione di queste deliberazioni sieno estese le seguenti |²² lettere.

Cittadini che dovranno compevere la prima mensuale Metà |²³ di detta Commissione alle vittuarie.

|²⁴ Zorzi Cassimati quondam Manea

|²⁵ Todorin Sotirco quondam Giorgi Lazzo, e

|²⁶ Andrea Cassimati di Antonio

|²⁸ Liuvry Pressidente

**59. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
20/Εγγραφο 3 [Καθορισμός ισοτιμίας νομισμάτων], 11.10.1797**

φ.13r

Cerigo li primo Brumaire anno primo della Libertà Citterea 11 8bre ἰ² 1797 Veneto
Stile⁵²⁴

Detto

La Municipalità Provvisoria di Cerigo trovando necessario nell'ἰ³atticali circostanza
sicurezza, e facilità del Commercio di addatersi alle ἰ⁴ regole prese dall'altre isole per
l'addietro venete riguardo il valore ἰ⁵ delle sottoscritte monete nobili, rendi a cadauna
inteso, che le medesime avranno ἰ⁶ in quest'isola il loro corso sicuro nelli ricevimenti,
e commutazioni colle seἰ⁷ guenti proporzioni alle monete correnti ottomane.

ἰ ⁸	Piastre	Parà
ἰ ⁹ Luigi d'oro Francesi	12	30 [...]
ἰ ¹⁰ Scudo Francese	3	12 [...]
ἰ ¹¹ Sovrano d'oro Milanese	15	10 [...]
ἰ ¹² Scudo Papalino	2	20 [...]
ἰ ¹³ Scudo Milanese	2	12 [...] ½
ἰ ¹⁴ Segue	Zechini	

φ.13v

Libertà Eguaglianza

ἰ ¹ Zechini Papalini, Imperiali, Ungari, Pressiani, Olandesi, ἰ ² e Giliati	6	35
ἰ ³ Crosato Imperiale	3	2 ½
ἰ ⁴ Bavaresi, ed altre monete vechie	2	32 ½
degl'elettai di Baviera		
ἰ ⁵ Ducate Veneziani	2	10
ἰ ⁶ Colinarie di Spagna	3	[...]
ἰ ⁷ Alti scudi di Spagna	3	[...]

⁵²⁴ Η ημερομηνία αυτή εντοπίζεται στην αμέσως προηγούμενη εγγραφή.

|⁸ Gazella Veneta Parà mezze

½

|⁹ Zechini Veneti, e Talari Veneti, ed Imperiali in Libertà

|¹⁰ Liuvry Pressidente

**60. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
23/Εγγραφο 1 [Διαγραφή καταδίκης που απόκειται στο
Αρχειοφυλακείο Κυθήρων], 31.01/01/02.02.1798**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Cerigo li 12 Piovoso anno 6to della Repubblica |² Francese una, ed indivisibile

Il Comitato di Giudiziario Criminale, e d'interna tranquillità di Cerigo |³ al Cittadino
Theodoro Stai Pubblico archivista di detta isola

In relazione ad odierno nostro decreto dipendente della Procclamazione |⁴ 7
Fruttidor [δυσ. λ.] di questa Municipalità Provvisoria o'invitiamo |⁵ cittadino, di dover
tosto depennare il nome del proscritto Constantin |⁶ Aspioti quondam Todorin Xeno
dalla Raspa, in cui si vede con sentenza |⁷ descritto il di lui Rando sopra Criminale
Processo contro di lui |⁸ formato nell'intersezione successa all'or quondam Elena
Aspioti quondam Giorgi |⁹ affinché libero esser egli possa da ogni pena, cui colla
sentenza |¹⁰ stessa restò assoggettato. Dell'esenzione ci darete un |¹¹ relative riscontro.
Salute, e fraternità.

|¹² Liuvry Presidente

|¹³ D'Antonj Segretario

**61. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
23/Εγγραφο 2 [Απαλλαγή των καθηκόντων του πρώην Προνοητή
Κυθήρων Vincenzo Corner από τον στρατηγό Antoine Gentili],
11/12.07.1797**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Copia in tradu|²zione dal francese

Armata d'Italia

Al Quartier General a Corfù 22 Messidor |³ anno 5to della Republica Francese una, e
|⁴ indivisibile

A. Gentili General di divisione

Al signore Provveditore Vincenzo Corner a Cerigo

In conseguenza del cambiamento operato della volontà del Popolo [|]⁵ nella forma del Governo della Repubblica di Venezia, io vi pre[|]⁶vegno, signore, che le vostre funzioni cessano da questo momento.

Voi vorrete dunque rimettere al Tenente Colonnello Francesco Galateo [|]⁷ incaricato dei miei ordini il comando Truppe Venete con tutte [|]⁸ le carte, ed istruzioni relative all'isola di Cerigo, e vi renderete [|]⁹ in seguito al Quartier Generale della divisione Francese a Corfù.

[|]¹⁰ Salute e Fraternita

[|]¹¹ Gentili

[|]¹² Domenico Venier ex Comandante Provveditore

[|]¹³ T.C.

**62. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
23/Εγγραφο 3, [Πρακτικά της δεύτερης συνεδρίασης της
Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], 20/21.05.1798**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Sessione 2da della Commissione Centrale

Primo Praireal anno 6to della Republica Francese [|]² una, ed indivisibile giorno di Domenica

La Commission Centrale composta nell'intiero suo numero [|]³ punte il Commissario del poter essecutivo letta l'esse vitale [|]⁴ letta risponsiva con carte tutte annesse scritta li 25 [|]⁵ Floreal dalla Municipalità Provisoria di quest'[|]⁶isola al'Cittadino Cladi membro dell'amministrazion [|]⁷ Centrale del dipartimento del Mar Egeo destinato per [|]⁸ organizzatore di quest'isola dal cittadino Rulhier [|]⁹ Commissario del direttorio esecutivo appresso detta ammini[|]¹⁰strazione, sopra di cui dietro aver prestato il più serio [|]¹¹ ristesso ed esame considerando sopra quello riguarda [|]¹² la rimanenza di 7 mille due cento settanta soldi die[|]¹³ci moneta veneta aver incassate dalla Rendite Ter[|]¹⁴zarie ed affiati dell'anno 1797:, che nell'intiera man[|]¹⁵canza di fondi ed estrema neccessità in cui versa questa [|]¹⁶ Cassa Nazionale non dovessi lasciare giacenti la [|]¹⁷ ressiduaria summa stessa che sin da molto tempo [|]¹⁸ dovrebbe anchè essere da contribuenti pagata.

[|]¹⁹ Ommissis

Finalmente considerando la Commissione Centrale ^{|20} che deve essa pagare la truppa delle Pubbliche con^{|21}tribuzioni, dalle qualli vi esista ancora una parte in ^{|22} questa Tesoreria, in cui è del ricaritore di quelle dell'^{|23}anno scorso venivano d'ordine dal cittadino Generale Gentilj ^{|24} contate per supplirsi alle sorezioni delle milizia. ^{|25} Intesone il cittadino Comissario del poter esecutivo.

^{|26} Arrète

φ.1v

^{|1} 1mo Che finalmente ad esso ristetutta sia la neccessità che ^{|2} egli o il cittadino comandante militare ordini al cittadino Te^{|3}soriere di rinversar li di lui fondi tutti nella Cassa ^{|4} Nazionale di questa Commissione onde poterne far uso ^{|5} di essi nell'occorenze delle Truppe, e spese neccessa^{|6}rie.

^{|7} Stati Presidente

^{|8} D'Antonj

^{|9} Liury

^{|10} Levuni

^{|11} Cassimati Segretario

^{|12} Per copia uniforme al suo originale

^{|13} Cassimati Segretario

**63. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
23/Εγγραφο 4 [Πληρωμή αξιωματούχων Προσωρινού Δημαρχείου
Κυθήρων], 28.09.1797**

φ.1r

No 3 Trè

Corfù 7 Vendemmiator 28 7mbre 1797 Veneto Stile

Anno Primo della Libertà

Foglio degl'assegnati, che da primo Novembre 1797: cadranno a peso della ^{|2} Pubblica Cassa dell'Isola di Cerigo in Valuta di Tallari veneti a £⁵²⁵ 11: l'uno e ^{|3} lire, e soldi Moneta Veneta

⁴	Tallari	£	Soldi
⁵ Governator dell'armi	Tallari dodici	12	

⁵²⁵ Το σύγχρονο σήμα της λίρας παρουσιάζεται παραστατικά ως το πιο κοντινό σύμβολο με αυτό που καταγράφεται στο κείμενο.

⁶ Commissario Tesorier Tallari dodici	12		
⁷ Munizioner ai Biscotti, e Custode amministrazione dell'artiglieria	5	1	17
Tallari cinque £ una : 17			
⁸ Medico chirurgo Pubblico Tallari otto	8		
⁹ Capitani del Porto di Capsali Tallaro uno £ due : 15	1	2	15
¹⁰ Fante lire quattro		4	
¹¹ P.P. Minori osservatori Tallari sei £ sette : 7	6	7	7
¹² Capitano dell'ordinaze, e suo Tamburo Tallari sei £ sei : 7	6	6	7
¹³ Sargente dell'ordinaze Tallaro uno	1		
¹⁴ Capitano della Compagnia de'Privilegiati, e suo Tamburo Tallari	2		
due			
¹⁵ Oglio per li corpi di Guardia di fortezza £ cinque		5	
¹⁶ Oglio per il Forte Santo Francesco lire cinque : 10		5	10
¹⁷ Spese per le Terzarie annue Tallari sei, lire due: 15; al mese lire ¹⁸		5	15
cinque : 15			
¹⁹ In tutto tallari cinquantasei £ 5:11	56	£ 5	11
Tallari:			
²⁰ Gasparotti amministrazione Generale all'isole			
²¹ Dallaqua amministrazione Generale all'isole			
²² Bottini amministrazione Generale all'isole			
²³ Vu le Generale Gentilj			
²⁴ Per copia uniforme al suo originale			
²⁵ Gio: Paulo D'Antonj Commissario Tesoriere			

**64. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
23/Εγγραφο 5 [Ορισμος Προεδρείου και μελών Προσωρινού
Δημαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797**

φ.1r

Libertà

Eguaglianza

Giorgio Liuvry Vice Console della Republica Francese

agl'abitanti di Cerigo

In esecuzione all'incarica [...] dal cittadino A. Gentilj General |² Divisionario Comandante del Levante con sue lettere 22 Messidor |³ ossia 10 Luglio privato nell atto, che viene [...] a Corfù [...] cittadino |⁴ Vincenzo Corner fù Provveditore, resta in

quest'oggi, Citadini, [...] la Muni⁵cipalita Provvisoria di quest'isola composta
dagl'infrascritti individui [...] ⁶ da ogni ordine per la buona opinion Pubblica,
riconosciuta moralità, e ⁷ talenti loro.

Appoggiato a questa colla mia pressidenza il Governo provvisorio ⁸ dell'isola,
alle mie cure affidata, finché giunga il fortunata momento, in ⁹ cui il Popolo potrà
unirsi in assemblee Primarie per la nomina della ¹⁰ Municipalità, e Tribunali attuali,
dovrete uniformarsi a quanto verrà ¹¹ da essa stabilito, e disposto, che sarà sempre, vi
accerto, a vostro generale van¹²taggio ed a godimento le'beneficj della Libertà.

Seguono li nomi delli cittadini componenti la Municipalità Provvisoria ¹³ di
Cerigo sotto l'immediata protezione della Repubblica Francese.

¹⁴ Georgio Liuvry Vice Console Pressidente

¹⁵ Zorzi Lazzaretto quondam Zuanne

¹⁶ Teodoro Stati quondam Giorgio

¹⁷ Emmanuel Caluci di Zorzi

¹⁸ Antonio Zanne quondam Emmanuel

¹⁹ Zuanne Darmaro quondam Nicolò

²⁰ Demetrio Albanachi quondam Sarando

²¹ Emmanuel Mormori quondam Georgio

²² Zaccaria Mavromati quondam Elia

²³ Teodoro Stai quondam Zuane

²⁴ Linardo Cassimati quondam Manea

²⁵ Anastasi Anagnosti Bernardo quondam Pietro

²⁶ Zorzi Megaloconomo quondam Cosmà Metaxà

²⁷ Janni Chiriachi quondam Manoli

²⁸ Zuanne Cassimati quondam Giulio quondam Demetrio

²⁹ Draco Moriso quondam Michiel

Data dal Vice Consolato della Repubblica Francese a Cerigo 21 Thermidor anno ³⁰
⁵^{to} d'essa Repubblica una, e indivisibile 8 Agosto 1797 Veneto Stile

³¹ Georgio Liuvry Presidente

65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
27/Εγγραφο 1⁵²⁶ [Ίδρυση Προσωρινού Δημαρχείου Κυθήρων],
08.08.1797

φ.1r

Ἐλευθερία

Ἰσότης

ἡ Μουνιτζιπαλιτά Προβιζιονάρια Κυθήρων

[Ἦλθε πολ]ίται ἡ εὐτυχισμένη στιγμή τῆς ἀναγεννήσεώς σας, καὶ τῆς πολιτίμου ἀποκτήσεως τῆς ἐλεύθερίας · |² [ἐνθυμη]θῆτε οἱ προπάτορές σας ἐστάθησαν μέρος τῶν πλέον θαυμαστῶν δημοκρατιῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ συντρέξατε με [τον |³ ζῆλον σ]ας, μέ ταῖς εἰδησές σας, μέ πατριωτικὴν σταθερότητα, καὶ μέ ἀληθινὴν ἀδελφότητα εἰς τὴν στερέωσιν τέτοιας κοι[νῆς σω|⁴τηρίας ὅπου] θέλει μᾶς εἶναι διαυθεντευμένη ἀπὸ τὸ γένος τῶν Γαλλῶν τὸ πλέον ἔνδοξον, καὶ δυνατόν τοῦ κόσμου · καὶ [ἡμεῖς ὅ|⁵λοι ὁμνύομεν] ἐπάνω εἰς τὰ θεμέλια τῆς δημοκρατίας [ὅτι] θέλομεν θυσιασθῆ διὰ τὸ γενικόν σας ὄφελος.

Ἀκουμισμένη προβλεπτικῶς ὄντας εἰς ἡμᾶς ἡ διοίκησις τοῦ λαοῦ τούτου, σᾶς φανερόνομεν, ὅτι γρηγοροῦντες ἀκαταπαύστως ὅ|⁶λοι ἐπάνω εἰς κάθε σας συμφέρον, διὰ νὰ εὐκολύνωμεν ταῖς ὑπόθεσεις, καὶ νὰ ἐμποδίσωμεν ταῖς ἀργοπορίαις |⁷ ἐδιαμηράσθημεν [κα]τά τὴν προσταγὴν τοῦ γενεράλε Γεντηλῆ Διβιζιονάρχου τοῦ Λεβάντε εἰς τρία Κομιτάτα.

Πρῶτον Κομιτάτον συνθεμένον ἀπὸ τοὺς κάτωθεν, ὅπου θέλει ὀνομάζεται τῶν Κρισιμάτων, θέλει καταγίνεται εἰς τὸ νὰ κρίνει |⁸ ἐξοφλητικῶς ταῖς διαφοραῖς ὅλαις ἕως τὴν σούμαν πενήντα γροσίων, καὶ περιπλέον ταῖς ἀκούζαις διὰ ταῖς ζημίαις.

|⁹ Ἐμμανουήλ Καλούτζης τοῦ Γιάννης Κυριάκης ποτέ Μανόλη

Γεωργίου

|¹⁰ Θεόδωρος Στάης ποτέ Ἰωάννου καί

|¹¹ Τζώρτζης Μεταξᾶς ποτέ Κοσμά Ἀντώνιος Τζάνες ποτέ Ἐμμανουήλ

Δεύτερον Κομιτάτον συνθεμένον ἀπὸ τοὺς κάτωθεν ὅπου θέλει ὀνοματίζεται τῶν Κρίσεων ἐπάνω εἰς τὰ ἐγκλήματα, θέλει [κα|¹²ταγί]νεται εἰς τὸ νὰ παιδεύῃ ἐκεῖνα τὰ [σφ]άλματα ὅλα, ὅπου εἶναι ἄξια παιδείας ἕως ἐνός μηνός φυλακὴν ἐρέστον κέ

⁵²⁶ Η μεταγραφή του εγγράφου αυτού βρίσκεται επίσης και στο βιβλίο του Στάθη Ε. Σ., *Διοικητικά έγγραφα από την πρώτη περίοδο της γαλλικής κυριαρχίας στα Κύθηρα (1797-1799)*, Κυθηραϊκός Σύνδεσμος Αθηνών, Αθήνα 1975, σσ. 12-15.

κον[τάνα] |¹³ [...] εἰς τό νά γρηγοροῦν ἐπάνω εἰς ὅ,τι ἀποβλέπει τήν [ἐσωτερικ]ήν ἡσυχίαν.

|¹⁴ Γεώργιος Λαζαρέτος ποτέ Ἰωάννου Ἐμμανουήλ Μόρμορης ποτέ Γεωργίου

|¹⁵ Δράκος Μορίζος ποτέ Μηχελῆ Ζαχαρίας Μαυρομάτης ποτέ Ἡλία

|¹⁶ Λινάρδος Κασημάτης ποτέ Μανέα

Τρίτον Κομιτάτον συνθεμένον ἀπό τούς κάτωθεν καί ὁποῦ θέλει ὀνοματίζεται τῆς Σανιτάς, καί τῆς ἐσωτερικῆς οἰκονομίας, θέλει κα[ταγί]|¹⁷ καταγίνεται εἰς τό νά κάμνη νά ἐκπληρώνονται ὅλαις ἢ πρόβλεψες ὁποῦ ἀποβλέπουν την κοινήν ὑγείαν, νά δίδῃ ταῖς νομ[ι]|¹⁸ μαις πράτικαις, καί νά γρηγορῇ ἔπάνω εἰς ὅ,τι ἀπαρθενεῦει τήν οἰκονομίαν τοῦ νησίου, καί τό ἄρμα τῶν πόστων.

|¹⁹ Θεόδωρος Στάθης ποτέ Γεωργίου Τζουάνες Δαρμάρος ποτέ Νικολάου

|²⁰ Ἀναγνώστης Ἀναστάσιος Μπενάρδος Δημήτριος Ἀλπανάκης ποτέ Σαράντου

|²¹ Τζουάνες Κασημάτης ποτέ Ἰουλίου

Ὅτι διά τήν διαφύλαξιν τῆς καλῆς τάξεως ἐδιορίσαμεν εἰς [τά τέ]σσερα Ντιστρέτα τοῦ νησίου τέσσεραις συνοδίαις συνθεμέναις ἀ[πό] |²² τούς κάτωθεν, χρέη τῶν ὁποίων θέλουν ἦσθαι νά διαλύουν ταῖς μικραῖς διαφοραῖς, νά ἀναφέρουν εἰς ἡμᾶς κάθε ἀταξίαν |²³ νά προβάλλουν κάθε μέσον διά νά τήν ἀσυκώνωμεν, νά κοιτάζουν νά μην ἀδικῇται ἢ νά δυναστεύεται τινάς, νά φ[ανε]|²⁴ ρώνουν] κάθε ἀβράβιον, νά κάμνουν νά ἐκπληρώνε||ω||ται ἢ προσταγαῖς τούτης τῆς Μουνιτζιπαλιτάς, καί νά ἀκουζάρουν ὁ[λους τούς] |²⁵ ἀπειθεῖς, καί παραβάτας.

|²⁶ Ντιστρέτον τοῦ Ποταμοῦ Ντιστρέτον τοῦ Μυλοποτάμου

|²⁷ Γεώργης Μουλός ποτέ Θεωδωρή Γεώργης Καρίδης ποτέ Δημήτρη Γλέζου

|²⁸ Κωσταντῆς Κουκούλης Γιάννης Στρατηγός ποτέ παπᾶ

|²⁹ Ἀναγνώστης Παναγιώτης Φαρδουλῆς Ἀθανάσης Κεντροτῆς ποτέ παπᾶ

|³⁰ Ἀναστάσης Βόβος παπᾶ Μανόλης Παυλάκης [Γλιτζός]

|³¹ Γιάννης Μελιτάς ποτέ Γεώργη Κοσμᾶς Ῥαφθάκης ποτέ Γεώργη

|³² Ντιστρέτον Καστρισιάνικα Ντιστρέτον τοῦ Λιβαδίου

|³³ Νικολός Ἀρόνης ποτέ Κωσταντῆ παπᾶ Σταμάτης Σιμετέκολος

|³⁴ παπᾶ Δημήτρης Παναγιωτόπουλος Νικολός Καλήγερος ποτέ παπᾶ

|³⁵ Κωσταντῆς Σάμιος Ἀλοῖζος Νικολός Καλοκερνός ποτέ Γεώργη

|³⁶ Βρετός Φριλίγγος τοῦ Ἀντώνη Παναγιώτης Τζάνες Βερτόνης, καί

|³⁷ Παναγιώτης Πρηνέας ποτέ παπᾶ Φραγγιάς Κασιμάτης Σκαντάλης

Καί ὅτι διά Μινίστρον Σεργετάριον τούτης τῆς Μουνιτζιπαλιτάς ἐδιορίσαμεν
τον πολίτην Τζάν Παῦλον Νταντόνη |³⁸ ἐδόθη εἰς τὰς 21 Θερμιδώρου πρῶτον ἔτος
τῆς Κυθηραίων ἐλευθερίας 8 Αὐγούστου 1797 παλαιῶ ἔθει Τζιρίγο

|³⁹ Liuvry Presidente

|⁴⁰ Zorzi Gallateo Municipalità [Provisoria]

|⁴¹ Τζάν Παῦλος Νταντόνης Σεργετάριος τῆς Μου[νιτζιπαλιτάς]

**66. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχεῖο Δημοκρατικῶν Γάλλων: Φάκελος
27/Εγγραφο 2⁵²⁷ [Οδηγίες πρὸς τοὺς τοπικοὺς αξιωματούχους τῶν
Καστρισιανίκων], 10.08.1797**

φ.1r

Τζερίγο 23 Θερμιδώρου πρῶτον ἔτος τῆς Κυθηραίων ἐλευθερίας
10 Αὐγ[ούστου] 1797 π.ἔ.

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Ἡ Μουνιτζιπαλιτά Προβιζόρια Κυθήρων

Πρὸς τοὺς πολίτας Νικολό Ἀρόνη ποτέ Κωσταντῆ, καὶ συντρόφους συνθέτο[ντας] |²
τὴν συνοδίαν τοῦ ντεστρέτου τῶν Καστρισιανῶν.

Ἀφ' οὗ ἐδιορίσαμεν τὰ πρέτζα εἰς τὰ πλέον ἀναγκαῖα εἶδη φαγουλάρικ[ων] |³
τὴν ταρίφαν, ὅπου σὰς περικλείομεν διὰ νὰ κάμετε νὰ τὴν κηρύξουν εἰς ὅλο[ν σας] |⁴
τό ντεστρέτον, κρίνομεν, πολίται, νὰ ἀποθέσωμεν εἰς τὰ χέρια σας τὴν ἐξου[σίαν] |⁵
να διορίζετε μέ δικαιοσύνην, καὶ δίχως κἀμμίαν πληρωμὴν τὰ πρέτζα εἰς [ὅ]λα |⁶ τὰ
ἐπίλοιπα εἶδη, να κάμνετε τὴν ἐγνώρισιν εἰς ταῖς κουαλιταῖς τῶν διορισμ[ένων] |⁷ καὶ
νὰ κοιτάζετε νὰ ἐκπληρώνονται, μέ χρέος νὰ ντιπεντέρετε ἐπάνω εἰς αὐ[τὴν τὴν] |⁸
ὑπόθεσιν ἀπὸ ἐτοῦτο τό κοιτάτον τῆς Σανιτάς, καὶ ἐσωτερικῆς οἰκονομίας.

Διορισμέναις περιπλέον ἄλλαις πρόβλεψες ἐπάνω εἰς ταῖς ἀκούζαις, στί[μας]
|⁹ καὶ ἄλλαις ὑπόθεσ[ε]ς τῶν κρίσεων μέ τό ἄλλο ἔσωθεν προκλάμα, σὰς τό
στέ[λνομεν] |¹⁰ διὰ νὰ τό κάμετε [καὶ α]ὐτό γνωστόν εἰς ὅλον σας τό ντιστρέτον, καὶ
νὰ τό ὑπακοῦ[ετε] |¹¹ κρατῶντάς το μαζ[ί σας], καὶ δίδοντάς μας εἶδησιν τώρα πῶς
ἐλάβετε τό παρόν.

|¹² ὑγεία, καὶ ἀδελφότης

|¹³ Liuvry Presidente

⁵²⁷ Ἡ μεταγραφή τοῦ εγγράφου αὐτοῦ βρίσκεται ἐπίσης καὶ στο βιβλίο τοῦ Στάθη Ε. Σ., *Διοικητικά
ἐγγραφα ἀπὸ τὴν πρώτη περίοδο τῆς γαλλικῆς κυριαρχίας στα Κύθηρα (1797-1799)*, ὁ.π., σ.15

|¹⁴ Ἐμμανουήλ Καλούτζης Μουνιτζιπαλιτάς

**67. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
27/Εγγραφο 3⁵²⁸ [Οδηγίες προς τους τοπικούς αξιωματούχους των
Καστρισιανικών], 08.08.1797**

φ.1r

Τζερίγο 21 Θερμιδώρου πρώτον ἔτος τῆς Κυθηραίων ἐλευθερίας

8 Αὐγούστου 1797 π.ἔ.

Ἐλευθερία

Ἰσότης

Ἡ Μουνιτζιπαλιτά Προβιζόρια Κυθήρων

Πρός τοὺς πολίτας Νικολό Ἀρόνη ποτέ Κωσταντῆ, παπά Δημήτρη
Πανα²γιωτόπουλο, Κωνσταντῆ Σάμιο Ἀλοῖζο, Βρεττό Φριλίγγο τοῦ Ἀντώνη, καί ³
Παναγιώτη Πρηνέα ποτέ παπᾶ ὁποῦ συνθέτουν τὴν συνοδείαν τοῦ ντεστρέτου ⁴ τῶν
Καστρισιανῶν.

Μέ τό νά ἐγνωρίσαμεν, πολίται, τά καλά σας ἦθη τόν ζῆλον σας διά τὴν ⁵
πατρίδα, καί τὴν δικαιωσύνην σας, σᾶς ἐκλέξαμεν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ ⁶
Γενεράλε Γεντιλῆ διβιζιονάριου τοῦ Λεβάντε διά νά κάμετε μίαν συνοδίαν ⁷ διά τό
ντεστρέτον σας, ὁποῦ νά ἀνταποκρίνεται μέ ἡμᾶς, καί νά ἐμποδίζῃ ⁸ κάθε ἄτοπον.

Χρέος σας λοιπόν θέλει ἦσθαι νά διαλύετε κάθε μικρὴν διαφοράν, νά ⁹ μᾶς
ἀναφέρνετε κάθε ἀταξίαν, καί κάθε μέσον διά νά τὴν ἀσυκώνομεν, ¹⁰ νά κοιτάζετε νά
μὴν ἀδικῆται, ἢ νά δυναστεύεται κᾶνένας, νά μᾶς φα¹¹νερώνετε κάθε ἀγράβιον, νά
κάμνετε νά ἐκπληρώνονται ὅλοι οἱ διορισμοί ¹² τούτης τῆς μουνιτζιπαλιτάς, νά
ἀκουζάρετε ὅλους τοὺς ἀπειθεῖς, καί παραβάτας ¹³ καί περιπλέον νά γρηγορῆτε διά
κάθε κοινόν ὄφελος, τά ὅποια ὅλα σας ¹⁴ τά ῥακομαντάρομεν διά τὴν ἀγάπην τῆς
πατρίδος μας. Θέλετε κάμει νά ¹⁵ κηρυχθῇ καί τό ἔσωθεν προκλάμο.

¹⁶ ὑγεία καί ἀδελφότης

¹⁷ Liuvry Presidente

¹⁸ Ἐμμανουήλ Καλούτζης Μουνιτζιπαλιτάς

⁵²⁸ Ἡ μεταγραφή του εγγράφου αὐτοῦ βρίσκεται ἐπίσης καὶ στο βιβλίο του Στάθη Ε. Σ., *Διοικητικά
ἐγγραφα ἀπὸ τὴν πρώτη περίοδο τῆς γαλλικῆς κυριαρχίας στα Κύθηρα (1797-1799)*, ὁ.π., σ. 11.

φ.1r

Ἐλευτερία

Ἰσότης

Ὁ πολίτης κάτικος εἷς Κυθήρων κάτοθεν ὑπογεγραμένος εἷς τοὺς [|]² πολίτας, ὁποῦ φορμαρουν τήν μουννητζιπαλιτά προβιζιονάλε [|]³ τοῦ ἴδιου τόπου.

Διά το κοινόν ὄφελος, καί διά τήν καλήν διατίρισιν [|]⁴ τῆς ὑγίας τῶν κατίκων τούτης τῆς Νῆσου ἐκλέχθη, ὁ ἔξ δόμινος [|]⁵ Διμίτριος Στάης ἀπό τον ἔξ νόμπιλε Σιλβεστρο Ταντολο προ[|]⁶βλεπτοῦ Κυθήρων εἷς τά 1793: 23 Μαρτίου, διά νά τοὺς ριμπουεῖ[|]⁷ρι τά ιατρικά εἷς τοῦς ἀρρόστους, ὁποῦ εὐρίσκονταν εἷς τά [|]⁸ χαίρια ἀνθρώπον ὀλίγης πράξης, καί γνωριμίας. Δέν ἔλι[|]⁹ψε λοιπόν νά ἀκολουθήσι ὁ ἄνωθεν Στάης τόν διαμιράσ[|]¹⁰μόν κατά τήν ταρίφα, ὁποῦ ἀποφασίσθη ἀπό τόν αὐτεν[|]¹¹τικόν ιατρόν, μά ἐπειδὴ καί νά εἶχε ἓνα ἀρκετό κα[|]¹²βιδάλε ἀποφασισμένο, καί ὀλίγην πούλησιν, καί ἐξετίας [|]¹³λίγο κέρδος ὅχι ἀρκετό διά τά ἐξοδά του, ἐρινοντζιάρισε [|]¹⁴ὑποκάτο εἷς τόν ἔξ πρεβεδόρο Βιτζέντζο Κορνέρ.

Ἐγώ λοιπόν τά ἐδέκτηκα μέ ταῖς συνθήκαις ὁποῦ διαλαμβάνει [|]¹⁵τό δεκρέτο, ὁποῦ μοῦ ἀφέθη εἷς τοῦς 1796: 15 Χβρίου ἀπερασμένου, [|]¹⁶ἤγουν τό να πουλό μοναχός χαρτῆ, και χαρτία κάθε λογῆς, τρογαρίαις, [|]¹⁷γόμαις μα τοῦτα τά ὕστερα δέν μοῦ ἐδόθηκαν ἐπειδὴ δέν [|]¹⁸ἐπρόφθασα νά μοῦ κονφερμαρίζουνε ἀπό ὅποιον ἐτίχενε. [|]¹⁹Διά τοῦτο λοιπόν προσφέρνομε πρὸς τόν πολίτη Βίτζε Κόνσολον [|]²⁰τῆς γαλικῆς ἀξιιώτατης δημοκρατίας Γεώργιον Λεβούνι πρεσιτέντε [|]²¹και ἔμπροσθεν τῆς αὐτῆς μουννητζιπαλιτάς νά μέ διορίση ἢ νά [|]²²ἀκολουθῶ τήν αὐτήν νηστριμπουτζιόνε, ἢ νά παραδόσω τά [|]²³αὐτά εἶδη ἐκεινόν, ὁποῦ ζητοῦν νά πουλῶνε ἀπό τά ἴδια [|]²⁴γένι δίδοντα ομοῦ τό κόστος μόνον, καί ἐλπίζοντας μία [|]²⁵καλήν ἀπόφασιν ἀπό τήν δικεοτάτην μουνιτζιπαλιτά [|]²⁶ὑποτάζομαι.

[|]²⁷ Ἀθανάσιος Προτοψάλτης

Cerigo 10 Fruttidor anno primo della Libertà Citterea 27 Agosto 1797 Veneto Stile

La Municipalità Provvisoria di Cerigo

Letta la suestesa memoria prodotta dal cittadino Attanasio Protopsalti coll'unito [|]²⁸ documento, e sopra le istanze di questi Bottegj combinar volendo coll'abolimento [|]²⁹ di un monopolio ne' medicamenti bottega, ed altri Generi in essa memoria contenuti una provvi[denza].

φ.1v

provvidenza, che valevole sia ad indennizzar in parte detto Protopsalti |² che sulla fede Pubblica a'acquistata, e time una quantità grande di medi|³cina; perciò unanime, e concorde decretta in nome del Popolo sovrano, |⁴ che accordato sia al medesimo Protopsalti un termine di mesi sei principianti |⁵ da quest'oggi, in cui coll'eccezione d'ogni altro esitar abbia le medicine ac|⁶quistate dietro il quale abolito esso Monopolio, sia risservato alla Muni|⁷cipalità quel provvedimento, che sul proposito fosse conosciuto a benefificio |⁸ commune sic.

|⁹ Vincenzo Reinaud Commisario

|¹⁰ Liuvry Presidente

**69. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος
27/Εγγραφο 5 [Οδηγίες από το Γενικό Ταμία της Στρατιάς της
Ανατολής], 01/02/03.12.1797**

φ.1r

Tesoreria Nazionale

Corfú 10 Frimair

Anno 6to della Repubblica Franceze

Cerigo li 17 Nivose anno 6to Repubblicano Recepta

Il Pagator Generale dell Armata del Levante

Al Cittadino Giorgio Paolo d'Antony Tesorier a Cerigo

Cittadino io o'invio Copia d'un Articolo del Generale Gentilli Comandate le finanze |² dell isole del Levante: voi vedrere, che da che queste isole sono divenute |³ Proprietà della Pepubblica Franceze io sono stato incaricato provisionalmente d'|⁴ esigere tutte le Rendite, che gli Tesorieri delle isole devono riscuotere ed |⁵ esercitare le loro antiche funzioni, e che di tutte le loro operazioni de|⁶vono render ento à me.

In conseguenza voi vorrete cittadino prendendo per base gl'articoli della Com|⁷missione del Generale Gentili a mè dirretta, regolare i vostri conti con mè, se|⁸guendo le istruzioni qui sotto indicate.

|⁹ Primo: Tutto riceverete la presente voi farete estendere Processo Verbale dei fondi esistenti |¹⁰ nella vostra Cassa del Comandante della Piazza della vostri isola.

|¹¹ 2do: Voi mi farete tenere una ricevuta la formula della quale troverete qui inserta |¹² del restante che vi rimane in Cassa.

|¹³ 3zo: Voi aprirete un Conto con mè nel quale sarà posto il vostro Debito come il vos|¹⁴tro Credito. Di tutto il Dinaro che voi riceverete mi rilascerete ricevuta |¹⁵ ed io pure di tutto il Dinaro che mi rimetterete, la in effettivo, sia in esborlato |¹⁶ per conto

dell'isola vi rilascerò ricevuta di maniera che le ricevute à |¹⁷ mè rilasciate, parreggieranno sempre quelle da mè ricevute.

|¹⁸ 4to: Voi siete incaricato di far entrare nella vostra Cassa le scemme imposte alla |¹⁹ vostr'isola nei tempi fissati. Rilascierete ricevuta à quelli oltre tengono in |²⁰ affitto le pubbliche Rendite, e ricevuta à me come addietro.

|²¹ 5to: Voi pagherete come all'ordinario le Truppe Veneziane dietro la rivista del |²² Comandante della Piazza, ma voi non farete buona alcuna spesa straordinaria |²³ senza essere autoritato da mè.

|²⁴ 6to: Voi non pagherete alcun Viglietto ai Francesi senza che questo sia segnato da |²⁵ me doverro sia siate da me autoritato à pagarlo.

|²⁶ 7ndo: Ogni decade voi mi spedirete li Viglietti Originali che avrete pagato nei |²⁷ dieci giorni, per avere da me ricevuta relative.

|²⁸ 8to: Voi non potrete disporre delle summe da voi riscosse ma bensì di quelle che |²⁹ io vi avrì rimesso in dipendenza ad ordini dell Generale Gentili.

|³⁰ 9no: I vostri appuntamenti fissati dalla Tesoreria Nazionale vi saranno pa|³¹gati da mè, come anco le spese oltre per il Burò che voi avrete a fare.

|³²10mo: Voi dare rette ogni vostra Scrittura sui nuovo Calendario de'ellesi dua
φ.1v

della Repubblica Francese ed avrà principio l'Impianto della nuova vostra Scrit|²tura dal primo del corrente Frimaire.

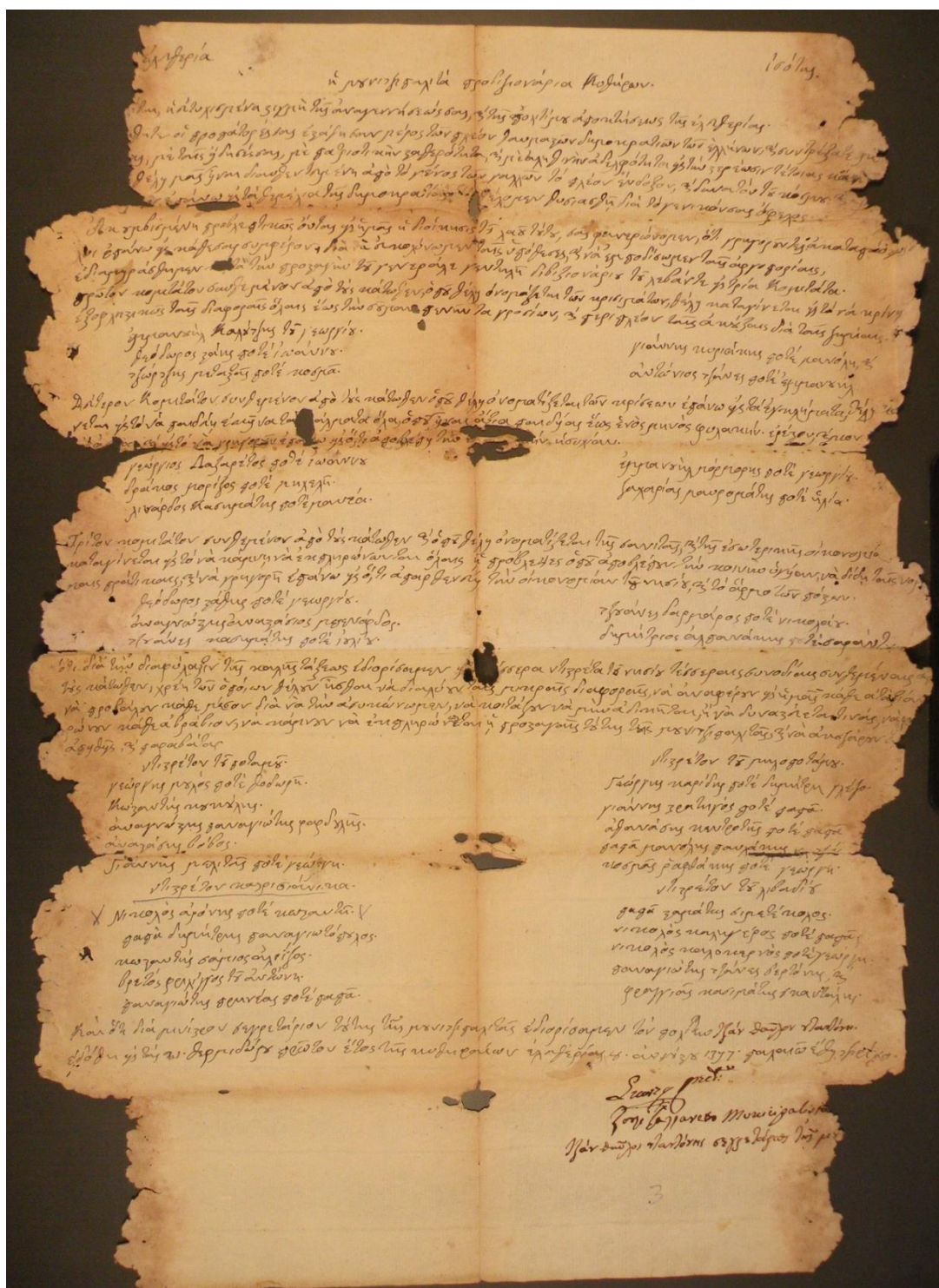
|³ 11mo: In fine voi non avrete, che à far con me per tutto quello riguarda la vostri |⁴ amministrazione.

Voi vorrete Cittadino tosto ricevuta la presente rispodermi agl'articoli della |⁵ mia Lettera, e porti nel momento in esecuzione. Io riposo nel zelo, e nell |⁶ ordine, che voi vorrete pore nella vostra Scrittura. Calcolate sempre so|⁷pra le mia esatezza per darvi quelle istruzioni, che vi potrebbero essere |⁸ necessari nella nuova Scrittura, che siete incaricato di tenere.

|⁹ Salute e fratellanza

|¹⁰ Il Dubonche

3. Φωτογραφίες Εγγράφων

1. 65. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 27/Εγγραφο 1 [Ίδρυση Προσωρινού Δημοαρχείου Κυθήρων], 08.08.1797.

Copia in trad. Liberta'
del Francese Armata
d'Italia Equoqianza

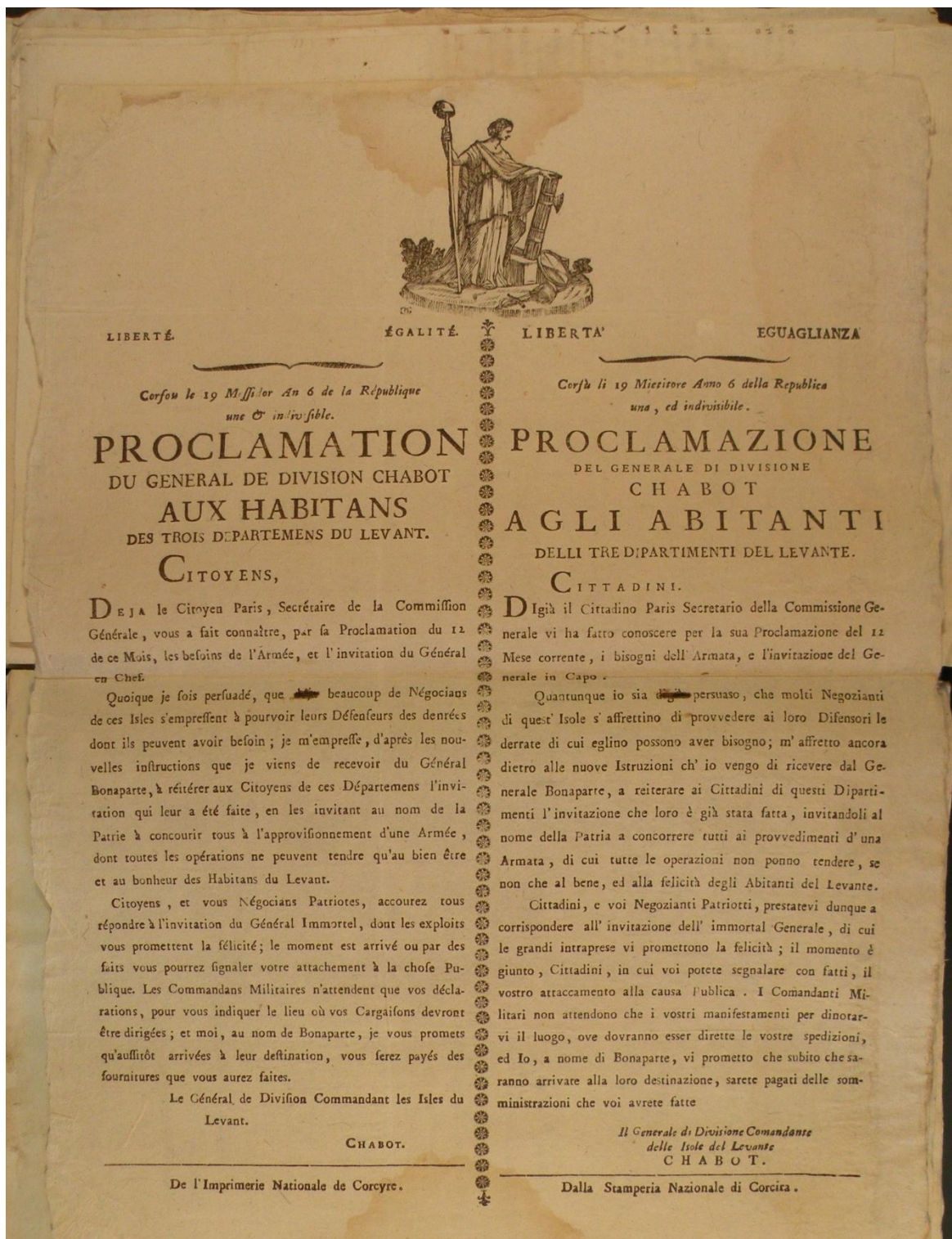
al Quartier General a Corpi 22: Messider
anno 5to della Repub^lica Francese una, e
indivisibile.

A. Gentili General di Divisione
al Sig. Prouv. Vincenzo Corner a Veniza

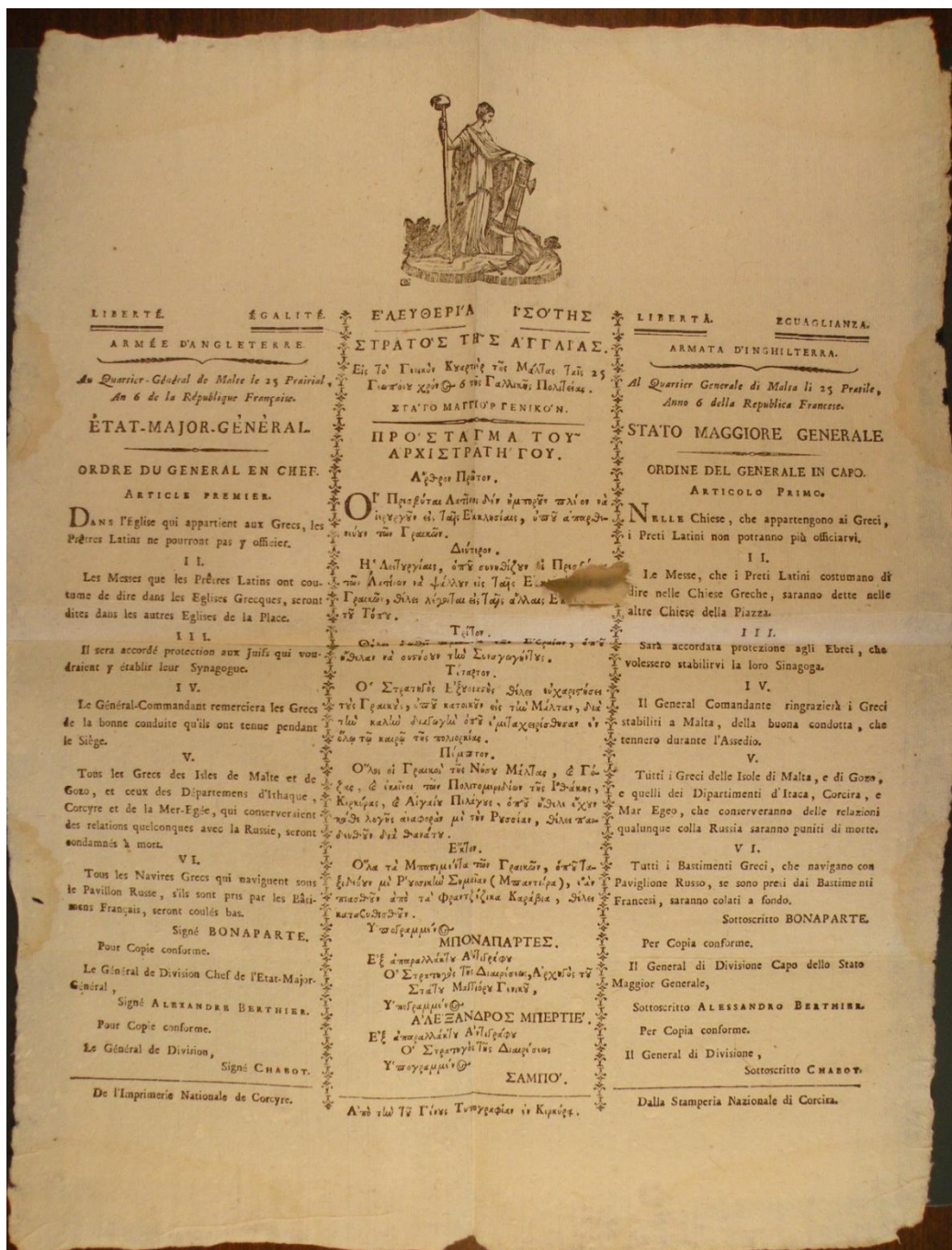
In conseguenza del cambiamento operato dalla volontà del popolo
nella forma del Governo della Repubblica di Venezia, io vi pre-
veggo, Signore, che le vostre funzioni cessano da questo momento.
Voi vorrete dunque rinviare al Genl Collo: Francesco Salasco
incaricato dei miei ordini il Comando delle Truppe Venete con tutte
le Carte, e Istruzioni relative all' Isola di Corfu, e vi renderete
in seguito al Quartier Generale della Divisione Francese a Corpi.
Salute, e fraternita'
Gentili

Domenico Venier ex (ant. Prouv.)
F. C.

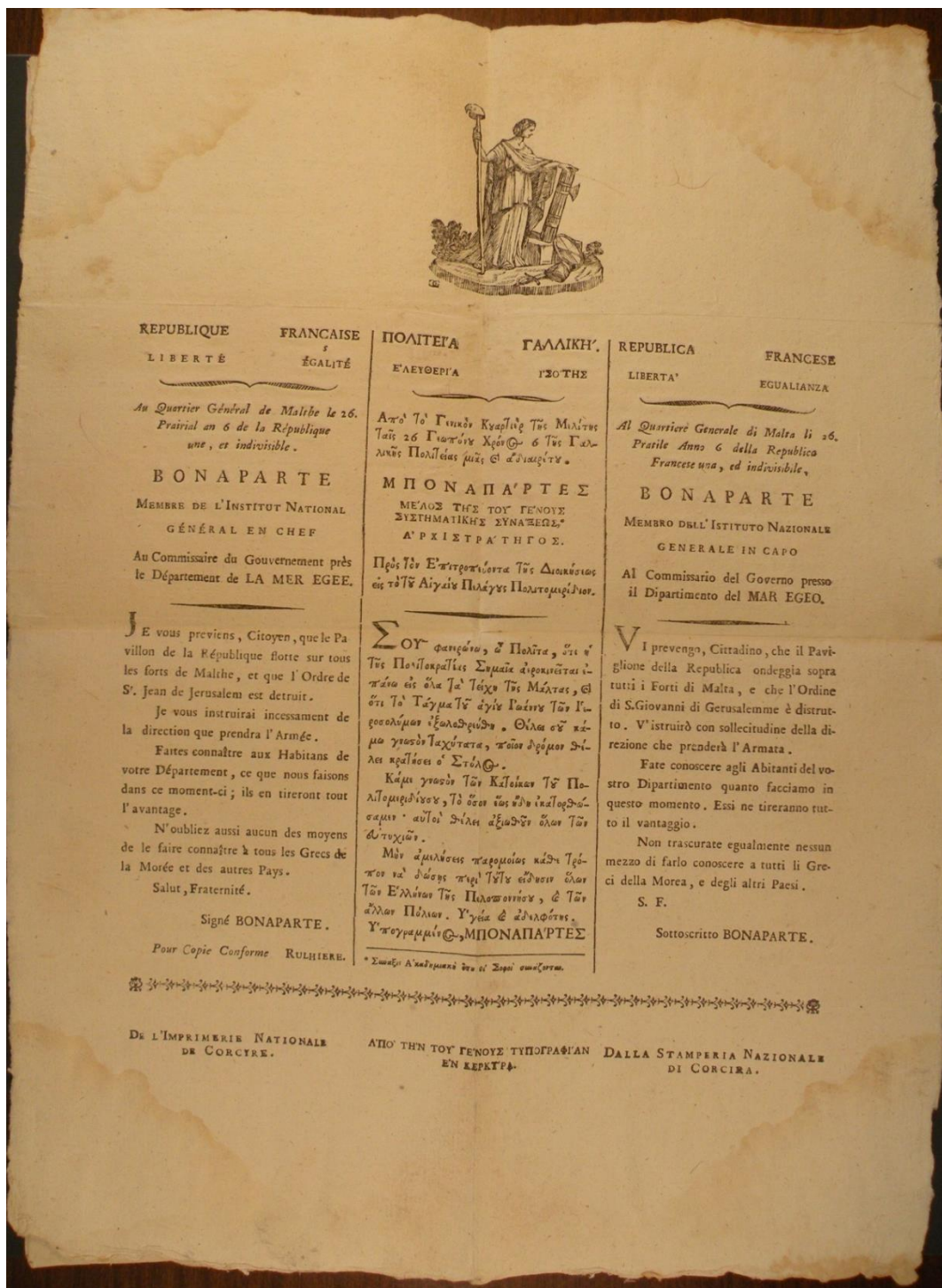
2. 61. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 2 [Απαλλαγή των καθηκόντων του πρώην Προνοητή Κυθήρων Vincenzo Corner από τον στρατηγό Antoine Gentili], 11/12.07.1797.

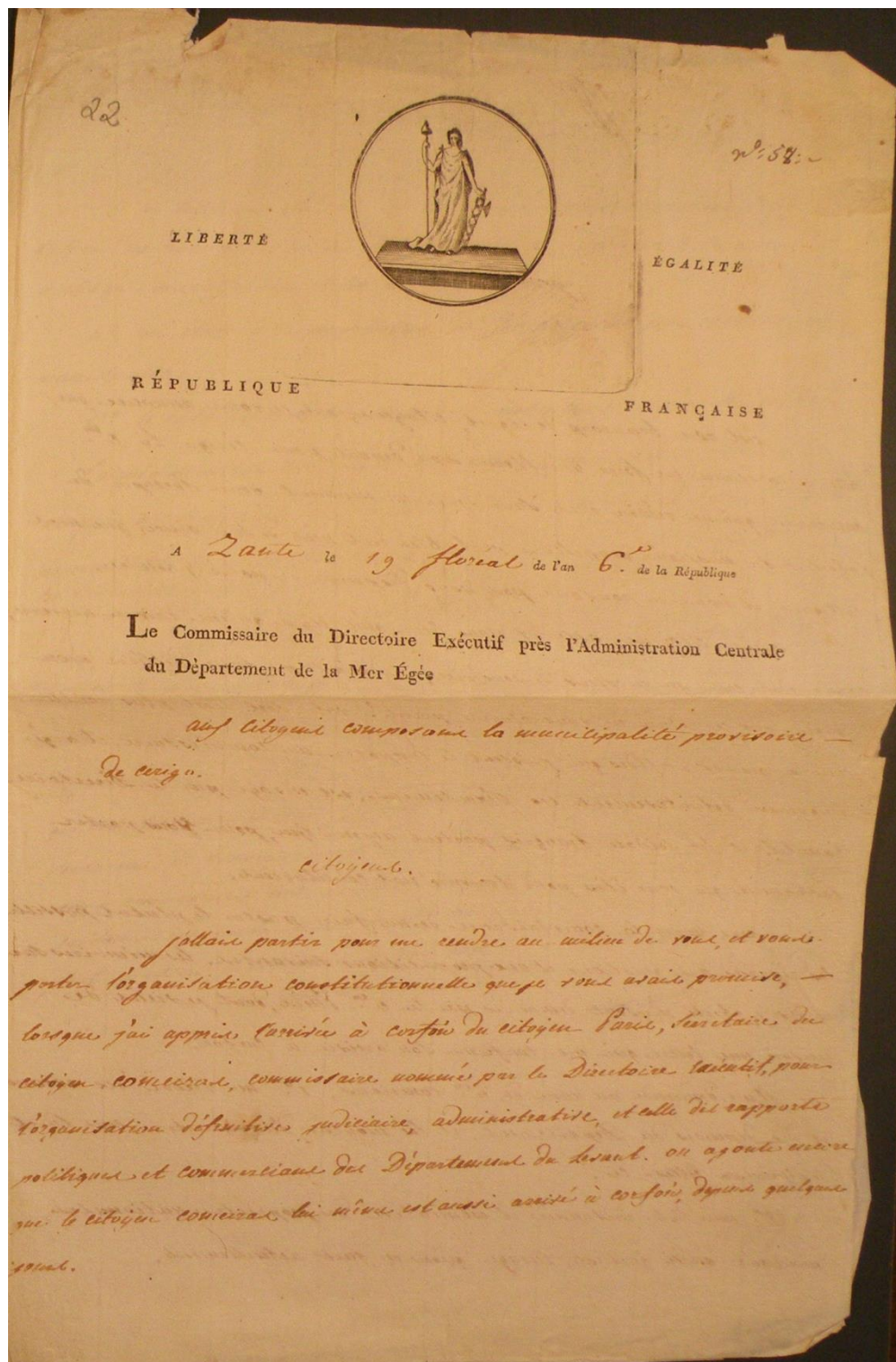
3. 1. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 4 [Προκήρυξη στρατηγού Chabot], 07/08.08.1798.

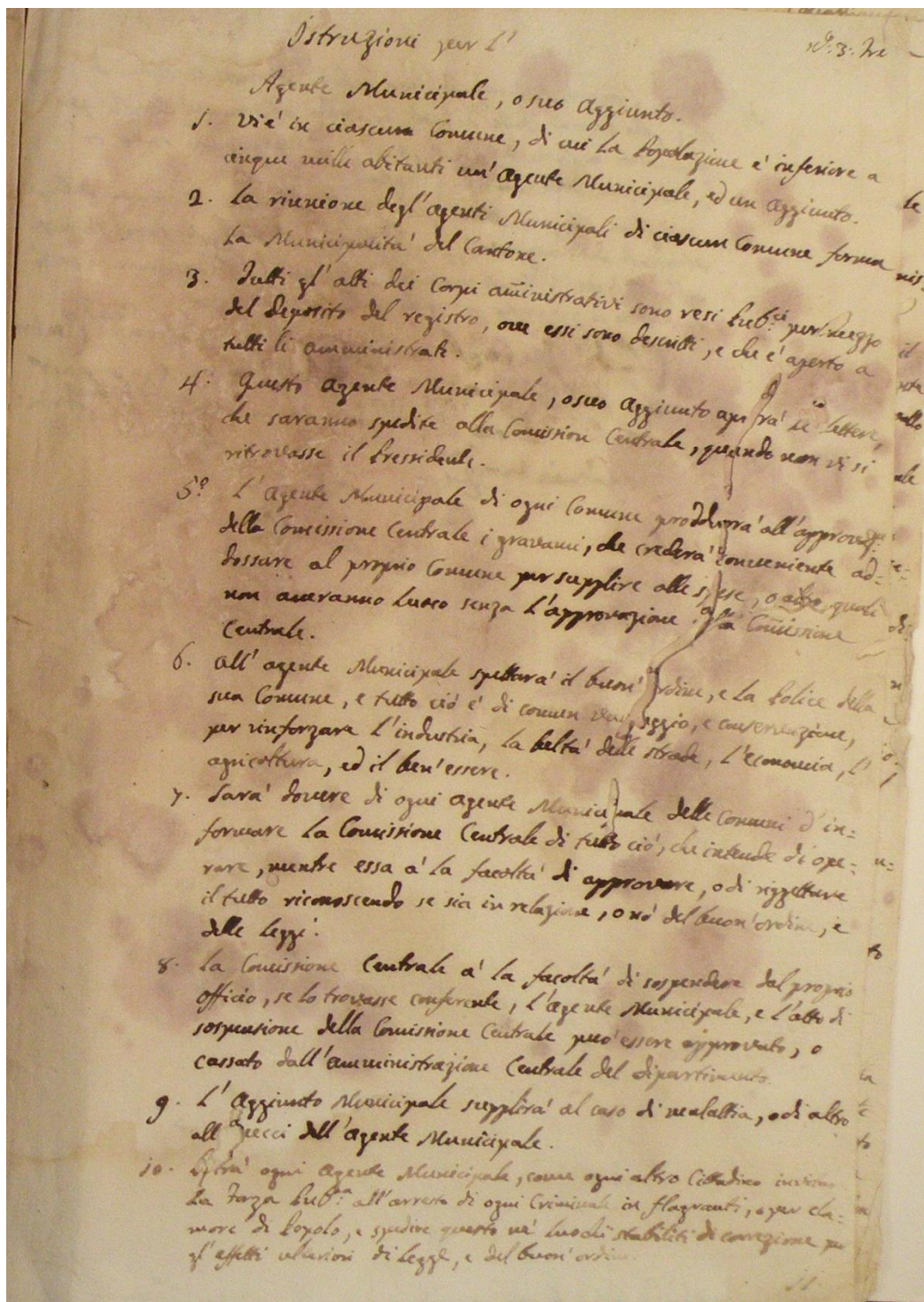
4. 2. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 5 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 13/14.06.1798.

5. 3. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 6 [Προκήρυξη Ναπολέοντα Βοναπάρτη], 15/16.06.1798.

6. 13. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 7 [Διακήρυξη του Rulhière], 08/09.05.1798 .

7. 45. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 13 [Εγκύκλιος με οδηγίες για τους διοικητικούς υπαλλήλους της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

Commissione Centrale

1. Vi a' nei Comuni divisi in più municipali un'Ufficio Centrale per gl'oggetti giudicati indivisibili dal Corpo Legislativo.
2. Quest'ufficio e' composto di tre membri nominati dall'Amministrazione del Dipartimento, e confermati dal poter Esecutivo.
3. L'ascendente, e il discendente in linea retta, i fratelli, il zio, il nipote, e gl'agnati ne' istessi gradi non possono simultaneamente esser membri dello stesso ufficio, ne' succedersi, che dopo un'intervallo di due anni.
4. Ne' casi, ove un' amministrazione dipartimentale, o municipale perdere uno, o più de' suoi membri per morte, dimissione, o altrimenti, li restanti possono supplire sostituendo altro, o altri, quali esercitano una tal qualita' sino alla elezione seguente.
5. La Commissione Centrale non potra' mescolar ne' gl'oggetti di competenza dell'ordine Giudiziarjo.
6. La Commissione Centrale e' essenzialmente incaricata della ripartizione delle contribuzioni dirette, della sopravanzanga de' danari provenienti dalle rendite feud. nel suo territorio.
7. Appresso la Commissione Centrale vi sara' un Comissario del poter Esecutivo, che interverra' nelle sue sedute.
8. Tutti gl'atti della Commissione Centrale saranno soggetti all'amministrazione Centrale del Dipartimento, quale Commissione procedera' ne' gl'affari de' suoi Comuni, non ammettendosi delegazione, ma sara' in preciso dovere di rendere poscia conto al Dipartimento.
9. La Commissione Centrale sorvegliara' sopra la Comune salute, ma sempre colli doveri prescritti.
10. Rende'ra' delle misure, perche' le commestibili dell'Isola, della quale formano la piu' gran parte delle rendite, siano vendute all'incanto, o in epoche fisse per esser il prodotto versato nella Cassa Nazionale, essendosi stabilito, che una parte di questi possano essere destinati alli bisogni della Guarnigione su' di cui si concertara' con il Comandante Militare.

8. 46. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 15/Εγγραφο 14 [Οργανόγραμμα της Κεντρικής Επιτροπής Κυθήρων], χ.χ.

libertà

eguaglianza

sessione 2da della Commissione Centrale.

Primo l'assemblea anno 1o della Repubblica Francese
una, e indivisibile giorno di domenica.

La Commissione Centrale composta nell'intero suo numero
prete: il commissario del potere esecutivo, fatta l'effettuale
letta responsiva con carta tutta annessa scritta li 25.

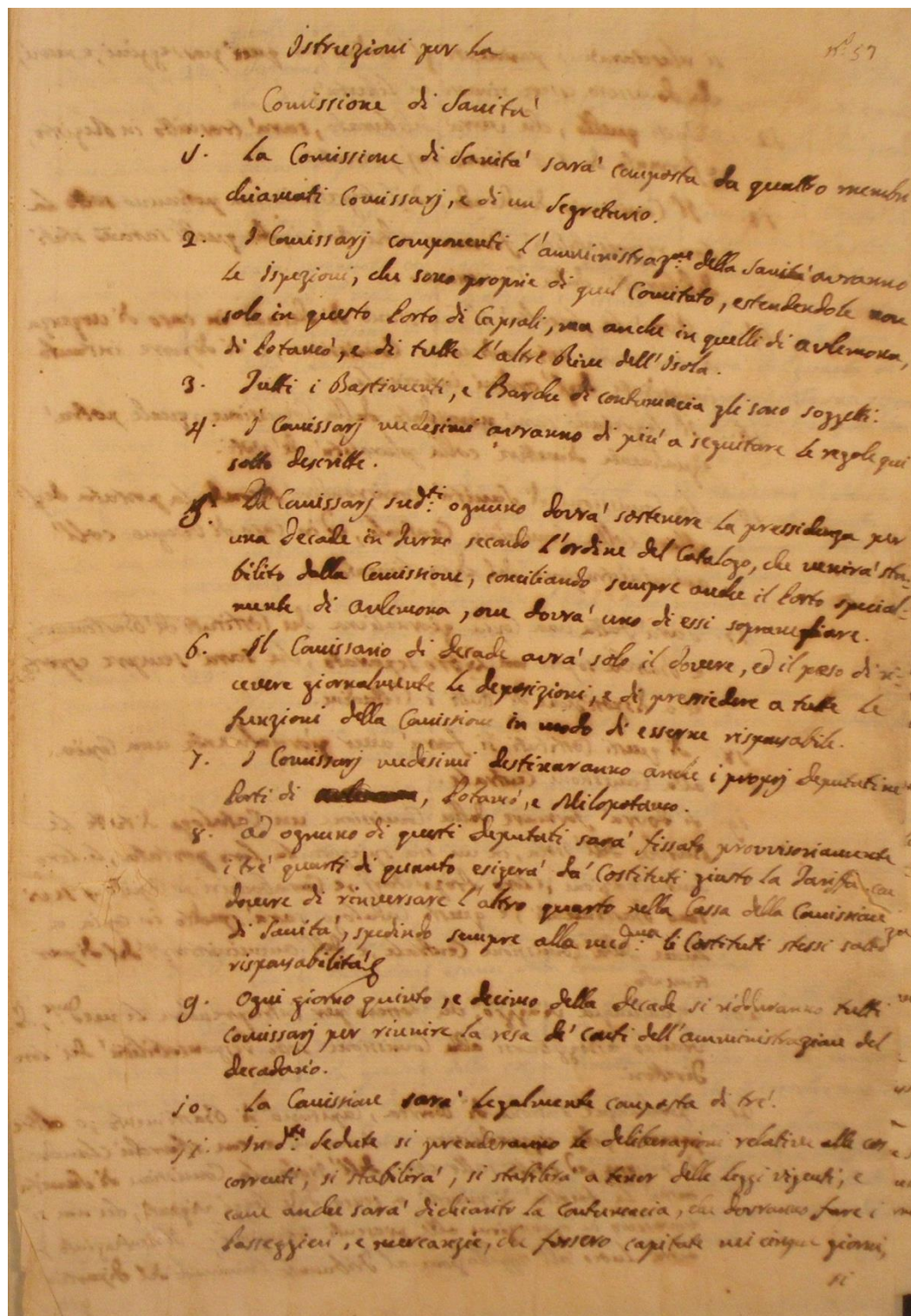
Forseal dalla municipalità provvisoria di quest'
isola al Citad: cladi membro dell'amministrazione
centrale del dipartimento del mare egeo destinato per
organizzazione di quest'isola dal Citad: Rullier
commissario del direttorio esecutivo approvato d: ammini-
strazione; sopra di cui dietro aver prestato il più serio
riflesso d'esame, considerando sopra quello riguarda
la rimanenza di 7. mille duecento settanta soldi di
di moneta veneta aver incassata dalla Rendite Tax-
zaria, ed ufficii dell'anno 1797, che nell'intera man-
anca di fondi, ed estrema necessità in cui versa q:
Cassa nazionale non dovessi lasciare giacente la
residua somma stessa che sin da molto tempo
dovrebbe anch' essere da contribuenti pagata.

Omissis.

Finalmente considerando la Commissione Centrale,
che deve essa pagare la tassa delle pubbliche con-
tribuzioni, dalle quali vi esiste ancor una parte in
ta Tesoreria, in cui dal ricavato di quelle dell'
anno scorso venivano d'oro: dal Citad: Gent: Gentil
contate per supplirvi alle sovvenzioni delle milizie
introduce il Citad: Com: del potere esecutivo.

Avveto

9. 62. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 23/Εγγραφο 3 [Πρακτικά της δεύτερης συνεδρίασης της Κεντρικής Επιτροπής Κυθέρων], 20/21.05.1798.

10. 12. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 7/Εγγραφο 6 [Κανονισμός του Υγειονομείου Κυθήρων], χ.χ.

n° 39: Neutronaire, 100.774

Ad: 11: Braireal O Eδιοκωδ Κυδιναν.

Ἐπειδὴ ἡ παραστάνται ὑποκειμένη εἰς βαρύτερα ἔχρη-
ματα τῆς γῆς οὐ μὲν σφαιροῦνται μὲν σφαιρικόν σχή-
μασιν, ἔπειτα πρὸς αὐτὰς ἀγρυπτα κατὰ τάξιν, καὶ
προσπνέοντες τὰς εὐνύους εἰς ὅσον δύνει ἀποφασίζῃ
κατὰ τῶν ἰσθμῶν πρὸς τὰς εὐνύους.

ὁρῶν τὴν ὁχλῶσαν.

Wm. D. M. J.

438

Voglio delle paghe alle sottoscritte Milizie, che dovranno esser
 somministrate dalla Cassa pub.^{ca} di Cavig, da prim.^o Novemb.^{re}
 1797: V. S. nelle infrap.^{te} Summe con la minorazione però a
 seconda delle sopravvenienze alteranti la forza delle Compag.^{ie}
 medesime, ridotte in Valari Veneti a due p.^{re} zed.^{te}, e live e detti
 Mond.^{te} Veneta.

Danaro Discotto

C. Cotto: D'Antoni

1. Colonnello — L. 696. —
 1. Alfier — — 120. —
 1. Sargente — — 86. —
 3. Caporali a 474. — 141. 12
 54. Fanti a 32. 10. — 1755. —
 60. ————— L. 2798: 12

Si detrae
 zed.^{te} 18te che si vi fuono
 a questa parte. M.^{te} — 888. —
 M.^{te} fugg. — L. 1910: 12 — 7926: 14 — 2360.

C. D. C. Galateo.

1. D. Cotto: — L. 603. 15
 1. Alfier — — 120. —
 12. Caporali a 474. — 94. 8
 38. Fanti a 32. 10. — 1235. —
 42. ————— L. 2053: 3 — 85. 6. — 1680.

C. C. Calergi

1. Capm.^{te} — L. 464. 10
 1. Tenente — — 168. —
 1. Alfier — — 120. —
 1. Sargente — — 86. —
 12. Caporali a 474. — 94. 8
 34. Fanti a 32. 10. — 1105. —
 40. ————— L. 2032: 18

Si detrae
 L. 204. M.^{te} fugg.^{te} che si vi fuo:
 sono a questa parte sono M.^{te} — 122. —
 ————— L. 1765: 18 — 73. 6. 8. — 1560.

Data: 23894 — 2600.

Segue

14. 25. Γ.Α.Κ.-Τ.Α.Κ., Αρχείο Δημοκρατικών Γάλλων: Φάκελος 12/Εγγραφο 1 [Οικονομική κατάσταση των στρατιωτικών μονάδων των Κυθήρων], 01.11.1797.

1794
 1794 ΙΟΥΝ 25: Εως ἔχον τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας γ' τὴν ἀγρυπνίαν
 ἀριθμὸς τῶν καθίστανται τῆς νύκτος ἀγρυπνίας
 Μανῆσο μπαλαράδου πὸ τὴν τράλι
 Ἀνδρῆς λυχνιδάου π: βαρδὶ
 Βαρδὶ παντάρου πὸ τὴν γιάρι
 Δημήτρι χαρχαριδάου π: γιάρι
 Μανῆς βενιράου π: μαρκο
 Κοτζανὶ βενιράου π: μαρκο
 Παναγιώτ ἀνδριδάου π: νικοχό φάρμα
 Τημῶρι βενιράου π: ταρανῆ
 Λεο βενιράου π: ταρανῆ
 Αἰεβίτ φάρμα π: γιάννι
 Μανῆσο φουρριαννάου π: αἰεβίτ
 Αἰεβίτ ἀχονίτ π: γιάρι
 Μπαλὸ κυνιγὸ π: γιάρι
 Μανῆς κυνιγάρου π: γιάρι
 Γιάννι φασίτ π: φουρράου
 Γιαννῶρι φανασσιφάου π: σίρι
 Μανῆσο βαρδιδάου π: νικοχό
 Βαρδὶ φανασσιφάου π: σίρι
 Τράλι νικοχιδάου π: νικοχό
 Γιάννι ἀνδρονίκο π: βασιτ
 Τόρττ ἀνδρονίκο π: γιάννι
 Πόρο φιλάου π: γιάννι
 Βαρδὶ καμπύρι π: νικοχό
 Μανῆς ποχάου π: νικοχό, μαῦρο
 Μανῆσο κατσίκαου π: κοζανῆ
 Ταρανῆ χήρα π: μανῆς ἀνδριδάου
 Τημῶρι χήρα π: νικοχό φάρμα
 Ταρανῆ χήρα π: γιάννι φανασσιφάου
 156433446